UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAŞI

ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT, FREIBURG IM BREISGAU

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „A. PHILIPPIDE”, IAŞI

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM

BIBLIA 1688

PARS XXII

Iosephus ad Machabaeos

EDITURA UNIVERSITĂŢII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAŞI – 2012

Coordonator al noii serii

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU

Autorii volumului

Dr. Mioara DRAGOMIR

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Prof. dr. Elsa LÜDER

Dr. Maria MORUZ

Prof. dr. Eugen MUNTEANU

Dr. Lucia-Gabriela MUNTEANU

Dr. Adrian MURARU

Dr. Mădălina UNGUREANU

Versiune informatizată

Vlad Sebastian PATRAŞ

Îngrijitorul volumului

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

Biblia 1688. - Freiburg ; Iaşi : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg : Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, 1988-
vol.
ISBN 973-8243-32-7
Pars 22 : Iosephus ad Machabaeos. - 2012**.** - Bibliogr. - Index. - ISBN 978-973-703-749-7

002(498)"1688":22
003.349
091.07
22=135.1
811.135.1"16"

B I B L I I A

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
VÊCHE ŞI NOAUĂ

A LUI IÓSIP LA MACAVÉI CARTE,
ÁDECĂ PENTRU SÎNGURUL ȚIITORIUL GÎND

Fondatori ai proiectului Monumenta linguae Dacoromanorum

Paul MIRON
Alexandru ANDRIESCU
Vasile ARVINTE
Elsa LÜDER-MIRON

Colaboratori ai colecţiei

Tamara Adoamnei, Mihai Bogdan Aldea, Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Alina Bursuc, Iosif Camară, Ioan Caproşu, Ana Catană-Spenchiu, Mircea Ciubotaru, Ileana Cîmpeanu, Elena Comşulea, Dan Constantinescu, Ioana Costa, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ştefan Aug. Doinaş, Mioara Dragomir, Vasile Drăguţ, Ion A. Florea, Ioan-Florin Florescu, Constantin Frâncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Ana-Maria Gînsac, Anton Goţia, Doina Grecu, Gabriela Haja, Ecaterina Ionaşcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoş Moldovanu, Mihai Moraru, Maria Moruz, Adrian Muraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Dumitru Nica, Ion Nuţă, Marie-Anne Nickau, Ion Nuţă, Traian Ocneanu, Veronica Olariu, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Andrei Pleşu, Elena Popescu, Viorica Pamfil, Constantin Pîrvuloiu, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roşian, Sabina Rotenştein, Hans-Jürgen Speck, Felicia Şerban, Elena Tamba-Dănilă, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Mădălina Ungureanu, N. A. Ursu, Sabin Vlad, Andreea Vlădescu-Lupu, Jan de Waard, Petre Zugun.

Tratatul despre raţiunea dominantă (*Cartea a IV-a a Macabeilor*), primul text filosofic tipărit în limba română

1. Voi începe această prezentare generală cu expunerea cîtorva date privitoare la specificul textului, autor, datare, localizare etc. Această carte apocrifă a fost transmisă şi percepută în timp fie ca o carte cu conţinut filosofic, cu titlul *Despre raţiunea dominantă* (*Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*), fie ca o carte biblică (apocrifă), relatînd despre rolul istoric şi martiriul fraţilor Macabei, purtînd, de data aceasta, titlul *Μακκαβαίων δ΄* (*[Cartea] a patra a Macabeilor*). Aceste titluri mai cunoscute şi mai răspîndite nu sînt, totuşi, singurele pe care micul tratat le-a purtat în diferite manuscrise sau ediţii sau prin care a fost citat de diferiţi alţi autori vechi. Potrivit datelor adunate într-o sinteză alcătuită la începutul secolului al XX-lea (FREUDENTHAL, p. 117 ş. u.), textul nostru a purtat în timp diverse titluri:

a. *Despre raţiunea dominantă* (*Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*) este titlul prezent în mărturiile cele mai vechi, de exemplu la Eusebius din Cezareea (263-339), Hieronymus (340-420) sau în *Lexiconul lui Suidas* (secolul al X-lea). Se mai găseşte acest titlu, cu forme uşor modificate, indicînd şi autorul presupus sau, uneori, conţinutul, ca în Codex Parisinus 1177, din secolul al XII-lea (*Ἰωσήπου περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*, *[Tratatul] despre raţiunea dominantă al lui Iosephus*), Codex Bodleianus 17 (*Φλαβίου Ἰωσήπου Μακκαβαϊκὸν ἢ περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*, *A lui Iosephus Flavius [carte] la Macabei sau despre raţiunea dominantă*);

b. *Μακκαβαίων δ΄* (*[Cartea] a IV-a a Macabeilor*) este un titlu indicat ca alternativă la cel precedent de Eusebius din Cezareea, ca şi în cîteva dintre cele mai importante manuscrise ale *Septuagintei*, precum: Codex Alexandrinus, Codes Sinaiticus, Codex Coislinianus. În Codex Lipsiensis 783, formula de titlu este *Ἰωσήπου μακκαβαϊκοῶν λόγος δ΄* (*A lui Iosephus carte a IV-a a Macabeilor*);

c. Titluri mai explicite, precum *Διήγησις Ἰωσήπου εἰς τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων μακκαβαίων* (*Relatare a lui Iosephus despre martiriul sfinţilor Macabei*), găsim în Codex Parisinus 1527, Codex Parisinus 1528 şi Codex Bodleianus;

d. O a patra formulă de titlu este *Ἰωσήπου εἰς τοὺς μακκαβαίους βιβλίον* (*A lui Iosephus la Macabei carte*), preferată de Johannes Lonicerus (1497-1569), filolog clasic şi teolog, discipol al lui Luther, care a alcătuit ediţia *princeps* a micului tratat, publicată în 1526, la Basel (*Biblia Graeca*, ediţia Cephalaeus Argent).

Acestea fiind, în linii mari, antecedentele, se pare că filologii protestanţi care au alcătuit ediţia de la Frankfurt am Main din 1597 a *Septuagintei*, izvorul principal al versiunilor româneşti, au optat pentru o combinaţie între soluţia a) şi soluţia d): *Ἰωσήπου εἰς τοὺς μακκαβαίους βιβλίον, ἢ περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*. De aici formulările lui Nicolae Milescu din MS. 45 (*A lui Iosip la Macavéi carte*, *ádecă pentru sîngură ţiitoare gîndirea*) şi ale revizorilor de la Bucureşti, din textul tipărit la 1688 (*A lui Iosip la Macavei carte*, *ádecă pentru sîngurul ţiitoriul gînd*). Despre titlul mult simplificat *A lui Iosip Flavie*, preferat în ediţiile lor din 1795 şi, respectiv, 1855, de Samuil Micu şi Filotei, episcopul de Buzău, nu putem spune altceva decît că pare o soluţie filologică simplificatoare.

Prin tematică şi formă, ca şi prin mentalitatea subiacentă pe care o trădează, opera aceasta aparţine culturii romano-helenistice tîrzii, în varianta sa iudaică. A fost atribuită, încă din Antichitate, lui Titus Flavius Josephus (37 – cca 100), cunoscut istoric şi erudit roman de origine evreiască, ale cărui opere mai importante sînt cea „despre războiul iudaic" (*περὶ τοῦ Ἰουδαικοῦ πολέμου*) şi cea „despre antichităţile iudaice" (*Ἰουδαικὴ ἀρχαιολογία*). Această falsă atribuire a făcut ca textul să se găsească adesea în manuscrise conţinînd operele

cunoscutului erudit iudeu de limbă greacă. Textul se găseşte însă frecvent şi în alte manuscrise ale *Septuagintei*, produse în Evul Mediu în mediile creştine. Dacă acceptăm ideea că *Septuaginta*, în ansamblul ei, reprezintă „cel mai mare document al procesului de elenizare interioară a evreimii din diaspora" (DEIßMANN 1903, p. 166), atunci textul atribuit lui Josephus Flavius poate fi considerat unul dintre textele în care fenomenul „aculturalizării" eleno-iudaice prezintă cele mai expresive trăsături. Destinat unui public relativ cultivat din diaspora iudaică, textul pare să fi fost conceput de la început ca o „carte" (DEIßMANN 1900, p. 151), cel mai probabil direct în limba greacă, întrucît o variantă în ebraică nu este cunoscută. Autorul, un evreu elenizat anonim, pare să-şi fi scris opera cel mai probabil în secolul I d. Hr., şi anume înainte de distrugerea definitivă a templului din Ierusalim (68-73 d. Hr.). Alţi autori, citaţi de CÂNDEA (p. 175, nota 6), sînt de părere că datarea „trebuie fixată între 63 î. e. n. (căderea pricipilor hasmoneeni) şi 40 e. n. (persecuţia lui Caligula)". Împărtăşită de cei mai mulţi dintre exegeţi, această datare laxă a scrierii este mai precis circumscrisă de DUPONT-SOMMER, care propune ca perioadă a elaborării scrierii anii 117-118 d. Hr. Mai recent, Wolfgang Orth (în SEPT. GERM., p. 730), indică drept interval al elaborării operei anii 90-100 d. Hr. Evreu elenizat cu certitudine, autorul, numit adesea Pseudo-Josephus Flavius, îşi conturează personalitatea deopotrivă ca un cunoscător al filosofiei stoice, dar şi ca un erudit în cultura ebraică tradiţională. Opţiunea însăşi de a discuta despre conceptul de „raţiune dominatoare", ca şi cunoaşterea virtuţilor stoice cardinale, sînt fapte care atestă că autorul era la curent cel puţin cu elementele populare ale doctrinei stoice, larg împărtăşită printre oamenii cultivaţi în epoca tîrzie a elenismului. Dar credinţa în nemurirea sufletului (vezi 14:6 sau 18:23) arată că viziunea despre lume, conştiinţa şi convingerile religioase ale autorului nostru îşi aveau rădăcini puternice în legea mozaică a strămoşilor săi. Unele elemente şi accente ale discursului său, cum ar fi sublinierea faptului că fraţii Macabei îndeplinesc cu rigoare ritualurile curente ale mozaismului, par să indice apartenenţa sa la cercurile fariseilor (cf. HAUTSCH[1], p. 1618). Ca „patrie" a anonimului autor a fost presupusă una din marile metropole ale iudaismului elenistic, de exemplu Alexandria sau Antiohia. Spre Alexandria (sau altă metropolă de la Marea Mediterană) ne-ar trimite metaforele marinăreşti care apar pe alocuri în text, iar spre Antiohia existenţa documentată, în epoca romano-elenistică, în acest oraş, a unui puternic cult local al martirilor Macabei.

2. În privinţa transmiterii textului, constatăm că, prezent în multe versiuni manuscrise ale *Septuagintei* din perioada cuprinsă între secolele al X-lea şi al XIII-lea, micul tratat de înţelepciune iudaico-elenistică s-a conservat în numeroase variante textuale, clasificate de experţi în două mari familii de manuscrise (vezi FREUDENTHAL, p. 120 ş. u., de unde preluăm majoritatea informaţiilor de mai jos), denumite convenţional familia *A* şi familia *B*. Din familia *A* fac parte următoarele manuscrise: Codex Alexandrinus, Codex Coislinianus, Codex Cantuariensis, Codex Lipsiensis 783, Codex Monacensis 488, Codex Sinaiticus, Codex Vindobonensis 45 şi Codex Parisinus 1. Familiei *B* îi aparţin manuscrisele: Codex Parisinus 1475, Codex Parisinus 10, Codex Vindobonensis 104, ca şi codicele pariziene nr. 548, 1177, 1576, 1577, 1528 şi 1548.

Prima ediţie tipărită a *Tratatului despre raţiunea dominantă*, alcătuită, se pare, în mod necritic, după un manuscris neîngrijit din familia *A*, a apărut în volumul al III-lea al *Septuagintei* de la Strassburg (1526), *Sacrae Scripturae veteris novaeque omnia*, *Argentorati apud Vuolfium Cephalaeum, Anno MDXXVI*. Această ediţie defectuoasă este luată drept bază pentru ediţiile biblice care au urmat, şi anume cele de la Basel, din anii 1545, 1550 şi 1582, de la Paris, din 1572 şi de la Frankfurt am Main, din 1597, aceasta din urmă reprodusă întocmai la Veneţia, în 1687, cu un an înainte de tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688), la comanda voievodului Şerban Cantacuzino. Aceasta ar fi, pe scurt, „genealogia" celebrului „izvod de la Frangofort", întrebuinţat de Nicolae Spătarul Milescu drept sursă principală şi menţionat ca atare şi de către revizorii săi, cărturarii moldoveni anonimi şi „dascălii locului" de la Bucureşti.

[1] Ernst Hautsch, *Septuaginta (IV: Makkabäerbuch)*, în *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearbeitung begonnen von Georg Wissowa, unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen herausgegeben von Wilhelm Kroll und Kurt Witte, zweite Reihe, vierter Halbband (*Seliuntia bis Sila*), Verlag J. B. Metzler, Stuttgart/ Weimar, 1923, col. 1587-1621.

3. Cîteva cuvinte acum despre conţinutul şi despre structura retorică a textului nostru. *Tratatul despre raţiunea dominantă* a fost conceput ca un text destinat unui cerc de cititori avizaţi, iniţiaţi deopotrivă în tradiţia iudaică, dar şi în filosofia greacă, în special cea stoică. Structura formală a textului este cea a unei predici-diatribe, cu numeroase trimiteri sau aluzii biblice de felul celor care se ţineau în sinagogă atît în Palestina, cît şi în comunităţile evreieşti din marile centre ale lumii elenistice (FREUDENTHAL, p. 10 ş. u.). Tema filosofică centrală, de sorginte stoică, este reliefarea ideii că raţiunea, în calitate de stăpînă a celor patru virtuţi cardinale (prudenţa, dreptatea, blîndeţea şi bărbăţia), învinge în cele din urmă patimile şi trăirile inferioare, durerea, suferinţa şi teama de moarte. Pentru a ilustra această temă, Pseudo-Josephus Flavius alege ca exemplu suprem comportamentul eroic şi moartea ca martiri a celor şapte fraţi Macabei şi a mamei lor, care au refuzat abjurarea credinţei strămoşeşti la care îi constrîngea regele Ptolemeu al IV-lea Philopator. Îmbinarea celor două motive centrale ale discursului urmează cu destulă stricteţe regulile retoricii clasice greco-latine, după cum au observat mulţi dintre exegeţii care s-au ocupat de acest text. Pasajele de reflecţie filosofică alternează cu cele narative şi dialogale, fără să lipsească nici enunţurile encomiastice sau doxologice. Urmînd aceste reguli retorice, materia discursivă a celor şapte capitole s-ar putea segmenta după cum urmează (cf. şi FREUDENTHAL, p. 18-19; LUCK, p. 622-623; SEPT. GERM., p. 730 ş. u.):

Prolog. Enunţarea temei centrale şi indicarea intenţiilor discursive (1:1-12)
- Formularea temei centrale, superioritatea raţiunii faţă de afectele inferioare (1:1-2)
- Primele obiecţii (1:3-6)
- Indicarea metodei argumentative care va fi urmată: exemplele din istoria neamului lui Israel (1:7-12)

Partea I. Expunerea pe larg a tezei filosofice (1:13-3:18)
- Definiţii ale conceptelor centrale (1:13-30)
- Pilde din legea lui Moise (1:30-2:23)
- Obiecţie şi o povestioară exemplară (2:24-3:18)

Partea a II-a. Ilustrarea prin povestiri exemplare a tezei filosofice centrale (3:19-17:6)
- Fundalul istoric anterior (3:19-4:26)
- Martiriul lui Eleazar (5:1-7:23)
- Martiriul celor şapte fraţi Macabei (8:1-14:10)
- Martiriul mamei Macabeilor (14:11-17:6)

Epilog. Rezumat şi doxologie (17:17-18:24)
- Glorificarea eroilor (17:17-10)
- Metafora competiţiei (17:11-16)
- Reacţii şi consecinţe (17:17-24)
- Recapitularea temei filosofice (18:1-5)
- Discursul mamei: respectarea prescripţiilor legii (18:6-19)
- Doxologie finală (18:20-24)

4. Ca şi întregul *Vechi Testament*, textul elenistic numit de filologi *Tratatul despre raţiunea dominantă* al lui Pseudo-Jeosephus a fost tradus de Milescu în mod literal, potrivit principiilor larg împărtăşite în epocă de traducătorii *Bibliei* în limbile vernaculare. La baza acestei decizii se afla convingerea că misterul *Sfintelor Scripturi* nu trebuie afectat prin abateri interpretative de la litera textului sacru. Acelaşi principiu al literalismului a fost împărtăşit şi aplicat şi de către revizorii succesivi ai textului conceput iniţial de Nicolae Milescu. În conştiinţa traducătorului, reproducerea cuvînt cu cuvînt oferea o garanţie a conformităţii cu originalul, de unde şi o uniformitate adesea mecanică a transferului din greacă în română. Exista oare o preocupare a traducătorului pentru obţinerea unei transparenţe semantice integrale a enunţurilor pe care le formulează? Exista oare o autoexigenţă sau o grijă a traducătorului pentru inteligibilitate? Era el preocupat de inteligibilitatea versiunii sale? Îşi proiecta el gradul de competenţă al unui cititor potenţial? Sînt întrebări la care cu greu putem formula astăzi, *a*

posteriori, un răspuns convenabil. O certitudine oarecare, de la care am putea porni un demers interpretativ mai rafinat, este aceea că textul românesc ne apare ca o copie sau un „analogon" al celui grecesc, caracterizat printr-o respectare strictă a structurii sintactice a originalului, pînă la limita încălcării regulilor sistemice ale limbii-ţintă, româna în cazul de faţă, şi printr-o încercare de echivalare cît de cît consecventă a bogatei terminologii filosofice greceşti prezente în text. Simpla examinare comparativă a primelor perioade ale tratatului este instructivă în acest sens:

MS. 45:
[1.] Preafilosofăscul cuvîntu a arăta vrînd, dă sîngur despuitor iaste patimilor cel binecredincios gînd, sfătui-v-aş dară voao drept pentru ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie. [2.] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a cei prea mari bunătăţi, zic, dară, înţelepciunei coprinde laudă. [3.] Dă, dară, acelor a întregăciunei opritoare patime gîndul să arată a birui lăcomiei pîntecelui şi poftei, [4.] ci şi acelor a dreptăţii contenitoare patime a birui să arată, în ce chip răului năravu, şi celor a vitejiei contenitoare patime: mîniei şi uciderii şi durerii. [5.] Cum, dară, poate fi, ară zice neştine, dă patemilor gîndirea biruiêşte, uitării şi neştiinţei nu despuiêşte? De rîs ispitindu-să a zice. [6.] Pentru că nu a patemilor sale gîndirea biruiêşte, ci celor a dreptăţii şi a vitejiei şi a întregăciunei firei împotrivitoare; şi acestora nu ca doară pre iale să le surpe, ci ca nu la iale să să supuie.

FRANKF.:
[1.] Φιλσοφώτατον λόγον ἐπιδείκνυσθαι μέλλων, εἰ ἀτοδέσποτός ἐστιν τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός, συμβουλεύσαιμ' ἂν ὑμῖν ὀρθῶς ὅπως προσέχητε προθύμως τῇ φιλοσοφίᾳ. [2.] καὶ γὰρ ἀναγκαῖος εἰς ἐπιστήμην παντὶ ὁ λόγος καὶ ἄλλως τῆς μεγίστης ἀρετῆς, λέγω δὴ φρονήσεως, περιέχει ἔπαινον. [3.] εἰ ἄρα τῶν σωφροσύνης κωλυτικῶν παθῶν ὁ λογισμὸς φαίνεται ἐπικρατεῖν, φαστριμαργίας τὲ καὶ ἐπιτυμίας [4.] ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς δικαιοσύνης ἐμποδιστικῶν πατῶν κυριεύειν ἀναφαίνεται, οἷον κακοηθείας, καὶ τῶν τῆς ἀνδρείας ἐμποδιστικῶν παθῶν, θυμοῦ τε καὶ φόβου καὶ πόνου. [5.] πῶς οὐν, ἴσως εἴποιεν ἄντις, εἰ τῶν παθῶν ὁ λογισμός κρατεῖ, λήθης καὶ ἀγνοίας οὐ δεσπόζει; γελοῖον ἐπιχειροῦντες λέγειν. [6.] οὐ γὰρ τῶν αὐτοῦ παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ, ἀλλὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης ἐναντίων, καὶ τούτων οὐχ ὥστε αὐτὰ καταλῦσαι, ἀλλ' ὥστε αὐτοῖς μὴ εἶξαι.

Literalismul transpunerii este izbitor. Presiunea originalului grecesc asupra traducătorului se dovedeşte maximă la nivelul sintactic şi la cel lexical. Ordinea cuvintelor în enunţ este, practic, aceeaşi, ceea ce conferă textului românesc un tip de discursivitate specială, artificială în raport nu doar cu limba română comună modernă, ci şi cu vorbirea populară a epocii, aşa cum este aceasta atestată în alte tipuri de texte vechi. Expresivitatea aceasta specială nu este însă o noutate absolută, căci, bazată pe imitarea manieristă a sintaxei „clasice", a limbii greceşti sau a latinei, ea se regăseşte, în grade diferite, şi la alţi eruditi importanţi ai epocii (Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Dosoftei, Constantin Cantacuzino et al.)[2]. Nu rareori traducătorii reuşesc formulări memorabile, de exemplu atunci cînd reproduc enunţuri apodictice binecunoscute din tradiţia şcolară a filosofiei greceşti, precum: *înţelepciunea iaste cunoaştere a dumnezăieştilor şi omeneştilor lucruri şi al acestora pricini* (*σοφία δὲ τοίνυν ἐστὶν γνῶσις θείων καὶ ἀθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν τούτων αἰτιῶν*) sau *a înţelepciunei chipuri sînt mintea, dreptatea, vitejiia şi întregăciunea minţii* (*σοφίας ἰδέαι καθεστήκασιν φρόνησις καὶ δικαιοσύη καὶ ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη*).

Cît priveşte acum nivelul lexical, provocarea cea mai serioasă pe care a avut-o de înfruntat traducătorul a fost găsirea celor mai bune soluţii, sau măcar a unora convenabile, de echivalare a bogatei terminologii filosofice a originalului. Este vorba despre o serie terminologică centrală a discursului doctrinar stoic, formată din termeni din greaca comună, specializaţi pentru conceptualizarea şi desemnarea unor concepte etice. Dincolo de cîteva zeci de cuvinte din limba română comună, care se aflau încă din textele anterioare într-un proces de terminologizare în interiorul textelor bisericeşti (*adeveri*, *cuvînt*, *deşert*, *patimă*, *ispită*, *cunoştinţă*, *năravu*, *mîntui*, *blagoslovenie* etc.),

[2] Despre acest fenomen vezi, mai pe larg, Eugen Munteanu, *Miron Costin et Laurentius Toppeltinus: entre l'imitation de la syntaxe latine et le maniérisme rhétorique*, în „Revue de linguistique romane", nr. 257-258, Janvier-Juin 2001 (Tome 65), Strasbourg, 2001, p. 197-222.

cuvinte pe care traducătorul le stăpînea şi le întrebuinţa cu siguranţă, restul termenilor necesari au trebuit inventaţi *ad hoc*. Trebuie spus că Milescu şi cei care au revizuit ulterior textul său s-au achitat de această sarcină mai mult decît onorabil. În principiu, acolo unde simpla echivalare dinamică, pe baza identităţii de desemnare între termenul din greacă şi cel din română, nu era posibilă, traducătorul avea la îndemînă, potrivit disponibilităţilor structural-tipologice ale limbii române, următoarele patru procedee de creare a unor termeni cu conţinut etico-filosofic: împrumuturile directe sau contextuale din greacă, specializarea (adesea prin transfer semantic de semnificat, greu de observat şi de pus în evidenţă) unor termeni din fondul principal lexical, calchierea unor compuse lexicale din greacă şi o redare liberă, perifrastică, a conţinutului termenului grecesc.

a. Spre deosebire de varianta modernă a românei literare, vechea română literară (secolele al XVI-lea – al XIX-lea) avea o disponibilitate restrînsă pentru împrumutul lexical. Făcînd abstracţie de „importul" semnificativ de termeni bisericeşti din limba slavonă, împrumuturile terminologice savante din limbile greacă sau latină erau relativ rare. Totuşi, în traducerile de texte religioase din secolul al XVI-lea sau la Coresi, dar şi în alte texte precum *Cheia înţelesului* (Bucureşti, 1678), întîlnim deja termeni filosofici „primari", precum *filosof* şi *filosofie* (cu derivatele *a filosofa, filosofesc* şi *filosoficeşte*), la care se adaugă acum termeni mai speciali, precum *a ritorici*, *politie* 'stat, guvernămînt' şi *pronie*, atestaţi pentru prima dată în MS. 45 şi în *Biblia* de la 1688.

b. Fenomenul de „specializare terminologică", pe parcursul căruia un termen comun capătă, pe baza unui transfer semantic, o valoare semantică nouă, echivalentă celei din originalul tradus, se petrece mult mai frecvent pe parcursul constituirii textului de care ne ocupăm. Dat fiind caracterul său greu sesizabil, acest fenomen poate fi pus în evidenţă prin comparaţie cu originalul traducerii. Este vorba despre termeni precum *arătare* 'revelaţie', *bunătate* 'virtute', *cercare* 'probă', *încheietură* 'articulaţie', *învăţătură* 'teorie, principiu', *povăţuire* 'îndrumare', *price* 'dispută', *soţie* 'asociat' etc., la care se adaugă o altă serie, destul de bogată, cu valori terminologice multiple, termeni care în limba comună se grupează în cîmpul semantic al operaţiilor mentale: *sfat*, *socoti*, *cuget*, *cugetare*, *cuvînt*, *cuvîntare*, *deprindere*, *dovedi*, *dreptate*, *fire*, *gînd*, *gîndi*, *legiuire*, *ştiinţă* etc. Pentru cititorul interesat de detalii, oferim o listă selectivă de termeni de acest tip (cu conţinut meditativ sau etic), însoţiţi de echivalentul grecesc şi de indicarea, cînd este cazul, a valorii terminologice contextuale: *bucurie* (*χαρά*), *bunătate* (*ἀρετή* 'virtute'), *chip* (*ἰδέα* 'formă; idee; tip'), *contenitor* (*ἐμποδιστίκος* 'obstaculant'), *dreptate* (*δικαιοσύνη*), *dulceaţă* (*ήδονή* 'plăcere'), *durêre* (*πόνος*), *fire* (*φύσις* 'natură; tip, clasă, categorie'), *frică* (*φόβος*), *gîndire* sau *gînd* (*λογισμός*), *înţelepciune* (*φρόνησις*), *învăţătură* (*παιδεία* 'educaţie'), *lege* (*νόμος*), *mîhnire* (*λύπη*), *mîndrie* (*ἀλαζονεία* 'fanfaronadă'), *mînie* (*θύμος*), *nărav* (*ἔθος* 'cutumă, obicei'), *patimă* (*πάθος* 'dispoziţie sufletească negativă'), *poftă* (*ἐπιτυμία* 'dorinţă, pasiune'), *povăţuitor* (*ήγεμών* 'îndrumător; conducător'), *răbdare* (*ὑπομονή* 'rezistenţă'), *ştiinţă* (*ἐπιστήμη*), *ucidere* (*φόβος* 'teamă'), *uitare* (*λήθη*), *vitejie* (*ἀνδρεία* 'curaj').

c. Am arătat altundeva, pe larg, oferind şi o detaliată tipologie a fenomenelor de transfer semantic din clasa „calcurilor lexicale de expresie"[3], modalităţile textuale practicate de cărturarii-traducători români în secolul al XVII-lea în scopul reconstituirii cu material lexical românesc primar a numeroaselor compuse greceşti cu relevanţă terminologică. Prin specificul conţinutului său etico-filosofic, textul grecesc original despre care discutăm aici abundă în asemenea termeni compuşi, pe care traducătorul i-a analizat şi recompus prin sintagme echivalente, în cadrul cărora au fost recombinate elementele lexicale de bază ale modelului grecesc. O menţiune specială merită sintagma *sîngur ţiitor*, prin care traducătorul reproduce compusul grecesc *αὐτοκράτωρ* 'care nu depinde de nimeni, independent'[4]. În textul lui Pseudo-Josephus, cuvîntul, ca determinant al „raţiunii" (*λογισμός*), evidenţiază mai degrabă nota semantică 'independent', aşa încît echivalarea modernă *raţiunea dominantă*, propusă de Virgil Cândea, ni se pare destul de inadecvată; mult mai potrivită ar fi fost, probabil, *raţiunea dominatoare* sau *raţiunea independentă*. La această interpretare ne obligă întrebuinţarea, în alternanţă, ca atribut al termenului *raţiune* (*λογισμός*) a unui termen echivalent din vocabularul filosofic grecesc, adjectivul *αὐτοδέσποτος* 'stăpîn pe sine; inde-

[3] Vezi Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 293-360.

[4] Compus din pronumele *αὐτός* şi adjectivul *κράτος*, adjectivul *αὐτοκράτωρ* apare în sintagma *αὐτοκράτωρ λογισμός*, la Thukidides, configurînd împreună sensul de 'raisonnement absolu, péremptoire' (BAILLY, s.v.).

pendent', în sintagma *sîngur despuitor gînd*. Întrucît, însă, formula propusă de Virgil Cândea s-a generalizat în uzul specialiştilor, sîntem nevoiţi să o folosim în continuare.

Dintr-o listă mult mai consistentă, oferim cîţiva asemenea termeni compuşi, obţinuţi prin calchierea corespondenţilor greceşti: *lăcomie a pîntecelui* (γαστριμαγία 'lăcomie, voracitate'), *la pîntece lacom* (γαστρίμαγος 'lacom, vorace'), *răul năravi* (κακοηθεία 'caracter rău'), *cu multe chipuri* (πολύτροπος 'cu multe chipuri; suplu, abil, ingenios'), *iubire de argint* (φιλαργυρία 'arghirofilie, avariţie'), *iubire de cinste* (φιλαρχία 'dragostea pentru putere'), *mărire deşartă* (κενοδοξία 'atracţie pentru gloria deşartă'), *cu rău năravi* (κακοήθεια) 'obicei rău; caracter nociv'), *iubire a frăţiei* (φιλαδελφία 'iubire de frate'), *iubitor de fii* (φιλότεκνος), *purtător de biruinţă* (ἀθλοφόρος 'care cîştigă premiul în luptă'), *împreună pătimire* (συμπάθεια 'compătimire, simpatie'). Deosebit de productive ca elemente de compunere lexicală sînt adjectivul *bun* şi adverbul *bine*, întrebuinţate în mod consecvent pentru redarea conţinutului prefixoidului grecesc εὐ-, ca în compusele: *bună cugetare* (εὐνοία), *bine cugetător* (εὔνους), *bună cuvîntare* (εὐλογιστία), *bună credinţă* (εὐσεβεία).

d. O a patra clasă este cea a sintagmelor terminologice complexe sau perifrastice, pe care le-am numit „creaţii lexicale libere inspirate de model"[5]. Este vorba despre construcţii sau îmbinări de cuvinte, mai mult sau mai puţin „fixe" din punct de vedere sintagmatic, prin care traducătorul încearcă să reconstituie semnificaţiile textului original: *împreună sprăjenitor* (ἀνταγωνιστής 'rival; emul', de la verbul ἀνταγωνίζομαι 'a lupta împotriva'), *cel binecredincios gînd* (ὁ εὐσεβὴς λογισμός), *de treabă* (ἀναγκαῖος 'necesar'), *întregăciune*, *întregăciune a firei* sau *întregăciune a minţii* (σωφροσύνη 'temperanţă'), *a celor opritoare patime* (κωλυτικῶν παθῶν), *neştiinţă* (ἄγνοια), *cea bună bunătate* (καλοκἀγαθία), *întru tot măiestru Dumnezău* (πανσόφος θέος), *minte cu direptu cuvîntu* (νοῦς μετὰ ὀρθοῦ λόγου), *cea cu rău năravi voie* (κακήθη διάθεσις), *a mînca de toate* (παντομαγία 'voracitate'), *a mînca sîngur* (μονοφαγία), *cel întreg la minte* (σώφρων), *cea întreagă minte* (ὁ σώφρων νοῦς), *cea rea patimă* (ἡδυπαθεία), *a muta cu certarea* (ματαπαιδεύω 'a reeduca'), *cel cu rău năravi* (κακοήθης 'care are un caracter rău, vicios'), *al patimilor despuitor* (τῶν παθῶν δεσπότης), *necunoştinţă* (ἄγνοια), *a împreună fugi* (συνέφυγω), *a punerii legii ştiinţă* (νομοτεσίας ἐπιστήμη), *împreună pătimire a cunoştinţei* (συμπάθεια τῆς συνηθείας), *soţietătea hrănii* (συντροφίας 'masă comună; viaţă în comun').

5. Drept cele mai vechi traduceri ale operei lui Pseudo-Josephus, specialiştii menţionează o transpunere liberă în latină din secolul al IV-lea (LUCK, p. 623), versiune manuscrisă care se găseşte la Biblioteca Naţională din Viena, sub nr. 577, şi o versiune în siriacă din aceeaşi Antichitate tîrzie, păstrată într-o bibliotecă din Milano; s-au păstrat, de asemenea, versiuni ale textului în arabă şi etiopiană (vezi BENSLY[6], *passim*). Atribuită unui anumit Rufinus, vechea versiune latină a fost prelucrată de Erasmus (FREUDENTHAL, p. 121, 133 ş. u.). Predica învăţatului anonim din Antichitatea iudaică a atras atenţia primei generaţii de umanişti italieni, unul dintre ei, prieten al lui Petrarca, „descoperitor", între altele, şi editor al discursurilor ciceroniene *Pro Milone* şi *Filipicele*, Lapo da Castiglione (1406-1438), traducător în latină al unor scrieri de Xenofon, Isocrate, Demostene, Plutarh, Teofrast şi Lucian, oferind o nouă versiune latinească. Alte traduceri în latină ale textului găsim în următoarele volume: *Septuaginta*, vol. II, Basel, 1550; Josephus Flavius, *Opera latine*, Basel, 1567; *Josephi de Maccabeis cum Latina interpretatione*, Oxford, 1590; François Combefis, *Bibliotheca Patrum*..., vol. I. Pînă în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, micul tratat al lui Pseudo-Josephus Flavius fusese tradus în limbile franceză (de mai multe ori, tipărit în 1558, la Lyon şi în 1668, la Paris), germană, cehă (1553), italiană, spaniolă, olandeză, engleză, după cum se poate constata din S. F. G. Hoffmann, *Lexicon bibliographicum*, Lipsiae, 1832, s.v. *Josephus Flavius*, ap. CÂNDEA (p. 179, nota 23). În ultimele două secole ale epocii moderne, în marile limbi de cultură europene (engleză, germană, franceză, italiană şi spaniolă), precum şi în alte limbi, *Cartea a IV-a a Macabeilor* a fost tradusă de nenumărate ori, o recenziune cît de cît completă a tuturor acestor versiuni fiind aproape cu neputinţă de

[5] Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, p. 240.

[6] *The fourth Book of Maccabees and kindred documents in Syriac*, edited by R. L. Bensly, with an introduction and translation by Barnes, Cambridge University Press, Cambridge, 1895.

făcut. Ne mulţumim să menţionăm doar pe cele mai recente, care ne-au servit ca instrumente de lucru: SEPT. ENGL. (2007) şi SEPT. GERM. (2010).

6. În limba română, lucrarea lui Pseudo-Josephus a fost tradusă în secolul al XVII-lea, de Nicolae Spătarul Milescu, şi tipărită în *Biblia* de la Bucureşti, în 1688. Este meritul istoric al lui Virgil Cândea de a fi atras atenţia asupra semnificaţiei culturale excepţionale a manuscrisului românesc numărul 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, cunoscut de mai multă vreme de filologii români, dar neluat în seamă la adevărata sa valoare. Într-un amplu studiu intitulat *Nicolae Milescu şi începuturile traducerilor umaniste în limba română* (CÂNDEA, p. 79-224), regretatul erudit clujean a dovedit că îngrijitul MS. 45 conţine, nesemnat, textul integral al *Vechiului Testament*, tradus între anii 1661-1664 de Nicolae Milescu, la Constantinopol, unde se afla în calitate de reprezentant diplomatic al domnului Ţării Româneşti, Grigore Ghica. Folosind ca text de bază al traducerii sale *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), tînărul erudit român, posesor al unei îngrijite educaţii în familie şi la Şcoala Patriarhiei din Constantinopol, nu a ezitat să abordeze şi să transpună în limba română şi textul necanonic *A lui Iosip la Macavéi carte, ádecă pentru sîngură ţiitoare gîndirea*, cuprins în ediţia grecească de referinţă. În condiţii încă nu pe deplin elucidate, protograful traducerii lui Milescu a ajuns în Moldova şi a fost supus unei revizuiri efectuate de unul sau de mai mulţi cărturari anonimi (din anturajul lui Dosoftei, după cum presupune filologul ieşean N. A. Ursu), revizuire din care rezultă chiar textul copiat în MS. 45. Comparaţia textuală arată clar că această din urmă variantă a fost revizuită încă o dată de cărturarii bucureşteni şi tipărită la 1688. Examinînd cele două variante, constatăm că intervenţiile bucureştenilor nu au fost prea substanţiale. Am marcat cu italice doar diferenţele lexicale, nu şi pe cele fonetice, morfologice sau sintactice.

MS. 45:
[1.] Preafilosofăscul cuvîntu a arăta vrînd, dă sîngur despuitor iaste patimilor cel binecredincios gînd, sfătui-v-aş dară voao drept pentru ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie. [2.] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a cei prea mari bunătăţi, zic, dară, înţelepciunei coprinde laudă. [3.] Dă, dară, acelor a întregăciunei opritoare patime gîndul să arată a birui lăcomiei pîntecelui şi poftei, [4.] ci şi acelor a dreptăţii contenitoare patime a birui să arată, în ce chip răului năravi, şi celor a vitejiei contenitoare patime: mîniei şi uciderii şi durerii. [5.] Cum, dară, poate fi, ară zice neştine, dă patemilor gîndirea biruiêşte, uitării şi neştiinţei nu despuiêşte? De rîs ispitindu-să a zice. [6.] Pentru că nu a patemilor sale gîndirea biruiêşte, ci celor a dreptăţii şi a vitejiei şi a întregăciunei firei împotrivitoare; şi acestora nu ca doară pre iale să le surpe, ci ca nu la iale să să supuie. [7.] De multe părţi, dară, şi de aiurilea, putea-o-aş voao să vă *[892/2]* arăt căci sîngur ţiitor iaste patemilor gîndul; [8.] ce mult mai vîrtos aceasta a dovedi dentru bărbăţiia bună celor ce pentru bunătate au murit, lui Eliázar şi celor 7 fraţi şi a ai lor maică.

BIBL. 1688:
[1.] Preafilosofesc cuvînt *vrînd a arăta*, de iaste *sîngur stăpînitoriu* patemelor cel *bun credincios* gînd, svătuire-aş dară voao direpт ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie. [2.] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a cei prea mare bunătăţi, zicu, dară, înţelepciunii cuprinde laudă. [3.] De să arată, dară, gîndul a birui celor opritoare patemi ale înţelepciunii, de lăcomiia pîntecelui şi de pohtă, [4.] iară şi de ale direptăţii contenitoare pateme a birui să arată, în ce chip răului năravi şi celor ale vitejiei contenitoare patemi: a mîniei şi uciderei şi durerii. [5.] Cum, dară, poate fi, ară zice neştine, de biruiêşte *gîndul* patemile, uitarea şi neştiinţa nu *stăpînêşte*? De rîs ispitindu-se a zice. [6.] Pentru că nu biruiêşte *gîndul* patemile sale, ce cêle ce sînt *împotriva* direptăţii şi vitejiei şi *întregii firi*; şi pre acêstea nu ca doară să le surpe, ce ca nu la iale să să supuie. [7.] De multe părţi, dară, şi de aiurelea, aş putea voao să arăt că sîngur ţiitoriu iaste patemilor gîndul; [8.] ce mult mai vîrtos aceasta a dovedi dentru bărbăţiia celor ce pentru bunătate au murit, a lui Eleazar şi a celor 7 fraţi şi maicii lor.

Orientîndu-se, ca sursă principală pentru traducerea sa, după *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), autorul anonim (în opinia lui N. A. Ursu, Daniil Andrean Panoneanul, autor al importantei tipărituri *Îndreptarea legii*, Tîrgovişte,

1652) al unei alte versiuni biblice româneşti din secolul al XVII-lea, cea din MS. 4389, deşi a avut şi el la îndemînă traducerea manuscrisă a lui Nicolae Milescu, nu reţine *Cartea a IV-a a Macabeilor*, probabil din cauza caracterului ei necanonic. Atunci cînd a purces însă la revizuirea atentă a *Bibliei* de la Bucureşti (1688), Samuil Micu menţine şi apocrifa în discuţie, aşa încît monumentala tipăritură blăjeană de la 1795 conţine, alături de celalalte apocrife, şi *Cartea a IV-a a Macabeilor*. Marele patriot şi harnicul cărturar ardelean îşi motivează opţiunea prin respectul faţă de efortul înaintaşilor:

> Cartea aceasta, carea să zice a lui Iósip, pentru că de Iósip Flávie ar fi scrisă, nici Sfinţii Părinţi nu o cunosc dumnezeiască, nici în toate bibliile greceşti să află, nici în canonul cărţilor jidoveşti, nici în bibliile latineşti nu iaste, pentru acêea nici întru această biblie nu am voit de nou a o tălmăci, ci precum să află în bibliia cea vêchie românească o am lăsat şi numai pentru acêea o am pus aici, că s-au aflat în cea vêchie românească, amintrilea, loc întră cărţile *Sfintei Scripturi* nu poate să aibă.

O motivaţie de natură culturală şi patriotică, mai degrabă laică, găsim şi la episcopul Filotei de Buzău, care, reproducînd în ediţia sa de la 1855, cu uşoare adaptări, textul lui Samuil Micu, adaugă în preambulul cărţii în cauză paranteza explicativă: „aşadar şi noi într-această de acum tipărire am lăsat-o iarăşi fără altă tălmăcire, spre aducirea aminte de antica limbă vorbitoare romană". Aceasta este ultima oară cînd micul tratat despre predominanţa raţiunii asupra patimilor omeneşti al lui Pseudo-Josephus Flavius este cuprins într-o ediţie biblică românească. Plecîndu-se, probabil, de la constatarea faptului că prin conţinut şi formă se depărtează prea mult de media cărţilor biblice considerate canonice, această „apocrifă" a fost eliminată nu doar din ediţiile biblice româneşti care urmează canonul protestant configurat de Luther (care a exclus toate cărţile apocrife), ci şi din cele autorizate de Biserica Ortodoxă, unde au fost păstrate totuşi unele cărţi „deuterocanonice" sau „bune de citit", precum *Înţelepciunea lui Solomon* sau *Înţelepciunea lui Iisus Sirah*.

Abia în vremea noastră, şi anume în cuprinsul amplului său studiu cu caracter monografic, *Tratatul „despre raţiunea dominantă", prima operă filozofică publicată în limba română (1688)* (CÂNDEA, p. 172-214), reputatul erudit clujean ne oferă o nouă versiune românească (parţială) a textului nostru. În fine, înainte de versiunea pe care o oferim cititorului în volumul de faţă, datorată lui Adrian Muraru, trebuie să mai menţionăm şi versiunea tipărită în anul 2005 de regretatul istoric şi filolog clasic Gheorghe Ceauşescu (1940-2006), cu titlul *4 Macabei*, în tomul al III-lea al seriei *Septuaginta*, coordonată de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu şi Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan-Florin Florescu (Polirom, 2005, p. 631-671; introducerea şi notele au fost redactate cu colaborarea lui Ştefan Colceriu).

Despre o bună receptare în cultura românească scrisă a *Cărţii a IV-a a Macabeilor* nu putem vorbi. Nu am reuşit să găsesc nici o referire la scrierea lui Pseudo-Josephus în literatura românească veche, nici măcar în texte precum *Cazania* lui Varlaam, *Floarea darurilor*, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, în *Divanul* lui Dimitrie Cantemir sau la unii cronicari precum Miron Costin, unde citatele sau inseratele biblice abundă.

7. Cît priveşte acum ediţia de faţă, se cuvine să menţionăm că, dat fiind caracterul mai special al acestui text, structura standard a seriei „Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688" a trebuit să fie puţin modificată şi adaptată. Pe lîngă textul facsimilat al micului tratat, aşa cum apare el în *Biblia* de la Bucureşti (1688), însoţit pe coloana alăturată de transcrierea sa interpretativă, am publicat textul din MS. 45 (versiunea „Milescu-revizuită"), însoţit, pe coloana a IV-a, de versiunea inedită de lui Adrian Muraru. Pe cititorul eventual nedumerit că nu găseşte, ca în tomurile anterioare ale seriei, o versiune corespondentă din MS. 4389, îl informăm că textul lui Pseudo-Josephus nu este cuprins în această veche versiune românească, deoarece apocrifa noastră lipseşte din sursa principală a acestei vechi traduceri, *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581). În anexe am publicat, însă, integral, în transcriere şi în facsimil, singurele două retipăriri ale *Tratatului despre raţiunea dominantă* existente în vechea cultură românească, cea din 1795, a lui Samuil Micu, şi cea din 1855, a episcopului Filotei de Buzău. În aceleaşi anexe am considerat util să reproducem integral şi textul corespondent din originalul traducerii, *Septuaginta* de la

Frankfurt (1597), aşa încît cititorul avizat să poată avea la îndemînă piesele principale ale unui „dosar" extrem de interesant.

Urmînd îndeaproape structura textologică a versiunii greceşti originare, aşa cum apare ea în SEPT. FRANKF., traducătorii români nu au segmentat textul în versete. Am introdus această segmentare după SEPT. RAHLFS, ediţia modernă de referinţă a *Septuagintei*. Pasajele inexistente în SEPT. FRANKF., de dimensiuni variate, de la o propoziţie şi pînă la cîteva versete, au fost preluate tot din ediţia Rahlfs a *Septuagintei*, traduse şi oferite cititorului în secţiunea de comentarii.

Prof. dr. Eugen Munteanu

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

1. Generalităţi

Prin prezentul volum continuăm publicarea seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (MLD), iniţiată în anul 1986, în cadrul unui proiect ştiinţific realizat în colaborare de Universităţile „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi şi „Albert Ludwig" din Freiburg, Germania. Începînd cu anul 2008, continuarea şi finalizarea întregii serii şi-a asumat-o Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prin Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman. *Nota asupra ediţiei* conţine normele aplicate în transcrierea interpretativă a celor trei texte pe care le editǎm împreună (*Biblia* de la 1688, MS. 45 şi MS. 4389) şi va fi tipărită în fiecare dintre volumele seriei MLD. Am păstrat, de asemenea, principiul transcrierii interpretative a textelor chirilice vechi, adoptat de iniţiatorii proiectului. Transcrierea în alfabet latin şi în grafie actuală a celor trei vechi versiuni biblice pe care le editǎm în paralel – *Biblia* de la Bucureşti (1688), MS. 45 (aşa-numita versiune „Milescu revizuită") şi MS. 4389 (aşa-numita versiune „Daniil Andrean Panoneanul") – este, potrivit cerinţelor filologiei româneşti moderne, una de tip interpretativ. Prin transcriere fonetică interpretativă înţelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice româneşti, echivalarea constantă şi sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfaberul latin. Această operaţie este departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sînt următoarele: existenţa în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, şi a mai multor slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistenţa unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii româneşti; numeroasele inconsecvenţe datorate scriptorilor sau tipografilor etc. Cititorul nespecialist trebuie să ştie că diferenţa dintre o transcriere filologică ştiinţifică şi alte modalităţi de transcriere este fundamentală. Atitudinea ştiinţifică ne obligă la un respect absolut faţă de autenticitatea lingvistică a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar şi a oricărei arhaizări artificiale a acesteia. Un factor deloc neglijabil care trebuie luat în calcul constă în opţiunile personale sau în preferinţele scriptorilor ori ale tipografilor. Soluţiile pentru care am optat în rezolvarea acestor dificultăţi sînt indicate detaliat şi exemplificate în paragrafele următoare.

Am respectat, în linii mari, normele de transcriere practicate în volumele anterioare ale seriei MLD, pe care le-am sistematizat, adăugîndu-le o serie de noi reguli de transcriere menite să amelioreze imaginea grafică a unor contexte fonetice şi, implicit, să faciliteze o lectură mai fluentă cititorului obişnuit. Înainte de a prezenta în detaliu aceste norme, comune pentru toate cele trei versiuni pe care le editǎm, vom menţiona particularităţile paleografice principale ale celor două manuscrise, MS. 45 şi MS. 4389.

Întocmit, după cum se ştie, de Dumitru din Cîmpulung pentru mitropolitul Teodosie Rudeanu al Ţării Româneşti, textul MS. 45, aflat astăzi la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, este scris pe hîrtie albă de foarte bună calitate, pe două coloane bine delimitate şi simetrice. Grafia reflectă semiunciala chirilică curentă în secolul al XVII-lea, cu puţine prescurtări, dar cu destul de multe slove suprascrise. Scrisul este regulat şi simetric, emanînd impresia de eleganţă şi siguranţă. Transparenţa hîrtiei face ca, adesea, „negativul" scrierii de pe contrapagină să fie vizibil, fără să îngreuneze însă lectura. Cerneala de bază este neagră. Se mai foloseşte cerneală roşie, la scrierea titlurilor, a numerelor capitolelor şi versetelor, precum şi a vrahiilor şi a altor semne convenţionale folosite pentru a marca intervenţii în text sau alte notiţe marginale.

În finalul *Cuvîntului înainte către cititori* din MS. 45 se oferă anumite indicaţii de lectură, inclusiv explicaţii cu privire la unele semne speciale folosite de scriptor. În transcrierea interpretativă a textului, urmînd aceste indicaţii, am procedat astfel:

a) Punctul (**.**) sau virgula (**,**), scrise în textul original cu culoare roşie, care marchează sfîrşitul unui verset, au fost interpretate ca atare şi notate cu punct, respectiv virgulă, potrivit „logicii interne" a frazei şi normelor actuale de punctuaţie.

b) Semiparantezele pătrate ⌊ ⌋, desemnate în prefaţa menţionată cu denumirea lor grecească, *diameson*, au fost reţinute ca atare în transcriere, fără nici o menţiune în notele filologice. Aceste semiparanteze încadrează în text unele cuvinte, sintagme sau propoziţii care nu se regăsesc în toate izvoadele folosite de traducători şi considerate, de aceea, facultative („şi cu acêlea poate fi, şi fără de acêlea poate fi, tot să înţelêge vorba").

c) Parantezele pătrate [ ] din textul original au fost reţinute ca atare în textul transcrierii. Ele încadrează, după cum ni se spune în acelaşi *Cuvîntu înainte către cititori*, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra

(1653), izvor secundar folosit de revizori.

d) Semnele ˘ ˘ ˘ ˘ (vrahii), marcate cu roşu deasupra unui cuvînt sau a unei sintagme în interiorul textului şi repetate pe margine, indică, de regulă, opţiuni de traducere diferite sau variante lexicale, reţinute de traducător sau de revizor din izvoarele avute la îndemînă. Alteori, acelaşi semn marchează o omisiune de traducător sau de copist. În notele filologice am folosit formule adecvate de definire a acestor inserţii.

e) Semnele √ sau ‟ scrise cu roşu, inserate de regulă la începutul unui verset, marchează locul de inserţie al unei trimiteri biblice. Aceste trimiteri biblice au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de către cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, între paranteze, de prescurtarea titlului respectiv din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. De asemenea, au fost completate între paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

f) O mînă desenată marginal cu roşu atenţionează asupra unei trimiteri textuale la persoana lui Iisus Hristos. Am menţionat explicit acest fapt în secţiunea de note filologice.

Cît priveşte MS. 4389, textul biblic este prezentat pe două coloane, cu un scris regulat şi relativ curat, în grafia chirilică semicursivă specifică şi ea jumătăţii secolului al XVII-lea. Este folosită o cerneală neagră-cafenie în textul de bază şi o cerneală roşie la scrierea titlurilor cărţilor biblice, a numărului capitolelor, a literei ornamentale cu care începe un capitol, precum şi, rareori, la scrierea unor indicaţii marginale mai speciale. Scriptorul pare să fi fost aceeaşi persoană cu autorul traducerii sau al unei revizuiri, după cum deducem din numeroasele note marginale scrise de aceeaşi mînă şi redactate în cunoştinţă de cauză. Ca şi în cazul MS. 45, am transcris integral toate aceste notaţii marginale, dîndu-le în note filologice şi descriindu-le într-o manieră cît mai explicită.

La fel ca în cazul MS. 45, trimiterile biblice marginale din MS. 4389, marcate în text, de regulă, printr-o linie oblică flancată de două puncte, au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în versiunea slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, în paranteze, de prescurtarea corespunzătoare din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. Au fost, de asemenea, completate între paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

2. Notele filologice

Notele cu caracter filologic, pe care le-am tipărit separat, în capitolul *Note filologice şi textuale*, potrivit structurii tradiţionale a seriei noastre, au un caracter textual strict, referindu-se, pe lîngă transcrierea tuturor inserţiilor marginale menţionate mai sus, şi la alte aspecte precum: semnalarea greşelilor evidente sau probabile ale scriptorului, corectate în textul transcris; omisiuni, ştersături sau autocorecturi ale scribului; inversări de sintagme sau de secvenţe frastice, marcate de regulă în text cu cifre, lecţiuni nesigure sau probabile, grafii neobişnuite sau rare etc.

Aceste inserţii marginale reprezintă indicii foarte preţioase despre complexitatea procesului de traducere sau de revizuire în care anonimii noştri predecesori din secolul al XVII-lea se lăsau angrenaţi. Definirea nuanţată a semnificaţiilor şi a funcţiilor textuale ale acestor glose marginale este o sarcină filologică dificilă, implicînd urmărirea atentă a versiunilor de bază, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597) pentru MS. 45 şi *Biblia* de la Ostrog (1581) pentru MS. 4389, în paralel cu versiunile auxiliare (slavonă, respectiv latinească). Rezolvarea integrală şi sistematică a acestei sarcini am amînat-o pentru mai tîrziu, şi anume pentru momentul cînd vom edita integral şi autonom cele două versiuni manuscrise menţionate. Deocamdată, pentru a rămîne în cadrele schemei „clasice" a seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, aşa cum ne-am propus, ne-am mulţumit să le transcriem cu scrupulozitate, încercînd şi o scurtă calificare a lor (explicaţie, corectură, adăugire, notă etc.).

3. Problema lui *î/â*

Am continuat să scriem cu *î* şi *sînt* din raţiuni de consecvenţă cu ansamblul seriei MLD.

4. Paginaţia

Ca în volumele anterioare din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, paginaţia de referinţă în editarea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) o respectă pe cea originală. Întrucît paginaţia chirilică originală este consecventă şi nu pune probleme, am preluat-o ca atare, transcriind valorile cifrice ale slovelor chirilice în echivalentele lor „arabe", numerotînd şi coloanele. Cît priveşte cele două manuscrise, am respectat, de asemenea, paginaţia originală notată, potrivit tradiţiei, cu literele chirilice corespunzătoare, renunţînd la paginaţia mecanică modernă. Un caz special este acela al cărţii *Iosephus ad Machabaeos*. Urmînd structura filologică a versiunii greceşti originale, *Septuaginta* tipărită la Frankfurt (1597), traducătorii români nu au segmentat textul acestei cărţi biblice în versete. Am introdus această segmentare după *Septuaginta*, ediţia lui Alfred Rahlfs (SEPT. RAHLFS).

5. Problema secvenţelor în slavonă

Cuvintele, sintagmele, propoziţiile sau frazele în slavonă, prezente în special în notaţiile sau glosele marginale din manuscrise, au fost transliterate ca atare (completîndu-se între paranteze pătrate slovele lipsă) şi traduse în secţiunea

de note filologice.

6. Prescurtările

Prescurtările obişnuite ale scrisului chirilic au fost completate tacit. Se prescurtează, de regulă, substantive, adjective sau verbe cu mare frecvenţă în texte. Absenţa unei slove sau a unui grup de slove este marcată de obicei cu semnul prescurtării (˜), plasat deasupra cuvîntului. Cele mai frecvente prescurtări sînt de următoarele tipuri: **бл҃свѝ** = *blagoslovi* (B 1688, 289), **сфнтѹлѹи** = *sfîntului* (B 1688, 307), **Д҃д** = *David* (MS. 45, 499, 857 *et passim*; B 1688, 288 *et passim*), **Дѕѹ** = *Dumnedzău* (MS. 45, *passim*), **Дмнѕъѹ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **Дмнзъѹл** = *Dumnezăul* (B 1688, 297), **Дмне** = *Doamne* (B 1688, 307), **Дхль** = *Duhul* (B 1688, 317) sau **Дхѹл** = *Duhul* (MS. 45, 751, 901 *et passim*), **млъ** = *milă* (MS. 45, 500, 507, 742, 834 *et passim*), **млстив** = *milostiv* (MS. 45, 505), **млстив** = *milostiv* (MS. 45, 511) sau **млстивѹл** = *milostivul* (MS. 45, 511, 517), **млѹеск** = *miluiesc* (MS. 45, 507), **млѹи** = *milui* (MS. 45, 509, 512 et *passim*), **млѹѣще** = *miluiêşte* (MS. 45, 507, 508, 511 *et passim*), **млстеніа** = *milosteniia* (MS. 45, 512 *et passim*), **млстивит** = *milostivit* (B 1688, 334), **млстеніи** = *milostenii* (MS. 45, 727), **Ієрслм** = *Ierusalim* (MS. 45, 728, 731, 832 *et passim*), **млѹит** = *miluit* (MS. 45, 733, 734), **немлстиви** = *nemilostivi* (MS. 45, 501), **сфнтѹлѹи** = *sfîntului* (B 1688, 307), **Домнлѹи** = *Domnului* (MS. 4389 *et passim*), **Двдъ** = *David* (MS. 4389, *passim*), **ɪмпрат** = *împărat* (MS. 4389, *passim*), **прорк** = *proroc* (MS. 4389, *passim*).

7. Suprascrierile

În cele două manuscrise, slovele suprascrise sînt destul de frecvente. Suprascrierea este marcată inconsecvent prin semnul suprascrierii (titla: ⁀); de multe ori, slovele suprascrise nu sînt marcate prin titlă. Slove aflate în această poziţie pot fi toate consoanele, cu o frecvenţă relativ mai mare grafemele **л**, **н**, **р**, **с** şi **ч**. Foarte frecvent este suprascrisă semivocala *i* în poziţie finală, de regulă cu funcţie de desinenţă. În acest scop se foloseşte un semn special, o scurtă linie orizontală, semicurbă, cu un punct la mijloc (aproximativ: ˜, vezi mai jos, § 21, la slova **ї**): **прах** = *prah* (MS. 45, 445), **прѣжма** = *preajma* (MS. 45, 446), **еѹ** = *eu* (MS. 45, 446), **ɪнтрѹ** = *întru* (MS. 45, 447), **вор мынка** = *vor mînca* (MS. 45, 499), **дъзлегъриле кѹвинтелор** = *dăzlegările cuvintelor* (MS. 45, 499), **Дѹмнезъѹ** = *Dumnedzău* (MS. 45, 500), **нъдъждѹѣще** = *nădăjduiêşte* (MS. 45, 500), **пророчицъ** = *prorociţă* (MS. 45, 534), **аѹ аѹѕит** = *au audzit* (MS. 45, 552), **аѹ фъкѹт** = *au făcut* (MS. 45, 553), **вор лъѹда** = *vor lăuda* (MS. 45, 554), **Ѳесвис** = *Thesvis* (MS. 45, 727), **Арарат** = *Ararath* (MS. 45, 728), **вѣчникъ** = *vêcinică* (MS. 45, 728), **вѣчіи** = *vêcii* (MS. 45, 735), **рындѹѣлеи** = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), **фрымсѣцеле** = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), **съ дѹчем** = *să-i ducem* (MS. 45, 836), **ѹшилор** = *uşilor* (MS. 45, 838), **Месалот** = *Mesaloth* (MS. 45, 845), **рындѹ** = *rîndu* (MS. 45, 845).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în succesiune directă sau separat, la acelaşi nivel sau „în trepte”: **ничи** = *nici* (MS. 45, 445), **нъдъждѹеск** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **ɪнфипсеръсъ** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **Домнѹл** = *Domnul* (MS. 45, 447), **аѹѕинд** = *audzind* (MS. 45, 499), **кѹвынт** = *cuvînt* (MS. 45, 499), **ɪнтраци** = *întraţi* (MS. 45, 531), **морт** = *mort* (MS. 45, 539), **пъмынт** = *pămînt* (MS. 45, 551), **стѣпене** = *stêpene* (MS. 45, 554), **съринд** = *sărind* (MS. 45, 728), **кѹрынд** = *curînd* (MS. 45, 738), **църи** = *ţări* (MS. 45, 836), **жидовилор** = *jidovilor* (MS. 45, 845), **лепъдынд** = *lepădînd* (MS. 45, 851) sau, mai rar, chiar în grupuri de cîte trei: **пре некѹраци піѣрде** = *pre necuraţi piêrde* (MS. 45, 499), **вѣрде** = *vêrde* (MS. 45, 539), **ѹнде** = *unde* (MS. 45, 539), **ръспѹнде** = *răspunde* (MS. 45, 556), **сфинциндѹ** = *sfinţindu* (MS. 45, 746), **ѹнде** = *unde* (MS. 45, 841).

Ca soluţie tehnică de transcriere, am ales „coborîrea” în rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie.

În textul tipărit al *Bibliei* de la 1688, slovele suprascrise sînt frecvente, în general la capăt de rînd. Suprascrierea este marcată prin semnul suprascrierii (titla: ⁀), consecvent în cazul consoanelor **л**, **н**, **р**, **с**, **д**, **ч**, **ц**, **ш** şi al vocalei **о**. În celelalte situaţii, suprascrierea nu este marcată întotdeauna. Exemple de suprascriere: **дентжю** = *dentîiu* (B 1688, 289), **млстивит** = *milostivit* (B 1688, 334), **ръмаши** = *rămaşi* (B 1688, 292), **ръзбою** = *războiu* (B 688, 292), **нѹмърѹл** = *numărul* (B 1688, 292) **ал** = *al* (B 1688, 296), **Нафан** = *Nathan* (B 1688, 296), **тъѹ** = *tău* (B 1688, 312), **динци** = *dinţi* (B 1688, 314), **нои** = *noi* (B 1688, 316), **лѹат** = *luat* (B 1688, 318).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove în acelaşi cuvînt: **Ветсѹр** = *Vethsur* (B 1688, 289), **пророчиндь** = *prorocind* (B 1688, 319). Şi în acest caz am optat pentru transcrierea la rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie specială.

8. Scrierea cu majusculă

Potrivit regulilor ortografice actuale, teonimele şi numele asimilate acestora au fost scrise cu iniţială majusculă: *Domnul*, *Dumnezeu*, *Atotputernicul*, *Atotţiitoriul* etc. Nu am folosit scrierea cu majusculă a pronumelor teofore, pentru a nu crea dificultăţi majore în procesul prelucrării automate a textelor.

9. Numerotarea versetelor

Numărul versetelor a rămas cel din original, care reproduce numerotarea *Septuagintei* de la Frankfurt (1597). Nu sînt greşeli de numerotare, de aceea nu a fost necesară intervenţia noastră în textul *Bibliei* de la Bucureşti (1688). Numerotarea versetelor din manuscrise a fost păstrată ca atare, atunci cînd ea coincide cu aceea din textul-reper (*Biblia* de la 1688). Cînd apar diferenţe, numărul versetului din manuscrise a fost scris între paranteze drepte, [ ], iar textul a fost aliniat potrivit versetului corespunzător din textul tipărit la 1688, cu adoptarea numerotării de acolo. Varianta actualizată a traducerii *Septuagintei*, tipărită, în acest volum, pe coloana a IV-a, urmează întocmai numerotarea versetelor din *Biblia* de la 1688, confruntată cu izvorul grecesc

principal, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597). Un caz special este acela al cărţii *Iosephus ad Machabaeos* (*4 Macabei*), pe care o publicăm în prezentul volum. Urmînd îndeaproape structura filologică a versiunii greceşti originale, aşa cum apărea ea în *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), traducătorii români nu au segmentat textul acestei cărţi biblice în versete. Am introdus această segmentare, împreună cu marcarea unor paragrafe, după SEPT. RAHLFS, ediţia modernă de referinţă a *Septuagintei*.

10. Accentul, spiritele

Problema accentului este una importantă şi delicată, ignorată complet pînă acum de filologii români, cu consecinţe regretabile. Atît în textul tipărit, cît şi în manuscrise, accentele sînt notate cu mare frecvenţă, deşi nu în mod consecvent: cel ascuţit (*á*) pe vocale din interiorul cuvîntului, cel grav (*à*) pe vocale finale sau pe cuvinte monosilabice. Am reţinut accentuarea, folosind, în mod convenţional, un singur accent, cel ascuţit, în următoarele cazuri:

1) atunci cînd accentuarea marcată a cuvîntului românesc obişnuit este diferită de cea din româna standard actuală: *âколѡ̀* = *acoló* (B 1688, 287, 302, MS. 45, 448) sau *âкwлѡ̀* = *acoló* (MS. 45, 501, 505, 731, 732, 737, 888), *пелúца* = *pielíţa* (MS. 45, 749), *дᴇ͡кwлà* = *dencoleá* (MS. 45, 842), *тáлᴀ͡zи* = *tálanzi* (MS. 45, 854), *і͡сторі́ᴇ* = *istoríe* (MS. 45, 905);

2) întotdeauna la numele proprii, atunci cînd accentul este marcat în textul chirilic original: *âдáмь* = *Adám* (B 1688, 287), *каїнáнь* = *Cainán* (B 1688, 287), *доданúнь* = *Dodanín* (B 1688, 287), *ê вéрь* = *Evér* (B 1688, 287), *фалéкь* = *Faléc* (B 1688, 287), *Ливáнѧ͡* = *Livánului* (MS. 45, 454), *Корᴇ̀* = *Coré* (MS. 45, 459), *Іо͡рдáнѧ͡* = *Iordánului* (MS. 45, 459), *Ви͡савѐᴇ* = *Virsavée* (MS. 45, 463), *Îсаí́а* = *Isaía* (MS. 45, 529), *Ôзí́а* = *Ozía* (MS. 45, 534), *Мана͡сѝ* = *Manassí* (MS. 45, 536), *îwнáᴀ͡* = *Ionáthan* (MS. 45, 731), *навѯхwдwнóсw* = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), *ê ѳіѡпі́ᴇ* = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), *вᴇѳwрѡ́* = *Vethoró* (MS. 45, 738), *îарéѳ* = *Iaréth* (MS. 45, 738), *Îѯдí́дь* = *Iudíth* (MS. 45, 744), *димитрí́ᴇ* = *Dimitríe* (MS. 45, 847), *îóп҃па* = *Ióppa* (MS. 45, 850), *Лисí́а* = *Lisía* (MS. 45, 878);

3) la cuvintele neologice, în raport cu norma epocii (grecisme, slavonisme, latinisme, ebraisme): *âлимóѳь* = *alimóth* (B 1688, 298), *âмас҃сенúѳ҃* = *amasseníth* (B 1688, 298), *îᴇсефúм҃* = *iesefím* (B 1688, 305), *зак҃хѡ̀* = *zachó* (B 1688, 307), *хїᴇрéѳи* = *hieréthi* (B 1688, 300), *фелéѳи* = *feléthi* (B 1688, 300), *зак҃хúлор҃* = *zakhílor* (B 1688, 306), *хоѳарéѳ҃* = *hotharéth* (B 1688, 310), *фасéк҃* = *faséc* (B 1688, 328), *масáна* = *masána* (B 1688, 332), *ê лефáнд҃* = *elefánd* (B 1688, 314), *нъсúлїᴇ* = *năsílie* (MS. 45, 863), *тíра͡* = *tíran* (MS. 45, 869), *пᴇ͡дико͡тí* = *pendicostí* (MS. 45, 876). În rarele situaţii în care astfel de cuvinte nu sînt accentuate în textul tipărit, acestea au fost transcrise ca atare: *софéр҃* = *sofer* (B 1688, 298);

4) atunci cînd diferenţiază forme flexionare omografe de prezent, respectiv perfect simplu la verb, ori forme verbale de alte părţi de vorbire: *âдѯнъ̀* = *adunắ* (B 1688, 298), *сѯрпъ̀* = *surpắ* (B 1688, 301), *пᴇѡціѝ* = *preoţiá* (B 1688, 303), *тѯрвѯ́сѣсъ* = *turburá-să* (MS. 45, 445), *âдъ͡къ̀* = *adîncắ* (MS. 45, 446), *сѣбѯкѯрѣ́* = *să bucurắ* (MS. 45, 449), *сърѯтъ̀* = *sărutắ* (MS. 45, 503), *сѯрпъ̀* = *surpắ* (MS. 45, 512), *т҃͡прᴇщю́ръ* = *împregiúră* (MS. 45, 517), *гѯ͡тъ̀* = *gustắ* (MS. 45, 519), *скѯтѯръ̀* = *scuturắ* (MS. 45, 537), *стригъ̀* = *strigắ* (MS. 45, 539), *съѧѯзы́* = *să audzí* (MS. 45, 539), *рѣдикъ̀* = *rădicắ* (MS. 45, 831), *т҃͡тъ҃͡пінъ̀* = *întîmpinắ* (MS. 45, 850), *сѣмѯтъ̀* = *să mutắ* (MS. 45, 894).

Tradiţia ortografică chirilică românească a reţinut folosirea spiritelor (᾽ şi ᾿), grafeme cu valoare fonetic-distinctivă în scrierea grecească, dar fără valoare fonetică în chirilica popoarelor slave, ca şi în cea românească. În *Biblia* de la Bucureşti (1688) este marcat numai spiritul lin (̓) pe vocalele iniţiale, singur sau însoţit de accentul ascuţit (̓́), acolo unde este cazul: *а̓́ѯ* = *au* (B 1688, 287), *а̓́ѯр҃* = *auru* (B 1688, 306), *е̓́л* = *el* (B 1688, 305), *оу͡нѣ́лтелᴇ* = *unêltele* (B 1688, 306).

Întrucît sînt păstrate în virtutea tradiţiei şi nu au nici o funcţie fonologică, spiritele au fost ignorate în procesul de transcriere.

11. Inconsecvenţe grafice

Am păstrat inconsecvenţele grafice de tipul *âвигéа* = *Avighéa*/ *âвигéіа* = *Avighéea* (ambele în B 1688, 288, coloana a doua).

12. *Scriptio continua* şi folosirea cratimei

Prezentă mai ales în MS. 45 şi mai puţin în MS. 4389 şi în *Biblia* de la 1688, nesepararea cuvintelor (*scriptio continua*), obişnuită în scrierea medievală şi chiar în unele incunabule din perioada Renaşterii, nu pune în general probleme de transcriere. Potrivit habitudinilor larg răspîndite la scriptorii din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, marcarea graniţelor dintre cuvinte este arbitrară, cuvintele mai scurte, inclusiv formele atone ale pronumelor personale sau auxiliarele verbale la formele compuse fiind scrise „legat” de celelalte. În toate cazurile, am aplicat regulile ortografiei româneşti actuale, folosind cratima ori de cîte ori a fost cazul: *зикънд҃съ* = *dzicîndu-să* (MS. 45, 791), *сѧзидúт* = *s-au zidit* (MS. 45, 792), *âдѧдатоуопрᴇ̀* = *au datu-o pre ea* (MS. 45, 792), *помени́ва* = *pomeni-va* (MS. 45, 793), *тѯ͡ар҃чᴇте* = *întoarce-te* (B 1688, 298), *грᴇши́тамъ҃* = *greşit-am* (B 1688, 312). Cuvintele compuse de tipul verbului *binecuvînta* (*съ҆бѝне кѯвиѭтѣ́зᴇ* = *să-l binecuvintêze*, în B 1688, 300) ori al substantivelor *fărădelege* (*фъръ дᴇ̀ лѣ́цᴇ* = *fărădelêge*, B 1688, 317) sau *untdelemn* (*оу͡ѭть дᴇ лéѭнѯлѧи* = *untdelemnului*, B 1688, 306) au fost transcrise după regulile actuale. Dar, în situaţiile în care sudura elementelor componente nu era finalizată în epocă, am transcris despărţit: *оу͡ѭтѯл҃ дᴇ̀ лéѭнѯл҃* = *untul de lemnul* (B 1688, 309).

13. Consoane geminate

În general, consoanele geminate apar în tipăritura de la 1688 mai cu seamă în redarea, după textul *Septuagintei*, a numelor proprii ori a unor xenisme (ebraisme menţinute ca atare în traducerea grecească). Pentru a indica opţiunea „etimologizantă" a scriptorului, am păstrat în transcriere, în aceste cazuri, grafia din original: **а҆малли́ѳи** = *Amallíthi* (B 1688, 304), **а҆масс҃ени́ѯ** = *amasseníth* (B 1688, 298), **маᵐѳа́нїѧ** = *Matthániia* (B 1688, 298), **мє҆́лли́ѳи** = *Mellíthi* (B 1688, 298), **і҆ссаха́рь** = *Issahár* (B 1688, 305), **хєᵐте́илоръ** = *hetteilor* (B 1688, 309).

14. Punctuaţia

Pentru facilitarea unei lecturi corecte, am întrebuinţat semnele de punctuaţie curente (, . : ; ? ! –), în conformitate cu regulile punctuaţiei actuale. Folosirea acestor semne de punctuaţie urmează „logica internă" a discursului originar, aşa cum se configurează aceasta în originalul grecesc primar, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), confruntat cu textul critic modern din ediţia Rahlfs a *Septuagintei*. Cazuri mai speciale:

a) linia de pauză (—) a fost folosită pentru a marca absenţa unui verb copulativ subînţeles în originalul grecesc;

b) ghilimelele („ ", « » şi ‘ '), inexistente în original, au fost folosite potrivit regulilor actuale de marcare a vorbirii directe şi a vorbirii indirecte libere. Ordinea citatului în citat a fost următoarea: *Şi grăi Domnul către Gád, cel ce vedea, lui David, zicînd: „Pasă şi grăiêşte către David zicînd: «Aşa zice Domnul: 'Trei eu voiu rădica preste tine. Alêge ţie una dentru iale şi-ţi voiu face ţie'»"* (B 1688, 302);

c) parantezele rotunde ( ) au fost menţinute ca atare în transcrierea *Bibliei* de la 1688. Ele încadrează, ca şi în MS. 45, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653).

15. Alineatele

În *Biblia* de la Bucureşti (1688) nu se folosesc alineate. Cu excepţia titlurilor cărţilor şi ale capitolelor, scrise centrat, pe rînd nou, versetele, numerotate marginal, sînt scrise în continuare. Începutul versetului este marcat prin majusculă, iar finalul prin punct. Între versete este lăsat, consecvent, un blanc tipografic suficient de mare încît să permită identificarea versetelor. Am optat, la fel ca în volumele anterioare ale seriei, pentru alinierea de la capăt de rînd a versetelor *Bibliei* de la 1688, cu numerotarea din original, păstrată ca reper şi pentru cele două vechi variante de traducere rămase în manuscris. Observăm, încă o dată, că, în mod firesc, între MS. 45 şi *Biblia* de la 1688 sînt puţine diferenţe în numerotarea versetelor, în vreme ce, în cazul MS. 4389, diferenţele, numeroase, sînt date de respectarea de către traducător a organizării versetelor din *Biblia* de la Ostrog (1581), de care s-a slujit şi sub acest aspect.

16. Greşelile de copist sau de tipar

Greşelile tipografice ori cele de transcriere ale scriptorilor din MS. 45 şi MS. 4389 au fost corectate în texul transcris, specificîndu-se acest lucru în notele filologice finale.

17. Versiunea modernă

Versiunea modernă originală a textului biblic (coloana a V-a în schema redacţională a seriei/ coloana a IV-a în volumul de faţă) a fost concepută de iniţiatori ca un instrument auxiliar pentru înţelegerea vechilor versiuni româneşti editate. Autorul traducerii prezentului volum a fost rugat să ia ca bază *Biblia* de la 1688 şi MS. 45, în comparaţie cu originalul lor, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597). Textul traducerii este redactat în limba română literară actuală, în limitele stilului biblic tradiţional, adică fără inovaţii terminologice neologice, dar cu renunţarea la arhaisme anacronice.

18. Comentariile

La fel ca versiunea modernă, *Comentariile* sînt destinate unei mai bune înţelegeri a textelor biblice româneşti, se adresează cititorului român instruit şi vizează mai ales:

a) aspecte traductologice impuse de compararea textelor româneşti primare (B 1688, MS. 45, MS. 4389) cu originalele cunoscute; s-a urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere sau a pasajelor neclare (*loca obscura*);

b) aspecte traductologice impuse de compararea celor trei texte de bază (B 1688, MS. 45) între ele şi cu principalele versiuni româneşti succesive (în cazul cărţii *Iosephus ad Machabaeos*: MICU, FILOTEI, CÂNDEA şi SEPT. NEC); s-a urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere, a unor opţiuni aberante, a orientării spre izvoare diferite, a unor evoluţii semantice interesante;

c) succinte informaţii şi explicaţii cu caracter enciclopedic privind *realia biblica* (rituri, instituţii, veşminte, unelte, plante, animale, tehnică civilă şi militară etc.);

d) succinte explicaţii ale unor concepte sau cuvinte rare din textele de bază, nemaiînţelese de cititorul de astăzi;

e) referinţe la literatura antică, orientală sau clasică, precum şi la literatura patristică;

f) explicaţii privitoare la onomastica biblică (antroponimie, teonimie, toponimie, hidronimie etc.).

În prezentul volum, comentariile au fost realizate de Adrian Muraru.

19. Indicele de cuvinte şi forme

Indicele de cuvinte şi forme al volumului cuprinde toate elementele lexicale care apar în textul tipărit la 1688 al cărţii *Iosephus ad Machabaeos* (*4 Macabei*), împreună cu formele pe care acestea le au în context. Întrucît onomastica biblică specială (numele proprii) va face obiectul unui indice general final al ediţiei noastre, au fost incluse în indice, dintre numele proprii, doar teonimele.

Potrivit structurii practicate şi în volumele anterioare ale seriei, fiecare intrare cuprinde în primul paragraf: forma-titlu a cuvîntului, precizarea primei atestări, descrierea morfologică, echivalarea în limbile germană şi franceză a sensului sau a sensurilor pe care le are cuvîntul în contextul biblic, numărul de ocurenţe. Următoarele paragrafe conţin formele cuvîntului, organizate după criteriul alfabetic, urmate de analiza morfologică şi de ocurenţele fiecărei forme, în ordinea apariţiei, precizîndu-se capitolul şi versetul (exemplu: 13, 9;). În partea finală a fiecărei intrări am semnalat formele care fac parte din îmbinări stabile (locuţiuni, expresii), notînd cu asterisc fiecare utilizare de acest tip (exemplu: 8, 27*; 13, 12*; 15, 28*; etc.).

Pentru stabilirea formei-titlu a fost luată ca reper forma literară actuală a cuvîntului, după *Dicţionarul limbii române*, redactat sub egida Academiei Române. Aceasta subsumează toate variantele grafice şi fonetice ale lexemului: ex. **drept** – *drept*, **fier** – *hier*, **spăimîntá** – *întimpina*, *timpina* etc. Accentuarea s-a făcut conform normelor literare actuale, rămînînd marcat accentul şi pe formele care prezintă o accentuare diferită de cea actuală. Acolo unde accentul nu a putut fi stabilit, forma-titlu a fost lăsată neaccentuată. Nu am dublat accentul pe litera *ê*, care, prin convenţia stabilită în ediţia noastră, redă întotdeauna un *e* deschis accentuat.

Au fost utilizate, pentru stabilirea primelor atestări, *Dicţionarul limbii române* al Academiei Române, seria veche şi seria nouă, comparat cu *Micul dicţionar academic* (MDA), volumele I-IV, Bucureşti, 2001-2003 şi cu ediţia a III-a a dicţionarului bilingv al lui Hermann Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I-III, Wiesbaden/ Cluj-Napoca, 2000-2005, verificînd exactitatea formelor şi a surselor şi indicînd, ori de cîte ori a fost cazul, atestarea cuvintelor prin antroponimele sau toponimele corespunzătoare, inclusiv derivate: ex. **cuptór** : (1501 SUCIU / în top. *Kuptor*); **cureá** : (1533 DRHB / în top. *Curăluşa*); **de²** (prep.) : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei); **feciór** : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*). În cazul surselor care nu au indici de cuvinte şi forme (nume comune şi proprii), s-a indicat pagina: **fericí** : (1563 CORESI, PRAXIU 324), **filosofíe** : (1563 CORESI, PRAXIU 460). Alfabetizarea cuvintelor-titlu prefixate s-a făcut după principiul *Dicţionarului limbii române*, precizîndu-se însă atestarea formei specifice textului *Bibliei* de la 1688: ex. **împliní** : (**pliní** : 1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „erfüllen" : „achever". De asemenea, au mai fost utilizate ediţiile: *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650], Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008; *Psaltirea Hurmuzachi*, vol. I–II, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, precum şi alte lucrări filologice şi volume de documente recent tipărite. Bibliografia a fost actualizată, eliminîndu-se unele ediţii vechi, modificîndu-se, unde situaţia a impus-o, şi siglele. Pentru stabilirea perioadei de atestare a unor texte din secolul al XVI-lea, ne-am raportat la monografia *Originile scrisului în limba română*, Ion Gheţie, Al. Mareş, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

În privinţa numelor de popoare, comunităţi etnice sau triburi biblice, am optat pentru considerarea acestora ca nume comune şi am stabilit forma-titlu în funcţie de izvoarele lexicografice utilizate sau, acolo unde a fost cazul, de *Biblia* ortodoxă sinodală contemporană, ca reper pentru formele aflate în uzul literar actual ale respectivelor etnonime.

Pentru stabilirea şi echivalarea sensurilor cuvîntului în limbile germană şi franceză am făcut apel la mai multe variante de traducere ale *Bibliei* în aceste limbi. Sensurile sau formele speciale, nelexicalizate în cele două limbi, au fost echivalate prin scurte definiţii: ex. **binevestí** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer une bonne nouvelle"; **puitór** : (1649 MARD.) : adj. : „der gesetzt werden soll" : „qui doit être mis". În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri în text, acestea au fost echivalate şi diferenţiate prin numerotare: **cuvînt** : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Wort, 2. Gesetz" : „1. mot, parole, 2. loi".

Avînd în vedere faptul că textul biblic de la 1688 prezintă, în chip firesc, variante şi forme vechi sau rare, au fost făcute corelaţiile lexicografice necesare pentru majoritatea formelor diferite ale cuvintelor-titlu (variante lexicale şi fonetice, forme paradigmatice neregulate etc.).

Nu au fost stabilite intrări de sine stătătoare pentru instrumentele gramaticale, pe care le-am considerat împreună cu forma paradigmatică din care fac parte (este cazul conjuncţiei *să*, ca marcă a modului conjunctiv, al pronumelui reflexiv, ca marcă a diatezei reflexive, al articolului şi al verbelor auxiliare). Articolul hotărît masculin *lui* nu a fost cuprins în indice, întrucît el însoţeşte, de foarte multe ori, în textele publicate aici, nume proprii, care nu sînt cuprinse în indicele nostru.

O formă primară a indicelui a fost realizată semiautomat, ca în cazul volumelor anterioare, cu ajutorul unui program de adnotare morfologică şi semantică, realizat de Vlad Sebastian Patraş, colaborator al proiectului (vezi, pentru detalii, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Gabriela Haja, *Resurse lingvistice în format electronic. Biblia 1688. Regi I, Regi II. Probleme, soluţii*, în Ionuţ Cristian Pistol, Dan Cristea, Dan Tufiş (ed.), *Resurse lingvistice şi instrumente pentru prelucrarea limbii române*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2008, p. 51-60.

Indicele prezentului volum a fost adnotat şi corectat de Mădălina Ungureanu, Maria Moruz şi Ana-Maria Gînsac, cu colaborarea prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru; consultanţi ştiinţifici pentru indice: prof. univ. dr. Eugen Munteanu, cercetător principal I Gabriela Haja şi prof. univ. dr. Elsa Lüder-Miron (pentru revizia echivalărilor lexemelor în limbile germană şi franceză).

20. Prezentarea textelor şi structura ediţiei

Potrivit proiectului iniţial al seriei, continuăm să prezentăm textele editate pe coloane, după cum urmează:

a) coloana I: textul chirilic original al *Bibliei* de la 1688, în facsimil;

b) coloana a II-a: transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688;
c) coloana a III-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Milescu revizuită" (MS. 45);
d) coloana a IV-a: versiunea modernă realizată de lector dr. Adrian Muraru.

21. Inventarul grafemelor şi valorile lor fonetice

Setul de litere folosit la tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este cel întrebuinţat în genere în tipăriturile munteneşti din epocă. Este o scriere chirilică de tipar clară, lizibilă, regulată, relativ măruntă. Majusculele obişnuite au înălţimea de 3 mm, iar minusculele de 1,7 mm. Titlurile interioare sînt tipărite cu majuscule normale, iar colofonul cu minuscule avînd dimensiunea de 3 mm. Oglinda paginii este de 300 x 180 mm, iar textul este cules pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunile 300 x 85 mm. Primul cuvînt din fiecare capitol începe cu o literă majusculă ornamentală, înscrisă într-o casetă cu dimensiunile 25 x 14 mm.

Alfabetul chirilic folosit în toate cele trei texte pe care le editäm în paralel este cel obişnuit, aşa cum a fost el folosit în tipăriturile şi manuscrisele româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Valorile fonetice ale grafemelor sînt relativ stabile, cu particularităţile care vor fi specificate în continuare.

Inventarul grafematic al textelor de faţă este format din următoarele slove: **А/а**, **Б/б**, **В/в**, **Г/г**, **Д/д**, **Є/є**, **Ж/ж**, **З/з**, **З (Ꙁ)/з (ꙁ)**, **И/и**, **І/і**, **/ї**, **К/к**, **Л/л**, **М/м**, **Н/н**, **О/о**, **П/п**, **Р/р**, **С/с**, **Т/т/т**, **Ѹ/ѹ**, **ОУ/оу**, **Ф/ф**, **Х/х**, **Ѱ/ѱ**, **Ѡ/ѡ**, **Ц/ц**, **Ш/ш**, **Щ/щ**, **Ч/ч**, **Ъ/ъ**, **Ь/ь**, **Ы/ы**, **Ѣ/ѣ**, **Ж/ж**, **Ю/ю**, **Ꙗ/ꙗ**, **Ѧ/ѧ**, **Ѩ/ѩ**, **Ѳ/ѳ**, **Ѯ/ѯ**, **Ѵ/ѵ/ѵ**.

Reluăm mai jos aceste slove şi le prezentăm monografic, împreună cu valorile lor fonetice contextuale, redate în ortografia românească actuală şi potrivit opţiunilor ediţiei noastre:

А/а (az)

Notează în mod exclusiv vocala *a*, în orice poziţie: **а҆дáмь** = *Adám* (B 1688, 287), **а҆дѹнѣ̀** = *adună* (B 1688, 298), **т҃ъпърáтѹл** = *împăratul* (MS. 45, 283), **а҆чéла** = *acela* (MS. 45, 512), **дáрѹры** = *daruri* (MS. 45, 513), **кѹра҃т** = *curat* (MS. 45, 530), **вѣ̀а҆бáтє** = *va abate* (MS. 45, 536), **а҆лъкѹ᷄** = *a lăcui* (MS. 45, 555), **фáчє᷄᷄** = *faceţi* (MS. 45, 556), **съ҆кемá̀** = *să chema* (MS. 833), **пáчє** = *pace* (MS. 859), **а҆̓рмелѡ̓** = *armelor* (MS. 45, 871).

Б/в (buche)

Notează în mod exclusiv consoana *b*, în orице poziţie: **вѹкѹрíє** = *bucurie* (B 1688, 297), **бъ̓рбáть** = *bărbat* (B 1688, 298), **рóбѹлѹи** = *robului* (B 1688, 299), **бътрънъ᷄** = *bătrîn* (MS. 45, 282), **тѹ̓рбѹрѣсъ** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **бúнє** = *bine* (MS. 45, 500), **ли҃бъ** = *limbă* (MS. 45, 502), **а҆бáтъсѣ** = *abată-să* (MS. 45, 504), **бъ̓ба҃т** = *bărbat* (MS. 45, 506), **бáгъ** = *bagă* (MS. 45, 530), **а҆бѫ** = *a bea* (MS. 45, 543), **бъла҆̓рѹ̓᷄** = *bălaurul* (MS. 45, 545), **зъбáлъ** = *zăbală* (MS. 45, 553), **бирѹи᷄цъ** = *biruinţă* (MS. 45, 831), **ли҃би** = *limbi* (MS. 45, 831), **пѡдоáба** = *podoaba* (MS. 45, 832), **ѡ᷄бръзѹи҃т** = *obrăzuit* (MS. 45, 833).

В/в (vede)

Notează în mod exclusiv consoana *v*, în orice poziţie: **Вáла** = *Vála* (B 1688, 288), **а҆́ѹ вени҃т᷄** = *au venit* (B 1688, 288), **кѹвѧ́нтѹль** = *cuvîntul* (B 1688, 299), **і᷄ѡáв᷄** = *Ioáv* (B 1688, 296), **Ливáнѹлѹ᷄** = *Livánului* (MS. 45, 454), **жúдовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Ви̓савє̀є** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **легáвачинева̀** = *lega-va cineva* (MS. 45, 502), **вúнѡ** = *vino* (MS. 45, 503), **т҃᷄въцътѹ́ра** = *învăţătura* (MS. 45, 511), **потрúва** = *potriva* (MS. 45, 511), **т҃᷄вéцѹте** = *învеţu-te* (MS. 45, 513), **вѡрѡви᷄᷄᷆** = *voroviţi* (MS. 45, 514), **кѹвынтѹлѹ᷆** = *cuvîntului* (MS. 45, 516), **вíє** = *vie* (MS. 45, 545), **врѣ́мѧ** = *vrêmea* (MS. 45, 553), **пѹ́невѡ᷄** = *pune-voi* (MS. 45, 558), **вѡ́ѧ** = *voia* (MS. 45, 570), **жíдѡ᷄** = *jidov* (MS. 45, 833), **скь̓нъвїѧ** = *scîrnăviia* (MS. 45, 841), **вѡ́є** = *voie* (MS. 45, 841), **и҆᷄звѡ́дѹ᷄** = *izvodul* (MS. 45, 852).

Г/г (glagoli)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează consoana *g*, atunci cînd este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală: **грешúтал҃̀** = *greşit-am* (B 1688, 312), **погорѫ̀** = *pogorî* (B 1688, 318), **тоѧ᷆** = *toiag* (B 1688, 296), **сѹпогорѫ҃т᷄** = *s-au pogorît* (MS. 45, 283), **вѡ̓рѹ́гá** = *vor ruga* (MS. 45, 499), **гръ́ѧшє** = *grăiêşte* (MS. 45, 500), **съ҆бл҆гос҆лювъ҆кь** = *să blagoslovăsc* (MS. 45, 501), **чи᷄᷄гътѹ́áрѣ** = *cingătoarea* (MS. 4389, 723), **стригáрѣ** = *strigarea* (MS. 4389, 724), **гръи҃᷄᷄** = *grăit* (MS. 4389, 725), **грѹ́ап҃ѫ** = *groapă* (MS. 4389, 728).

2. Notează consoanele palatale corespunzătoare grafemelor actuale *ghe* şi *ghi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѵ**, **ѣ**, **ю**, **ѧ**, **ꙗ** sau **к**. Exemple: **а́ѹ жѹнгїáт᷄ь** = *au junghiat* (B 1688, 327, 328), **гїе̓гесéѹ** = *Ghiergheséu* (B 1688, 287), **е҆гúпетѹлѹй᷄** = *Eghípetului* (B 1688, 297), **е҆гѵ᷄петянин᷄** = *eghiptean* (B 1688, 288), **оу᷄нгюри** = *unghiuri* (B 1688, 314), **а҆́ѹжѹ᷄᷄гѧ҃т᷄** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **сть᷄᷄гѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **ѹ᷄᷄гю** = *unghiu* (MS. 45, 503), **привеги᷄᷄ᴬ** = *priveghind* (MS. 45, 504), **ги᷄᷄дє᷄᷄** = *ghindei* (MS. 45, 531), **съ҆ѹ᷄᷄гє** = *să să junghe* (MS. 45, 539), **негинúца** = *neghiniţa* (MS. 45, 547), **раги҆** = *Raghis* (MS. 45, 729), **гиѡ̀чи᷄ᴬ᷆** = *ghiocile* (MS. 45, 734), **гесе᷄᷄** = *Ghesem* (MS. 45, 737), **гє̓гесéи᷆** = *gherghesеii* (MS. 45, 740), **привегѧ̀** = *priveghea* (MS. 45, 853), **гѡ̓гї́ѧ** = *Gorghüa* (MS. 45, 877), **Єгѵ́петѵлѵ᷆** = *Eghípetului* (MS. 4389, 726), **жѹ᷄᷄гє̓ı᷆** = *jungheri* (MS. 4389, 727).

Д/д (dobro)

Notează în mod exclusiv consoana *d*, în orice poziţie: **давúд᷄** = *David* (B 1688, 296), **дм᷄нзъѹ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **доданúнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **фѹдь** = *Fúd* (B 1688, 287), **дѡ᷄᷄нѹᴬ᷄** = *Domnul* (MS. 45, 283), **зикънᴬѹ** = *dzicîndu* (MS. 45, 285), **нъдъ҆҃ждѹє҆́кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **адь᷄᷄къ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **жúдовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Іо̓рдáнѹлѹ᷄** = *Iordánului* (MS. 45, 459),

кредиⷧчюа́съ = *credincioasă* (MS. 45, 507), **нъдеⷠдѣ** = *nădejdea* (MS. 45, 513), **вàаᵖдє** = *va arde* (MS. 45, 557), **нърю́дꙋ** = *nărodul* (MS. 45, 564), **дъпъᵖтатъ** = *dăpărtată* (MS. 45, 568), **пеᵖси́да** = *Persída* (MS. 45, 736), **е̂шиᵛᴬ** = *ieşind* (MS. 45, 737), **а̂рьᵛᴬ** = *arînd* (MS. 45, 856), **ро́дꙋ** = *rodul* (MS. 45, 856), **депрецюᵖ** = *depregiur* (MS. 45, 869), **жⷣдекъторᵖ** = *judecător* (MS. 45, 877).

Є/є (iest)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *e* la început, la mijloc şi la final de silabă: **е̂гиптѣꙗ** = *eghiptean* (B 1688, 288), **а̂лтрéилѣ** = *al treilea* (B 1688, 289), **манаѳисáрїей** = *Manathisáriei* (B 1688, 289), **фечóрїй** = *feciorii* (B 1688, 287), **деѡ́ѣдє** = *de unde* (B 1688, 287), **зи́сє** = *dzise* (MS. 45, 287), **цї́є** = *ţie* (MS. 45, 287), **ништє** = *nişte* (MS. 45, 445), **шезⷣт** = *şezut* (MS. 45, 445), **т᷐фи᷐серьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **Корѐ** = *Coré* (MS. 45, 459), **вáселе** = *vasele* (MS. 45, 833), **лéфı** = *lefi* (MS. 45, 848), **немı᷎ᵏ** = *nemic* (MS. 45, 885), **дирєᵐ᷏** = *direpт* (MS. 4389, 723), **спорéск** = *sporesc* (MS. 4389, 723), **а̂ле ноаᶜтре** = *ale noastre* (MS. 4389, 723), **де дⷣрѣ́ре** = *de durêre* (MS. 4389, 723).

De asemenea, **є** notează vocala *e* la iniţiala numelor proprii străine: **е̂вéрь** = *Evér* (B 1688, 287), **е̂лдáдь** = *Eldád* (B 1688, 288), **Єлеáзаᵖ** = *Eleázar* (MS. 45, 833), **Єфра̑ѳл᷎ⷣ** = *Efrafthului* (MS. 45, 835), **Є̂̑пáтѡᵖ** = *Efpátor* (MS. 45, 861), **Єᵏ᷎ватáнà** = *Ecvatáná* (MS. 45, 871), **е̂фра᷒** = *Efrath* (MS. 4389, 723).

2. Notează diftongul *ie* la început de silabă sau cînd formează singur o silabă: **е̂ши́т** = *ieşit* (B 1688, 289), **лъкⷣéскⷣ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **ръзбóаѥ** = *războaie* (B 1688, 302), **сⷣѥ** = *suie* (B 1688, 334), **сфътⷣєᶜкⷣ** = *sfătuiescu* (MS. 45, 283), **пáелᶜ** = *paiele* (MS. 45, 287), **ръзбшáелоᵖ** = *războaielor* (MS. 45, 288), **перúре** = *pierire* (MS. 45, 391), **вш́є** = *voie* (MS. 45, 530), **вàе̂шù** = *va ieşi* (MS. 45, 531), **мⷣéри** = *muieri* (MS. 45, 532), **плш́ае** = *ploaie* (MS. 45, 532), **нъдъждⷣєᶜкь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 733), **е̂шїᵛᴬ** = *ieşiia* (MS. 45, 734), **мⷣéрілоᵖ** = *muierilor* (MS. 45, 832), **воᵐєᵖта** = *vom ierta* (MS. 45, 862), **ѡбычѣ́є** = *obicêie* (MS. 45, 864), **тъмьѣ** = *tămîie* (MS. 45, 887), **е̂шù** = *ieşi* (MS. 4389, 734).

Decizia pe care am luat-o, de a transcrie în aceste situaţii sistematic prin *ie*, conform regulii ortografice actuale, se justifică şi prin prezenţa multor situaţii în care diftongul respectiv este notat ca atare, prin grupul de slove **їѣ**, ca în contextele: **пїѣрⷣдⷣт** = *pierdut* (B 1688, 313), **пїѣрзжⷧдь** = *pierzînd* (B 1688, 302), **пїѣтрилє** = *pietrile* (B 1688, 314), **пїѣтрилᶜ** = *pietrile* (MS. 45, 362), **пїєᵖдⷣᵐ** = *pierdut* (MS. 45, 367), **пїѣр̑** = *pier* (MS. 45, 500), **съвàтᵛпїедекà** = *să va împiedeca* (MS. 45, 500, 516), **т᷐пїедекътⷣра** = *împiedecătura* (MS. 45, 505), **фїєᵖ** = *fier* (MS. 45, 516), **саⷭт᷐пїедекаᵐ** = *s-au împiedecat* (MS. 45, 518), **нⷣсевшᵖ тпїедека** = *nu se vor împiedeca* (MS. 45, 595), **фїєᵖвıᵛтє** = *fierbinte* (MS. 45, 728), **а̂ⷭпїєᵖдⷣᵐ** = *au pierdut* (MS. 45, 732), **пїétры** = *pietri* (MS. 45, 736, 741), **лаⷭпїєᵖдⷣᵐ** = *l-au pierdut* (MS. 45, 737), **фїерⷣ̑** = *fierul* (MS. 45, 740).

Am considerat alternanţele grafice de tipul **кє/ кїє** ca reflectînd o incertitudine în rostire şi, de aceea, le-am menţinut ca atare în transcriere: **кїéдрⷣ** = *chiedru* (B 1688, 309) vs. **кедрⷣ** = *chedru* (B 1688, 302), **кїемáᵐ** = *chiemat* (B 1688, 295) vs. **кемáт** = *chemat* (B 1688, 297), **съ̀кїе̑тⷣà** = *să chieltuia* (MS. 45, 368), dar **кє̑тⷣᵛсъ** = *cheltui-să* (MS. 45, 549), **тевєᵛкемà** = *te vei chema* (MS. 45, 530), **а̂ⷣкемаᵐ** = *au chemat* (MS. 45, 543), **кемаᵘ᷎** = *chemaţi* (MS. 45, 887), **кїемъᵖ᷎** = *chiemări* (MS. 45, 887).

Ca o concesie făcută ortografiei româneşti actuale, motivată estetic, am exceptat de la această regulă de transcriere formele flexionare ale verbului *a fi* (**е̂рà** = *era*, **е̂цıи** = *eşti*, **è** = *e*) şi ale pronumelor personale (**ĕⷣ** = *eu*, **ĕл᷎** = *el* şi **ĕи** = *ei*).

3. Uneori, în poziţie mediană accentuată, **є** notează, în B 1688, diftongul *ea*: **прéжма** = *preajma* (B 1688, 290).

Ж/ж (juvete)

Notează în mod exclusiv consoana *j*, în orice poziţie: **а̂жⷣторà** = *ajutorá* (B 1688, 326), **жⷣдекъцилє** = *judecăţile* (B 1688, 299), **жжр̑тъѵникⷣл̑** = *jîrtăvnicul* (B 1688, 291), **прéжма** = *preajma* (B 1688, 290), **áⷣ жⷣйгать** = *au junghiat* (B 1688, 328), **а̂ⷣжⷣйгаᵐ᷏** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **примéᶻ̑дїѧ** = *primejdiia* (MS. 45, 283), **жиᵖтъᵛникⷣлⷣᵘ** = *jirtăvnicului* (MS. 45, 285), **нъдъᶻ̑дⷣєᶜкь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **прѣᶻ̑ма** = *preajma* (MS. 45, 446, 736), **жⷣдовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), 457), **жⷣдекáта** = *judecata* (MS. 45, 499), **жєᵘ** = *jeţ* (MS. 45, 504), **нъдѣждє** = *nădêjde* (MS. 45, 507), **жиᵖтвелᵖ** = *jirtvelor* (MS. 45, 530), **жⷣдекътᵖ** = *judecător* (MS. 45, 531), **миᶻ̑лшкⷣᵛ** = *mijlocul* (MS. 45, 532, 741), **жáхⷣᵛ** = *jahul* (MS. 45, 532), **а̂жⷣтᵖ᷎** = *ajutori* (MS. 45, 738), **връᶻ̑маᵐ᷏** = *vrăjmaş* (MS. 45, 855), **жⷣдекáтъ** = *judecată* (MS. 45, 871), **нѐнъдъᶻ̑дⷣиᵛᴬ** = *nenădăjduind* (MS. 45, 872), **жáлє** = *jale* (MS. 45, 882).

S/s (dzialo)

În B 1688, slova *dzialo* apare doar cu valoare cifrică: **Кап ѕ́** = *Cap 6* (B 1688, 291); la fel şi în MS. 4389. În MS. 45, **ѕ** notează, în orice poziţie, africata *dz*, specifică limbii scrise din zona nordică în perioada veche a românei literare: **съвàтᵛкълзı̀** = *să va încăldzi* (MS. 45, 282), **Дⷣᵐнезь́ⷣᵛ** = *Dumnedzăul* (MS. 45, 283), **а̂ⷭѕⷣᵛ** = *audzul* (MS. 45, 285), **зúсє** = *dzise* (MS. 45, 445), **тндрептѣ́ѕъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **зúчє** = *dzice* (MS. 45, 499), **а̂ⷭѕы** = *audzi* (MS. 45, 501), **бльᵛзытѡ́рю᷎ᵛ** = *blîndzîtoriul* (MS. 45, 507), **ѕⷣа** = *dzua* (MS. 45, 531), **зикьᵛᴬ** = *dzicînd* (MS. 45, 545), **а̂ⷭзúтє** = *audzite* (MS. 45, 560), **фрⷣᵛзєле** = *frundzele* (MS. 45, 571), **намїазъзы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **зúлᵉ᷎** = *dzilele* (MS. 45, 727), **бíнекⷣвьᵛтѣѕъ** = *binecuvînteadză* (MS. 45, 730), **Дⷣᵐнезъⷭ** = *Dumnedzău* (MS. 45, 735), **къѕⷣ** = *cădzu* (MS. 45, 831), **ѕѡᶜтр᷎** = *dzêstre* (MS. 45, 860), **зиᵘ᷏** = *dzişi* (MS. 45, 878), **т᷐трıᶜтѣ́ѕесѣ** = *întristêdze-se* (MS. 45, 881).

З/з (zemle)

Acestă slovă notează în mod exclusiv consoana *z*, în orice poziţie: **зúлелє** = *zilele* (B 1688, 287), **а̂зⷣва** = *Azúva* (B

1688, 288), **ѻбра́зели** = *obrazeli* (B 1688, 296), **вѣ҃пъзѝ** = *vei păzi* (MS. 45, 284), **па́за** = *paza* (MS. 45, 284), **са҃зиди҃** = *s-au zidit* (MS. 45, 287), **шезѳт** = *şezut* (MS. 45, 445), **вѧслwбозѝ** = *va slobozi* (MS. 45, 550), **мїа́зънѡ́апѣ** = *miazănoapte* (MS. 45, 562), **и҆зъбѣ҃дире** = *izbîndire* (MS. 45, 573), **за́ма** = *zama* (MS. 45, 571), **пра́зниче** = *praznice* (MS. 45, 728), **съпъзе҆кь** = *să păzesc* (MS. 45, 729), **ѧ҃дръзна́ше** = *îndrăznêşte* (MS. 45, 732), **спѳза** = *spuza* (MS. 45, 732), **е҆҆здрілѡ҃** = *Ezdrilom* (MS. 45, 736), **възѳ** = *văzu* (MS. 45, 739), **зълwг҆** = *zălog* (MS. 45, 831), **прѣзі҆** = *prăzile* (MS. 45, 832), **съле҆пъза҆кь** = *să le păzască* (MS. 45, 862), **зъчѧ** = *zăcea* (MS. 45, 863).

И/и (ije)

Această slovă are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i*, în orice poziţie: **и҃нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **и҃нимиле** = *inimile* (B 1688, 306), **зи́леле** = *zilele* (B 1688, 287), **шѝ** = *şi* (B 1688, 287), **и҆зъвѣ́ше** = *izbăvêşte* (MS. 45, 283), **кѳви҃те** = *cuvinte* (MS. 45, 499), **и҃нима** = *inima* (MS. 45, 499), **причѡ́перѫ** = *pricêperea* (MS. 45, 499), **прѳ҃чило҆** = *pruncilor* (MS. 45, 499), **кърърѝ҆˘** = *cărările* (MS. 45, 500), **че́рюрѝ҆˘** = *ceriurile* (MS. 45, 500), **чи҃ст҆ѣ́шеw** = *cinstêşte-o* (MS. 45, 501), **чинева́** = *cineva* (MS. 45, 502), **и҃ними҆** = *inimile* (MS. 45, 503), **лъщи́мѫ** = *lăţimea* (MS. 45, 503), **лѳ́крѳрил˘** = *lucrurile* (MS. 45, 504), **вѡ҆́фолwсѝ** = *vor folosi* (MS. 45, 504), **фъръми҃те** = *fără minte* (MS. 45, 507), **нѳми҃те** = *nu minte* (MS. 45, 507), **би́не** = *bine* (MS. 45, 509), **ферични҃˘** = *fericiţi* (MS. 45, 511), **ни́къю́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **на́мѳрил˘** = *neamurile* (MS. 45, 727), **де҃́трѳми́не** = *dentru mine* (MS. 45, 729), **зи́се** = *dzise* (MS. 45, 729), **копи́ле** = *copile* (MS. 45, 729), **ти́гри҆** = *Tigris* (MS. 45, 731), **пъри҃́цы** = *părinţi* (MS. 45, 733), **сфи҃́ці҃˘** = *sfinţii* (MS. 45, 733), **зи́се** = *dzise* (MS. 45, 733), **прѐве҆титѡ́рі҃˘** = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), **а҆҆́ѳкопери҃** = *au acoperit* (MS. 45, 739), **фіи҃˘** = *fiii* (MS. 45, 740), **пъри҃́цилwҁ** = *părinţilor* (MS. 4389, 733), **по҆́ни҃ѡ҃** = *porniţi* (MS. 4389, 733), **фъръделе́ю́ирѣ** = *fărădelegiuirea* (MS. 4389, 733), **вѡ́ши** = *voştri* (MS. 4389, 735).

2. Notează semivocala *i* la final de silabă: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309) şi pe *i* asilabic: **кѣ́чи** = *căci* (B 1688, 289), **лѳ́и** = *lui* (B 1688, 315), **то́ци** = *toţi* (B 1688, 309), **ко҃ѡ҃** = *coţi* (MS. 45, 363), **ни҃** = *nici* (MS. 45, 445), **кь҃та҃ѡ҃** = *cîntaţi* (MS. 45, 447).

3. Prevăzută cu semnul scurtimii (˘), marchează, nesistematic, semivocala *i*, în poziţie finală, după vocală: **дм҃нѳлѳй҆** = *Domnului* (B 1688, 288), **лѳ́й҆** = *lui* (B 1688, 287), **сфѭтѳлѳй҆** = *sfîntului* (B 1688, 309) **вавүло́нѳлѳй҆** = *Vavilónului* (MS. 4389, 735).

Am renunţat la notarea în transcriere a alternanţei consoană dură/ consoană moale la sfîrşitul unor cuvinte, în grafii ca **херѳви҃́**, transcris *heruvimi* (MS. 45, 363). Considerăm că avem de a face în acest caz cu o simplă alternanţă grafică, fără funcţie distinctivă, rezultat aleatoriu al dorinţei de economie a spaţiului din partea scriptorului. Exemple: **серафи҃** = *serafimi* (MS. 45, 533), **ѧ҃ръ҃ѡ҃** = *iarăşi* (MS. 45, 535, 728), **нѳ҃вwръ҆пѳ҃ѧ҆** = *nu-mi vor răspunde* (MS. 45, 556), **слѳ́гъ҃ѡ҃́ши** = *slugă-mi eşti* (MS. 45, 559), **т҃ѧ҃́дѳчѧ҃** = *îmi aduceam* (MS. 45, 728), **а҃ра́тъ҃** = *arată-mi* (MS. 45, 731), **а҃ле҃ѡ҃** = *aleşi* (MS. 45, 733), **съ҃дѣ́мі҆е** = *să-mi dea mie* (MS. 45, 733), **ши҃ва҆˘** = *şi-mi va fi* (MS. 45, 747), **а҃че́ла҃ѡ҃** = *acelaşi* (MS. 45, 886), **тръгъ҃дѳ҃ѡ҃** = *trăgîndu-şi* (MS. 45, 888).

І/і

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de obicei în poziţie iniţială, cu preponderenţă în nume proprii şi în cuvinte neologice, vocala *i*: **і҆́ла** = *Íla* (B 1688, 288), **і҃змаи́ль** = *Izmaíl* (B 1688, 287), **і҃сраи́л҆** = *Israíl* (B 1688, 309); notează, de asemenea, în aceeaşi poziţie, şi semivocala *i*: **і҃аре́дь** = *Iaréd* (B 1688, 287), **і҃есефи́м҃** = *iesefím* (B 1688, 305), **і҃ер҆ѧлм** = *Ierusalim* (MS. 45, 364), **і҃wсафа҃ѡ҃** = *Iosafat* (MS. 45, 374), **і҃о҆́дѧнѳлѳ҃ѡ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **і҃еровоа҃ѡ҃** = *Ierovoam* (MS. 45, 468).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană, accentuată sau neaccentuată, vocala *i* (pentru valoarea accentuată fiind folosită, în B 1688, mai ales slova **и́**; vezi mai sus): **фі́ю҆** = *fiiul* (B 1688, 300), **сарѳ́іеи** = *Saruéi* (B 1688, 288), **ца́рині҆˘** = *ţarinile* (MS. 45, 728), **зі́серъ** = *dziseră* (MS. 45, 729), **състи҃́гъ** = *să stingă* (MS. 45, 730), **копі́лѳ҆** = *copilul* (MS. 45, 733), **прѐті́не** = *pre tine* (MS. 45, 735), **а҃ѳ҃ при҃́сь** = *au prins* (MS. 45, 737), **чире́зи҆˘** = *cirezile* (MS. 45, 738), **бисѡ́ричи҆˘** = *bisêricile* (MS. 45, 738), **зі́се** = *dzise* (MS. 45, 739), **а҃ѳпері҃ѡ҃** = *au pierit* (MS. 45, 740), **ръдъчі́на** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **ръ҆плъті҃ре** = *răsplătire* (MS. 45, 742), **са҃́мі҃ра҃ѡ҃** = *s-au mirat* (MS. 45, 745), **сфі҃́ці҃ѧѕ** = *sfinţindu* (MS. 45, 746), **бі́некѳвь҃та́ръ** = *binecuvîntară* (MS. 45, 750), **стъпьні́ръ** = *stăpîniră* (MS. 45, 750), **стрігА́ръ** = *strigară* (MS. 45, 750), **че҆҆́чісъспа́рїе** = *cel ci să sparie* (MS. 45, 751), **сфі҃́телwҁ** = *sfintelor* (MS. 45, 751).

3. Notează, uneori, în MS. 4389, pe *i* asilabic final: **бърба҃ці҃** = *bărbaţi* (MS. 4389, 748), **вw҆˘** = *voi* (MS. 4389, 749).

/ї

Prezentă în textele editate de noi doar ca minusculă, această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *i*, apărînd mai ales înaintea altei vocale: **фїюл҆** = *fiiul* (B 1688, 289), **цїи** = *ştii* (B 1688, 300), **слѳ́жїи** = *slugii* (B 1688, 300), **а҃вѳцїе** = *avuţie* (B 1688, 314), **цї́е** = *ţie* (B 1688, 307, MS. 45, 284 şi 501), **кълъторї́ѧ** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **скрї́е** = *scrie* (MS. 45, 503), **а҃вѳцї́е** = *avuţie* (MS. 45, 505), **вѳкѳрї́е** = *bucurie* (MS. 45, 505 şi 848), **цїи҃ѧ** = *ştiind* (MS. 45, 513), **вѧскрї́е** = *va scrie* (MS. 45, 558), **веселїе҃́** = *veseliei* (MS. 45, 561), **пѳ҆҆сті́ю** = *pustiiu* (MS. 45, 571), **пр҆́рочїѧ** = *prorociia* (MS. 45, 723), **гъ҃дїѧм** = *gîndiiam* (MS. 45, 733), **вw҆́нічї́е** = *volnicie* (MS. 45, 886), **веселїе** = *veselie* (MS. 45, 887), **фї́арълє** = *fiarăle* (MS. 45, 888), **са́бїе** = *sabie* (MS. 4389, 749).

2. Notează semivocala *i*: **а҃мїа́зъзи** = *amiazăzi* (B 1688, 294), **мїе́й҆** = *miei* (B 1688, 307), **мїе́ѳ** = *mieu* (B 1688, 307), **мїа́зъноа́пѣ** = *miazănoapte* (MS. 45, 287 şi 747), **вїа́цъ** = *viaţă* (MS. 45, 501), **намїазъзы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **мїе́ѳ** = *mieu* (MS. 45, 728).

3. Semnul ◌̀ *(i* suprascris), plasat foarte frecvent la sfîrşitul unui cuvînt, notează semivocala *i*, vocala *i* sau vocala *e*. Am optat de fiecare dată pentru valoarea impusă de contextul fonetic. În caz de dubiu, am privilegiat rostirea literară actuală: **вѣ◌̀ѧпропіѧ** = *vei apropiia* (Ms. 45, 499), **съпрїѧмаⷯкъ** = *să priimască* (Ms. 45, 499), **кълъторїѧ** = *călătoriia* (Ms. 45, 499), **ѧлцїѝ** = *alţii* (Ms. 45, 501), **нещїѝ** = *neştiind* (Ms. 45, 503), **дрепъцїѝ** = *dreptăţii* (Ms. 45, 506), **мѣщерїѝ** = *meşterii* (Ms. 45, 507), **прїѧтенїѝ** = *priîtenii* (Ms. 45, 507), **пърѫнцїѝ** = *părinţii* (Ms. 45, 509), **съц◌̀ѳїѣ** = *să-ţi fie* (Ms. 45, 516), **млⷭтенїѝ** = *milostenii* (Ms. 45, 727), **въᵽбацїѝ** = *bărbaţii* (Ms. 45, 729), **сфѫцїѝ** = *sfinţii* (Ms. 45, 733), **прѣвєⷭтитѡрїѝ** = *pre vestitorii* (Ms. 45, 737), **четъцїѝ** = *cetăţii* (Ms. 45, 742), **ѡ҃кїѝ** = *ochii* (Ms. 45, 742).

К/к (caco)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează în mod exclusiv consoana *c*, în orice poziţie: **къпръ** = *către* (B 1688, 295, Ms. 45, 501), **зикѫдь** = *zicînd* (B 1688, 295), **ѧколѡ** = *acoló* (B 1688, 287), **ѧдьѫкъ** = *adîncă* (Ms. 45, 446), **ндъ҆ждⷭкь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **кьѫтаѫ҃** = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), **ѧколѡ** = *acoló* (Ms. 45, 448), **Корѣ** = *Coré* (Ms. 45, 459), **кѳвьнᵐ** = *cuvînt* (Ms. 45, 499), **кѳра҃ᵀ** = *curat* (Ms. 45, 503), **калѧ** = *calea* (Ms. 45, 513), **ѧтѡᵏма** = *atocma* (Ms. 45, 515), **фъкѳтѳсаˢ** = *făcutu-s-au* (Ms. 45, 519), **каᵽтѧ** = *cartea* (Ms. 45, 859), **къ◌̂ърѝмѣ** = *călărimea* (Ms. 45, 859), **трѣ◌̂ни◌̂** = *trêbnic* (Ms. 45, 876), **съва҆т҃кѳнѳна** = *să va încununa* (Ms. 45, 886).

Pentru a evita confuzia cu consoanele palatale corespondente (*che*, *chi*), în transcriere am redat slova **к** prin *k* (consoana velară surdă), în situaţia în care această slovă, în cuvinte preluate ca atare din originalul grecesc, apare urmată de **хє/ хѝ**, ca în exemplele: **вѡ◌̆хє** = *Vókhe* (B 1688, 391), **заⷯхѝлоᵽ** = *zakhílor* (B 1688, 306).

2. Notează consoanele palatale *che* şi *chi*, atunci cînd este urmată de **ѥ**, **и**, **і**, **ї**, **ѣ**, **ю**, **ѧ** sau **ѫ**: **кїѥдрѳ** = *chiedru* (B 1688, 309), **кїємаᵀ** = *chiemat* (B 1688, 295), **кинъ** = *chip* (B 1688, 298), **а҆ѳкемаᵀ҃** = *au chemat* (Ms. 45, 446), **ѳрѧкѫ** = *urêchea* (Ms. 45, 499), **ѡ҃ки◌̀** = *ochii* (Ms. 45, 501), **т҃кезъшѳ◌̀** = *închezăşui* (Ms. 45, 502), **кипᵀ** = *chip* (Ms. 45, 503), **съкиѧмъ** = *să cheamă* (Ms. 45, 512), **кераᶜᵀ** = *cherast* (Ms. 45, 514), **т҃кіагъ** = *încheagă* (Ms. 45, 516), **ѡ҃кїѝ** = *ochii* (Ms. 45, 833), **кемаре** = *chemare* (Ms. 45, 870), **т҃◌̂пърекаре** = *împărechêre* (Ms. 45, 871).

Л/л (liude)

Notează în mod exclusiv consoana lichidă *l*, în orice poziţie: **лѣ҆мнѳл** = *lemnul* (B 1688, 312), **нѳмелє** = *numele* (B 1688, 312), **галбени** = *galbeni* (B 1688, 307), **фіѡ◌̂** = *fiiul* (B 1688, 300), **глаⷭѳл** = *glasul* (Ms. 45, 284), **лъкѳи҃ᵀ** = *lăcuim* (Ms. 45, 287), **Дѡ҃нѳл** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **ѧколѡ** = *acoló* (Ms. 45, 448), **Ливанѳлѳ҃** = *Livánului* (Ms. 45, 454), **паримїѝле** = *parimiile* (Ms. 45, 499), **Дѡ҃нѳлѳ◌̀** = *Domnului* (Ms. 45, 500), **кѳвьнᵀѳл** = *cuvîntul* (Ms. 45, 501), **къ◌̀ле** = *căile* (Ms. 45, 502), **чѧл◌̀** = *cêle* (Ms. 45, 503), **карел◌̀** = *carele* (Ms. 45, 504), **дъⷭѳл** = *dăstul* (Ms. 45, 834), **лᵀ҃вілѡᵽ** = *limbilor* (Ms. 45, 886), **лѡкѳ◌̂** = *locul* (Ms. 45, 886).

М/м (mislete)

Notează în mod exclusiv consoana *m*, în orice poziţie: **маика** = *maica* (B 1688, 309), **нѳмелє** = *numele* (B 1688, 312), **◌̂іесефи҃м◌̂** = *iesefím* (B 1688, 305), **т҃ᵐпъраᵀѳ◌̂** = *împăratul* (Ms. 45, 283), **маᵐка** = *maica* (Ms. 45, 283), **прѣ◌̆ма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **Дѡ◌̂ᵐнѳ◌̂** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **мьестрїе** = *măiestrie* (Ms. 45, 499), **мьᵐтѳ◌̀ре** = *mîntuire* (Ms. 45, 505), **мѳ◌̂тъ** = *multă* (Ms. 45, 508), **ръмѧ҃не** = *rămîne* (Ms. 45, 508), **млⷭтиѳ◌̂** = *milostivul* (Ms. 45, 511), **ѝмима** = *inima* (Ms. 45, 516), **филиⷭтіимᵐ** = *Filistiim* (Ms. 45, 835), **миᵐте** = *minte* (Ms. 45, 893), **жѳмъта҃те** = *jumătate* (Ms. 45, 895), **мѡаᵽте** = *moarte* (Ms. 45, 903).

N/n (naş)

Notează în mod exclusiv consoana *n*, în orice poziţie: **наѧ҆лте** = *nalte* (B 1688, 317), **ѝнимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **◌̂мѡ҃ѝ** = *Amón* (B 1688, 320), **ниᶜᵐ** = *nici* (Ms. 45, 445), **ндъ҆ждⷭкь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **т҃дрептѣ҃зъ** = *îndrepteadză* (Ms. 45, 446), **т҃ᵐтрѳ** = *întru* (Ms. 45, 447), **Дѡ҃ᵐнѳ◌̂** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **кьᵐтаᶜᵐ** = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), **т҃◌̂фиᵐсерьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **млⷭтенїѝ** = *milostenii* (Ms. 45, 727), **прѣмине** = *pre mine* (Ms. 45, 728), **нѧмѳ◌̂** = *neamul* (Ms. 45, 731), **◌̂атѳᵐчѧ** = *atuncea* (Ms. 45, 733), **бине** = *bine* (Ms. 45, 735), **хаᵐманѳ◌̂** = *hatmanul* (Ms. 45, 737), **нїме** = *nime* (Ms. 45, 836), **◌̂іѡанаѳ҃а◌̂ᵐ** = *Ioanáthan* (Ms. 45, 839), **сфьᵐтъ** = *sfîntă* (Ms. 45, 903), **пльᵐсѳ** = *plînsu* (Ms. 45, 904).

О/о (on)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala şi semivocala *o*, în orice poziţie: **◌̂єзвѡ◌̆к** = *Ezvóc* (B 1688, 287), **◌̂ѳ҆ргѧнелє** = *organele* (B 1688, 322), **цїитоареи** = *ţiitoarei* (B 1688, 287), **тоѧте** = *toate* (B 1688, 290), **ноаᵐптѣ** = *noaptea* (B 1688, 294), **моа҃ᵽте** = *moarte* (Ms. 45, 287), **кълъторїѧ** = *călătoriia* (Ms. 45, 499), **копилаѧшѳ◌̂** = *copilaşul* (Ms. 45, 499), **тоа҃тъ** = *toată* (Ms. 45, 501), **тоіᵍ** = *toiag* (Ms. 45, 505), **ваповъцѳ◌̀**= *va povăţui* (Ms. 45, 505), **бᵑгословѳнїѧ** = *blagosloveniia* (Ms. 45, 506), **симᵐцитоаре** = *simţitoare* (Ms. 45, 507), **роаѧда** = *roada* (Ms. 45, 511), **скоаѧте** = *scoate* (Ms. 45, 513), **погѡрь҆** = *pogorî* (Ms. 45, 729), **вец◌̀т҃ᵐтоарче** = *veţi întoarce* (Ms. 45, 731), **акола҃** = *acoló* (Ms. 45, 737), **коᵽтѳ◌̂** = *cortul* (Ms. 45, 748), **вьᵽтоасъ** = *vîrtoasă* (Ms. 45, 749), **миᵡлокѳл** = *mijlocul* (Ms. 4389, 754), **тоатѫ** = *toată* (Ms. 4389, 754).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană accentuată, diftongul *oa*, scris, de regulă, **ѡа҃**, ca în exemplele: **т҃нѡпⷮтѣ** = *în noaptea* (B 1688, 299), **тѡ҃тъ** = *toată* (B 1688, 311), **◌̂добитѡ҃че** = *dobitoace* (Ms. 45, 376), **корѡ҃на** = *coroana* (Ms. 45, 378; Ms. 4389, 891).

П/п (pocoi)

Notează exclusiv consoana *p*, în orice poziţie: **погорѫ** =

pogorî (B 1688, 296), **плиѝ** = *plin* (B 1688, 296), **а҆пѹ́сь** = *apus* (B 1688, 296), **пъмъ҆тѹ҆** = *pământul* (Ms. 45, 284), **праⷯ** = *prah* (Ms. 45, 445), **прѣ҆́ма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **т҆пре҆ѹнъ** = *împreună* (Ms. 45, 727), **пе҆трѹкъ** = *pentru că* (Ms. 45, 729), **пѧ́ше** = *pêşte* (Ms. 45, 731), **па́съ** = *pasă* (Ms. 45, 735), **пре҆́те** = *preste* (Ms. 45, 736), **пѹтѣ́рѧ** = *putêrea* (Ms. 45, 741), **лепъда́те** = *lepădate* (Ms. 45, 849), **пъка́те** = *păcate* (Ms. 45, 869), **пъ҃тіми҆** = *pătimim* (Ms. 45, 869), **а҆плекъ҃тѹ҆** = *aplecături* (Ms. 45, 904).

Р/р (rîţă)

Notează exclusiv consoana *r*, în orice poziţie: **рѹви́нь** = *Ruvín* (B 1688, 290), **пре** = *pre* (B 1688, 288), **пърѝнѝцилоръ во́ѧри** = *părinţilor voştri* (B 1688, 296), **праⷯ** = *prah* (Ms. 45, 445), **прѣ҆́ма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **т҆трѹ** = *întru* (Ms. 45, 447), **т҆фи҆серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **Іоръда҃нѹлѹ҆҃** = *Iordánului* (Ms. 45, 459), **прѣ҃ми́не** = *pre mine* (Ms. 45, 504), **ка́рел҃** = *carele* (Ms. 45, 736), **во҃а҆копер҃** = *voi acoperi* (Ms. 45, 737), **мъ҃гѹрїи҃** = *măgurii* (Ms. 45, 739), **дрептъ** = *drept* (Ms. 45, 745), **тра́ю҆** = *traiul* (Ms. 45, 748), **сѹ҃шѹри҆҃**= *suişurile* (Ms. 45, 749), **аѹр** = *aur* (Ms. 45, 849), **стра́же** = *straje* (Ms. 45, 849), **ръ҆та́тѣ** = *răotatea* (Ms. 45, 869), **а҆рдѣ҃** = *ardea* (Ms. 45, 904).

С/с (slovo)

Notează exclusiv consoana *s*, în orice poziţie: **сѧ** = *s-au* (B 1688, 296), **сїкри́юль** = *sicriiul* (B 1688, 296), **престѣ** = *preste* (B 1688, 299), **пѹ҃с** = *pus* (B 1688, 299), **съ҆ѧ** = *sînge* (Ms. 45, 284), **тѹрѹвѹру́съ** = *turbură-să* (Ms. 45, 445), **нъдъ҆ждѣ҆́кь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **т҆фи҆серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **сть҆гѧ** = *stînghea* (Ms. 45, 461), **Ви҃савѣ҆** = *Virsavée* (Ms. 45, 463), **чи҆стѣ** = *cinste* (Ms. 45, 737), **съ҆а҆́съ** = *să iasă* (Ms. 45, 739), **пѹ҃чѧсеръ** = *purcêseră* (Ms. 45, 741), **фрѹмша́съ** = *frumoasă* (Ms. 45, 743), **спрѣ҃** = *spre* (Ms. 45, 745), **ка́са** = *casa* (Ms. 45, 747), **повѣ҆́тіръ**= *povestiră* (Ms. 45, 849), **гла҆́** = *glas* (Ms. 45, 869), **са́тѣ** = *sate* (Ms. 45, 869), **вь҃тѡ҆́** = *vîrtos* (Ms. 45, 870), **къ҃трѣ** = *cătră* (Ms. 45, 282), **ръ҃съри҆** = *răsărit* (Ms. 45, 282), **тѹрѹвѹру́съ** = *turbură-să* (Ms. 45, 445).

Т/т/т (tverdu)

Notează exclusiv consoana *t*, în orice poziţie: **то́т҃** = *tot* (B 1688, 302), **къ҃трѣ** = *cătră* (B 1688, 302), **е҆гѵпетѹлѹ҆** = *Eghipetului* (B 1688, 311), **къ҃трѣ** = *cătră* (Ms. 45, 282), **ръ҃съри҆** = *răsărit* (Ms. 45, 282), **тѹрѹвѹру́съ** = *turbură-să* (Ms. 45, 445), **кь҆та҆҃** = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), **т҆трѹ** = *întru* (Ms. 45, 447), **сть҆гѧ** = *stînghea* (Ms. 45, 461), **а҆́ѳѣкѹ҆҃** = *au făcut* (Ms. 45, 736), **вьртѹтѣ** = *vîrtutea* (Ms. 45, 739), **дрептъ** = *drept* (Ms. 45, 745), **трѹпѹлѹ҃** = *trupului* (Ms. 45, 747), **тоа́тъ** = *toată* (Ms. 45, 749), **а҆́клъди҆** = *au clădit* (Ms. 45, 751), **съ҃бъ҃тоа́ре** = *sărbătoare* (Ms. 45, 876), **сь҆ъ҃въта** = *sîmbăta* (Ms. 45, 877), **а҆ѹкѹвь҆та҆** = *au cuvîntat* (Ms. 45, 878), **ті́ранѹ҆** = *tiranul* (Ms. 45, 896).

ѹ/ѹ (ucu)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, frecvent, vocala *u*, în orice poziţie, de obicei în interiorul şi la sfirşitul cuvîntului: **лѹ́крѹри** = *lucruri* (B 1688, 304), **а҆ѹ мѹри҆** = *au murit* (B 1688, 303), **нѹ** = *nu* (B 1688, 317), dar şi la început de cuvînt, în Ms. 45: **ѧѹѹчи҆** = *i-au ucis* (Ms. 45, 284), **съ҆ ѹ҆гъ** = *să-l ungă* (Ms. 45, 283), **ѹсъбїѧ҃** = *usăbiia* (Ms. 45, 504), **ѳѹгы҆҃** = *fugind* (Ms. 4389, 754), **ѹчи́де** = *ucide* (Ms. 4389, 758).

2. Notează vocala *u* final: **кѫ́ндѹ** = *cîndu* (B 1688, 314), **зикѫ́ндѹ** = *zicîndu* (B 1688, 314), **лъкѹ́ескѹ** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), **е҆ра҃тъмъи҆ндѹ** = *era tămîindu* (Ms. 45, 286), **а҆жѹнсѹ** = *ajunsu* (Ms. 45, 382), **дѡ҆мѹ** = *dormu* (Ms. 45, 501), **дрептѹ** = *dreptu* (Ms. 45, 506), **стрь҆мбѹ** = *strîmbu* (Ms. 45, 506), **кѹцетѹ** = *cugetu* (Ms. 45, 507), **кѹвь҆тѹ** = *cuvîntu* (Ms. 45, 510), **ѡ҆мѹ** = *omu* (Ms. 45, 512), **кѹ҃бѹ** = *cuibu* (Ms. 45, 516), **кь҆пѹ** = *cîmpu* (Ms. 45, 516), **че҃кѹ** = *cercu* (Ms. 45, 728), **змарагѹ** = *zmaragdu* (Ms. 45, 735), **Е́гиптѹ** = *Égiptu* (Ms. 45, 740), **т҆҃тшрсѹ** = *întorsu* (Ms. 45, 741), **съ҃гѹи҆ѹ** = *sîrguindu* (Ms. 45, 745), **фа́птѹ** = *faptu* (Ms. 45, 746), **сфі҆҃ці҆ѹ** = *sfinţindu* (Ms. 45, 746), **ко҃тѹ** = *cortu* (Ms. 45, 748), **ме҃гѹ** = *mergu* (Ms. 45, 750), **пѹте́ри҆҃** = *puterile* (Ms. 45, 850), **саѹ҃депъ҃та҆** = *s-au depărtat* (Ms. 45, 850), **ки҆** = *chip* (Ms. 45, 852), **кѹ҆҃то́рю҆** = *cuptoriul* (Ms. 45, 905).

3. Notează semivocala *u*: **грѫ́ѹ** = *grîu* (B 1688, 294), **тъѹ** = *tău* (Ms. 4389, 754), **рѹшинатѹсѣѹ** = *ruşinatu-se-au* (Ms. 4389, 755).

ѠѴ/ѡѵ (u)

Notează vocala *u*, de obicei la început de cuvînt: **ѡѵ́ѥ́де** = *unde* (B 1688, 287), **ѡѵ́ѥ́ть де лє́ѥ́мѕлѧи** = *untdelemnului* (B 1688, 306), **і҆ѡѵдїи҆** = *Iúdii* (B 1688, 290), **ѡ҃ѵ҆҃ѡѵ҆҃** = *oriunde* (Ms. 45, 506), **ѡѵ҃рџї҆ѧ** = *urgiia* (Ms. 45, 508), **ѡѵ҃рѣ҆́кѫ** = *urêchea* (Ms. 45, 511), **ѡѵ҃рї҆ѧ́шїлѡ҃** = *uriiaşilor* (Ms. 45, 512), **ѡѵ҆҃гюл** = (Ms. 4389, 758).

Ф/ф (fertă)

Notează în mod exclusiv consoana *f*, în orice poziţie: **фечо́рїи҆** = *feciorii* (B 1688, 287), **фа́та** = *fata* (B 1688, 288), **са́ф҆** = *Sáf* (B 1688, 289), **фрѹмѡ́асъ** = *frumoasă* (Ms. 45, 283), **ферични҆** = *fericit* (Ms. 45, 445), **т҆фи҆҃серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **фі́юле** = *fiiule* (Ms. 45, 500), **мъфъкѹ҃** = *mă făcui* (Ms. 45, 500), **фичѡ́ры** = *ficiori* (Ms. 45, 503), **а҆́ѳфъкѹ҆** = *au făcut* (Ms. 736), **фа́ца** = *faţa* (Ms. 45, 742), **сѹ҆флетѹ҆** = *sufletul* (Ms. 45, 743), **фръцї҆ѧ** = *frăţiia* (Ms. 45, 852), **сефі́ла** = *Sefíla* (Ms. 45, 853), **фі́ли҆** = *Fílip* (Ms. 45, 870), **жа҆ф** = *jaf* (Ms. 45, 895).

Х/х (her)

Notează în mod exclusiv consoana *h*, în orице poziţie: **хїе́рь** = *hier* (B 1688, 301), **хїерестрѹи҆** = *hierestrui* (B 1688, 301), **закхи́лоръ** = *zakhílor* (B 1688, 306), **хѡтаръѹ҆** = *hotarul* (Ms. 45, 283), **моⷯорь҆** = *mohorît* (Ms. 45, 362), **праⷯ** = *prah* (Ms. 45, 445), **вѧ҃ѡдиⷯны** = *va odihni* (Ms. 45, 499), **ла҆҃цѹⷯ** = *lanţuh* (Ms. 45, 499), **хъръзе҆́кь** = *hărăzesc*, **ха́рѹры** = *haruri* (Ms. 45, 501), **хѡтаръѹ҆** = *hotarul* (Ms. 45, 508), **хотъра́ше** = *hotăraşte* (Ms. 45, 510), **пъха́ръ** = *păhară*

(MS. 45, 514), **хъ$^{\rho}$вѕ$^{\wedge\lambda}$** = *hîrbul* (MS. 45, 516), **хаѧ$^{\wedge}$деѡ$^{\wedge}$кѫ** = *haldeiască* (MS. 45, 672), **хаѧ$^{\rho}$** = *har* (MS. 45, 728), **а$^{\rightarrow}$ѯѕ$^{\wedge\lambda}$** = *duhul* (MS. 45, 729), **хаѧ нел$^{\leftarrow}$** = *hainele* (MS. 45, 730), **драѧ$^{\chi}$мъ** = *drahmă* (MS. 45, 731), **хїа́рѣ** = *hîrea* (MS. 45, 731), **а$^{\wedge}$хїа́хаѧ$^{\rho}$** = *Ahiáhar* (MS. 45, 734), **хѕ́диціл$^{\leftarrow}$** = *hudiţile* (MS. 45, 735), **лаѕхръни$^{\prime\prime\prime}$** = *l-au hrănit* (MS. 45, 736), **навѕхw-дwнѡ́сw$^{\rho}$** = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), **хаѧ$^{\prime\prime\prime}$манѕ$^{\wedge\lambda}$** = *hatmanul* (MS. 45, 737), **хаѧ$^{\wedge}$деилаѡ$^{\rho}$** = *haldeilor* (MS. 45, 739), **хътмъни́є$^{\leftarrow}$** = *hătmăniei* (MS. 45, 739), **wдиѧ$^{\chi}$не$^{\leftarrow}$** = *odihnei* (MS. 45, 744).

Ѱ/ѱ (psi)

Această slovă notează în mod exclusiv grupul consonantic *ps*, în orice poziţie: **лиѱи́** = *lipsi* (B 1688, 311), **рѕѱє** = *rupse* (B 1688, 332, MS. 45, 381), **на§лиѱи$^{\prime\prime\prime}$** = *n-au lipsit* (MS. 45, 363), **лиѱа$^{\wedge}$къ** = *lipsască* (MS. 45, 500), **съ̀рѕ$^{\prime\prime\prime}$ѱеръ** = *să rumpseră* (MS. 45, 500), **лиѱин$^{\prime\prime\prime}$** = *lipsiţi* (MS. 45, 504), **ли́ѱъ** = *lipsă* (MS. 45, 505), **лиѱа́ѱе** = *lipsêşte* (MS. 45, 508), **лиѱи$^{\prime\prime\prime}$** = *lipsit* (MS. 45, 517), **коа́ѱелє** = *coapsele* (MS. 45, 674), **коа́ѱъ** = *coapsă* (MS. 45, 744), **нелїѱі$^{\prime\prime\prime}$** = *nelipsiţi* (MS. 45, 852), **са$^{\prime\prime\prime}$ѱаки** = *Sampsachi* (MS. 45, 858), **прокоѱа́лъ** = *procopsală* (MS. 45, 870).

Sporadic, grupul consonantic *ps* este transpus şi prin **пс**, precum: **рѕпсе́** = *rupse* (B 1688, 322).

Ѿ/w (ot)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de regulă, vocala *o*, în orice poziţie: **w̑кóль** = *ocol* (B 1688, 295), **w̑мѕ́л** = *omul* (B 1688, 295), **лẃрь** = *lor* (B 1688, 295), **нехáw** = *Neháo* (B 1688, 333), **wа̂дѕсеръ** = *o aduseră* (MS. 45, 283), **дw$^{\rho}$мы** = *dormi* (MS. 45, 501), **ваа̂да́wѣ** = *va adaoge* (MS. 45, 504), **Дwмнѕ$^{\wedge\lambda}$** = *Domnul* (MS. 45, 510), **а̂пw$^{\leftarrow}$** = *apoi* (MS. 45, 511), **съ̀нѕдвwрж$^{\wedge}$къ** = *să nu dvorească* (MS. 45, 513), **ва̀wди$^{\chi}$ны** = *va odihni* (MS. 45, 517), **съ$^{\wedge\lambda}$дwмолѧ$^{\wedge}$къ** = *să-l domolească* (MS. 45, 869), **мі$^{\divideontimes}$лwкѕ$^{\wedge\lambda}$** = *mijlocul* (MS. 45, 853), **w̑бы$^{\rho}$ши$^{\prime\prime}$дѕсъ** = *obîrşindu-să* (MS. 45, 886), **а̂прóщилwр** = *a proştilor* (MS. 45, 895), **звїера́вw$^{\rho}$** = *zbiera-vor* (MS. 4389, 758), **тѕтѕрw$^{\rho}$** = *tuturor* (MS. 4389, 758).

2. Notează semivocala *o* în diftongul *oa*: **w̑а́менїй** = *oamenii* (B 1688, 315).

3. Asemenea lui **о** cu accent, şi **w** accentuat notează frecvent diftongul *oa:* **рẃдєле** = *roadele* (MS. 45, 506), **кѕвїẃсє** = *cuvioase* (MS. 45, 508), **креди$^{\prime\prime}$чẃсє** = *credincioase* (MS. 45, 509), **кѕнẃѱе** = *cunoaşte* (MS. 45, 514), **кẃтелє** = *coatele* (MS. 45, 519).

4. O utilizare specială a acestei slove, care tinde să capete în text funcţia unei veritabile norme ortografice, este notarea secvenţei fonetice corespunzătoare diftongilor *ua* şi *uă* din ortoepia românească actuală. Cu o consecvenţă ridicată, **w** apare în formele flexionare ale cuvintelor precum substantivul *ziuă/ ziua*, verbul *plouă*, numeralele *două*, *nouă*, forma verbală *luă* etc. Întrucît nu avem nici o dovadă că diftongii *uă* şi *ua* ca atare existau şi erau rostiţi întocmai cum îi rostim astăzi, am transcris peste tot, în aceste cazuri, pe **w** prin *o*. Dintre sutele de recurenţe cu grafie identică, reproducem cîteva: **дóаw** = *doao* (MS. 45, 287), **а̂мъ$^{\prime\prime}$дóаw** = *amîndoao* (MS. 45, 287), **нóаw** = *noao* (MS. 45, 287), **дẃа^{w}** = *doao* (MS. 45, 362, 501), **нẃа^{w}** = *noao* (MS. 45, 499), **а̂мь$^{\prime\prime}$дẃа^{w}** = *amîndoao* (MS. 45, 511).

Potrivit aceluiaşi raţionament, am transcris slova **w** prin *o* şi în formele flexionare ale verbului *a lua*, în secvenţe în care ortografia actuală recomandă notarea vocalei *ă*: **шѝ лѕ̀** = *şi luo* (B 1688, 288), **лѕwтóрилє** = *luotorile* (B 1688, 311).

Ц/ц (ţi)

Acest grafem chirilic notează în mod exclusiv consoana *ţ*, în orice poziţie: **ці́є** = *ţie* (B 1688, 302), **фа́ца** = *faţa* (B 1688, 302), **виці́їй** = *viţeii* (B 1688, 302), **ці́є** = *ţie* (MS. 45, 283), **съ̀симеції̀а** = *să simeţiia* (MS. 45, 283), **кь$^{\prime\prime}$та$^{\prime\prime\prime}$** = *cîntaţi* (MS. 447), **т$^{\wedge}$целе$^{\prime\prime}$чẃнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 499), **си$^{\prime\prime\prime}$ци́рѣ** = *simţirea* (MS. 45, 499), **а$^{\wedge}$ці$^{\leftarrow}$** = *alţii* (MS. 45, 501), **креди$^{\prime\prime}$цъ** = *credinţă* (MS. 45, 506), **вѕнътъц$^{\leftarrow}$** = *bunătăţi* (MS. 45, 510), **жѕдéцѕ$^{\wedge\lambda}$** = *judeţul* (MS. 45, 511), **пѡ̀$^{\rho}$цы** = *porţi* (MS. 45, 513), **т$^{\wedge}$$^{\prime\prime}$въцътѕра** = *învăţătura* (MS. 45, 514), **скопи$^{\prime\prime\prime}$** = *scopiţi* (MS. 45, 672), **прéw$^{\prime\prime}$цило$^{\rho}$** = *preoţilor* (MS. 45, 728), **ца́ра** = *ţara* (MS. 45, 728), **фа́ца** = *faţa* (MS. 45, 729), **скѕла$^{\prime\prime\prime}$въ** = *sculaţi-vă* (MS. 45, 732), **а$^{\wedge}$бѫцел$^{\leftarrow}$** = *albêţele* (MS. 45, 734), **т$^{\prime\prime\prime}$пъръцї́а** = *împărăţia* (MS. 45, 735), **тw$^{\prime\prime}$$^{\leftarrow}$** = *toţi* (MS. 45, 735), **трimиць$^{\prime\prime\wedge}$** = *trimiţînd* (MS. 45, 743), **саѕт$^{\prime\prime}$фрь$^{\prime\prime\prime}$сеца$^{\prime\prime\prime}$** = *s-au înfrîmseţat* (MS. 45, 745), **а̂тотцїйтóрю$^{\wedge\lambda}$** = *Atoţţiitoriul* (MS. 4389, 758).

Ш/ш (şa)

Acest grafem notează în mod exclusiv consoana *ş*, în orice poziţie: **шѝ** = *şi* (B 1688, 287), **шъзѕ́** = *şăzú* (B 1688, 301), **а̂ша̀** = *aşa* (B 1688, 301), **мѕ̑шкóи** = *muşcoi* (B 1688, 314), **ѕ́ша** = *uşa* (MS. 45, 64), **вашедѣ** = *va şedea* (MS. 45, 283), **шѝ** = *şi* (MS. 45, 283), **шезѕт** = *şezut* (MS. 45, 445), **копила́шѕ$^{\wedge\lambda}$** = *copilaşul* (MS. 45, 499), **шѕвъ$^{\leftarrow}$те** = *şuvăite* (MS. 45, 500), **ѕ́шил$^{\leftarrow}$** = *uşile* (MS. 45, 501), **а̂$^{\prime\prime\prime}$е̂ши$^{\prime\prime\prime}$** = *am ieşit* (MS. 45, 503), **а̂ша** = *aşa* (MS. 45, 504), **ши́поти$^{\leftarrow}$** = *şipotile* (MS. 45, 504), **шовьмщє** = *şovăiêşte* (MS. 45, 507), **деше$^{\rho}$та$^{\prime\prime\prime}$** = *deşertat* (MS. 45, 586), **лъка́шѕлѕ$^{\leftarrow}$** = *lăcaşului* (MS. 45, 727), **са§нѐ̂шеза$^{\prime\prime\prime}$** = *s-au neaşezat* (MS. 45, 728), **а̂чѣ́ѫш$^{\leftarrow}$** = *acêeaşi* (MS. 45, 729), **сь$^{\prime\prime}$$^{\leftarrow}$тw$^{\prime\prime\prime}$$^{\leftarrow}$** = *sănătoşi* (MS. 45, 731), **ѩ̆ръ$^{\prime\prime\prime}$$^{\leftarrow}$** = *iarăşi* (MS. 45, 735), **дъше$^{\rho}$ци** = *dăşerţi* (MS. 45, 737), **лъка́шел$^{\leftarrow}$** = *lăcaşele* (MS. 45, 738), **нѕва̂ѐшѝ** = *nu va ieşi* (MS. 45, 739), **ченѕше** = *cenuşe* (MS. 45, 744), **шезь$^{\prime\prime\wedge}$** = *şezînd* (MS. 45, 745).

Щ/щ (ştea)

Această slovă notează grupul consonantic *şt*, în orice poziţie: **щїи** = *ştii* (B 1688, 300), **а̂чéщѣ** = *aceştia* (B 1688, 287), **на§щиѕ$^{\prime\prime\prime}$** = *n-au ştiut* (MS. 45, 283), **ӗщи** = *eşti* (MS. 45, 284), **нище** = *nişte* (MS. 45, 445), **повє$^{\epsilon}$тѣ́щеми** = *povêşteşte-mi* (MS. 45, 526), **щи§** = *ştiu* (MS. 45, 834), **меще$^{\rho}$шѕгѕ$^{\rho}$$^{\leftarrow}$** = *meşteşuguri* (MS. 45, 854), **фїещекáре$^{\wedge\lambda}$$^{\leftarrow}$** = *fieştecarele* (MS. 45, 856).

Ч/ч (cerfu)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana

africată *č*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **чета́тѣ** = *cetatea* (B 1688, 298), **зи́че** = *zice* (B 1688, 323), **сѣчѧ́ре** = *să cêrce* (Ms. 45, 282), **фъчѧ** = *făceam* (Ms. 45, 727), **чѧ** = *cêle* (Ms. 45, 728), **а̂че́та** = *acesta* (Ms. 45, 730), **бе́рбѧ́че** = *berbêce* (Ms. 45, 732), **че́лѹ** = *celui* (Ms. 45, 734), **фа́чевш** = *face-voi* (Ms. 45, 834), **порь҃че** = *porîncele* (Ms. 45, 834), **че́рчеть҃дѹ** = *cercetîndu-i* (Ms. 45, 835);

2. cînd aceasta este urmată de *i*: **тчи́нсь** = *încins* (B 1688, 298), **ма́ичїи** = *maicii* (B 1688, 323), **ни҃** = *nici* (Ms. 45, 445), **чі҃чизе́** = *cincidzeci* (Ms. 45, 728), **чірези́** = *cirezile* (Ms. 45, 738), **прѹ҃чї** = *pruncii* (Ms. 45, 739), **ръдъчи́на** = *rădăcina* (Ms. 45, 741), **чи́не** = *cine* (Ms. 45, 743), **сѣзгърчи́ръ** = *să zgîrcire* (Ms. 45, 835), **пърь҃чі** = *porîncit* (Ms. 45, 836), **лѹчїѧсѡ́аре** = *luciia soarele* (Ms. 45, 841);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală (*a*, *o*, *u*) sau de un diftong (*iu*); în aceste cazuri, am aplicat regula din ortografia modernă, transcriind prin *ce* sau *ci*, conform normelor actuale: **а̂ча́ста** = *aceasta* (B 1688, 323), **фечо́ри** = *feciori* (B 1688, 324), **тъ҃целепчю́нѣ** = *înţelepciunea* (B 1688, 313), **а̂ча́̂та** = *aceasta* (Ms. 45, 283), **тъ҃целе҃чѹ́нѣ** = *înţelepciunea* (Ms. 45, 284), **кредї҃чѡ́̂** = *credincios* (Ms. 45, 730), **чѡпли́те** = *cioplite* (Ms. 45, 736), **тъ҃целе҃чю́нѧ** = *înţelepciunea* (Ms. 45, 746), **пічѡа́рел** = *picioarele* (Ms. 45, 749), **фічѡа́рел** = *ficioarele* (Ms. 45, 751), **сънѣ̀чѡ́̂нї҃** = *să ne ciocnim* (Ms. 45, 849), **ро́гъчю́не** = *rugăciune* (Ms. 45, 851), **па́чѧ** = *pacea* (Ms. 45, 853), **кредї҃чѡ́̂** = *credincios* (Ms. 45, 870), **фечо́рилѡ́** = *feciorilor* (Ms. 45, 728).

Ъ/ъ (ior)

Această slovă chirilică are următoarele valori fonetice:

1. Notează, cu un grad înalt de consecvenţă în B 1688, mai puţin consecvent în Ms. 45 şi Ms. 4389, vocala *ă*, în interiorul sau la finalul cuvîntului: **ӑтъ** = *iată* (B 1688, 294), **а̂девъ́рѹл́** = *adevărul* (B 1688, 296), **тъпъра́тѹл́** = *împăratul* (B 1688, 312), **тъ҃пъра́тѹ** = *împăratul* (Ms. 45, 282), **фрѹмоа́съ** = *frumoasă* (Ms. 45, 283), **а̂дъ҃кѣ̀** = *adîncă* (Ms. 45, 446), **тъндрепт҃зъ** = *îndrepteadză* (Ms. 45, 446), **а̂девъра́тъ** = *adevărată* (Ms. 45, 499), **тъ҃дръпничи҃** = *îndrăpnicind* (Ms. 45, 505), **дрептъ҃ле** = *dreptăţile* (Ms. 45, 729), **зі́серъ** = *dziseră* (Ms. 45, 729), **тъ҃пре́ѹнъ** = *împreună* (Ms. 45, 731), **сънъта́те** = *sănătate* (Ms. 45, 733), **пъри҃тел** = *părintele* (Ms. 45, 735), **къ̀тръ** = *cătră* (Ms. 45, 736), **въ҃ле** = *văile* (Ms. 45, 737), **ѭтъ̀рълъ** = *hotarăle* (Ms. 45, 738), **а̂ѹ҃фъкѹ҃** = *au făcut* (Ms. 45, 739), **съръдика́ръ** = *să rădicară* (Ms. 45, 741), **ръ҃плъ̀тире** = *răsplătire* (Ms. 45, 742), **тоа́тъ** = *toată* (Ms. 45, 745), **стъпъни́ръ** = *stăpînră* (Ms. 45, 750), **гъти́цѝ** = *gătiţi* (Ms. 45, 758).

2. În cazurile în care norma literară actuală reclamă acest lucru, am transcris slova **ъ** prin *î*, ca în exemplele: **пѫ́нъ** = *pînă* (B 1688, 290), **къ҆нтѫ́рилорѝ** = *cîntărilor* (B 1688, 299), **въ҆рѹ́тѹте** = *vîrtute* (B 1688, 305), **тръмбица҃и** = *trîmbiţaţi* (Ms. 45, 283), **къте** = *cîte* (Ms. 45, 284), **кѹвъ҃тѹ** = *cuvîntul* (Ms. 45, 285), **пѫ́нъ** = *pînă* (Ms. 45, 285), **мънї́е҃** = *mîniei* (Ms. 45, 545), **пъмъ҃тѹ** = *pămîntul* (Ms. 45, 737), **пъ҃къ҃дѹсъ** = *păscîndu-să* (Ms. 45, 873), **мъ᛭ни҃** = *mîhnit* (Ms. 45, 886), **мънї́ѧ** = *mîniia* (Ms. 45, 890). Transcriind slova **ъ** prin *î* în asemenea cazuri, am privilegiat imaginea grafică actuală a cuvîntului, conştienţi fiind de realitatea fonematică a opoziţiei „slabe” între *ă* şi *î* din sistemul fonologic românesc, ca şi de rostirile populare cu *ă* în diferite zone dialectale daco-româneşti.

3. Ca o reminiscenţă a ortografiei slavone, **ъ** apare la sfîrşitul unor nume proprii masculine, precum: **Їи́лъ** = *Israil* (Ms. 4389, 742), **дв҃дъ** = *David* (Ms. 4389, 742).

4. La sfîrşit de cuvînt, *ior* apare uneori fără valoare fonetică: **До́мнолъ** = *Domnul*, **вѣ́къ** = *veac* (Ms. 45, Ms. 4389, *et passim*).

Ь/ь (ier)

Acest semn, preluat din ortografia slavonă şi păstrat prin tradiţie de ortografia chirilică românească veche, este lipsit, de cele mai multe ori, de valoare fonematică. Apare notat şi în finalul consonantic al cuvintelor, uneori şi în final de silabă, ca semn suprascris (ь): **А҆зь́мо́дь** = *Azmóth* (B 1688, 296), **га́дь** = *Gád* (B 1688, 296), **дв҃дь** = *David* (B 1688, 296), **фечо́рѧль** = *feciorul* (B 1688, 296), **ло́рь** = *lor* (B 1688, 328), **са᛭тѡ҃мо́ьсь** = *s-au întors* (Ms. 45, 361), **нъдъ҃ждзе́҃кь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **хърѫзе́҃кь** = *hărăzesc* (Ms. 45, 501), **стрь҃мбь** = *strîmb* (Ms. 45, 503), **ю҃бъ҃кь** = *iubăsc* (Ms. 45, 504, 517), **грешє́҃кь** = *greşesc* (Ms. 45, 507), **а҃кѹ҃сь** = *ascuns* (Ms. 45, 512), **а̂дь҃кь** = *adînc* (Ms. 45, 513), **гръе́҃кь** = *grăiesc* (Ms. 45, 514), **ле҃нь** = *lemn* (Ms. 45, 515), **лъкѹє́҃кь** = *lăcuiesc* (Ms. 45, 736), **а̂ѹпрї҃сь** = *au prins* (Ms. 45, 737), **а̂ѹтъ҃тись** = *au întins* (Ms. 45, 739). Cu această funcţie „ornamentală” de marcare a sfîrşitului de silabă sau de cuvînt, *ierul* apare reprezentat şi prin semnul (ь҆) aşezat deasupra unei consoane, de obicei la finalul unui cuvînt: **мынчѹнилорь҆** = *minciunilor* (B 1688, 328), **фѣ́люль҆** = *fêliul* (B 1688, 290), **прибѣ́гилорь҆** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **повъцитори́юль҆** = *povăţitoriul* (B 1688, 297).

Mai rar, **ь** poate avea, totuşi, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *ă*: **тъ҃фи҃серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **кѹтъ҃сь** = *cu însă* (Ms. 45, 509), **шовьѧ́ще** = *şovăiêşte* (Ms. 45, 509), **пь҆цы** = *părţi* (Ms. 45, 509), **трь҃нете** = *trăsnete* (Ms. 45, 874), **а̂мърьчю́не** = *amărăciune* (Ms. 45, 886).

2. Notează pe *i* asilabic final, ca în exemplele: **ӑ́ль҆ць** = *alţi* (B 1688, 313), **ръни́ць** = *răniţi* (B 1688, 291), **то́ць** = *toţi* (B 1688, 297).

3. Notează, frecvent în Ms. 45, vocala *î*, ca în exemplele: **касѣ̀тьмьеѕь** = *ca să tămîiedzi* (Ms. 45, 362), **ѕикьи҃** = *dzicînd* (Ms. 45, 362), **сть҃д** = *stînd* (Ms. 45, 363), **тъмь́е** = *tămîie* (Ms. 45, 371), **а̂дь҃кѣ́** = *adîncă* (Ms. 45, 446), **кь҃та҃и҃** = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), **рь҃дѹи҃т** = *rînduit* (Ms. 45, 504), **стрь҃мвѹ** = *strîmbu* (Ms. 45, 506), **кѹвь҃тѹ** = *cuvîntu* (Ms. 45, 510), **вш҃ погwрь҆** = *voi pogorî* (Ms. 45, 729), **съмьнїе** = *să mînie* (Ms. 45, 737), **пѫ́нъ** = *pînă* (Ms. 45, 737), **трїмиць҃ѧ** = *trimiţînd* (Ms. 45, 743), **нѣ᛭т҃прєѹньѧ҃ѹне** = *neîmpreunîndu-ne* (Ms. 45, 747), **мь́на** = *mîna* (Ms. 45, 749), **вь҆тоа́съ** = *vîrtoasă* (Ms. 45, 749), **съспъмь҃та́ръ** = *să*

spămîntară (MS. 45, 750), **кѣте** = *cîte* (MS. 45, 751), **вѣ^{р}тѡте** = *vîrtute* (MS. 885), **мънека^{т}** = *mînecat* (MS. 45, 887).

Ы/ы (ieri)

Folosit în *Biblia* de la 1688 şi în cele două manuscrise cu o frecvenţă foarte redusă, acest semn apare cu următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i* sau pe *i* asilabic, precum în exemplele: **мынчѡнилорѣ** = *minciunilor* (B 1688, 328), **шы** = *şi* (MS. 4389, *passim*), **дáрѡры** = *daruri* (MS. 45, 362), **жидовы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **вà$\hat{w}$дихны** = *va odihni* (MS. 45, 499), **†шы$^{\frown}$** = *înşii* (MS. 45, 499), **дрéпцы** = *drepţi* (MS. 45, 500), **нáтєзы** = *nêtedzi* (MS. 45, 500), **хáрѡры** = *haruri* (MS. 45, 501), **къ^{р}бѡныâпр$^{\prime\prime}$шы** = *cărbuni aprinşi* (MS. 45, 502), **сънѡмє^{р}цы** = *să nu mergi* (MS. 45, 501), **дw^{р}митèзы** = *dormitezi* (MS. 45, 502), **лєгътѡры** = *legături* (MS. 503), **вà$\hat{a}$копереы** = *va acoperi* (MS. 45, 505), **†$^{\prime\prime}$целє$^{\prime\prime}$цы** = *înţelepţi* (MS. 45, 507), **съвà†$^{\prime\prime}$мѡ$\hat{\wedge}$цы** = *să va înmulţi* (MS. 45, 507), **мáры** = *mari* (MS. 45, 508), **$\hat{a}$дw^{м}ны** = *a domni* (MS. 45, 511), **пѡ^{р}цы** = *porţi* (MS. 45, 513), **сѣръ$\hat{\varepsilon}$пѡ$\hat{\prime\prime}$зы** = *să răspundzi* (MS. 45, 513), **мѡ$\hat{\wedge}$цы** = *mulţi* (MS. 45, 517), **съ$\grave{a}$ѡзы́** = *să audzí* (MS. 45, 729), **нѡ́шры** = *noştri* (MS. 45, 740), **пєдє$\hat{\varepsilon}$тры** = *pedestri* (MS. 45, 741), **зы** = *dzi* (MS. 45, 749).

2. Notează uneori vocala *î*, ca în exemplele: **съ мъны$^{\prime\prime}$кь** = *să mănîncă* (MS. 45, 728), **зикъ$\hat{\prime\prime\wedge}$** = *zicînd* (MS. 4389, 753), **поръ$\hat{\prime\prime}$ч$\hat{\prime\prime\wedge}$** = *porîncind* (MS. 4389, 753).

Ѣ/ѣ (iati)

Această slovă are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează, de regulă, diftongul *ea*, în orice poziţie: **†нтъръ́скъ** = *întărească* (B 1688, 314), **кáлѣ** = *calea* (B 1688, 311), **мѣ** = *mea* (B 1688, 311), **†$^{\prime\prime}$наи$^{\prime\prime}$тѣ** = *înaintea* (MS. 45, 282), **вашедѣ** = *va şedea* (MS. 45, 283), **лáцѣ** = *légea* (MS. 45, 284), **нóапт$\hat{\varepsilon}$тѣ** = *noaptea* (MS. 45, 361), **†$^{\prime\prime}$целепчѡнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 503), **прѣ** = *prea* (MS. 45, 505), **лѡкрѣ́зъ** = *lucrează* (MS. 45, 506), **нѡвà$\hat{a}$вѣ** = *nu va avea* (MS. 45, 506), **ви$\hat{\prime\prime}$декáрѣ** = *vindecarea* (MS. 45, 508), **†$^{\prime\prime}$на$^{\prime\prime}$нтѣ** = *înaintea* (MS. 45, 511), **$\hat{a}$сáменѣ** = *asêmenea* (MS. 45, 515), **витѣ́зѡ$\hat{\wedge}$** = *viteadzul* (MS. 45, 517), **вà$\grave{ш}$едѣ** = *va şedea* (MS. 45, 519), **ми$\hat{\prime\prime}$тѣ** = *mintea* (MS. 45, 518), **фїи́рберѣ** = *fiêrberea* (MS. 45, 731), **мѡ́рѣ** = *muiêrea* (MS. 45, 733), **съи^{з}вь$\hat{\prime\prime}$дѣ$\hat{\varepsilon}$къ** = *să izbîndească* (MS. 45, 737), **трекътоáрѣ** = *trecătoarea* (MS. 45, 739), **нѣ$^{\wedge}$** = *ne-au* (MS. 4389, 753), **кѡ^{р}тѣ** = *curtea* (MS. 4389, 753).

2. Notează, cu un grad înalt de frecvenţă şi consecvenţă, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), atunci cînd în silaba următoare apar vocala *e* sau diftongul *ea*: **видлѣ́емь** = *Vitlêem* (B 1688, 289), **мѣ́лє** = *mêle* (B 1688, 289), **сокотѣ́лелє** = *socotêlele* (B 1688, 290), **пѡтѣ́рє** = *putêre* (MS. 45, 287), **зидѣ́ще** = *zidêşte* (MS. 45, 287), **лѣ^{м}не** (MS. 45, 362), **врѣ́ме** = *vrême* (MS. 45, 499), **$\hat{a}$чѣ́ѧ** = *acêea* (MS. 45, 503), **w$^{\varepsilon}$тенѣ́ще** = *ostenêşte* (MS. 45, 509), **†$\hat{\prime\prime}$тѡнѣрє^{к}** = *întunêrec* (MS. 45, 511), **нѡгь$\hat{\prime\prime}$дѣ́ще** = *nu gîndêşte* (MS. 45, 517), **ведѣ́рѧ** = *vedêrea* (MS. 45, 523), **порь$\hat{\prime\prime}$чѣ́ще** = *porîncêşte* (MS. 45, 729), **вà$\grave{т}$рѣ́чє** = *va trêce* (MS. 45, 743), **чѣ́лѧ** = *cêlea* (MS. 45, 747), **дѡрѣ́рѧ** = *durêrea* (MS. 45, 886), **$\hat{a}$чѣ$\hat{\varepsilon}$тѧ** = *acêstea* (MS. 45, 751), **фѣ́телє** = *fêtele* (MS. 4389, 753/2).

3. Notează, rar, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **фѣ́люл́** = *fêliul* (B 1688, 290), **привѣ́щилор́** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **фѣ́лю** = *fêliu* (MS. 45, *passim*), **къдѣ$\hat{\prime\prime}$ници$^{\wedge\frown}$** = *cădêlniţile* (MS. 832), **вѣцй** = *bêţi* (MS. 4389, 743).

Ѫ/ѫ (ius)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* în interiorul şi la finalul cuvîntului: **дѫ́нсѡль** = *dînsul* (B 1688, 295), **сѫ́нть** = *sînt* (B 1688, 300), **погорѫ̀** = *pogorî* (B 1688, 312), **плѫ́нгъ́нд$\hat{\varepsilon}$ь** = *plîngînd* (B 1688, 736) **$\hat{a}$^{м}порѫ$^{\prime\prime}$чи^{т}** = *am porîncit* (MS. 45, 283), **погорѫ$\hat{\prime\prime\prime}$** = *pogorîţi* (MS. 45, 283), **лѡѫ$\hat{\prime\prime\wedge}$** = *luînd* (MS. 45, 385, 503, 732, 741, 750, 836).

2. Foarte rar, notează vocala *ă*: **лѡ̀ѫ** = *luă* (MS. 45, 287, 832 şi 835), **нщѫ^{р}** = *noăr* (MS. 45, 364), **дѡ́рѫ** = *doară* (MS. 4389, 744), **сфътѡ́рѫ** = *sfătuiră* (MS. 4389, 744).

Ю/ю (iu)

Acest grafem chirilic notează diftongul *iu* în orice poziţie, inclusiv iniţială sau finală: **фїюлѡи** = *fiiului* (B 1688, 290), **повъцитóрюл́** = *povăţitoriul* (B 1688, 297), **мѡ$\hat{\prime\prime\prime}$кóю$^{\wedge}$** = *muşcoiul* (MS. 45, 284), **фї́ю** = *fiiu* (B 1688, 290, MS. 45 362), **чéрю** = *ceriu* (B 1688, 312), **вóю** = *voiu* (B 1688, 312), **грáю$\hat{\wedge}$** = *graiul* (MS. 45, 499), **чéрюри$^{\wedge\frown}$** = *ceriurile* (MS. 45, 500), **ю̂шоáръ** = *iuşoară* (MS. 45, 507), **ю̂бitw^{р}** = *iubitor* (MS. 45, 510), **ни́къю́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **ю̆тє** = *iute* (MS. 45, 516), **кѡнw$\hat{\varepsilon}$кѡю** = *cunoscuiu* (MS. 45, 521), **пѡ$\hat{\varepsilon}$тїю** = *pustiu* (MS. 45, 586).

Sporadic, diftongul *iu* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare componentelor sale: **ві^{8}** = *viu* (B 1688, 319), **ви^{8}** = *viu* (MS. 45, 283 şi 802).

Ꙗ/ꙗ (iaco)

Această slovă are, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **i$\breve{\prime}$^{8} $\hat{a}$ръта́т̀** = *i-au arătat* (B 1688, 307), **тъ́ѧтѧ^{8}** = *tăiat-au* (B 1688, 298), **ми́^{8}** = *mi-au* (MS. 45, 283), **i$\hat{\prime\prime}^{8}\hat{\prime\prime}$чи$\hat{\varepsilon}$** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), **i$\hat{a}$ръ** = *iară* (MS. 45, 517), **съмигъ$\hat{\varepsilon}$ъ** = *să migăiască* şi **мигъ́ялъ** = *migăială* (MS. 45, 519), **i$\breve{\prime}$ръ$\hat{\prime\prime\prime}$** = *iarăşi* (MS. 45, 728), **i$\breve{\prime}$тъ** = *iată* (MS. 45, 729), **iад** = *iad* (MS. 45, 729, 735), **съ$\grave{н}$$\breve{\prime}$съ** = *să nu iasă* (MS. 45, 733), **i^{8}тріми$\hat{\varepsilon}$** = *i-au trimis* (MS. 45, 733), **$\hat{a}$^{8}†$\hat{\prime\prime}$темеіа^{т}** = *au întemeiat* (MS. 45, 736), **рь$\hat{\prime\prime}$дѡ^{8}ялъ** = *rînduială* (MS. 45, 737), **прѫщіа$\hat{\prime\prime\prime}$** = *prăştiaş* (MS. 45, 741), **i^{8}†$\hat{\prime\prime}$кѡ$\hat{\prime\prime}$ѭюра^{т}** = *i-au încungiurat* (MS. 45, 742).

Această valoare o are slova *iaco* şi în cuvintele *iaste* (formă verbală) şi *iale* (pronume personal), scrise cu mare consecvenţă, în cele două manuscrise, **i$\breve{\prime}$сте** şi, respectiv **i$\breve{\prime}$ле** (vezi şi *infra*, la slova **ѧ**).

Sporadic, diftongul *ia* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare: ***мїаць фъкѳ҇т҃*** = *mi-aţi făcut* (B 1688, 299).

2. Notează uneori diftongul *ea*, în concurenţă cu ***ѣ*** şi ***ѧ***: ***сѣмърїа́скъ*** = *să mărească* (MS. 45, 284), ***сѣпричїа́пъ*** = *să priceapă* (MS. 45, 499), ***сѣсѡкота᷾къ*** = *să socotească* (MS. 45, 499), ***т҃дрепт҃їа́зъ*** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), ***а҆лїа́гъ*** = *aleargă* (MS. 45, 503), ***сѣмъкѳлїа́гъ*** = *să mă culeagă* (MS. 45, 503), ***чр҃четїа́зъ*** = *cerceteadză* (MS. 45, 505), ***виклїа҃*** = *viclean* (MS. 45, 506), ***чїартъ*** = *ceartă* (MS. 45, 507 şi 517), ***чїа́ркъ*** = *cearcă* (MS. 45, 509), ***дрїа́пѣтъ*** = *dreaptă* (MS. 45, 511), ***сънт҃вѳнїа́зъ*** = *să îmbuneadză* (MS. 45, 517), ***нїа́мѳ᷿*** = *neamul* (MS. 45, 731), ***лїа᷈да᷑*** = *le-au dat* (MS. 733), ***нїа́мѳрил҃*** = *neamurile* (MS. 45, 735), ***лїа́гъ*** = *leagă* (MS. 45, 742), ***плїа́къ*** = *pleacă* (MS. 45, 747), ***ѡ҆менїа᷾къ*** = *omenească* (MS. 45, 885), ***дїа́съ*** = *deasă* (MS. 45, 886), ***трїа́въ*** = *treabă* (MS. 45, 886), ***ѡ᷾тенїа́лъ*** = *ostenală* (MS. 45, 886).

3. Notează, uneori, un *e* deschis, la fel ca slova ***ѣ***; în asemenea cazuri am transcris, de asemenea, prin semnul convenţional *ê*: ***дрїа́пѣте*** = *drêpte* (MS. 45, 501), ***тетїа́ме*** = *te tême* (MS. 45, 524), ***а҆лїа́се*** = *alêse* (MS. 45, 711), ***т҃᷑пърекїа́ре*** = *împărechêre* (MS. 45, 885), ***а҆лїа́ѥ*** = *alêge* (MS. 45, 889).

ѧ/ѧ (ia)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: ***денѧ҇ напо́ѧ*** = *denapoia* (B 1688, 291), ***т҃пърѫцїа́*** = *împărăţiia* (B 1688, 295), ***примє́ждїѧ*** = *primejdiia* (MS. 45, 284), ***ѳ҆нѣѧ*** = *unuia* (MS. 45, 374), ***веселїѧ*** = *veseliia* (MS. 45, 505), ***бл᷾гословє́нїѧ*** = *blagosloveniia* (MS. 506), ***са́бїѧ*** = *sabiia* (MS. 45, 515), ***мл᷾тє́нїѧ*** = *milosteniia* (MS. 730), ***смерє́нїѧ*** = *smereniia* (MS. 741), ***сѣт҃вїѧ*** = *să înviia* (MS. 854), ***сѣвъмѣѧ*** = *să vămuia* (MS. 855), ***сѣт҃ноѧ᷾къ*** = *să înnoiască* (MS. 856), ***вѡ́ѧ*** = *voia* (MS. 885), ***сѣ᷑гѣѧ*** = *sîrguia* (MS. 905), ***нѣмѧ᷿*** = *nu mi-au* (MS. 4389, 744). Slova aceasta se regăseşte frecvent în formele de imperfect indicativ, persoana a III-a, ale unor verbe de conjugarea a IV-a, care prezintă fenomenul de diereză, specific limbii române literare vechi, în grafii ca: ***т҃търїѧ*** = *întăriia* (B 1688, 295), ***венимѧ*** = *veniia* (B 1688, 297), ***сокотїѧ*** = *socotiia* (B 1688, 297), ***т҃᷑въліѧ*** = *învăliia* (MS. 45, 283), ***а҆жѡторїѧ*** = *ajutoriia* (MS. 45, 284), ***венїѧ*** = *veniia* (MS. 45, 382), ***ѳ҆съвїѧ*** = *usăbiia* (MS. 45, 504), ***хрънїѧ*** = *hrăniia* (MS. 45, 677 şi 728), ***пъзїѧ*** = *păziia* (MS. 45, 747), ***грънѧ*** = *grăia* (MS. 45, 749), ***съ҆ пїѧ᷾зъ*** (MS. 4389, 898).

2. Notează, în alternanţă cu ***ѣ***, diftongul *ea*, ca în exemplele: ***ѧ҇*** = *ea* (MS. 45, 283), ***мѧ*** = *mea* (MS. 45, 283), ***ка́лѧ*** = *calea* (MS. 45, 284), ***сѣт҃᷑търа᷾къ*** = *să întărească* (MS. 45, 284), ***сѣвинекѳвъ᷑тѧ᷾къ*** = *să binecuvînteasca* (MS. 45, 284), ***а҆᷾дерѧ*** = *arderea* (MS. 45, 383), ***ка́лѧ*** = *calea* (MS. 45, 445), ***чѣ́ѧ*** = *cêea* (MS. 45, 895).

3. Notează, frecvent, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris, de asemenea, convenţional prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: ***мецїа́шїи*** = *megiêşii* (B 1688, 297), ***вша́ринѳл҃*** = *boiêrinul* (B 1688, 298), ***грънѧ́ѥ*** = *grăiêşte* (B 1688, 302), ***тънѧ́рѣ*** = *tăiêrea* (B 1688, 298), ***фѧ᷈*** = *fêl* (MS. 45, 287), ***къдѧ᷈ница*** = *cădêlniţa* (MS. 45, 385), ***мѧл҃*** = *mêle* (MS. 45, 499), ***причѧ́перѧ*** = *pricêperea* (MS. 45, 499), ***пъзѧ́ѥ*** = *păzêşte* (MS. 45, 500), ***гръвѧ́ѥ*** = *grăbêşte* (MS. 45, 503), ***мъ᷾тврисѧ́ѥ*** = *mărturisêşte* (MS. 45, 503), ***съмь᷑тѳ҃ѧ́ѥ*** = *să mîntuiêşte* (MS. 45, 505), ***лѧ́ѣ*** = *lêgea* (MS. 45, 507), ***веселѧ́ѥсъ*** = *veselêşte-să* (MS. 45, 514), ***чи᷑стѧ́ѥ*** = *cinstêşte* (MS. 45, 515), ***лѧ᷈не*** = *lêmne* (MS. 45, 516), ***прїѧтенѳ᷈*** = *priêtenul* (MS. 45, 516), ***т҃᷑целѧ́ѥвѡ᷾*** = *înţelêge-vor* (MS. 45, 517), ***вѧ᷑никъ*** = *vêcinică* (MS. 45, 728), ***поменѧ́ѥ*** = *pomenêşte* (MS. 45, 728), ***фѧлю᷈*** = *fêliul* (MS. 45, 731), ***пѧ́ѥ*** = *pêşte* (MS. 45, 731), ***пѳтѧ́рѣ*** = *putêrea* (MS. 45, 737), ***сѣ᷾дѡ᷾мѧзе*** = *să urmêze* (MS. 45, 739), ***рь᷑дѳ҃ѧ́ле҃*** = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), ***вшар҃*** = *boiêri* (MS. 45, 743), ***фрь᷑сѧ́ц᷾е᷈҃*** = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), ***вісѧ́рїка*** = *bisêrica* (MS. 45, 861), ***кѣ᷈тѳѧ᷈҃*** = *cheltuiêle* (MS. 45, 862), ***въ᷾трьнѧ́ѥ*** = *bătrînêţe* (MS. 45, 886), ***вѡ́рї᷈҃*** = *boiêrii* (MS. 4389, 744).

O excepţie de la această regulă am făcut la cuvintele ***ѫ҃сте*** (forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent a verbului *a fi*) şi ***ѫ҃ле*** (pronumele personal feminin de persoana a III-a singular), pe care le-am transcris consecvent prin *iaste*, respectiv *iale*. Aceste două forme, după părerea celor mai mulţi dintre specialişti, erau pronunţate ca atare în vechea română literară şi notate cu mare consecvenţă prin slovele ***ѧ*** (predominantă în *Biblia* de la 1688) sau ***ꙗ*** (predominantă în MS. 45 şi MS. 4389).

ѳ/ѳ (thita)

Notează, în virtutea tradiţiei, consoana *th* în cuvintele de origine greacă, în special în numele proprii, preluate de traducători în forma lor originară. Deşi consonantei greceşti *th* îi corespunde în sistemul fonematic românesc un *t*, am transcris totuşi acest grafem prin *th*, pentru a indica opţiunea grafic-etimologizantă a autorilor, a tipografilor sau a scriptorilor: ***і҆ѡанаѳа́н҃*** = *Ioanathán* (B 1688, 288), ***ма́хѳѵсала*** = *Máhthusala* (B 1688, 287), ***сѵ́ѳь*** = *Síth* (B 1688, 287), ***ѳорга́ма*** = *Thorgáma* (B 1688, 287), ***а҆вїа́ѳа᷾*** = *Aviáthar* (MS. 45, 284), ***а҆᷾гѳ᷿*** = *Angheth* (MS. 45, 284), ***карїаѳїарі᷈*** = *Cariathiarim* (MS. 45, 361), ***ѳє᷾вис*** = *Thesvis* (MS. 45, 727), ***а҆рара᷿*** = *Ararath* (MS. 45, 728), ***і҆ѡна́ѳа᷑*** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), ***а҆᷑ѳраѯ*** = *anthrax* (MS. 45, 735), ***е҆фра᷾ѳь*** = *Efrafth* (MS. 45, 736), ***е҆ѳі҆ѡпі᷈ѣ҃*** = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), ***вѣ᷿тилеѳ᷿*** = *Vectileth* (MS. 45, 738), ***вєѳѡрѡ҇*** = *Vethoró* (MS. 45, 738), ***і҆арѣѳ*** = *Iaréth* (MS. 45, 738), ***дѡѳаї᷈*** = *Dothaim* (MS. 45, 739), ***вєтомє᷾ѳа᷈*** = *Vetomestham* (MS. 45, 739), ***гѡѳѡнїи᷈*** = *Gothoniil* (MS. 45, 741), ***і҆ѳдиѳь*** = *Iudíth* (MS. 45, 744), ***вєтомаѳє᷈*** = *Vetomathem*, ***нєфѳа᷾*** = *Nefthar* (MS. 45, 860), ***ѳраѕє᷿*** = *Thraseu* (MS. 45, 861), ***тімѡ́ѳє᷿*** = *Timótheu* (MS. 45, 871), ***скі᷑ѳѡ᷑по́лін*** = *Schinthonpólin* (MS. 45, 876).

ѯ/ѯ (csi)

Această slovă chirilică notează grupul consonantic *cs*, transcris, conform normelor ortografice moderne, prin litera *x*, ca în exemplele: ***а҆рфаѯа́дь*** = *Arfaxád* (B 1688, 287), ***і҆ѣѯа́н҃***

= *Iexán* (B 1688, 287), **о҃нигъ** = *ónix* (MS. 45, 435 şi 807), **а҆̑нѳраг̑ъ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **а҆р҃фаг̑а҆** = *Arfaxad* (MS. 45, 736, 737), **ѡ҃г̑ъ** = *Ox* (MS. 45, 742), **а҆лéг̑а҆̑дрѳ** = *Aléxandru* (MS. 45, 831), **г̑а҆̑ѳі҃̑к** = *xanthic* (MS. 45, 875), **а҆лег̑а҆̑дрі҃ѧ** = *Alexandrïia* (MS. 45, 884).

Ѫ/ѫ (gea)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *ğ*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **слѳ́ѭеле** = *slugele* (B 1688, 300), **сѫ́нѭе** = *sînge* (B 1688, 302), **тнѭер** = *înger* (B 1688, 302), **съ҆̑ѭе** = *sînge* (MS. 45, 284), **кѳѭета́** = *cugeta* (MS. 45, 445), **фъ҆р҃дълѧ́ѭе** = *fărădălêge* (MS. 45, 870), **плъ҆̑ѭере** = *plîngere* (MS. 45, 886), **съ҆̑ба́ѭе** = *să-i bage* (MS. 45, 887), **ѭенѳне** = *genune* (MS. 45, 897);

2. cînd aceasta este urmată de *i* (vocală sau semivocală): **фѳѭи́т** = *fugit* (B 1688, 314), **слѳ́ѭи** = *slugi* (B 1688, 314), **слѳ́ѭи҆ѧ** = *slugile* (MS. 45, 284), **съ́мерѭи** = *să mergi* (MS. 45, 285), **а҆р҃ѭи҆̑м̑** = *argint* (MS. 45, 858), **лаѧ̀ма҆р҃ѭинѣ** = *la marginea* (MS. 45, 866), **фъ҆р҃дълеѭ҆̑** = *fărădălegi* (MS. 45, 889);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală sau de un diftong notat prin **ѡ**, **ѣ**, **ѧ**; în aceste cazuri, am aplicat regula ortografică modernă, transcriind prin *ge* sau *gi*, conform normelor actuale: **а҆мъѭѣ́скъ** = *amăgească* (B 1688, 330), **лѣ́ѭѣ** = *lêgea* (B 1688, 299, MS. 45, 284), **нелеѳѭи́т** = *nelegiuit* (B 1688, 295), **ме҆р҃ѭѧ҆̑** = *mergeam* (MS. 45, 284), **съ҆̑ѭю҆р҃̑** = *sîngiuri* (MS. 45, 870), **прецю҆р҃** = *pregiur* (MS. 45, 871), **легѳ҆̑тѡ҆р҃** = *legiuitor* (MS. 45, 896).

ѧ/ѧ (în)

Acest semn grafic, specific grafiei chirilice româneşti, are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* la începutul cuvîntului: **ѧ҆̑пъра́тѳ҆** = *împăratul* (MS. 45, 283), **ѧ҆ндрептѣ́съ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **ѧ҆̑тръ** = *întru* (MS. 45, 447), **ѧ҆̑фи҆̑серьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **ѧ҆̑дрепт҆а́съ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), **ѧ҆̑тѡрсѳ** = *întorsu* (MS. 45, 741), **съ҆̑ѧ҆̑па́че** = *să să împace* (MS. 45, 856), **ѧ҆̑прєѳнъ**= *împreună* (MS. 45, 863), **ѧ҆̑чепътѡ́рю҆** = *începătoriul* (MS. 45, 866).

2. Notează, uneori, silaba *în* la începutul cuvîntului: **съ ѧ҆кина́ръ** = *să închinară* (B 1688, 312), **ѧ҆къпѣ̀** = *încăpea* (B 1688, 312), **ѧ҆тра́рѣ** = *întrarea* (B 1688, 312).

3. Notează, uneori, silaba *îm* la începutul cuvîntului: **ѧ҆пъра́т** = *împărat* (B 1688, 295), **ѧ҆бръка́тє** = *îmbrăcate* (B 1688, 314), **ѧ҆бръка́ць** = *îmbrăcaţi* (B 1688, 311).

4. Notează, uneori, consoana *n*: **прєѧ҆мѫ́на** = *pren mîna* (B 1688, 299), **дєѧ҆сѷ́рїа** = *den Síria* (B 1688, 301).

Ꙋ/ꙋ/v

Acest grafem chirilic notează vocala sau semivocala *i* în cuvintele de origine grecească, ca o opţiune etimologizantă fără semnificaţie fonetică, în special în numele proprii, acolo unde în greceşte apare un *ypsilon*: **ѣ́гѵпетѳлѳ҆̑** = *Eghipetului* (B 1688, 311), **ѣ́гѵптѣ́н҃** = *eghiptean* (B 1688, 288, **лéвѵ** = *Lévi* (B 1688, 294), **левѷ́цїи** = *leviţii* (B 1688, 291), **мѳ́ѵси** = *Móisi* (B 1688, 323), **тїрѳ** = *Tiru* (MS. 45, 543), **мїр** = *mir* (MS. 45, 586).

22. Bibliografia

Bibliografia generală a acestui volum conţine lucrări folosite şi citate în procesul de redactare a *Indicelui de cuvinte şi forme* (secţiunea A), a *Notei asupra ediţiei*, a *Notelor filologice* şi a *Comentariilor* (secţiunea B).

23. Lista de abrevieri

Am reluat lista de abrevieri generală, folosită şi în volumele anterioare ale seriei.

24. Fotocopiile manuscriselor

Facsimilele manuscrisului MS. 45, de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, au fost realizate prin tehnica scanării color. De asemenea, în această secţiune a prezentului volum au fost publicate şi versiunile cărţii *Iosephus ad Machabaeos* (*4 Macabei*) din: *Biblia* lui Samuil Micu (1795), *Biblia* lui Filotei, episcopul de Buzău (1855) şi *Septuaginta* de la Frankfurt (1597).

Prof. dr. Eugen Munteanu

TEXTE

Biblia 1688, p. 740, col. 2

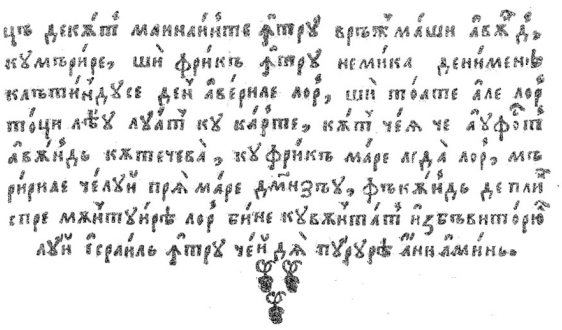

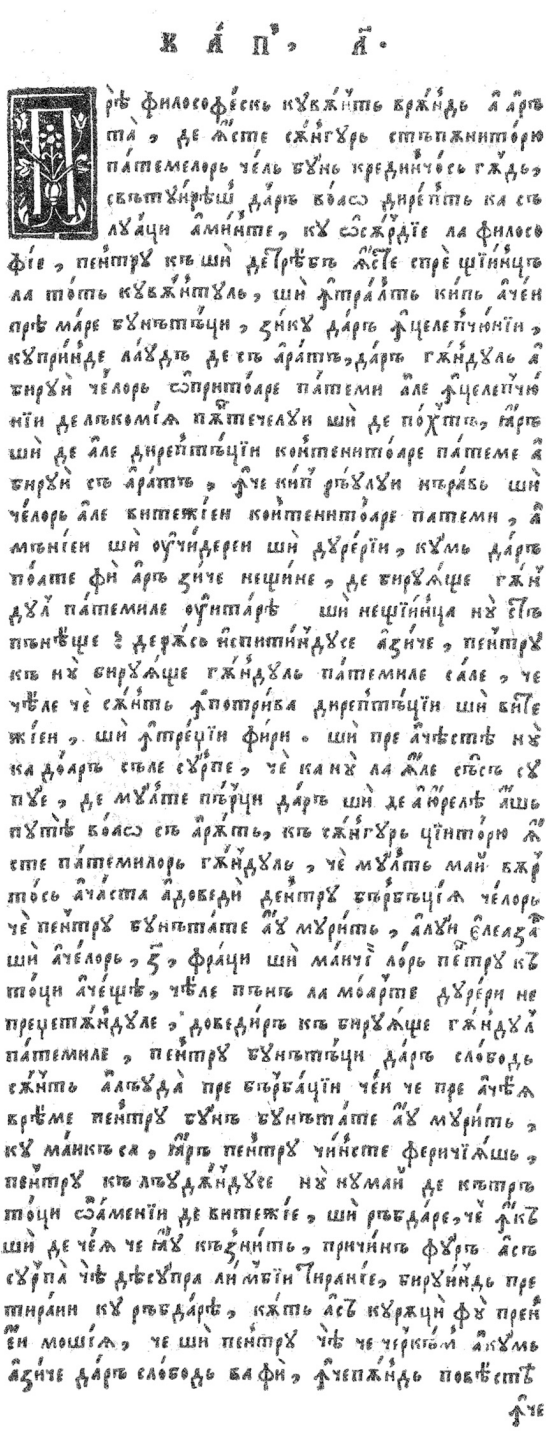

A lui Iósip la Macavéi carte, ádecă pentru sîngurul ţiitoriul gînd

Cap 1

[**1.**] Preafilosofesc cuvînt vrînd a arăta, de iaste sîngur stăpînitoriu patemelor cel bun credincios gînd, svătuire-aş, dară, voao dirept ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie.

[**2.**] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a cei prea mare bunătăţi, zicu, dară, înţelepciunii, cuprinde laudă.

[**3.**] De să arată, dară, gîndul a birui celor opritoare patemi ale înţelepciunii, de lăcomiia pîntecelui şi de pohtă,

[**4.**] iară şi de ale direptăţii contenitoare pateme a birui să arată, în ce chip răului năravu, şi celor ale vitejiei contenitoare patemi: a mîniei şi uciderei şi durerii.

[**5.**] Cum, dară, poate fi, ară zice neştine, de biruiêşte gîndul patemile, uitarea şi neştiinţa nu stăpînêşte? De rîs ispitindu-se a zice.

[**6.**] Pentru că nu biruiêşte gîndul patemile sale, ce cêle ce sînt împotriva direptăţii şi vitejiei şi întregii firi; şi pre acêstea nu ca doară să le surpe, ce ca nu la iale să să supuie.

[**7.**] De multe părţi, dară, şi de aiurelea aş putea voao să arăt că sîngur ţiitoriu iaste patemilor gîndul;

[**8.**] ce mult mai vîrtos aceasta a dovedi dentru bărbăţiia celor ce pentru bunătate au murit, a lui Eleazar şi a celor 7 fraţi şi maicii lor.

[**9.**] Pentru că toţi aceştia, cêle pînă la moarte dureri nepregetîndu-le, dovediră că biruiêşte gîndul patemile.

[**10.**] Pentru bunătăţi, dară, slobod sînt a lăuda pre bărbaţii cei ce pre acêea vrême pentru bună bunătate au murit cu maică-sa, iară pentru cinste ferici-i-aş.

[**11.**] Pentru că, lăudîndu-se nu numai de cătră toţi oamenii de vitejie şi răbdare, ce încă şi de ceia ce i-au căznit, pricínă fură a să surpa cea de asupra limbii tiranie, biruind pre tirani cu răbdarea, cît a să curăţi fu pren ei moşiia.

[**12.**] Ce şi pentru cea ce cercăm acum a zice, dară, slobod va fi, începînd povêstea //

Ms. 45, p. 892

[892/1] A lui Iosip la Macavéi carte, adecă pentru sîngură ţiitoare gîndirea[1]

Cap 1

[**1.**] Preafilosofăscul cuvîntu a arăta vrînd, dă sîngur despuitor iaste patimilor cel binecredincios gînd, sfătui-v-aş, dară, voao drept pentru ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie.

[**2.**] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a cei prea mari bunătăţi, zic, dară, înţelepciunei, coprinde laudă.

[**3.**] Dă, dară, acelor a întregăciunei opritoare patime gîndul să arată a birui lăcomiei pîntecelui şi poftei,

[**4.**] ci şi acelor a dreptăţii contenitoare patime a birui să arată, în ce chip răului năprav, şi celor a vitejiei contenitoare patime[2]: mîniei şi uciderii şi durerii.

[**5.**] Cum, dară, poate fi, ară zice neştine, dă patemilor gîndirea biruiêşte, uitării şi neştiinţei nu despuiêşte? De rîs ispitindu-să a zice.

[**6.**] Pentru că nu a patemilor sale gîndirea biruiêşte, ci celor a dreptăţii şi a vitejiei şi a întregăciunei firei împotrivitoare; şi acestora nu ca doară pre iale să le surpe, ci ca nu la iale să să supuie.

[**7.**] De multe părţi, dară, şi de aiurilea putea-o-aş voao să vă *[892/2]* arăt căci sîngur ţiitor iaste patemilor gîndul;

[**8.**] ce mult mai vîrtos aceasta a dovedi dentru bărbăţiia bună celor ce pentru bunătate au murit, lui Eliázar şi celor 7 fraţi şi a ai lor maică.

[**9.**] Pentru că toţi aceştia, pre cêle pînă la moarte dureri nepregetîndu-le, dovediră că biruiêşte patemilor gîndul.

[**10.**] Pentru bunătăţi, dară, slobod sînt a lăuda pre cei ce pre acêea vrême pentru cea bună bunătate au murit cu maică-sa bărbaţi, iar pentru cinste ferici-i-aş.

[**11.**] Pentru că, minunîndu-să nu numai de cătră toţi oamenii pren vitejie şi răbdare, ce încă şi de ceia ce i-au căznit, pricini fură a să surpa cea asupra limbei muncă, biruind pre muncitori cu răbdarea, cît a să curăţi fu pren ei moşie.

[**12.**] Ce şi pentru cêea[3] ce cercăm acumuşi, dară, a zice slobod va fi, începînd povêstea

Versiunea modernă

Cartea lui Iosippos la Macabei sau despre cugetarea suverană

Capitolul 1

[**1.**] Pentru că urmează să înfăţişez un preafilosofic argument, [care susţine] că bine cinstitoarea cugetare [este] de la sine stăpînitoare asupra afectelor, v-aş sfătui, cu îndreptăţire, să fiţi atenţi cu osîrdie la filosofie.

[**2.**] Căci argumentul este nu doar neapărat necesar spre ştiinţă, [ci] şi, altfel, cuprinde elogiul pentru cea mai mare virtute: vorbesc, desigur, despre cea a prudenţei.

[**3.**] Dacă, aşadar, cugetarea se arată a stăpîni afectele care împiedică cumpătarea, [adică] lăcomia pîntecelui şi poftirea,

[**4.**] ea se arată, pe deasupra, [ca] cea care domneşte peste afectele ce împiedică dreptatea, care ţin de răul năprav, şi peste afectele ce împiedică bărbăţia, [adică] impulsivitatea [care aduce] uciderea şi durerea.

[**5.**] Dar poate va spune cineva: „Cum, atunci, dacă cugetarea are putere asupra afectelor, nu stăpîneşte peste uitare şi necunoaştere?" Ar încerca să spună ceva hazliu.

[**6.**] Căci cugetarea nu are putere asupra afectelor ei, ci asupra celor opuse dreptăţii, bărbăţiei şi cumpătării. Şi [are putere asupra] acestora nu pentru a le distruge, ci ca să nu li se supună.

[**7.**] Desigur, din multe [perspective] şi în variate feluri aş putea să vă înfăţişez că [negreşit] cugetarea este suverană peste afecte;

[**8.**] însă aceasta s-ar putea arăta cu mult mai mult din bravura celor ce au murit pentru virtute, a lui Eleazar, a celor şapte fraţi şi a mamei lor.

[**9.**] Căci aceştia toţi, trecînd cu vederea durerile pînă la moarte, au arătat că [negreşit] cugetarea are putere asupra afectelor.

[**10.**] Aşadar, [vorbind despre] virtuţi, să mi se îngăduie să-i elogiez pe bărbaţii care au murit în acel moment pentru bine şi frumos, împreună cu mama [lor], iar [vorbind despre] onoruri, i-aş ferici.

[**11.**] Căci au fost admiraţi nu numai de către toţi oamenii în privinţa bărbăţiei şi răbdării, dar şi de către cei care i-au pus la cazne; au ajuns cauze ale nimicirii autorităţii tiranice asupra neamului, învingînd tiranul prin răbdare, aşa încît prin ei a fost curăţită patria.

[**12.**] Dar se cuvine să vorbim chiar acum despre ceea ce este cercetat, începînd povestea,

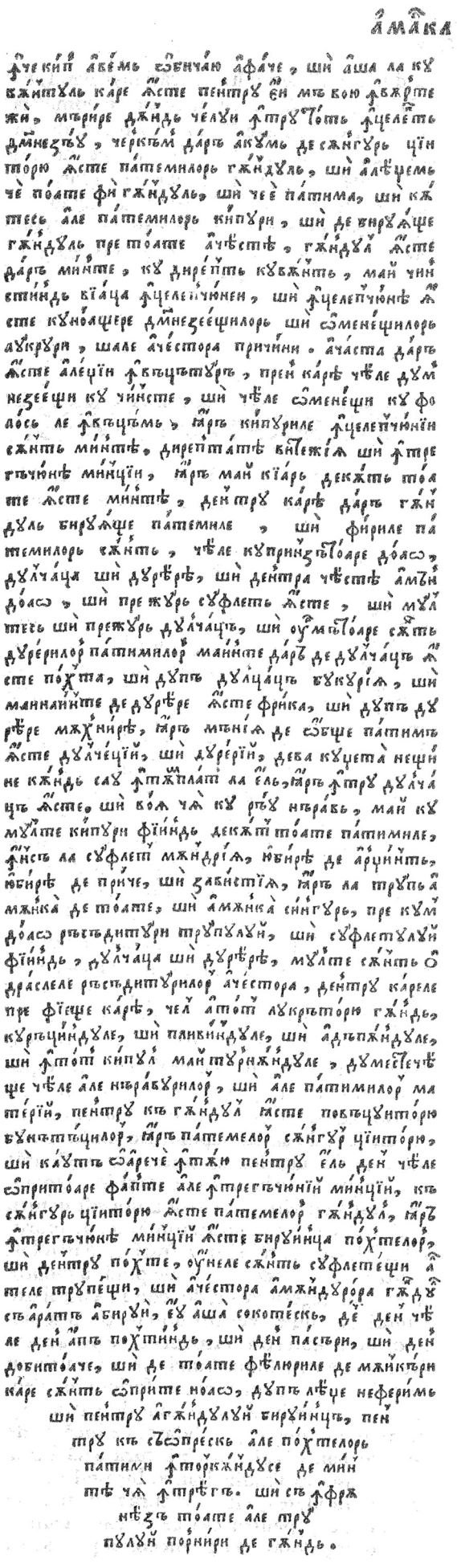

Biblia 1688, p. 741, col. 1

în ce chip avem obiceaiu a face, şi aşa, la cuvîntul care iaste pentru ei mă voiu învîrteji, mărire dînd celui întrutotînţelept Dumnezău.

[**13.**] Cercăm, dară, acum de sîngur ţiitoriu iaste patemilor gîndul

[**14.**] şi alêgem ce poate fi gîndul şi ce e patima şi cîte-s ale patemilor chipuri şi de biruiêşte gîndul pre toate acêstea.

[**15.**] Gîndul iaste, dară, minte cu direpţ cuvînt, mai cinstind viaţa înţelepciunei.

[**16.**] Şi înţelepciunea iaste cunoaştere dumnezeieştilor şi omeneştilor lucruri ş-ale acestora pricíni.

[**17.**] Aceasta, dară, iaste a legii învăţătură, pren carea cêle dumnezeieşti cu cinste şi cêle omeneşti cu folos le învăţăm.

[**18.**] Iară chipurile înţelepciunii sînt: mintea, direptatea, vitejiia şi întregăciunea minţii.

[**19.**] Iară mai chiară decît toate iaste mintea, dentru carea, dară, gîndul biruiêşte patemile.

[**20.**] Şi firile patemilor sînt cêle cuprinzătoare doao: dulceaţa şi durêrea; şi dentr-acêstea amîndoao şi prejur suflet iaste.

[**21.**] Şi multe-s şi prejur dulceaţă şi următoare sînt durerilor patimilor.

[**22.**] Mainte, dară, de dulceaţă iaste pohta şi după dulceaţă, bucuriia.

[**23.**] Şi mai nainte de durêre iaste frica şi după durêre, mîhnirea;

[**24.**] iară mîniia de obşte patimă iaste dulceţii şi durerii, de va cugeta neştine cînd s-au întîmplat la el.

[**25.**] Iară întru dulceaţă iaste şi voia cea cu rău năravu, mai cu multe chipuri fiind decît toate patimile;

[**26.**] însă la suflet — mîndriia, iubirea de argint, iubirea de price şi zavistiia,

[**27.**] iară la trup — a mînca de toate şi a mînca singur.

[**28.**] Precum doao răsădituri trupului şi sufletului fiind dulceaţa şi durêrea, multe sînt odraslele răsăditurilor acestora,

[**29.**] dentru carele pre fieştecarea cel atotlucrătoriu gînd curăţindu-le şi plivindu-le şi adăpîndu-le şi în tot chipul mai turnîndu-le, dumestecêşte cêle ale năravurilor şi ale patimilor materii.

[**30.**] Pentru că gîndul iaste povăţuitoriu bunătăţilor, iară patemelor sîngur ţiitoriu. Şi caută oarece întîiu pentru el den cêle opritoare fapte ale întregăciunii minţii; că sîngur ţiitoriu iaste patemelor gîndul.

[**31.**] Iară întregăciunea minţii iaste biruinţa pohtelor.

[**32.**] Şi dentru pohte, unele sînt sufleteşti, altele trupeşti; şi acestora amînduróra gîndul să arată a birui.

[**33.**] Eu aşa socotesc.

[**34.**] Deci, den cêle den apă pohtind şi den pasări şi den dobitoace şi de toate fêliurile de mîncări, care sînt oprite noao după lêge, ne ferim şi pentru a gîndului biruinţă.

[**35.**] Pentru că să opresc ale pohtelor patimi, întorcîndu-se de mintea cea întreagă, şi să înfrînează toate ale trupului porniri de gînd. /

Ms. 45, p. 892-893

în ce chip avem obicêiu a face, şi aşa, la cel pentru ei învîrteji-m-oi cuvînt, mărire dînd celui întrutotmăiestru Dumnezău.

[**13.**] Cercăm, dară, acum dă sîngur ţiitor iaste a patimilor gîndul

[**14.**] şi alêgem ce poate a[4] fi gîndul şi ce-i patima şi cîte a patimi- *[893/1]* lor[5] sînt chipuri şi dă tuturor acestora biruiêşte gîndul.

[**15.**] Gîndul, dară, iaste minte cu direptu cuvîntu, preacinstindu a înţelepciunii viaţă.

[**16.**] Şi înţelepciunea iaste cunoaştere a dumnezăieştilor şi omeneştilor lucruri şi al acestora pricini.

[**17.**] Aceasta, dară, iaste a legii învăţătura, pren carea cêle dumnezăieşti cu cinste şi cêle dumnezăieşti[6] cu folos le învăţăm.

[**18.**] Iară a înţelepciunei[7] chipuri sînt: mintea, dreptatea, vitejiia şi întregăciunea minţii.

[**19.**] Pentru că mai chiară-i decît toate minte, dentru carea, dară, patimilor gîndul biruiêşte.

[**20.**] Şi a patimilor firi sînt cêle preacuprinzătoare doao: dulceaţa şi durêrea; şi dentru aceştia fieştecarea şi pentru suflet iaste.

[**21.**] Şi multe-s şi pregiur dulceaţă şi a durerilor a patimilor sînt următorii.

[**22.**] Mai nainte, dară, de dulceaţă iaste[8] pofta şi după dulceaţă, bucurie.

[**23.**] Şi mai nainte de durêre iaste frica şi după durêre, mîhnire;

[**24.**] iar mîniia de obşte patimă iaste a dulceţii şi a durerii, de va cugeta neştine cînd la el au căzut.

[**25.**] Întru dulceaţă iaste şi cea cu rău năravoie, mai cu multe chipuri fiind decît toate patimile:

[**26.**] la suflet — mîndriia, iubirea de argint, de price iubirea şi zavistiia,

[**27.**] iară la trup — a mînca de toate şi a mînca sîngur.

[**28.**] În ce chip doao trupuri şi sufletul răsăditure fiind şi dulceaţa şi durêrea, multe a răsăditurilor acestora sînt odrasle,

[**29.**] dentru carele pre fieştecarea cel întru tot lucrător de pămînt gîndu curăţîndu-le şi răzîndu-le şi adăpîndu-le şi întru tot chipul mai turnîndu-le, dumesticêşte cêle a năravurilor şi a patimilor tufe.

[**30.**] Pentru că gîndul bunătăţilor iaste povăţuitor, iar patimilor sîngur ţiitor. Şi caută oarece întîi pren el a opritoarelor a întregăciunei minţii faptelor, că sîngur ţiitor iaste a patimilor gîndul.

[**31.**] Iar întregăciunea minţii iaste biruinţa poftelor.

[**32.**] Şi dentru *[893/2]* pofte, unele sînt sufleteşti, altele sînt trupeşti; şi acestora amîndurora a birui gîndul să arată.

[**33.**] Eu aşa socotescu.

[**34.**] Deci, den cêle de apă poftindu şi pasări şi de cêle cu patru picioare şi de toate fêliurile de mîncări, celor oprite noao după lêge, ne ferim şi pentru a gîndului biruinţă.[9]

[**35.**] Pentru că să[10] oprescu ale poftelor patimi, de cea întreagă minte înturnîndu-să, şi să înzăbălează toate ale trupului porniri de cătră gînd.

Versiunea modernă

aşa cum sînt obişnuit să fac, şi astfel îmi voi alcătui discursul despre ei, dînd slavă întrutotînţeleptului Dumnezeu.

[**13.**] Să cercetăm, aşadar, dacă [într-adevăr] cugetarea este suverană a afectelor

[**14.**] şi să deosebim ce este cugetarea, ce este afectul, care sînt speciile de afecte şi dacă cugetarea are putere asupra tuturor acestora.

[**15.**] Astfel, cugetarea înseamnă intelect cu drept cuget, care alege o viaţă dusă în înţelepciune.

[**16.**] Apoi, înţelepciunea este cunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti şi a cauzelor acestora.

[**17.**] Negreşit, ea însăşi este educaţia dată de Lege, prin care sîntem învăţaţi cele dumnezeieşti în mod solemn, iar cele omeneşti în mod folositor.

[**18.**] Iar speciile înţelepciunii sînt: prudenţa, dreptatea, bărbăţia şi cumpătarea.

[**19.**] Desigur, cea mai de seamă dintre toate este prudenţa, prin care, negreşit, cugetarea are putere asupra afectelor.

[**20.**] Iar naturile cele mai cuprinzătoare ale afectelor sînt două: plăcerea şi durerea; iar fiecare dintre ele este odrăslită şi în legătură cu sufletul.

[**21.**] Şi multe sînt consecinţe şi ale celor ce privesc plăcerea, şi ale durerilor aduse de afecte.

[**22.**] Mai înainte, aşadar, de plăcere este poftirea, iar după plăcere, bucuria.

[**23.**] Iar înainte de durere este teamă, iar după durere, întristare,

[**24.**] în vreme ce impulsivitatea este afect comun plăcerii şi durerii, de va înţelege cineva cînd a căzut în el.

[**25.**] Iar în plăcere este şi dispoziţia rău nărăvită, aceasta avînd cele mai multe forme dintre toate afectele;

[**26.**] pe de o parte, raportată la suflet, [ea este] lăudăroşenie, iubire de arginţi, invidie şi pizmă,

[**27.**] iar raportată la trup, mîncarea a toate şi mîncarea de unul singur.

[**28.**] După cum două sînt odrăslirile trupului şi ale sufletului, plăcerea şi durerea, multe din aceste odrăsliri sînt altoiuri.

[**29.**] Pe fiecare dintre acestea cugetarea atotcultivatoare curăţîndu-le de jur împrejur, tăindu-le, stropindu-le şi în tot chipul transplantîndu-le, domesticeşte tufele năravurilor şi ale afectelor.

[**30.**] Căci cugetarea este conducătoarea virtuţilor, dar şi stăpîna afectelor. Supraveghează, dar, care [este] prima, prin ea, dintre lucrările ce împiedică cumpătarea, [pentru] că cugetarea este prin sine stăpînitoare a afectelor.

[**31.**] Iar cumpătarea este cea care are putere asupra poftirilor.

[**32.**] Iar dintre poftiri, unele sînt sufleteşti, iar altele trupeşti; iar cugetarea se arată a avea putere asupra amîndurora.

[**33.**] Eu aşa consider.

[**34.**] Astfel, poftind la cele acvatice, la păsări, la patrupede şi la toate mîncărurile ce ne-au fost interzise după Lege, ne abţinem, pentru [ca] cugetarea să aibă putere asupra [afectelor].

[**35.**] Căci afectele poftelor sînt oprite, fiind întoarse de către intelectul cumpătat, şi toate mişcările trupului sunt domolite de zăbala cugetării.

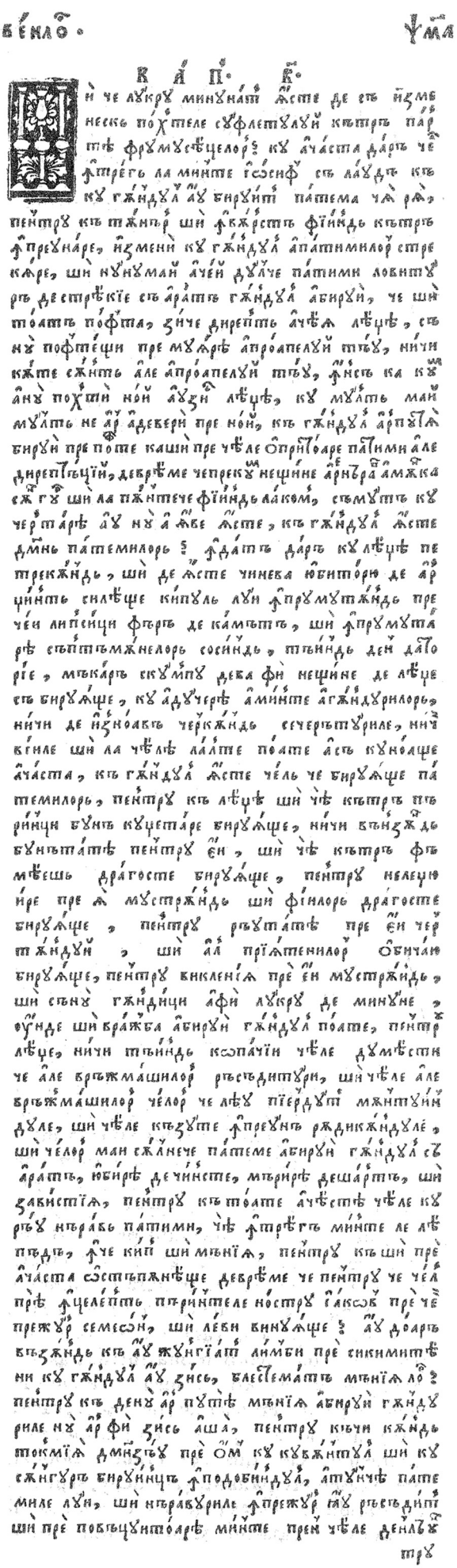

Biblia 1688, p. 741, col. 2

Cap 2

[**1.**] Şi ce lucru minunat iaste de să izmenesc pohtele sufletului cătră partea frumusêţelor?

[**2.**] Cu aceasta, dară, cel întreg la minte Iósif să laudă, că cu gîndul au biruit patema cea rea.

[**3.**] Pentru că tînăr şi în vîrstă fiind cătră împreunare, izmeni cu gîndul a patimilor strechêre.

[**4.**] Şi nu numai acei dulce patimi lovitură de strêchie să arată gîndul a birui, ce şi toată pofta.

[**5.**] Zice, direpт acêea, lêgea: „Să nu pofteşti pre muiêrea aproapelui tău, nici cîte sînt ale aproapelui tău."

[**6.**] Însă, ca cum a nu pohti noi au zis lêgea, cu mult mai mult ne-ar adeveri pre noi că gîndul ar putea birui pre pofte, ca şi pre cêle opritoare patimi ale direptăţii.

[**7.**] De vrême ce, precum neştine are nărav a mînca sîngur şi la pîntece fiind lacom, să mută cu certarea, au nu aiêve iaste că gîndul iaste domn patemilor?

[**8.**] Îndată, dară, cu lêgea petrecînd, şi de iaste cineva iubitoriu de argint, silêşte chipul lui, împrumutînd pre cei lipsiţi fără de camătă. Şi împrumutarea săptămînelor sosind, tăind den datorie,

[**9.**] măcară scumpu de va fi neştine, de lêge să biruiêşte cu aducerea aminte a gîndurilor, nici de iznoavă cercînd secerăturile, nici viile. Şi la cêlealalte poate a să cunoaşte aceasta, că gîndul iaste cel ce biruiêşte patemilor.

[**10.**] Pentru că lêgea şi cea cătră părinţi bună cugetare biruiêşte, nici vînzînd bunătatea pentru ei;

[**11.**] şi cea cătră fămêie-şi dragoste biruiêşte, pentru nelegiuire pre ea mustrînd;

[**12.**] şi fiilor dragoste biruiêşte, pentru răutatea pre ei certîndu-i;

[**13.**] şi al priêtenilor obiceaiu biruiêşte, pentru vicleniia pre ei mustrînd.

[**14.**] Şi să nu gîndiţi a fi lucru de minune unde şi vrajba a birui gîndul poate, pentru lêge, nici tăind copacii, cêle dumêstice ale vrăjmaşilor răsăduri, şi cêle ale vrăjmaşilor celor ce le-au pierdut mîntuindu-le şi cêle căzute împreună rîdicîndu-le.

[**15.**] Şi celor mai sîlnece pateme a birui gîndul să arată: iubirea de cinste, mărirea deşartă şi zavístiia.

[**16.**] Pentru că toate acêstea cêle cu rău nărav patimi cea întreagă minte le leapădă, în ce chip şi mîniia; pentru că şi pre aceasta o stăpînêşte.

[**17.**]

[**18.**]

[**19.**] De vrême ce pentru ce cel preaînţelept părintele nostru Iácov pre cei prejur Semeón şi Lévi vinuiêşte? Au doară văzînd că au junghiat limbi pre sichimitêni cu gîndul, au zis: „Blestemată — mîniia lor"?

[**20.**] Pentru că, de nu ar putea mîniia a birui gîndurile, nu ar fi zis aşa.

[**21.**] Pentru căci cînd tocmiia Dumnezău pre om cu cuvîntul şi cu sîngură biruinţă împodobindu-l, atuncea patemile lui şi năravurile împrejur i-au răsădit;

[**22.**] şi pre povăţuitoarea minte, pren cêle denlăun- //

Ms. 45, p. 893-894

Cap 2

[**1.**] Şi ce minunat dă ale sufletului pofte cătră a frîmsêţelor parte să izmenescu?

[**2.**] Cu aceasta, dară, cel întreg la minte Iosif să laudă, că cu gîndul au biruit cei rêle patime.

[**3.**] Pentru că tînăr şi coptu fiind cătră împreunare, izmenescu gîndul a patimilor strêchea.

[**4.**] Şi nu numai acei dulci patime lovitură de strêche a birui gîndul să arată, ce şi toată pofta.

[**5.**] Zice, dară, lêgea: „Să nu pofteşti pre muiêrea aproapelui tău, nici cîte a aproapelui tău sînt."

[**6.**] Însă, cînd a nu pofti noi zise lêgea, cu mult mai mult ne-ară adeveri pre noi că poftelor a birui ară putea gîndul, în ce chip şi acelor opritoare a dreptăţii patime.

[**7.**] Pentru că în ce chip, sîngur mîncător fiind[11] la năravşi la pîntece lacom, să mută cu certarea, fără numai arătat iaste că domnu iaste a patimilor gîndul?

[**8.**] Îndată, dară, cu lêgea petrecînd, şi iubitoriu oarecarele de argint iaste, silêşte chipul lui, celor ce le tribuie împrumutînd fără camete. Şi împrumúta săptămînilor sosind den datorie,

[**9.**] macar scumpu neştine va fi, de lêge să biruiêşte cu aducerea aminte a gîndurilor, nici de iznoavă cercînd secerăturile, nici viile. Şi la cêlealalte poate a să cunoaşte aceasta, că al patimilor iaste gîndul ce le biruiêşte.

[**10.**] Pentru că *[894/1]* lêgea şi cei cătră părinţi bună cugetare biruiêşte, nici vînzînd bunătatea pentru ei;

[**11.**] şi cei cătră fămêie-şi priinţă biruiêşte, pren fărălêge pre ea mustrînd;

[**12.**] şi a fiilor priinţă biruiêşte, pentru răotate pre ei certîndu-i;

[**13.**] şi a priêtenilor cunoştinţă biruiêşte, pentru viclenie pre ei mustrînd.

[**14.**] Şi să nu gîndiţi prea minunat a fi unde şi a vrajbei a birui gîndul poate pentru lêge, nici tăind copacii ceia ai noştri, a vrăjmaşilor răsădituri, şi cêlea a vrăjmaşilor celor ce le-au pierdut mîntuindu-le şi cêle căzute împreună rădicîndu-le.

[**15.**] Şi celor mai sîlnice patimi a birui[12] gîndul să arată: iubire de cinste, mărirei deşarte şi zavistiei.

[**16.**] Pentru că toate acêstea cêle cu rău năravpatimi cea întreagă minte le leapădă, în ce chip şi mîniia; pentru că şi acestuia despuiêşte.[13]

[**17.**]

[**18.**]

[**19.**] În vrême ce pentru ce cel preaînţelept părintele nostru Iacov pre cei pregiur Simeon şi Leví vinuiêşte? Au cu gîndul pre sichimitêni limbi văzînd că au junghiat, zicînd: „Blăstămată — mîniia lor"?

[**20.**] Pentru că, de nu ară putea a gîndurilor mîniia a birui, nu ar fi zis aşa.

[**21.**] Pen[14] că cîndu Dumnezău pre om îl tocmiia cu cuvîntu şi cu sîngură biruinţă podobindu-l, atuncea patimile lui şi năravurile împregiur i-au răsădit;

[**22.**] şi pre povăţuitoarea mintea[15], pren cêle den lontru

Versiunea modernă

Capitolul al 2-lea

[**1.**] Şi ce este de mirare, dacă [pînă şi] poftirile sufletului de a se împărtăşi de frumos sînt anulate?

[**2.**] Negreşit, cumpătatul Iosif este elogiat pentru aceasta, [pentru] că prin prudenţă a avut putere asupra răului afect.

[**3.**] Căci tînăr fiind şi în deplinătatea vîrstei, în privinţa împreunării trupeşti, a anulat prin cugetare tăunul afectelor.

[**4.**] Dar cugetarea pare a avea putere nu numai asupra loviturii de tăun a afectului plăcut, ci şi asupra întregii poftiri.

[**5.**] Negreşit, Legea spune: „Nu vei pofti femeia aproapelui tău, nici cîte sînt ale aproapelui tău!"

[**6.**] Într-adevăr, cînd Legea ne spune să nu poftim, cu mult mai mult ne-ar convinge pe noi că cugetarea ar putea avea putere asupra poftirilor, după cum şi asupra afectelor ce împiedică dreptatea.

[**7.**] Apoi, în ce fel cineva, care are năravul să mănînce singur şi este lacom, ar putea fi educat altfel, dacă nu este clar că cugetarea este stăpînă peste afecte?

[**8.**] Spre exemplu, [cineva] ar putea fi civilizat prin Lege, [chiar de-ar fi] şi iubitor de arginţi: el îşi sileşte propriul fel [de a fi] împrumutînd celor în nevoie fără dobînzi şi renunţă la împrumut atunci cînd se ajunge la al şaptelea [an].

[**9.**] Dacă cineva va fi lacom, va fi sub puterea Legii prin cugetare; astfel, nu va strînge nici rămăşiţele recoltei, nici ale viilor. Şi în privinţa altora putem recunoaşte aceasta, că [într-adevăr] cugetarea este cea care are în putere afectele.

[**10.**] Căci Legea are în putere şi [afectul] bunăvoinţei faţă de părinţi, neîngăduind renunţarea la virtute pentru ei;

[**11.**] are putere şi asupra iubirii arătate soţiei, repudiind-o pentru o încălcare de Lege;

[**12.**] domneşte şi peste iubirea de copii, pedepsindu-i pentru o răutate;

[**13.**] stăpîneşte şi peste tovărăşia cu prietenii, mustrîndu-i pentru o viclenie.

[**14.**] Să nu consideraţi că este paradoxal cînd cugetarea poate avea, prin Lege, putere asupra vrăjmăşiei, fără a reteza odrăslirile noastre de duşmănii, salvîndu-le şi pe cele ale duşmanilor de cele distruse şi împreună ridicîndu-le pe cele căzute.

[**15.**] Cugetarea pare a avea putere şi asupra afectelor celor mai violente, asupra iubirii de putere, a slavei deşarte şi a invidiei.

[**16.**] Căci mintea cumpănită respinge toate aceste afecte rău năravite, după cum şi impulsivitatea, căci stăpîneşte şi peste ea.

[**17.**]

[**18.**]

[**19.**] Oare nu pentru aceasta părintele nostru preînţelept, Iacob, îi acuză pe cei din jurul lui Simeon şi Levi? Nu pentru că i-a văzut cu cugetul măcelărind neamul sichimiţilor, spunînd: „Blestemată [să fie] impulsivitatea lor"?

[**20.**] Căci, de cugetarea nu ar fi avut în puterea [ei] impulsivitatea, nu ar fi putut spune astfel.

[**21.**] Deoarece, atunci cînd Dumnezeu a pregătit omul prin cuvînt şi l-a împodobit cu libertatea alegerii, a sădit în el afectele şi moravurile

[**22.**] şi a întronat mintea drept conducător peste ele, prin intermediul

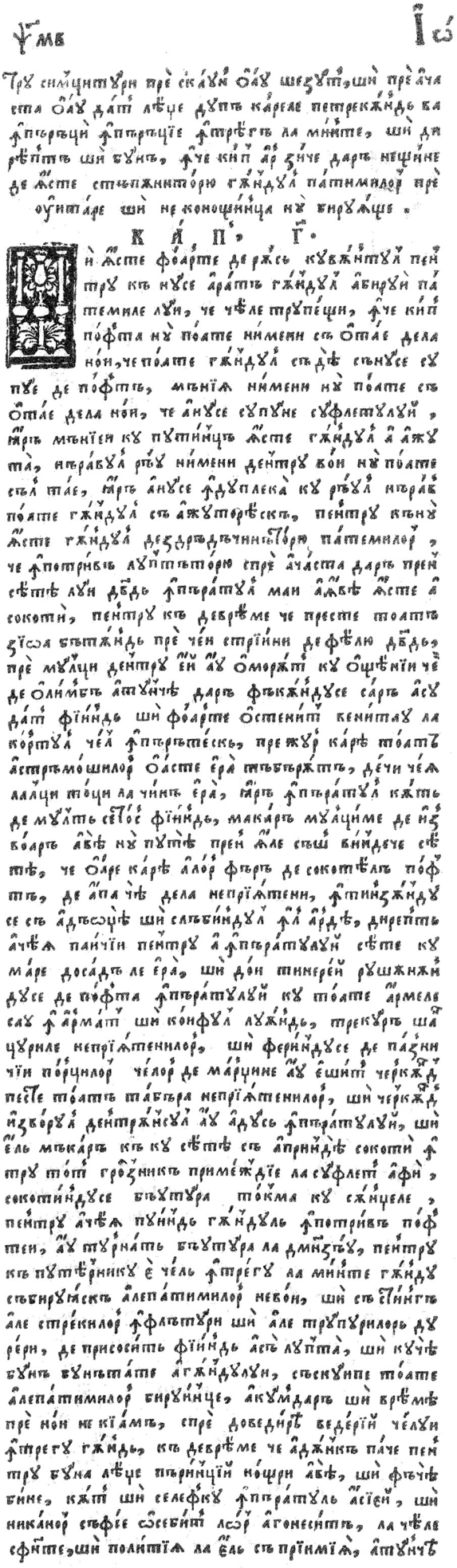

Biblia 1688, p. 742, col. 1

tru simţituri pre scaun o au şezut

[**23.**] şi pre aceasta o au dat lêge, după carele petrecînd, va împărăţi împărăţie întreagă la minte şi direaptă şi bună.

[**24.**] În ce chip, ar zice, dară, neştine, de iaste stăpînitoriu gîndul patimilor, pre uitare şi neconoştinţa nu biruiêşte?

Cap 3

[**1.**] Şi iaste foarte de rîs cuvîntul, pentru că nu se arată gîndul a birui patemile lui, ce cêle trupeşti.

[**2.**] În ce chip pofta nu poate nimeni să o taie de la noi, ce poate gîndul să dea să nu se supuie de poftă.

[**3.**] Mîniia nimeni nu poate să o taie de la noi, ce a nu se supune sufletului, iară mîniei cu putinţă iaste gîndul a ajuta.

[**4.**] Năravul rău nimeni dentru voi nu poate să-l taie, iară a nu se îndupleca cu răul năravu poate gîndul să ajutorească;

[**5.**] pentru că nu iaste gîndul dezrădăcinătoriu patemilor, ce împotrivă luptătoriu.

[**6.**] Spre aceasta, dară, pren sêtea lui David împăratul mai aiêvea iaste a socoti.

[**7.**] Pentru că, de vrême ce preste toată ziua bătînd pre cei striini de fêliu, David pre mulţi dentru ei au omorît cu oştênii cei de o limbă,

[**8.**] atuncea, dară, făcîndu-se sară, asudat fiind şi foarte ostenit, venit-au la cortul cel împărătesc, prejur carea toată a strămoşilor oaste era tăbărîtă.

[**9.**] Deci ceialalţi toţi la cină era.

[**10.**] Iară împăratul, cît de mult setos fiind, macară mulţime de izvoară avea, nu putea pren iale să-şi vindece sêtea,

[**11.**] ce oarecarea a lor fără de socoteală poftă de apa cea de la nepriêteni întinzîndu-se să adăogea şi slăbindu-l îl ardea.

[**12.**] Direpţ acêea, paicii pentru a împăratului sête cu mare dosadă le era şi doi tinerei, ruşînîndu-se de pofta împăratului, cu toate armele s-au înarmat şi, coiful luînd, trecură şanţurile nepriêtenilor

[**13.**] şi, ferindu-se de paznicii porţilor celor de margine, au ieşit, cercînd peste toată tabăra nepriêtenilor;

[**14.**] şi, cercînd izvorul, dentr-însul au adus împăratului.

[**15.**] Şi el, măcară că cu sêtea să aprindea, socoti întru tot groaznică primejdie la suflet a fi, socotindu-se băutura tocma cu sîngele.

[**16.**] Pentru acêea, puind gîndul împotrivă poftei, au turnat băutura la Dumnezău.

[**17.**] Pentru că putêrnicu e cel întregu la minte gîndu să biruiască ale patimilor nevoi şi să stingă ale strechilor îmflături

[**18.**] şi ale trupurilor dureri, de prisosit fiind a să lupta şi, cu cea bună bunătate a gîndului, să scuipe toate ale patimilor biruinţe.

[**19.**] Acum, dară, şi vrêmea pre noi ne cheamă spre dovedirea vederii celui întregu gînd.

[**20.**] Că, de vrême ce adîncă pace pentru buna lêge părinţii noştri avea şi făcea bine, cît şi Selefcu, împăratul Ásiei, şi Nicánor, să fie osebit lor agonesită la cêle sfinte şi polítiia la el să priimiia,

[**21.**] atuncea, /

Ms. 45, p. 894-895

simţitorii l-au înscăunat

[**23.**] şi pre acesta lêge au dat, după carele petrecînd, împărăţi-va împărăţiia întreagă la minte şi dreaptă şi bună.

[**24.**] În ce chip, ară zice, dară, neştine, dă al patimilor despuitor iaste gîndul, ⌊a⌋ uitării şi ⌊a⌋ necunoştinţei nu biruiêşte?

Cap 3

[**1.**] Şi iaste foarte de rîs cuvîntul, pentru că nu celor ale lui patime gîndul[16] a birui să arată, ci celor trupeşti.

[**2.**] În ce chip pofta nu poate neştine *[894/2]* să o taie de la noi, ci a nu să robi de poftă[17] poate gîndul să dea.

[**3.**] Mîniia neştine nu poate să taie de la noi, ci a nu să robi a sufletului, ci mîniei putut iaste gîndul a ajuta.

[**4.**] Pre cel cu rău năravnu neştine dentru voi nu poate să-l taie, iară a nu să îndupleca cu răul năravnu poate gîndul a ajutori;

[**5.**] pentru că nu dezrădăcinător patemilor gîndul iaste, ce împreună sprăjenitor.

[**6.**] Spre aceasta pren a lui David împăratului sête mai cu arătare-i a socoti.

[**7.**] Pentru că, în vrême ce preste toată zua lovind pre cei striini de fêl, David pre mulţi dentru ei au omorît cu limba oştênilor,

[**8.**] atuncea, dară, făcîndu-să sară, asudat fiind şi foarte ostenit, la cel împărătescu cortu au venit, pregiur carea toată a strămoşilor[18] oaste era tăbărîtă.

[**9.**] Deci ceialalţi toţi la cină era.

[**10.**] Iară împăratul, cît de foarte sătos era[19], macar că nezavistuite avea izvoară, nu putea pren iale să vindece sêtea,

[**11.**] ci oarecarea a lor fără socotealâ poftă a ceii de la nepriêteni apă adăogînd, împreună fugi şi dăznodîndu-l îl ardea.

[**12.**] Pentru acêea, paicii pentru a împăratului sête mişelindu-să, doi tinerei, ruşinîndu-să de a împăratului poftă, toate armele s-au întrarmat şi, coifu luînd, trecură ale nepriêtenilor şanţuri

[**13.**] şi, ferind pre cei a porţilor de margine paznici, ieşiia, cercînd întru toată a nepriêtenilor tabără;

[**14.**] şi, cercînd[20] izvorul, dentru el împăratului au adus.

[**15.**] Şi el, măcar cu sêtea să înfoca, socoti întru tot groaznic cumpăt la suflet a fi, socotindu-să atocma cu sîngele băutura.

[**16.**] Pentru acêea, împotrivă puind poftei gîndul, au turnat băutura lui Dumnezău.

[**17.**] Pentru că putêrnicu-i cel întreg la minte gîndu să biruiască cêlea a patimilor nevoi şi să stingă cea a strêchelor îmflături

[**18.**] şi ale trupurilor dureri, prea de prisosit fiind să le lupte *[895/1]* şi, cu cea bună bunătate a gîndului, să ştuipască toate ale patimilor biruinţe.

[**19.**] Amú, dară, şi vrêmea pre noi cheamă spre dovedinţa vedeniei acelui întreg gînd.

[**20.**] Că, de vrême ce adîncă pace pentru cea bună lêge părinţii noştri avea şi făcea bine, cît şi cel a Asíei împărat, Selefcu, şi Nicánor, lucru la facerea sfîntă lor să le fie osăbit şi petrêcerea la el să[21] priimiia,

[**21.**] atuncea,

Versiunea modernă

organelor senzitive interne,

[**23.**] şi a dat această Lege, după care comportîndu-se va împărăţi o împărăţie cumpătată şi dreaptă şi bună.

[**24.**] Aşadar, ar putea spune cineva, dacă cugetarea este stăpînă peste afecte, cum de nu are în putere uitarea şi necunoaşterea?

Capitolul al 3-lea

[**1.**] Dar obiecţia este cu totul hazlie, căci cugetarea nu se arată avînd putere asupra afectelor proprii, ci asupra celor trupeşti.

[**2.**] De exemplu, nimeni nu poate să îşi taie poftirea, în vreme ce cugetarea poate să ne ofere [aceasta], a nu fi sclavi poftirii.

[**3.**] Nimeni nu ne poate tăia impulsivitatea din suflet, dar cugetarea poate să vină în ajutorul domolirii impulsivităţii.

[**4.**] Dacă nimeni dintre noi nu poate să taie relele năravuri, cugetarea poate să fie luată ca aliat pentru a nu fi îngenunchiaţi de răul năravnu;

[**5.**] căci cugetarea nu dezrădăcinează afectele, ci luptă împotriva lor.

[**6.**] Negreşit, în această privinţă, mai limpede [ar putea] rezulta [cele spuse] prin [exemplul] setei împăratului David.

[**7.**] Pe cînd David i-a atacat pe alofili o zi întreagă şi i-a ucis pe mulţi dintre ei, împreună cu soldaţii din naţiunea [sa],

[**8.**] făcîndu-se seară, fiind asudat şi foarte ostenit, a venit la cortul împărătesc, împrejurul căruia făcuse tabără toată oastea strămoşilor.

[**9.**] Aşadar, pe cînd toţi erau la cină,

[**10.**] împăratul, fiind foarte însetat, deşi avea izvoare nedisputate [cu vrăjmaşii], nu putea să-şi domolească setea cu ajutorul lor,

[**11.**] ci, dimpotrivă, o poftire necugetată a lor tinzînd spre apa aflată la vrăjmaşi, frigea dimpreună [cu el] şi îl mistuia deznodîndu-l.

[**12.**] Cînd purtătorii de scut s-au plîns de poftirea împăratului, doi tineri, atenţi la poftirea împăratului, şi-au pus întreaga armură şi, luîndu-şi coif, au trecut peste întăriturile vrăjmaşilor

[**13.**] şi, ascunzîndu-se de santinelele puse întru înălţimile porţilor, au pornit în căutare prin tabăra vrăjmaşilor;

[**14.**] şi, examinînd atent izvorul, au adus din el împăratului.

[**15.**] Acesta însă, chiar dacă era ars de sete, a cugetat că este un pericol cu totul înspăimîntător pentru suflet, lichidul fiind socotit de aceeaşi valoare cu sîngele.

[**16.**] De aceea, punînd împotriva poftirii cugetarea, a vărsat băutura lui Dumnezeu.

[**17.**] Căci spuneam că mintea cumpătată este capabilă să învingă nevoile afectelor şi să stingă umflăturile aduse de împunsăturile tăunilor

[**18.**] şi să lupte împotriva durerilor trupurilor, oricît de puternice ar fi, şi, prin desăvîrşirea cugetării, să scuipe peste toate cele aflate sub puterea afectelor.

[**19.**] Însă acum prilejul ne cheamă să demonstrăm doctrina cugetării cumpătate.

[**20.**] Căci într-o vreme în care părinţii noştri se bucurau de o pace adîncă, pentru buna lor legiuire, şi aveau o situaţie bună, încît şi Seleucos Nicanor, împăratul Asiei, şi le puseseră deoparte bani pentru slujirea sfîntă, iar întocmirea [noastră] politică fusese recunoscută,

[**21.**] tocmai atunci

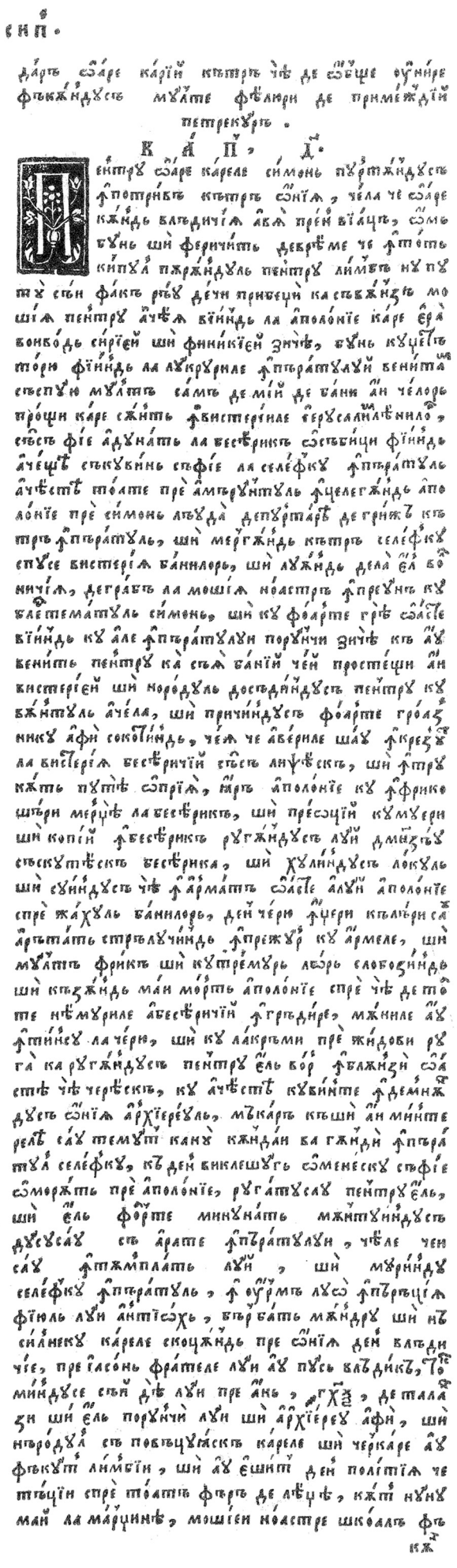

Biblia 1688, p. 742, col. 2

dară, oarecarii către cea de obşte unire făcîndu-să, multe fêliuri de primejdii petrecură.

Cap 4

[**1.**] Pentru oarecarele Símon purtîndu-să împotrivă către Ónia, cela ce oarecînd vlădiciia avea pren viaţă, om bun şi fericit, de vrême ce, în tot chipul pîrîndu-l pentru limbă, nu putu să-i facă rău, deci pribegi, ca să vînză moşiia.

[**2.**] Pentru acêea, viind la Apolónie, care era voivod Síriei şi Finíchiei, zicea:

[**3.**] „Bun cugetătoriu fiind la lucrurile împăratului, venit-am să spuiu multă samă de mii de bani ai celor proşti care sînt în visteriile ierusalimlênilor să să fie adunat la besêrică osăbiţi fiind, aceştia să cuvin să fie la Seléfcu împăratul."

[**4.**] Acêstea toate pre amăruntul înţelegînd Apolónie, pre Símon lăuda de purtarea de grijă către împăratul şi, mergînd către Seléfcu, spuse visteriia banilor.

[**5.**] Şi luînd de la el volniciia, degrabă la moşiia noastră împreună cu blestematul Símon şi cu foarte grea oaste viind,

[**6.**] cu ale împăratului porunci zicea că au venit, pentru ca să ia banii cei prosteşti ai visteriei.

[**7.**] Şi norodul dosădindu-să pentru cuvîntul acela şi pricindu-să, foarte groaznicu a fi socotind ceia ce averile ş-au încrezut la visteriia besêricii să să lipsească; şi, întru cît putea, opriia.

[**8.**] Iară Apolónie cu înfricoşări mergea la besêrică.

[**9.**] Şi preoţii, cu muieri şi copii în besêrică rugîndu-să lui Dumnezău să scutească besêrica şi hulindu-să locul,

[**10.**] şi suindu-să cea înarmată oaste a lui Apolónie spre jahul banilor, den ceriu îngeri călări s-au arătat strălucind împrejur cu armele şi multă frică şi cutremur lor slobozind.

[**11.**] Şi căzînd mai mort Apolónie spre cea de toate neamurile a besêricii îngrădire, mînile au întinsu la ceriu şi cu lacrămi pre jidovi ruga ca, rugîndu-să pentru el, vor îmblînzi oastea cea cerească.

[**12.**]

[**13.**] Cu acêstea cuvinte îndemnîndu-să, Ónia arhiereul, măcară că şi aiminterelea s-au temut ca nu cîndai va gîndi împăratul Seléfcu că den vicleşug omenescu să fie omorît pre Apolónie, rugatu-s-au pentru el.

[**14.**] Şi el, foarte minunat mîntuindu-să, dusu-s-au să arate împăratului cêle ce i s-au întîmplat lui.

[**15.**] Şi murindu Seléfcu împăratul, în urmă luo împărăţiia fiiul lui, Antióh, bărbat mîndru şi năsilnecu,

[**16.**] carele, scoţînd pre Ónia den vlădicie, pre Iasón, fratele lui, au pus vlădică,

[**17.**] tocmindu-se să-i dea lui pre an 3660 de talanzi.

[**18.**] Şi el porunci lui şi arhiereu a fi şi nărodul să povăţuiască.

[**19.**] Carele şi cercare au făcut limbii şi au ieşit den polítiia cetăţii spre toată fărădelêgea,

[**20.**] cît nu numai la marginea moşiei noastre şcoală fă- //

Ms. 45, p. 895

dară, oarecarii către cea de obşte înnoituri făcînd petrêcere împreună, cu multe chipuri să tribuiră primejdii.

Cap 4

[1.] Pentru că Símon oarecarele către Onía împotrivă petrecînd, cela ce oarecînd vlădiciia avea pren viaţă, bun şi fericit bărbat, în vrême ce, întru tot chipul pîrîndu-l pentru limbă, nu-i putu să-i facă rău, pribag să duse, ca moşiia să vînză.

[**2.**] Pentru acêea, venind la Apolónie, cel al Siríe şi al Finíchii hatman, zicea:

[**3.**] „Bine cugetător fiind la ale împăratului lucruri, venit-am să vestescu multe a proştilor de bani dzêci de mii întru a ierusalimitênilor vistiêre să să fie adunat la bisêrică nefiind împreunate şi să cuvin acêstea lui Selefcu împăratul."

[**4.**] Dentru acêstea pre amăruntul toate cunoscînd Apolónie, pre Símon pentru cea către împăratul socoteală îl lăuda şi, către Selefcu suindu-să, vesti cel al banilor vistiêr.

[**5.**] Şi luînd cea de la el voie, de sîrgu la moşiia noastră împreună cu cel blăstămat Símon şi preagrea oaste venind,

[**6.**] cu cêle ale împăratului porînci că au venit dzicea, pentru cêle a proştilor a vistiêriului[22] să ia bani.

[**7.**] Şi limba către cuvînt mişelindu-să şi pricindu-să, întru tot groaznic a fi socotind dă ceia ce averile ş-au încrezut la a bisêricii vistiêr să să lipsască; şi, întru cît putea, opriia.

[**8.**] Şi cu înfricoşeri Apolónie mergea la bisêrică.

[**9.**] Şi preuţii, cu muieri şi copii întru bisêrică rugîndu-să lui Dumnezău să scutească bisêricii şi hălăduindu-să locul,

[**10.**] şi suindu-să cu întrarmată oaste Apolónie către a banilor jaf, *[895/2]* den cer călări s-au arătat îngeri strălucind împregiur cu armele şi multă lor frică şi cutremur slobozind.

[**11.**] Şi căzînd jumătate mort Apolónie spre cea de tot fêliul a bisêricii îngrădire, mîinile au întinsu la cel cerescu şi cu lacrămi pre jidovi ruga pentru ca, rugîndu-să pentru el, cea cerească vor îmblînzi oaste.

[**12.**][23]

[**13.**] Cu acêstea îndemnîndu-să cuvinte, Onía arhiereul, măcar că şi aimintrile s-au sfiit, ca nu cîndai va gîndi împăratul Selefcu dentru omenească lovitură să să fie omorît Apolónie, rugatu-s-au pentru el.

[**14.**] Şi el, preaminunat mîntuindu-să, dusu-s-au să arate împăratului cêlea ce i s-au întîmplat lui.

[**15.**] Şi murind Selefcu împăratul, urmă cinstea fiiul lui, Antioh, bărbat mîndru şi năsîlnic;

[**16.**] carele, scoţînd pre Oníia dentru vlădicie, pre Iason, fratele lui, au pus vlădică,

[**17.**] tocmindu-să să-i dea lui pre an 3660 talanzi.

[**18.**] Şi el porînci lui şi arhiereu a fi şi limbei să povăţuiască.

[**19.**] Carele au şi cercat limba şi au ieşit den petrêcerea cetăţii spre toată fărădălêgea,

[**20.**] cît nu numai la marginea moşiei noastre casă de ispită făcuse[24],

Versiunea modernă

unii, aducînd inovaţii împotriva concordiei obşteşti, s-au folosit de circumstanţe diverse.

Capitolul al 4-lea

[**1.**] Căci un anume Simon, opunîndu-se politic lui Onias, care era atunci arhiereu pe viaţă, un bărbat frumos şi bun, după ce l-a calomniat în toate felurile în faţa naţiunii, dar nu a reuşit să-i facă rău, [Simon] a plecat ca un fugar, ca să-şi trădeze patria.

[**2.**] De aceea, venind către Apollonius, generalul Siriei şi al Feniciei, i-a spus:

[**3.**] „Fiind de bună credinţă faţă de lucrurile împăratului, am venit să vă spun că în vistieriile din Ierusalim au fost depozitaţi foarte mulţi bani privaţi care nu au nimic în comun cu templul, aşa că ei i se cuvin împăratului Seleucos."

[**4.**] După ce le-a cercetat pe fiecare dintre acestea, Apollonios l-a lăudat pe Simon pentru solicitudinea arătată faţă de împărat şi, după ce a urcat la Seleucos, l-a informat în detaliu despre vistieria banilor.

[**5.**] Şi după ce a luat autoritate de la el, s-a îndreptat repede spre patria noastră împreună cu blestematul Simon şi cu o armată foarte puternică.

[**6.**] Spunea că a venit cu porunci din partea împăratului să confişte banii privaţi din tezaur.

[**7.**] La auzul acestui cuvînt, naţiunea s-a supărat şi a replicat, considerînd că ar fi un lucru mai mult decît îngrozitor dacă cei care şi-au încredinţat banii sfintei vistierii ar fi lipsiţi de ei; [şi] pe cît se putea îl împiedicau.

[**8.**] Însă Apollonios se îndrepta spre templu cu ameninţări.

[**9.**] Iar preoţii, împreună cu femeile şi copiii, îl implorau pe Dumnezeu în templu să păzească templul şi locul [care] era dispreţuit,

[**10.**] aşa încît [lui] Apollonios, pe cînd urca cu oştire înarmată ca să răpească banii, din cer [i] s-au înfăţişat, călare, îngeri ce străluceau de jur împrejur, cu arme, aducînd cu ei multă frică şi tremur.

[**11.**] Iar Apollonios, căzînd pe jumătate mort în curtea templului deschis tuturor, îşi întindea mîinile spre [oastea] cerească şi îi ruga cu lacrimi pe evrei ca, rugîndu-se pentru el, să facă binevoitoare oastea cerească.

[**12.**]

[**13.**] Fiind mişcat de aceste cuvinte, arhiereul Onias, deşi era precaut, s-a rugat pentru el, ca nu cumva împăratul Seleucos să pună pe seama unui atac omenesc moartea lui Apollonios.

[**14.**] Iar cel salvat în mod neaşteptat [Apollonios] a plecat ca să-l lămurească pe împărat cu privire la cele ce i s-au întîmplat.

[**15.**] Iar după ce împăratul Seleucos a murit, a moştenit conducerea fiul lui, Antioh, bărbat mîndru şi înspăimîntător,

[**16.**] care, după ce a pus capăt arhieriei lui Onias, l-a pus arhiereu pe Iason, fratele lui,

[**17.**] care făgăduise că-i va da anual 3660 de talanţi.

[**18.**] Şi acesta [împăratul] i-a îngăduit să fie arhiereu şi să conducă naţiunea.

[**19.**] [Iason] a cercetat naţiunea şi i-a schimbat întocmirea politică spre toată călcarea de Lege,

[**20.**] aşa încît nu numai că a pregătit un loc pentru exerciţii gimnastice chiar pe înălţimea patriei noastre,

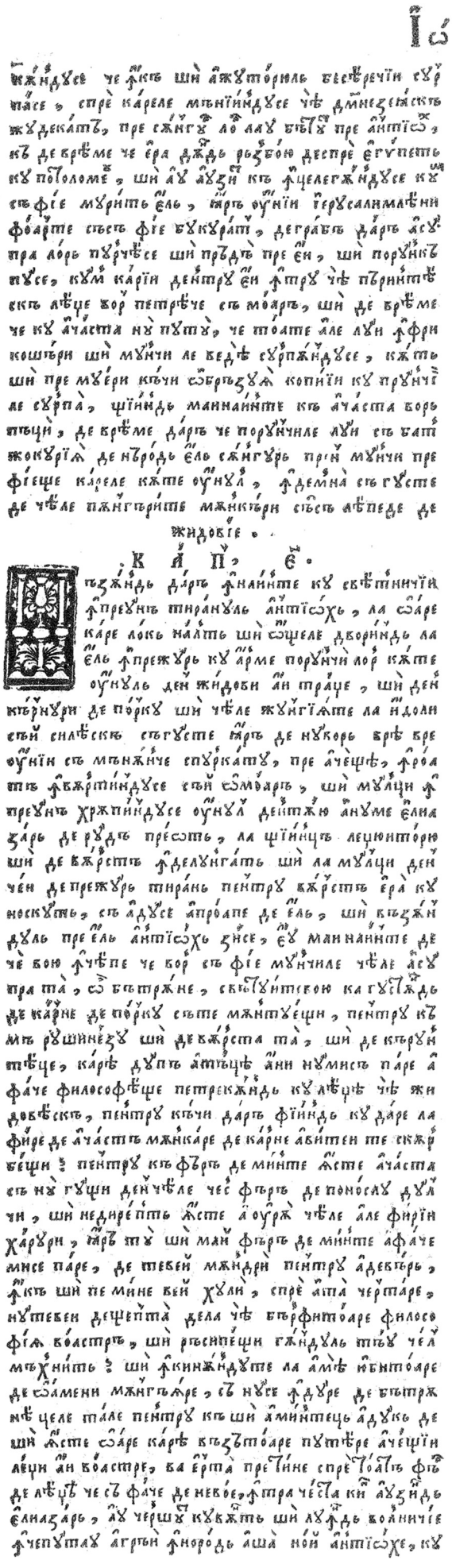

Biblia 1688, p. 743, col. 1

cîndu-se, ce încă şi ajutoriul besêrecii surpase.

[**21.**] Spre carele mîniindu-se cea dumnezeiască judecată, pre sîngur lor l-au bătut pre Antioh.

[**22.**] Că, de vrême ce era dînd războiu despre Eghípet cu Potolomeu şi au auzit că, înţelegîndu-se cum să fie murit el, iară unii ierusalimlêni foarte să să fie bucurat, degrabă dară asupra lor purcêse

[**23.**] şi prădă pre ei; şi poruncă puse cum carii dentru ei întru cea părintească lêge vor petrêce, să moară.

[**24.**] Şi, de vrême ce cu aceasta nu putu, ce toate ale lui înfricoşări şi munci le vedea surpîndu-se,

[**25.**] cît şi pre muieri, căci obrăzuia copiii, cu pruncii le surpa, ştiind mai nainte că aceasta vor păţi.

[**26.**] De vrême, dară, ce poruncile lui să batjocuriia de năvod, el sîngur, pren munci, pre fieştecarele cîte unul îndemna să guste de cêle pîngărite mîncări, să să lêpede de jidovie.

Cap 5

[**1.**] Şăzînd, dară, înainte cu svêtnicii împreună tiranul Antióh la oarecare loc nalt şi oştele dvorind la el împrejur cu arme,

[**2.**] porunci lor cîte unul den jidovi a-i trage şi den cărnuri de porcu şi cêle junghiiate la idoli să-i silească să guste.

[**3.**] Iară, de nu vor vrea vreunii să mănînce spurcatu, pre aceştia în roată învîrtindu-se, să-i omoară.

[**4.**] Şi mulţi împreună hrăpindu-se, unul dentîiu, anume Eliazár, de rudă preot, la ştiinţă legiuitoriu şi de vîrstă îndelungat şi la mulţi den cei de prejur tiran pentru vîrstă era cunoscut, să aduse aproape de el.

[**5.**] Şi văzîndu-l pre el Antióh, zise:

[**6.**] „Eu, mai nainte de ce voiu încêpe ce vor să fie muncile cêle asupra ta, o, bătrîne, svătui-te voiu ca, gustînd de carne de porcu, să te mîntuieşti.

[**7.**] Pentru că mă ruşinezu şi de vîrsta ta şi de căruntêţe, carea, după atîţia ani, nu mi să pare a face filosofêşte petrecînd cu lêgea cea jidovească.

[**8.**] Pentru căci, dară, fiind cu dare la fire, de această mîncare de carne a vitei te scîrbeşti?

[**9.**] Pentru că fără de minte iaste aceasta să nu guşti den cêle ce-s fără de ponoslu dulci şi nedirept iaste a urî cêle ale firii haruri.

[**10.**] Iară tu şi mai fără de minte a face mi se pare, de te vei mîndri pentru adevăr, încă şi pe mine vei huli, spre a ta certare.

[**11.**] Nu te vei deştepta de la cea bîrfitoare filosofiia voastră şi răsipeşti gîndul tău cel mîhnit

[**12.**] şi, închinîndu-te la a mea iubitoare de oameni mîngîiêre, să nu se îndure de bătrînêţele tale?

[**13.**] Pentru că şi aminte-ţi aduc, deşi iaste oarecarea văzătoare putêre aceştii legi ai voastre, va ierta pre tine spre toată fărădelêgea ce să face de nevoie.”

[**14.**] Într-acesta chip auzind Eliazár, au cerşut cuvînt

[**15.**] şi, luînd volnicie, început-au a grăi în norod aşa:

[**16.**] „Noi, Antióhe, cu /

Ms. 45, p. 895-896

ci încă surpase cea a bisêricii cîrmuire.

[**21.**] Prespre carele mîniindu-să cea dumnezăiască judecată, pre sîngur lor pre Antioh l-a neprietenit.

[**22.**] Pentru că, în vrême ce dînd războiu era despre Éghiptu cu Ptoleméu[25] şi au auzit că, vêste înţelegîndu-să pentru cum să fie murit el, cum unii foarte să să fie bucurat, mai vîrtos ierusalimitênii, de sîrgu preste ei purcêse

[**23.**] şi-i prădă pre ei; porîncă puse cum carii dentru ei întru cea părintească vor petrêce lêge, să moară.

[**24.**] Şi, în vrême ce aceasta nu putu, ci toate ale lui înfricoşeri şi muncile vedea surpîndu-să,

[**25.**] cît şi pre muieri, căci obrăzuia copiii, cu pruncii den rîpă să răpeziia, ştiind mai nainte că aceasta vor păţi.

[**26.**] În vrême, dară, ce porîncele lui să batjocuriia de nărod, el sîngur, pren munci, pre fieştecarele cîte unul îndemna de pîngărite să guste mîncări, să să lêpede de jidovime.

Cap 5

[896/1] [**1.**] Şezînd, dară, înainte cu sfêtnicii împreună tíranul Antioh la un loc oarecarele înalt şi oştile dvorind la el împregiur cu arme,

[**2.**] porînci lor cîte unul însuşi dentru jidovi a trage către însul şi de carne de porcu şi junghiate la chipuri să-i îndêmne să guste.

[**3.**] Iar vreunii, de nu vor vrea a mînca spurcate, pre aceştia în roată învîrtindu-să, să să omoară.

[**4.**] Şi mulţi împreună apucîndu-să, unul dentîi, anume Eliázar, de rudă preut, la ştiinţă legiuitor şi de vîrstă îndelungat şi la mulţi de la cei pregiur tiran pentru vîrstă cunoscut, să aduse aproape de el.

[**5.**] Şi văzîndu-l pre el Antioh, zise:

[**6.**] „Eu, mai nainte de ce vei începe celor asupra ta munci, o, bătrîne, sfătui-voi ţie ca, gustînd de carne de porcu, să te mîntuieşti.

[**7.**] Pentru că mă sfiescu a ta şi vîrsta şi bătrînêţele, carea, după atîţia ani, nu mie mi să pare a face filosofêşte cu cea a jidovilor petrecînd lêge.

[**8.**] Pentru căci, dară, firea fiind dăruită, preabună aceasta a vitei mîncare de trup te oţărăşti?

[**9.**] Pentru că fără de minte iaste aceasta să nu guşti celor ce-s fără ponoslu dulci şi nedreptu-i a urî cêle ale firii haruri.

[**10.**] Şi tu mie şi mai fără de minte a face mi să pare, de mîndrindu-te pregiur adevăr, încă şi pre mine mă vei huli, spre a ta certare.

[**11.**] Nu te vei dăştepta de la cea rulitoare filosofia voastră şi să răsîpeşti gîndul tău cel mîhnit

[**12.**] şi, închinînd a mea cea nemilostivă[26] mîngîiêre, să-ţi înduri ale tale bătrînêţe?

[**13.**] Pentru că şi pomenêşte că, dă şi iaste oarecarea aceştiia legi ai voastre văzătoare putêre, va ierta pre tine prespre toată pentru nevoie fărădelêge făcîndu-să."

[**14.**] Acesta chip auzind Eliázar, au cerşut cuvîntu

[**15.**] şi, luînd de a zicerea volniciia, început-au a grăi în nărod aşa:

[**16.**] „Noi, Antióhe, cu

Versiunea modernă

dar a şi desfiinţat slujbele de la templu.

[**21.**] Dumnezeiasca judecată, mîniindu-se în privinţa acestora, le-a trimis război cu însuşi Antioh.

[**22.**] Căci, în vreme ce acesta se lupta cu Ptolemeu în Egipt, a auzit că se răspîndea un zvon că el ar fi murit; cum unii s-ar fi bucurat, îndeosebi locuitorii din Ierusalim, s-a întors rapid împotriva lor

[**23.**] şi i-a jefuit; şi a dat o hotărîre ca aceia dintre ei care urmau întocmirea politică cea după Legea patriei să fie omorîţi.

[**24.**] Şi întrucît aceasta nu a fost pusă în aplicare, ci vedea că sînt neglijate toate ameninţările şi pedepsele lui,

[**25.**] aşa încît şi femeile, fiindcă tăiau împrejur copiii, erau aruncate în prăpastie împreună cu pruncii, ştiind dinainte că vor suferi.

[**26.**] Aşadar, în vreme ce hotărîrile lui erau dispreţuite de popor, el îl silea pe fiecare, unul cîte unul, prin chinuri, să guste din mîncăruri spurcate şi să abjure iudaismul.

Capitolul al 5-lea

[**1.**] Tiranul Antioh, aşezîndu-se împreună cu sfătuitorii săi pe un anume loc înalt şi cu mulţi ostaşi înarmaţi stînd în jurul său,

[**2.**] le-a poruncit să-i aducă, unul cîte unul, pe evrei şi să-i silească să guste cărnuri de porc şi din cele jertfite idolilor.

[**3.**] Iar dacă unii nu vor vrea să mănînce cele spurcate, aceştia să fie traşi pe roată pentru a fi ucişi.

[**4.**] Şi după ce au fost adunaţi cu sila mai mulţi, unul, cel dintîi, cu numele Eleazar, de neam preoţesc, expert într-ale Legii, înaintat în vîrstă şi cunoscut multora din jurul tiranului din pricina vîrstei, a fost adus aproape de el.

[**5.**] Şi văzîndu-l Antioh, a spus:

[**6.**] „Eu, înainte de a începe caznele tale, bătrîne, te-aş sfătui ca, gustînd din cele de porc, să te salvezi.

[**7.**] Căci îţi respect şi vîrsta, şi căruntеţea, pe care le porţi de atîta vreme. Totuşi, nu îmi pari a fi un filosof, deoarece te ţii aproape de cultul iudeilor.

[**8.**] Căci pentru ce, dacă natura ne-a dăruit-o, eşti dezgustat de această preabună mîncare a acestui animal?

[**9.**] Căci este, în plus, de neînţeles să nu te desfătezi cu cele plăcute care sînt lipsite de reproşuri. [Este] şi nedrept să respingi darurile naturii.

[**10.**] Dar îmi pare că tu vei face [ceva] şi mai de neînţeles dacă, gîndind cele deşerte despre ce este adevărat, mă vei dispreţui chiar şi pe mine, spre propria ta pedepsire.

[**11.**] Nu te vei trezi din filosofia voastră uşuratică, nu vei risipi cugetul tău întristat

[**12.**] şi, onorînd mîngîierea mea cea iubitoare de oameni, să-ţi fie milă de propria-ţi bătrîneţe?

[**13.**] Şi ia în considerare că, dacă există o anume putere care veghează asupra cultului vostru, te va ierta de orice încălcare de lege săvîrşită din necesitate."

[**14.**] După ce a ascultat, Eleazar a cerut cuvîntul

[**15.**] şi, luînd dreptul de a vorbi, a început discursul astfel:

[**16.**] „Noi, Antioh,

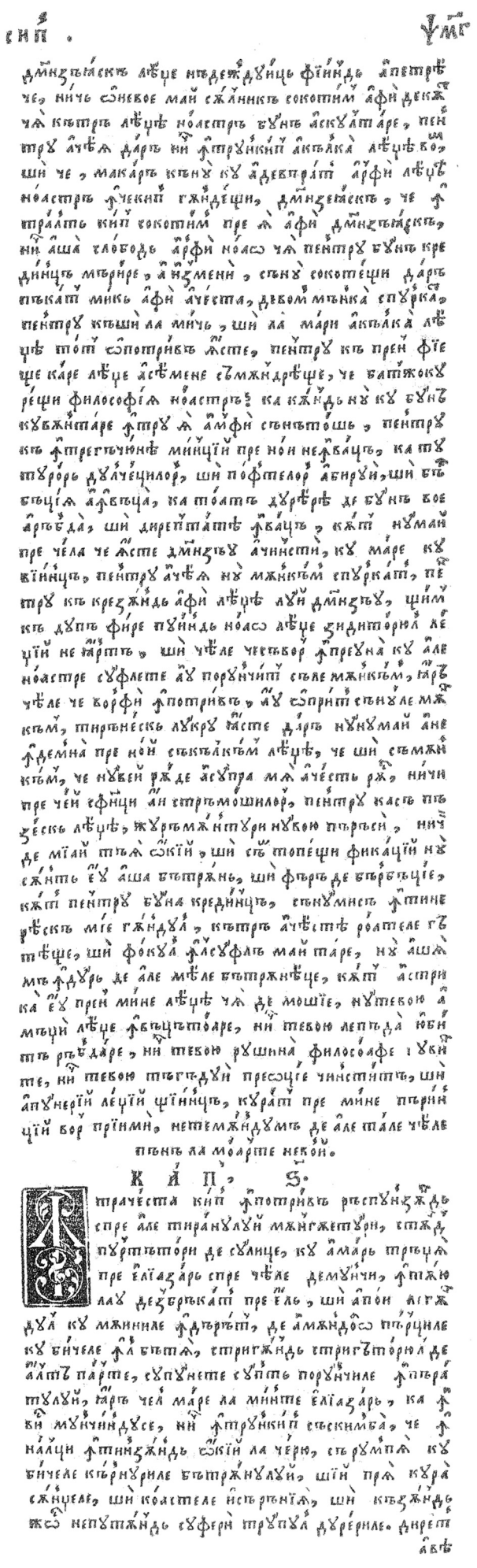

Biblia 1688, p. 743, col. 2

dumnezeiască lêge nădejduiţi fiind a petrêce, nici o nevoie mai sîlnică socotim a fi decît cea către lêgea noastră bună ascultare.

[**17.**] Pentru acêea, dară, nici într-un chip a călca lêgea vom.

[**18.**] Şi ce macară că nu cu adevărat ar fi lêgea noastră în ce chip gîndeşti dumnezeiască, ce într-alt chip socotim pre ea a fi dumnezăiască, nici aşa slobod ar fi noao cea pentru bună credinţă mărire a izmeni.

[**19.**] Să nu socoteşti, dară, păcat mic a fi acesta, de vom mînca spurcat,

[**20.**] pentru că şi la mici, şi la mari a călca lêgea tot o potrivă iaste;

[**21.**] pentru că pren fieştecare lêge asêmene să mîndrêşte.

[**22.**] Ce batjocureşti filosofia noastră, ca cînd nu cu bună cuvîntare întru ea am fi sănătoşi.

[**23.**] Pentru că întregăciunea minţii pre noi ne învaţă ca tuturor dulceţilor şi poftelor a birui, şi bărbăţiia a învăţa, ca toată durêrea de bunăvoie a răbda;

[**24.**] şi direptatea învaţă, cît numai pre cela ce iaste Dumnezău a cinsti cu mare cuviinţă.

[**25.**] Pentru acêea nu mîncăm spurcat; pentru că, crezînd a fi lêgea lui Dumnezău, ştim că după fire puind noao lêge Ziditoriul legii ne iartă.

[**26.**] Şi cêle ce să vor împreuna cu ale noastre suflete au poruncit să le mîncăm, iară cêle ce vor fi împotrivă au oprit să nu le mîncăm.

[**27.**] Tirănesc lucru iaste, dară, nu numai a ne îndemna pre noi să călcăm lêgea, ce şi să mîncăm.

[**28.**] Ce nu vei rîde asupra mea acest rîs,

[**29.**] nici pre cei sfinţi ai strămoşilor pentru ca să păzesc lêgea jurămînturi nu voiu părăsi,

[**30.**] nici de mi-ai tăia ochii şi să-mi topeşti ficaţii.

[**31.**] Nu sînt eu aşa bătrîn şi fără de bărbăţie, cît pentru buna credinţă să nu mi să întinerească mie gîndul.

[**32.**] Către acêstea, roatele gătêşte şi focul îl suflă mai tare!

[**33.**] Nu aşea mă îndur de ale mêle bătrînêţe, cît a strica eu pren mine lêgea cea de moşie.

[**34.**] Nu te voiu amăgi, lêge învăţătoare, nici te voiu lepăda, iubită răbdare,

[**35.**] nici te voiu ruşina, filosoafe cuvinte, nici te voiu tăgădui, preoţie cinstită şi a punerii legii ştiinţă.

[**36.**] Curat pre mine părinţii vor priimi, netemîndu-mă de ale tale cêle pînă la moarte nevoi."

Cap 6

[**1.**] Într-acesta chip împotrivă răspunzînd, spre ale tiranului mîngîieturi stînd, purtători de suliţe cu amar trăgea pre Eliazár spre cêle de munci.

[**2.**] Întîiu l-au dezbrăcat pre el

[**3.**] şi apoi, legîndu-l cu mîinile îndărăt, de amîndoao părţile cu bicele îl bătea,

[**4.**] strigînd strigătoriul de altă parte: „Supune-te supt poruncile împăratului!"

[**5.**] Iară cel mare la minte, Eliazár, ca în vis muncindu-se, nici într-un chip să schimba,

[**6.**] ce înalţi întinzînd ochii la ceriu, să rumpea cu bicele cărnurile bătrînului şi-i preacura sîngele şi coastele i să răniia.

[**7.**] Şi, căzînd jos neputînd suferi trupul durerile, direpт //

Ms. 45, p. 896-897

dumnezăiasca lêge îndemnaţi fiind a petrêce, nici o nevoie mai sîlnică[27] a fi *[896/2]* socotim decît cea cătră lêgea noastră bună ascultare.

[**17.**] Pentru acêea, dară, nici într-un chip a călca lêgea vom.

[**18.**] Şi ce măcară că nu cu adevărat[28] nu ar fi lêgea noastră în ce chip gîndeşti dumnezăiasca, ci numai aşa socotim pre ea a fi dumnezăiască, nici aşa slobod are fi noao cea pentru bună credinţa mărire a o izmeni.

[**19.**] Nimic, dară, a fi să socoteşti aceasta, de vom mînca spurcat, păcat,

[**20.**] pentru că şi la mic, şi la mare a călca lêgea atocma la putinţă iaste;

[**21.**] pentru că pren fieştecare lêgea aşijdirea să trêce cu vedêrea.

[**22.**] Şi batjocureşti a noastră filosofiia, ca cînd şi nu cu bună cuvîntare întru ea fiind sănătoşi.

[**23.**] Pentru că întregăciunea minţii pre voi vă învaţă, ca a tuturor dulceţilor şi poftelor a birui, şi bărbăţiia a învăţa, ca toată durêrea de bunăvoie a răbda;

[**24.**] şi dreptatea învaţă, cît numai pre cela ce iaste Dumnezău să-l cinstească cu mare cuviinţă.

[**25.**] Pentru acêea nu mîncăm spurcat; pentru că, crezînd a lui Dumnezău a fi lêgea, ştim cum după fire noao a ne ierta lêgea puind cel al legii Ziditor.

[**26.**] Cêlea ce să vor împreuna cu ale noastre suflete au porîncit să le mîncăm, iar cêlea ce vor sta împotrivă au oprit să le mîncăm.

[**27.**] Şi de muncitor lucru e nu numai a ne îndemna pre noi să călcăm lêgea, ce şi să mîncăm.

[**28.**] Ci nu vei rîde asupra mea acesta rîs,

[**29.**] nici pre cei sfinţi ai strămoşilor pentru a păzi lêgea jurămînturi nu voi părăsi,

[**30.**] nici de ai tăia ale mêle ochii şi măruntăile să le topeşti.

[**31.**] Nu aşa sînt eu bătrîn şi nebărbat, cît mie pentru bună credinţa să nu-mi întinerească gîndul.

[**32.**] Cătră aceasta, roatele gătează şi focul îl suflă mai tare!

[**33.**] Nu aşa mă îndur de ale mêle bătrînêţe, cît eu pren mine cea de moşie a strica lêgea.[29]

[**34.**] Nu te voi amăgi pre tine, învăţătoare lêge, nici te voi lepăda, iubită oprire,

[**35.**] nici te voi stidi, cuvinte filosoafe, nici te voi tăgădui, preoţie cinstită şi a *[897/1]* punerii legii ştiinţă.

[**36.**] Curat pre mine părinţii vor priimi, netemîndu-mă ale tale cêle pînă la moarte nevoi."[30]

Cap 6

[**1.**] Într-acesta chip împotrivă ritorind, spre ale tiranului mîngîieturi stînd, purtătorii de sulițe amar îl trăgea spre cêle ce munciia pre Eliázar.

[**2.**] Şi întîi l-au dăzbrăcat pre el

[**3.**] şi apoi, legîndu-l cu mîinile înapoi[31], cu bicele îl loviia,

[**4.**] „Supune-te supt ale împăratului porînci!", de altă parte strigătoriul strigînd.

[**5.**] Iar cel mare la minte, Eliázar, ca în vis muncindu-să, nici într-un chip să primeniia,

[**6.**] ci înalţi întinzînd la cer ochii, să rodea cu bicele pielíţele bătrînul şi să preacura sîngele şi coastele să răniia.

[**7.**] Şi, căzînd la pămînt de nesuferind trupul durerile, drept

Versiunea modernă

care am fost convinşi să avem o întocmire politică prin Legea dumnezeiască, considerăm că nu există nici o necesitate mai silnică decît buna supunere arătată Legii noastre.

[**17.**] De aceea, noi sîntem de părere că nu putem încălca Legea în nici un fel.

[**18.**] Şi chiar dacă, într-adevăr, Legea noastră nu ar fi dumnezeiască, după cum crezi, ci doar am considera-o noi dumnezeiască, nici aşa nu ne-ar fi îngăduit să nesocotim cunoaşterea în privinţa bunei cinstiri.

[**19.**] Aşadar, să nu consideri că acesta este un păcat mic, dacă am mînca cele spurcate,

[**20.**] căci are aceeaşi importanţă dacă Legea este încălcată atît în privinţa celor mici, cît şi în privinţa celor mari,

[**21.**] întrucît Legea este dispreţuită la fel pe ambele căi.

[**22.**] Batjocoreşti filosofia noastră ca şi cum nu cu circumspecţie în privinţa ei ne-am duce viaţa.

[**23.**] Căci ea ne învaţă cumpătarea, ca să stăpînim toate plăcerile şi poftirile; şi bărbăţia ne exersează, aşa încît să răbdăm toată durerea de bună voie;

[**24.**] şi ne educă [în] dreptate, încît doar pe cel ce este Dumnezeu să-l cinstim cu mare cuviinţă.

[**25.**] Din această cauză nu mîncăm cele spurcate, căci, crezînd că Legea a fost stabilită de Dumnezeu, ştim că Creatorul Legii, cînd a stabilit Legea, prin natură a pus-o cu noi în acord.

[**26.**] Pe de o parte a îngăduit să le mîncăm pe cele conaturale sufletelor noastre, iar pe de altă parte a interzis să mîncăm cărnurile cele care ne vor fi dăunătoare.

[**27.**] Tiranic este nu numai să ne obligi să încălcăm Legea, ci şi să mîncăm.

[**28.**] Dar nu vei rîde de mine [cu] acest rîs

[**29.**] şi nici eu nu voi călca jurămintele cele sfinte ale strămoşilor, cele despre păzirea Legii,

[**30.**] nici dacă mi-ai scoate ochii şi mi-ai zdrobi măruntaiele.

[**31.**] Nu sînt aşa de bătrîn şi lipsit de bărbăţie, încît cugetarea mea să nu întinerească de dragul bunei cinstiri.

[**32.**] Pentru acestea, pregăteşte roţile şi aţîţă mai tare focul!

[**33.**] Nu mi-e atît de milă de bătrîneţea mea, încît prin mine să anulez Legea patriei!

[**34.**] Nu te voi declara falsă, Lege educatoare, nu te voi abjura, dragă cumpătare,

[**35.**] nu te voi da de ruşine, cuvîntule iubitor de înţelepciune, nici nu te voi nega, cinstită preoţie şi ştiinţă a legiuirii!

[**36.**] Curat mă vor primi părinţii pe mine dacă nu mă tem pînă la moarte de silniciile tale."

Capitolul al 6-lea

[**1.**] După ce a replicat, în acest fel, retoric, la îndemnurile tiranului, lăncierii care erau de faţă l-au tîrît pe Eleazar cu duritate spre instrumentele de tortură.

[**2.**] Mai întîi l-au dezbrăcat.

[**3.**] Apoi, după ce i-au legat mîinile de ambele părţi, l-au lovit cu biciul,

[**4.**] în timp ce un crainic striga de cealaltă parte: „Supune-te poruncilor împăratului!"

[**5.**] Iar Eleazar, gîndind la cele importante, fiind torturat ca în vis, nu era nicidecum tulburat,

[**6.**] ci, ridicîndu-şi ochii spre cer, bătrînul îşi lăsa trupul să fie sfîşiat de biciuiri şi era scăldat în sînge, iar coastele erau sfîşiate de răni.

[**7.**] Şi, căzînd la pămînt din pricina faptului că trupul nu mai suporta durerile,

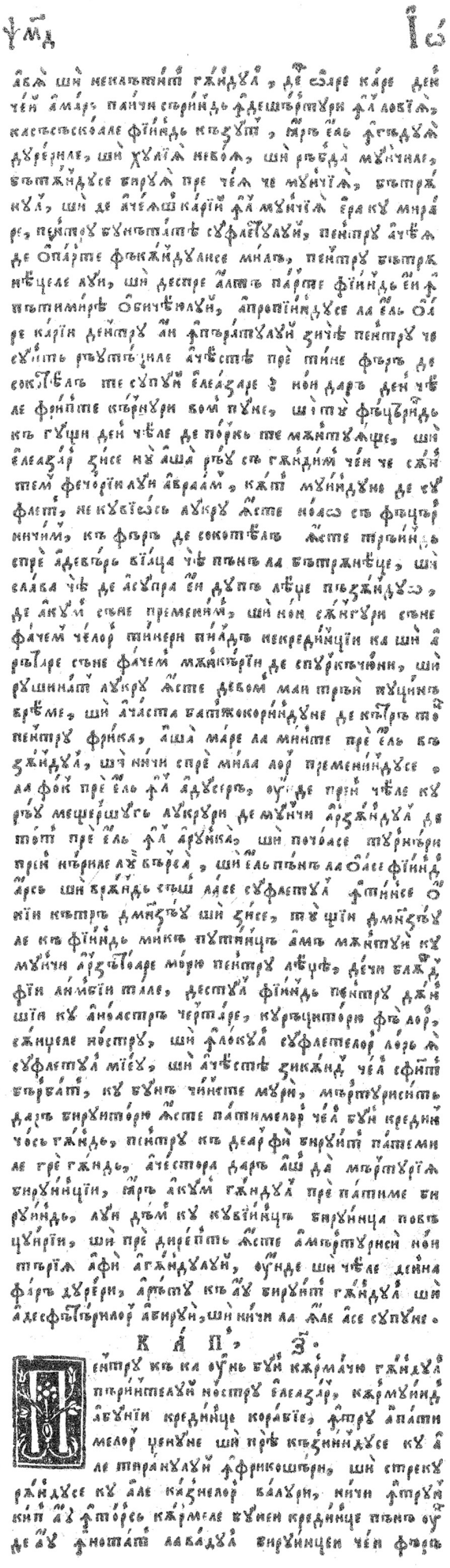

Biblia 1688, p. 744, col. 1

avea şi neclătit gîndul.

[**8.**] Deci oarecare den cei amari paici sărind, în deşărturi îl loviia, ca să să scoale, fiind căzut.

[**9.**] Iară el îngăduia durerile şi huliia nevoia şi răbda muncile.

[**10.**] Bătîndu-se, biruia pre ceia ce munciia bătrînul

[**11.**] şi de aceiaşi carii îl munciia era cu mirare pentru bunătatea sufletului.

[**12.**] Pentru acêea, de o parte făcîndu-li-se milă pentru bătrînêţele lui

[**13.**] şi despre altă parte fiind ei în pătimirea obicêiului, apropiindu-se la el oarecarii dentru ai împăratului, zicea:

[**14.**] „Pentru ce supt răutăţile acêstea pre tine fără de socoteală te supui, Eleázare?

[**15.**] Noi, dară, den cêle fripte cărnuri vom pune şi tu, făţărind că guşti den cêle de porc, te mîntuiêşte!"

[**16.**] Şi Eleazár zise:

[**17.**] „Nu aşa rău să gîndim, cei ce sîntem feciorii lui Avraám, cît muindu-ne de suflet, necuvios lucru iaste noao să făţărnicim.

[**18.**] Că fără de socoteală iaste, trăind spre adevăr viaţa cea pînă la bătrînêţe şi slava cea deasupra ei după lêge păzîndu-o, de acum să ne premenim

[**19.**] şi noi sînguri să ne facem celor tineri pildă necredinţii, ca şi arătare să ne facem mîncării de spurcăciuni.

[**20.**] Şi ruşinat lucru iaste de vom mai trăi puţină vrême şi aceasta batjocorindu-ne de cătră toţi pentru frica!"

[**21.**]

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**] Aşa mare la minte pre el văzîndu-l şi nici spre mila lor premenindu-se, la foc pre el îl aduseră.

[**25.**] Unde, pren cêle cu rău meşterşug lucruri de munci arzîndu-l de tot pre el, îl arunca şi pocioase turnări pren nările lui vărsa.

[**26.**] Şi el, pînă la oase fiind ars şi vrînd să-şi lase sufletul, întinse ochii cătră Dumnezău şi zise:

[**27.**] „Tu ştii, Dumnezăule, că, fiind mică putinţă a mă mîntui, cu munci arzătoare moriu pentru lêgea.

[**28.**] Deci blînd fii limbii tale, destul fiind pentru dînşii cu a noastră certare!

[**29.**] Curăţătoriu fă lor sîngele nostru şi în locul sufletelor lor ia sufletul mieu!"

[**30.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt bărbat, cu bună cinste muri.

[**31.**] Mărturisit, dară, biruitoriu iaste patimelor cel bun credincios gînd.

[**32.**] Pentru că, de ar fi biruit patemile pre gînd, acestora, dară, aş da mărturiia biruinţii.

[**33.**] Iară acum, gîndul pre patime biruind, lui dăm cu cuviinţă biruinţa povăţuirii.

[**34.**] Şi pre direpţ iaste a mărturisi noi tăriia a fi a gîndului, unde şi cêle den afară dureri arătu că au biruit gîndul,

[**35.**] şi a desfătărilor a birui şi nici la iale a se supune.

Cap 7

[**1.**] Pentru că, ca un bun cîrmaciu, gîndul părintelui nostru Eleazár, cîrmuind a bunii credinţe corabie întru a patimelor genune

[**2.**] şi preacăznindu-se cu ale tiranului înfricoşări şi strecurîndu-se cu ale caznelor valuri,

[**3.**] nici într-un chip au întors cîrmele bunei credinţe pînă unde au înotat la vadul biruinţei cei fără /

Ms. 45, p. 897

avea şi neclintit gîndul.

[**8.**] Cu piciorul, dară, dentru cei amară oarecarele paic la dăşerturi sărind îl loviia, ca să să scoale, căzînd.

[**9.**] Şi el îngăduia durerile şi huliia nevoia şi răbda muncile.

[**10.**] Bătîndu-să, biruia pre ceia ce munciia bătrînul

[**11.**] şi de cătră cei ce munciia să mira pentru bunătatea sufletului.

[**12.**] Pentru acêea, de o parte miluind pentru bătrînêţele lui

[**13.**] şi pre o parte întru împreună pătimire a cunoştinţei fiind, apropiindu-să la el oarecarii dentru ai împăratului, zicea:

[**14.**] „Ce supt răotăţile acêstea pre sine fără socoteală te supui, Eleázar?

[**15.**] Noi, dară, de cêle fripte cărnuri vom pune şi tu, făţărnicind că de cêle de porcu guşti, scapă!"

[**16.**] Şi Eleázar zise:

[**17.**] „Să nu aşa rău să gîndim, cei ai lui Avraam ficiori, cît muindu-ne[32] la suflet, necuviitor noao lucru să făţărnicim.

[**18.**] Pentru că fără socoteală iaste, cătră adevăr fiind trăiţi cea pînă la bătrînêţe viaţă şi cea preste el mărire după lêge păzindu-o, de acum să nu primenim

[**19.**] şi noi sînguri să ne facem a necredinţei la tineri pildă, pentru ca arătare să ne facem a mîncării de spurcăciune.

[**20.**] Şi ruşinatu-i de vom mai trăi puţînă vrême şi aceasta *[897/2]* batjocurindu-ne de cătră toţi pentru têmere!"

[**21.**]

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**] Aşa mare la minte pre el văzîndu-l şi nici cătră îndurarea lor primenindu-să, la foc pre el aduseră-l.[33]

[**25.**] Unde, pren cu rău meşterşug, cinii arzîndu-l de tot pre el, îl arunca şi pucioase turnări la nările lui turna.[34]

[**26.**] Şi el pînă la oase amú fiind arsu şi vrînd să-şi lase sufletul, întinse ochii cătră Dumnezău şi zise:

[**27.**] „Tu ştii, Dumnezăule, putînd a mă mîntui, cu munci arzătoare moriu pentru lêge.

[**28.**] Deci blînd fii limbei tale, destul fiind cu a noastră pentru ei certare!

[**29.**] Curăţitor lor făcu al nostru sînge şi pentru al lor suflet ia al mieu suflet!"

[**30.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt bărbat, cu bună cinste muri.

[**31.**] Mărturisit, dară, despuitor iaste al patimilor cel binecredincios gînd.

[**32.**] Pentru că, de ară fi biruit patimile pre gînd, acestora, dară, aş da cea a biruinţei mărturiei.

[**33.**] Iar acum, gîndul patimile biruind, lui cu biruinţă cea a povăţuirei dăm biruinţă.

[**34.**] Şi pre dreptul iaste a mărturisi noi tăriia a fi a gîndului, unde că şi celor den afară dureri arăt c-au biruit gîndul,

[**35.**] ci şi dulceţilor a birui şi nici la iale să să supuie.

Cap 7

[**1.**] Pentru că, în ce chip un bun cîrmaci, a părintelui nostru Eliázar gînd, cîrmuind cea a bunei credinţă corabie întru a patimilor genune

[**2.**] şi preacăznindu-să cu ale tiranului înfricoşeri şi strecurîndu-să cu a caznelor valuri,

[**3.**] nici într-un chip au înturnat ale bunei credinţe cîrmuri pînă unde au înotat la a cei fără

Versiunea modernă

cugetarea i-a rămas dreaptă şi neclintită.

[**8.**] Iar unul dintre cruzii lăncieri îl lovea cu picioarele în coaste, ca să-l facă să se ridice cînd cădea.

[**9.**] Iar el suporta durerile, dispreţuia silnicia şi rămînea statornic în [mijlocul] caznelor.

[**10.**] Lovit fiind, bătrînul îi învingea pe cei ce-l torturau

[**11.**] şi era admirat chiar de către cei ce-l torturau în privinţa stăpînirii sale sufleteşti.

[**12.**] Atunci, fiindu-le milă de bătrîneţile lui,

[**13.**] dar şi dintr-o simpatie provenită din cunoaşterea lui, unii dintre oamenii împăratului, apropiindu-se de el, îi spuneau:

[**14.**] „Eleazar, de ce suporţi, iraţional, aceste rele?

[**15.**] Noi îţi vom oferi cărnuri prăjite, iar tu, prefăcîndu-te că guşti cele de porc, salvează-te!"

[**16.**] Şi Eleazar a spus:

[**17.**] „Să nu gîndim atît de mîrşav, [noi,] copiii lui Avraam, aşa încît, înmuindu-ne sufletul, să jucăm o piesă necuviincioasă pentru noi.

[**18.**] Căci ar fi iraţional dacă, trăindu-ne viaţa pînă la bătrîneţe potrivit adevărului şi păzind, după Lege, părerea despre acest [fel de viaţă], ne-am schimba acum

[**19.**] şi am ajunge noi înşine model de necuviinţă pentru tineri, devenind exemplu prin mîncarea celor spurcate.

[**20.**] Ar fi ruşinos dacă ne-am prelungi, cu puţin, viaţa şi ne-am face-o de rîs în faţa tuturor din pricina nebuniei!"

[**21.**]

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**] Văzîndu-l gîndind astfel despre cele importante şi neschimbat nici de implorările lor, l-au adus către foc.

[**25.**] Acolo l-au aruncat, arzîndu-l cu instrumente mîrşave, şi i-au turnat în nări zemuri urît mirositoare.

[**26.**] Iar el, fiind de acum ars pînă la oase şi gata să leşine, şi-a ridicat ochii spre Dumnezeu şi a spus:

[**27.**] „Tu ştii, Dumnezeule, că, deşi puteam să mă salvez, mor pentru Lege prin chinuri arzătoare.

[**28.**] Astfel, fă-te binevoitor neamului tău, de ajuns fiind judecata noastră pentru el!

[**29.**] Fă sîngele nostru curăţitor al lor şi ia sufletul meu în locul sufletelor lor!"

[**30.**] Şi, spunînd aceasta, sfîntul bărbat a murit cu demnitate.

[**31.**] Aşadar, este general admis că binecinstitoarea cugetare este stăpîna afectelor.

[**32.**] Căci dacă afectele ar fi avut în putere cugetarea, atunci am fi dat mărturie despre puterea lor asupra [cugetării].

[**33.**] Acum însă, de vreme ce cugetarea a biruit afectele, îi atribuim acesteia, după cuviinţă, autoritatea conducerii.

[**34.**] Şi este drept să mărturisim că puterea este a cugetării, cîtă vreme arăt că aceasta stăpîneşte şi asupra durerilor exterioare,

[**35.**] şi asupra plăcerilor şi nici nu se supune lor.

Capitolul al 7-lea

[**1.**] Căci cugetarea părintelui nostru Eleazar, ca un bun cîrmaci, a condus corabia bunei cinstiri în marea afectelor

[**2.**] şi, deşi izbit de ameninţările tiranului şi copleşit de talazurile torturilor,

[**3.**] nu a scăpat din mînă nicidecum cîrma bunei cinstiri, pînă ce nu a sosit în portul biruinţei

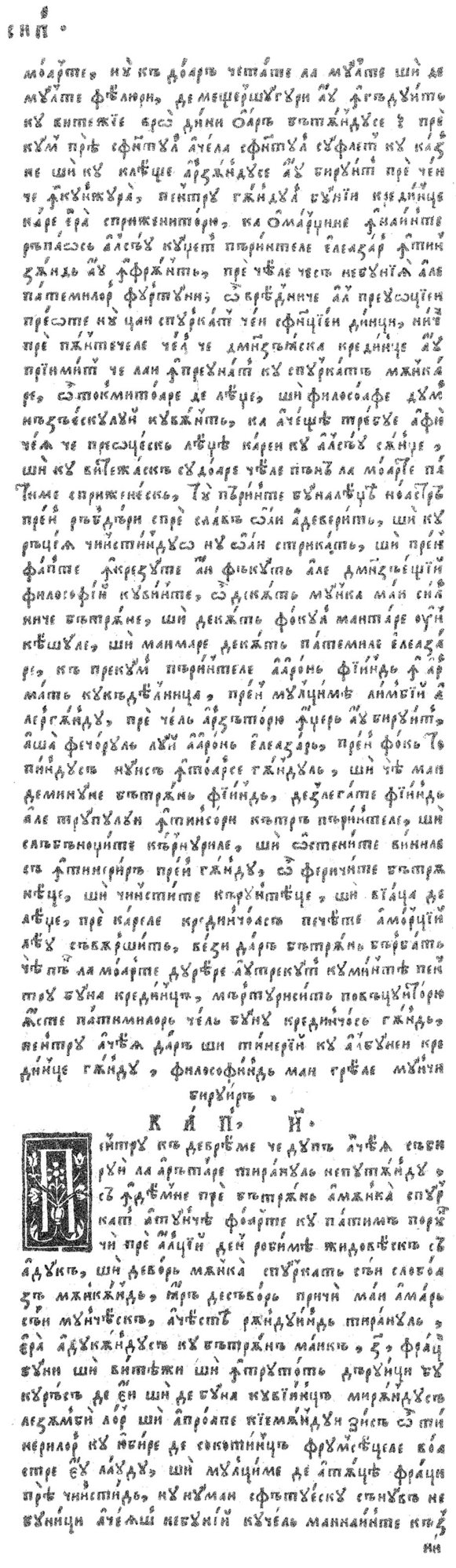

Biblia 1688, p. 744, col. 2

moarte.

[**4.**] Nu că doară cetate la multe şi de multe fêliuri de meşterşuguri au îngăduit cu vitejie vrodinioară bătîndu-se precum preasfintul acela! Sfintul suflet cu cazne şi cu clêşte arzîndu-se, au biruit pre cei ce încunjura, pentru gîndul bunii credinţe care era sprijenitoriu.

[**5.**] Ca o margine înainte răpaos al său cuget părintele Eleazár întinzînd, au înfrînt pre cêle ce să nebuniia ale patemilor furtuni.

[**6.**] O, vrêdnice al preuoţiei preote, nu ţ-ai spurcat cei sfinţiei dinţi, nici pre pîntecele cel ce dumnezăiasca credinţă au priimit ce nu[1] l-ai împreunat cu spurcată mîncare.

[**7.**] O, tocmitoare de lêge şi filosoafe dumnăzăiescului cuvînt,

[**8.**] ca aceştia trebuie a fi ceia ce preoţesc lêgea, carei cu al său sînge şi cu vitejască sudoare cêle pînă la moarte patime sprijenesc.

[**9.**] Tu, părinte, buna lêgea noastră pren răbdări spre slavă o ai adeverit şi curăţiia, cinstindu-o, nu o ai stricat şi pren fapte încrezute ai făcut ale dumnezăieştii filosofii cuvinte.

[**10.**] O, decît munca mai silnice bătrîne şi decît focul mai tare uncheaşule şi mai mare decît patemile Eleazáre!

[**11.**] Că, precum părintele Aarón, fiind înarmat cu cădêlniţa, pren mulţimea limbii alergîndu pre cel arzătoriu înger au biruit,

[**12.**] aşa feciorul lui Aarón, Eleazár, pren foc topindu-să, nu i să întoarse gîndul.

[**13.**] Şi, cea mai de minune, bătrîn fiind, dezlegate fiind ale trupului întinsori cătră părintele şi slăbănogite cărnurile şi ostenite vinile, să întinerieră pren gîndu.

[**14.**]

[**15.**] O, fericite bătrînêţe şi cinstite căruntêţe şi viaţa de lêge, pre carele credincioasă pecête a morţii le-au săvîrşit!

[**16.**] Vezi, dară, batrîn bărbat cea pînă la moarte durêre au trecut cu mintea pentru buna credinţă. Mărturisit, povăţuitoriu iaste patimilor cel bunu credincios gînd.

[**1.**] Pentru acêea, dară, şi tinerii, cu ai bunei credinţe gîndu filosofind, mai grêle munci biruiră.

Cap 8

[**2.**] Pentru că, de vrême ce după acêea să birui la arătare tiranul, neputîndu să îndêmne pre bătrîn a mînca spurcat, atuncea foarte cu patimă porunci pre alţii den robimea jidovească să aducă, şi, de vor mînca spurcat, să-i sloboază mîncînd, iară de să vor prici, mai amar să-i muncească.

[**3.**] Acêstea rînduind tiranul, era aducîndu-să cu bătrînă maică 7 fraţi buni şi vitêji şi întru tot dăruiţi.

[**4.**] Bucură-să de ei şi de buna cuviinţă mirîndu-să, le zîmbi lor şi, aproape chiemîndu-i, zisă:

[**5.**] „O, tinerilor, cu iubire de socotinţă frumsêţele voastre eu laudu şi mulţime de atîţia fraţi preacinstind; nu numai sfătuiescu să nu vă nebuniţi aceiaşi nebunii cu cel mai nainte căz- //

Ms. 45, p. 897-898

de moarte biruinţă vad.

[**4.**] Nu că doară cetate la multe şi de multe fêliuri de meşterşuguri au sprejinit vreodinioară bătîndu-să ca cel preasfînt acela! La sfintul suflet cu cazne şi cu clêşte arzîndu-să, au biruit pre cei ce-l încungiura, pentru cela ce scutiia a bunei credinţe gîndu.

[**5.**] Ca o margine înainte răpoosă[35] al său cuget părintele Eleázar întinzînd, înfrînse pre cei ci să nebuniia a patimilor firtuni.

[**6.**] O, vrêdnice a preoţiei preote, nu ai spurcat cei sfinţi dinţi, nici pre cel ce de Dumnezău credinţa *[898/1]* au încăput pîntecelui împreunat cu spurcată mîncare.

[**7.**] O, împreunătoare de lêge şi filosoafe a dumnezăiescului cuvînt,

[**8.**] ca aceştia trebuie a fi ceia ce preuţescu lêgea cu al său sînge şi cu vitejască sudoare celor pînă la moarte patimi scutind.

[**9.**] Tu, părinte, bună lêge a noastră pren răbdări la mărire ai adeverit şi curăţiia, cinstindu-o, n-ai stricat şi pren fapte încrezut făcînd cei a ceii[36] dumnezăieşti filosofii cuvinte.

[**10.**] O, decît munca mai sînlnice bătrîne şi decît focul mai tare unche şi mai mare decît patime Eleázare!

[**11.**] Pentru că, în ce chip părintele Aaron, cu cădêlniţa întrarmat, pren a limbei mulţime alergînd pre cel arzător au biruit înger,

[**12.**] aşa ficiorul lui Aaron, Eleázar, pren foc topindu-să, nu i să înturnă gîndul.

[**13.**] Şi, cea preaminunată, bătrîn fiind, dăzlegate amú fiind ale trupului întinsori şi slobonogite pielíţele şi ostenite vinele, să întineri părintelui pren gînd.

[**14.**][37]

[**15.**] O, fericite bătrînêţe şi cinstite căruntêţe şi viaţă de lêge, pre carele credincioasă a morţii pecête l-au sfîrşit!

[**16.**] Vezi, dară, bătrîn bărbat pre cea pînă la moarte durêre l-au trecut cu mintea pentru bună credinţa. Mărturisit, povăţuitor iaste patemilor cel binecredincios gîndu.[38]

[**1**][39] Pentru acêea, dară, şi voinicei cu a bunei credinţe gînd filosofind, a mai grêle munci biruiră.

Cap 8

[**2.**] Pentru că, în vrême ce cu acêea să birui la[40] arătare împregiur tíranul, neputînd să îndêmne pre un bătrîn a mînca spurcat, atuncea prea cu patimă porînci pre alţii dentru jidovi pradă să aducă şi, de vor mînca spurcat, să-i sloboaze mîncînd, iar de să vor prici, mai amar să-i muncească.

[**3.**] Acêstea rînduind tíranul, era aducîndu-să cu bătrînă maică 7 fraţi buni şi vitêji şi întru tot cu haruri.

[**4.**] Bucură-să prespre ei şi de bună cuviinţa mirîndu-să, li să zimbi lor şi, aproape chemîndu-i, zise:

[**5.**] „O, tinereilor, cu iubire de socotinţă eu *[898/2]* frîmsêţele voastre laud şi mulţimea a atîta fraţi preacinstind; nu numai svătuiescu să nu vă nebuniţi aceiaşi cu cel mai[41] căz-

Versiunea modernă

nemuritoare.

[**4.**] Nicicînd un oraş asediat cu multe şi diverse maşini nu s-a opus ca acel preasfînt. Deşi sfintul suflet a fost pîrjolit cu [mari] cazne şi schingiuiri, i-a învins pe cei ce-l chinuiau prin cugetarea sa apărată de scutul bunei cinstiri.

[**5.**] Pentru că părintele Eleazar, întinzîndu-şi cugetarea ca un meterez înalt, a zdrobit năpustirile dezlănţuite ale afectelor.

[**6.**] O, vrednicule preot al preoţiei, nu ai spurcat sfinţii dinţi, nici nu ai făcut comun, prin spurcată mîncare, stomacul care cuprindea cinstirea de Dumnezeu.

[**7.**] O, cel ce eşti în armonie cu Legea şi filosof al dumnezeiescului cuvînt!

[**8.**] De acest fel trebuie să fie cei ce săvîrşesc cele sfinte, apărînd Legea cu propriul sînge, cu nobila sudoare şi cu pătimiri pînă la moarte.

[**9.**] Tu, părinte, ai întărit buna noastră Lege prin răbdări, spre slavă, şi, vorbind solemn despre sfinţire, nu ai anulat-o, şi, prin fapte, ai făcut credibile discursurile despre dumnezeiasca filosofie.

[**10.**] O, bătrîne preacrud torturat, vîrstnic mai vioi decît focul, Eleazar, cel mai mare peste afecte!

[**11.**] Căci asemenea părintelui Aaron care, cu armura cădelniţei alergînd prin mulţimea naţiunii, a învins îngerul de foc,

[**12.**] la fel Eleazar, cel din neamul lui Aaron, înghiţit de foc, nu şi-a schimbat cugetarea.

[**13.**] Şi ceea ce este cel mai admirabil, bătrîn fiind, cu vigoarea trupului de acum slăbită, cu carnea în destrămare şi cu nervii osteniţi a întinerit prin cugetare.

[**14.**]

[**15.**] O, fericită bătrîneţe, căruntеţe demnă, viaţă în Lege petrecută, pe care a împlinit-o pecetea pe deplin încredinţătoare a morţii!

[**16.**] Vezi, aşadar, un bărbat bătrîn a dispreţuit chinul pînă la moarte pentru buna cinstire. Este [astfel] general admis că bine cinstitoarea cugetare este dominatoare a afectelor.

[**1.**] De aceea, şi băieţandrii care filosofau cu cugetul [plin] de buna cinstire au avut putere asupra celor mai crunte torturi.

Capitolul al 8-lea

[**2.**] Căci după ce tiranul a fost învins în văzul tuturor, neputînd să-l oblige pe bătrîn să mănînce cele spurcate, atunci a poruncit, foarte afectat, să fie aduşi alţii din prăduirea evreilor; şi dacă vor mînca cele spurcate, să fie sloboziţi după ce vor mînca, iar dacă vor replica, să fie torturaţi şi mai cumplit.

[**3.**] După ce tiranul a ordonat acestea, au apărut aproape, aduşi împreună cu bătrîna lor mamă, şapte fraţi buni şi nobili şi desfătători în toate.

[**4.**] A căutat spre ei şi, fiind izbit de cuviinţa [lor], le-a zîmbit şi, chemîndu-i aproape, a spus:

[**5.**] „O, tinerilor, eu admir cu binevoitor cuget frumuseţea voastră şi cinstesc peste măsură mulţimea atîtor fraţi; nu numai că vă sfătuiesc să nu cădeţi în crunta nebunie [molipsindu-vă] de la

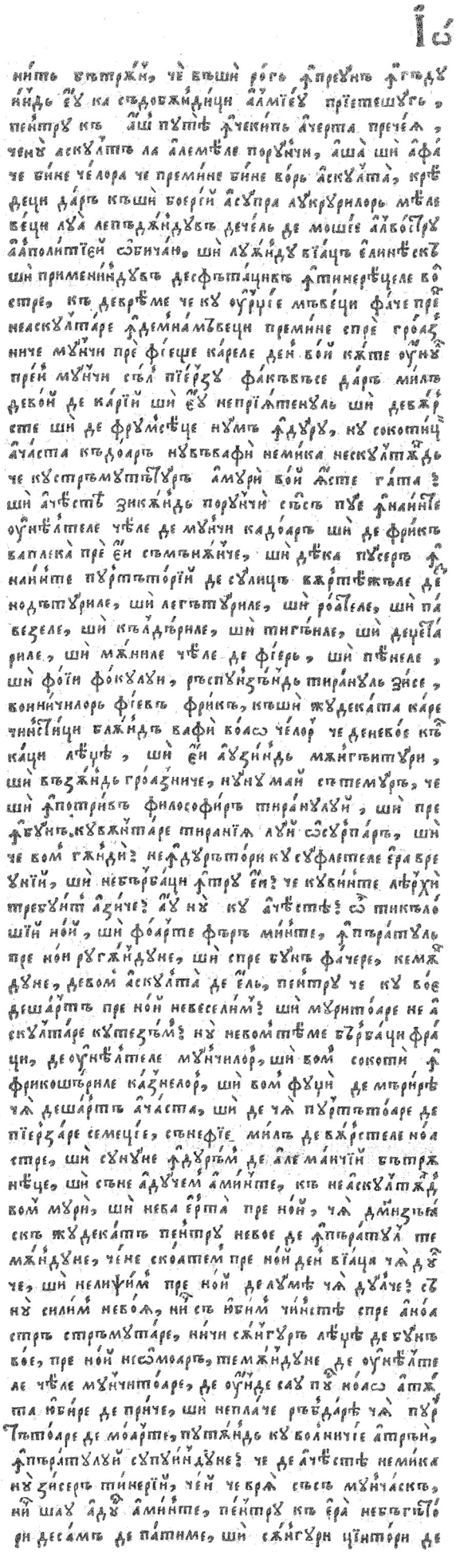

Biblia 1688, p. 745, col. 1

nit bătrîn, ce vă şi rog, împreună îngăduind eu, ca să dobîndiţi al mieu prieteşug.

[**6.**] Pentru că aş putea, în ce chip a certa pre ceia ce nu ascultă la ale mêle porunci, aşa şi a face bine celor ce pre mine bine vor asculta.

[**7.**] Crêdeţi, dară, că şi boierii asupra lucrurilor mêle veţi lua, lepădîndu-vă de cel de moşie al vostru al politíei obiceaiu.

[**8.**] Şi luîndu viaţă elinească şi primenindu-vă, desfătaţi-vă în tinerêţele voastre!

[**9.**] Că, de vrême ce cu urgie mă veţi face pren neascultare, îndemna-mă-veţi pre mine spre groaznice munci pre fieştecarele den voi, cîte unul pren munci să-l pierzu.

[**10.**] Facă-vă-se, dară, milă de voi, de carii şi eu, nepriêtenul, şi de vîrste şi de frumsêţe nu mă îndur!

[**11.**] Nu socotiţi aceasta că doară nu vă va fi nemica neascultînd[2], ce cu strămutătură a muri voi iaste gata."

[**12.**] Şi acêstea zicînd, porunci să să puie înainte unêltele cêle de munci, ca doară şi de frică va pleca pre ei să mănînce.

[**13.**] Şi deaca puseră înainte purtătorii de suliţă vîrtêjăle, deznodăturile şi legăturile şi roatele şi pavezele şi căldările şi tigăile şi degetarile şi mînile cêle de fier şi pênele şi foii focului, răspunzînd tiranul, zise:

[**14.**] „Voinicilor, fie-vă frică, că şi judecata care cinstiţi blîndă va fi voao, celor ce de nevoie călcaţi lêgea!"

[**15.**] Şi ei, auzind mîngîituri şi văzînd groaznice, nu numai să temură, ce şi împotrivă filosofiră tiranului şi pren bună cuvîntare tiraniia lui o surpară.

[**16.**] Şi ce vom gîndi? Neîndurători cu sufletele era vreunii şi nebărbaţi întru ei? Ce cuvinte le-ar hi trebuit a zice? Au nu cu acêstea?

[**17.**] „O, ticăloşii noi şi foarte fără minte, împăratul pre noi rugîndu-ne şi spre bună facere chemîndu-ne, de vom asculta de el,

[**18.**] pentru ce cu voie deşartă pre noi ne veselim şi muritoare neascultare cutezăm?

[**19.**] Nu ne vom tême, bărbaţi fraţi, de unêltele muncilor şi vom socoti înfricoşările caznelor şi vom fugi de mărirea cea deşartă aceasta şi de cea purtătoare de pierzare semeţie?

[**20.**] Să ne fie milă de vîrstele noastre şi să nu ne îndurăm de ale maicii bătrînêţe;

[**21.**] şi să ne aducem aminte că, neascultînd, vom muri.

[**22.**] Şi ne va ierta pre noi cea dumnezăiască judecată, pentru nevoie de împăratul temîndu-ne.

[**23.**] Ce ne scoatem pre noi den viaţa cea dulce şi ne lipsim pre noi de lumea cea dulce?

[**24.**] Să nu silim nevoia, nici să iubim cinstea spre a noastră strămutare!

[**25.**] Nici sîngură lêgea de bunăvoie pre noi ne omoară, temîndu-ne de unêltele cêle muncitoare.

[**26.**] De unde s-au pus noao atîta iubire de price şi ne place răbdarea cea purtătoare de moarte, putînd cu volnicie a trăi, împăratului supuindu-ne?"

[**27.**] Ce de acêstea nemica nu ziseră tinerii cei ce vrea să să muncească, nici ş-au adus aminte,

[**28.**] pentru că era nebăgători de samă de patime şi sînguri ţiitori de /

Ms. 45, p. 898-899

nit bătrîn nebunie, ci şi vă rog, împreună îngăduind şi eu, alui mieu să gustaţi prieteşug.

[**6.**] Pentru că putea-aş în ce chip a certa pre ceia ce nu asculta la ale mêle porînci, aşa şi a face bine pre ceia ce mie bine vor asculta.

[**7.**] Crêdeţi, dară, şi biruinţă asupra lucrurilor mêle veţi lua, tăgăduindu-vă cel de moşie al vostru a petrêcerii obicêi.

[**8.**] Şi luînd viaţă elinească şi primenindu-vă[42] petrêcerea voastră, dăsfătaţi-vă întru tinerêţele voastre!

[**9.**] Că, în vrême ce cu urgie mă veţi face pren neascultare, îndemna-mă-veţi pre mine spre groaznice munci, cîte unul fieştecarele den voi pren munci îl voi gusta.

[**10.**] Miluiţi, dară, pre voi, pre carii eu, nepriêtenul, şi de vîrstă şi de frîmsêţe nu mă îndur!

[**11.**] Nu socotiţi aceasta nimic va fi voao neascultînd, fără numai cu strămutări să muriţi iaste gătit."

[**12.**] Şi acêstea zicînd, porînci denainte să să puie ciniile muncilor, pentru ca şi pren frică va supune pre ei să mănince spurcat.

[**13.**] Şi dacă vîrtêje şi la încheieturi puneri şi dăznodături şi roate şi páveţe şi căldări şi tigăi şi năpîrstoace şi mîini de hier şi pêne ⌊de fier⌋ şi foile focului purtătorii de suliţe le-au pus înainte, răspunzînd tíranul, zise:

[**14.**] „Voiniceilor, têmeţi-vă, şi cariia vă închinaţi cu cinste judecată blînd va fi voao pren nevoie fărălegiuiţi!"

[**15.**] Şi ei[43], auzind cuvioase şi văzînd groaznice, nu numai să temură, ci şi împotrivă filosofiră tiranului şi pren bună cuvîntarea tiraniia lui o surpară.

[**16.**] Şi ce vom gîndi? Cu sufletile ca chipurile era şi nebărbaţi întru ei? Cu care cuvinte ară fi trebuindu-să?[44]

[**17.**] „O, mişeii noi şi foarte fără minte, împărat pre noi rugînd şi spre bună facere chemînd, dă vom asculta a lui,

[**18.**] ci cu vreri dăşarte pre noi veselim şi purtătoare de moarte neascultare cutezăm?

[**19.**] Nu ne vom tême, bărbaţi fraţi, ciniile muncilor[45] înfricoşeri *[899/1]* şi vom fugi pierirea[46] cea deşartă aceasta şi de pierire hrănitoare semeţie?

[**20.**] Să miluim pre ale noastre vîrste şi să ne preaîndurăm de a maicii bătrînêţe;

[**21.**] şi să ne aducem aminte că, neascultîndu, vom muri.

[**22.**] Şi va ierta noao cea dumnezăiască judecată, pen nevoi de împăratul temîndu-ne.

[**23.**] Ce scoatem pre sine dentru cea preadulce viaţă şi ne lipsim pre noi de cea dulce lume?

[**24.**] Să nu silim nevoia, nici să iubim cinste spre a noastră strămutare!

[**25.**] Nici sîngură lêgea de bunăvoie pre noi ne omoară, temîndu-ne de ciniile muncilor.

[**26.**] De unde noao atîtaşi s-au pus iubire de price şi cea purtătoare de moarte ne place răbdare, putînd cu volniciia a trăi, împăratului să ne supunem?"

[**27.**] Ci de aceasta nimic nu ziseră tinereii, a să munci vrînd, nici ş-au adus aminte,

[**28.**] pentru că era nebăgători de samă a patimilor şi sînguri ţiitori de

Versiunea modernă

bătrînul tocmai torturat, ci vă şi rog ca, după ce vă veţi alătura mie, să vă bucuraţi de prietenia mea.

[**6.**] Căci aşa cum aş putea să-i pedepsesc pe cei ce nu au ascultat ordinele mele, tot aşa aş putea să le fac bine celor ce m-au ascultat.

[**7.**] Aveţi încredere, aşadar, şi veţi primi demnităţi peste afacerile mele, negînd rînduiala strămoşească a orînduirii voastre politice.

[**8.**] Şi, participînd la felul de viaţă grecesc şi schimbîndu-vă obiceiurile, desfătaţi-vă de tinereţile voastre!

[**9.**] Căci, dacă mă veţi mînia prin neascultare, mă veţi obliga, prin pedepse îngrozitoare, să-l pedepsesc prin torturi pe fiecare dintre voi, unul cîte unul.

[**10.**] Fie-vă, aşadar, milă de voi înşivă, de care şi eu, vrăjmaşul, am milă [privind] la vîrsta şi la chipul vostru plăcut!

[**11.**] Nu vă gîndiţi la aceasta, că nimic [altceva] nu li se va întîmpla celor care nu au ascultat, decît să moară în chinuri."

[**12.**] Spunînd aceasta, a poruncit ca instrumentele de tortură să fie puse înaintea lor, ca şi cu ajutorul fricii să-i convingă să mănînce cele spurcate.

[**13.**] Cînd lăncierii le-au pus înainte roţi şi cleşti pentru smulgerea membrelor şi grătare şi cîrlige şi catapulte şi cazane şi tigăi şi gheare şi mîini de fier şi cuie şi foale pentru foc, tiranul a spus cu subînţeles:

[**14.**] „Temeţi-vă acum, copilandrilor, şi dreptatea pe care o cinstiţi vă va fi milostivă pentru încălcările legii săvîrşite silit!"

[**15.**] Iar ei, ascultînd [cuvinte] seducătoare şi văzînd [unelte] îngrozitoare, nu numai ca nu au fost înfricoşaţi, ci au şi filosofat împotriva tiranului şi au desfiinţat prin cugetul lor bun tirania lui.

[**16.**] Şi ce vom gîndi? [Că] unii dintre ei ar fi fost cu suflet părelnic şi lipsiţi de bărbăţie? Ce fel de discursuri ar fi folosit? [Oare] nu pe acestea?

[**17.**] „O, nenorociţii de noi şi cu totul lipsiţi de minte! Un împărat ne roagă şi ne cheamă spre o bună lucrare, dacă îi vom da ascultare.

[**18.**] De ce să ne bucurăm de hotărîri deşarte şi să îndrăznim o neascultare ce ne aduce moartea?

[**19.**] Să nu ne înfricoşăm, oare, bărbaţi fraţi, de instrumentele de tortură, să nu ne gîndim la ameninţările torturilor şi să nu fugim de această slavă deşartă şi de lăudăroşenia ce aduce nimicirea?

[**20.**] Să ne fie milă de vîrsta noastră şi să ne milostivim de bătrîneţile maicii;

[**21.**] şi să avem în gînd că, neascultînd, vom muri.

[**22.**] Să ne ierte şi dumnezeiasca dreptate, că silnic am fost înfricoşaţi de împărat.

[**23.**] De ce să ne smulgem de preaplăcuta viaţă şi să ne golim de dulceaţa lumii?

[**24.**] Să nu ne opunem silniciei şi să nu ne mîndrim cu chinuirea noastră!

[**25.**] Nici Legea însăşi nu ne omoară pe noi, cei care fără de voie suntem înfricoşaţi de instrumentele de tortură.

[**26.**] De unde ne-a apărut o atît de mare dragoste de ceartă şi [de unde] am îndrăgit această perseverenţă aducătoare de moarte, [cînd] ni se îngăduie să trăim în siguranţă dacă ne vom supune împăratului?"

[**27.**] Dar tinerii care urmau să fie torturaţi n-au spus nimic, nici n-au avut în gînd ceva din toate acestea,

[**28.**] căci erau dispreţuitori ai afectelor şi suverani peste

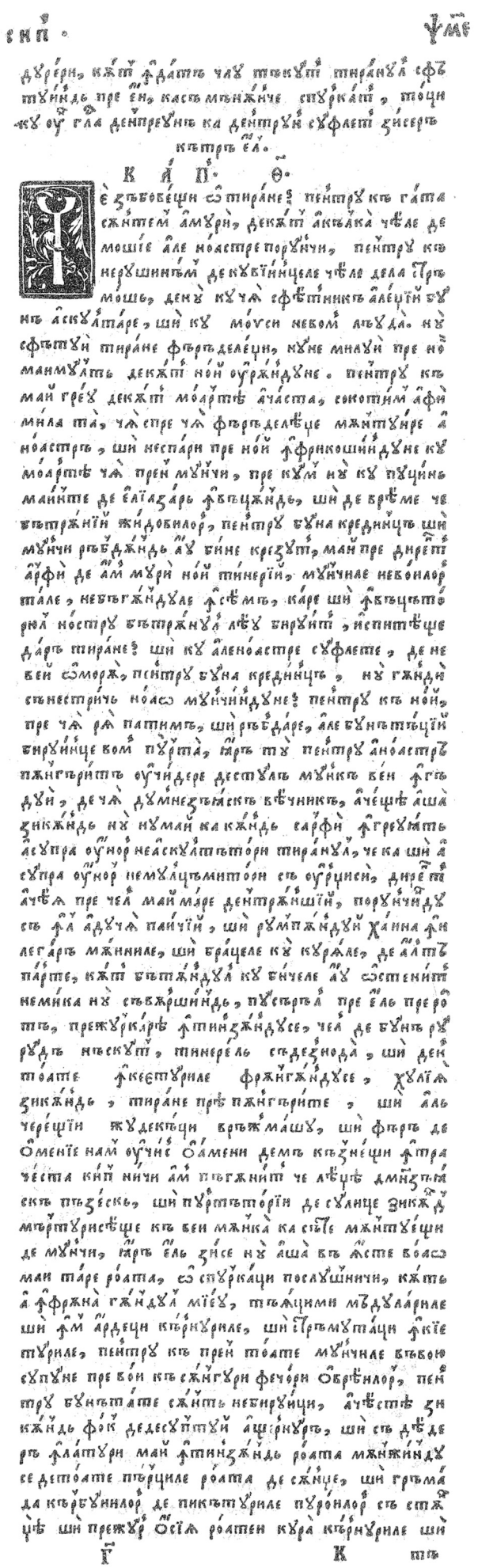

Biblia 1688, p. 745, col. 2

dureri;

[**29.**] cît, îndată ce-au tăcut tiranul sfătuind pre ei ca să mănînce spurcat, toţi cu un glas denpreună, ca dentr-un suflet, ziseră cătră el:

Cap 9

[**1.**] „Ce zăboveşti, o, tirane? Pentru că gata sîntem a muri decît a călca cêle de moşie ale noaste porunci.

[**2.**] Pentru că ne ruşinăm de cuviinţele cêle de la strămoşi, de nu cu cea sfêtnică a legii bună ascultare şi cu Móisi ne vom lăuda.

[**3.**] Nu sfătui, tirane, fărădelegi! Nu ne milui pre noi mai mult decît noi urîndu-ne,

[**4.**] pentru că mai greu decît moartea aceasta socotim a fi mila ta cea spre cea fără de lêge mîntuire a noastră.

[**5.**] Şi ne spari pre noi, înfricoşîndu-ne cu moartea cea pren munci, precum nu cu puţin mainte de Eliazár învăţînd.

[**6.**] Şi, de vrême ce bătrînii jidovilor, pentru buna credinţă şi munci răbdînd au binecrezut, mai pre direpţ ar fi de am muri noi, tinerii, muncile nevoilor tale nebăgîndu-le în seamă, care şi învăţătoriul nostru, bătrînul, le-au biruit.

[**7.**] Ispitêşte, dară, tirane! Şi cu ale noastre suflete, de ne vei omorî pentru buna credinţă, nu gîndi să ne strici noao muncindu-ne.

[**8.**] Pentru că noi, pre cea rea patimă şi răbdare, ale bunătăţii biruinţe vom purta,

[**9.**] iară tu, pentru a noastră pîngărită ucidere, destulă muncă vei îngădui de cea dumnezăiască, vêcinică."

[**10.**] Aceştia aşa zicînd, nu numai ca cînd s-ar fi îngreuiat asupra unor neascultători tiranul, ce ca şi asupra unor nemulţămitori să urgisi.

[**11.**] Direpţ acêea, pre cel mai mare dentr-înşii, poruncindu-să, îl aducea paicii şi, rumpîndu-i haina, îi legară mîinile şi braţele cu curêle de altă parte.

[**12.**] Cît, bătîndu-l cu bicele, au ostenit, nemica nu săvîrşind, pusără-l pre el pre roată,

[**13.**] prejur carea întinzîndu-se cel de bună rudă născut tinerel, să deznoda

[**14.**] şi, den toate încheieturile frîngîndu-se, huliia zicînd:

[**15.**] „Tirane preapîngărite şi al cereştii judecăţi vrăjmaşu şi fără de omenie, n-am ucis oameni, de mă căzneşti într-acesta chip, nici am păgînit, ce lêgea dumnezăiască păzesc."

[**16.**] Şi purtătorii de suliţe zicînd: „Mărturisêşte că vei mînca, ca să te mîntuieşti de munci",

[**17.**] iară el zise: „Nu aşa vă iaste voao mai tare roata, o, spurcaţi poslušnici, cît a înfrîna gîndul mieu; tăiaţi-mi mădularile şi îmi ardeţi cărnurile şi strămutaţi închieturile!

[**18.**] Pentru că pren toate muncile vă voiu supune pre voi, că sînguri feciori ovrêilor pentru bunătate sînt nebiruiţi."

[**19.**] Acêstea zicînd, foc dedesuptu-i aşternură şi să dêderă în laturi, mai întinzînd roata,

[**20.**] mînjindu-se de toate părţile roata de sînge; şi grămada cărbunilor de picăturile puroilor să stîngea şi prejur osiia roatei cura cărnurile.

[**21.**] Şi //

Ms. 45, p. 899

dureri;

[**29.**] cît, îndată ce au tăcut tíranul[47] sfătuind lor ca spurcat să mănince, toţi pren glas împreună, în ce chip de la un[48] suflet, ziseră cătră el:

Cap 9

[**1.**] „Ce zăbăveşti, o, tírane? Pentru că gata sîntem să murim decît a călca cêle de moşie ale noastre porînci.

[**2.**] Pentru că ne ruşinăm de cuvintele de înainte pre cale, de nu cu a legii bine ascultare ne vom sfătui şi cu Moisi ne vom trebui.

[**3.**] Nu sfătui, tírane, fărădelegi! Nu pre noi urînd mai mult decît noi pre noi miluiêşte,

[**4.**] pentru că mai greu a fi decît moartea socotim a fi a ta cea spre cea fără dă lêge mîntuire a noastră milă.

[**5.**] Şi spai-ne pre noi, cea pren munci noao moarte înfricoşind, în ce chip nu cu puţîn mai nainte de Eliázar învăţînd.

[**6.**] Şi, în vrême ce bătrînii pentru bună credinţa şi lingăriciune răbdînd au binecrezut, murire-am, dară, mai pre dreptul noi, tinerii, muncile ale alor tale munci trecînd cu vedêrea, pre carele şi certătoriul nostru, bătrînul, *[899/2]* au biruit.

[**7.**] Ispitêşte, dară, tírane! Şi cu ale noastre suflete, dă ne vei omorî pentru bună credinţa, nu gîndi pre noi să ne strici muncindu-ne.

[**8.**] Pentru că noi, pren rea patima şi răbdarea, cêle ale bunătăţii biruinţă vom purta,

[**9.**] şi tu, pentru a noastră pîngărită ucidere, destulă vei suferi de cea dumnezăiască certare vêcinică muncă."

[**10.**] Aceştia aşa zicînd şi[49] nu numai ca asupra celor neascultători să îngreuia tíranul, ci ca şi asupra celor nemulţămitori să urgisi.

[**11.**] Pentru acêea, pre cel mai bătrîn al lor, porîncindu-să, îl aducea paicii şi, rumpîndu-i haina, legară-i mîinile lui şi braţele cu curêle de altă parte.

[**12.**] Cît, bătîndu-l cu bicile, au ostenit, nimic nu săvîrşind, puseră-l pre el preste roată,

[**13.**] pregiur care întinzîndu-să cel de bun rod născut tinerel, dăznodat să făcea

[**14.**] şi preste toată încheietura înfrîngîndu-să, grăiia rău, zicînd:

[**15.**] „Tírane [50]pîngărite şi a cereştii judecăţi vrăjmaşe şi de un gînd, nu bărbaţi judecînd eu într-acesta chip mă căzneşti, nici păgînind, ci a dumnezăieştii legi mai nainte scutind."

[**16.**] Şi purtătorii de suliţe zicînd: „Mărturisêşte că vei mînca, ca să te mîntuieşti de munci.",

[**17.**] şi el zise: „Nu aşa mai tare iaste voao roata, o, spurcaţi posluşnici, cît gîndul mieu a-l năduşi; tăiaţi-mi mădulările şi înfocaţi pielíţele şi strămutaţi încheieturile!

[**18.**] Pentru că pren toate pren voi voi supune muncile, că sînguri ficiori evreilor pentru bunătate sînt nebiruiţi."

[**19.**] Acêstea zicînd, foc dedesuptu-i aşternură şi să împărţiră, roata încă împreună mai întinzînd.

[**20.**] Şi să imá de toate părţile cu sînge roata şi grămada cărbunilor cu a puroilor să stingea picături şi pregiur osiile ciniei cura pielíţele.

[**21.**] Şi

Versiunea modernă

dureri,

[**29.**] aşa încît nici nu apucase tiranul să-şi încheie îndemnurile de a mînca cele spurcate [şi] toţi dimpreună, într-un glas, ca din acelaşi suflet, i-au spus:

Capitolul al 9-lea

[**1.**] „Ce aştepţi, tiranule? Căci sîntem pregătiţi să murim mai degrabă decît să ne încălcăm poruncile noastre strămoşeşti.

[**2.**] Căci cu siguranţă vom dezonora cuvintele de dinainte, dacă nu vom asculta Legea şi nu-l vom folosi pe Moise ca sfătuitor.

[**3.**] Nu ne sfătui, tiranule [ce ne împingi] la călcarea Legii! Nu arăta milă faţă de noi mai mult decît [arătăm] noi înşine,

[**4.**] căci [noi] considerăm că mai grea decît însăşi moartea este miluirea ta, spre salvarea noastră prin călcarea Legii.

[**5.**] Iar pe noi ne înspăimînţi, ameninţîndu-ne cu moartea prin torturi, ca şi cum nu ai fi învăţat nimic de curînd de la Eleazar.

[**6.**] Dar dacă bătrînii evreilor au trăit în buna cinstire răbdînd şi chinurile pentru buna cinstire, este cu atît mai drept ca noi, tinerii, să murim trecînd cu vederea torturile silniciilor tale, pe care şi bătrînul nostru învăţător le-a învins.

[**7.**] Încearcă, aşadar, tiranule! Şi sufletele noastre, dacă vei omorî pentru buna cinstire, să nu consideri că, torturîndu-ne, ne vatămi.

[**8.**] Căci noi prin această rea pătimire şi răbdare vom primi răsplata virtuţii,

[**9.**] iar tu vei fi supus, din pricina spurcării prin uciderea noastră, de dumnezeiasca dreptate unei torturi veşnice."

[**10.**] Vorbind ei astfel, nu numai că tiranul s-a înfuriat împotriva celor ce nu-i dăduseră ascultare, dar s-a şi mîniat ca împotriva unor nerecunoscători.

[**11.**] Cînd lăncierii l-au adus, la poruncă, pe cel mai în vîrstă, sfîşiindu-i cămaşa, i-au legat mîinile şi braţele cu curele.

[**12.**] Aşa încît, după ce l-au lovit cu bicele, au obosit şi, neizbutind nimic, l-au aruncat pe roată;

[**13.**] întins pe aceasta, nobilului tînăr i se rupeau articulaţiile

[**14.**] şi, în timp ce i se rupeau mădularele, vorbea aspru, spunînd:

[**15.**] „Preaspurcat tiran şi duşman al dreptăţii cereşti şi cu mintea la fel, nu pe un ucigaş îl căznesti în acest fel, nici pe unul care e lipsit de buna cinstire, ci pe unul care apără Legea dumnezeiască."

[**16.**] Iar cînd lăncierii îi spuneau: „Fii de acord să mănînci, ca să scapi de durerea torturilor",

[**17.**] el spunea: „Roata voastră nu este atît de puternică, slujitori spurcaţi, încît să-mi sugrumaţi cugetarea; tăiaţi-mi membrele şi ardeţi-mi cărnurile şi suciţi-mi încheieturile!

[**18.**] Căci vă voi convinge prin toate torturile că numai copiii evreilor sînt de neînvins [în lupta] pentru virtute."

[**19.**] Pe cînd spunea acestea, au aşternut sub el foc şi s-au împărţit, întinzînd roata aproape.

[**20.**] Iar roata era stropită de jur împrejur cu sînge şi grămada de cărbune se stingea din cauza picurăturilor de sînge, iar cărnurile se răspîndeau în jurul spiţelor.

[**21.**] Şi

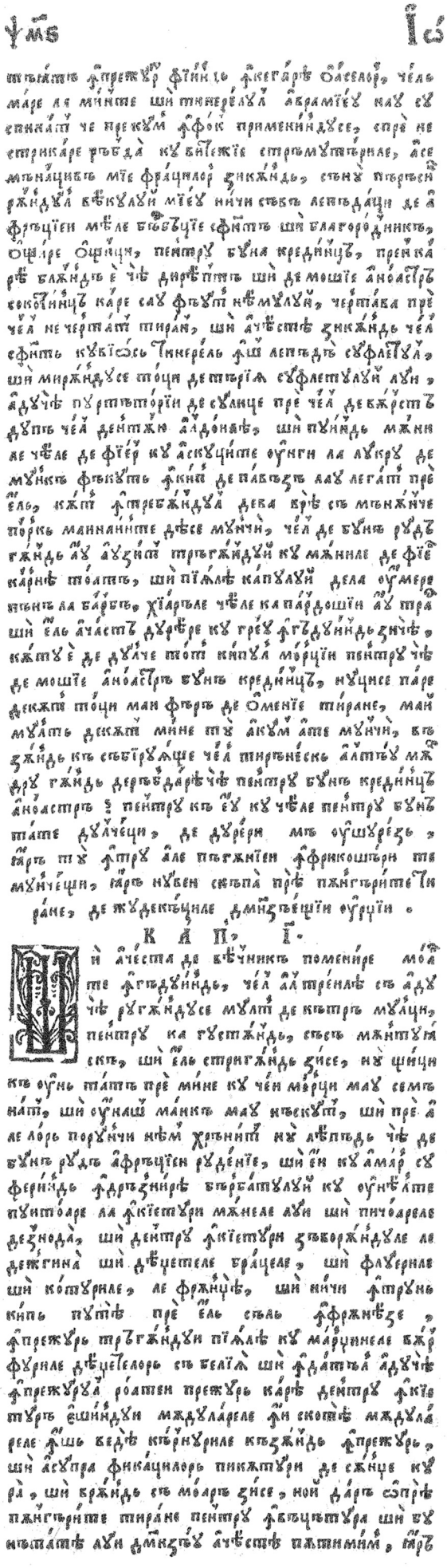

Biblia 1688, p. 746, col. 1

tăiată împrejur fiind închegarea oaselor, cel mare la minte şi tinerelul avramiéu n-au suspinat,

[**22.**] ce, precum în foc primenindu-se spre nestricare, răbda cu vitejie strămutările,

[**23.**] „Asemănaţi-vă mie, fraţilor!", zicînd: „Să nu părăsiţi rîndul veacului mieu, nici să vă lepădaţi de a frăţiei mêle bărbăţie!

[**24.**] Sfîntă şi blagorodnică oştire oştiţi pentru buna credinţă, pren carea blîndă e cea direaptă şi de moşie a noastră socotinţă care s-au făcut neamului, certa-va pre cel necertat tiran!"

[**25.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt cuvios tinerel, îşi lepădă sufletul.

[**26.**] Şi mirîndu-se toţi de tăriia sufletului lui, aducea purtătorii de suliţe pre cel de vîrstă după cel dentîiu, al doilea; şi puind mînile cêle de fier cu ascuţite unghi la lucru de muncă făcut în chip de pavăză l-au legat pre el.

[**27.**] Cît, întrebîndu-l de va vrea să mănînce porc, mai nainte de-a se munci, cel de bună rudă gînd au auzit.

[**28.**] Trăgîndu-i cu mînile de fier carnea toată şi piêlea capului, de la umere pînă la barbă, hiarăle cêle ca pardoşii au tras; şi el, această durêre cu greu îngăduind, zicea:

[**29.**] „Cîtu e de dulce tot chipul morţii pentru cea de moşie a noastră bună credinţă!

[**30.**] Nu ţi se pare, decît toţi mai fără de omenie tírane, mai mult decît mine tu acum a te munci, văzînd că să biruiêşte cel tirănesc al tău mîndru gînd de răbdarea cea pentru bună credinţă a noastră?

[**31.**] Pentru că eu cu cêle pentru bunătate dulceţi de dureri mă uşurez,

[**32.**] iară tu întru ale păgîniei înfricoşări te munceşti; iară nu vei scăpa, preapîngărite tiráne, de judecăţile dumnezăieştii urgii!"

Cap 10

[**1.**] Şi acesta de vêcinică pomenire moarte îngăduind, cel al treilea să aducea, rugîndu-se mult de cătră mulţi pentru ca, gustînd, să să mîntuiască.

[**2.**] Şi el, strigînd, zise: „Nu ştiţi că un tată pre mine cu cei morţi m-au semănat şi unaşi maică m-au născut şi pre ale lor porunci ne-am hrănit?

[**3.**] Nu leapăd cea de bună rudă a frăţiei rudenie!"

[**4.**]

[**5.**] Şi ei, cu amar suferind îndrăznirea bărbatului, cu unêlte puitoare la închieturi mînele lui şi picioarele deznoda şi dentru închieturi, zăvorîndu-le, le dejghina

[**6.**] şi dêgetele, braţele şi fluierile şi coturile le frîngea.

[**7.**] Şi nici într-un chip putea pre el să-l înfrînêze, împrejur trăgîndu-i piêlea cu marginele vîrfurile dêgetelor, să beliia.

[**8.**] Şi îndată-l aducea împrejurul roatei, prejur carea dentru închietură ieşindu-i mădularele îi scotea mădularele, îşi vedea cărnurile căzînd împrejur şi asupra ficaţilor picături de sînge cura.

[**9.**] Şi vrînd să moară, zise:

[**10.**] „Noi, dară, o, preapîngărite tiráne, pentru învăţătura şi bunătatea lui Dumnezău acêstea pătimim.

[**11.**] Iară /

Ms. 45, p. 899-900

tăiat împregiur amú avînd a oaselor închegare, cel mare la minte tinerel şi avramíeu nu au suspinat,

[**22.**] ci, în ce chip în foc primenindu-să spre nestricare, suferiia cu bun rod strămutările,

[**23.**] „Asămănaţi- *[900/1]* vă mie, fraţilor!", zicînd: „Nu vacul mieu să-i lăsaţi rîndul, nici să vă lepădaţi cêea a frăţiei mêle bună sufletare!

[**24.**] Sfîntă şi de bun rod născută oştire oştiţi pentru necredinţă, pren carea blîndă cea dreaptă şi de moşie a noastră socotinţă la limbă făcîndu-să, va certa pre cel neiertat tíran!"

[**25.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt tinerel, lepădă sufletul.

[**26.**] Şi mirîndu-să toţi de tăriia sufletului lui, aducea purtătorii de suliţă pre cel ce de vîrstă de cel dentîi, al doilea; şi de fier nădind mîini cu ascuţite unghi la cinie ca o pavăţă l-au legat pre el.

[**27.**] Cît, de va vrea a mînca porcu, mainte de ce a să munci întrebîndu-l, cel de bun rod gînd au auzit.

[**28.**] De la umere cu cêle de fier mîini trăgînd pînă la barbă[51] pielíţele toate şi a capului piêle, cêle ca pardóşii fiară au tras; şi el aceasta cu greu durêrea îngăduind, zicea:

[**29.**] „Cîtu-i de dulce tot a morţii chip pentru cea de moşie a noastră bună credinţă!

[**30.**] Nu ţi să pare, de toţi mai crude tírane, mai mult decît mine tu a te munci, văzînd biruindu-să cel a tiraniei mîndru gînd pentru cea pentru bună credinţă a noastră răbdare?

[**31.**] Pentru că eu cu cêle pentru bunătate dulceţi de dureri mă iuşurez,

[**32.**] iară tu întru a necredinţei înfricoşeri te munceşti; iar nu vei scăpa, preapîngărite tírane, cêle a dumnezăiêştii urgii judêţe!"

Cap 10

[**1.**] Şi acêstea cu vêcinică pomenire moarte îngăduind, cel al triilea să aducea, rugîndu-să multe de cătră mulţi pentru ca, gustînd[52], să să mîntuiască.

[**2.**] Şi el, strigînd, zise: „Nu ştiţi că unul pre mine cu cei morţi m-au sămănat tată şi unaşi maică m-au născut şi pre unele ne-am hrănit porînci?

[**3.**] Nu leapădă cea cu bun rod a frăţiei rudenie!"[53]

[**4.**]

[**5.**] Şi ei, cu amărăciune suferind îndrăznirea bărbatului, cu la încheieturi puitoare cinii mîinile lui şi picioarele le dăznoda şi dentru încheieturi, zăvorîndu-le, le dăzbina

[**6.**] şi dêgetile, braţele şi vinele şi coturile le înfrîngea.

[**7.**] Şi nici într-un *[900/2]* chip putînd pre el să-l sugrume, împregiur trăgînd piêlea cu marginile a dêgetilor vîrvuri, le beliia.

[**8.**] Şi îndată îl aducea pregiur roată, pregiur carea dentru încheieturi dăzmădulărindu-să, vedea ale lui pielíţe împrejur căzînd şi asupra ficaţilor picături de sînge curînd.

[**9.**] Şi vrînd să moară, zise:

[**10.**] „Noi[54], dară, o, preapîngărite tirane, pentru învăţătura şi bunătatea lui Dumnezău acêstea pătimim.

[**11.**] Iară

Versiunea modernă

avînd tăiată de jur împrejur articularea oaselor, tînărul care cugeta la cele importante şi [descendentul] al lui Avraam nu a scos nici un vaiet,

[**22.**] ci, ca şi cum s-ar fi preschimbat prin foc spre nestricăciune, a răbdat cu nobleţe caznele, spunînd:

[**23.**] „Urmaţi-mă, fraţilor, nu aşezaţi în urmă veacul, nici nu vă lepădaţi de frăţia bunei însufleţiri!

[**24.**] Luptaţi lupta cea sfîntă şi nobilă pentru buna cinstire, căci prin ea providenţa noastră cea dreaptă şi strămoşească, care a fost făcută naţiunii, va fi binevoitoare [şi] îl va pedepsi pe nenorocitul tiran!"

[**25.**] Şi spunînd acestea, tînărul cel demn de Dumnezeu şi-a lepădat sufletul.

[**26.**] Iar cînd toţi admirau statornicia lui sufletească, lăncierii l-au adus pe cel de-al doilea, după primul, ca vîrstă, şi cu mîini de fier cu unghii ascuţite l-au legat de instrumentul [de tortură, de] catapultă.

[**27.**] Înainte de a-l tortura, întrebîndu-l dacă ar vrea să mănînce porc, i-au auzit hotărîrea nobilă.

[**28.**] [Atunci,] fiarele [acelea ca] leoparzii i-au tras cu mîinile de fier toată carnea de la tendoanele [lui Ahile] pînă la barbă şi i-au smuls pielea de pe cap; iar el, îndurînd această durere, spunea:

[**29.**] „Ce dulce este orice fel de moarte pentru buna noastră cinstire strămoşească!

[**30.**] Oare nu crezi, tirane mai crud decît toţi, că acum tu eşti torturat mai mult decît mine, văzînd că trufaşa cugetare a tiraniei este învinsă de răbdarea datorată bunei noastre cinstiri?

[**31.**] Căci eu îmi uşurez chinurile cu plăcerile virtuţii,

[**32.**] în vreme ce tu eşti torturat [chiar] prin ameninţările lipsei de bună cinstire; nu vei scăpa, preaspurcat tiran, de judecăţile mîniei dumnezeieşti!"

Capitolul al 10-lea

[**1.**] Şi după ce acesta a îndurat o moarte vrednică de laudă, a fost adus cel de-al treilea [frate], care era mult rugat de către mulţi să se salveze gustînd [cele spurcate].

[**2.**] El însă, strigînd, a spus: „Nu ştiţi că acelaşi tată ne-a zămislit şi pe mine şi pe cei ce au murit şi că aceeaşi mamă ne-a născut şi am fost crescuţi în aceleaşi învăţături?

[**3.**] Nu abjur nobila înrudire a frăţietăţii!"

[**4.**]

[**5.**] Iar ei, îndurînd cu greu îndrăzneala bărbatului, i-au smuls mîinile şi picioarele cu instrumente de smuls membre şi i-au tras braţele din încheieturi,

[**6.**] frîngîndu-i degetele, braţele, coapsele şi coatele.

[**7.**] Şi, pentru că nu puteau să-l sugrume în nici un fel, l-au scalpat în felul sciţilor, rulîndu-i pielea cu vîrfurile ascuţite ale degetelor.

[**8.**] Şi îndată l-au adus lîngă roată şi, în timp ce era dezmembrat din încheieturi, îşi privea cărnurile fîşii şi picături de sînge curgînd din măruntaie.

[**9.**] Şi, urmînd să moară, a spus:

[**10.**] „Noi, preaspurcatule tiran, suferim acestea pentru educaţia şi virtutea lui Dumnezeu.

[**11.**] Tu însă,

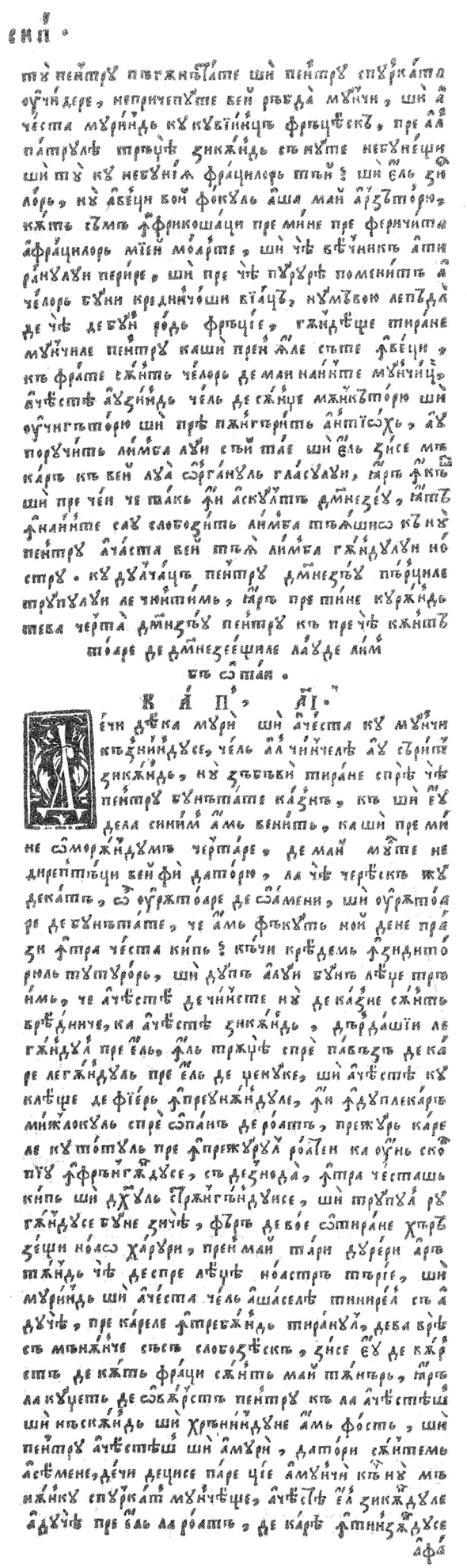

Biblia 1688, p. 746, col. 2

tu, pentru păgînătate şi pentru spurcata ucidere, nepricepute vei răbda munci!"

[**12.**] Şi acesta murind, cu cuviinţă frăţească, pre al patrulea trăgea, zicînd:

[**13.**] „Să nu te nebuneşti şi tu cu nebuniia fraţilor tăi!"

[**14.**] Şi el zise lor: „Nu aveţi voi focul aşa mai arzătoriu, cît să mă înfricoşaţi pre mine!

[**15.**] Pre fericita a fraţilor miei moarte şi cea vêcinică a tiranului pierire şi pre cea pururea pomenită a celor buni credincioşi viaţă, nu mă voiu lepăda de cea de bun rod frăţie.

[**16.**] Gîndêşte, tiráne, muncile, pentru ca şi prin iale să te înveţi că frate sînt celor de mai nainte munciţi!"

[**17.**] Acêstea auzind cel de sînge mîncătoriu şi ucigătoriu şi preapîngărit Antióh, au poruncit limba lui să-i taie.

[**18.**] Şi el zise: „Măcară că vei lua organul glasului, iară încăşi şi pre cei ce tac îi ascúltă Dumnezeu.

[**19.**] Iată, înainte s-au slobozit limba, tăiaşi-o! Că nu pentru aceasta vei tăia limba gîndului nostru.

[**20.**] Cu dulceaţă pentru Dumnezău părţile trupului le ciuntim.

[**21.**] Iară pre tine curînd te va certa Dumnezău, pentru că pre cea cîntătoare de dumnezeieştile laude limbă o tai."

Cap 11

[**1.**] Deci deaca muri şi acesta, cu munci căznindu-se, cel al cincelea au sărit, zicînd:

[**2.**] „Nu zăbăvi, tirane, spre-acea[3] pentru bunătate caznă,

[**3.**] că şi eu de la sine-mi[4] am venit, ca şi pre mine omorîndu-mă, certare de mai multe nedireptăţi vei fi datoriu la cea cerească judecată.

[**4.**] O, urîtoare de oameni şi urîtoare de bunătate, ce am făcut noi de ne prazi într-acesta chip?

[**5.**] Căci crêdem în Ziditoriul tuturor şi după a lui bună lêge trăim?

[**6.**] Ce acêstea de cinste, nu de cazne sînt vrêdnice."

[**7.**]

[**8.**]

[**9.**] Ca acêstea zicînd, dărdaşii, legîndu-l pre el, îl trăgea spre pavăză,

[**10.**] de care legîndu-l pre el de genuche şi acêstea cu clêşte de fier împreunîndu-le, îi înduplecară mijlocul spre o pană de roată; prejur carele, cu totul pre împrejurul roatei, ca un scorpiu înfrîngîndu-se, să deznoda.

[**11.**] Într-acestaşi chip şi duhul strîngîndu-i-se, şi trupul rugîndu-se:

[**12.**] „Bune", zicea, „fără de voie, o, tirane, hărăzeşti noao haruri pren mai tari dureri arătînd cea despre lêgea noastră tărie."

[**13.**] Şi murind şi acesta, cel a şaselea tinirel să aducea, pre carele, întrebînd tiranul de va vrea să mănînce, să să slobozească, zise:

[**14.**] „Eu de vîrstă decît fraţi sînt mai tînăr, iară la cuget de o vîrstă.

[**15.**] Pentru că la acêsteaşi şi născînd şi hrănindu-ne am fost, şi pentru acêsteaşi şi a muri datori sîntem asêmene.

[**16.**] Deci, de ţi se pare ţie a munci, căci nu mănîncu spurcat, muncêşte."

[**17.**] Acêstea el zicîndu-le, aducea pre el la roată,

[**18.**] de carea întinzîndu-se //

Ms. 45, p. 900-901

tu, pentru necurăţie[55] şi pentru spurcată ucidere, nepricepute vei răbda munci!"

[**12.**] Şi acesta murind, după cum să cade fratelui, pre al patrulea îl trăgea, zicînd:

[**13.**] „Să nu te nebuneşti şi tu cu fraţii tăi nebuniia!"

[**14.**] Şi el lor zise: „Nu aşa mai arzător aveţi asupra mea focul, cît eu a fi fricos bărbat!

[**15.**] Preafericita a fraţilor miei moarte şi cea vêcinică a tiranului pierire şi cea pururea[56] pomenită a[57] lor binecredincioşi viaţă, nu mă voi tăgădui cea den bun rod născută frăţie.

[**16.**] Gîndêşte, tírane, munci, pentru ca şi pren iale să te înveţi că frate sînt celor mainte munciţi!"

[**17.**] Acêstea auzind cel de sînge mîncător şi ucigător şi preapîngărit Antioh, au porîncit limba lui să-i taie.

[**18.**] Şi el zise: „Măcar dă vei lua a glasului cinie, şi celor ce tac ascultă Dumnezău.

[**19.**] Iată, înainte s-au slobodzit limba, tăiaţi! Pentru că nu pentru aceasta gîndul nostru vei scurta la limbă.

[**20.**] Cu dulceaţă pentru Dumnezău cêle ale trupului părţi ne ciuntăm.

[**21.**] Iar pre tine curînd te va certa Dumnezău, pentru că pre cea a dumnezăieştilor laude cîntătoare limbă tai."

Cap 11

[**1.**] Şi dacă şi acesta, în munci căznindu-să, au murit, cel al cincilea au sărit, zicînd:

[**2.**] „Nu zăbovescu, tírane, cătră cea pentru bunătate caznă;

[**3.**] şi eu de la sine am venit, pentru ca şi pre mine omorîndu-mă, a mai multe nedreptăţi vei fi dator la cea cerească judecată certare.

[**4.**] O, urîtoare de oameni şi urîtoare de bunătate, ce făcînd noi întru acesta chip ne prazi?

[**5.**] Căci pre cel a tu- *[901/1]* turor Ziditor binecrêdem şi după cea în bunătate a lui trăim lêge?

[**6.**] Ci acêstea a cinsti, nu a cazne sînt prícine."[58]

[**7.**]

[**8.**]

[**9.**] Ca acêstea zicînd, purtătorii de suliţă, legîndu-l pre el, îl trăgea spre pavăţă,

[**10.**] preste carea legîndu-l pre el preste genuchi şi acêstea cu clêşte de picioare de fier împreunîndu-le, mijlocul lui îl înduplecară pregiur o pană a roatei; pregiur carele, cu totul pregiur roată, ca un scorpíu înfrîngîndu-să, să dăznoda.

[**11.**] Întru acestaşi chip şi duhul strîngîndu-i-să şi trupul rugîndu-să:

[**12.**] „Bune", zicea, „fără voie, o, tírane, haruri noao hărăzeşti pren mai tari dureri a arăta dînd cea despre lêgea noastră tărie."

[**13.**] Şi murind şi acesta, cel al şaselea să aducea tinerel, carele, întrebînd tiranul dă va vrea, mîncînd, să să sloboaze, zise:

[**14.**] „Eu de vîrstă decît fraţi sînt mai tînăr, iar la cuget, vîrstec.

[**15.**] Pentru că la unele şi născînd şi hrănindu-ne, pentru unele şi a muri datori sîntem aşijderea.

[**16.**] Deci, dă ţi să pare ţie a munci, nemîncînd spurcat, muncêşte."

[**17.**] Acêstea el zicînd, îl aducea pre el la roată,

[**18.**] de carea întindzîndu-să

Versiunea modernă

din pricina lipsei de bună cinstire şi a uciderilor, vei îndura torturi fără sfîrşit!"

[**12.**] Şi murind acesta, după chipul fraţilor, l-au tîrît pe al patrulea, spunînd:

[**13.**] „Să nu înnebuneşti şi tu de nebunia fraţilor tăi!"

[**14.**] Iar el le-a spus: „Nu aveţi voi foc atît de arzător împotriva mea, încît să ajungă laş un bărbat!

[**15.**] Pe moartea fericită a fraţilor mei şi pe pieirea veşnică a tiranului şi pe viaţa vrednică de poveste a celor bine cinstitori, nu voi nega frăţia nobilă.

[**16.**] Născoceşte, tiranule, torturi, ca să afli prin ele că sînt frate cu cei torturaţi mai înainte!"

[**17.**] Auzind acestea, Antioh cel însetat de sînge, ucigător şi cu totul spurcat, a poruncit să i se taie aceluia limba.

[**18.**] Iar acela a spus: „Chiar dacă îmi iei instrumentul vorbirii, Dumnezeu îi aude şi pe cei care tac.

[**19.**] Iată, mi-am scos limba, tăiaţi-o! Căci, în afară de aceasta, nu vei tăia limba cugetării noastre.

[**20.**] Cu plăcere ne lăsăm tăiate mădularele trupului pentru Dumnezeu.

[**21.**] Iar pe tine Dumnezeu te va urmări curînd, căci tai o limbă care cîntă imnuri dumnezeieşti!"

Capitolul al 11-lea

[**1.**] Iar după ce şi acesta a murit, fiind desfigurat de torturi, cel de-al cincilea s-a repezit, spunînd:

[**2.**] „Nu zăbovesc, tiranule, către torturarea făcută pentru virtute,

[**3.**] ci de bunăvoie am venit ca, ucigîndu-mă şi pe mine, tu să fii vrednic de judecata cerească pentru mai multe nedreptăţi.

[**4.**] Mîncătorule de carne de om şi urîtor a ceea ce este dezirabil, ce am făcut de ne nimiceşti în acest fel?

[**5.**] Pentru că avem bună cinstire pentru Creatorul tuturor şi trăim după Legea virtuoasă?

[**6.**] Dar acestea sînt vrednice de cinstire, nu de torturi."

[**7.**]

[**8.**]

[**9.**] După ce a spus unele ca acestea, lăncierii, legîndu-l, l-au tîrît spre catapultă.

[**10.**] Legîndu-l pe el în jurul genunchilor pe aceea şi montîndu-le pe acestea în piedici de fier, i-au îndoit şalele după cercul roţii; întins astfel pe roată, încovoiat cu totul pe spate, asemenea unui scorpion, era dezmembrat.

[**11.**] Şi în acest fel, şi cu duhul strîmtorat şi cu trupul, rugîndu-se, spunea:

[**12.**] „O, tiranule, frumoase favoruri ne dăruieşti fără voie, [căci] prin aceste nobile chinuri putem arăta statornicia întru Legea noastră."

[**13.**] Dar murind şi acesta, a fost adus cel de-al şaselea, un băieţandru, care, fiind întrebat de tiran dacă ar vrea să fie eliberat, după ce va mînca [cele spurcate], a spus:

[**14.**] „Eu sînt mai tînăr, ca vîrstă, decît fraţii [mei], dar sînt vîrstnic la cuget.

[**15.**] Căci pentru aceleaşi [învăţături] am fost născuţi şi crescuţi şi pentru apărarea aceloraşi sîntem deopotrivă datori să murim.

[**16.**] Aşadar, de vei hotărî să torturezi, torturează-l fără istov pe cel ce nu vrea să mănînce cele spurcate!"

[**17.**] După ce el a spus acestea, l-au adus la roată,

[**18.**] pe care întinzîndu-l

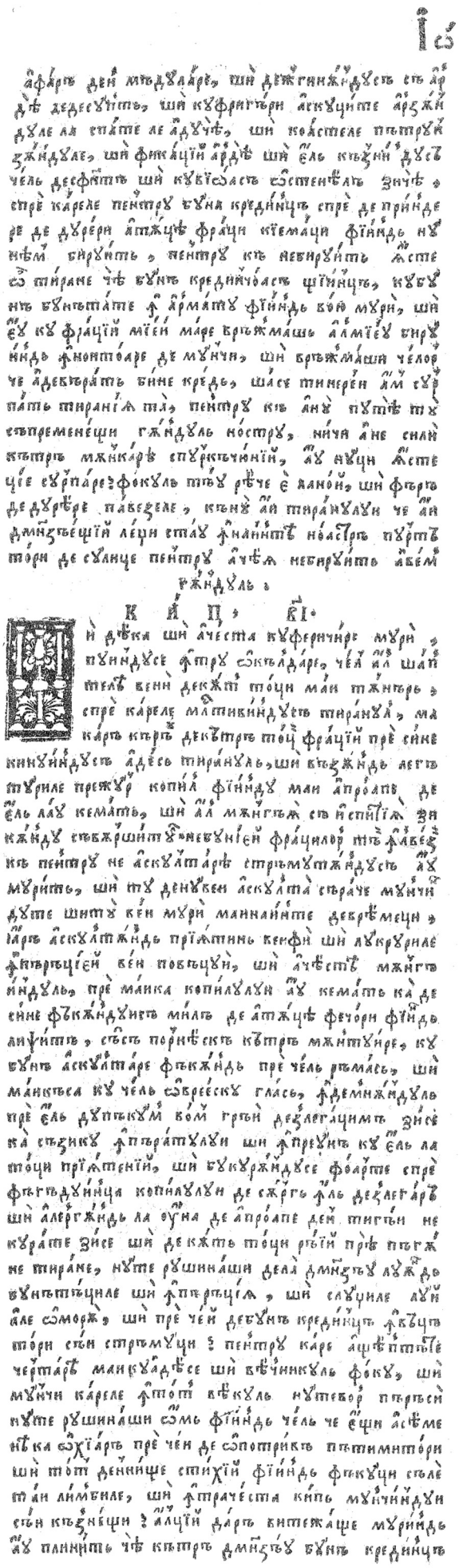

Biblia 1688, p. 747, col. 1

afară den mădulare şi dejghinîndu-să, să ardea dedesupt.

[**19.**] Şi cu frigări ascuţite arzîndu-le, la spate le aducea şi coastele pătrunzîndu-le şi ficaţii ardea.

[**20.**] Şi el, căznindu-să: „Cel de sfintă şi cuvioasă osteneală”, zicea, „spre carele, pentru buna credinţă, spre deprindere de dureri atîţia fraţi chiemaţi fiind, nu ne-am biruit!

[**21.**] Pentru că nebiruită iaste, o, tîrane, cea bună credincioasă ştiinţă.

[**22.**] Cu bună bunătate înarmatu fiind, voiu muri şi eu cu fraţii miei,

[**23.**] mare vrăjmaş al mieu biruind, înnoitoare de munci şi vrăjmaşi celor ce adevărat bine cred.

[**24.**] Şase tinerei am surpat tiraniia ta.

[**25.**] Pentru că a nu putea tu să premeneşti gîndul nostru, nici a ne sili cătră mîncarea spurcăciunii, au nu-ţi iaste ţie surpare?

[**26.**] Focul tău rêce e la noi şi fără de durêre pavezele,

[**27.**] că nu ai tiranului, ce ai dumnezăieştii legi stau înaintea noastră purtători de suliţe; pentru acêea, nebiruit avem gîndul.”

Cap 12

[**1.**] Şi deaca şi acesta cu fericire muri, puindu-se întru o căldare, cel al şaptelea veni, decît toţi mai tînăr;

[**2.**] spre carele, milostivindu-să tiranul, macară că rău de cătră toţi fraţii pre sine chinuindu-să, ades tiranul, şi văzînd legăturile prejur, copil fiindu, mai aproape de el l-au chemat şi a-l mîngîia să ispitiia, zicîndu:

[**3.**] „Săvîrşitul nebuniei fraţilor tăi îl vezi! Că pentru neascultarea strămutîndu-să, au murit.

[**4.**] Şi tu, de nu vei asculta, sărace, muncindu-te, şi tu vei muri mai nainte de vrême-ţi,

[**5.**] iară ascultînd, priêtin vei fi şi lucrurile împărăţiei vei povăţui.”

[**6.**] Şi acêstea mîngîindu-l, pre maica copilului au chemat, ca de sine făcîndu-i-să milă, de atîţia feciori fiind lipsită, să să pornească cătră mîntuire, cu bună ascultare făcînd pre cel rămas.

[**7.**] Şi maică-sa cu cel ovreiescu glas îndemnîndu-l pre el, după cum vom grăi,

[**8.**] „Dezlegaţi-mă”, zise, „ca să zicu împăratului şi, împreună cu el, la toţi priêtenii.”

[**9.**] Şi bucurîndu-se foarte spre făgăduinţa copilului, de sîrg îl dezlegară.

[**10.**] Şi alergînd la una de aproape den tigăi,

[**11.**] „Necurate”, zise „şi decît toţi răii preapăgîne tirane, nu te ruşinaşi de la Dumnezău luînd bunătăţile şi împărăţiia şi slugile lui a le omorî şi pre cei de bună credinţă învăţători să-i strămuţi?

[**12.**] Pentru care aşteaptă-te certarea mai cu adêse şi vêcinicul focu şi munci carele în tot veacul nu te vor părăsi.

[**13.**] Nu te ruşinaşi, om fiind, cel ce eşti asêmenea ca o hiară, pre cei de o potrivă pătimitori şi tot den nişte stihii fiind făcuţi să le tai limbile şi într-acesta chip muncindu-i să-i căznêşti?

[**14.**] Alţii, dară, vitejaşte murind, au plinit cea cătră Dumnezău bună credinţă; /

Ms. 45, p. 901

afară den mădulări şi dăzbinîndu-să, ardea dedesupt.

[**19.**] Şi cu frigăruşi ascuţite înfierbîntîndu-le, la spate le aducea şi coastele pătrunzînd a lui şi măruntăile ardea.

[**20.**] Şi el, căznindu-să: „O, de sfîntă[59] cuvioasă osteneală", zicea, „preste carele, pentru buna credinţă, spre dăprindere a dureri fraţi atîţia chemaţi fiind, nu ne-am biruit!

[**21.**] Pentru că nebiruită iaste, o, tírane, cea binecredincioasă ştiinţă.

[**22.**] Cu bunătate întrarmat fiind, muri-voi şi eu cu fraţii miei,

[**23.**] mare şi eu al mieu biruind nepriêten, înnoitoriule al muncilor şi vrăjmaş celor ce a de bine cred.

[**24.**] Şase tinerei am surpat a ta tiranie.

[**25.**] Pentru că a nu putea tu să primeneşti gîndul nostru, nici a ne sili cătră mîncarea spurcăciunei, au nu iaste surpare a ta?

[**26.**] Focul tău rêce-i la noi şi fără dă durêre paveţile,

[**27.**] pentru că nu a tiranului, ci a dumnezăieştii legi înaintea noastră stau purtători de suliţe; pentru acêea, nebiruit avem gîndul."

[901/2] Cap 12

[**1.**] Şi daca şi acesta fericit[60] au murit, puindu-să întru căldare, cel al şaptelea vine, decît toţi mai tînăr;

[**2.**] spre carele îndurîndu-să tíranul, măcar că groaznic de cătră toţi fraţii pre sine căznind, văzînd amú legăturile pregiur el fiind, mai aproape de el l-au chemat şi a-l mîngîia să ispitiia, zicînd:

[**3.**] „A fraţilor tăi fără mintea săvîrşitul vezi-l! Pentru neascultarea strămutîndu-să, au murit.

[**4.**] Şi tu, de nu vei asculta, sărace, muncindu-te, şi tu vei muri mai nainte de vrême-ţi;

[**5.**] şi, ascultînd, priêten vei fi şi celor preste împărăţie vei povăţui lucruri."

[**6.**] Şi acêstea mîngîindu-l, pre maica copilului au chemat, ca pre sine miluind, de atîţia ficiori lipsită, să să pornească cătră mîntuire, cu bună ascultare făcînd pre cel rămas.

[**7.**] Şi el, maica-i cu cel evreiescu glas îndemnîndu-l pre el, după cum vom grăi,

[**8.**] „Dăzlegaţi-mă", zise, „zice-voi împăratului şi, împreună cu el, la toţi priêtenii."

[**9.**] Şi bucurîndu-să foarte spre făgăduinţa copilului, de sîrgu îl dăzlegară pre el.

[**10.**] Şi alergînd la una aproape oarecarea den tigăi,

[**11.**] „Necurate", zise, „şi decît toţi răii mai rău necredincioase tírane, nu te ruşinaşi de la Dumnezău luînd bunătăţile şi împărăţiia şi slugile lui a le omorî şi pre cei de bună credinţă învăţători să-i strămuţi?

[**12.**] Pentru carele îngăduiêşte-te certarea mai cu des şi vêcinic foc şi munci carele întru tot vacul nu vor părăsi pre tine.

[**13.**] Nu te ruşinaşi, om fiind, prea cu fire de fiară, pre cei deopotrivă pătimitori şi dentru unele făcuţi fiind stihii să tai limbile şi într-acesta chip preamuncind să-i căzneşti?

[**14.**] Alţii, dară, cu bun rod murind, au plinit bună credinţa;

Versiunea modernă

cu grijă, în timp timp ce îi frîngeau mădularele, îl ardeau de jos.

[**19.**] Şi înroşind piroane ascuţite, i le înfigeau în spate şi, străpungîndu-i coastele, îi ardeau complet măruntaiele.

[**20.**] Iar cel torturat spunea: „O, luptă vrednică de sfinţenie, la care, după ce am fost chemaţi spre chinuri atîţia fraţi pentru buna cinstire, nu am fost învinşi!

[**21.**] Căci de neînvins este ştiinţa bine cinstitoare, tiranule.

[**22.**] Voi muri şi eu în armura desăvîrşirii, împreună cu fraţii mei,

[**23.**] aruncînd şi eu asupra ta un mare răzbunător al meu, născocitorule de torturi, vrăjmaş al celor cu adevărat bine cinstitori.

[**24.**] Şase băieţandri am desfiinţat tirania ta.

[**25.**] Căci faptul că nu ai putut să ne schimbi convingerile cugetării noastre şi că nu ne-ai putut sili spre mîncarea celor spurcate nu este, pentru tine, desfiinţare?

[**26.**] Pentru noi focul tău este răcoros, iar catapultele [sînt] lipsite de durere,

[**27.**] căci ne-au protejat nu lăncierii unui tiran, ci aceia ai legii dumnezeieşti; de aceea avem o cugetare de neînvins."

Capitolul al 12-lea

[**1.**] Iar cînd şi acesta a murit fericit, după ce a fost aruncat în cazan, s-a înfăţişat al şaptelea, cel mai tînăr dintre toţi.

[**2.**] Tiranului i s-a făcut milă de el, deşi fusese cumplit chinuit de toţi fraţii; văzîndu-l legat fedeleş, l-a adus mai aproape de el şi încerca să-l înduplece, spunînd:

[**3.**] „Vezi sfîrşitul depărtării de înţelegere [arătat] de fraţii tăi! Au murit în chinuri din cauza neascultării.

[**4.**] Tu însă, dacă nu vei da ascultare, vei fi crunt torturat şi însuţi vei muri înainte de vreme,

[**5.**] iar de vei asculta, [îmi] vei fi prieten şi vei sta în fruntea treburilor împărăţiei."

[**6.**] Şi, rugîndu-l acestea, a trimis după mama copilului, ca, arătîndu-şi mila faţă de ea, care fusese lipsită de atîţia fii, să-l poată îndemna spre ascultarea izbăvitoare pe [fiul] ce rămăsese.

[**7.**] Iar acela, după ce mama sa l-a îndemnat în limba ebraică, aşa cum vom spune, a zis:

[**8.**] „Dezlegaţi-mă acum, ca să vorbesc împăratului şi tuturor prietenilor ce sînt împreună cu el."

[**9.**] Şi bucurîndu-se nemăsurat de cererea copilului, l-au dezlegat degrabă.

[**10.**] Şi alergînd pînă aproape de una din tigăile [cu cărbuni], a zis:

[**11.**] „Necinstite tiran şi cu totul lipsit de buna cinstire dintre toţi ticăloşii, nu ţi-a fost ruşine ca, după ce ai primit de la Dumnezeu cele bune şi împărăţia, să-i ucizi pe cinstitorii lui şi să-i chinuieşti pe cei ce practică buna cinstire?

[**12.**] Ca răspuns la acestea, dreptatea te-a pus deoparte pentru un foc mai aprig şi veşnic şi pentru torturi care nu te vor părăsi în veacul întreg.

[**13.**] Nu te-ai ruşinat, om fiind, preasălbaticule, să tai limba celor ce au afecte asemănătoare şi care au luat fiinţă din aceleaşi elemente şi să-i torturezi cu chinuri în acest fel?

[**14.**] Ceilalţi, negreşit, murind în chip nobil, au împlinit buna cinstire faţă de Dumnezeu,

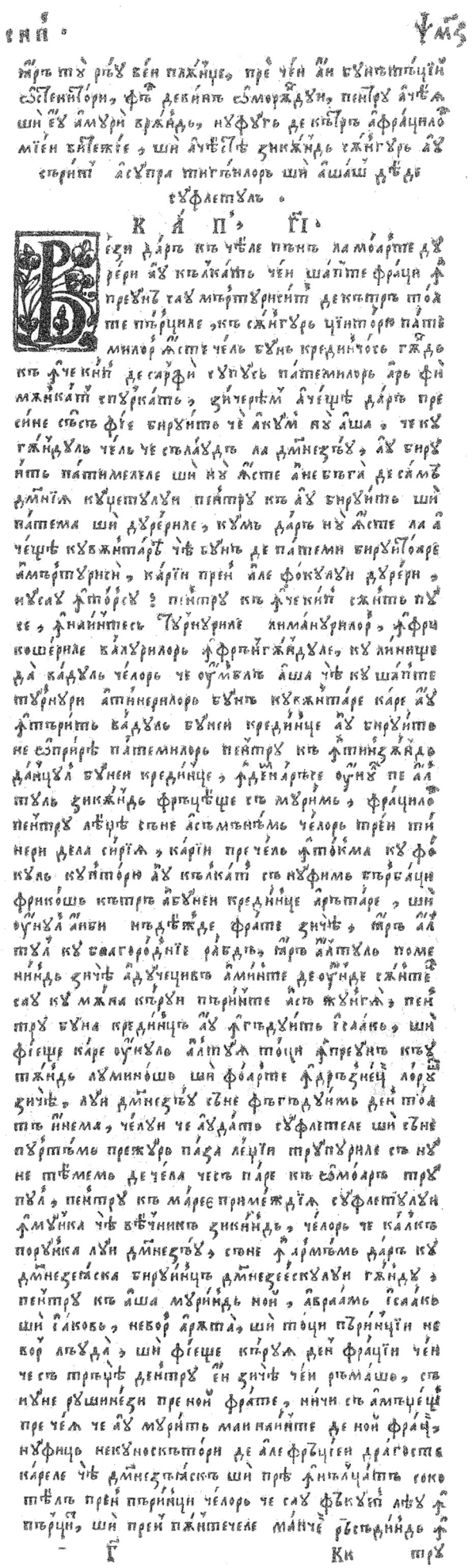

Biblia 1688, p. 747, col. 2

iară tu rău vei plînge, pre cei ai bunătăţii ostenitori fără de vină omorîndu-i.

[**15.**] Pentru acêea, şi eu a muri vrînd,

[**16**]**.** nu fug de cătră a fraţilor miei vitejie."

[**17.**]

[**18.**]

[**19.**] Şi acêstea zicînd, sîngur au sărit asupra tigăilor, şi aşa-şi dêde sufletul.

Cap 13

[**1.**] Vezi, dară, că cêle pînă la moarte dureri au călcat cei şapte fraţi, împreună s-au mărturisit de cătră toate părţile că sîngur ţiitoriu patemilor iaste cel bun credincios gînd.

[**2.**] Că, în ce chip de s-ar fi supus patemilor, ar fi mîncat spurcat, zicere-am aceştia, dară, pre sine să să fie biruit.

[**3.**] Ce acum nu aşa, ce cu gîndul cel ce să laudă la Dumnezău au biruit patimele.

[**4.**] Şi nu iaste a ne băga de samă domniia cugetului, pentru că au biruit şi patema, şi durerile.

[**5.**] Cum, dară, nu iaste la aceştia cuvîntarea cea bună de patemi biruitoare a mărturisi, carii pren ale focului dureri nu s-au întorsu?

[**6.**] Pentru că, în ce chip sînt puse, înainte-s turnurile limanurilor, înfricoşerile valurilor înfrîngîndu-le, cu linişte da vadul celor ce umblă,

[**7.**] aşa cea cu şapte turnuri a tinerilor bună cuvîntare, care au întărit vadul bunei credinţe, au biruit neoprirea patemilor.

[**8.**] Pentru că, întinzînd danţul bunei credinţe, îndemnară-se unul pe altul, zicînd:

[**9.**] „Frăţêşte să murim, fraţilor, pentru lêgea! Să ne asămănăm celor trei tineri de la Síriia, carii pre cel întocma cu focul cuptoriu au călcat.

[**10.**] Să nu fim bărbaţi fricoşi cătră a bunei credinţe arătare."

[**11.**] Şi unul: „Aibi nădêjde, frate!" zicea, iară altul: „Cu blagorodnie rabdă!"

[**12.**] Iară altul, pomenind, zicea: „Aduceţi-vă aminte de unde sînteţi sau cu mîna cărui părinte a să junghia pentru buna credinţă au îngăduit Isaác!"

[**13.**] Şi fieştecare, unul altuia, toţi împreună căutînd luminoşi şi foarte îndrăzneţi, loruşi zicea: „Lui Dumnezău să ne făgăduim den toată inema, celui ce au dat sufletele, şi să ne purtăm prejur paza legii trupurile.

[**14.**] Să nu ne têmem de cela ce să pare că omoară trupul,

[**15.**] pentru că mare e primejdiia sufletului în munca cea vêcinică zicînd celor ce calcă porunca lui Dumnezău.

[**16.**] Să ne înarmăm, dară, cu dumnezeiasca biruinţă dumnezeiescului gîndu.

[**17.**] Pentru că aşa murind noi, Avraám, Isaác şi Iácov ne vor arăta şi toţi părinţii ne vor lăuda."

[**18.**] Şi fieştecăruia den fraţii cei ce să trăgea dentru ei zicea cei rămaşi: „Să nu ne ruşinezi pre noi, frate, nici să amăgeşti pre ceia ce au murit mai nainte de noi fraţi!"

[**19.**] Nu fiţi necunoscători de ale frăţiei dragoste, carele cea dumnezăiască şi preaînălţată socoteală pren părinţi celor ce s-au făcut le-au împărţit şi pren pîntecele maicei răsădind,

[**20.**] în- //

Ms. 45, p. 902

şi tu rău vei plînge, pre cei ai bunătăţii ostenitori fără vină omorîndu-i.

[**15.**] Pentru acêea, şi eu a muri vrînd,

[**16.**] nu sîngur fug de cătră a fraţilor vitejie."

[**17.**]

[**18.**]

[**19.**] Şi acêstea zicînd, pre sine au aruncat *[902/1]* asupra tigăilor, aşa-şi dêde sufletul.[61]

Cap 13

[**1.**]Vezi, dară, celor pînă la moarte dureri au călcat, împreună s-au mărturisit de cătră toate părţile că sîngur ţiitor iaste patimilor cel binecredincios gînd.

[**2.**] Că, în ce chip patimilor de s-ar fi robit, ar fi mîncat spurcat, ziceam pre aceştia, dară, să să fie biruit.

[**3.**] Ce acum nu aşa, ce cu cel ci să laudă de la Dumnezău gînd au biruit patimilor.

[**4.**] Şi nu iaste a trêce cu vedêrea domniia cugetului, pentru că au biruit şi patimei, şi durerilor.

[**5.**] Cum, dară, nu iaste acestora a cuvîntării[62] ceii bune de patimi biruitoare a mărturisi, carii pren a focului dureri nu s-au înturnat?

[**6.**] Pentru că, în ce chip înainte puşi a vadurilor turnuri, cêlea ale valurilor înfricoşeri înfrîngîndu-le, cu linişte dau celor ce îmblă vadul,

[**7.**] aşa cea cu şapte turnuri a tinereilor binecuvîntare, cel a cei bune credinţe întărind vadu, ceia a patimilor au biruit neoprire.

[**8.**] Pentru că, sfîntu a cei bune credinţe întărind danţu, îndemnară-să înde sine, zicînd:

[**9.**] „Frăţêşte să murim, fraţilor, pentru lêge! Să ne asămănăm celor 3 tinerei, cei de la Assiríia, carii celui atocma cu focul cuptor au supus.

[**10.**] Să nu fim fricoşi bărbaţi cătră a ceii bune credinţe arătare."

[**11.**] Şi unul: „Aibi nădêjde, frate!" zicea; şi cela: „Ca den bun rod rabdă!"

[**12.**] Şi cela, pomenind, zicea: „Pomeniţi de unde sînteţi sau a cărui părinte cu mîna a să junghia pentru bună credinţa au îngăduit Isaac!"

[**13.**] Şi unul, ori fieştecarele înde sine împreună toţi căutîndu-să vêseli şi foarte îndrăzneţi, şie zicea: „Lui Dumnezău să ne făgăduim dentru toată inima, celui ce au dat sufletile, şi să ne trebuim pregiur ale legii pază trupurile.

[**14.**] Să nu ne têmem de cela ci să pare că omoară trupul,

[**15.**] pentru că mare-i a[63] sufletului primejdie întru vêcinică muncă zăcînd celor ce calcă porînca lui Dumnezău.

[**16.**] Să ne întrarmăm, dară, cea a celui dumnezăiescu gînd dumnezăiască bi- *[902/2]* ruinţă.

[**17.**] Pentru că aşa murind noi, Avraam, Isaac şi Iacov ne vor arăta şi toţi părinţii ne vor lăuda."

[**18.**] Şi la unul fieştecarele dentru cei ci să trăgea de la ei fraţi zicea cei rămaşi: „Să nu ne ruşinezi pre noi, frate, nici să amăgeşti pre ceia ce au murit mai nainte de noi fraţi!"

[**19.**] Nu necunoaşteţi cêle ale frăţiei dragosti, carele cea dumnezăiască şi preaînţeleaptă socoteală pren părinţi celor ce s-au făcut le-au împărţit şi pren cêle a maicii împărţindu pîntece,

[**20.**] în-

Versiunea modernă

în vreme ce tu te vei jelui amarnic că i-ai ucis, fără pricină, pe luptătorii virtuţii."

[**15.**] Iar cînd acesta urma să moară, [a spus]:

[**16.**] „Avînd în vedere eroismul fraţilor mei, nu voi dezerta din linia de bătaie."

[**17.**]

[**18.**]

[19.] Şi spunînd acestea, s-a aruncat în vasul cu jăratec, şi astfel şi-a dat sufletul.

Capitolul al 13-lea

[**1.**] Vezi, aşadar, că cei şapte fraţi au dispreţuit pînă la moarte suferinţele: [aceasta] dovedeşte din toate perspectivele că bine cinstitoarea cugetare este prin sine stăpînă asupra afectelor.

[**2.**] Deoarece, [dacă] ar fi mîncat cele spurcate slujind afectelor, am fi spus că ei au fost învinşi de acestea.

[**3.**] Însă nu este nicidecum astfel, întrucît prin cugetarea lăudată de Dumnezeu au biruit afectele.

[**4.**] Şi nu trebuie să trecem cu vederea conducerea raţiunii, căci a avut putere şi asupra afectului, şi asupra suferinţelor.

[**5.**] Cum, aşadar, am putea să nu mărturisim puterea asupra afectului [dată] de buna cugetare acestor [fraţi], de vreme ce n-au dat înapoi nici în faţa durerilor aduse de foc?

[**6.**] Căci aşa cum turnurile aşezate dinaintea porturilor, frîngînd valurile ameninţătoare, oferă molcomă apă celor ce acostează,

[**7.**] la fel şi buna cugetare cea cu şapte turnuri a tinereilor, care întăreşte portul bunei cinstiri, a învins nestăpînirea afectelor.

[**8.**] Căci într-un cor sfînt al bunei cinstiri se încurajau reciproc, spunînd:

[**9.**] „Să murim frăţeşte, fraţilor, pentru Lege! Să ne facem imitatori ai celor trei tineri din Asiria, care au dispreţuit un cuptor la fel cu acesta.

[**10.**] Să nu fim bărbaţi laşi în dovedirea bunei cinstiri!"

[**11.**] „Curaj, frate!", spunea unul, iar altul: „Îndură cu nobleţe!",

[**12.**] în vreme ce altul, aducîndu-le aminte, spunea: „Amintiţi-vă de unde sînteţi sau de mîna cărui tată a răbdat Isaac să fie înjunghiat de dragul bunei cinstiri!"

[**13.**] Iar fiecare şi toţi reciproc se sprijineau, străluciţi şi îndrăzneţi unul în faţa altuia, spunînd: „Să ne dedicăm din toată inima lui Dumnezeu, care [ne-]a dat sufletele, şi să [ne] folosim trupurile ca pază pentru Lege.

[**14.**] Să nu fim înfricoşaţi de cel care hotărăşte să ne omoare trupul,

[**15.**] căci mare este pericolul sufletului supus torturii veşnice pentru cei care încalcă porunca lui Dumnezeu.

[**16.**] Aşadar, să ne punem armura ce este în puterea lui Dumnezeu, a dumnezeieştii cugetări.

[**17.**] Căci murind astfel, ne vor întîmpina Avraam, Isaac şi Iacob şi toţi părinţii ne vor lăuda."

[**18.**] Şi de fiecare dată cînd unul dintre ei era luat, fraţii rămaşi spuneau: „Să nu ne faci de ruşine, frate, şi să nu-i dezminţi pe fraţii care au murit mai înaintea noastră!"

[**19.**] Nu ignoraţi farmecele frăţietăţii, de vreme ce dumnezeiasca şi întru tot înţeleapta pronie a împărţit-o prin cei ce au devenit părinţi şi a sădit-o prin pîntecele de maică;

[**20.**] în

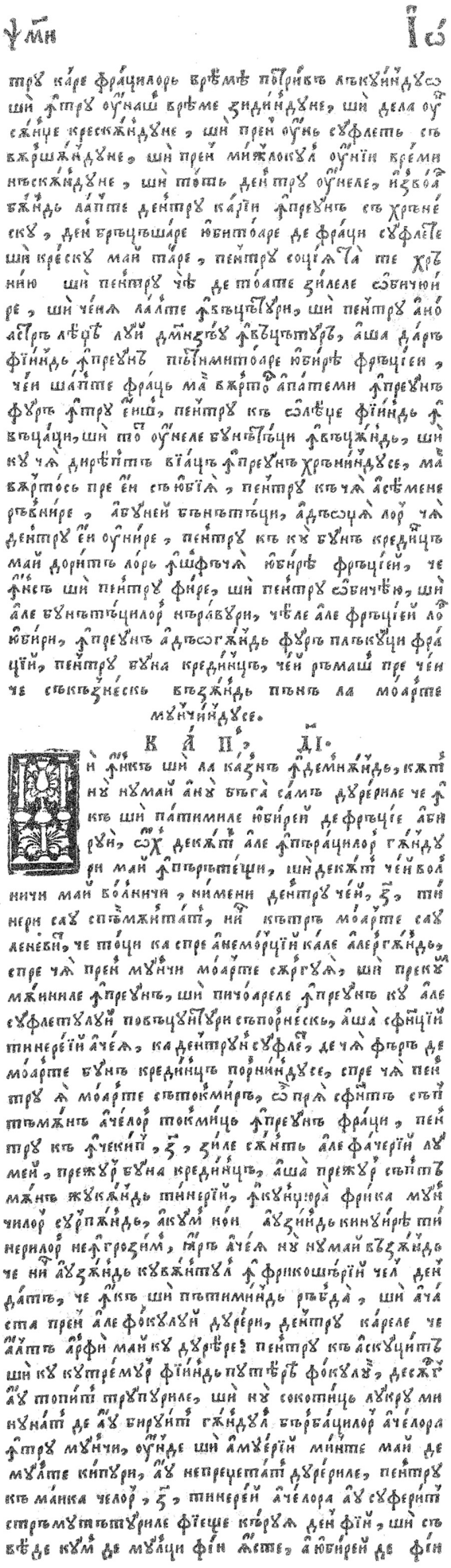

Biblia 1688, p. 748, col. 1

tru care fraţilor vrêmea potrivă lăcuindu-o şi întru unaşi vrême zidindu-ne şi de la un sînge crescîndu-ne şi pren un suflet săvîrşîndu-ne;

[**21.**] şi pren mijlocul unii vremi născîndu-ne şi tot dentru unele izvoară bînd lapte, dentru carii împreună să hrănescu de-mbrăţăşare iubitoare de fraţi suflete;

[**22.**] şi crescu mai tare, pentru soţiia ta te hrăniiu şi pentru cea de toate zilele obiciuire şi ceiialalte învăţături şi pentru a noastră lêgea lui Dumnezău învăţătură.

[**23.**] Aşa, dară, fiind împreună pătimitoare iubirea frăţiei, cei şapte fraţi mai vîrtos a patemi împreună fură întru eişi,

[**24.**] pentru că o lêge fiind învăţaţi şi tot unele bunătăţi învăţînd şi cu cea direaptă viaţă împreună hrănindu-se, mai vîrtos pre ei să iubiia.

[**25.**] Pentru că cea asêmene rîvnire a bunei bunătăţi adăogea lor cea dentru ei unire,

[**26.**] pentru că cu bună credinţă mai dorită lor îşi făcea iubirea frăţiei.

[**27.**] Ce însă şi pentru fire, şi pentru obicêiu şi ale bunătăţilor năravuri cêle ale frăţiei lor iubiri împreună adăogînd, fură plăcuţi fraţii pentru buna credinţă, cei rămaşi pre cei ce să căznesc văzînd pînă la moarte muncindu-se.

Cap 14

[**1.**] Şi încă şi la caznă îndemnînd, cît nu numai a nu băga samă durerile, ce încă şi patimile iubirei de frăţie a birui.

[**2.**] Oh, decît ale împăraţilor gînduri mai împărăteşti şi decît cei volnici mai volnici!

[**3.**]

[**4.**] Nimeni dentru cei 7 tineri s-au spăimîntat, nici cătră moarte s-au lenevit,

[**5.**] ce toţi, ca spre a nemorţii cale alergînd, spre cea pren munci moarte sîrguia.

[**6.**] Şi precum mîinile împreună şi picioarele împreună cu ale sufletului povăţuituri să pornesc, aşa sfinţii tinereii aceia ca dentr-un suflet de cea fără de moarte bună credinţă pornindu-se, spre cea pentru ea moarte să tocmiră.

[**7.**] O, preasfîntă săptămînă a celor tocmiţi împreună fraţi! Pentru că, în ce chip 7 zile sînt ale facerii lumei prejur buna credinţă,

[**8.**] aşa prejur săptămînă jucînd tinerii încungiura, frica muncilor surpînd.

[**9.**] Acum, noi, auzind chinuirea tinerilor, ne îngrozim, iară aceia nu numai văzînd, ce nici auzînd cuvîntul înfricoşării cel de-ndată, ce încă şi pătimind răbda, şi aceasta pren ale focului dureri.

[**10.**] Dentru carele ce altă ar fi mai cu durêre? Pentru că ascuţită şi cu cutremur fiind putêrea focului, de sîrg au topit trupurile.

[**11.**] Şi nu socotiţi lucru minunat de au biruit gîndul bărbaţilor acelora întru munci, unde şi a muierii minte mai de multe chipuri au nepregetat durerile.

[**12.**] Pentru că maica celor 7 tinerei acelora au suferit strămutăturile fieştecăruia den fii.

[**13.**] Şi să vêde cum de mulţi fii iaste a iubirei de fii /

Ms. 45, p. 902-903

tru carele cea atocma fraţilor lăcuiţi fiind vrême şi întru unaşi vrême zidindu-ne şi de la un sînge crescîndu-ne şi pren[64] un suflet săvîrşindu-ne;

[**21.**] şi pren atocma născîndu-ne vrême şi dentru uneleşi bînd lapte izvoară, dentru carele împreună să hrănescu de îmbrăţăşeri iubitoare de fraţi suflete;

[**22.**] şi crescu mai tare pentru soţietátea hrănii şi pren cea de toate zilele cunoştinţă şi cêealaltă învăţătură şi cêea a noastră întru lêgea lui Dumnezău învăţătură.

[**23.**] Aşa, dară, fiind împreună pătimitoare iubirea frăţiei, cei 7 fraţi mai împreună a pătimi fură între sine,

[**24.**] pentru că cu o lêge fiind învăţaţi şi unele învăţînd bunătăţi şi cu cea dreaptă împreună hrănindu-să viaţă, mai vîrtos pre sine iubiia.

[**25.**] Pentru că cea atocma rîvnire a ceii bune bunătăţi adăogea lor cea între ei depreună cugetare,

[**26.**] pentru că împreună cu bună credinţa mai poftită şie făcea iubirea frăţiei.

[**27.**] Ce însă şi pentru fire, şi pentru obicêiu şi a bunătăţilor năravuri cêlea ale frăţiei lor iubiri împreună adăogînd, suferiră pentru bună credinţa pre fraţi, cei rămaşi pre cei ci să căznescu văzînd pînă la moarte muncindu-să.

Cap 14

[**1.**] Şi încă şi la cazná îndemnîndu, cît nu numai durerilor a nebăga în samă ei, ci încă şi a iubirei frăţiei patime a birui.

[**2.**] O, decît împăraţi gînduri mai împărăteşti şi decît volnici mai volnici![65]

[**3.**]

[**4.**] Nimeni dentru cei *[903/1]* 7 tinerei s-au spămîntat, nici cătră moarte s-au lenit,

[**5.**] ci toţi, ca cînd spre a nemorţii cale alergînd, spre cel pre a muncilor sîrguia.

[**6.**] Pentru că şi carele mîinile împreună şi picioarele împreună cu ale sufletului povăţuituri să pornescu, aşa cei sfinţi tinerei aceia ca dentru suflet ceii fără moarte bune credinţe pornindu-să, pentru cea pentru ea împreună să tocmiră moarte.

[**7.**] O, preasfîntă a tocmiţilor împreună fraţi săptămînă! Pentru că, în ce chip 7 ale facerii luminei zile pregiur bună credinţa,

[**8.**] aşa pregiur săptămînă jucînd tinereii încungiura, cea a muncilor frică surpînd.

[**9.**] Acum, noi, auzind strînsoarea tinerilor, întristămu-ne, iară aceia nu numai văzînd, ci nici auzind cel îndată al înfricoşerii cuvînt, ci încă şi pătimind răbda, şi aceasta pren a focului dureri.

[**10.**] De carele ce alt ar fi mai cu durêre? Pentru că ascuţită şi întristătoare a focului fiind putêre, de sîrgu au topit trupurile.

[**11.**] Şi nu minunat[66] socotiţi dă gîndul au biruit bărbaţilor acelora întru munci, unde şi a muierii minte mai de multe chipuri au nepregetat dureri.

[**12.**] Pentru că maica acelor 7 tinerei acelora au suferit cêle de la unul fieştecarele dentru fii strămutături.

[**13.**] Şi să vêde cum de mulţi fii iaste cea a iubirei fiilor

Versiunea modernă

acesta fraţii au locuit tot atîta vreme, au fost plăsmuiţi în acelaşi timp şi au fost crescuţi din acelaşi sînge şi duşi pînă la capăt prin acelaşi suflet;

[**21.**] şi au fost născuţi după acelaşi timp şi au băut lapte din aceleaşi izvoare şi din aceste împreună îmbrăţişări se hrănesc laolaltă sufletele iubitoare de fraţi;

[**22.**] şi ei cresc viguros, din pricina hrănirii împreună, a conversaţiei zilnice şi a educaţiei, precum şi a exersării noastre întru Legea lui Dumnezeu.

[**23.**] Aşadar, pentru că iubirea de fraţi a fost stabilită prin comunitatea de afecte, cei şapte fraţi erau şi mai plini de afecţiune unii faţă de alţii.

[**24.**] Căci, după ce au fost educaţi în aceeaşi Lege şi au practicat aceleaşi virtuţi, crescuţi împreună într-o viaţă dreaptă, cu atît mai mult se iubeau unii pe alţii.

[**25.**] Căci zelul comun pentru desăvîrşire întărea armonia reciprocă a înţelegerii,

[**26.**] deoarece, o dată cu buna cinstire, îşi potenţau iubirea frăţească.

[**27.**] Dar, cu toate că cele ce ţin de natură, de conversaţie şi de moravurile virtuţii au crescut dimpreună farmecurile frăţietăţii, cei rămaşi răbdau de dragul bunei cinstiri să-şi vadă fraţii chinuiţi, fiind torturaţi pînă la moarte.

Capitolul al 14-lea

[**1.**] Mai mult, îi îndemnau la chin, pentru că ei nu numai că dispreţuiau durerile, dar şi aveau în putere afectele iubirii frăţeşti.

[**2.**] O, cugetări mai împărăteşti decît împăraţii şi mai libere decît cei liberi!

[**3.**]

[**4.**] Nici unul dintre cei şapte băieţandri nu a fost laş, nici nu a pregetat în faţa morţii,

[**5.**] ci toţi s-au grăbit spre [moartea] în torturi ca şi cum ar fi alergat pe calea nemuririi.

[**6.**] Căci şi aşa cum mîinile şi picioarele se mişcă în acord prin călăuzirea sufletului, tot aşa acei sfinţi băieţandri, ca şi cum ar fi mişcaţi de unicul suflet nemuritor al bunei cinstiri, au fost în acord [optînd] pentru moarte de dragul ei.

[**7.**] O, preasfîntă şeptime a fraţilor aflaţi în deplin acord! Căci aşa cum şapte zile ale facerii lumii [se află] în jurul bunei cinstiri,

[**8.**] tot astfel băieţandrii, în cerc, se roteau în jurul şeptimei [de zile], distrugînd frica de torturi.

[**9.**] Noi, acum, ne înfiorăm ascultînd despre nenorocirea tinerilor; ei însă nu numai văzînd, nici numai ascultînd cuvîntul ce ameninţa de aproape, ci chiar fiind afectaţi, îndurau cu tărie, şi aceasta în durerile focului.

[**10.**] Ce ar putea fi mai repede aducător de durere dintre acestea? Căci puterea focului, fiind ascuţită şi iute, le-a dezlegat cu repeziciune trupurile.

[**11.**] Şi să nu socotiţi un lucru de mirare dacă cugetarea acelor bărbaţi a avut puterea [de a conduce] în timpul torturilor, cînd şi mintea unei femei a cugetat dincolo de durerile cele mai diverse.

[**12.**] Căci mama acelor şapte tineri a îndurat chinurile pentru fiecare dintre copii.

[**13.**] Însă se vede cum iubirea cea care îndrăgeşte copiii este [roditoare] de mulţi copii,

Biblia 1688, p. 748, col. 2

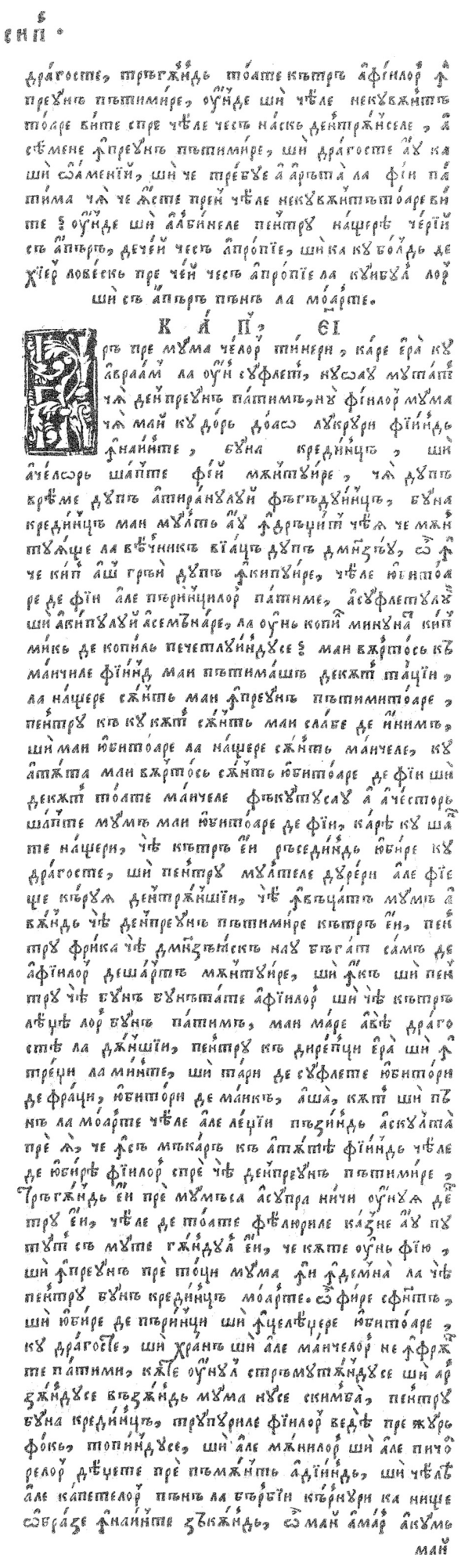

dragoste, trăgînd toate cătră a fiilor împreună pătimire.

[**14.**] Unde şi cêle necuvîntătoare vite spre cêle ce să nasc dentr-însele asêmene împreună pătimire şi dragoste au, ca şi oamenii.

[**15.**]

[**16.**]

[**17.**]

[**18.**] Şi ce trebuie a arăta la fii patima cea ce iaste pren cêle necuvîntătoare vite,

[**19.**] unde şi albinele, pentru naşterea cerii, să apără de cei ce să apropie şi ca cu bold de hier lovesc pre cei ce să apropie la cuibul lor şi să apără pînă la moarte?

Cap 15

[**20.**] Iară muma celor tineri, care era cu Avraám la un suflet, nu o au mutat cea denpreună patimă.

[**1.**]

[**2.**] Fiilor muma cea mai cu dor, doao lucruri fiind înainte, buna credinţă şi a celor şapte fii mîntuire, cea după vrême, după a tiranului făgăduinţă,

[**3.**] buna credinţă mai mult au îndrăgit, cêea ce mîntuiêşte la vêcinică viaţă, după Dumnezău.

[**4.**] O, în ce chip aş grăi după închipuire cêle iubitoare de fii ale părinţilor patime, a sufletului şi a chipului asemănare la un copil, minunat chip mic de copil pecetluindu-se? Mai vîrtos că maicile, fiind mai pătimaşă decît taţii, la naştere sînt mai împreună pătimitoare.

[**5.**] Pentru că, cu cît sînt mai slabe de inimă şi mai iubitoare la naştere sînt maicele, cu atîta mai vîrtos sînt iubitoare de fii.

[**6.**] Şi decît toate maicele făcutu-s-au a acestor şapte mumă mai iubitoare de fii, carea, cu şapte naşteri, cea cătră ei răsedind iubire cu dragoste

[**7.**] şi pentru multele dureri ale fieştecăruia dentr-înşii, cea învăţată mumă avînd cea denpreună pătimire cătră ei,

[**8.**] pentru frica cea dumnezăiască n-au băgat samă de a fiilor deşartă mîntuire.

[**9.**] Şi încă şi pentru cea bună bunătate a fiilor şi cea cătră lêgea lor bună patimă mai mare avea dragostea la dînşii,

[**10.**] pentru că direpţi era şi întregi la minte şi tari de suflete, iubitori de fraţi, iubitori de maică, aşa cît şi pînă la moarte cêle ale legii păzind, asculta pre ea.

[**11.**] Ce însă, măcară că atîtea fiind cêle de iubirea fiilor spre cea denpreună pătimire trăgînd ei pre mumă-sa, asupra nici unuia dentru ei cêle de toate fêliurile cazne au putut să mute gîndul ei,

[**12.**] ce cîte un fiiu şi împreună pre toţi muma îi îndemna la cea pentru bună credinţă moarte.

[**13.**] O, fire sfîntă şi iubire de părinţi şi înţelêgere iubitoare cu dragoste şi hrană şi ale maicelor neînfrînte patimi!

[**14.**] Cîte unul strămutîndu-se şi arzîndu-se văzînd muma, nu se schimba pentru buna credinţă.

[**15.**] Trupurile fiilor vedea prejur foc topindu-se şi ale mînilor şi ale picioarelor dêgete pre pămînt adiind şi cêlea ale capetelor pînă la bărbii cărnuri ca nişte obraze înainte zăcînd.

[**16.**] O, mai amar acum //

Ms. 45, p. 903-904

dragoste, trăgînd toate către a fiilor împreună pătimire.

[**14.**] Unde şi cêle fără cuvînt dobitoace depotrivă cea de către iale împreună pătimire făcute şi dragoste, ca şi[67] oamenii.

[**15.**]

[**16.**]

[**17.**][68]

[**18.**] Şi ce trebuia cea pren cêle fără cuvinte dobitoace a arăta către fii împreună patimă,

[**19.**] unde şi albinele, pentru naşterea cerii, să apără de cei ci să apropie şi în ce chip cu de fier boldu lovescu pre cei ce apropie la cuibul lor şi să apără pînă la moarte?

Cap 15

[**20.**] Ci nu pre ceia cu Avraam de un suflet, pre a tinereilor maică, au mutatu-o împreună cu patima fiilor.

[**1.**][69]

[**2.**] Mai poftită maica, *[903/2]* doao fiind înainte, bună credinţa şi a celor 7 fii mîntuire, cea după vrême, după a tiranului făgăduinţă,

[**3.**] bună credinţa mai mult au îndrăgitu-o, pre cêea ce mîntuiêşte la vêcinică viaţă după Dumnezău.

[**4.**] O, în ce chip aş grăi după năravcêle iubitoare de fii a părinţilor patime, a sufletului şi a chipului asămănare la mic copil, chip preaminunat împecetluindu-să? Mai vîrtos pentru că pătimind născîndu-să, maicele decît taţii sînt mai împreună pătimitoare.

[**5.**] Pentru că, cu cît sînt mai slabe la suflete şi mai iubite la naştere sînt maicele, cu atîta mai vîrtos sînt iubitoare de fii.

[**6.**] Şi decît toate maicele făcutu-s-au acestor şapte maică mai iubitoare de fii, carea, cu şapte naşteri, cea către ei răsădindu-să iubire cu dragoste

[**7.**] şi pren multe cêle pren fieştecarele lor dureri, cea învăţată cea către ei are împreună pătimire,

[**8.**] pentru cea către Dumnezău frică au trecut cu vedêrea cea a fiilor după vrême mîntuire.

[**9.**] Şi încă şi pentru cea bună bunătate a fiilor şi cea către lêge a lor bună patimă mai mare cea întru ei avea iubire cu dragoste,

[**10.**] pentru că drepţi era şi întregi la crieri şi mari la suflet, iubitori de fraţi, iubitori de maică, aşa cît şi pînă la moarte cêlea a legii păzind, asculta pre ea.

[**11.**] Ci însă, măcar că atîtea era prejur iubirea fiilor către împreună pătimire trăgînd pre maică, pre nici unul dentru ei gîndul ei cêle de toate fêliurile de cazne au putut să mute,

[**12.**] ci cîte un ficior şi împreună pre toţi maica la cea pentru bună credinţa îndemna moartea.

[**13.**] O, fire sfîntă şi iubire a părinţilor şi înţelêgere iubitoare cu dragoste şi aplecături şi a maicilor neînfrînte patime!

[**14.**] Cîte unul strămutîndu-să şi arzîndu-să văzînd maică, nu să primeniia pentru bună credinţa.

[**15.**] Pielíţele fiilor vedea pregiur foc topindu-să şi cêlea ale mîinilor şi a picioarelor dêgete pre *[904/1]* pămînt adiind şi cêle ale capetilor pînă la bărbii trupuri ca nişte obraze înainte zăcînd.

[**16.**] O, mai amară acum

Versiunea modernă

[iubire] care atrage toate către afecţiunea copiilor.

[**14.**] De unde şi vieţuitoarele necuvîntătoare au afecţiune şi iubire, similare cu cele ale oamenilor, pentru cele născute din ele.

[**15.**]

[**16.**]

[**17.**]

[**18.**] Şi de ce trebuie să vădim afecţiunea faţă de copii prin exemplul vieţuitoarelor necuvîntătoare,

[**19.**] cînd şi albinele, la vremea facerii de faguri, îi alungă pe cei ce se apropie şi îi înţeapă cu acul ca de fier pe cei care se apropie de puii lor şi îi protejează pînă la moarte?

Capitolul al 15-lea

[**20.**] Însă afecţiunea faţă de copii nu a mişcat-o pe mama tinereilor, cea cu sufletul asemenea lui Avraam.

[**1.**]

[**2.**] Preadornica mamă, avînd puse în faţă două, buna cinstire şi salvarea grabnică a celor şapte fii, după făgăduinţa tiranului,

[**3.**] a iubit mai mult buna cinstire, cea care salvează spre viaţa veşnică, după Dumnezeu.

[**4.**] O, în ce chip aş putea vorbi despre afectele părinţilor care îşi iubesc copiii, cele care imprimă într-un copil, de mic, o pecete admirabilă, asemănare[a] la suflet şi la trup? Îndeosebi [aceasta se întîmplă] prin faptul că mamele sînt mai afectuoase, prin patimile naşterii, decît taţii.

[**5.**] Căci, cu cît sînt mai slabe la suflet şi au mai mulţi copii, cu atît mai mult mamele îşi iubesc copiii.

[**6.**] Iar dintre toate mamele, mama celor şapte s-a făcut cea mai iubitoare de copii, ea, căreia şapte naşteri i-au înrădăcinat dragostea faţă de fii

[**7.**] şi care prin multe dureri pentru fiecare dintre ei a exersat să aibă afecţiune,

[**8.**] [dar,] din pricina fricii faţă de Dumnezeu, a privit dincolo de salvarea vremelnică a copiilor.

[**9.**] Şi nu numai atît, ci din pricina desăvîrşirii fiilor şi a afecţiunii faţă de Legea lor a avut o mai mare dragoste părintească pentru ei.

[**10.**] Căci erau drepţi, cumpătaţi şi cu suflet mare, iubitori de fraţi şi cu atîta dragoste faţă de mamă, încît au fost convinşi de ea să păzească legiuirile.

[**11.**] Şi, totuşi, oricît de mari au fost cele ce o trăgeau pe mamă spre afecţiune solidară în privinţa iubirii de copii, torturile atît de felurite nu au putut să schimbe cugetarea vreunuia dintre ei,

[**12.**] ci maica şi-a îndemnat la moarte pentru buna cinstire pe fiecare copil şi pe toţi la un loc.

[**13.**] O, fire sfîntă, farmec al [iubirii] părinţilor, înţelegere iubitoare de vlăstare, înclinaţii şi afecte de nedomolit ale maicilor!

[**14.**] Această maică ce şi-a văzut [copiii] chinuiţi şi arşi unul cîte unul nu s-a schimbat de dragul bunei cinstiri.

[**15.**] Vedea trupurile copiilor topindu-se înconjurate de foc şi degetele picioarelor şi mîinilor zbătîndu-se pe pămînt şi cărnurile smulse de la cap pînă la bărbie zăcînd pe jos ca nişte măşti.

[**16.**] O, maică încercată acum

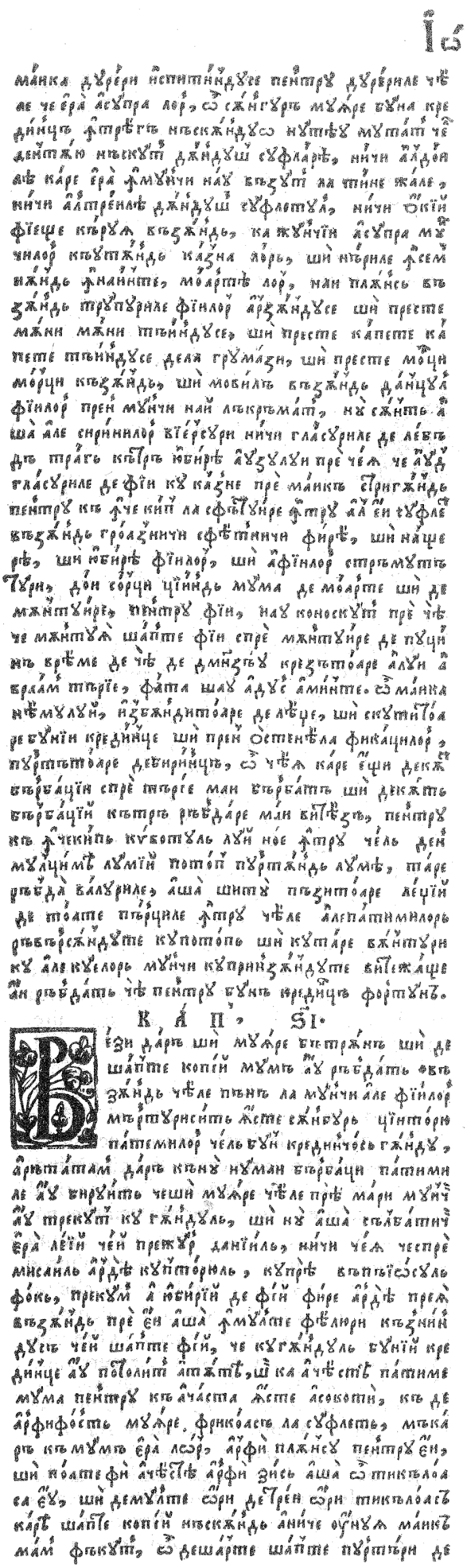

Biblia 1688, p. 749, col. 1

maica dureri ispitindu-se, pentru durerile cêle ce era asupra lor,

[**17.**] o sîngură muiére buna credinţă întreagă născîndu-o,

[**18.**] nu te-au mutat cel dentîiu născut dîndu-şi suflarea, nici al doilea care era în munci n-au văzut la tine jale, nici al treilea, dîndu-şi sufletul,

[**19.**] nici ochii fieştecăruia văzînd ca juncii asupra muncilor căutînd cazna lor şi nările însemnînd înainte moartea lor.

[**20.**] N-ai plîns văzînd trupurile fiilor arzîndu-se şi preste mîni, mîni tăindu-se, şi preste capete, capete tăindu-se de la grumazi, şi preste morţi, morţi căzînd, şi movilă văzînd danţul fiilor pren munci, n-ai lăcrămat.

[**21.**] Nu sînt aşa ale sirínilor viersuri, nici glasurile de lebădă trag cătră iubirea auzului pre ceia ce aud glasurile de fii cu cazne pre maică strigînd.

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**]

[**25.**] Pentru că, în ce chip la sfătuire întru al ei suflet, văzînd groaznici sfêtnici, firea şi naşterea şi iubirea fiilor şi a fiilor strămutături,

[**26.**] doi sorţi ţiind muma, de moarte şi de mîntuire, pentru fii,

[**27.**] n-au conoscut pre cea ce mîntuia şapte fii spre mîntuire de puţină vrême,

[**28.**] de cea de Dumnezău crezătoare a lui Avraám tărie fata şi-au adus aminte.

[**29.**] O, maica neamului, izbînditoare de lêge şi scutitoare bunii credinţe şi pren osteneala ficaţilor purtătoare de biruinţă!

[**30.**] O, cêea care eşti decît bărbaţii spre tărie mai bărbată şi decît bărbaţii cătră răbdare mai vitează!

[**31.**] Pentru că în ce chip chivotul lui Nóe, întru cel den mulţimea lumii potop purtînd lumea, tare răbda valurile,

[**32.**] aşa şi tu, păzitoare legii, de toate părţile întru cêle ale patimilor răvărsîndu-te cu potop şi cu tare vînturi, cu ale cuielor munci cuprinzîndu-te, vitejaşte ai răbdat cea pentru bună credinţă fortúnă.

Cap 16

[**1.**] Vezi, dară, şi muiére bătrînă şi de şapte copii mumă au răbdat văzînd cêle pînă la munci ale fiilor; mărturisit iaste sîngur ţiitoriu patemilor cel bun credincios gîndu.

[**2.**] Arătat-am, dară, că nu numai bărbaţi patimile au biruit, ce şi muiére cêle preamari munci au trecut cu gîndul.

[**3.**] Şi nu aşa sălbatici era leii cei prejur Daniíl, nici ceia ce spre Misaíl ardea cuptoriul cu preavăpăiosul foc, precum a iubirii de fii fire ardea pre ea, văzînd pre ei aşa în multe fêliuri căznindu-să cei şapte fii.

[**4.**] Ce cu gîndul bunii credinţe au potolit atîtea şi ca acêstea patime muma.

[**5.**] Pentru că aceasta iaste a socoti, că de ar fi fost muiére fricoasă la suflet, măcară că mumă era lor, ar fi plînsu pentru ei şi poate fi acêstea ar fi zis aşa:

[**6.**] „O, ticăloasa eu şi de multe ori de trei ori ticăloasă, carea şapte copii născînd, a nice unuia maică m-am făcut!

[**7.**] O, deşarte şapte purtări de /

Ms. 45, p. 904

durere ispitindu-te, pentru cêle pentru ei dureri,

[**17.**] nu numai sîngură muiêre cea bună credinţă întreagă fiind născută,

[**18.**] nu s-au mutat de tine cel dentîi născut dîndu-şi suflarea, nici al doilea la tine jale văzîndu cel întru munci, nici al treilea, dîndu-şi sufletul,

[**19.**] nici ochii unuia a fieştecăruia văzînd, ca a juncilor asupra muncilor căutînd a lor caznă şi nările însemnînd înainte moartea lor.

[**20.**] Nu ai plînsu văzînd trupurile fiilor arzîndu-să şi preste mîini, mîini tăindu-să, şi preste capete, capete tăindu-să de la grumazi, şi preste morţi, morţi căzînd, şi de mulţi bărbaţi văzînd a fiilor danţul pren munci nu ai lăcrămat.

[**21.**] Nu aşa-i pace cîntările, nici de lebedă, cătră iubirea auzului glasuri pre ceia ce aud ii trag, ca a fiilor glasuri pre maică glăsind.

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**][70]

[**25.**] Pentru că, în ce chip într-un sfătuitor întru ei suflet, groaznici văzînd sfêtnici, firea şi naşterea şi iubirea fiilor şi a fiilor strămutături,

[**26.**] doi sorţi ţiind maica, de moarte şi de mîntuire, pentru fii,

[**27.**] nu au cunoscut cêea ce mîntuia 7 fii cătră puţină vrême mîntuire,

[**28.**] ci a cei de Dumnezău[71] crezătoare a lui Avraam tărie fata au pomenit.

[**29.**] O, maica limbei, izbînditoare legii şi scutitoare ai bunei credinţei şi pren a măruntăilor osteneală purtătoare de biruinţă!

[**30.**] O, decît cei bărbaţi cătră tărie mai bărbată şi decît bărbaţii cătră răbdare mai vitează!

[**31.**] Pentru că în ce chip cel al lui Noe sicriiu, întru cel de mulţimea lumei potop purtînd lumea, tare răbda valurile,

[**32.**] aşa şi tu, păzitoarea legii, de toate părţile întru cel al patimilor răvărsîndu-te potop şi cu tari vînturi, cu a cuielor munci coprinzîndu-te, vitejaşte ai răbda cea pentru bună credinţa firtună.

Cap 16

[**1.**] Vezi, dară, şi muiêre bătrînă şi *[904/2]* a şapte copii maică răbdat-au cêle pînă la munci văzînd a fiilor; mărturisit sîngur ţiitor iaste a patimilor cel binecredincios gînd.

[**2.**] Arătat-am, dară, că nu numai bărbaţi patimilor au biruit, ci şi muiêre celor preamari munci au trecut cu gîndul.

[**3.**] Şi nu aşa cei de pregiur Daniil lei era sălbateci, nici[72] cela ce spre Misail ardea cuptor cu preavăpăiosul foc, ca cea a iubirei fiilor ardea pre ea fire, văzînd pre ei aşa în multe fêliuri căznindu-să cei 7 fii.

[**4.**] Ci cu gîndirea a bunei credinţe potolit-au atîtea şi ca acêstea patimi maica.

[**5.**] Pentru că şi aceasta iaste a socoti, că fricoasă la suflet dă ar fi fost muiêrea, măcar[73] maică era lor, plînsu ară fi pentru ei şi poate fi acêstea ară fi aşa zis:

[**6.**] „O, ticăloasa eu şi de multe ori de trei ori mişa, carea 7 copii fiind născută, a nici unuia maică m-am făcut!

[**7.**] O, de 7 purtători de

Versiunea modernă

de chinuri mai crunte decît cele ale naşterii,

[**17.**] [ce eşti] singura femeie care a născut întreaga bună cinstire,

[**18.**] nu te-a schimbat nici primul născut, cînd şi-a dat duhul, nici al doilea, cînd, în torturi, se uita la tine cu jale, nici cel de-al treilea, cînd şi-a dat sufletul,

[**19.**] nici privind ochii fiecăruia dintre ei, care, în mijlocul torturilor, îşi vedeau ca nişte juninci chinuirea, nici nările, care dădeau semn de moartea lor.

[**20.**] Nu ai plîns văzînd cărnurile arzînde ale copiilor şi mîinile tăiate, stivuite [ale lor] şi capetele jupuite aşezate unele peste altele şi morţii ce cădeau peste morţi, nu ai plîns văzînd mulţimea de bărbaţi care umplea locul dănţuirii copiilor tăi, prin torturi.

[**21.**] Nu este aşa pace ca [în] glasurile copiilor care îşi strigă, în torturi, maica, [în] melodiile şi în strigătele plăcute la auz ale lebedelor [care] îi atrag pe ascultători.

[**22.**]

[**23.**]

[**24.**]

[**25.**] Căci, la fel ca într-o adunare deliberativă, ea îi vedea în sufletul ei pe groaznicii sfătuitori, firea, naşterea, iubirea de copii şi caznele acestora;

[**26.**] maica, ţinînd [în mînă] două voturi, cel de moarte aducător şi cel mîntuitor pentru copii,

[**27.**] nu a cunoscut mîntuirea ce îi mîntuia pentru scurt timp pe cei şapte fii,

[**28.**] ci fiica şi-a amintit de statornicia cinstitorului de Dumnezeu Avraam.

[**29.**] O, maică a naţiunii, răzbunătoare a Legii, protectoarea bunei cinstiri, biruitoare a luptei ce se dădea în măruntaiele [tale]!

[**30.**] O, cea mai distinsă decît bărbaţii prin statornicie şi mai bărbată decît bărbaţii în răbdare!

[**31.**] Căci aşa cum arca lui Noe care, în potopul ce pierdea lumea, purtînd lumea, suporta statornic valurile,

[**32.**] la fel şi tu, păzitoarea Legii, asaltată de pretutindeni de un potop al afectelor şi de vînturi statornice fiind cuprinsă – cuile torturilor fiilor tăi –, ai suportat cu noblețe furtuna pentru buna cinstire.

Capitolul al 16-lea

[**1.**] Iată, aşadar, şi femeie bătrînă, şi maică a şapte copii, a suportat să-şi vadă copiii torturaţi pînă la moarte; [astfel] este general admis că bine cinstitoarea cugetare este suverană peste afecte.

[**2.**] Am arătat, aşadar, că nu numai bărbaţii au avut putere asupra afectelor, ci şi o femeie a dispreţuit cele mai mari torturi.

[**3.**] Nici leii dimprejurul lui Daniel nu erau atît de salbatici, nici cazanul nu-l ardea pe Misael cu un foc mai puţin năvalnic decît firea dragostei de copii o ardea de jur împrejur pe aceea care şi-a văzut cei şapte fii torturaţi în atîtea feluri.

[**4.**] Dar mama şi-a stins prin cugetarea bunei cinstiri afectele atît de mari şi de variate.

[**5.**] Căci şi aceasta trebuie cugetat: dacă femeia ar fi avut un suflet laş, deşi era mamă, i-ar fi plîns şi, poate, ar fi spus acestea:

[**6.**] „O, nenorocita de mine şi de trei ori nefericita, care am născut şapte copii şi nu mai sînt mamă a nimănui!

[**7.**] O, zadarnice şapte

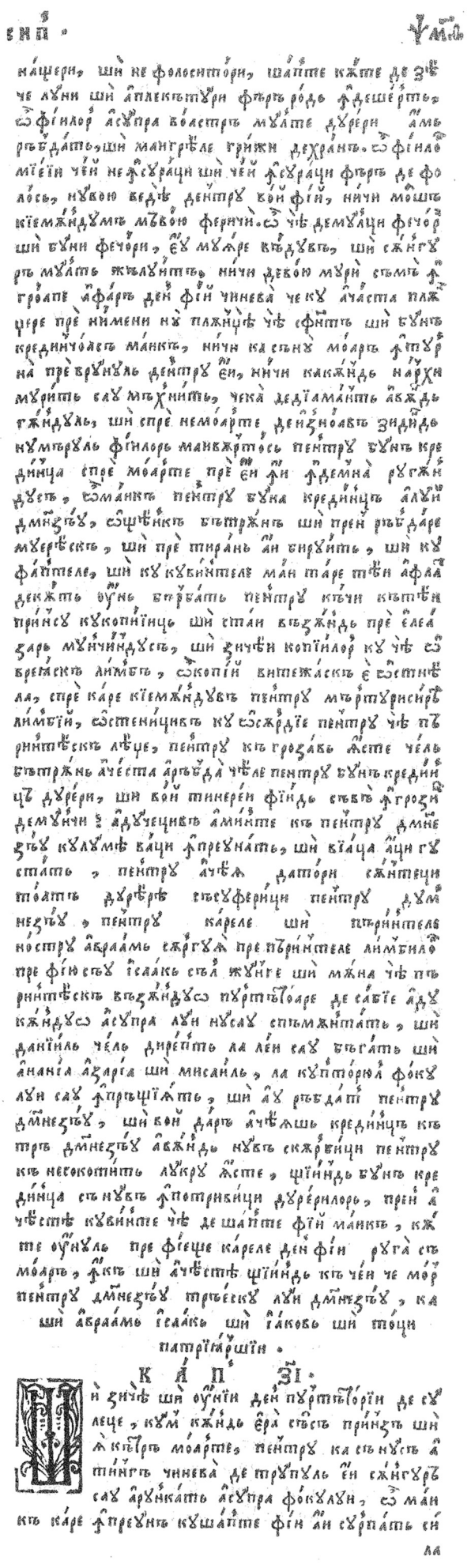

Biblia 1688, p. 749, col. 2

naşteri şi nefolositori şapte cîte de zêce luni şi aplecături fără rod!

[**8.**] În deşert, o, fiilor, asupra voastră multe dureri am răbdat şi mai grêle griji de hrană.

[**9.**] O, fiilor miei cei neînsuraţi şi cei însuraţi fără de folos, nu voiu vedea dentru voi fii, nici „moaşă" chiemîndu-mă mă voiu ferici!

[**10.**] O, cea de mulţi feciori şi buni feciori eu, muiêre văduvă şi sîngură, mult jăluită!

[**11.**] Nici de voiu muri, să mă îngroape afară den fii cineva."

[**12.**] Ce cu aceasta plîngere pre nimeni nu plîngea cea sfîntă şi bună credincioasă maică, nici ca să nu moară înturna pre vrunul dentru ei, nici ca cînd n-ar hi murit s-au mîhnit,

[**13.**] ce ca de diamant avînd gîndul şi spre nemoarte de iznoavă zidind numărul fiilor, mai vîrtos pentru bună credinţa spre moarte pre ei îi îndemna, rugîndu-să.

[**14.**] O, maică, pentru buna credinţă a lui Dumnezău oşteancă bătrînă şi pren răbdare muierească şi pre tiran ai biruit şi cu faptele şi cu cuvintele mai tare te-ai aflat decît un bărbat!

[**15.**] Pentru căci că te-ai prinsu cu copiii-ţi şi stai văzînd pre Eleázar muncindu-să şi ziceai copiilor cu cea ovreiască limbă:

[**16.**] „O, copii, vitejască e ostineala[5] spre care, chiemîndu-vă pentru mărturisirea limbii, osteniţi-vă cu osîrdie pentru cea părintească lêge.

[**17.**] Pentru că grozav iaste cel bătrîn acesta a răbda cêle pentru bună credinţă dureri şi voi, tinerei fiind, să vă îngroziţi de munci!

[**18.**] Aduceţi-vă aminte că pentru Dumnezău cu lumea v-aţi împreunat şi viaţa aţi gustat.

[**19.**] Pentru acêea, datori sînteţi toată durêrea să suferiţi pentru Dumnezău,

[**20.**] pentru carele şi părintele nostru, Avraám, sîrguia pre părintele limbilor, pre fiiu-său, Isaác, să-l junghe; şi mîna cea părintească văzîndu-o purtătoare de sabie aducîndu-o asupra lui, nu s-au spămîntat.

[**21.**] Şi Daniil cel direpţ la lei s-au băgat şi Ananía, Azaría şi Misaíl la cuptoriul focului s-au împrăştiiat şi au răbdat pentru Dumnezău.

[**22.**] Şi voi, dară, acêeaşi credinţă cătră Dumnezău avînd, nu vă scîrbiţi,

[**23.**] pentru că nesocotit lucru iaste, ştiind bună credinţa, să nu vă împotriviţi durerilor."

[**24.**] Pren acêstea cuvinte, cea de şapte fii maică cîte unul pre fieştecarele den fii ruga să moară.

[**25.**] Încă şi acêstea ştiind, că cei ce mor pentru Dumnezău trăiescu lui Dumnezău, ca şi Avraám, Isaác şi Iácov şi toţi patriiarşii.

Cap 17

[**1.**] Şi zicea şi unii den purtătorii de suleţe cum cînd era să să prinză şi ea cătră moarte, pentru ca să nu să atingă cineva de trupul ei, sîngură s-au aruncat asupra focului.

[**2.**] O, maică, care împreună cu şapte fii ai surpat si- //

Ms. 45, p. 904-905

naşteri şi nefolositori 7 cîte de 10 luni şi fără roadă aplecături!

[**8.**] Întru dăşert asupra voastră, o, fii, multe am răbdat dureri şi mai grêle griji de hrană.

[**9.**] O, de ai miei fii şi cei neînsuraţi şi cei însuraţi fără folos, nu voi vedea dentru voi fii, nici „moaşe" chemîndu-mă ferici-mă-voi!

[**10.**] O, cea cu mulţi ficiori şi buni ficiori eu, muiêre văduă şi sîngură, mult jelită!

[**11.**] Nici de voi muri, să mă îngroape dentru fii afară oarecarele."

[**12.**] Ci cu aceasta plîngere pre nime nu plîngea cea sfîntă şi binecredincioasă maică, nici ca să nu moară înturna pre vrunul dentru ei, ca cînd nice ar muri s-au mîhnit,

[**13.**] ci ca gînd de diamant avînd gîndul şi spre fără de moarte de iznoavă zidindu cel al fiilor număr, mai vîrtos pentru bună credinţa spre moarte pre ei îndemna-i, rugîndu-să.

[**14.**] O, maică, pentru bună credinţa lui Dumnezău oşteană bătrînă şi muiêre, pren răbdare şi pre tíran ai biruit şi cu fapte te-ai aflat decît bărbat şi cu cuvintele mai tare!

[**15.**] Pentru că, căci te-ai prinsu cu copiii, stai, pre Eleázar văzîndu-l muncindu-să, şi ziceai copiilor rugi cu cea ovriiască limbă:

[**16.**] „O, copii, vitejască-i osteneala spre carele, chemîndu-vă *[905/1]* pentru mărturisirea limbei, osteniţi-vă cu osîrdie pentru cea părintească lêge.

[**17.**] Şi pentru că grozav iaste cel bătrîn acesta a răbda cêle pentru bună credinţa dureri şi voi, tinereii, să vă întristaţi de munci!

[**18.**] Aduceţi-vă aminte că pentru Dumnezăul lumei aţi luat şi vieţii aţi gustat.

[**19.**] Pentru acêea, datori sînteţi toată durêrea să suferiţi pentru Dumnezău,

[**20.**] pren carele şi părintele nostru, Avraam, sîrguia pre cel al limbei părinte să-l junghe Isaac; şi cea părintească mînă de sabie pornitoare pornindu-să asupra lui văzînd, nu s-au spămîntat.

[**21.**] Şi Daniil cel drept la lei s-au pus şi Ananías, Azarías şi Misail la peşterea[74] focului s-au împrăştiiat şi au răbdat pentru Dumnezău.

[**22.**] Şi voi, dară, acêeaşi credinţă cătră Dumnezău avînd, nu vă scîrbiţi,

[**23.**] pentru că nesocotit lucru, ştiind bună credinţa, să nu să împotrivască durerilor."

[**24.**] Pren acêstea cuvinte, cea de şapte maică cîte pre unul fieştecarele dentru fii rugînd să moară.[75]

[**25.**] Şi încă şi acêstea ştiind, că ceia ci pren Dumnezău mor trăiescu lui Dumnezău, ca şi Avraam, Isaac şi Iacov şi toţi patriarşii.

Cap 17

[**1.**] Şi zicea şi dentru purtătorii de suliţe oarecarii cum cînd era să să prinză şi ea cătră moarte, pentru ca să nu să atingă neştine de trupul ei, pre sine s-au aruncat asupra focului.

[**2.**] O, maică, împreună cu şapte fii surpînd

Versiunea modernă

sarcini şi inutile şapte [sarcini] de zece luni şi nerodnice alăptări!

[**8.**] Zadarnic pentru voi am îndurat, copii, multe dureri şi grijile prea grele ale creşterii [voastre].

[**9.**] Vai de copiii mei, unii necăsătoriţi, iar ceilalţi căsătoriţi fără folos, nu voi vedea copiii voştri, nici nu voi fi fericită de chemarea de „bunică"!

[**10.**] Vai, eu, cu mulţi şi frumoşi copii, [am ajuns] femeie văduvă şi singură, cu totul de plîns!

[**11.**] Cînd voi muri, nu voi mai avea nici unul dintre fii să mă îngroape."

[**12.**] Însă sfînta şi bine cinstitoarea femeie nu l-a jelit cu acest bocet pe nici unul şi nici nu l-a îndepărtat pe vreunul dintre ei de moarte şi nici nu s-a întristat de cei ce mureau,

[**13.**] ci, avînd o minte ca de diamant şi născîndu-i iarăşi spre nemurire, ea îşi îndemna fiii, implorîndu-i, ca [să meargă] mai repede la moarte pentru buna cinstire.

[**14.**] O, maică, bătrînă ostaşă a lui Dumnezeu, de dragul bunei cinstiri ai învins tiranul prin statornicia femeii şi ai fost descoperită, prin fapte şi cuvinte, mai puternică decît un bărbat!

[**15.**] Căci şi atunci cînd ai fost luată împreună cu copiii ai stat neclintită cînd l-ai văzut pe Eleazar torturat şi le spuneai copiilor în limba ebraică:

[**16.**] „O, copii, nobilă [este] lupta la care aţi fost chemaţi pentru a aduce deplină mărturie pentru naţiune, luptaţi-vă cu rîvnă pentru Legea strămoşească.

[**17.**] Căci ar fi ruşinos ca bătrînul acesta să suporte durerile de dragul bunei cinstiri, iar voi, tinerii, să fiţi înspăimîntaţi de torturi!

[**18.**] Amintiţi-vă că pentru Dumnezeu aveţi parte de lume şi vă bucuraţi de viaţă.

[**19.**] De aceea sînteţi datori să suportaţi orice chin pentru Dumnezeu.

[**20.**] Pentru el şi tatăl nostru, Avraam, s-a grăbit să-l înjughie pe Isaac, fiul său, părinte al naţiunii; iar acesta, vazînd mîna părintească ce purta sabie că se abătea asupra lui, nu s-a îngrozit.

[**21.**] Şi dreptul Daniel a fost aruncat la lei, şi Anania, Azaria şi Misael au fost azvîrliţi în cuptorul de foc şi au răbdat pentru Dumnezeu.

[**22.**] Şi voi, aşadar, avînd aceeaşi credinţă în Dumnezeu, nu vă descurajaţi,

[**23.**] căci ar fi iraţional ca, după ce aţi cunoscut buna cinstire, să nu rezistaţi chinurilor."

[**24.**] Prin aceste cuvinte mama celor şapte îi îndemna pe fiecare dintre fii să moară.

[**25.**] Dar ei mai ştiau şi că cei care mor pentru Dumnezeu sînt vii la Dumnezeu, ca şi Avraam, Isaac, Iacob şi toţi patriarhii.

Capitolul al 17-lea

[**1.**] Şi unii dintre lăncieri spuneau că, atunci cînd urma să fie luată şi ea spre moarte, s-a aruncat în văpaie, ca nimeni să nu-i atingă trupul.

[**2.**] O, maică care ai nimicit cruzimea tiranului împreună cu cei şapte copii

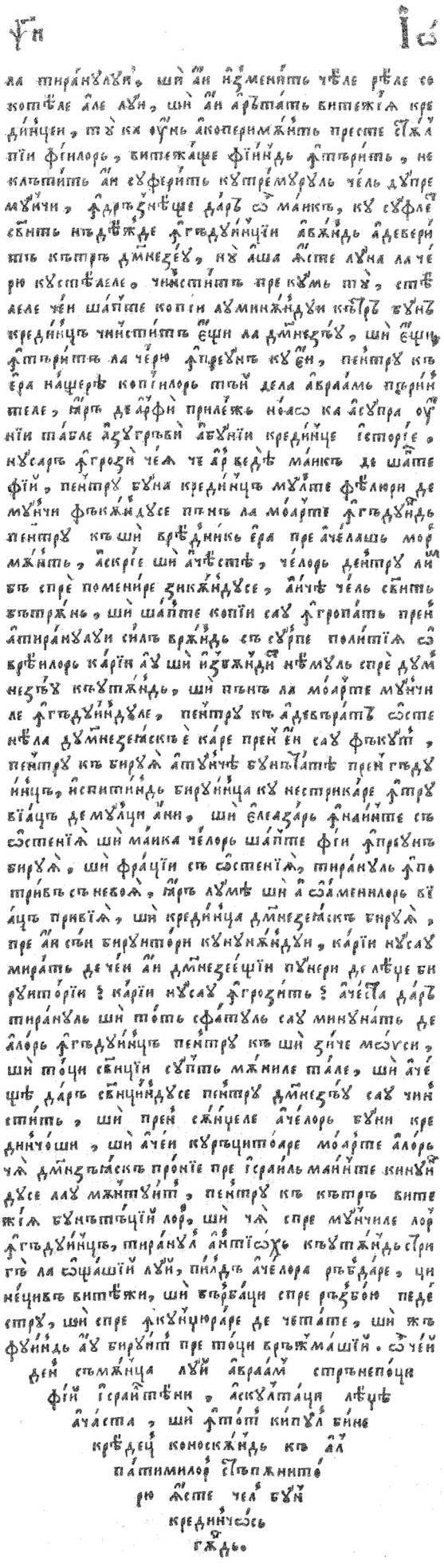

Biblia 1688, p. 750, col. 1

la tiranului şi ai izmenit cêle rêle socotêle ale lui şi ai arătat vitejiia credinţei!

[**3.**] Tu, ca un acoperimînt preste stîlpii fiilor vitejaşte fiind întărit, neclătit ai suferit cutremurul cel dupre munci.

[**4.**] Îndrăznêşte, dară, o, maică cu suflet svînt, nădêjde îngăduinţii avînd adeverită cătră Dumnezeu!

[**5.**] Nu aşa iaste luna la ceriu cu stêlele cinstită, precum tu, stêlele, cei şapte copii, luminîndu-i cătră bună credinţă, cinstită eşti la Dumnezău şi eşti întărită la ceriu împreună cu ei.

[**6.**] Pentru că era naşterea copiilor tăi de la Avraám, părintele.

[**7.**] Iară de ar fi prilej noao ca asupra unii table a zugrăvi a bunii credinţe istorie, nu s-ară îngrozi ceia ce ar vedea maică de şapte fii, pentru buna credinţă, multe fêliuri de munci făcîndu-se pînă la moarte, îngăduind?

[**8.**] Pentru că şi vrêdnic era pre acelaşi mormînt a scrie şi acêstea celor dentru limbă spre pomenire zicîndu-se:

[**9.**] „Aicea cel svînt bătrîn şi şapte copii s-au îngropat pren a tiranului silă, vrînd să surpe polítiia ovrêilor,

[**10.**] carii au şi izbîndit neamul, spre Dumnezău căutînd şi pînă la moarte muncile îngăduindu-le."

[**11.**] Pentru că adevărată osteneala dumnezăiască e care pren ei s-au făcut.

[**12.**] Pentru că biruia atuncea bunătatea pre-ngăduinţă, ispitind biruinţa cu nestricare întru viaţă de mulţi ani.

[**13.**] Şi Eleazár înainte să osteniia şi maica celor şapte fii împreună biruia şi fraţii să osteniia.

[**14.**] Tiranul împotrivă să nevoia; iară lumea şi a oamenilor viaţă priviia.

[**15.**] Şi credinţa dumnezeiască biruia, pre ai săi biruitori cununîndu-i.

[**16.**] Carii nu s-au mirat de cei ai dumnezeieştii puneri de lêge biruitorii? Carii nu s-au îngrozit?

[**17.**] Acesta, dară, tiranul şi tot sfatul s-au minunat de a lor îngăduinţă.

[**18.**]

[**19.**] Pentru că şi zice Móisi: „Şi toţi svinţii — supt mînile tale."

[**20.**] Şi aceştia, dară, svinţindu-se, pentru Dumnezău s-au cinstit.

[**21.**]

[**22.**] Şi pren sîngele acelor buni credincioşi şi acei curăţitoare moarte a lor, cea dumnezăiască prónie pre Israíl mainte chinuindu-se l-au mîntuit.

[**23.**] Pentru că cătră vitejiia bunătăţii lor şi cea spre muncile lor îngăduinţă tiranul Antióh căutînd, strigă la ostaşii[6] lui pildă a celora răbdare:

[**24.**] „Ţineţi-vă vitêji şi bărbaţi spre războiu pedestru şi spre încungiurare de cetate!" Şi jăfuind, au biruit pre toţi vrăjmaşii.

[**1.**] O, cei den sămînţa lui Avraám strănepoţi, fii israiltêni, ascultaţi lêgea aceasta şi în tot chipul binecrêdeţi,

[**2.**] conoscînd că al patimilor stăpînitoriu iaste cel bun credincios gînd; /

Ms. 45, p. 905

cea a tiranului silă şi ai izmenit cêle rêle socotêle ale lui şi ai arătat cea a credinţei întemeiêre!

[**3.**] Ca un acoperemînt tu preste stîlpii fiilor vitejaşte fiind întărită, neclintită ai suferit cel pren munci cutremur.

[**4.**] Îndrăznêşte, dară, o, maică cu sfîntu suflet, nădêjdea a îngăduinţei avînd adeverită cătră Dumnezău!

[**5.**] Nu aşa luna la cer cu stêle cinstită iaste, cum tu, stêlele, 7 copii, luminîndu-i cătră bună credinţa, cinstită eşti la Dumnezău şi eşti întărită în cer împreună cu ei.

[**6.**] Pentru că era naşterea copiilor tăi de la Avraam, părintele.[76]

[**7.**] Iar de ar fi pîrlej noao ca asu- *[905/2]* pra unii scînduri a zugrăvi cea a bunei credinţe istoríe, nu s-ar îngrozi ceia ce ară vedea maică a şapte fii, pentru bună credinţa, de multe fêliuri de munci pînă la moarte făcîndu-să, îngăduind?

[**8.**] Pentru că şi vrêdnic[77] era şi pre aşaşi[78] gropniţa a scrie şi acêstea celor dentru limbă spre pomenire zicîndu-să:

[**9.**] „Aicea cel sfînt bătrîn şi 7 coconi s-au îngropat pen a unui muncitor silă, a ovrêilor petrêcere a surpa vrînd,

[**10.**] carii au şi izbîndit limba, spre Dumnezău căutînd şi pînă la moarte muncile îngăduindu-le."

[**11.**] Pentru că adevărată osteneală dumnezăiască e cêea ce pren ei s-au făcut.

[**12.**] Pentru că biruinţă punea atuncea bunătatea pren îngăduinţă, ispitind biruinţa cu nestricare întru viaţă de mulţi ani.

[**13.**] Şi Eleázar înainte să osteniia şi maica acelor 7 fii împreună biruia şi fraţii să osteniia.

[**14.**] Tíranul împotrivă să nevoia; iară lumea şi a oamenilor viaţă priviia.

[**15.**] Şi cinstea dumnezăiască biruia, pre ai săi biruitori încununînd.

[**16.**] Carii nu s-au mirat pre cei a cei dumnezăieşti puneri de lêge biruitori? Carii nu s-au întristat?

[**17.**] Acesta, dară, tíranul şi tot svatul s-au întristat a lor îngăduinţă.[79]

[**18.**]

[**19.**] Pentru că şi zice Moisí: „Şi toţi sfinţiţii — supt mîinile tale."

[**20.**] Şi aceştia, dară, sfinţindu-să, pen Dumnezău s-au cinstit.[80]

[**21.**]

[**22.**] Şi pen sîngele acelor binecredincioşi şi ceii curăţitoare moarte a lor, cea dumnezăiască socotinţă pre Israil mainte puţîn rău l-au mîntuit.

[**23.**] Pentru cătră vitejie a bunătăţii lor şi cea spre muncile lor îngăduinţă tíranul căutînd, strigă Antioh oştênilor lui pildă ale acelora răbdare:

[**24.**] „Ţineţi pre voi vitêji spre de pedestru războiu şi bărbaţi spre a cetăţii încungiurare!" Şi jefuind, au biruit pre toţi vrăjmaşii.[81]

[**1.**] O, celor a lui Avraam sămînţă fii, ficiori israiltêni, ascultaţi legii aceştiia şi întru tot chipul binecrêdeţi,

[**2.**] cunoscînd că a patimilor despuitor iaste cel binecredincios gîndu;

Versiunea modernă

şi ai zădărnicit relele lui intenţii şi ai arătat nobleţea credinţei!

[**3.**] Sprijinindu-te cu nobleţe pe copii, ca un acoperiş pe stîlpii [săi], tu ai suportat fără clintire cutremurul torturilor.

[**4.**] Aşadar, îndrăzneşte, mamă cu suflet sfînt, care ai speranţa tare a răbdării către Dumnezeu!

[**5.**] Luna nu a fost statornicită pe cer împreună cu astrele atît de solemnă pe cît te-ai statornicit, măritã, lui Dumnezeu, tu, care ai adus lumină peste stele – cei şapte copii – pentru buna cinstire.

[**6.**] Căci facerea ta de prunci era de la Avraam, tatăl.

[**7.**] Iar dacă ni s-ar fi îngăduit nouă să zugrăvim, ca pe o pînză, istoria bunei cinstiri, nu s-ar înfiora cei care ar vedea maica a şapte copii suportînd, pentru buna cinstire, felurite torturi care duc la moarte?

[**8.**] Căci s-ar cuveni ca pe mormîntul lor să fie înscrise şi aceste cuvinte, pentru cei din naţiune, spre amintire:

[**9.**] „Aici au fost îngropaţi sfîntul bătrîn şi şapte copii din pricina silniciei tiranului care voia să distrugă rînduiala politică a evreilor.

[**10.**] Aceştia au răzbunat naţiunea noastră căutînd spre Dumnezeu şi suportînd torturi pînă la moarte."

[**11.**] Căci cu adevărat ceea ce s-a petrecut prin ei a fost luptă dumnezeiască.

[**12.**] Căci virtutea dădea premiile, prin răbdare, răsplătind biruinţa prin nestricăciunea unei vieţi ce durează mult timp.

[**13.**] Eleazar a deschis lupta, în vreme ce intra [în luptă] maica celor şapte copii, iar fraţii s-au luptat.

[**14.**] Tiranul se lupta împotriva [lor], iar lumea şi oamenii priveau.

[**15.**] Buna cinstire a lui Dumnezeu a învins, încununîndu-i pe atleţii săi.

[**16.**] Cine nu a fost uimit de atleţii dumnezeieştii legiuiri? Cine nu a fost uluit?

[**17.**] Tiranul însuşi şi întreaga [lui] adunare au fost uimiţi de răbdarea lor.

[**18.**]

[**19.**] Căci şi Moise spune: „Toţi cei sfinţiţi [sînt] în mîinile tale."

[**20.**] Astfel, aceia au fost sfinţiţi prin faptul că îl cinstiseră pe Dumnezeu.

[**21.**]

[**22.**] Şi prin sîngele acelor [oameni] bine cinstitori şi prin împăcarea adusă de moartea lor, dumnezeiasca pronie a izbăvit Israelul, care fusese copleşit de rele.

[**23.**] Căci, privind bărbăţia virtuţii lor şi răbdarea lor în timpul torturilor, tiranul Antioh a proclamat soldaţilor lui exemplul răbdării lor:

[**24.**] „Purtaţi-vă cu nobleţe şi curaj în lupta pedestră şi în asediere!" Şi, jefuind, i-a învins pe toţi duşmanii.

[**1.**] O, vlăstare din semînţa lui Avraam, copii israeliţi, daţi ascultare acestei Legi şi vieţuiţi în buna cinstire în tot felul,

[**2.**] cunoscînd că bine cinstitoarea cugetare este stăpîn al afectelor;

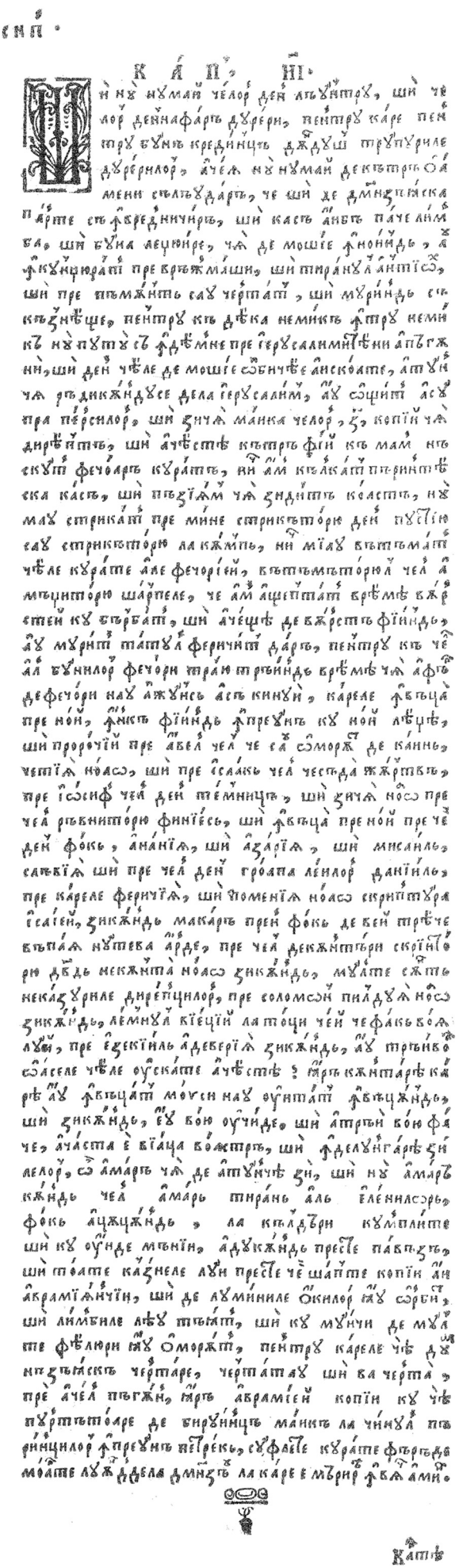

Biblia 1688, p. 750, col. 2

Cap 18

şi nu numai celor denlăuntru, şi celor den afară dureri,

[**3.**] pentru care, pentru bună credinţă dîndu-şi trupurile durerilor, aceia nu numai de cătră oameni să lăudară, ce şi de dumnezăiasca parte să învredniciră.

[**4.**] Şi ca să aibă pace limba şi buna legiuire cea de moşie înnoind, au încungiurat pre vrăjmaşi.

[**5.**] Şi tiranul Antioh şi pre pămînt s-au certat şi murind să căznêşte. Pentru că, deaca nemică întru nemică nu putu să îndêmne pre ierusalimitêni a păgîni şi den cêle de moşie obicêie a-i scoate, atuncea, rădicîndu-se de la Ierusalím, au oştit asupra persilor.

[**6.**] Şi zicea maica celor 7 copii, cea direaptă, şi acêstea cătră fii, că:

[**7.**] „M-am născut fecioară curată, nici am călcat părintească casă şi păziiam cea zidită coastă.

[**8.**] Nu m-au stricat pre mine stricătoriu den pustiiu sau stricătoriu la cîmp, nici mi-au vătămat cêle curate ale fecioriei vătămătoriul cel amăgitoriu şarpele,

[**9.**] ce am aşteptat vrêmea vîrstei cu bărbat; şi aceştia de vîrstă fiind, au murit tatul fericit dară, pentru că cel al bunilor feciori traiu trăind, vrêmea cea a fără de feciori n-au ajuns a să chinui.

[**10.**] Carele învăţa pre noi, încă fiind împreună cu noi, Lêgea şi Prorocii.

[**11.**] Pre Ável, cel ce s-au omorît de Cáin, cetiia noao şi pre Isaác, cel ce să da jîrtvă, pre Iósif, cel den temniţă.

[**12.**] Şi zicea noao pre cel rîvnitoriu Finiés şi învăţa pre noi pre cei den foc, Anániia şi Azáriia şi Misaíl.

[**13.**] Slăviia şi pre cel den groapa leilor Daniíl, pre carele fericiia.

[**14.**] Şi pomeniia noao scriptura Isaíei zicînd: «Macară pren foc de vei trêce, văpaia nu te va arde.»

[**15.**] Pre cel de cîntări scriitoriu David ne cînta noao, zicînd: «Multe sînt necazurile direptîlor.»

[**16.**] Pre Solomon pilduia noao, zicînd: «Lemnul vieţii – la toţi cei ce fac voia lui.»

[**17.**] Pre Ezechiíl adeveriia, zicînd: «Au trăi-vor oasele cêle uscate acêstea?»

[**18.**] Iară cîntarea carea au învăţat Móisi n-au uitat, învăţînd şi zicînd: «Eu voiu ucide şi a trăi voiu face;

[**19.**] aceasta e viaţa voastră şi îndelungarea zilelor.»”

[**20.**] O, amară cea de atuncea zi şi nu amară, cînd cel amar tiran al elenilor foc aţîţînd la căldări cumplite şi cu unde mînii aducînd preste pavăză şi toate caznele lui preste cei şapte copii ai avramiêncii

[**21.**] şi de luminile ochilor i-au orbit şi limbile le-au tăiat şi cu munci de multe fêliuri i-au omorît.

[**22.**] Pentru carele cea dumnăzăiască certare certat-au şi va certa pre acel păgîn,

[**23.**] iară avramíei copii cu cea purtătoare de biruinţă maică la cinul părinţilor împreună petrec, suflete curate fără de moarte luînd de la Dumnezău,

[**24.**] la care e mărirea în vêci. Amin.

Ms. 45, p. 906

[906/1] Cap 18

şi nu numai celor denlontru, ci şi celor den afară dureri,

[**3.**] pentru care, pentru bună credinţa dîndu-şi trupurile durerilor, aceia nu numai de cătră oameni să lăudară, ci şi dumnezăiască parte să spodobiră.

[**4.**] Şi pren el a avea pace limba şi bună legiuirea cea spre moşie înnoind, au încungiurat pre vrăjmaşi.

[**5.**] Şi tíranul Antioh şi pre pămînt s-au certat şi murind să căznêşte. Pentru că, daca nimic întru nimic[82] putu a îndemna pre cei ierusalimitêni a-i păgîni şi den cêle de moşie obicêie a-i scoate den petrêcere, atuncea, rădicîndu-să de la Ierusalim, au oştit asupra persilor.

[**6.**] Şi zicea maica acelor 7 copii şi acêstea, cea dreaptă, fiilor, că:

[**7.**] „M-am născut ficioară curată, nici am călcat părintească casă şi păziiam cea zidită coaste.

[**8.**] Nu au stricat pre mine stricător, a pustiiului surpător la cîmpu, nici au vătămat mie celê curate ale ficioriei vătămător amăgitor şarpe,

[**9.**] ci am rămas vrêmea timpului împreună cu bărbat; şi aceştia de vîrstă fiind, au murit tatăl fericit dară, pentru că cel al bunilor ficiori traiu trăind, cêea a fără ficioriei nu s-au durut vrême.

[**10.**] Carele învăţa pre noi, încă fiind împreună cu noi, Lêgea şi pre Proroci.

[**11.**] Pre[83] *[906/2]* cel ce s-au omorît Ável de Cáin ne citiia noao şi pre cel ci de tot să da Isaac, pre cel den temniţă Iosif.

[**12.**] Zicea şi noao pre cel rîvnitor Finees şi învăţa pre noi pre cei den foc, Ananía, Azaría şi Misail.

[**13.**] Slăviia şi pre cel den groapa leilor Daniil, pre carele fericiia.

[**14.**] Şi ne pomeniia noao cea a Isaíei scrisoare, ce[84] zice: «Măcar pren foc vei petrêce, para nu te va arde.»

[**15.**] Pre cel de cîntări scriitor cînta-ne noao David, zicînd: «Multe sînt strînsorile drepţilor.»

[**16.**] Pre Solomon ne părimiia noao, zicînd: «Lemnu a vieţii — la toţi ceia ce fac a lui voie.»

[**17.**] Pre Ezecheil îl adeveriia, zicîndu: «Au trăi-vor oasele cêle uscate acêstea?»

[**18.**] Cîntarea însă carea au învăţat Moisí nu au uitat, învăţînd şi zicînd: «Eu voi ucide şi a trăi voi face;

[**19.**] aceasta-i viaţa voastră şi îndălungarea zilelor.»”

[**20.**] O, amară de cea de atuncea zi şi nu amară, căci amar a elinilor tíran foc aţîţînd la căldări crude şi cu undîndu mînii aducîndu preste pavăţă şi toate caznele lui preste cei 7 copii a avramiêncii

[**21.**] şi a ochilor lumii le-au orbit şi limbile le-au tăiat şi cu munci de multe fêliuri i-au omorît.

[**22.**] Pentru carele cea dumnezăiască certare certat-au şi va certa pre cel păgîn,

[**23.**] iară avramênii copii cu cea purtătoare de biruinţă maică la al părinţilor danţu împreună petrec, suflete curate fără de moarte, luînd de la Dumnezău,

[**24.**] la carele-i mărirea întru vêci. Amin.

Săvîrşitul aceştii sfinte şi dumnezăieşti carte, ce chiamă Scriptura Vêche şi lui Dumnezău mărire şi laudă în vêci nesăvîrşiţi. Amin.[85]

Versiunea modernă

Capitolul al 18-lea

şi nu numai peste chinurile dinăuntru, dar şi peste cele dinafară,

[**3.**] pentru care, pentru că aceia şi-au oferit trupurile spre suferinţe de dragul bunei cinstiri, nu numai că au fost admiraţi de oameni, dar s-au învrednicit şi de un dar dumnezeiesc.

[**4.**] Datorită lor naţiunea a avut pace şi bună legiuire, care, reînnoită în patrie, a respins asediul vrăjmaşilor,

[**5.**] aşa încît tiranul Antioh a fost pedepsit şi pe pămînt, şi este chinuit şi după ce a murit. Căci, deoarece nu a avut nicidecum tăria să-i silească pe ierusalimiteni să devină păgîni şi să iasă din rînduielile strămoşeşti, atunci, îndepărtîndu-se de Ierusalim, a pornit o campanie împotriva perşilor.

[**6.**] Iar mama celor şapte copii, cea dreaptă, le spunea şi acestea copiilor:

[**7.**] „Am fost fecioară curată şi n-am ieşit din casa părintească, păzindu-mi coasta zidită (din coasta lui Adam).

[**8.**] Nu m-a corupt corupătorul în cîmp, al pustiului distrugător, nici nu mi-a distrus curăţiile fecioriei şarpele înşelător care distruge,

[**9.**] ci am rămas, la vremea înfloririi, cu bărbat; iar cînd [copiii] au crescut, tatăl lor a murit fericit, căci, după ce a trăit o viaţă înconjurat de copii, nu a fost întristat de momentul răpirii lor.

[**10.**] El ne-a învăţat pe noi, pe cînd încă era cu noi, Legea şi Profeţii.

[**11.**] Ne citea despre Abel, care a fost ucis de Cain, despre Isaac, cel cu totul oferit arderii de tot, despre Iosif în închisoare.

[**12.**] Şi ne spunea despre zelosul Finees, ne învăţa despre cei [aruncaţi] în foc, Anania, Azaria şi Misael.

[**13.**] Îl preaslăvea pe Daniel, cel în groapă cu lei, pe care îl fericea.

[**14.**] Ne amintea scrierea lui Isaia, care spune: «Şi chiar dacă vei străbate prin foc, flacăra nu te va arde.»

[**15.**] El ne cînta din David, imnograful, care spunea: «Multe sînt nenorocirile celor drepţi.»

[**16.**] Ne citea proverbele lui Solomon, care spunea: «Pomul vieţii [este] pentru toţi care fac voia lui [Dumnezeu].»

[**17.**] El întărea [spusele lui] Iezechiel, care zicea: «Oare aceste oase uscate vor trăi?»

[**18.**] N-a uitat să ne înveţe cîntarea pe care a învăţat-o Moise, cea care învaţă şi spune: «Eu voi ucide şi voi da viaţă;

[**19.**] aceasta este viaţa voastră şi lungimea zilelor [voastre].»”

[**20.**] O, zi cruntă de atunci şi [totuşi] nu cruntă, cînd cruntul tiran al grecilor, foc aţîţînd pentru căldări sălbatice şi impulsivităţi încălzite, aducîndu-i pe cei şapte copii ai avraamitei la catapultă şi la toate torturile lui,

[**21.**] le-a străpuns pupilele ochilor şi le-a tăiat limbile şi i-a omorît în felurite torturi.

[**22.**] Pentru acestea, dumnezeiasca dreptate l-a urmărit şi îl va urmări pe blestemat.

[**23.**] Iar copiii lui Avraam, împreună cu victorioasa lor mamă, se adună acum împreună în corul părinţilor, ei care au primit suflete curate şi nemuritoare de la Dumnezeu,

[**24.**] căruia [fie] slava în veci! Amin.

NOTE FILOLOGICE ŞI TEXTUALE

Biblia 1688
Iosephus ad Machabaeos

Cap 7

1 Negaţia *nu* lipseşte în original; probabilă greşeală de tipar.

Cap 8

2 În text, scris ***нескꙋ́лтѫ҃дь***, probabilă greşeală de tipar.

Cap 11

3 În text, scris: ***спрѣ̀ чѣ̀.***

4 În text, scris: ***дела сини́мъ.***

Cap 16

5 În text, scris ***ѡ̂стнѣ́ла***, probabilă greşeală de copist.

Cap 17

6 În text, scris: ***Ѡща́шій.***

Ms. 45
Iosephus ad Machabaeos

Cap 1

1 Urmînd îndeaproape structura filologică a versiunii greceşti originare, aşa cum apărea ea în SEPT. FRANKF., traducătorii români nu au segmentat textul în versete. Am introdus această segmentare (împreună cu marcarea unor paragrafe), după SEPT. RAHLFS, ediţia modernă de referinţă a *Septuagintei*.

2 Marginal, de altă mînă, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu, adăugirea: *a birui să arată*.

3 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu, corectura: *cel*.

4 În text, cuvîntul *a* este scris deasupra rîndului.

5 În text, scris ***пітимілѡ***, greşeală de copist.

6 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *omeneşti*.

7 În text, scris: ***ꙗ҃целепѣ́чю́не.***

8 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră, probabil: *frica*.

9 Conţinutul v. 33-34 este exprimat în SEPT. FRANKF. mai sumar decît în SEPT. RAHLFS

10 În text urmează un cuvînt indescrifrabil, tăiat cu cerneală neagră.

Cap 2

11 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *neştine*.

12 În text urmează o secvenţă ştearsă cu cerneală neagră.

13 Versetele 17-18, prezente în SEPT. RAHLFS, lipsesc în SEPT. FRANKF.

14 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *-tru*.

15 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove, corectura: *-e*.

Cap 3

16 În text, scris ***гь҃дꙋ҃***, greşeală de copist.

17 În text, secvenţa *de pof-* este repetată, iar după aceasta urmează secvenţa *de poftă*, tăiată, din greşeală, cu o linie roşie.

18 În text, silaba *-mo-* este adăugată la marginea versetului, de altă mînă.

19 În text, secvenţa *iară împăratul* este repetată şi tăiată cu cerneală neagră.

20 Marginal, fără a fi marcată în text, explicaţia: *cercetînd*.

21 În text urmează o secvenţă indescifrabilă, tăiată cu cerneală neagră.

Cap 4

22 În text, finalul cuvîntului este corectat; marginal, fără a fi marcată în text, este reluată corectura: *-riului*.

23 Prezent în SEPT. RAHLFS, versetul 12 lipseşte în SEPT. FRANKF. şi, în consecinţă, şi în vechile traduceri româneşti.

24 În text, scris iniţial *făcuse*, corectat ***фъдꙋ́се***, iar silaba *-cîn-* este adăugată pe margine, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, astfel că o lecţiune a cuvîntului ar fi *făcîndu-se*.

25 În text, scris iniţial *Ptolomeu*, corectat prin transformarea slovei ***ѡ*** în ***є***.

Cap 5

26 În text, silaba *ne-* este scrisă, posibil de altă mînă, deasupra rîndului.

27 În text urmează cuvântul *era*, tăiat cu cerneală neagră.

28 În text, scris: ***а́девера҃т.***

29 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, corectura: *-e*.

30 În SEPT. RAHLFS, la sfîrşitul acestui capitol mai urmează încă trei versete, omise în SEPT. FRANKF.

Cap 6

31 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *de amîndoo părţile*.

32 Marginal, de altă mînă, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu, nota: *puindu-ne*.

33 Prezent în ediţia RAHLFS a *Septuagintei*, fragmentul corespunzător v. 22-24 lipseşte în SEPT. FRANKF. şi, deci, şi în vechile traduceri româneşti.

34 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *vărsa*.

Cap 7

35 În text, accentuat: ***ръпоѡ́съ.***

36 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *după*.

37 Prezent în SEPT. RAHLFS, conţinutul corespunzător v. 14 lipseşte din SEPT. FRANKF. şi nu a fost reţinut în vechile traduceri româneşti.

38 În SEPT. RAHLFS urmează un fragment (v. 17-23) inexistent în SEPT. FRANKF. şi în versiunile româneşti.

39 În SEPT. RAHLFS, aici începe capitolul al 8-lea.

Cap 8

40 În text, cuvîntul *la* este repetat şi tăiat cu o linie roşie.

41 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *nainte*.

42 În text urmează un cuvînt şters cu cerneală neagră.

43 În text, scris: ***є***^{8}.

44 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *au nu cu aceasta*.

45 Marginal, de altă mînă, fiind marcată printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *şi vom socoti ale caznelor*.

46 Marginal, marcată în text prin două vrahii scrise cu roşu deasupra silabei *pie-*, corectura: *mă-*.

47 În text, după silaba *tí-*, urmează două slove şterse cu cerneală neagră.

48 În text, cuvîntul *un* este scris, de altă mînă, deasupra rîndului.

Cap 9

49 În text, cuvântul *şi* este scris deasupra rîndului.

50 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *prea*.

51 În text, secvenţa *pînă la barbă* este repetată şi tăiată cu o linie roşie.

Cap 10

52 În text, scris ***гꙋ͡тꙋ***^{на}, probabilă greşeală a copistului.

53 În unele manuscrise ale *Septuagintei* aici mai apare un verset, nereţinut nici în SEPT. FRANKF., nici în SEPT. RAHLFS.

54 În text, scris ***вои***, probabilă greşeală de copist.

55 În text, silaba *-ră-* este scrisă de altă mînă.

56 În text urmează secvenţa *a lor*, tăiată cu cerneală neagră.

57 Marginal, de altă mînă, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *ce-*.

Cap 11

58 În unele manuscrise ale *Septuagintei* aici mai apar două versete, nereţinute nici în SEPT. FRANKF., nici în SEPT. RAHLFS.

59 În text, scris: ***сфъ***^{нтꙋ}.

Cap 12

60 În text urmează o secvenţă indescifrabilă, tăiată cu cerneală neagră.

61 În SEPT. RAHLFS urmează v. 17-19, inexistente în SEPT. FRANKF.

Cap 13

62 În text, scris iniţial *cuvîntului*, corectat ulterior prin adăugarea, pe margine, a silabei *-rii*, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu.

63 În text urmează o secvenţă indescifrabilă, tăiată cu cerneală neagră.

64 În text urmează o secvenţă tăiată cu cerneală neagră, probabil *atocma*.

Cap 14

65 În SEPT. RAHLFS mai apare un verset, acesta fiind numerotat cu 3.

66 Marginal, de altă mînă, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *luminat*.

67 Marginal, marcată în text prin patru vrahii scrise cu roşu, nota: *la*.

68 Versetele 15-17, prezente în SEPT. RAHLFS, lipsesc în SEPT. FRANKF. şi în versiunile româneşti.

Cap 15

69 Acest verset lipseşte în SEPT. FRANKF.

70 Prezente în SEPT. RAHLFS, versetele 22-24 lipsesc în SEPT. FRANKF.

71 În text, scris: ***дꙋ***^{н}***нєзъ***, greşeală de copist.

Cap 16

72 În text urmează o secvenţă indescifrabilă, tăiată cu cerneală neagră.

73 Marginal, marcată printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *că*.

74 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu roşu, nota: *cuptoriul*.

75 În SEPT. RAHLFS mai urmează o propoziţie.

Cap 17

76 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu cerneală neagră.

77 În text, scris ***брѣ***^{а}***є́ра̀***, greşeală de copist corectată prin adăugarea, pe margine, a silabei *-nic*, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu.

78 În text, scris ***а́ша***, greşeală de copist corectată prin adăugarea, pe margine, a literei *-s-*, marcată în text

printr-o vrahie scrisă cu roşu; este posibil ca lecţiunea finală să fi fost *a sa şi*.

79 Versetul 18 lipseşte din SEPT. FRANKF.

80 În SEPT. RAHLFS, o secvenţă inexistentă în SEPT. FRANKF.

81 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu, adăugirea: *lui*.

Cap 18

82 În text urmează un cuvînt tăiat cu cerneală neagră, probabil: *să căznêşte*.

83 În text copistul a trasat trei linii negre de la un capăt la altul al rîndului, pentru a echilibra spaţiul între cele două coloane, la sfîrşitul acestei cărţi.

84 În text, cuvîntul *ce* este adăugat deasupra rîndului.

85 Fraza de sfîrşit este scrisă cu cerneală roşie.

IOSEPHUS AD MACHABAEOS

COMENTARII

de Adrian Muraru

Introducere

Tratatul *4 Macabei*, s-a spus în repetate rînduri, are o soartă ingrată. Numără zeci de ediţii, situaţie privilegiată în cazul unui text antic: apartenenţa la *Septuaginta* a făcut ca el să apară în multe ediţii biblice. În pofida acestor nenumărate reeditări, care echivalează cu tot atîtea posibilităţi de a-l întîlni, exegeza aplicată tratatului este una modestă. Teologii, cititori prin vocaţie ai Bibliei, nu se recunosc în această piesă retorică, în subiectul ei presimţit ca filosofic. Filologii şi filosofii, formal şi material mai aproape de *4 Macabei*, nu se apropie de acest tratat, considerîndu-l în lotul teologiei (de vreme ce este parte a Scripturilor). Aşa se face că această scriere biblică a atras atenţia unei minorităţi critice: comentariile şi exegezele sînt puţin numeroase. Cu excepţia unor serii de comentarii biblice, doar cîteva tratate încearcă explicarea şi interpretarea acestui text clasic: putem citi sute de exegeze antice, medievale ori moderne aplicate altor cărţi biblice, în vreme ce *4 Macabei* ocupă un loc neînsemnat pe rafturile bibliotecilor. Cu atît mai meritoriu este că, în cultura română, avem la dispoziţie, pe lîngă traducerile vechi biblice şi exegezele elementare (cele cuprinse în manualele de studiu al Vechiului Testament, spre exemplu), un comentariu aplicat, însoţit de o traducere parţială a cărţii biblice, realizate de Virgil Cândea. Acest efort constituie o invitaţie la studiu pentru fiecare cititor al tratatului biblic. Astfel, traducerea (coloana a patra din volumul de faţă) şi comentariul ce urmează încearcă să ofere cititorului de limbă română ocazia apropierii de prea-neglijatul tratat biblic.

Pentru că aceste comentarii sînt conexe traducerii din coloana a IV-a (versiunea modernă) din acest volum, trebuie spuse cîteva lucruri despre traducerea noastră. Ea urmează ediţia de la Frankfurt (1597) a *Septuagintei*. Raţiunea pentru care a fost tradusă această sursă este evidentă: atît Biblia de la 1688, cît şi Manuscrisul 45 şi-au asumat ca text de bază tocmai ediţia grecească apărută Frankfurt, în 1597, după toate aparenţele. Avînd în vedere exigenţele proiectului „Monumenta linguae Dacoromanorum", dar şi formatul volumului, care pune în paralel cele două traduceri din secolul al XVII-lea ale tratatului *4 Macabei*, alegerea ediţiei de la Frankfurt (1597) a *Septuagintei* este singura posibilă. Prin urmare, traducerea trebuie raportată la această ediţie, dacă se doreşte observarea conformităţii ei cu originalul. Aceasta pentru că biblistica modernă oferă un text recept diferit în multe locuri de ediţiile mai vechi ale textului grecesc. Aceste diferenţe au fost surprinse, în repetate rînduri, în comentariile care urmează.

Stilul traducerii a fost determinat de caracterul retoric al textului, dar şi de obligaţia fidelităţii faţă de original. Acolo unde originalul prezintă secvenţe ce cuprind termeni tehnici, am optat pentru o traducere foarte apropiată de original. Nu trebuie totuşi uitat că *4 Macabei* este, formal, o piesă retorică, foarte fluentă şi cu merite stilistice deosebite în original: sper ca traducerea să fi reuşit, pe alocuri, să redea sugestia acestuia.

O notă meritată chestiunea traducerii termenilor tehnici: tradiţia biblică românească, întemeiată în traducerile din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, a încercat să surprindă, în diferenţa lor, numeroşii termeni tehnici ai originalului. Însă încercarea nu a fost întotdeauna reuşită, cauzele fiind multiple. Două ar trebui amintite. Mai întîi, conservatorismul traducerilor biblice, fapt cultural recurent. Apoi, cea mai importantă cauză pare a fi cea legată de conformaţia culturală diferită: tratatul *4 Macabei* este redactat în limba greacă la şapte secole de la scrierea primelor opere literare, într-un context în care disciplinele umaniste greceşti aveau termeni tehnici, în care filosofia ajunsese să fie eclectică, ca urmare a disputelor dintre diferite „şcoli de gîndire". Atunci cînd *4 Macabei* a fost tradus în limba română, literatura autohtonă era abia la început, fără a dispune de un lexic specializat, nuanţat, aşa cum era cel al originalului grecesc. Străduania traducătorului autohton din secolul al XVII-lea a fost remarcabilă: conştient de caracterul tehnic al multor termeni, el i-a tradus consecvent, însă alegerile lui erau limitate de disponibilitatea lexicală a limbii române. Astăzi, lexicul autohton s-a îmbogăţit semnificativ (deşi vocabularul filosofic autohton are încă dificultăţi de racordare la cel elin), de unde şi posibilitatea unor opţiuni care să redea mai nuanţat originalul grecesc. Această alegere este evidentă şi

în traducerea modernă parţială a tratatului *4 Macabei*, realizată de Virgil Cândea.

Comentariile secvente îşi propun să discute, în principal, elementele de retorică ale tratatului, precum şi lexicul filosofic al acestuia: cele două teme sînt esenţiale în comprehensiunea tratatului biblic. Am redus explicaţia filologică, precum şi interpretarea teologică, încercînd să explicitez ceea ce este mai dificil de observat într-o traducere a unui text retoric: elementele de construcţie a discursului, figurile retorice, care de cele mai multe ori se pierd în tălmăcire. La fel de important, discuţiile despre termenii filosofici şi tehnici, pot clarifica asupra registrului acestui tratat biblic. O reflecţie asupra termenilor filosofici este cu atît mai necesară cu cît traducerile integrale în română ale acestui tratat sînt „tradiţionaliste", adică recurg la fondul lexical restrîns ce construieşte discursul biblic în cultura română: traducerea oferită în acest volum este cea dintîi tălmăcire integrală care poate valorifica un lexic divers, specializat, construit în modernitatea autohtonă. Cum cei mai mulţi termeni ce interesează îşi au prima ocurenţă în cel dintîi capitol al tratatului biblic, cele mai multe comentarii se vor rezuma la acest capitol: de aici distribuţia „inegală", pe capitole, a comentariilor. În fine, mai multe comentarii subliniază ideea, ce transpare limpede din textul grecesc, a legitimităţii unui alt *polis* decît cel grecesc: cetatea iudaică, întemeiată pe Lege şi condusă admirabil, este egala cetăţii greceşti, civilizatoare. Lexicul „puterii", al „administraţiei", a fost şi el, prin urmare, surprins în traducere.

Lista bibliografică se află la sfîrşitul comentariilor; trimiterile la operele antice au folosit împărţirile clasice ale acestora (cărţi/ capitole/ secţiuni/ paragrafe/ rînduri), pentru facilitarea consultării lor.

Capitolul 1

1:1

Termenul gr. *φιλοσοφώτατον* este un superlativ, care s-a tradus în mai multe feluri: dacă versiunile premoderne construiesc un superlativ al adjectivului folosind adverbul *prea* (BIBL. 1688 are *prea filosofesc*, ca şi versiunea FILOTEI ori MICU), versiunea CÂNDEA preferă extinsul *filozofică în cel mai înalt grad* (p. 190). În traducerea oferită în acest volum am preferat forma consacrată, care are avantajul caracterului sintetic, util unui *incipit* oratoric, cum este cel din *4 Macabei*.

1:1

Termenul gr. *λόγος*, polisemantic în greacă ('cuvînt', 'raţiune', 'temei', 'argument', 'discurs', 'proporţie' etc.), este tradus în mod tradiţional prin *cuvînt* (vezi BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI). Aceasta se întîmplă, eventual, sub influenţa intermediarului clasic latin, care este *verbum*: încă din literatura creştină timpurie, semnificaţia 'cuvînt' a fost privilegiată. Versiunea CÂNDEA preferă echivalarea prin *problema*. Avînd în vedere conţinutul tratatului comentat aici, termenul grecesc poate semnifica 'discurs' (căci întreaga piesă este una retorică) sau 'argument' (avînd în vedere teza asumată de autorul acestei scrieri).

1:1

Pasajul gr. *ἐπιδείκνυσθαι μέλλων εἰ* conţine în traducere, în toate versiunile româneşti, conjuncţia *dacă*: *a arăta vrînd, dă* (MS. 45), *vrînd a arăta de* (BIBL. 1688), *vrînd a arăta, de* (MICU), *vrînd a arăta, de* (FILOTEI), *vreau s-o expun, anume dacă* (CÂNDEA). Este totodată posibil ca această conjuncţie, *εἰ*, să aibă un alt înţeles, atestat de dicţionare, 'că' (vezi LIDDELL-SCOTT, s.v. *εἰ*, p. 481). Acest uz este limitat la *verba affecti*, dar poate fi aflat, foarte rar, şi în relaţie cu vebul *ἐπιδείκνυσθαι* (vezi XENOFON, *Hiero* 11, 10-11).

1:1

Adjectivul gr. *αὐτοδέσποτος* indică o autoritate autonomă, puterea de a conduce care provine de la sine. Prefixarea, preferată de autorul grec, poate oferi indicii asupra caracterului eclectic al limbajului filosofic al cărţii *4 Macabei*: el optează aici pentru vocabularul medioplatonic. Pentru termenul *αὐτοδέσποτος* (şi substantivul *αὐτοδεσποτεία*) avem mărturii platonice, posterioare cărţii *4 Macabei*, la EUSTRATIUS, *In Aristotelis Ethica Nicomachea VI Commentaria* 387, 8, la PROCLUS, *In Platonis Parmenidem*, în mai multe locuri (pasionantă este discuţia din 933 despre *αὐτοδεσποτεία* şi *αὐτοδουλεία*). Foarte interesant este un pasaj din VASILE DE SELEUCIA (*Sermones XLI* 3, 2), ce atribuie divinităţii adjectivul, amintind despre „dominaţia" acesteia peste cugetări, *λογισμοί*, textul prezentînd în continuare faimoasa comparaţie platonică a vizitiului şi trăsurii, în registrul constrastant, prezent şi în *4 Macabei*, al cugetării şi al afectelor. Remarcabil este un pasaj din POSIDONIUS, ce foloseşte substantivul *αὐτοκράτωρ*, care descrie situaţia intelectului, *νοῦς* (*Fragmentum* 398). Nota redactată de Virgil Cândea (p. 191, la numărul 2) menţionează în discuţia despre acest termen substantivul *αὐτοκράτωρ*. Este, probabil, o confuzie cu termenul din titlul tratatului biblic. Ediţia urmată de cercetătorul român, conform mărturiei din nota 57, p. 190, este Venetina (SEPT. VEN.): „Pentru comparaţiile cu originalul grecesc am folosit *Biblia* de la Veneţia, 1687, imprimată cu sprijinul lui Şerban Cantacuzino". Or, Venetina are, în cazul acestui cuvînt, lecţiunea din SEPT. FRANKF., *αὐτοδέσποτος*. De aici şi caracterul discutabil al celor afirmate în continuarea notei alcătuite de Virgil Cândea: tradiţia biblică românească observă compunerea termenului grecesc (*αὐτο-δέσποτος*) şi îşi asumă traducerea consecventă a radicalului *δέσπ* ('domn'). De altfel, această cale este urmată şi de Virgil Cândea, cu obnubilarea prefixului *αὐτο-*: *stăpînă*.

1:1

Substantivul gr. *τὸ πάθος*, la genitiv plural, este tradus în BIBL. 1688 prin *patemelor*, cunoscînd aceeaşi echivalare în variantele biblice ulterioare (MICU, FILOTEI). MS. 45 are şi el *patimilor*. Această variantă este adaptarea fonetică a unui derivat al grecescului *τὸ πάθος*, substantivul *τὸ πάθημα*.

Mai întîi trebuie observată traducerea unică, în limba română veche, a celor doi termeni greceşti, *τὸ πάθος* şi *τὸ πάθημα*, prin cuvîntul *patimă*. Date fiind datele istoriei culturale autohtone, termenul este utilizat mai întîi în texte teologice, unde indică predominant suferinţa suportată, afectarea cuiva, „patima" aceluia. În lipsa altor termeni din aceeaşi familie semantică (*afectare*, *pasiune*), el este utilizat şi în alte contexte (filosofice, psihologice etc.), în care apărea în literatura greacă veche.

1:1

Adjectivul gr. *ὁ εὐσεβής* este tradus observîndu-se caracterul lui compus. Astfel, MS. 45 are *cel binecredincios*, iar BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI au *cel bun credincios*. Fiecare ediţie premodernă optează pentru analitic şi, totodată, marchează ceea ce astăzi pare neesenţial, articolul elen (pentru argumentele pe care un traducător le putea avea pentru a traduce articolul textului biblic grecesc, vezi comentariul la 1 Rg. 5:8 din MLD VII, p. 229). Traducerea analitică are avantajul de a reda şi alţi termeni construiţi pe radicalul *σεβ-* (spre exemplu *ἀσέβεια*). O altă variantă ar fi fost utilizarea termenilor uzuali *evlavie* şi *cucernicie*, însă aceasta pune probleme de unitate terminologică (atîta vreme cît termenul tehnic biblic grecesc *εὐλάβεια* nu ar mai putea fi tradus prin *evlavie*, iar *cucernicie* este clar conotat pozitiv, el nefiind utilizabil în traducerea antonimului *ἀσέβεια*). Virgil Cândea, în pofida propriilor explicaţii ce clarifică semnificaţia religioasă a termenului (vezi nota 61, p. 191), preferă traducerea neutră *bine orientată*. Dihotomia notă explicativă – opţiune de traducere poate fi explicată circumstanţial, ca obol plătit tezelor ideologice dominante ale vremii sau ca decizie ce ţine cont de ipotezele afirmării unui „umanism românesc", mai bine servit de o traducere ternă.

1:1

Termenul gr. *λογισμοί*, un derivat de la *λόγος* (pentru semnificaţiile acestuia, *vide supra*), semnifică 'facultatea de a gîndi', 'gîndirea în act'. Actul raţionării este opus, aşa cum se vede, afectelor. Rom. *gînd*, folosit în traducerile premoderne (MS. 45, BIBL. 1688, MICU, FILOTEI), este concurat de modernul *raţiune*, utilizat de Virgil Cândea în traducerea sa parţială a acestui tratat. De remarcat că această echivalare pare a servi atît textului grec, cît şi tezelor susţinute de cercetătorul român, care încearcă să contureze un umanism bazat de dominanţa „raţiunii". În privinţa traducerilor premoderne româneşti, opţiunea pentru *gînd* este interesantă: este neglijată derivarea gr. *λογισμός* de la *λόγος*, care ar fi putut fi oglindită în română prin derivarea lui *cuvîntare* de la *cuvînt*, cu resemnificarea subînţeleasă a primului termen (în textul grecesc cele două cuvinte greceşti sînt prezente în acest prim enunţ). De altfel, termenul *λογισμός* apare şi în alte locuri ale Scripturii greceşti (*e.g.* Est. 1:1; Iudit 8:14; 1 Mac. 11:8; 3 Mac. 5:12; Ps. 32:10; Prov. 6:18; Ier. 11:19; Rom. 2:15; 2 Cor. 10:4), unde traducerile oferite sînt diverse. Din perspectiva lexicului filosofic, este interesantă opţiunea pentru *λογισμός*, teoretizat de stoicii vechi ca facultate activă („stoicii spun că partea conducătoare, *τὸ ἡγεμονικόν*, este cea mai înaltă a sufletului, cea care activează reprezentările şi consimţirile şi simţirile şi impulsurile; pe aceasta o numesc *λογισμός*", SVF II, 836). Acest *λογισμός* pare a fi o manifestare a unui *λόγος* universal, principiu al lucrurilor. Caracteristica activă a lui *λογισμός* este afirmată în multe locuri de vechii stoici. Astfel, se vorbeşte despre o „mişcare a *λογισμός* ce îşi propune să le examineze, de sus, pe toate şi să cerceteze în privinţa tuturor" (SVF III, 1086). În traducerea oferită acestui termen am preferat o echivalare care să ινδιχε „fluenţa" subînţeleasă a lui *λογισμός*: formele de infinitiv lung (*cugetare*, *gîndire*) par mai potrivite decît cele statice, substantivale (*raţiune*).

1:1

În traducerile premoderne (MS. 45, BIBL. 1688, MICU, FILOTEI), gr. *φιλοσοφία* este preluat prin transliterare, ceea ce era oarecum previzibil încă de la începutul enunţului ce prezintă adjectivul înrudit, redat şi el plecînd de la radicalul *filosof*. Interesant este că nu se optează pentru echivalarea analitică, prin observarea compunerii termenului grecesc. Opţiunea premodernă poate surprinde, cîtă vreme alţi termeni compuşi greceşti (chiar în acest prim enunţ al tratatului) sînt redaţi analitic. Un posibil motiv pentru aceasta este caracterul tehnic, fundamental, al acestui lexem.

1:1

Din perspectivă retorică, primul enunţ al tratatului ne înfăţişează teza principală: cugetarea bine cinstitoare are de la sine putere asupra tuturor afectelor. În jurul ei se va structura întreaga lucrare. Despre acest tip de discurs avem informaţii în tratatele antice de retorică. Exista obiceiul exersării pe teme diverse: manualele de exerciţiu oratoric ne spun că acest tip de discurs, ce susţine (sau combate) o teză, se numeşte *θέσις*. Urmîndu-l pe THEON ALEXANDRINUL, cu ale sale *Progymnasmata*, specia retorică numită *θέσις* este o „cercetare logică, *λογική*, ce include o dezbatere, lipsită de personaje definite şi de orice circumstanţe (spre exemplu, dacă trebuie să ne căsătorim, dacă trebuie să facem copii, dacă există zei"). Această specie retorică se deosebeşte de cea „topică", *τόπος*, prin faptul că aceasta din urmă este dezvoltarea unei chestiuni asupra căreia există consens, în vreme ce *θέσις* este dezvoltarea unei chestiuni controversate. Din această cauză, arată THEON ALEXANDRINUL, Hermagoras numea această specie oratorică „discriminativă", *κρινόμενον*, în vreme ce Teodor Gadareul o denumea „capitală", *κεφάλαιον*. În privinţa introducerilor, THEON ALEXANDRINUL conchide că ele pleacă fie de la o aserţiune, *γνώμη*, ce construieşte „teza", fie de la un proverb, fie de la o maximă, fie de la o apoftegmă sau de la o istorioară folositoare, fie de la elogiul sau blamul dat chestiunii despre care este cercetarea. Discursurile încadrate în specia *θέσις* pot fi teoretice (*θεωρητικαί*),

atunci cînd se cercetează doar de dragul teoriei şi cunoaşterii (spre exemplu, dacă zeii proniază universul) sau practice (*πρακτικαί*), atunci cînd au trimitere la chestiuni practice (spre exemplu, dacă trebuie să ne căsătorim). Theon, descriind mai departe această specie retorică, observă că subspecia „practică" este mai potrivită audienţei largi, avînd un caracter retoric mai pronunţat, în vreme ce subspecia „teoretică" se aplică mai bine filosofilor. Iar după ce Theon enumeră părţile unui discurs „practic", insistînd asupra unor *τόποι* clasici (importanţa, utilitatea, faima conexă etc.), schiţînd astfel de *θέσις* „practice", el face acelaşi lucru ocupîndu-se de o *θέσις* „teoretică". Mai întîi se observă că cele spuse în cazul unei *θέσις* „practice" nu se aplică *tale quale* în cazul unei *θέσις* „teoretice": ordinea argumentelor trebuie să fie alta. Şi, mai important, ordinea este dată de chestiunea pusă în discuţie. Evitînd un discurs teoretic despre subspecia „teoretică" a unei *θέσις*, Theon va explica, plecînd de la întrebarea „dacă zeii proniază universul". Urmează „locuri comune" (este posibil aceasta pentru zei, care nu pierd nimic proniind lumea, apoi aceasta este simplu pentru zeu, care are şi ajutorul daimonilor, al eroilor, al altor zei, observîndu-se apoi că toate popoarele au noţiunea „proniei" divine, ceea ce este arătat de un indiciu, existenţa altarelor şi a templelor de mulţumire, aceasta fiind şi părerea înţelepţilor Platon, Aristotel, Zenon, apoi că cei ce cred în pronia divină sînt renumiţi, avînd o viaţă lină, ba chiar avînd parte de plăcere). În schiţa lui Theon, şirul argumentaţiei este lung şi nu am redat decît *incipit*-ul. Aşadar, discursul din *4 Macabei* este parte a unei zone foarte frecventate în Antichitate.

1:2

Grecescul *ἀρετή* este echivalat în MS. 45 prin *a cei bunătăţi*, ca şi în BIBL. 1688, MICU, FILOTEI. Versiunea CÂNDEA utilizează echivalentul curent al cuvîntului grecesc: *virtuţi*. Este interesantă opţiunea de traducere printr-un derivat de la *bun*: deşi radicalul grecesc vizat de acesta este *ἀγαθ-*, tălmăcitorul este pus într-o situaţie delicată, în lipsa unui material lexical potrivit. Aceeaşi dificultate va exista în cazul unui termen compus, *καλοκἀγαθία* (vezi comentariul de la 3:18).

1:2

Traducerea veche a gr. *φρόνησις* este *înţelepciune* (v. Ms. 45, BIBL. 1688, FILOTEI). Termenul desemnează preponderent inteligenţa practică. Virgil Cândea echivalează aici prin *prudenţă*. Traducerea acestui termen exemplifică o dificultate recurentă, observabilă în vechile traduceri româneşti: familiile lexicale greceşti, foarte ample, exersate în secole de uz cultivat al limbii, nu îşi pot afla echivalenţi (egali în număr) în limbile vernaculare. De aici dificultatea de a reda termeni tehnici, teologici ori filosofici în limba română premodernă. În acest caz, observăm că atît *σοφία*, cît şi *φρόνησις* ori *σωφροσύνη* (ce apare în versetul următor al acestui tratat biblic, tradus de obicei prin *înţelepciune*) au drept echivalent pe unicul *înţelepciune*, ceea ce este reductiv, simplificator. Suplimentar, o astfel de traducere pune probleme elementare de înţelegere, precum şi de prelucrare interpretativă. Revenind la termenul grecesc şi la semnificaţia sa, precizată în Antichitatea filosofică, prudenţa (*φρόνησις*) este virtute cardinală, apărînd în multe nomenclatoare stoice (sau de inspiraţie stoică). Un fragment din ALEXANDRU DIN AFRODISIA ne redă un raţionament stoic, atribuit lui Hrisip: „Dacă însă există zei, zeii sînt buni. Iar dacă [se întîmplă] aceasta, atunci virtutea (*ἀρετή*) există. Însă dacă există virtute, există prudenţă (*φρόνησις*). Iar dacă aceasta [se întîmplă], atunci există o ştiinţă a celor ce trebuie făcute şi a celor ce nu trebuie făcute" (SVF II, 1005). Rolul dominant al acesteia în tabloul general al virtuţilor este afirmat de POSIDONIUS: doar Soarta (*τύχη*) învinge prudenţa, cea care pare a le stăpîni (*κυριεύειν*) pe toate (fr. 173).

1:3

Substantivul *σωφροσύνης*, care semnifică 'cumpătare', este tradus în MS. 45 prin *a întregăciunei*. Traducerea acestui cuvînt a pus probleme încă din Antichitate: CICERO observa semantica amplă a acestui termen tehnic grecesc. Astfel, în *Tusculanae disputationes*, 3, 8, 16, el explică: „Veri etiam simile illud est, qui sit temperans – quem Graeci *σωφρόνα* appellant eamque virtutem *σωφροσύνη* vocant, quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, non numquam etiam modestiam". O posibilă explicaţie pentru această neaşteptată opţiune de echivalare în română ar putea fi observarea semanticii verbului corelat, *σωφρονεῖν*. El ar indica faptul de 'a fi sănătos la minte', adică, eventual, 'a fi întreg la minte'. În BIBL. 1688 termenul *σωφροσύνης* este tradus *ale înţelepciunii*, ca şi în MICU şi FILOTEI. Redundanţa observată în comentariul anterior face dificilă înţelegerea pasajului: diversitatea lexicală a originalului (ce subîntinde o diversitate semantică) este desfiinţată prin traducerea unică oferită în română.

1:3

Dubletul gr. *γαστριμαργίας τε καὶ ἐπιθυμίας* este dificil de regăsit, în dualitatea lui şi în contrast cu *λογισμός*, dacă citim ceea ce a supravieţuit din literatura filosofică antică. Un segment platonic pune cele două substantive greceşti în consecuţie (*Phaedrus*, 238), însă subordonarea lăcomiei faţă de poftire este evidentă. În plus, pandantul clasic al lăcomiei (înţeleasă ca lipsă de saţietate în privinţa mîncării) este excesul consumului de vin. Un rol important este acordat lăcomiei în listele ulterioare ale afectelor: ATANASIE AL ALEXANDRIEI indică drept prioritară lăcomia pîntecului, *γαστριμαργία* (v. *Sermo pro iis qui saeculo renuntiarunt*). Este posibil, avînd în vedere construcţia retorică a textului, ca primul substantiv al sintagmei să indice ceea ce este mai cunoscut din ceea ce semnifică cel de-al doilea substantiv. Dificultatea înţelegerii acestei posibile taxonomii este potenţată de caracterul „neregulat" al seriilor următoare de afecte (vezi 1:4-5). Merită menţionată o altă soluţionare a acestui pasaj

complicat. Astfel, DE SILVA consideră, pe urmele lui DUPONT-SOMMER, că cele două substantive indică specii ale „poftirii": *ἐπιθυμίας* ar indica pofta sexuală (vezi p. 73). Eufemismul utilizat aici trimite la ceea ce va discuta secvenţa 2:1-6, acolo unde se vorbeşte despre „poftirea" soţiei aproapelui. Un contraargument adus interpretării ar putea pleca de la situaţia „specifică" a primului substantiv din sintagmă, precum şi de la deficitul eufemistic al acestuia.

1:3

Sintagma gr. *κωλυτικῶν παθῶν* poate fi citită încă la ARISTOTEL, în registru biologic însă (vezi *Historia animalium*, 634a). Cele mai multe ocurenţe ale adjectivului *κωλυτικός* sînt în registrul proxim, cel medical, fiind însă utilizat şi în cel etic (îndeosebi în discursul despre virtute).

1:4

Versetul prezintă de două ori sintagma gr. *ἐμποδιστικῶν παθῶν*. Adjectivul *ἐμποδιστικός* este rarisim în literatura veche. El apare, de cele mai multe ori, în context medical ori filosofic. Pare a fi fost inventat de Aristotel şi, în consecinţă, a fost utilizat cu predilecţie de peripatetici. Ceea ce nu îl împiedică să fie parte a lexicului filosofic eclectic al Antichităţii Tîrzii: este folosit de Marcus Aurelius, dar şi de Didim cel Orb. Încă un indiciu despre o structură filosofică eclectică, predominant stoică, ce nu ar fi lăsat vreo urmă dacă *4 Macabei* s-ar fi pierdut.

1:4

Genitivul sg. *κακοηθείας* este tradus *răului năravˮ* în MS. 45, ca şi în BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI. Traducerea este analitică, observîndu-se compunerea substantivului grecesc. Contrapunerea „dreptate" – *rău năravˮ*, realizată în acest verset, se poate origina într-un pasaj platonic (*Respublica*, 348d), în care Trasymachos este întrebat, în concluzia unui raţionament construit prin dialog: „Aşadar, numeşti nedreptatea rău năravˮ?" (de vreme ce sofistul identificase dreptatea cu „bunul năravˮ, *εὐηθεία*, ar fi fost firesc ca antonimul dreptăţii să fie *κακοηθεία*, „răul năravˮ). Termenul este folosit mai degrabă în registru retoric: la ARISTOTEL apare de cele mai multe ori în *Rhetorica*. El este întrebuinţat de ISOCRATE (*Areopagiticus*, *Antidosis*, *Panathenaicus*), DEMOSTENE (*In Midiam*), AESCHINES (*De falsa legatione*, *In Timarchum*). Folosirea în opere retorice a substantivului îi asigură o penetrare în diverse scrieri istorice. De observat un uz extins al acestuia în lucrările medicale. *Septuaginta* îl foloseşte de şase ori (de trei ori în acest tratat, de două ori în *3 Macabei*, o dată în *Estera*), iar Noul Testament o singură dată (Rom. 1:29). Virgil Cândea propune *răutatea* (opţiunea este posibilă, chiar dacă intră în coliziune cu traducerea curentă a gr. *κακία*).

1:4

Genitivul sg. *ἀνδρείας* este echivalat în MS. 45 prin *vitejiei*, ca şi în BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI. CÂNDEA optează pentru *bărbăţiei* (observînd, foarte probabil, etimonul substantivului grecesc, *ἀνδρ-*, care semnifică 'bărbat').

1:4

Cele trei tipuri de *contenitoare patime* (MS. 45) sînt, după SEPT. FRANKF., *θυμοῦ τε καὶ φόνου καὶ πόνου*. Aşa că traducerea oferită de MS. 45 şi de BIBL. 1688 este cea corectă: *mîniei şi uciderii şi durerii*. Textele moderne ale *Septuagintei* oferă o altă serie: *θυμοῦ τε καὶ φόβου καὶ πόνου*. Confruntat cu acest pasaj, Virgil Cândea traduce *mînia, osteneala şi frica*. Într-o notă la această secvenţă (nota 66, p. 192), traducătorul nu înţelege tălmăcirea din BIBL. 1688 a celui de-al doilea termen din serie şi încearcă o explicaţie: „*uciderea* (*πόνος* = *frica*; traducătorul redă termenul în primul său sens: 'îngrozirea altuia')". În fapt, Virgil Cândea aminteşte în explicaţia sa cel de-al treilea component al sintagmei greceşti (scrie *πόνος* în loc de *φόβος*) şi foloseşte o ediţie modernă a *Septuagintei*, care are în acest loc *φόβου*, nu *φόνου*: dacă se ţine cont de lecţiunea, diferită, a vechilor ediţii ale textului grecesc (şi versiunea venetină, declarat asumată de Virgil Cândea, are aici *θυμοῦ τε καὶ φόνου καὶ πόνου*), nu este necesară nici o explicaţie suplimentară pentru justificarea „uciderii". Aşa că sînt corecte traducerile vechi (BIBL. 1688, MICU; FILOTEI pare a conţine o eroare de redactare: *a mîniei şi uciderei şi durere*).

1:4

Este dificil de explicat clasificarea livrată de SEPT. FRANKF.: *θυμοῦ τε καὶ φόνου καὶ πόνου*. Cele trei ar indica afectele care împiedică exersarea bărbăţiei, a vitejiei, *ἀνδρεία*. Spre exemplu, cel de-al treilea termen din sintagmă indică, din perspectivă stoică, un neutru etic (vezi SVF III, 117). Cu totul enigmatic este cel de-al doilea termen din expresia grecească: *uciderea* pare imposibil de explicat în această conjunctură. Este adevărat că unele texte antice asociază implusivitatea, „mînia", cu moartea (*e.g.* HERODIANUS, *Ab excessu divi Marci*, 3, 7; EUSEBIU DE CEZAREEA, *Historiae Romanae*, 5). Dacă luăm în considerare aceasta, avînd în vedere caracterul retoric al textului, putem vedea aici o construcţie hendiadică, în care primul substantiv îl determină pe cel de-al doilea: de unde şi soluţia sugerată în traducere, *impulsivitatea* [*care aduce*] *uciderea*. De aici opţiunea ediţiilor moderne ale *Septuagintei*, care preferă aici *φόβου*. Avantajul adus de această lecţiune este minimal: există serii ce pun laolaltă două din cele trei substantive, citite în conjuncţie (vezi, de exemplu, textul lui GALENUS din *De propriorum animi cuiuslibet affectuum dignotione et curatione* 5, 24: „Ori nu ar putea considera că impulsivitatea [*θυμός*] este o boală a sufletului? Sau în zadar crezi că cei din vechime le-au numit afecte ale sufletului pe toate acestea: întristare, urgie, impulsivitate [*θυμός*] poftire [*ἐπιθυμία*] frică [*φόβος*]?"). Este însă mai greu de identificat şirul substantival propus de ediţiile moderne în vreo doctrină filosofică antică accesibilă cititorului modern. Comentatorii au încercat să clarifice pasajul 1:3-4. FREUDENTHAL consideră că neregularitatea din textul grecesc se datorează unei inserţii nefericite a unui scrib aflat în faţa unui text corupt (p. 148-150). Dificultatea majoră observată a fost aceea a prezenţei lui *θυμός* în

contrapondere cu *bărbăţia* (*ἀνδρεία*), de vreme ce filosofii îl asociază cu aceasta din urmă (vezi DUPONT-SOMMER, p. 88). Într-adevăr, PLATON (*Respublica* 375a) şi ARISTOTEL (*Ethica Eudemia* 1229a) asociază cele două substantive, considerîndu-le corelative; cu atît mai dificilă o lectură antinomică, ca cea propusă la 1:4. Propunerea a fost secţionarea seriei *θυμοῦ τε καὶ φόβου καὶ πόνου* şi mutarea primelor trei cuvinte înaintea formei de genitiv sg. a substantivului *κακοηθείας*: astfel, s-ar obţine un text coerent (vezi DE SILVA, p. 72-73, precum şi menţiunea finală de la p. 74). În urma acestei modificări, afectele ce împiedică dreptatea ar fi impulsivitatea şi răul năravi, în vreme ce bărbăţia ar fi împiedicată de frică şi durere (urmăm ediţiile moderne ale tratatului, care citesc aici *φόβου καὶ πόνου*). Această sugestie ar echilibra, totodată, tabloul general al virtuţilor şi al afectelor ce le împiedică: fiecare virtute ar putea fi „oprită" de două afecte. Însă acest paralelism este chestionabil, cîtă vreme manuscrisele nu îl înfăţişează.

1:5

După ce a înfăţişat afectele ce pot împiedica exersarea virtuţilor, tratatul oferă o retorică obiecţie: este chestionată situaţia afectelor ce pot împiedica cugetarea, uitarea şi necunoaşterea (*λήθη καὶ ἄγνοία*). Formal, procedura poate isca nedumerire: această chestionare poate fi considerată prematură, avînd în vedere ca sîntem încă în preambulul piesei retorice. De aceea, exegeze mai vechi (*e.g.* FREUDENTHAL, p. 150-152) consideră că avem de-a face, în acest loc, cu o interpolare (ori cu o dislocare), interogativa introducînd o obiecţie după modelul din 2:24-3:6. Desigur, plasarea în *exordium* a acestei obiecţii poate isca neînţelegeri: de vreme ce teza ce va fi discutată a fost tocmai anunţată (la 1:1), este nefiresc ca imediat să se amintească o obiecţie (s-ar încălca, astfel, un principiu, cel al perceperii corecte a tezei ce urmează să fie argumentată în discurs: orice introducere doreşte să atragă atenţia auditoriului, să îl facă favorabil temei discutate şi să îi stimuleze interesul pentru tema discutată). Exegeze recente tind să legitimeze procedura urmată aici, îndepărtînd teoria interpolării (dislocării): utilizînd indicaţii privitoare la acest tip de discurs (care propune o *θέσις*, o teză, „politică" sau „teoretică", ce urmează a fi demonstrată), se consideră că este legitimă utilizarea unor întrebări. DESILVA îl aminteşte pe AFTONIUS, care menţionează utilizarea obiecţiilor în cazul unei *θέσις* (vezi *Progymnasmata*, cap. *Περὶ θέσεως*). În fapt, dacă urmăm nu doar indicaţiile teoretice (amintite de DE SILVA la p. 75), ci şi exemplificarea lui AFTONIUS (care discută o „teză" clasică, „Dacă trebuie să ne căsătorim"), observăm că obiecţiile apar, în cazul de şcoală discutat acolo, după o introducere consistentă (*ἔφοδος*), în care „teza" este afirmată folosindu-se exemple ce insistă pe asimilarea virtuţilor, aşa încît obiecţia vine după fixarea unui fond aperceptiv consistent. Or, prezentul tratat nu pare a înfăţişa suficient de clar teza principală (supremaţia raţiunii) înainte de formularea obiecţiei din acest verset: după ce se indică „teza" (versetul 1) şi se solicită atenţia aplicată a auditoriului (2), urmează două versete (3 şi 4) ce conţin o discuţie despre virtuţi şi despre afecte. Apoi este enunţată o obiecţie. Astfel, teza propusă pare a nu fi consolidată înainte de formularea primei obiecţii: situaţia poate fi explicată fie prin presupusa familiaritate a receptorului cu tematica filosofică discutată, fie printr-o deficienţă de construcţie. În cazul primei ipoteze, a unui public specializat, iniţiat în filosofie şi deprins să urmărească rafinate raţionamente, este greu de explicat de ce textul cărţii *4 Macabei* foloseşte *in extenso* exemplificarea (*i.e.* relatarea detaliată a sacrificiului făcut de Eleazar, de cei şapte fraţi şi de mama lor), utilizată mai degrabă în faţa unui public neexersat filosofic. Aşa că, după toate probabilităţile, obiecţia înfăţişată aici ţine mai degrabă de o deficienţă de construcţie a piesei retorice (admiţînd, desigur, că autorul cărţii *4 Macabei* poate greşi în demersul său oratoric).

1:5

Dubletul gr. *λήθη καὶ ἄγνοια* este mai puţin întîlnit în literatura filosofică. Ocurenţe pot fi aflate la FILON (*De specialibus legibus* 4, 70), IOAN FILOPON (*De aeternitate mundi*, 255), PLUTARH (*De latenter vivendo* 1129b). Cel din urmă face, de altfel, legătura între neştiinţă şi uitare în registru platonic (vezi *Fragmenta* 215b; interesantă este menţionarea aceleiaşi sintagme în comentariul lui DAMASCIUS la *Faidon*, 277). Acelaşi PLUTARH asociază necunoaşterea şi uitarea, adăugate întunericului, cu moartea (vezi *Non posse suaviter vivi secundum Epicurum* 1093a). Într-un alt paragraf al aceleiaşi scrieri (1104e), PLUTARH oferă alte indicii ale „terifiantului chip al morţii": „lipsa de simţire, uitarea şi necunoaşterea". Despre o dublă necunoaştere vorbeşte PROCLUS, în *In Platonis Alcibiadem* I, 189: întregul pasaj este aplicat gnoseologiei platonice (sufletele deţin cunoaşterea înainte de a intra în trupuri, uitarea este una dintre cauzele necunoaşterii, cea de-a doua fiind convingerea, eronată, că am cunoaşte prin noţiunile curente; a se vedea şi paragraful 224, care aminteşte încă o dată dubletul, în care „căderea" în acest trup este cauză pentru „uitare şi rătăcire şi necunoaştere"). De remarcat că la FILON descoperim, suplimentar, dubletul *λήθη καὶ... ἀφροσύνη*, în contextul unei discuţii despre starea de veghe şi cea de somn (vezi *De specialibus legibus*, 1, 99). Din cele menţionate, s-ar putea crede că sintagma discutată ţine de o tradiţie platonică, facil integrată într-un text eclectic, cum este *4 Macabei*. Bibliografia curentă insistă pe filiaţia stoică a doctrinei despre neştiinţă, *ἄγνοια*. Virgil Cândea, pe urmele lui Townsend, discută despre acest termen din perspectivă stoică (vezi nota 68, p. 193). Este drept că stoicii indică necunoaşterea ca o cauză a viciilor; Hrisip enunţă unul din „paradoxurile" stoice: nu există ceva despre care înţeleptul să nu aibă cunoaştere (*μηδὲν ἀγνοεῖν τὸν φιλόσοφον*), de unde rezultă că cel ce cugetă nu va săvîrşi nimic netrebnic (*Fragmenta logica et physica* 131, 41-46). Este însă dificil să identifici fragmente stoice care să pună laolaltă cele două substantive ale sintagmei. Desigur, în contextul oferit în *4 Macabei*, nu este facil să plasăm sintagma în descendenţă

platonică: cele două substantive apar împreună în texte filosofice de inspiraţie platonică, însă ele nu sînt plasate, formal, în categoria afectelor (*πάθη*), aşa cum o face pseudoepigraful biblic. Este, aşadar, de presupus o prelucrare stoică (în descendenţă aristotelică) a temei uitării şi neştiinţei.

1:5

Răspunsul dat întrebării ce înfăţişează obiecţia este tipic lucrărilor retorice; o reluare a termenului gr. *γελοῖον* poate fi citită în capitolul 3, versetul 1. Violenţa retorică a respingerii obiecţiei este evidentă: este preferată, înaintea unui răspuns argumentat, descalificarea preopinentului care aduce obiecţia. Interpretarea comună a acestui răspuns insistă pe caracterul previzibil al obiecţiei: autorul tratatului *4 Macabei* se situează de partea „înţelepciunii comune", iar receptorul este de acord cu autorul, aşa că obiecţia nu are temei. Totuşi, merită observată succesiunea utilizată în formularea răspunsului: mai întîi este denunţat caracterul „rizibil" al obiecţiei, apoi este explicat de ce obiecţia nu are sens (cugetarea este stăpînă peste toate afectele, mai puţin peste propriile afecte). Un alt *rationale* pentru procedura folosită aici ar putea pleca de la observarea exordiului acestui discurs. Se poate vedea că, pînă în acest punct, nu s-a menţionat niciunde vreo restricţie în privinţa caracterului „de la sine stăpînitor" al cugetării: s-a subînţeles caracterul universal al dominaţiei cugetării asupra afectelor. Or, obiecţia, precum şi calificarea dată de autor acesteia (*hazliu*), ar putea introduce în text necesara restricţie teoretică: într-adevăr, cugetarea este suverană, cum ne spune chiar titlul tratatului, peste afecte, însă nu peste toate afectele, ci doar peste cele ce nu „afectează" cugetarea.

1:6

Odată cu acest verset, tabloul afectelor, distribuite după virtuţi, este posibil. Astfel, urmînd textul SEPT. FRANKF. şi luînd în considerare şi informaţia din 1:14:

Virtutea	**Speciile**	**Afectele**
generică	virtuţii generice	
	prudenţa/ cugetarea	– uitarea
		– necunoaşterea
	dreptatea	– răul năravv
înţelepciunea	bărbăţia	– impulsivitate
		– ucidere
		– durere
	cumpătarea	– lăcomia pîntecelui
		– poftirea

O situaţie specială o are prudenţa, definită ca virtute (1:18), prin care cugetarea are putere asupra afectelor (*cf.* 1:19). Cugetarea are să împiedice efectele afectelor în aria a trei virtuţi specifice: dreptatea, bărbăţia, cumpătarea. Rămîne, din această perspectivă, neclarificată situaţia afectelor ce împiedică prudenţa (ori cugetarea: tratatul *4 Macabei* nu pare a fi consistent în această corelare): ce poate fi contrapus uitării (sau necunoaşterii), astfel încît virtutea prudenţei să fie prezentă, de vreme ce cugetarea nu poate împiedica aceste afecte? Întrebarea este una importantă, din moment ce o cugetare „afectată", ce nu domină uitarea şi necunoaşterea, nu poate „controla" afectele ce pun în pericol celelalte virtuţi.

1:6

Interesantă este turnura traducerilor vechi, ce strecoară în text adverbul *doar* (MS. 45: *doară*, ca în BIBL. 1688, MICU, FILOTEI), de negăsit în textul grecesc (unde ar fi trebuit să se afle, eventual, *μόνον*). Acest „adaos" modifică semnificaţia enunţului: în lecţiunea traducerilor vechi, cele două subordonate finale indică atît dispariţia afectelor, cît şi (consecinţă logică a primei finale) imposibilitatea ca ele să domine. În fapt, atît SEPT. FRANKF., cît şi ediţiile moderne ale *Septuagintei* nu atestă situaţia din traducerile vechi româneşti (traducerea CÂNDEA este exactă). Diferenţa este importantă, de vreme ce a existat o aprinsă dispută, în Antichitate, privitoare la situaţia afectelor în economia unei vieţi fericite. Poziţia stoică dominantă este cea a necesităţii extirpării afectelor: *ἀπάθεια* este recomandabilă tuturor (de observat explicaţia din *In Ethica Nicomachea II commentaria* 128). Doctrina aristotelică este diferită, fiind recomandabilă „grădinărirea" afectelor, buna lor administrare (ALEXANDRU DIN AFRODISIA ne spune, în *In Aristotelis Topicorum commentaria*, 239, că aceasta este preferabilă „apatiei"). O atitudine diferită, influenţată de aristotelism, o are stoicul eclectic POSIDONIUS, care crede că extirparea afectelor este imposibilă (cîteva argumente sînt enumerate în *Fragmenta* 437). De observat că FILON respinge *μετριοπάθεια* ca fiind insuficientă: Moise „nu iubeşte *μετριοπάθεια*, ci *ἀπάθεια*" (*Leges allegoriarum* 3, 129). Iar contextul este cel al edificării: „Observă cum cel desăvîrşit se îngrijeşte mereu de *ἀπάθεια* desăvîrşită! Dar cel ce progresează, fiind al doilea, Aaron, exersează *μετριοπάθεια*, aşa cum spuneam" (*Leges allegoriarum* 3, 132). O poziţie „mixtă" în această problemă prezintă PORFIR: „Dispoziţia [corectă] în privinţa virtuţilor politice este considerată a se afla în *μετριοπάθεια*, cîtă vreme au ca scop a vieţui ca om după fire, în vreme ce [dispoziţia corectă] în privinţa virtuţilor teoretice este considerată a se afla în *ἀπάθεια*, al căror scop este asimilarea cu Dumnezeu" (*Sententiae ad intelligibilia ducentes* 32). În această dispută antică, poziţia autorului tratatului *4 Macabei* este una temperată: el nu propune extirparea afectelor, ci doar buna lor administrare. Interesant este că discursul foloseşte în acest *incipit*, pentru a descrie relaţiile dintre afecte, virtuţi, facultăţi ale sufletului, termeni specifici limbajului politic: relaţia de subordonare/ supraordonare este acoperită de concepte ale puterii politice.

1:6

Trebuie observat că gr. *εἶξαι* este tradus în MS. 45 *să să supuie* (cu variante proxime în BIBL. 1688: *să să supue*, MICU: *să se supuie*, FILOTEI: *să se supue*). CANDEA preferă pasivul: *să nu fim biruiţi*.

1:7

Spre deosebire de primul verset, care amintea de *bine cinstitoarea cugetare* (apropiindu-se astfel de „oximoron

cultural", acuzat uneori în chiar debutul acestui tratat), acest verset aminteşte, în repetarea „tezei" generale a discursului, doar de cugetarea care este suverană peste afecte. Aşadar, adjectivul *εὐσεβής* lipseşte în acest loc. DE SILVA consideră că putem subînţelege aici adjectivul (prezent, de altfel, în Codex Alexandrinus), autorul tratatului echivalînd cugetarea cu *bine cinstitoarea cugetare* (p. 79).

1:7

Adverbele *πολλαχόθεν* şi *ἀλλαχόθεν* sînt uzuale în piesele retorice antice. Ele sugerează auditoriului îndreptăţirea tezei susţinute, precum şi uşurinţa în a găsi şi înfăţişa argumente în favoarea acesteia. Primul adverb este utilizat de opt ori de către Demostene, apărînd şi la Hyperides, Lysias etc. Cel de-al doilea este utilizat, în context retoric, mai rar (la Antifon Retorul, spre exemplu). Dublarea adverbului este intensivă. Interesant este că după această indicaţie generică, a multiplelor argumente în favoarea tezei susţinute, autorul se va focaliza pe oferirea de *exempla*, utile unui public divers. Traducerile româneşti vechi folosesc, de obicei, soluţia MS. 45, *de multe părţi, dară, şi de aiurilea* (BIBL. 1688: *de multe părţi, dară, şi de aiurelea*, cu variante proxime în MICU, care prezintă forma *airilea*, ca şi FILOTEI). CÂNDEA preferă o traducere diferită: *prin multe pilde şi din multe izvoare* (traducerea pare a fi restrictivă, dacă o comparăm cu originalul, care indică diversitatea căilor argumentative).

1:8

Opţiunea autorului pentru exemplul istoric, pentru proba adusă dintr-o întîmplare (memorabilă), este clasică pentru discursul deliberativ. ARISTOTEL indică acest tip de dovezi ca foarte util în discursurile deliberative: ceea ce s-a petrecut în trecut este argument credibil pentru ceea ce se va petrece, în aceeaşi speţă, în viitor (vezi *Rhetorica*, 1, 9, 40; 2, 20, 8).

1:8

Grecescul *ἀνδραγαθία* (redat, incorect, ca *ἀνδραγαθεῖα* de Virgil Cândea în nota 69, p. 193) este tradus *bărbăţiia bună* de MS. 45 (BIBL. 1688 are doar *bărbăţia*, cu variante similare în MICU şi FILOTEI). Tălmăcirea lui Cândea observă compunerea termenului grecesc: *înalta bărbăţie*. Cuvîntul grecesc este clasic: o lucrare a lui Democrit purta titlul *Περὶ ἀνδραγαθίας ἢ περὶ ἀρεθῆς* (vezi şi secvenţa din versetul 10, care aminteşte de „virtute" ca merit al personajelor amintite în acest verset), iar retorii îl folosesc frecvent (Demostene, Isocrates, Isaeus, Aeschines, Hyperides etc.). *Septuaginta* îl utilizează de opt ori (o singură dată în afara cărţilor *1-4 Macabei*, în Estera 10:2).

1:8

Sînt menţionate aici cele două *exempla* ce vor susţine teza supremaţiei raţiunii. Selecţia, observă exegeţii, este exclusiv iudaică: se evită discutarea unor fapte (ori exemple) memorabile din spaţiul grecesc (DE SILVA, p. 78). Interesant este că FILON utilizează, în exemplificările sale, figuri clasice greceşti: Anaxarhos şi Zenon Eleatul sînt figuri legendare, care au trecut prin chinuri şi cazne similare personajelor biblice evocate în *4 Macabei* (*Quod omnis probus liber sit* 106-109). Sînt importante şi figurile tragice ale grecităţii: FILON (*Quod omnis probus liber sit* 116) o menţionează pe Polixenia, cea deplînsă de Euripide. Interesant este că şi FILON foloseşte figuri feminine şi de adolescenţi pentru a confirma doctrine morale (vezi pasajul *Quod omnis probus liber sit* 117, unde se subliniază valoarea libertăţii prin apel la pildele oferite de „cele ce sînt mai slab cugetătoare, prin fire, şi de cei mai cruzi la vîrstă"). Pildele date de FILON merg pînă în arenă: el evocă eforturile luptătorilor, ale boxerilor ce îndură pînă şi moartea (*Quod omnis probus liber sit* 106-109). Strategia autorului tratatului biblic, de a folosi două episoade ale istoriei ebraice (Eleazar şi familia celor opt), evitînd orice exemplu care ar trimite la istoria „elenă", la mitologia greacă, poate indica profilul autorului tratatului *4 Macabei*, publicul vizat de acesta. Din perspectiva planului acestei piese retorice, cele două exemple enunţate aici împart tratatul în două secţiuni: în cel dintîi se va istorisi episodul Eleazar (prezent şi în 2 Mac. 6:18-7:42), apoi episodul celor şapte tineri şi al mamei lor.

1:9

Insistenţa pe cele două episoade istorice tocmai amintite (şi totodată opţiunea pentru dovezi ce provin din exemple istorice) poate dobîndi o explicaţie secundă, internă, dincolo de raţiunile „externe" ce conduc discursul, menţionate anterior. Faptul că se aminteşte un episod istoric, care are vocaţia de a învăţa despre supremaţia raţiunii asupra afectelor, poate oferi un contraargument posibilei obiecţii ce vizează afectele ce acţionează asupra cugetării (chestiune amintită într-un comentariu la 1:7). Or, ceea ce oferă autorul prin evocarea unui episod istoric, dovadă a biruinţei cugetării asupra afectelor, este tocmai antidotul împotriva afectelor ce pot altera cugetarea, uitarea şi necunoaşterea. Prin amintirea acestor impresionante episoade ale istoriei iudaice, cugetării i se aminteşte ceea ce eventual a uitat, îndepărtîndu-se (prin afirmarea tezei şi aducerea unor dovezi) şi pericolul ignoranţei, al necunoaşterii. Astfel, cugetarea poate administra afectele, avînd în vedere că cele ce o pot afecta direct, ignoranţa şi uitarea, îşi au un remediu: textul însuşi, asimilat şi amintit, ce ne demonstrează că, negreşit, cugetarea are putere asupra afectelor. Dificultatea în rezolvarea acestei chestiuni, a afectelor ce influenţează direct cugetarea, este vizibilă în literatura dedicată tratatului *4 Macabei*. Astfel, DESILVA încearcă să argumenteze că este oarecum firesc ca afectele ce pot altera cugetarea să fie stăpînite. Pentru aceasta, el trimite la un loc filonian, care conţine termenii în discuţie, *ἄγνοιαν καὶ λήθην*, într-un discurs despre calităţile unui judecător (*De specialibus legibus* 4,70). Însă contextul filonian, aplicat juridic, nu ajută foarte mult în clarificarea problemei puse de *4 Macabei*, aşa cum însuşi DESILVA recunoaşte (p. 105). Astfel, exegetul este obligat să considere că discuţia, în tratatul biblic, se poartă

în zona involuntarului: şi aici, în *exordium*, dar şi în debutul capitolului al III-lea, în discuţie ar fi ignoranţa şi uitarea involuntare. Însă este chestionabilă această înţelegere a secvenţei: tratatul biblic utilizează terminologie filosofică, aşa că, dacă obiectul disputei ar fi fost doar involuntarul, acest lucru s-ar fi regăsit în text. Şi, dacă aceasta s-ar fi întîmplat, tot nu ar fi existat justificare pentru titlul generic (şi teza generală a tratatului), care afirmă suveranitatea, fără restricţii, a cugetării asupra afectelor. Rămîne, aşadar, legitimă o înţelegere diferită a pasajului: cugetarea poate depăşi, pe lîngă afectele ce se aplică instanţelor ce-i sînt inferioare, şi afectele ce îi sînt proprii, iar instrumentul este chiar discursul de faţă. Dintr-o altă perspectivă, interesant este un pasaj din IOAN HRISOSTOM, care aminteşte şi el „necunoaşterea şi uitarea" ce afectează sufletul omenesc. Acestea două, pe lîngă „letargie", *ἀθυμία*, şi „îngrijorare", *φρόντισιν*, i-au fost lăsate omului ca nu cumva el, „privindu-şi noblețea firească, să nu aibă un gînd [despre sine] mai mare decît valoarea proprie" (*Homiliae de statuis* 11, 2). Aşadar, din perspectivă hrisostomică, aceste afecte există în mod salvific: fără ele am fi putut crede că omul este „din fiinţa lui Dumnezeu".

1:10

Literatura dedicată acestui tratat discută aprins semnificaţia unui pasaj prezent în ediţiile moderne ale *Septuagintei*: acest verset conţine secvenţa gr. *κατὰ τοῦτον τὸν καιρόν*, care s-ar traduce „la această vreme". Prin urmare, am avea un indiciu despre vremea în care a fost alcătuit tratatul de faţă: cei prezentaţi în acest discurs au murit „la această vreme". Cum este puţin probabil ca textul să fi fost redactat în acelaşi timp cu martiriul înfăţişat în această carte, rămîne ca acest pasaj să ινδιχε că discursul a fost livrat ulterior martiriului, în ziua în care acesta se întîmplase. DE SILVA adoptă această înţelegere a pasajului, pe urmele lui Hadas. În SEPT. FRANKF. însă avem o altă lecţiune: *κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρόν*, „în acel moment". Această lecţiune este reflectată de vechile traduceri româneşti, astfel: *pre acêea vrême* (MS. 45, BIBL. 1688), *pre acea vreme* (FILOTEI). Traducerea lui Virgil Cândea (*la data aceasta*) nu urmează textul declarativ asumat de traducător, cel al *Septuagintei* tipărite la Veneţia (SEPT. VEN.), care are aici *κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρόν*. În consecinţă, nici nota explicativă redactată de Cândea, care discută secvenţa *κατὰ τοῦτον τὸν καιρόν*, nu ajută la înţelegerea pasajului septuagintal din BIBL. 1688. Diferenţa în lecţiune, neobservată de Virgil Cândea, între versiunile vechi şi cele noi ale *Septuagintei*, îl face să aprecieze, eronat: „Traducătorul n-a înţeles aluzia la vreo comemorare actuală pentru autor, ci a crezut că este o simplă referire la vremea morţii celor şapte fraţi, fără sens, deoarece «vremea aceea» nu e specificată în textul precedent, ci abia la III, 1 (vremea lui Antioh)" (nota 71, p. 194). Traducătorul premodern nu a făcut altceva decît să tălmăcească exact textul biblic pe care îl avea în faţă, aşa că explicaţia unei „contaminări" este superfluă.

1:11

Versetul indică dubla intenţie a autorului: aceea de a alcătui un encomium celor care au murit bărbăteşte pentru credinţă şi, astfel, de a oferi o demonstraţie a tezei susţinute. Aşadar, formal, se vor combina în continuare elemente ale discursului funebru cu cele ale argumentului filosofic. Aşa cum observam deja, cele două arii se determină reciproc: discursul funebru este util, oferind *exempla* dorite pentru susţinerea tezei, iar acestea aduc un remediu împotriva „necunoaşterii şi uitării", susţinînd teza supremaţiei cugetării peste afecte. Grecescul *κατέστησαν* poate fi înţeles ca tranzitiv („s-au făcut [pe ei înşişi] cauze ale nimicirii tiraniei") sau ca intranzitiv („au ajuns cauze ale nimicirii tiraniei"). Interesantă este opţiunea pentru acest verb, ce exprimă adesea desemnarea într-o funcţie, într-un rol, precum şi uzul nearticulat al substantivului *αἴτιοι*: martirii nu sînt „cauzele" biruinţei, ci doar „cauze" ale acesteia. Aşadar, nu se indică rolul exclusiv al acestora în schimbarea petrecută: actul sinergic este clar indicat. Pe de altă parte, grecescul *πατρίς*, prezent şi în versetele 4:1, 5:20, 17:21 şi 18:4, livrează, în combinaţie cu abstractul politic *τυραννύς* şi cu personalul *τύραννος*, un discurs în registrul civilităţii: opoziţia la tiranie este o temă clasică a discursului grecesc politic.

1:13-30

După repetarea tezei ce va fi demonstrată în acest discurs, urmează un şir lung de definiţii, ce îşi propune stabilirea raportului dintre Legea revelată, raţiune şi virtute. În consecinţă, va fi inevitabilă o clasificare a afectelor, urmată de o scurtă discuţie despre relaţia dintre acestea şi raţiune. Merită menţionat aici că, în pofida promisiunii făcute în 1:14, nu va fi oferită nici o definiţie a afectului.

1:15

Definiţia dată cugetării poate fi regăsită ca atare într-un tratat, *De natura hominis* (21, 25), redactat de medicul MELETIUS. Cugetarea este cea care conduce: doctrina este platonică, dar ea poate fi regăsită în stoicism, unde gr. *τὸ ἡγεμονικόν* are aceeaşi funcţie. Sintagma *ὀρθὸς λόγος* indică *dreptul cuget* (am optat pentru această traducere pentru a păstra paralelismul, evident în original, dintre *cugetare*, *λογισμός*, şi *cuget*, *λόγος*, sintagmă care, altfel, ar putea fi tradusă „corectă gîndire". Încă Empedocle, după mărturia lui SEXTUS EMPIRICUS (*Adversus Mathematicos* 7, 122), considera că „dreptul cuget" este criteriul adevărului: aceasta era concluzia mai multor exegeţi. La PLATON, ea este cea care duce şi la virtute, îndepărtîndu-ne de viciu (*Phaedo*, 93e-94a), stînd drept criteriu în cosmogonie, în discuţia despre relaţia figuri geometrice – elemente (*Timaios* 56b). Sintagma se întîlneşte apoi, exclusiv, în lucrările de morală ale lui Aristotel, indicînd aceeaşi instanţă, teoretică, care îndrumă spre bine. Distincţia faţă de antecesor era marcată clar: „Desigur, Socrate considera că virtuţile sînt cugete (căci toate sînt ştiinţe), noi însă [spunem că sînt] însoţite de cuget" (*Ethica Nicomachea* 1144b, 28-30). Unii stoici din prima perioadă a Şcolii au lăsat nemenţionat

„dreptul cuget" între criteriile adevărului: informaţia este predată de POSIDONIUS, fiindu-ne transmisă de DIOGENE LAERTIOS (7, 54). Interesantă, în contextul cărţii *4 Macabei*, este discuţia filoniană (selectată, în SVF, de von Arnim şi trecută în rîndul *Fragmentelor morale*) despre „dreptul cuget": el este „lege care nu poate fi falsificată, ce nu poate fi distrusă de cutare sau de cutare, care nu e neînsufleţită, fiind scrisă pe hîrtii sau stele neînsufleţite, ci este incoruptibilă, fiind tipărită de nemuritoarea fire în gîndirea nemuritoare" (*Quod omnis probus liber* 46-47).

1:16

Definiţia înţelepciunii, ne spune DE SILVA, este clasică pentru filosofia greco-romană. El indică autorii care folosesc această definiţie: Cicero (*Tusculanae Disputationes* 4, 26), AETIUS (*Placita philosophorum* 1, 2), SENECA (*Epistulae* 89, 5), FILON (*De congressu eruditionis gratia* 4, 79). În fapt, secvenţele indicate aici cuprind definiţii similare celei din *4 Macabei*: FILON spune *σοφία δὲ ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τούτων αἰτίων* (o definiţie similară poate fi citită la DIDIM CEL ORB, în *Commentaria in Ecclesiasten* 226, 7), iar AETIUS spune că stoicii considerau că *σοφίαν εἶναι θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην*. O formă similară a definiţiei apare la SEXTUS EMPIRICUS (*Adversus Mathematicos* 9, 13): *τὴν δὲ σοφίαν εἶναι ἐπιστήμην θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων* (aceeaşi definiţie apare şi în paragraful 9, 123 al cărţii citate). Mai există menţionări ale acestei definiţii la CLEMENT ALEXANDRINUL (*Paedagogus* 2, 2, 25: şi aici apare substantivul *ἐπιστήμη*). Aşadar, definiţia apare în sursele indicate, în forme uşor modificate. Merită însă menţionat că aceeaşi definiţie o primeşte şi filosofia, în multe din lucrările antice. Explicaţia acestei ambiguităţi fertile (definiţia este aplicată atît „înţelepciunii", *σοφία*, cît şi „iubirii de înţelepciune", filosofiei, *φιλοσοφία*) poate fi dată de nomenclatoarele antice ale definiţiilor filosofiei. Astfel, Nicomahos, pitagoreu din primul secol, a. Chr., oferă această definiţie pe lîngă altele cinci: *φιλοσοφία... ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων*. Nicomahos fiind pitagoreu, definiţia de faţă va fi indicată ca enunţată de Pitagora (vezi DAVID NEOPLATONICUL, *Prolegomena philosophiae* 26). Opţiunea pentru un *definiendum*, *σοφία*, poate fi impusă, în *4 Macabei*, de situaţia lexicală a versiunii greceşti a Bibliei ante-creştine: *Septuaginta* nu include termenul *φιλοσοφία* în cărţile sale canonice, în vreme ce *σοφία* este bine reprezentat (unele secţiuni ale *Septuagintei* îl aşază chiar în titlu). Este drept că termenul, „exotic" pentru spaţiul iudaic, *φιλοσοφία*, este menţionat în tratatele apocrife ale *Septuagintei*, însă aceasta se întîmplă exclusiv în *4 Macabei*. Merită remarcat, apoi, că definiţia înţelepciunii este aleasă astfel încît să se adecveze, inclusiv terminologic, unui mediu cultural în care credinţa în Dumnezeu este esenţială: alte definiţii ale înţelepciunii nu trimit la „cele divine" ori la Dumnezeu. Or, definiţia utilă în acest tratat este cea care trimite la cele divine, şi pe aceasta o selectează autorul tratatului *4 Macabei*.

1:16

O observaţie ce implică o posibilă eroare de tipar în SEPT. FRANKF.: finalul acestuia are un demonstrativ la singular, *τούτου*. Totuşi, definiţia are aici, în mai toate ocurenţele livreşti, pluralul firesc *τούτων*. Am tradus prin plural (aşa cum a făcut şi tălmăcitorul MS. 45: *acestora*, ce pare a observa eroarea de tipar şi a o îndrepta tacit prin traducere, aşa cum au făcut şi BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI), considerînd singularul din SEPT. FRANKF. o greşeală de tipar.

1:17

Versetul ne înfăţişează, subiacent, o întreagă teorie a „cetăţii iudaice". Departe de primitivismul adesea acuzat, această cetate este construită după modelul civilizat al „cetăţii greceşti". Ea nu numai că încurajează virtuţile, ci are instituţii similare celei eline. Are o lege, gr. *νόμος*, căreia toţi i se supun, de drept divin (deci cu atît mai preţuită), are şi posibilitatea de a educa. Pasajul reverberează un loc din Înţelepciunea lui Sirah (23:2), unde se menţionează *παιδείαν σοφίας*. În plus, DE SILVA observă că semnificaţia substantivului *παιδεία* este aici mai degrabă 'educaţie', 'formare', în vreme ce 2 Mac. 7:33 foloseşte mai degrabă sensul, conotat negativ, de 'disciplină', cu sens de 'pedeapsă' (vezi p. 85-86). Şi, pentru că educaţia este făcută spre achiziţia înţelepciunii, ea are ca obiect atît cele divine, cît şi cele umane: definiţia dată înţelepciunii în versetul anterior reverberează aici. Menţionarea educaţiei (recurentă în text) pare a reflecta un loc faimos din ISOCRATES (*Panegyricus*, 50), ce livrează ca „propriu" identităţii greceşti nu atît apartenenţa la un neam, cît părtăşia la „educaţia", *παιδεία*, specifică. Aşadar, în complexul descris de acest verset, „cetatea iudaică" are drept de existenţă, nefiind mai prejos decît civilizaţia greacă: legea o guvernează, pentru obţinerea virtuţii şi a înţelepciunii, iar drumul de la ignoranţă la ştiinţă este parcurs paideic.

1:18

Verbul grecesc *καθεστῶσι* (SEPT. FRANKF.) pune probleme de înţelegere. Fiind o formă contrasă de la forma de participiu dativ plural *καθεστηκῶσι*, este mai greu de tradus predicativ în lipsa altor indicii (MS. 45 are aici simplul *sînt*, cu opţiuni similare în BIBL. 1688 şi FILOTEI). Ediţiile moderne îl au aici pe *καθεστήκασιν*; posibilă eroare de tipar în SEPT. FRANKF.

1:19

Rolul important al gr. *φρόνησις* este oarecum surprinzător în context. În tradiţia platonică, virtutea principală (care le determină pe celelalte) este dreptatea (vezi ALBINUS, *Epitome doctrinae Platonicae* 29). Pentru unii stoici, virtutea este una şi nu se poate vorbi despre o dominantă a vreuneia dintre cele patru virtuţi „clasice" (SVF III, 302). Desigur, există scriitori pentru care *φρόνησις* este virtutea principală (vezi *Sotadea* 14: „Ce oare este zeu? Inteligenţa. Iar inteligenţa ce este? Este

prudenţă", precum şi discuţia din comentariul la 1:2). Oricum, această virtute rămîne, pentru cei mai mulţi autori antici, o virtute a acţiunii (morale); acolo unde ea este individualizată, preeminenţa este evidentă în ordinea morală, puţini autori înclinînd spre suveranitatea acestei virtuţi în raport cu toate celelalte. Aşadar, ne putem întreba despre raţiunea care îl face pe autorul tratatului *4 Macabei* să afirme dominaţia absolută a acestei virtuţi. Un răspuns ar putea observa lecţia oferită de *exempla* folosite de autor: virtutea subiacentă, pentru cei ce aleg o conduită potrivită în faţa tiranului care le cere să abjure Legea, este cea a prudenţei. Prin ea, cele nouă personaje biblice excelează: această virtute îi face să rămînă în credinţă. O altă interpretare a acestei insistenţe asupra lui *φρόνησις* ar putea observa specificul „cetăţii iudaice": norma acesteia este dată nu de un tratat „teoretic", de vreo „constituţie", ci de o scriere ce mizează, înainte de toate, pe discernămîntul etic al persoanei umane. Moise nu primeşte o „constituţie" pe muntele Horeb, ci Legea. Or, în raport cu aceasta, atitudinea fiecăruia este ghidată de prudenţă, ca virtute practică prin excelenţă. De aici deosebirea faţă de „cetatea greacă", clădită pe o dreptate „teoretică", ce guvernează celelalte virtuţi cardinale. Înclin să cred că insistenţa pe eminenţa prudenţei, dincolo de antecedentele ei filosofice „greceşti", are funcţie discriminativă, ea propunînd ca legitim, în cadre teoretice „greceşti", un alt tip de cetate decît cel grecesc.

1:20

Neglijînd promisiunea de a oferi o definiţie a afectelor, autorul trece la o discuţie despre tipurile de afecte. Clasificarea de faţă, generică, urmează doctrina aristotelică, în care „întristarea şi plăcerea" (gr. *λύπη καὶ ἡδονή*), subîntind toate plăcerile (vezi ARISTOTEL, *Rhetorica* 2, 1, 8, *Ethica Eudemia*, 1221b). Aşa că aici nu se poate vorbi despre vreo influenţă stoică (diviziunea stoică a afectelor era quadripartită: *întristarea*, *frica*, *poftirea* şi *plăcerea*; în greeacă: *λύπη, φόβος, ἐπιθυμία καὶ ἡδονή*). Aceasta ar fi fost oarecum favorizată de un discurs foarte consistent despre grecescul *φόβος* şi *ἐπιθυμία* în cărţile biblice (îndeosebi în cele sapienţiale). DE SILVA consideră însă că tetrada stoică îşi găseşte ecou ulterior, în 4 Mac. 1:22-23, secvenţă ce rezonează cu STOBAIOS, *Etica* 2, 7, 10, ce prezintă şi el un discurs despre antecedent şi secvent, în ordinea afectelor (p. 88).

1:20

Interesantă este prezenţa conjuncţiei *καί*, care este tradusă uzual în tălmăcirile vechi româneşti: *şi*. Dificultatea este evidentă: manuscrisele ne oferă varianta *τούτων δὲ ἑκάτερον καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκεν*. S-ar părea că ceva lipseşte din acest verset, aşa că Alfred Rahlfs, editor modern al *Septuagintei*, adaugă patru cuvinte (în lipsa vreunui manuscris principal al cărţii *4 Macabei* care să-i autorizeze intervenţia), pentru a „echilibra" pasajul: *τούτων δὲ ἑκάτερον καὶ περὶ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκεν*, ceea ce se traduce „iar fiecare dintre ele este odrăslită şi în legătură cu trupul şi în legătură cu sufletul". Desigur, soluţia editorului modern este tentantă, ea părînd să „repare" un text deficient. Din păcate, această soluţie, deşi prezentă în manuscrise secundare şi la unii autori (vezi MELETIUS, *De natura hominis*, 27), este neatestată de manuscrisele principale care conţin cartea *4 Macabei*. Un alt cercetător, DE SILVA, păstrează textul aşa cum este în manuscrise, rezolvînd straniul *καί* prin înţelegerea lui intensivă. Astfel, el valorifică aici latura potenţial intensivă a conjuncţiei, oferind echivalarea „even" (p. 5). El îşi explică opţiunea de traducere: „poate fi, într-adevăr, un defect compoziţional în original prin neincluderea «trupului» aici (aşa cum face Rahlfs, împotriva lui Alexandrinus şi a lui Sinaiticus), în cazul în care noi citim *καί* într-un sens intensiv («chiar în legătură cu sufletul»), ceea ce ar implica că autorul şi audienţa sa aşteaptă ca afectările să fie odrăslite în legătură cu trupul" (p. 87). Explicaţiei produse aici i se pot opune cîteva argumente. Dacă îl percepem pe *καί* intensiv, atunci trebuie să ne asumăm o conştiinţă generală a faptului că afectele sînt corelate trupului (doar astfel ar avea sens să fie folosit un intensiv aici). Plecînd de la acest tratat, este greu de susţinut o teorie exclusiv somatică a afectelor, subiacentă, în acest text. Am preferat traducerea comună, prin corelativul *şi*, care poate da seama mai bine, cred, de intenţia autorului: în mod evident, afectele „afectează" şi trupurile, însă aici era importantă amintirea aspectului „sufletesc" al afectelor.

1:21

În nota 85 (p. 197), Virgil Cândea afirmă că în textul BIBL. 1688 forma *durerilor* este greşită. El a decis să pună în text *durerile*. Procedura pare hazardată: dacă ne raportăm la SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN., traducerile vechi, inclusiv cea din BIBL. 1688, sînt corecte: în greacă avem un genitiv plural, *πόνων*, ceea ce justifică forma de genitiv plural din română. Ediţiile recente ale *Septuagintei* au un acuzativ singular, *πόνον* (SEPT. RAHLFS), ceea ce ar justifica, fie şi în parte, opţiunea lui Cândea. Şi în acest caz el pare a utiliza ediţiile moderne ale textului grecesc, în pofida indicaţiei date în nota 57, p. 190, care ne încredinţează că ediţia urmată este cea venetină din 1687.

1:22-23

Schema propusă în tratatul *4 Macabei* este următoarea:

poftire	→	plăcere	→	bucurie
ἐπιθυμία		*ἡδονή*		*χαρά*
teamă	→	durere	→	întristare
φόβος		*πόνος*		*λύπη*

Unii cercetători au încercat să găsească alte ocurenţe ale acestei scheme generale şi să explice prezenţa *bucuriei* între afecte. Aceasta pentru că bucuria are un conţinut pozitiv, care se acomodează greu „negativului" unui efect. Aune, într-o lucrare din 1994 (apud DE SILVA, p. 88), încearcă să

să explice curioasa prezenţă prin caracterul special al lucrării: fiind conectat unui întreg discurs despre binefacerile educaţiei prin Tora, pînă şi „afectele" pozitive pot fi supuse, controlate de suverana cugetare. Opinia lui Aune are ca premiză „pozitivitatea" afectului bucuriei. Rămîne de cercetat dacă nu cumva putem găsi, la autorii antici, o altă perspectivă din care bucuria poate fi privită, în care ea ar putea intra în categoria afectelor „negative". Din cîte se pare, astfel de menţiuni sînt greu de aflat. FILON consideră bucuria ca cea dintîi dintre „eupatii". În *De mutatione nominum* 131, 2, plecînd de la numele patriarhului biblic *Isaac* şi oferind o etimologie, el spune: „dacă aceasta este adevărat, fie atunci Isaac nu omul, ci sinonimul celei mai distinse dintre eupatii, bucuria, cel ce rîde (*εἰ δὲ τουτ' ἀψευδὲς ἐστι, γένοιτ' ἂν Ἰσαὰκ οὐχ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ συνώνυμος τῆς ἀρίστης τῶν εὐπαθειῶν, χαρᾶς, γέλως*)". O discuţie similară poate fi citită la FILON, în *De cherubim* 7, 6 (a se vedea şi analiza din *Quod deterius potiori insidiari soleat* 123, 4, în care se spune: „Căci Dumnezeu este demiurgul rîsului cuviincios şi al bucuriei"). Este dificil de aflat un loc ce să susţină caracterul „negativ" al afectului bucuriei şi din pricina ocurenţelor eminamente „pozitive" ale termenului în *Septuaginta*.

1:24

Partea finală a versetului pune probleme de înţelegere, avînd în vedere contextul. Dupont-Sommer şi Klauck (apud DE SILVA, p. 88) consideră că pasajul *ἐὰν ἐννοηθῇ τις ὅτε αὐτῷ περιέπεσεν* prezintă o dificultate de relaţionare cu prima parte a versetului. DE SILVA consideră că pasajul vorbeşte despre „o intuiţie profundă asupra naturii unei emoţii comune şi adesea tulburătoare"; este indicată, astfel, analiza de grad secund a trăirilor proprii, singurele care ne pot face să stăpînim afectele.

1:24

Corelarea impulsului cu cele două mari „speţe" ale afectelor poate fi aflată la Aristotel (*Rhetorica*, 1369b-1370a). Interesant este că autorul tratatului *4 Macabei* îşi extrage informaţia relevantă filosofic nu din tratatele de psihologie sau din cele de etică, ci din manualul clasic aristotelic al retoricii.

1:32-33

Versiunile vechi româneşti traduc fidel textul biblic disponibil lor. Versiunile moderne pun la începutul versetului 33 două enunţuri, care trimit la prescripţiile alimentare iudaice: *ἐπεὶ πόθεν κινούμενοι πρὸς τὰς ἀπειρημένας τροφὰς ἀποστρεφόμεθα τὰς ἐξ αὐτῶν ἡδονάς οὐχ ὅτι δύναται τῶν ὀρέξεων ἐπικρατεῖν ὁ λογισμός*. În traducerea CANDEA: „Pentru că atunci cînd sîntem atraşi de bucate neîngăduite cum de reuşim să înlăturăm plăcerile stîrnite de ele? Oare nu pentru că raţiunea poate stăpîni poftele?". Pasajul reflectă, ne spune comentariul SEPT. NEC, sinteza greco-iudaică: „încercarea de armonizare a filozofiei greceşti cu prescripţiile Legii mozaice transpare aici mai limpede decât oriunde în text" (traducerea SEPT. NEC, p. 637: „Căci altfel, cum se face că, atunci când suntem atraşi de mâncăruri oprite, ne abatem de la plăcerea ce vine de la ele? Oare nu pentru că raţiunea are puterea să stăpânească peste atracţii?"). Avînd în vedere că vechile traduceri româneşti sînt complete şi fidele faţă de textul-sursă disponibil în acea vreme, este neclară indicaţia lui Virgil Cândea din nota 86 (p. 198), unde afirmă că „în original v. 32 (sic!) continuă" cu cele două enunţuri amintite mai sus. Mai mult, acesta semnalizează, în coloana ce reproduce BIBL. 1688, o „[lacună]" în acelaşi verset 32. Se pare că Virgil Cândea a utilizat aici, ca şi în alte locuri, ediţii recente ale textului grecesc. El declară, aşa cum am mai amintit, că a utilizat „pentru comparaţiile cu originalul grecesc" Biblia de la Veneţia. Or, această ediţie a *Septuagintei* are pentru versetele 32-33 aceeaşi formă, „deficientă", ca SEPT. FRANKF.

Capitolul al 2-lea

1:35

Traducerea *fiind întoarse* încearcă să echivaleze grecescul *ἀνακαμπτόμενα*, urmînd construcţia compusului din original. Traducerile româneşti merg pe această versiune (BIBL. 1688: *întorcîndu-se*, ca şi MICU sau FILOTEI). Traducerea lui Virgil Cândea are *fiind curmate*, care poate fi explicat prin textul critic recent, care are aici *ἀνακοπτόμενα*.

2:5

Interesant argument adus în textul grecesc: acolo avem un viitor iusiv, uzual în ebraică. Dacă am înţelege porunca biblică în regimul unui conjunctiv cu valoare de poruncă, textul nu ar fi întru totul convingător: existenţa unei interdicţii, oricare ar fi ea, nu ne asigură că ea poate fi respectată. Or, în domeniul moralei, care preocupă acest pasaj, esenţială este dovedirea posibilităţii actului de virtute. Nu pare întîmplător, aşadar, că autorul tratatului *4 Macabei* foloseşte aici o poruncă ce utilizează viitorul iusiv (porunca biblică se exprimă, gramatical, în mai multe feluri). Acest viitor, „nu vei pofti!", indică nu numai un imperativ religios, ci şi posibilitatea ca acest comandament să fie îndeplinit. Argumentul ce foloseşte exemplul biblic (2:1-4) urcă în dublu registru la nivelul exigenţei morale, exprimat prin enunţ divin (2:5-6). Se exprimă astfel, prin viitor iusiv, atît imperativul legislaţiei supreme, cît şi posibilitatea respectării acesteia.

2:7

Mănîncă singur traduce adjectivul gr. *μονοφάγος* (vezi şi substantivul *μονοφαγία*, în 1:27). În nootropia antică, a mînca singur este un act ce indică lipsa de civilitate (era implicată ascunderea, părăsirea comunităţii). PLUTARH transmite o anecdotă despre acest nume, altfel rar în literatura greacă, în contextul explicării unui proverb: în succesiunea „Întoarcerilor" legendare de după căderea Ilionului, cei care au ajuns acasă, în Egina, puţini din cei ce plecaseră la luptă, se sfiau să se bucure ori să jertfească

zeilor, în vreme ce concetăţenii lor jeleau. Soluţia aleasă de cei întorşi acasă a fost să mănînce în regim „intim", *i.e.* fără a fi slujiţi de sclavi (vezi *Aetia Romana et Graeca* 300-301).

2:8

Avînd în vedere pledoaria autorului tratatului *4 Macabei* pentru legitimitatea unei civilităţi diferite de cea grecească (de inspiraţie biblică, în circumstanţele date), am tradus grecescul *πολιτευόμενος* prin „[a fi] *civilizat*". În fapt, textul pare a oferi, dincolo de discuţia despre afecte şi gîndire, un discurs ce legitimează un alt tip de civilitate, cel iudaic. Modelele negative apar în discuţie, insistîndu-se pe valoarea formativă a Legii. Astfel, „cetatea greacă" ar intra în concurenţă cu „cetatea iudaică", la fel de legitimă, din perspectivă greacă, şi singura recomandabilă, din perspectivă biblică. Traducerile tradiţionale (MS. 45, BIBL. 1688, FILOTEI) pun aici *petrecînd*; CANDEA optează pentru *îşi rînduieşte viaţa*, în vreme ce SEPT. NEC are *se călăuzeşte*. Pe de altă parte, merită observat că verbul *χρεοκοπούμενος* poate indica simpla renunţare la dobînda acumulată, nu la întregul împrumut (vezi discuţia la DE SILVA, p. 98). La fel, este interpretabil finalul versetului: trimite el la practica anului sabatic sau la aceea a anului jubileu? Termenii greceşti folosiţi în acest pasaj par a indica proximitatea cu Deut. 15:1-9, de unde sugestia anului sabatic.

2:16-17

În ediţiile vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF., SEPT. VEN.) cele două versete nu apar. În consecinţă, nici în traducerile vechi româneşti. De aceea pare greu de explicat menţiunea lui Virgil Cândea, din nota 88 (p. 201), care spune, referindu-se la BIBL. 1688: „V. 17 sărit" (pasajul din traducerea BIBL. 1688 corespunzător ινδιχελui de notă este al editorului, el menţionînd că versetul „17 [lipseşte]"). În fapt, dacă ne raportăm la ediţiile recente ale *Septuagintei*, par a lipsi două versete din vechile traduceri româneşti, nu unul singur (de aici şi eroarea în numerotarea versetelor, săvîrşită de Cândea: ceea ce este îndeobşte cunoscut ca versetul 19 este secţionat în două, prima parte primind numărul 18, cea de-a doua numărul 19). Aşadar, ediţiile moderne adaugă un pasaj, împărţit în două versete: [17] *θυμούμενός γέ τοι Μωυσῆς κατὰ Δαθαν καὶ Αβιρων οὐ θυμῷ τι κατ᾽αὐτῶν ἐποίησεν ἀλλὰ λογισμῷ τὸν θυμὸν διήτησεν.* [18] *δυνατὸς γὰρ ὁ σώφρων νοῦς ὡς ἔφην κατὰ τῶν παθῶν ἀριστεῦσαι καὶ τὰ μὲν αὐτῶν μεταθεῖναι τὰ δὲ καὶ ἀκυρῶσαι* (SEPT. RAHLFS). Traducerea oferită de CANDEA (nota 88, p. 201): „Mîniindu-se Moise împotriva lui Dathan şi Aviron [,] nu a acţionat împotriva lor cu mînia, ci, prin raţiune, a înlăturat mînia. Pentru că mintea cumpănită poate, după cum s-a spus, să se întărească împotriva pasiunilor şi pe unele din ele să le schimbe, iar pe altele să le nimicească".

2:20

Grecescul *θυμός*, tradiţional tradus prin *mînie* (MS. 45, BIBL. 1688, FILOTEI, traducerea parţială a lui Virgil Cândea şi SEPT. NEC), a primit, în coloana a IV-a a acestui volum, echivalarea *impulsivitate*. Opţiunea este argumentată de uzul „filosofic" al termenului, ce avantajează o traducere neoterică, dar şi de „oboseala" evidentă a termenului *mînie*.

2:21

Traducerile vechi româneşti urmează fidel ediţiile greceşti vechi (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.). Ediţiile moderne ale *Septuagintei* prezintă un text diferit, din ele lipsind pasajul *λόγῳ, καὶ αὐτεξοσιότητι κοσμήσας*. Secvenţa este corect tradusă în MS. 45 (*cu cuvîntu şi cu sîngură biruinţă podobindu-l*), BIBL. 1688 şi FILOTEI. Traducerea parţială a lui Virgil Cândea, care ar trebui să urmeze versiunea venetină a textului grecesc, redă mai degrabă ediţiile moderne ale *Septuagintei*, ca SEPT. RAHLFS. De remarcat opţiunea în traducerea grecescului *αὐτεξοσιότητι* de către Milescu. Observînd compunerea termenului grecesc, el recurge la analiticul *sîngură biruinţă*, cf. traducerea grecescului *αὐτοδέσποτος*, dezbătută mai sus, într-un comentariu la 1:1.

2:22

Traducerile vechi româneşti (MS. 45 şi BIBL. 1688) urmează fidel ediţiile SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN. O notă semnată de Virgil Cândea (p. 202) atrage atenţia că „v. 22 continuă: «ca să-i fie omului – ca un conducător sfînt în toate lucrurile; 23 iar minţii i-au dat legea... »" (nota 89). Este curios acest adaos: ediţiile greceşti consultate de traducătorii veacurilor XVII-XIX nu par a-l conţine. El poate fi aflat în Codex Sinaiticus, dar nu este cuprins în textul ediţiilor recente ale *Septuagintei*, precum SEPT. RAHLFS. O notă despre proveniența acestui adaos ar fi fost utilă.

Capitolul al 3-lea

3:3

Traducerile vechi româneşti urmează fidel SEPT. FRANKF., care prezintă aici un text neclar. De aici şi neclaritatea traducerii în coloana a IV-a din volumul de faţă.

3:11

Din nou trebuie remarcată traducerea foarte fidelă a vechilor versiuni: secvenţa *a lor* (MS. 45, BIBL. 1688) traduce gr. *αὐτῶν*. Ediţiile recente ale *Septuagintei* au pronumele *αὐτόν* la acuzativ singular. De aici diferenţa de traducere. La fel, *împreună fugi* din MS. 45 este traducerea corectă a verbului *συνέφυγε* din SEPT. FRANKF. Alte ediţii mai noi ale textului grecesc au aici *συνέφρυγεν* (SEPT. RAHLFS).

3:17

SEPT. FRANKF. are, ca verb predicativ în regentă, pe *ἔφην*. Verbul nu este tradus nici în MS. 45, nici în BIBL. 1688. Rămîne de explicat această curioasă abatere, precum şi marca propoziţiei condiţionale (*pentru că*), posibil indiciu al folosirii unei alte ediţii a *Septuagintei*.

3:18

Primul verb al acestui enunţ din SEPT. FRANKF., *καταπαλαῖσαι* (*să lupte împotriva*), nu este tradus în vechile tălmăciri româneşti (şi nici de CANDEA, deşi verbul apare şi în ediţiile recente ale *Septuagintei*), posibil indiciu al utilizării unei alte ediţii de către traducerile din secolul al XVII-lea. Tot aici apare şi un concept cheie al excelenţei pentru lumea greacă/ elenizată: *καλοκαγαθίᾳ*. L-am echivalat prin *excelenţă* aici (deşi, la 4:1, avem gr. *καλὸν καὶ ἀγαθόν*, tradus analitic prin *frumos şi bun*). Vechile traduceri româneşti traduc corect, observînd compunerea substantivului grecesc: cele două componente esenţiale ale cuvîntului grecesc sînt atent redate, echivalarea *bună bunătate* (MS. 45, BIBL. 1688) construind un intensiv ce redă intenţia termenului elin.

3:19

În originalul grecesc se vorbeşte despre *ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας*, ceea ce indică regimul „demostrativ" al discursului. Traducerile vechi optează pentru *dovedirea vederii* (BIBL. 1688) sau *dovedinţa vedeniei* (MS. 45), plasînd corect, în familii semantice, termenii. CÂNDEA preferă echivalarea *să arătăm istoria*.

Capitolul al 4-lea

4:3

Conjuncţia *καί* este fals coordonatoare, în context, de unde şi traducerea *aşa că*. Uzul conjuncţiei urmează modelul echivalentului ebraic. Am tradus în mai multe rînduri circumstanţial conjuncţia greacă, pentru a reda mai bine (prezumtiva) nuanţă a originalului.

4:11

Cu ajutorul verbului *a ruga* s-au tradus doi termeni din original: *παρεκάλει* şi *προσευξάμενοι* (SEPT. FRANKF.). Aceeaşi opţiune poate fi observată în vechile traduceri româneşti ale acestui pasaj: „pre jidovi *ruga*, pentru ca, *rugîndu-să* pentru el" (MS. 45 şi BIBL. 1688).

4:12

Versetul nu apare în SEPT. FRANKF. ori în ediţia venetină a *Septuagintei*. Din acest motiv, nu a fost tradus. Ediţiile recente (SEPT. RAHLFS), însă, îl cuprind: *ἔλεγεν γὰρ ἡμαρτηκὼς ὥστε καὶ ἀποθανεῖν ἄξιος ὑπάρχειν πᾶσίν τε ἀνθρώποις ὑμνήσειν σωθεὶς τὴν τοῦ ἱεροῦ τόπου μακαριότητα* (vezi şi traducerea SEPT. NEC, p. 645: „El spunea că a păcătuit, aşa încât era chiar vrednic de moarte, dar că, de va fi izbăvit, va cânta în imnuri, în faţa tuturor oamenilor, fericirea locului sfânt").

4:15

Grecescul *διαδέχεται* a fost tradus la preterit în vechile versiuni româneşti: *urmă* (MS. 45), *în urmă luă* (BIBL. 1688 şi FILOTEI, proxim fonetic în MICU). Am ales redarea cu prezentul, păstrînd timpul din original: *moşteneşte*.

4:16

Referitor la suma indicată aici, în 2 Mac. 4:8-9 apare o altă cifră, uriaşă, *590 talanţi de argint*. Şi suma din acest ultim volum al „seriei Macabeilor" este impresionantă: tratatul *4 Macabei* pare a exagera, retoric, atunci cînd menţionează trei mii şase sute şaizeci de talanţi.

4:20

Textul descrie sacrilegiul suprem: Ierusalimul, Muntele Sfînt, se transformă, după model elenistic, oraşul adoptînd o „constituţie" străină de Legea lui Moise. Din nou, *4 Macabei* oferă o versiune retorică a celor întîmplate, dacă ne raportăm la cele transmise în cartea *2 Macabei* şi de IOSEF FLAVIUS (*Antiquitates Iudaicae* 12, 3, 3). Cartea *4 Macabei* plasează „gimnaziul" chiar în citadelă, pe „înălţime", în locul Templului, în vreme ce *2 Macabei* (4:12) spune că el a fost aşezat mai jos de Templu. Această schimbare indică părăsirea Legii strămoşeşti şi adoptarea stilului de viaţă grecesc. A doua acuză este părăsirea Templului, abandonarea serviciilor religioase. În versiunea tratatului *4 Macabei*, aceasta este consecinţa directă a plasării „gimnaziului" pe „înălţime". Istoric, lucrurile par să fi stat diferit: în vremea arhieriei lui Iason, slujbele au continuat în Templu. Această renunţare la „legiuirea divină" dăruită de Dumnezeu va atrage asupra poporului pedeapsa amintită încă în Deut. 28:49-50.

Capitolul al 5-lea

5:9

Grecescul *χάριτας* este tradus, în mod corect, prin *haruri* (MS. 45, BIBL. 1688, MICU, FILOTEI). Semnificaţia este cea de 'dar', de 'favoare' a firii, într-un proiect filosofic eclectic al Antichităţii Tîrzii. Notele stoice sînt evidente.

5:16-37

Discursul deliberativ al lui Eleazar contrapune poruncii tiranice a elenismului o alcătuire politică unică, întemeiată pe Legea lui Dumnezeu. Se opun aici două concepţii despre vieţuirea politică. Temele filosofice (libertatea, virtuţile, „constituţia" cetăţii etc.) construiesc o piesă retorică puternică. Tehnica „discursului în discurs" este, de altfel, folosită în mai multe locuri în acest tratat.

5:26

Verbul *οἰκειωθησόμενα* este dificil de tradus. El apare încă la Aristotel, dar este instrumentalizat filosofic de stoici. Regretabil, textele greceşti stoice nu sînt prezente în limba română decît prin firavi reprezentanţi. Din această perspectivă, traducătorul de astăzi are dificultăţi similare celor cunoscute de tălmăcitorii secolului al XVII-lea. De remarcat uzul terminologiei stoice: răspunsul lui Eleazar este, şi la acest nivel, o replică la discursul lui Antioh.

5:36

Versetul nu apare în ediţiile mai vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.). Ediţiile mai noi (SEPT. RAHLFS) au: *οὐδὲ μιανεῖς μου τὸ σεμνὸν γήρως στόμα οὐδὲ νομίμου βίου ἡλικίαν*. Traducerea SEPT. NEC: „Nu-mi vei păngări gura venerabilă de bătrân şi nici nu vei întina apusul unei vieţi trăite după Lege" (p. 646).

5:38

La fel, versetul 38 lipseşte din ediţiile mai vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), aşa că este firească absenţa lui din vechile traduceri româneşti ale tratatului *4 Macabei*. Ediţiile moderne au: *ἀσεβῶν μὲν γὰρ τυραννήσεις τῶν δὲ ἐμῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λογισμῶν οὔτε λόγοις δεσπόσεις οὔτε δι'ἔργων* (SEPT. RAHLFS). Traducerea SEPT. NEC: „Vei putea să-i tiranizezi pe cei lipsiţi de pietate, dar cugetările mele despre pietate nu le vei stăpâni nici prin vorbe, nici prin fapte".

Capitolul al 6-lea

6:2

Ediţiile moderne ale *Septuagintei* prezintă o formă extinsă a acestui verset: *καὶ πρῶτον μὲν περιέδυσαν τὸν γεραιὸν ἐγκοσμούμενον τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν εὐσχημοσύνῃ* (SEPT. RAHLFS). Traducerea SEPT. NEC: „Mai întâi l-au dezbrăcat de haine pe bătrân, care [a rămas] împodobit de nobleţea evlaviei" (p. 647).

6:10

Ediţiile moderne au, în plus, o comparaţie în acest verset: *καθάπερ γενναῖος ἀθλητής* (SEPT. RAHLFS). Ediţia SEPT. NEC redă acest fragment prin: *asemenea unui atlet nobil.*

6:21-23

Aceste versete nu apar în SEPT. FRANKF. sau în SEPT. VEN., prin urmare nici în traducerile vechi româneşti. Ediţiile moderne ale *Septuagintei* (SEPT. RAHLFS) adaugă: [21] *καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ τυράννου καταφρονηθῶμεν ὡς ἄνανδροι, τὸν δὲ θεῖον ἡμῶν νόμον μέχρι θανάτου μὴ προασπίσαιμεν.* [22] *πρὸς ταῦτα ὑμεῖς μέν, ὦ Αβρααμ παῖδες, εὐγενῶς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τελευτᾶτε.* [23] *οἱ δὲ τοῦ τυράννου δορυφόροι, τί μέλλετε.* Traducerea SEPT. NEC: „Şi dispreţuiţi chiar de tiran pentru lipsa de curaj –, şi nu ne-am apăra până la moarte Legea noastră divină. De aceea, voi, copii ai lui Avraam, sfârşiţi-vă cu nobleţe pentru evlavie! Iar voi, lăncieri ai tiranului, ce mai aşteptaţi?" (p. 648).

6:30

Versiunile moderne ale *Septuagintei* oferă o altă formă a acestui verset, mult amplificată: *καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱερὸς ἀνὴρ εὐγενῶς ταῖς βασάνοις ἐναπέθανεν καὶ μέχρι τῶν τοῦ θανάτου βασάνων ἀνέστη τῷ λογισμῷ διὰ τὸν νόμον* (SEPT. RAHLFS). Traducerea SEPT. NEC: „Şi, spunând acestea, bărbatul sfânt a murit cu demnitate în mijlocul chinurilor: a rezistat până în chinurile morţii, cu ajutorul raţiunii, pentru Lege" (p. 649).

6:31

Adverbul *ὁμολογουμένως* pune dificultăţi de traducere, în context. Termenul compus are un uz comun, dar este folosit în filosofie pentru a comunica ceea ce este general admis, asumat prin adeziunea publicului larg/ ca rezultat al unui raţionament. Cîteva rînduri mai jos (versetul 34), apare verbul din aceeaşi familie lexicală, *ὁμολογεῖν*.

Capitolul al 7-lea

7:4

Textul grecesc conţine două adjective, *πανάγιος* şi *ἱεράν*, traduse în limba română cu ajutorul adjectivului *sfînt*. Dificultatea este una curentă: lexicul elin care indică „sfinţenia" este mult mai amplu decît vocabularul autohton aplicat aceleiaşi realităţi.

7:6

Am tradus elinul *ἐκοινώνησας* prin *ai făcut comun*. Opţiunea pentru această echivalare vine din observarea semnificaţiei grecescului *ἅγιος*, abundent prezent în acest pasaj. Urmînd semnificaţia vetero-testamentară, 'ceea ce este sfînt', *ἅγιος* este separat, despărţit de ceea ce este obişnuit, comun. În consecinţă, folosirea acestui verb de către autorul cărţii *4 Macabei*, alegerea lui din plaja foarte largă a verbelor ce indică „spurcarea", „întinarea", pare să fi fost favorizată de vechea semnificaţie a lui *ἅγιος*. Traducerile vechi româneşti au aici *împreunat* (MS. 45), *l-ai împreunat* (BIBL. 1688, MICU, FILOTEI).

7:17-23

Aceste versete nu există în ediţiile vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), prin urmare nu apar nici în tălmăcirile vechi româneşti. Ediţiile moderne ale textului grecesc (SEPT. RAHLFS) prezintă următorul text: [17] *ἴσως δ' ἂν εἴποιέν τινες τῶν παθῶν οὐ πάντες περικρατοῦσιν ὅτι οὐδὲ πάντες φρόνιμον ἔχουσιν τὸν λογισμόν.* [18] *ἀλλ' ὅσοι τῆς εὐσεβείας προνοοῦσιν ἐξ ὅλης καρδίας, οὗτοι μόνοι δύνανται κρατεῖν τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν* [19] *πιστεύοντες ὅτι θεῷ οὐκ ἀποθνῄσκουσιν, ὥσπερ οὐδὲ οἱ πατριάρχαι ἡμῶν Αβρααμ καὶ Ισαακ καὶ Ιακωβ, ἀλλὰ ζῶσιν τῷ θεῷ.* [20] *οὐδὲν οὖν ἐναντιοῦνται τὸ φαίνεσθαί τινας παθοκρατεῖσθαι διὰ τὸν ἀσθενῆ λογισμόν.* [21] *ἐπεὶ τίς πρὸς ὅλον τὸν τῆς φιλοσοφίας κανόνα φιλοσοφῶν καὶ πεπιστευκὼς θεῷ* [22] *καὶ εἰδὼς ὅτι διὰ τὴν ἀρετὴν πάντα πόνον ὑπομένειν μακάριόν ἐστιν, οὐκ ἂν περικρατήσειεν τῶν παθῶν διὰ τὴν θεοσέβειαν;* [23] *μόνος γὰρ ὁ σοφὸς καὶ ἀνδρεῖός ἐστιν τῶν παθῶν κύριος*. Traducerea CÂNDEA: „[17] Dar poate că unii ar răspunde că nu toţi oamenii sînt stăpîni ai pasiunilor,

pentru că nu toţi au raţiunea luminată. [18] Numai cei care vor interpreta corect şi sincer primul lor gînd, numai aceia sînt în stare să stăpînească slăbiciunea trupului, [19] crezînd că întru Dumnezeu ei nu mor, după cum patriarhii noştri Avraam şi Isaac şi Iacov nu au murit, ci că ei trăiesc întru Dumnezeu. [20] Aşadar nu este deloc contradictoriu ca unii oameni să pară a fi sclavi pasiunii ca urmare a slăbiciunii raţiunii. [21] Căci cine, filozof fiind, care urmează drept întreaga normă a filozofiei, şi-a pus credinţa în Dumnezeu, [22] şi ştie că e un lucru binecuvîntat să înduri orice asprime de dragul virtuţii, [23] nu şi-ar stăpîni pasiunile de dragul vieţuirii drepte? [24] Pentru că numai omul înţelept şi stăpîn pe sine este conducător brav al pasiunilor sale" (p. 209, nota 97).

Capitolul al 8-lea

8:2

Primul verset al acestui capitol se află, în ediţiile vechi ale *Septuagintei*, la finalul capitolului al şaptelea. De aici şi numerotarea inedită.

8:3

Grecescul *χαριέντες* a fost tradus *cu haruri* (MS. 45), *dăruiţi* (BIBL. 1688, MICU, FILOTEI), *cu farmec* (SEPT. NEC). În traducerea din coloana a patra a acestui volum, am preferat *desfătători*.

8:5

Grecescul *μανῆναι... μανίαν* este atent tradus în versiunile vechi: *să nu vă nebuniţi... nebunie* (MS. 45), *să nu vă nebuniţi... nebunii* (BIBL. 1688, MICU, FILOTEI). Într-o versiune modernă, SEPT. NEC, este redat prin: *să nu faceţi aceeaşi nebunie*. Traducerea oferită în coloana a IV-a a acestui volum încearcă redarea intensivului grecesc, care calchiază intensivul ebraic: *să nu căderi în crunta nebunie*. Vezi şi 10:13.

8:14

Verbul grecesc *φοβήθητε*, redat în BIBL 1688 prin *fie-vă frică*, este un imperativ aorist pasiv: este important aspectul, momentan, al acţiunii. De aici opţiunea de a traduce, în coloana a IV-a din acest volum, *temeţi-vă acum*.

Capitolul al 9-lea

9:2

În ediţiile vechi ale textului grecesc (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), complementul primului verb este *προλόγοις*. Prin urmare, traducerea MS. 45 este corectă: *cuvintele de înainte*. Traducerea din BIBL. 1688 este diferită: *cuviinţele cêle de la strămoşi* (cu o variantă proximă în MICU şi FILOTEI). Posibilă contaminare cu o altă lecţiune, ce apare în alte ediţii ale tratatului *4 Macabei*: *προγόνους*. O variantă ce urmează fidel ediţiile recente ale *Septuagintei*, precum SEPT. RAHLFS, este oferită de SEPT. NEC: *strămoşii*.

9:7

La final de verset, SEPT. FRANKF. are semnul întrebării: acesta este motivul pentru care el apare, altfel inexplicabil, în traducerea oferită în coloana a IV-a a acestui volum.

9:15

Grecescul *ὁμόφρων* din SEPT. FRANKF. este corect tradus în MS. 45: *de un gînd*. BIBL. 1688 are o altă variantă: *fără de omenie* (reluată în MICU şi în FILOTEI).

9:19

Verbul grecesc *προσεπικατέτεινον* este dificil de înţeles în context. MS. 45 îl traduce prin *încă împreună mai întinzînd*, iar BIBL. 1688 îl redă prin *mai întinzînd*; MICU are *prejur carea întinzîndu-se*, în timp ce FILOTEI îl redă prin *mai întinzînd*. Problematică este surprinderea, în traducere, a nuanţelor implicate de cele trei preverbe.

9:21

Grecescul *ἀβραμιαῖος* este redat prin transliterare în MS. 45: *avramíeu*. BIBL. 1688, MICU şi FILOTEI au aceeaşi opţiune. Regretabil, adjectivul derivat de la numele propriu nu s-a impus în română, de unde opţiunea modernă pentru echivalarea analitică: *fiu al lui Avraam* (SEPT. NEC), *[descendentul] al lui Avraam* (coloana a IV-a, ediţia noastră).

Capitolul al 10-lea

10:2

Interesantă este opţiunea MS. 45 (şi, în consecinţă, a BIBL. 1688, MICU şi a ediţiei FILOTEI) de a traduce grecescul *δόγμασι* prin *porînci*. Aceasta pentru că grecescul *ἐντολή* este în mod clasic tradus prin „poruncă". Alegerea traducătorului poate fi determinată de istoria doctrinelor religioase, care a dus la specializarea semantică a lui *δόγμα*.

10:14

Textul din SEPT. FRANKF. prezintă un adverb de negaţie, *μή*, care este discutabil. Într-o notă de subsol, în sursa grecească, este oferită o altă lecţiune, adoptată de ediţiile moderne ale *Septuagintei*: adverbul de negaţie este înlocuit cu un pronume personal în acuzativ, *με*. De remarcat că vechile traduceri româneşti nu echivalează textul stabilit de editorii SEPT. FRANKF., ci ţin seama de nota 3 din subsolul acestuia; eventual indiciu al utilizării unei alte ediţii septuagintale.

Capitolul al 11-lea

11:4

Iarăşi, vechile tălmăciri româneşti nu traduc textul stabilit de SEPT. FRANKF., ci lecţiunea indicată într-o notă de subsol a aceleiaşi ediţii. Textul prezintă vocativul (foarte dificil) *ὠμησάνθρωπε*, în vreme ce nota 2 are secvenţa

inteligibilă *ὦ μισάνθρωπε*. Varianta din text este dificilă pentru că termenul pare a fi un *hapax* (tratatul *4 Macabei* se distinge, de altfel, prin creaţiile sale lexicale). După toate aparenţele, *ὠμησάνθρωπε* este un termen compus, care ar putea fi tradus, analizîndu-i componentele, *mîncătorule de carne de om* (*ὠμησ-* ar însemna 'mîncător de carne', iar *ἄνθρωπος* este 'om'). Din nou, ar putea fi vorba de utilizarea unei alte ediţii septuagintale de către vechii tălmăcitori ai acestui tratat biblic.

11:7-8

Cele două versete lipsesc atît din ediţiile vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), cît şi din ediţiile recente (SEPT. RAHLFS). Nici DE SILVA nu le aşază în textul critic, plasîndu-le totuşi în aparatul critic: *εἴπερ ἠσθάνου ἀνθρώπους ποθῶν, καὶ ἐλπίδα εἶχες παρὰ θεῷ σωτηρίου·νῦνι δὲ ἀλλότριος ὢν θεοῦ, πολεμεῖς τοὺς εὐσεβοῦντας εἰς τὸν θεόν*.

11:12

Grecescul intensiv *χάριτας χαρίζῃ*, după model ebraic, este corect redat în traducerile româneşti vechi prin *haruri... hărăzeşti* (MS. 45, proxim în BIBL. 1688 şi FILOTEI). SEPT. NEC are *frumoase favoruri... faci*. De observat că secvenţa *bune zicea* (MS. 45), oarecum nefirească (separă adjectivul de ceea ce ar putea fi perceput ca regent al lui, *haruri*), este explicabilă prin punctuaţia SEPT. FRANKF., care încadrează între virgule adjectivul *καλάς*.

11:16

Cum imperativul grecesc este un prezent, nuanţa aspectuală a fost redată, în coloana a IV-a a acestei ediţii, prin adverbialul *fără istov*.

11:22

Grecescul *καλοκαγαθία* a fost tradus, în coloana a patra din acest volum, prin *desăvîrşire*. Vezi, mai sus, comentariul de la 3:18.

Capitolul al 12-lea

12:13

Grecescul *στοιχείων*, tradus astăzi, în mod curent, prin *elemente* (în registru filosofic), este redat prin *stihii* (MS. 45), respectiv *stíhii* (BIBL. 1688, cf. FILOTEI).

12:17-19

În ediţiile mai vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), versetele 17 şi 18 nu apar, iar versetul 19 este uşor modificat. Ediţiile recente ale textului grecesc au: [17] *ἐπικαλοῦμαι δὲ τὸν πατρῷον θεὸν ὅπως ἵλεως γένηται τῷ ἔθνει ἡμῶν*. [18] *σὲ δὲ καὶ ἐν τῷ νῦν βίῳ καὶ θανόντα τιμωρήσεται*. Traducerea SEPT. NEC (p. 659-660): „[17] şi-L chem pe Dumnezeul părinţilor [mei], ca să se milostivească de neamul nostru. [18] Iar pe tine El te va pedepsi şi în viaţa de acum, şi după moarte". În versetul 19, în locul clasicului *εἰπών*, ediţiile moderne au *κατευξάμενος* (SEPT. RAHLFS).

Capitolul al 13-lea

13:1

Traducerile vechi (MS. 45, BIBL. 1688, FILOTEI) au la începutul versetului imperativul *vezi*, ce redă exact grecescul *ἴδε*, aflat în debutul versetului în SEPT. FRANKF. Ediţiile recente au *εἰ δέ*, ceea ce oferă nuanţa cauzală din traducerile moderne.

13:5

Verbul *ὁμολογεῖν*, împreună cu ai săi compuşi (vezi versetul 2), pune dificultăţi de traducere. Vezi comentariul la 6:31.

13:14

Verbul *δοκεῖν* pune probleme de traducere: acesta este echivalat în mod tradiţional cu *a părea*. Autorul tratatului *4 Macabei* pare a-l utiliza mizînd pe dubla sa semnificaţie: el indică, însoţit de dativ, luarea unei decizii, altfel funcţionînd în regimul aparenţei.

Capitolele 14-15

14:3

Versetul nu apare în ediţiile vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.), fiind prezent însă în cele recente: *ὦ ἱερᾶς καὶ εὐαρμόστου περὶ τῆς εὐσεβείας τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν συμφωνίας* (SEPT. RAHLFS). SEPT. NEC: „O, simfonie sfântă şi armonioasă a celor şapte fraţi întru evlavie!" (p. 662).

14:15-17

Versetele nu apar în SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN., fiind prezente în ediţiile recente, ca SEPT. RAHLFS: [15] *καὶ γὰρ τῶν πετεινῶν τὰ μὲν ἥμερα κατὰ τὰς οἰκίας ὄροφοι τοῦντα προασπίζει τῶν νεοττῶν,* [16] *τὰ δὲ κατὰ κορυφὰς ὀρέων καὶ φαράγγων ἀπορρῶγας καὶ δένδρων ὀπὰς καὶ τὰς τούτων ἄκρας ἐννοσσοποιησάμενα ἀποτίκτει καὶ τὸν προσιόντα κωλύει* [17] *εἰ δὲ καὶ μὴ δύναιντο κωλύειν, περιιπτάμενα κυκλόθεν αὐτῶν ἀλγοῦντα τῇ στοργῇ ἀνακαλούμενα τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, καθ' ὃ δύναται, βοηθεῖ τοῖς τέκνοις*. SEPT. NEC: „[De pildă,] la păsări: cele îmblânzite îşi fac cuibul sub acoperişurile caselor, pentru a-şi ocroti puii, [16] celelalte, pe culmile munţilor, pe râpile din văi, în scorburile şi pe vârfurile copacilor îşi clocesc ouăle, îşi scot puii şi alungă pe oricine se apropie de ei; [17] iar dacă nu pot să-l alunge, zboară de jur împrejur, suferind, chemându-şi cu dragoste puii pe limba lor, cât poate, le vine în ajutor" (p. 663).

14:19-15:2

Versetul 20, capitolul 14, din ediţiile recente ale *Septuagintei*, este primul verset al capitolului al 15-lea din

ediţiile vechi ale acesteia. Din primul verset al capitolului al 15-lea, aşa cum apare el în ediţiile recente ale textului grecesc, apare doar ultimul cuvînt în SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN. Trebuie remarcat că există mici diferenţe de formulare, în cazul versetului 2, între ediţiile mai vechi şi cele recente ale textului grecesc. Reproduc versetul 1 din capitolul al 15-lea (SEPT. RAHLFS), care nu apare în ediţiile vechi ale *Septuagintei*: *ὦ λογισμὲ τέκνων παθῶν τύραννε καὶ εὐσέβεια μητρὶ τέκνων ποθεινοτέρα*. SEPT. NEC: „O, raţiune, tiranică stăpânitoare a pasiunilor [iubirii] faţă de copii, şi evlavie mai dragă mamei decît copiii ei!" (p. 663).

15:17

Traducerile vechi româneşti au la începutul versetului adverbul de negaţie; ediţiile moderne îl elimină (o lecţiune diferită se află şi în subsolul SEPT. FRANKF., care se încadrează mai bine în context, însă ea nu a fost urmată de tălmăcitorii valahi).

15:20

În mod surprinzător, în MS. 45 apare substantivul *danţul*, preluat de BIBL. 1688 şi de FILOTEI. Aceasta pentru că în ediţiile vechi ale textului grecesc apare substantivul *χορεῖον*, care se traduce prin „loc de dans". SEPT. RAHLFS are aici *χωρίον*, care s etraduce prin „loc".

15:21-24

Versetul 21, în ediţiile recente ale *Septuagintei*, prezintă o *versio amplior*, dacă ne raportăm la ediţiile mai vechi ale textului (unde nu apar *cîntecele sirenelor*). În plus, ediţiile recente intercalează trei versete, 22-24, de negăsit în SEPT. FRANKF. sau SEPT. VEN: [22] *πηλίκαις καὶ πόσαις τότε ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν βασανιζομένων τροχοῖς τε καὶ καυτηρίοις ἐβασανίζετο βασάνοις*. [23] *ἀλλὰ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς ὁ εὐσεβὴς λογισμὸς ἐν αὐτοῖς τοῖς πάθεσιν ἀνδρειώσας ἐπέτεινεν τὴν πρόσκαιρον φιλοτεκνίαν παρῖδειν*. [24] *Καίπερ ἑπτὰ τέκνων ὁρῶσα ἀπώλειαν καὶ τὴν τῶν στρεβλῶν πολύπλοκον ποικιλίαν, ἁπάσας ἡ γενναῖα μήτηρ ἐξέλυσεν διὰ τὴν πρὸς θεὸν πίστιν*. SEPT. NEC: „Cât de cumplite, cât de numeroase sunt chinurile pentru o mamă, când copiii ei sunt chinuiţi pe roată şi arşi cu foc. [23] Dar raţiunea evlavioasă, chiar în mijlocul pasiunilor, i-a întărit cu curaj inima să dispreţuiască vremelnica iubire de copii. [24] Deşi vedea pieirea celor şapte copii şi feluritele şi grelele chinuri, această mamă nobilă le-a nesocotit pe toate pentru credinţa în Dumnezeu" (p. 665).

Capitolul al 16-lea

16:14

Textul grecesc foloseşte, în exclamaţii, atît genitivul, cît şi vocativul. Am preferat să disting în acest verset exclamaţiile în vocativul, genitivul *γυναικός*, acesta fiind tradus aşa cum a permis SEPT. FRANKF. De observat că acest genitiv este înţeles, în MS. 45, ca exclamativ.

16:24

SEPT. RAHLFS prezintă o *versio amplior* a acestui verset: *Διὰ τούτων τῶν λόγων ἡ ἑπταμήτωρ ἕνα ἕκαστον τῶν υἱῶν παρακαλοῦσα ἀποθανεῖν ἔπεισεν μᾶλλον ἢ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ*. SEPT. NEC: „Cu aceste cuvinte mama celor şapte îşi încuraja copiii şi îi convingea ca mai degrabă să moară decât să încalce porunca lui Dumnezeu" (p. 667).

Capitolul al 17-lea

17:18

Versetul lipseşte din ediţiile vechi ale textului grecesc (SEPT. FRANKF.şi SEPT. VEN.). Ediţiile moderne au: *δι' ἣν καὶ τῷ θείῳ νῦν παρεστήκασιν θρόνῳ καὶ τὸν μακάριον βιοῦσιν αἰῶνα* (SEPT. RAHLFS). SEPT. NEC: „Datorită ei, acum ei stau lângă tronul dumnezeiesc şi trăiesc veşnicia fericită" (p. 669).

17:20-21

Versetul 20 are o *versio amplior* în ediţiile recente ale *Septuagintei*, iar versetul 21, ce lipseşte în ediţiile mai vechi ale acesteia, clarifică textul. Aşadar, traducerile ce urmează SEPT. FRANKF. sînt, în mod inevitabil, diferite. În ediţiile moderne cele două versete prezintă următorul text: [20] *καὶ οὗτοι οὖν ἁγιασθέντες διὰ θεὸν τετίμηνται, οὐ μόνον ταύτῃ τῇ τιμῇ, ἀλλὰ καὶ τῷ δι' αὐτοὺς τὸ ἔθνος ἡμῶν τοὺς πολεμίους μὴ ἐπικρατῆσαι* [21] *καὶ τὸν τύραννον τιμωρηθῆναι καὶ τὴν πατρίδα καταρισθῆναι, ὥσπερ ἀντίψυχον γεγονότας τῆς τοῦ ἔθνους ἁμαρτίας* (SEPT. RAHLFS). SEPT. NEC: „Aceştia, deoarece s-au sfinţit de dragul lui Dumnezeu, au primit nu numai această răsplată, ci şi faptul că, datorită lor, duşmanii nu au putut pune stăpânire pe neamul nostru, tiranul a fost pedepsit, iar patria, purificată, [viaţa lor] fiind ca o răscumpărare pentru păcatul poporului" (p. 669).

17:24

În versiunile mai vechi ale *Septuagintei*, prima parte a versetului constituie un enunţ de sine stătător, cu predicatul la imperativ: de aici şi turnura traducerilor româneşti vechi.

Capitolul al 18-lea

18:1-2

Versetele 1 şi 2 ale capitolului al 18-lea pot fi aflate, în versiunile mai vechi ale *Septuagintei*, la finalul capitolului al 17-lea. De aici situaţia evidentă în traducerile româneşti premoderne.

18:3

Traducerile româneşti (BIBL. 1688, MS. 45, MICU şi FILOTEI echivalează grecescul *μερίδος* cu *parte*, ceea ce este corect. Traducerile moderne (SEPT. NEC, CANDEA) optează pentru termenul *moştenire*.

18:5

Straniul *rînduielile strămoşeşti* traduce textul *πατριῶν ἐθνῶν* din SEPT. FRANKF. Chiar şi traducerile mai vechi par a citi cel de-al doilea cuvînt al sintagmei (după o altă ediţie septuagintală?) ca *ἦθων* 'obicei'. De aici şi traducerile existente: „cêle de moşie *obicêie*" (BIBL. 1688 şi MS. 45).

18:13

Substantivul *λάκκος* (SEPT. FRANKF.) a fost tradus, în mod tradiţional, prin *groapă*. Termenul grecesc mai indică 'cisterna', 'rezervorul', 'cavitatea în care se depozitau lichide'.

18:16

Secvenţa *ne părimiia noao* din MS. 45 traduce fidel textul ediţiilor vechi ale *Septuagintei* (SEPT. FRANKF. şi SEPT. VEN.). Pronumele este la persoana I plural în SEPT. FRANKF., în vreme ce în ediţiile moderne este la persoana a II-a plural. Verbul românesc constituie o încercare de îmbogăţire a limbii, ce pleacă de la observarea familiei semantice în care se încadrează grecescul *ἐπαροιμίαζεν*. Inovaţia a fost respinsă: modernitatea foloseşte perifraza, cu toată imprecizia ei: *recita proverbele* (SEPT. NEC), *citea proverbele* (traducerea modernă din ediţia de faţă, coloana a IV-a).

18:23

Substantivul *χορός* este tradus *danţu* (MS. 45), în mod corect. Versiunile recente (SEPT. NEC) preferă *ceată*, termen generic şi neclar; cf. *corul* (traducerea modernă din ediţia de faţă, coloana a IV-a).

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

A

acêea → acel

aceásta → acest

acél : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „jener" : „ce, celui-là" : (25x)
acea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 11, 2;
acêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 1, 10;
acêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 2, 5; 3, 12; 3, 16; 4, 2; 5, 17; 5, 25; 6, 12; 8, 1; 8, 2; 9, 11; 11, 27; 12, 16; 16, 19;
acei *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 17, 22;
aceia *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 14, 6;
aceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 14, 9; 18, 3;
acel *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 18, 22;
acela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 7, 4;
acela *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 4, 7;
acelor *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 17, 22;
acelora *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 14, 11; 14, 12;

acélaşi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. dem. : „derselbe" : „le même" : (5x)
acêeaşi *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 16, 22;
acêeaşi *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 16, 22;
aceiaşi *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 8, 5;
aceiaşi *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 6, 11;
acelaşi *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 17, 8;

acést : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce... -ci, celui-ci" : (84x)
acestor *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 15, 6;
aceasta *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 8, 19; 9, 4; 16, 12; 18, 1;
aceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 1, 8; 1, 17; 2, 2; 2, 9; 2, 16; 2, 23; 3, 6; 4, 24; 4, 25; 5, 9; 6, 20; 8, 11; 10, 19; 14, 9; 16, 5; 18, 19;
această *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 5, 8; 9, 28;
acest *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 5, 28;
acesta *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 16, 17; 17, 17;
acesta *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 5, 19; 10, 1; 10, 12; 11, 1; 11, 13; 12, 1;
acestora *adj. pron. dem. fem. pl. gen./dat.* 1, 28;
acestora *pron. dem. fem. pl. dat./gen.* 1, 16; 1, 32; 6, 32;
acêstea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 6, 14; 16, 4;
acêstea *adj. pron. dem. neutru pl. nom./ac.* 4, 13; 16, 24; 18, 17;
acêstea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 1, 6; 1, 14; 1, 20; 2, 16; 4, 4; 5, 32; 6, 30; 8, 3; 8, 12; 8, 16; 8, 27; 9, 19; 9, 25; 10, 10; 10, 17; 11, 6; 11, 9; 11, 10; 11, 17; 12, 6; 12, 16; 16, 5; 16, 25; 17, 8; 18, 6;
acêsteaşi *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 11, 15; 11, 15;
aceştia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 1, 9; 4, 3; 5, 3; 7, 8; 9, 10; 13, 2; 13, 5; 17, 20; 18, 9;
aceştii *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 5, 13;
acestaşi *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 11, 11*;
acesta *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 14*; 6, 1*; 9, 15*; 11, 4*; 12, 13*;

acoperămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schutz" : „abri" : (1x)
un acoperimînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 17, 3;

acúm : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. jetzt, 2. nun also" : „1. maintenant, 2. donc, alors" : (9x)
acum *adv. de timp* 1, 12; 1, 13; 3, 19; 13, 3; 14, 9; 15, 16;
acum *adv. demonstr.* 6, 18; 6, 33; 9, 30;

adăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tränken" : „1. abreuver" : (1x)
adăpîndu *verb gerunziu* 1, 29;

adăugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter" : (3x)
adăogea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 13, 25;
adăogînd *verb gerunziu* 13, 27;
să adăogea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 11;

adés → adesea

adésea : (1559–1560 BRATU) : adv. : „häufig" : „souvent" : (1x)
ades *adv.* 12, 2;
adêse *adv.* 12, 12*;

adevăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wahrheit" : „vérité" : (2x)
adevăr *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 10; 6, 18;

adevărát : (1559–1560 BRATU) : adj./adv. : „1. wahr, 2. wirklich, echt" : „1. vrai, 2. vraiment, en vérité" : (3x)
adevărat *adv. de mod poz.* 11, 23;
adevărată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 11;
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 18*;

adeverí : (1559 CORESI, ÎC.) : v. IV : „verstärken, bestätigen" : „confirmer, renforcer" : (3x)

adeveriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 17;
ai adeverit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 7, 9;
ar adeveri *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* 2, 6;

adeverít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verstärkt" : „fortifié" : (1x)
adeverită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 4;

adiá : (c. 1683-1686 MS. 45 904/1) : v. I : „(sich) bewegen" : „(se) mouvoir" : (1x)
adiind *verb gerunziu* 15, 15;

adînc : (1551-1553 ES) : adj. : „tief" : „profond" : (1x)
adîncă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 20;

adúce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bringen, holen, herbeiführen" : „(r)apporter" : (20x)
aducea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 9, 11; 9, 26; 10, 8; 11, 17; 11, 19;
aducînd *verb gerunziu* 18, 20;
aducîndu *verb gerunziu* 16, 20;
aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 6, 21;
au adus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 14;
era aducîndu-să *verb indicativ imperfect perifrastic 3 pl.* 8, 3;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 8, 2;
să aducea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 10, 1; 11, 13;
să aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 4;
aduc *verb indicativ prezent 1 sg.* 5, 13*;
aduceţi-vă *verb imp. 2 pl.* 13, 12; 16, 18*;
să ne aducem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 8, 21*;
ş-au adus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 8, 27*;
şi-au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 28*;

adúcere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mitbringen" : „action d'apporter" : (1x)
aducerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 9*;

aduná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)sammeln" : „rassembler" : (1x)
să să fie adunat *verb conjunctiv perfect 3 pl.* 4, 3;

afără : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „draussen, ausser" : „dehors, sauf" : (4x)
afară *adv. de loc* 11, 18;
afară *prep.* 6, 34; 18, 2;
afară *prep.* 16, 11*;

aflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich befinden" : „se trouver" : (1x)
te-ai aflat *verb copulativ indicativ perfect compus 2 sg.* 16, 14;

agonisítă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erwerb" : „acquisition" : (1x)
agonesită *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 20;

aíci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „hier" : „ici" : (1x)
aicea *adv. de loc* 17, 9;

aiévea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wirklich" : „vrai" : (2x)
aiêve *adv.* 2, 7;
mai aiêvea *adv. de mod comp.* 3, 6;

aiúre(a) : (1560-1561 CORESI, TE.2) : adv. : „anderswo" : „ailleurs" : (1x)
aiurelea *adv.* 1, 7;

ajúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ankommen, gelangen" : „arriver" : (1x)
au ajuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 9;

ajutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „helfen" : „aider" : (1x)
a ajuta *verb infinitiv prezent* 3, 3;

ajutór : (1521 NEACŞU) : s. n. : „Hilfe, Beistand" : „aide, assistance" : (1x)
ajutoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 20;

ajutorí : (c. 1640 URECHE 140) : v. IV : „helfen" : „aider, secourir" : (1x)
să ajutorească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 4;

albínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Biene" : „abeille" : (1x)
albinele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 14, 19;

alége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „unterscheiden" : „distinguer" : (1x)
alêgem *verb indicativ prezent 1 pl.* 1, 14;

alergá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „laufen, eilen" : „courir" : (3x)
alergînd *verb gerunziu* 12, 10; 14, 5;
alergîndu *verb gerunziu* 7, 11;

alt : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron./adj. : „(ein) anderer" : „autre" : (13x)
alt *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 1, 2; 5, 18;
altă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 6, 4; 6, 13; 9, 11; 14, 10;
altele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 1, 32;
altuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 13, 13;
altul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 13, 8; 13, 11; 13, 12;
alţii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 8, 2; 12, 14;

altmínteri : (1521 NEACŞU) : adv. : „anders" : „autrement" : (1x)
aiminterelea *adv.* 4, 13;

amár : (1430 DERS / în top. *Amarul*) : adj./adv./s. : „1. bitter, 2. Bitterkeit" : „1. amer, 2. amertume" : (8x)
amară *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 18, 20; 18, 20;
cei amari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 6, 8;
cel amar *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 18, 20;
mai amar *adv. de mod comp.* 8, 2; 15, 16;
amar *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 1*; 10, 5*;

amăgí : (1581-1582 PO) : v. IV : „1. täuschen, verleiten, 2. verführen" : „1. tromper, 2. séduire" : (2x)
să amăgeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 13, 18;

voiu amăgi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 34;

amăgitór : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 97) : adj. : „verführerisch" : „séduisant" : (1x)
cel amăgitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 18, 8;

amănúnt : (1581 PRL) : s. n. : „ Einzelheit" : „détail" : (1x)
amăruntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 4*;

amín : (1559-1560 BRATU) : interj. : „amen, wahrlich" : „amen, ainsi soit-il" : (1x)
amin *interjectie* 18, 24;

amínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „in Errinerung" : „au souvenir" : (8x)
aminte *adv.* 1, 1*; 2, 9*; 5, 13*; 8, 21*; 8, 27*; 13, 12*; 15, 28*; 16, 18*;

amîndói : (1551-1553 ES) : num. : „beide" : „tous les deux" : (3x)
amîndoao *num. colectiv fem. nom./ac.* 1, 20; 6, 3;
amînduróra *num. colectiv fem. gen./dat.* 1, 32;

an : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Jahr" : „an" : (3x)
an *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 17;
ani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 7; 17, 12;

anúme : (1563-1564 DIR) : adv. : „namens" : „nommément" : (1x)
anume *adv.* 5, 4;

ápă : (1213 SUCIU / în top. *Apa*) : s. f. : „Wasser" : „eau" : (2x)
apa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 11;
apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 34;

apărá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) verteidigen" : „(se) défendre" : (2x)
să apără *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 19; 14, 19;

aplecătúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Stillung" : „allaitement" : (1x)
aplecături *subst. comun fem. pl. voc. neart.* 16, 7;

apói : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „danach" : „après" : (1x)
apoi *adv. de timp* 6, 3;

aprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „anzünden" : „allumer" : (1x)
să aprindea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 15;

aproápe : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. m. : „1. nahe, 2. Mitmensch" : „1. près de, proche, 2. le prochain" : (6x)
ale aproapelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 2, 5;
aproape *adv. de loc* 5, 4; 8, 4; 12, 10;
aproapelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 2, 5;
mai aproape *adv. de loc comp.* 12, 2;

apropiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nahen, nähern" : „approcher" : (3x)
apropiindu-se *verb gerunziu* 6, 13;
să apropie *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 19; 14, 19;

arătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zeigen, weisen, 2. anzeigen, 3. berichten, 4. erfinden" : „1. montrer, 2. déclarer, dénoncer, 3. rapporter, 4. inventer" : (16x)
a arăta *verb infinitiv prezent* 1, 1; 14, 18;
ai arătat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 17, 2;
arătat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 16, 2;
arătînd *verb gerunziu* 11, 12;
arătu *verb indicativ prezent 3 pl.* 6, 34;
s-au arătat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 10;
să arată *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 3; 1, 4; 1, 32; 2, 4; 2, 15;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 14;
să arăt *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 1, 7;
se arată *verb indicativ prezent 3 sg.* 3, 1;
vor arăta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 13, 17;

arătáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Offenbarung" : „révélation" : (3x)
arătare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 19; 8, 2; 13, 10;

árde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(ver-, ab-, nieder-) brennen" : „brûler" : (12x)
ardea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 11, 19; 16, 3;
ardea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 11; 16, 3;
ardeţi *verb imp. 2 pl.* 9, 17;
arzîndu *verb gerunziu* 6, 25; 11, 19;
arzîndu-se *verb gerunziu* 7, 4; 15, 14; 15, 20;
să ardea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 11, 18;
va arde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 18, 14;

argínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Silbermünze" : „monnaie d'argent" : (2x)
argint *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 26; 2, 8;

arhieréu : (1500 LDSR 361) : s. m. : „Prälat" : „prélat" : (2x)
arhiereu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 18;
arhiereul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 13;

ármă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Waffe" : „arme" : (3x)
arme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 5, 1;
armele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 12; 4, 10;

ars : (1514 DERS / în antr. *Arsul*) : adj. : „verbrannt" : „brûlé" : (1x)
ars *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 26;

aruncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „werfen" : „jeter" : (2x)
arunca *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 25;
s-au aruncat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 17, 1;

arzătór : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „brennend" : „brûlant, ardent" : (3x)
arzătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 27;
cel arzătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 7, 11;

mai arzătoriu *adj. calificativ gradul comparativ neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 14;

ascultá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (an)hören, 2. lauschen, 3. gehorchen" : „1./2. écouter, 3. obéir" : (10x)
asculta *verb indicativ imperfect 3 pl.* 15, 10;
ascultaţi *verb imp. 2 pl.* 18, 1;
ascultă *verb indicativ prezent 3 pl.* 8, 6;
ascúltă *verb indicativ prezent 3 sg.* 10, 18;
ascultînd *verb gerunziu* 12, 5;
neascultînd *verb gerunziu* 8, 11; 8, 21;
vei asculta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 4;
vom asculta *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 17;
vor asculta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 8, 6;

ascultáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gehorsam" : „obéissance" : (3x)
ascultare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 16; 9, 2; 12, 6;

ascuţít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „scharf" : „pointu" : (3x)
ascuţită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 14, 10;
ascuţite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 26; 11, 19;

asemănă : (1559-1560 BRATU) : v. I : „(sich) ähneln" : „(se) ressembler" : (2x)
asemănaţi-vă *verb imp. 2 pl.* 9, 23;
să ne asămănăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 9;

asemănáre : (1683 SICR. DE AUR) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (1x)
asemănare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 4;

asémenea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „1. ähnlich, gleich, 2. gleichfalls" : „1. semblable, pareil, 2. semblablement" : (5x)
asemene *adv.* 11, 15;
asêmene *adj. invariabil fem. sg. nom./ac.* 14, 14;
asêmene *adv.* 5, 21;
asêmenea *adv.* 12, 13;
cea asêmene *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 13, 25;

asudát : (1620 AA ist. II, 36) : adj. : „ schwitzend" : „suant, transpirant" : (1x)
asudat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 8;

asúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „1. gegen, 2. über, 3. oberhalb" : „1. vers, 2. sur, 3. au dessus" : (18x)
asupra *prep.* 4, 22; 5, 6; 6, 18; 8, 7; 9, 10; 9, 10; 10, 8; 12, 16; 15, 11; 15, 16; 15, 19; 16, 8; 16, 20; 17, 1; 17, 7; 18, 5;
asupra *prep.* 1, 11*; 5, 28*;

aşá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „so" : „ainsi, de la sorte" : (27x)
aşa *adv.de mod* 1, 12; 1, 33; 2, 20; 5, 15; 5, 18; 5, 31; 6, 17; 7, 12; 8, 6; 9, 10; 9, 17; 10, 14; 12, 16; 13, 3; 13, 7; 13, 17; 13, 23; 14, 6; 14, 8; 15, 21; 15, 32; 16, 3; 16, 3; 16, 5; 17, 5;
aşea *adv. de mod* 5, 33;
aşa *adv. de mod* 15, 10*;

aşteptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(er)warten, harren" : „attendre" : (2x)
am aşteptat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 18, 9;
aşteaptă *verb indicativ prezent 3 sg.* 12, 12;

aştérne : (1551-1553 ES) : v. III : „ausbreiten" : „étendre" : (1x)
aşternură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 9, 19;

atínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „treffen" : „toucher" : (1x)
să atingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 17, 1;

atít : (1551-1553 ES) : adj./adv./pron. : „so viel" : „tant" : (8x)
atîta *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 8, 26;
atîta *adv.* 15, 5;
atîtea *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 15, 11; 16, 4;
atîţea *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 11, 20;
atîţia *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 5, 7; 8, 5; 12, 6;

atotlucrătór : (1688 BIBLIA) : adj. : „allmächtig" : „tout-puissant" : (1x)
cel atotlucrătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 1, 29;

atúnci : (înc. sec. XVI PS. H) : adv. : „dann, damals" : „alors, lors" : (7x)
atuncea *adv. de timp* 2, 21; 3, 8; 3, 21; 8, 2; 17, 12; 18, 5; 18, 20;

aţîţá : (1581-1582 PO) : v. I : „1. Feuer anfachen, 2. erregen" : „enflammer" : (1x)
aţîţînd *verb gerunziu* 18, 20;

au : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. oder, 2. denn" : „1. ou, 2. est-ce que" : (5x)
au *adv.* 2, 7; 2, 19; 8, 16; 11, 25; 18, 17;

aúz : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Nachricht" : „nouvelle" : (1x)
auzului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 15, 21;

auzí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „hören" : „ouir, entendre" : (8x)
au auzit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 22; 9, 27;
aud *verb indicativ prezent 3 pl.* 15, 21;
auzind *verb gerunziu* 5, 14; 8, 15; 10, 17; 14, 9;
auzînd *verb gerunziu* 14, 9;

aveá : (1521 NEACŞU) : v. II (şi aux.) : „haben" : „avoir" : (16x)
aibi *verb imp. 2 sg.* 13, 11;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 7;
au *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 14;
avea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 3, 20;
avea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 10; 4, 1; 6, 7; 15, 9;
avem *verb indicativ prezent 1 pl.* 1, 12; 11, 27;
aveţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 10, 14;

avînd *verb gerunziu* 15, 7; 16, 13; 16, 22; 17, 4;
să aibă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 18, 4;

avére : (1581 CORESI, EV. 6) : s. f. : „Vermögen" : „fortune" : (1x)
averile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 7;

avramiáncă → avrămeancă

avrămeáncă : (c. 1683-1686 MS. 45 906/2) : s. f. : „Nachkomme von Abraham" : „descendante d'Abraham" : (1x)
ai avramiancii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 18, 20;

avrămíe : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Geschlecht von Abraham" : „descendence d'Abraham" : (1x)
avramíei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 18, 23;

B

ban : (1413 DLRV) : s. m. : „Geld" : „argent" : (4x)
bani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 3;
banii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 6;
banilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 4; 4, 10;

bárbă : (1436 DLRV / în antr. *Barbă* Stan) : s. f. : „Bart" : „barbe" : (1x)
barbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 28;

báte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. schlagen, 2. kämpfen" : „1. battre, 2. combattre" : (6x)
au bătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 21;
bătea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 3;
bătînd *verb gerunziu* 3, 7;
bătîndu *verb gerunziu* 9, 12;
bătîndu-se *verb gerunziu* 6, 10; 7, 4;

batjocorí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. verspotten, verhöhnen, 2. beschimpfen" : „1. se moquer de, tourner en dérision, 2. insulter" : (3x)
batjocureşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 5, 22;
batjocorindu-ne *verb gerunziu* 6, 20;
să batjocuriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 26;

băgá : (1521 NEACŞU) : v. I : „hineintun, -stecken, -schieben" : „mettre dans, introduire" : (5x)
a băga *verb infinitiv prezent* 13, 4; 14, 1;
au băgat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 8;
nebăgîndu *verb gerunziu* 9, 6;
s-au băgat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 16, 21;

bărbát : (1262 DRĂGANU / în top. Terra *Barbata*) : s. m./adj. : „1. Mann, 2. tapfer" : „1. homme, 2. brave" : (15x)
bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 15; 6, 30; 18, 9;
bărbat *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 7, 16;
bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 10, 5;
bărbaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 17, 24;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 13, 10; 16, 2;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 8, 19;
bărbaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 10; 15, 30; 15, 30;
bărbaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 14, 11;
mai bărbată *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 30;
un bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 16, 14;

bărbăţíe : (înc. sec XVI PS. H.) : s. f. : „Courage" : „courage" : (4x)
bărbăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 31; 9, 23;
bărbăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 8; 5, 23;

bărbíe : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Kinn" : „menton" : (1x)
bărbii *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 15, 15;

bătrî́n : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „1. alt, 2. Erb-, Stammgut" : „1. vieux, 2. patrimoine" : (16x)
bătrîn *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 31; 7, 13;
batrîn *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* 7, 16;
bătrîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 2; 8, 5; 17, 9;
bătrînă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 3; 16, 1; 16, 14;
bătrîne *subst. comun masc. sg. voc. art.* 5, 6; 7, 10;
bătrînii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 9, 6;
bătrînul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 6, 10; 9, 6;
bătrînului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 6, 6;
cel bătrîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 16, 17;

bătrînéţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Alter" : „vieillesse" : (6x)
bătrînêţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 5, 33; 8, 20;
bătrînêţe *subst. comun fem. pl. voc. neart.* 7, 15;
bătrînêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 18;
bătrînêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 12; 6, 12;

băutúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Getränk" : „liquide, boisson" : (2x)
băutura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 15; 3, 16;

bea : (c. 1418 DLRV) : v. II : „trinken" : „boire" : (1x)
bînd *verb gerunziu* 13, 21;

belí : (1581-1582 PO) : v. IV : „die Haut sich abziehen" : „s'enlever la peau, écorcher, dépouiller" : (1x)
să beliia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 10, 7;

besêrecă → biserică

bici : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Geissel" : „fouet" : (3x)
bicele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 6, 3; 6, 6; 9, 12;

bíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „gut" : „bien" : (6x)
bine *adv. de mod poz.* 3, 20; 8, 6; 8, 6;
bine *adv. de mod poz.* 9, 6*; 11, 23*; 18, 1*;

biruí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. besiegen, 2. überwinden" : „1. gagner, 2. dépasser" : (49x)

a birui *verb infinitiv prezent* 1, 3; 1, 4; 1, 32; 2, 4; 2, 14; 2, 15; 2, 20; 3, 1; 5, 23; 6, 35; 14, 1;
ai biruit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 16, 14;
ar fi biruit *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* 6, 32;
au biruit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 3; 13, 4; 16, 2;
au biruit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 2; 6, 34; 7, 4; 7, 11; 9, 6; 13, 7; 14, 11; 17, 24;
biruia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 10; 17, 12; 17, 13; 17, 15;
biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 5; 1, 6; 1, 9; 1, 14; 1, 19; 2, 9; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 24;
biruind *verb gerunziu* 1, 11; 6, 33; 11, 23;
biruiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 1;
ne-am biruit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 11, 20;
să birui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 2;
să biruiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 17;
să biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 9; 9, 30;
să se fie biruit *verb conjunctiv perfect 3 pl.* 13, 2;

biruínţă : (1642 CAZ. GOV. 195) : s. f. : „Sieg" : „victoire" : (12x)
biruinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 31; 6, 33; 17, 12;
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 34; 2, 21; 13, 16; 15, 29;
biruinţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 18; 9, 8;
biruinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 3;
biruinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 32;
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 23*;

biruitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „siegreich" : „victorieux" : (4x)
biruitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 5;
biruitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 17, 15;
biruitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 31;
cei biruitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 17, 16*;

bisérică : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Kirche, 2. Tempel" : „1. église, 2. temple" : (7x)
a besêricii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 11;
besêrecii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 20;
besêrica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 9;
besêrică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 3; 4, 8; 4, 9;
besêricii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 7;

bîrfitór : (1649 MARD.) : adj. : „gesprächig" : „bavard" : (1x)
cea bîrfitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 5, 11;

blagoródnic : (1688 BIBLIA) : adj. : „adlig, nobel" : „noble" : (1x)
blagorodnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 24;

blagoródnie : (1652 ÎNDR.) : s. f. : „Adel" : „noblesse" : (1x)
blagorodnie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 11;

blestemát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „verflucht" : „maudit" : (2x)
blestemată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 19;
blestematul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 4, 5;

blînd : (1519 BGL / în antr. *Blîndul*) : adj. : „barmherzig" : „clément" : (3x)
blînd *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 28;
blîndă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 14; 9, 24;

boieríe : (1632 EUSTR. PRAV. 579, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Bojarenwürde" : „titre de boïard, seigneuriage" : (1x)
boieríi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 7;

bold : (1517 BGL / în antr. *Boldiş*) : s. n. : „Nadel" : „aiguille" : (1x)
bold *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 14, 19;

bráţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Arm" : „bras" : (2x)
braţele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 9, 11; 10, 6;

bucurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich freuen" : „se réjouir" : (3x)
bucură-să *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 4;
bucurîndu-se *verb gerunziu* 12, 9;
să se fie bucurat *verb conjunctiv perfect 3 pl.* 4, 22;

bucuríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Freude" : „joie" : (1x)
bucuriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 22;

bun : (1211 DRĂGANU / în antr. *Buna*) : adj. : „gut" : „bon" : (84x)
bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 1; 7, 1;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 15;
buna *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 3, 20; 7, 9; 18, 4;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10; 2, 23; 5, 16; 6, 30; 8, 15; 9, 2; 9, 13; 9, 27; 11, 5; 11, 22; 12, 6; 12, 11; 12, 14; 13, 7; 15, 9;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 12;
bunei *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 13, 25;
buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 3; 16, 10;
bunilor *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* 18, 9;
cea bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 2, 10; 3, 18; 5, 16; 11, 21; 13, 5; 15, 9;
bun *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 3*;
buna *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 5, 31*; 7, 16*; 8, 4*; 9, 6*; 9, 7*; 9, 24*; 11, 20*; 13, 12*; 13, 27*; 14, 7*; 15, 2*; 15, 3*; 15, 14*; 15, 17*; 16, 14*; 17, 7*;

bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 18*; 5, 22*; 8, 17*; 9, 29*; 9, 30*; 10, 3*; 11, 21*; 13, 26*; 14, 6*; 15, 12*; 15, 32*; 16, 12*; 16, 13*; 16, 17*; 16, 22*; 17, 5*; 18, 3*;
bunei *adj. calificativ gradul pozitiv feim. sg. gen./dat. art.* 7, 3*; 8, 1*; 13, 7*; 13, 8*; 13, 10*;
buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* 17, 22*;
bunii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 7, 1*; 7, 4; 15, 29*; 16, 4*; 17, 7*;
cel bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 1, 1*; 6, 31*; 13, 1*; 16, 1*; 18, 2*;
cel bunu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 7, 16*;
celor buni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. neart.* 10, 15*;

bunătáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Güte, 2. Tugend" : „1. bonté, 2. vertu" : (23x)
a bunătăţi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 2; 13, 25;
ai bunătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 14;
ale bunătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 8;
ale bunătăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 13, 27;
bunătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 8; 1, 10; 3, 18; 9, 18; 9, 31; 11, 2; 11, 4; 11, 22; 15, 9;
bunătatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 10; 6, 11; 10, 10; 17, 12;
bunătăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 10; 13, 24;
bunătăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 17, 23;
bunătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 12, 11;
bunătăţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 30;

bunăvóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : Wohlwollen" : „bienveillance" : (2x)
bunăvoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 23; 8, 25;

C

ca : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „1. wie, 2. damit, 3. ungefähr" : „1. comme, 2. afin que, 3. à-peu-près" : (50x)
ca *adv.* 5, 22; 5, 23; 5, 23; 7, 1; 7, 5; 7, 8; 8, 12; 8, 29; 9, 10; 9, 10; 9, 28; 11, 9; 11, 10; 12, 13; 14, 5; 14, 6; 14, 19; 15, 15; 15, 19; 16, 4; 16, 12; 16, 13; 17, 1; 17, 3; 17, 7;
ca *conjunctie subord.* 1, 1; 1, 6; 1, 6; 4, 1; 4, 6; 4, 13; 5, 6; 5, 29; 6, 5; 6, 8; 8, 5; 8, 29; 9, 16; 10, 1; 10, 16; 11, 3;
ca *adv.* 2, 6*; 14, 14*; 16, 25*;
ca *conjunctie subord.* 2, 6*; 6, 19*; 12, 6*; 12, 8*; 16, 12*; 18, 4*;

cále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weg" : „chemin" : (1x)
cale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 14, 5;

cámătă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Zinsen" : „usure" : (1x)
camătă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 8;

cap : (înc. sec XVI PS. H.) : s. n. : „Kopf" : „tête" : (4x)
ale capetelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 15, 15;
capete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 15, 20; 15, 20;
capului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 28;

cáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel./adj. : „wer, welcher" : „qui, lequel" : (59x)
care *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 1, 34; 9, 6;
care *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 7, 4; 8, 14; 9, 24; 11, 10; 13, 7; 14, 20; 15, 30; 16, 16; 17, 2; 17, 11;
care *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 4, 3;
care *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* 4, 2; 15, 18; 18, 24;
care *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 1, 12; 12, 12; 13, 20; 18, 3;
carea *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 1, 17; 1, 19; 5, 7; 9, 13; 9, 24; 10, 8; 11, 18; 15, 6; 16, 6; 18, 18;
carea *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 3, 8;
carei *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* 7, 8;
carele *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 1, 29; 7, 15; 12, 12; 13, 19; 14, 10; 18, 22;
carele *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 2, 23;
carele *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* 4, 16; 4, 19; 4, 21; 11, 10; 11, 13; 11, 20; 12, 2; 16, 20; 18, 10; 18, 13;
carii *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 4, 23; 6, 11; 8, 10; 13, 5; 13, 9; 13, 21; 17, 10; 17, 16; 17, 16;
cărui *adj. pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* 13, 12;

cárne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fleisch" : „viande" : (11x)
carne *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 6; 5, 8;
carnea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 28;
cărnuri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 5, 2; 6, 15; 15, 15;
cărnurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 6; 7, 13; 9, 17; 9, 20; 10, 8;

cásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haus" : „maison" : (1x)
casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 7;

cáznă : (1446 BGL) : s. f. : „Qual" : „souffrance, peine" : (10x)
ale caznelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 7, 2;
cazna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 19;
caznă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 2; 14, 1;
cazne *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 4; 11, 6; 15, 11; 15, 21;
caznele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 18, 20;
caznelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 8, 19;

că : (1521 NEACŞU) : conj. : „dass" : „que" : (117x)
că *conjunctie subord.* 1, 2; 1, 6; 1, 7; 1, 9; 1, 9; 1, 11; 1, 30; 1, 30; 1, 35; 2, 2; 2, 3; 2, 6; 2, 7; 2, 9; 2, 10; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 20; 3, 1; 3, 5; 3, 7; 3, 15; 3, 17; 3, 20; 4, 6; 4, 13; 4, 13; 4, 22; 4, 22; 4, 25; 5, 7; 5, 9; 5, 13; 5, 18; 5, 20; 5, 21; 5, 23; 5, 25; 5, 25; 6, 15; 6, 18; 6, 27; 6, 32; 6, 34; 7, 1; 7, 4; 7, 11; 8, 2; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 11; 8, 14; 8, 21; 8, 28; 9, 1; 9, 2; 9, 4; 9, 8; 9, 16; 9, 18; 9, 18; 9, 30; 9, 31; 10, 2; 10, 16; 10, 18; 10, 19; 10, 21; 11, 3; 11, 15; 11, 21; 11, 25; 11, 27; 12, 2; 12, 3; 13, 1; 13, 1; 13, 2; 13, 4; 13, 6; 13, 8; 13, 14; 13, 15;

13, 17; 13, 24; 13, 25; 13, 26; 14, 7; 14, 10; 14, 12; 15, 4; 15, 5; 15, 10; 15, 11; 15, 25; 15, 30; 16, 2; 16, 5; 16, 5; 16, 5; 16, 15; 16, 17; 16, 18; 16, 22; 16, 25; 17, 6; 17, 8; 17, 11; 17, 12; 17, 19; 17, 23; 18, 2; 18, 5; 18, 6; 18, 9;

căci : (1551-1553 ES) : conj. : „1. denn, 2. warum" : „1. car, 2. pourquoi" : (6x)
căci *conjunctie subord.* 4, 25; 11, 5; 11, 16;
căci *conjunctie subord.* 2, 21*; 5, 8*; 16, 15*;

cădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „fallen, stürzen" : „tomber" : (4x)
căzînd *verb gerunziu* 4, 11; 6, 7; 10, 8; 15, 20;

cădélniţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Weihrauchkessel" : „encensoir" : (1x)
cădêlniţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 11;

căláre : (1677 CORESI, PS.) : adj. : „zu Pferde" : „à cheval" : (1x)
călări *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 10;

călcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. treten, 2. zertreten" : „1. marcher, 2. piétiner" : (9x)
a călca *verb infinitiv prezent* 5, 17; 5, 20; 9, 1;
am călcat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 18, 7;
au călcat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 1; 13, 9;
calcă *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 15;
călcaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 8, 14;
să călcăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 5, 27;

căldáre : (1492 BGL / în top. *Căldăruşa*) : s. f. : „Kessel" : „chaudron" : (3x)
căldări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 18, 20;
căldările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13;
o căldare *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 1;

cărbúne : (1429 DERS / în top. *Cărbuneşti*) : s. m. : „Kohle" : „charbon" : (1x)
cărbunilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 20;

căruntéţe : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : s. f. : „1. Ergrautsein, 2. Alter" : „1. canitie, 2. vieillesse" : (2x)
căruntêţe *subst. comun fem. pl. voc. neart.* 7, 15;
căruntêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 7;

cắtre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „gegen" : „vers" : (37x)
către *prep.* 1, 11; 2, 1; 2, 3; 2, 10; 2, 11; 3, 21; 4, 1; 4, 4; 4, 4; 5, 16; 5, 32; 6, 20; 6, 26; 7, 13; 8, 29; 10, 1; 11, 25; 12, 2; 12, 6; 12, 14; 12, 16; 13, 1; 13, 10; 14, 4; 14, 13; 15, 6; 15, 7; 15, 9; 15, 21; 15, 30; 16, 22; 17, 1; 17, 4; 17, 5; 17, 23; 18, 3; 18, 6;

căutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. suchen, 2. blicken, sehen" : „1. chercher, 2. regarder" : (5x)
caută *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 30;
căutînd *verb gerunziu* 13, 13; 15, 19; 17, 10; 17, 23;

căzní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich (ab)quälen" : „(se) torturer" : (9x)
au căznit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 1, 11;
căzneşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 9, 15;
căznindu-să *verb gerunziu* 11, 20; 16, 3;
căznindu-se *verb gerunziu* 11, 1;
să căznêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 18, 5;
să căznesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 27;
să căzneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 12, 13;
preacăznindu-se *verb gerunziu* 7, 2;

căznít : (1668-1670 HERODOT) : adj. : „qualvoll" : „torturé" : (1x)
cel căznit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 5;

căzút : (1563 CORESI, PRAXIU 70) : adj. : „gefallen" : „tombé" : (1x)
căzut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art* 6, 8;
cêle căzute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 2, 14;

ce : (1521 NEACŞU) : pron. rel.-inter./adj. : „was, welches" : „que, quoi, qui" : (93x)
ce *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 2, 1;
ce *pron. int.-rel. nom./ac.* 1, 6; 1, 8; 1, 10; 1, 11; 1, 14; 1, 14; 2, 7; 2, 9; 2, 14; 2, 19; 2, 19; 3, 7; 3, 20; 4, 1; 4, 1; 4, 7; 4, 14; 4, 22; 4, 24; 4, 26; 5, 6; 5, 6; 5, 9; 5, 13; 5, 18; 5, 22; 5, 24; 5, 26; 5, 26; 6, 10; 6, 14; 6, 17; 7, 4; 7, 5; 7, 6; 7, 8; 8, 2; 8, 6; 8, 6; 8, 9; 9, 6; 8, 14; 8, 16; 8, 16; 8, 18; 8, 27; 8, 29; 9, 1; 10, 18; 11, 4; 11, 23; 12, 13; 13, 3; 13, 6; 13, 13; 13, 14; 13, 15; 13, 18; 13, 18; 13, 19; 13, 27; 14, 10; 14, 14; 14, 18; 14, 18; 14, 19; 14, 19; 15, 3; 15, 16; 15, 21; 15, 27; 16, 3; 16, 25; 17, 7; 18, 11; 18, 11; 18, 16;
ce *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 1, 4*; 1, 12*; 2, 16*; 3, 2*; 2, 24*; 5, 18*; 8, 6*; 13, 2*; 13, 6*; 14, 7*; 15, 4*; 15, 25*; 15, 30*;

ceáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wachs" : „cire" : (1x)
cerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 19;

cel[1] : (1521 NEACŞU) : pron dem./adj. : „der" : „ce" : (73x)
a celora *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 17, 23;
cea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 5, 18; 9, 4;
cêea *pron. dem. fem. sg. voc.* 15, 30;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 1, 34; 6, 1; 6, 15; 15, 10; 15, 11; 15, 11; 15, 32; 16, 1;
cei *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 16, 3;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 2, 19; 3, 7; 5, 4; 18, 12;
cel *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 9, 26; 11, 20; 12, 6; 13, 9;
celor *adj. pron. dem. masc. pl. dat./gen.* 3, 13;
celor *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* 17, 8;
cea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 1, 12*; 14, 18*; 15, 27*;
cêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 15, 3*;
cêle *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 15, 16*;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 1, 6*; 4, 14*; 5, 9*; 5, 26*; 5, 26*; 7, 5*; 14, 14*;
cei *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 1, 10*; 8, 27*; 13, 18*;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 6, 17*; 7, 4*; 10, 18*; 13, 27*; 14, 19*; 14, 19*; 16, 25*; 18, 16*;

ceia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 1, 11*; 4, 7*; 6, 10*; 7, 8*; 8, 6*; 13, 18*; 15, 21*; 16, 3*; 17, 7*;
cel *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 7, 6*; 18, 11*; 18, 11*;
cel *adj. pron. dem. neutru. sg. nom./ac.* 13, 3*;
cel *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 2, 9*; 12, 13*;
cela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 4, 1*;
cela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 5, 24*; 13, 14*;
celor *adj. pron. dem. masc. pl. dat./gen.* 2, 14*;
celor *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* 1, 8*; 8, 6*; 8, 14*; 11, 23*; 13, 6*; 13, 15*; 13, 19*;
celui *pron. dem. masc. sg. gen./dat.* 13, 13*;

cel² : (1521 NEACŞU) : art. dem.-adj. : „der" : „ce" : (85x)
a celor *articol dem adj. masc. pl. gen./dat.* 1, 8;
cea *articol dem adj. fem. sg. nom./ac.* 1, 11; 1, 25; 2, 11; 3, 11; 3, 21; 4, 11; 5, 33; 6, 18; 6, 18; 7, 13; 7, 16; 9, 5; 9, 29; 9, 30; 10, 3; 10, 15; 10, 15; 11, 12; 12, 14; 13, 7; 13, 22; 13, 25; 14, 5; 14, 6; 14, 6; 14, 20; 15, 2; 15, 2 15, 6; 15, 7; 15, 9; 15, 12; 15, 11; 15, 32; 16, 10; 16, 24; 17, 23; 18, 4; 18, 9; 18, 20;
cêle *articol dem adj. fem. pl. nom./ac.* 1, 9; 1, 29; 2, 14; 2, 16; 3, 1; 5, 6; 5, 36; 6, 34; 7, 8; 8, 12; 8, 13; 9, 1; 9, 2; 9, 26; 9, 28; 9, 31; 13, 1; 16, 17;
cêle *articol dem. neutru pl. nom./ac.* 2, 22; 5, 9; 6, 25; 18, 2; 18, 2; 18, 5;
cêlea *articol dem adj. fem. pl. nom./ac.* 15, 15;
cei *articol dem adj. fem. sg. gen./dat.* 7, 3;
cei *articol dem adj. masc. pl. nom./ac.* 7, 6; 14, 4; 18, 1;
cel *articol dem adj. masc. sg. nom./ac.* 11, 1; 18, 9; 18, 11; 18, 13;
cel *articol dem adj. neutru sg. nom./ac.* 8, 7; 9, 27; 9, 30; 14, 9; 15, 30; 17, 3;
celor *articol dem adj. fem. pl. gen./dat.* 2, 15; 18, 2; 18, 2;
celor *articol dem adj. masc. pl. gen./dat* 14, 12; 18, 6;

célălalt : (1560-1561 CORESI, TE.²) : pron./adj. dem. : „der andere" : „l'autre" : (3x)
cêlealalte *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 2, 9;
ceialalţi *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 3, 9;
ceiialalte *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 13, 22;

cer : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Himmel" : „ciel" : (5x)
ceriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 10; 4, 11; 6, 6; 17, 5; 17, 5;

cercá : (1581 PRL) : v. I : „1. untersuchen, 2. versuchen, 3. kosten" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, goûter" : (5x)
cercăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 1, 12; 1, 13;
cercînd *verb gerunziu* 2, 9; 3, 13; 3, 14;

cercáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Versuch, Prüfung" : „épreuve, tourment" : (1x)
cercare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 19;

cére : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bitten, verlangen" : „demander" : (1x)
au cerşut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 14;

cerésc : (1559-1560 BRATU) : adj. : „1. himmlisch, 2. göttlich" : „1. céleste, 2. divin" : (3x)
cea cerească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 4, 11; 11, 3;
cereştii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 9, 15;

certá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. schelten, 2. strafen" : „1. gronder, 2. punir" : (7x)
a certa *verb infinitiv prezent* 8, 6;
certat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 22;
certa-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 24;
certîndu *verb gerunziu* 2, 12;
s-au certat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 5;
va certa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 10, 21; 18, 22;

certáre : (1581 PRL) : s. f. : „Bestrafung" : „punition" : (6x)
certare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 10; 6, 28; 11, 3; 18, 22;
certarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 7; 12, 12;

cetáte : (1391 DRHB) : s. f. : „Stadt" : „cité" : (3x)
cetate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 4; 17, 24;
cetăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 19;

chemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen" : „appeler" : (8x)
au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 12, 2; 12, 6;
cheamă *verb indicativ prezent 3 sg.* 3, 19;
chemîndu *verb gerunziu* 8, 17;
chiemaţi fiind *verb gerunziu.* 11, 20;
chiemîndu *verb gerunziu* 8, 4; 16, 16;
chiemîndu-mă *verb gerunziu* 16, 9;

chiár : (c. 1564 CORESI, CAZ. 187) : adj. : „übergeordnet" : „clair, supérieur" : (1x)
mai chiar *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 19;

chiemá → chema

chinuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (sich) quälen, peinigen, 2. leiden" : „1. (se) tourmenter, (se) torturer, 2. souffrir" : (3x)
a să chinui *verb infinitiv prezent* 18, 9;
chinuindu-să *verb gerunziu* 12, 2;
chinuindu-se *verb gerunziu* 17, 22;

chinuíre : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Quälerei" : „souffrance, tourment" : (1x)
chinuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 14, 9;

chip : (1480 BGL) : s. n. : „1. Bild(nis), 2. Gestalt, Aussehen, 3. Mittel, Weg" : „1. image, 2. figure, 3. manière" : (39x)
a chipului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 15, 4;
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 2; 2, 24; 5, 14; 5, 18; 6, 1; 9, 15; 9, 26; 11, 4; 11, 11; 12, 13; 15, 4; 15, 25;
chipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 29; 2, 8; 4, 1; 9, 29; 18, 1;
chipuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 14; 14, 11;
chipurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 1, 18;

un chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 5, 17; 6, 5; 7, 3; 10, 7;
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 4*; 1, 12*; 2, 16*; 2, 24*; 3, 2*; 5, 18*; 8, 6*; 13, 2*; 13, 6*; 14, 7*; 15, 4*; 15, 25*; 15, 30*;
chipuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 25*;

chívot : (1476 DRHA) : s. n. : „Arche (Noahs)" : „arche (de Noé)" : (1x)
chivotul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 15, 30;

ci : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „sondern" : „mais, cependant" : (44x)
ce *conjunctie coord.* 1, 6; 1, 6; 1, 8; 1, 11; 1, 12; 2, 4; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 5; 3, 11; 4, 20; 4, 24; 5, 18; 5, 27; 5, 28; 6, 6; 7, 6; 8, 5; 8, 11; 8, 15; 8, 23; 8, 27; 9, 10; 9, 15; 9, 22; 11, 6; 11, 27; 13, 3; 13, 3; 13, 27; 14, 1; 14, 5; 14, 9; 14, 9; 15, 3; 15, 11; 15, 12; 16, 2; 16, 4; 16, 12; 16, 13; 18, 3; 18, 9;

cin : (1551-1553 ES) : s. n. : „Menge, Gruppe" : „foule, groupe" : (1x)
cinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 18, 23;

cină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Abendessen" : „souper, dîner" : (1x)
cină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 9;

cíncilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „fünfter" : „cinquième" (1x)
al cincelea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 11, 1;

cinevá : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „jemand, einer" : „quelqu'un" : (3x)
cineva *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 2, 8; 16, 11; 17, 1;

cínste : (1474 DERS) : s. f. : „1. Ehre, 2. Stolz" : „1. honneur, 2. fierté" : (6x)
cinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10; 1, 17; 2, 15; 6, 30; 11, 6;
cinstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 24;

cinstí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. ehren, 2. anbeten" : „honorer, 2. adorer" : (6x)
a cinsti *verb infinitiv prezent* 5, 24;
cinstind *verb gerunziu* 1, 15;
cinstindu *verb gerunziu* 7, 9;
cinstiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 8, 14;
preacinstind *verb gerunziu* 8, 5;
s-au cinstit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 20;

cinstít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geehrt" : „honoré" : (4x)
cinstită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 35; 17, 5; 17, 5;
cinstite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. voc. neart.* 7, 15;

cití : (1551-1553 ES) : v. IV : „lesen" : „lire" : (1x)
cetiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 11;

ciuntí : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „verstümmeln" : „mutiler" : (1x)
ciuntim *verb indicativ prezent 1 pl.* 10, 20;

cîmp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feld, Flur" : „champs" : (1x)
cîmp *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 18, 8;

cînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „als" : „quand, lorsque" : (7x)
cînd *adv. pron. inter./relat.* 1, 24; 2, 21; 5, 22; 9, 10; 16, 12; 17, 1; 18, 20;

cîndái : (1581 CORESI, EV. 4) : adv. : „irgendwie" : „d'une certaine façon" : (1x)
cîndai *adv.* 4, 13;

cîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „singen" : „chanter" : (1x)
cînta *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 15;

cîntáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gesang" : „chant" : (2x)
cîntarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 18;
cîntări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 18, 15;

cîntătór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „singend" : „qui chante" : (1x)
cea cîntătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 21;

cîrmáci : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Steuermann" : „pilote, timonier" : (1x)
un cîrmaciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 7, 1;

cîrmă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Steuerruder" : „gouvernail" : (1x)
cîrmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 3;

cîrmuí : (c. 1683-1686 MS. 45 897/2) : v. IV : „steuern" : „diriger, gouverner": (1x)
cîrmuind *verb gerunziu* 7, 1;

cît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./conj./pron. : „1. wieviel, 2. kaum, 3. insofern, 4. das... was" : „1. combien, 2. à peine, 3. autant que, 4. ce que" : (23x)
cît *adv. pron. inter./relat.* 3, 10; 4, 7; 15, 5; 15, 12; 16, 7;
cît *conjunctie subord.* 1, 11; 3, 20; 4, 20; 4, 25; 5, 24; 5, 31; 5, 33; 6, 17; 8, 29; 9, 12; 9, 17; 9, 27; 10, 14; 14, 1;
cîte *adj. pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* 1, 14;
cîte *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 2, 5;
cîtu *adv. pron. inter./relat.* 9, 29;
cît *conjunctie subord.* 15, 10*;

cléşte : (1509 BGL) : s. m. : „Zange" : „pinces" : (2x)
clêşte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 7, 4; 11, 10;

coástă : (1463 DERS / în top. *Costă*) : s. f. : „Seite, Flanke" : „côte" : (3x)
coastă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 7;
coastele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 6; 11, 19;

cóif : (1563 CORESI, PRAXIU 433) : s. n. : „Helm, Krug" : „casquette, cruche" : (1x)
coiful *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 12;

contenitór : (c. 1683-1686 MS. 45 892/1) : adj. : „entgegengesetzt" : „opposé" : (2x)

contenitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 4; 1, 4;

copác : (1264 DRĂGANU / în top. *Kopach*) : s. m. : „Baum" : „arbre" : (1x)
copacii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 14;

copíl : (1318 DLRV / în antr. *Copil*) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (18x)
copii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 9; 16, 1; 16, 6; 17, 5; 17, 9; 18, 6; 18, 20; 18, 23;
copii *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 16, 16;
copiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 25; 16, 15;
copiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 16, 15; 17, 6;
copil *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 12, 2; 15, 4;
copilului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 12, 6; 12, 9;
un copil *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 15, 4;

corábie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Schiff" : „bateau" : (1x)
corabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 1;

córt : (1563 CORESI, PRAXIU 564) : s. n. : „Zelt" : „tente" : (1x)
cortul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 8;

cot : (1332-1337 DRĂGANU / în antr. sau top. *Choth*) : s. n. : „Elle" : „coude" : (1x)
coturile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 6;

créde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „glauben" : „croire" : (6x)
crêdem *verb indicativ prezent 1 pl.* 11, 5;
crêdeţi *verb imp. 2 pl.* 8, 7;
crezînd *verb gerunziu* 5, 25;
au crezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 6*;
cred *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 24*;
crêdeţi *verb imp. 2 pl.* 18, 1*;

credinciós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. treu, 2. gläubig, 3. Gläubiger" : „1. fidèle, 2. croyant" : (11x)
a credincioşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 10, 15;
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 1; 6, 31;
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 16; 13, 1; 16, 1; 18, 2;
credincioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 15; 11, 21; 16, 12;
credincioşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 17, 22;

credínţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Glaube" : „croyance" : (44x)
a credinţe *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 1; 13, 10; 17, 7;
ai credinţe *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 1;
credinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 16, 13; 16, 22; 17, 15;
credinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 18; 5, 31; 7, 6; 7, 16; 9, 6; 9, 7; 9, 24; 9, 29; 9, 30; 11, 20; 12, 11; 12, 14; 13, 12; 13, 26; 13, 27; 14, 6; 14, 7; 15, 2; 15, 3; 15, 12; 15, 14; 15, 17; 15, 32; 16, 14; 16, 17; 16, 22; 17, 5; 17, 7; 18, 3;
credinţe *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 7, 3; 7, 4; 13, 7; 13, 8; 15, 29; 16, 4;
credinţei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 17, 2;

créşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wachsen" : „croître" : (2x)
crescîndu *verb gerunziu* 13, 20;
crescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 22;

crezătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „glaubend" : „qui croit" : (1x)
cea crezătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 15, 28;

cu : (1521 NEACŞU) : prep. : „mit" : „avec" : (153x)
cu *prep.* 1, 1; 1, 10; 1, 11; 1, 15; 1, 17; 1, 17; 1, 25; 2, 2; 2, 2; 2, 3; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 16; 2, 19; 2, 21; 2, 21; 3, 4; 3, 7; 3, 12; 3, 12; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 4, 5; 4, 5; 4, 6; 4, 8; 4, 9; 4, 10; 4, 11; 4, 13; 4, 22; 4, 24; 4, 25; 5, 1; 5, 1; 5, 7; 5, 8; 5, 16; 5, 22; 5, 26; 6, 1; 6, 3; 6, 3; 6, 6; 6, 11; 6, 25; 6, 27; 6, 28; 6, 30; 7, 2; 7, 2; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 6; 7, 8; 7, 8; 7, 11; 7, 16; 8, 1; 8, 3; 8, 5; 8, 5; 8, 9; 8, 11; 8, 16; 8, 16; 8, 18; 8, 26; 8, 29; 9, 2; 9, 2; 9, 5; 9, 5; 9, 7; 9, 11; 9, 12; 9, 22; 9, 26; 9, 28; 9, 31; 10, 2; 10, 5; 10, 7; 10, 13; 10, 20; 11, 1; 11, 10; 11, 19; 11, 22; 11, 22; 12, 1; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 13, 3; 13, 6; 13, 7; 13, 9; 13, 11; 13, 12; 13, 16; 13, 24; 13, 26; 14, 6; 14, 10; 14, 19; 14, 20; 15, 6; 15, 6; 15, 13; 15, 21; 15, 32; 15, 32; 15, 32; 16, 2; 16, 3; 16, 4; 16, 12; 16, 14; 16, 14; 16, 15; 16, 15; 16, 16; 16, 18; 17, 2; 17, 4; 17, 5; 17, 5; 17, 12; 18, 9; 18, 10; 18, 20; 18, 21; 18, 23;
cu *prep.* 1, 25*; 2, 6*; 3, 3*; 5, 18*; 5, 24*; 6, 1*; 6, 33*; 8, 2*; 9, 28*; 10, 5*; 10, 12*; 11, 10*; 12, 12*; 14, 10*; 15, 2*; 15, 5*; 15, 5*;

cúget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Gedanke, Sinn, 2. Gewissen" : „1. pensée, 2. raison, esprit" : (3x)
cuget *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 5; 11, 14;
cugetului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 13, 4;

cugetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „denken" : „penser" : (1x)
va cugeta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 1, 24;

cugetáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Gedanke" : „pensée" : (1x)
cugetare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 10;

cugetătór : (1642 CAZ. GOV. 256) : adj. : „(nach)denkend" : „qui pense" : (1x)
cugetătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 3;

cui : (1509 BGL) : s. n. : „Nagel, Pflock" : „clou, cheville" : (1x)
ale cuielor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 15, 32;

cúib : (1551-1553 ES) : s. n. : „Nest" : „nid" : (1x)
cuibul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 14, 19;

cum : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „wie" : „comme(nt)" : (8x)
cum *adv. pron. inter./relat.* 1, 5; 2, 6; 12, 7; 13, 5;
cum *conjunctie subord.* 4, 22; 4, 23; 14, 13; 17, 1;

cumplít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „schrecklich" : „affreux" : (1x)
cumplite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 18, 20;

cunoáşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kennen" : „connaître" : (3x)
a cunoaşte *verb infinitiv prezent* 2, 9;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 27;
conoscînd *verb gerunziu* 18, 2;

cunoáştere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Erkenntnis" : „connaissance" : (1x)
cunoaştere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 16;

cunoscút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bekannt" : „connu" : (1x)
cunoscut *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 4;

cununá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „krönen" : „couronner" : (1x)
cununîndu *verb gerunziu* 17, 15;

cuprínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (um)fassen, 2. enthalten" : „1. entoufrer, enlancer, 2. contenir, comprendre" : (2x)
cuprinde *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 2;
cuprinzîndu-te *verb gerunziu* 15, 32;

cuprinzătór : (1642 CAZ. GOV. 464) : adj. : „umfangreich" : „vaste" : (1x)
cêle cuprinzătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 1, 20;

cuptór : (1501 SUCIU / în top. *Kuptor*) : s. n. : „Ofen" : „four" : (3x)
cuptoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 13, 9;
cuptoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 16, 3; 16, 21;

curát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. gereinigt, 2. rein" : „1. nettoyé, 2. pur" : (4x)
cêle curate *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 18, 8;
curat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 36;
curată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 7;
curate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 18, 23;

curăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (2x)
a curăţi *verb infinitiv prezent* 1, 11;
curăţindu *verb gerunziu* 1, 29;

curăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (1x)
curăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 9;

curăţitór : (c. 1564 CORESI, CAZ. 60) : adj. : „reinigend" : „purificateur" : (2x)
curăţitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. neart.* 17, 22;
curăţătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 29;

cureá : (1533 DRHB / în top. *Curăluşa*) : s. f. : „Riemen" : „courroie, corde" : (1x)
curêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 11;

cúrge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „fließen" : „couler" : (2x)
cura *verb indicativ imperfect 3 pl.* 9, 20; 10, 8;

curínd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „eben, bald" : „depuis peu, bientôt" : (1x)
curînd *adv. de timp* 10, 21;

cutezá : (1551-1553 ES) : v. I : „wagen" : „oser" : (1x)
cutezăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 8, 18;

cutrémur : (1551-1553 ES) : s. n. : „Beben" : „tremblement" : (3x)
cutremur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 10; 14, 10;
cutremurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 17, 3;

cuvení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) gehören" : „convenir" : (1x)
să cuvin *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 3;

cuviínţă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Anstand" : „bon sens" : (5x)
cuviinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 4;
cuviinţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 2;
cuviinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 24*; 6, 33*; 10, 12*;

cuviós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „fromm" : „croyant" : (2x)
cuvioasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 20;
cuvios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 25;

cuvínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Wort, 2. Gesetz" : „1. mot, parole, 2. loi" : (16x)
cuvinte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 4, 13; 7, 9; 8, 16; 16, 24;
cuvinte *subst. comun neutru sg. voc. neart.* 5, 35;
cuvintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 16, 14;
cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 1; 1, 15; 5, 14; 7, 7;
cuvîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 2; 1, 12; 2, 21; 3, 1; 4, 7; 14, 9;

cuvîntáre : (1648 NTB) : s. f. : „Ansprache" : „discours" : (4x)
cuvîntare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 22; 8, 15; 13, 7;
cuvîntarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 5;

D

da : (1521 NEACŞU) : v. I : „geben" : „donner" : (15x)
aş da *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* 6, 32;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 23; 13, 13;
da *verb indicativ imperfect 3 pl.* 13, 6;
dăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 6, 33;

dînd *verb gerunziu* 1, 12;
dîndu-şi *verb gerunziu* 18, 3;
să da *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 11;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 2; 4, 17;
dîndu-şi *verb gerunziu* 15, 18*; 15, 18*;
era dînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* 4, 22*;
să dêderă *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 9, 19*;
-şi dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 12, 16*;

dácă : (1551-1553 ES) : conj. : „wenn" : „si" : (4x)
deaca *conjunctie subord.* 8, 13; 11, 1; 12, 1; 18, 5;

dáns : (c. 1600 HC² II, 179) : s. n. : „Tanz" : „danse" : (2x)
danţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 13, 8; 15, 20;

dar : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber" : „mais" : (47x)
dară *conjunctie coord.* 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 5; 1, 7; 1, 10; 1, 12; 1, 15; 1, 17; 1, 19; 1, 22; 2, 2; 2, 8; 2, 24; 3, 6; 3, 8; 3, 19; 3, 21; 4, 22; 4, 26; 5, 1; 5, 8; 5, 17; 5, 19; 5, 27; 6, 15; 6, 31; 6, 32; 7, 16; 8, 1; 8, 7; 8, 10; 9, 7; 10, 10; 12, 14; 13, 1; 13, 2; 13, 5; 13, 16; 13, 23; 16, 1; 16, 2; 16, 22; 17, 4; 17, 17; 17, 20; 18, 9;

dáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gabe" : „don" : (1x)
dare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 8;

datór : (1551-1553 ES) : adj. : „schuldig" : „endetté" : (3x)
datori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 11, 15; 16, 19;
datoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 3;

datoríe : (1527-1538 BGL) : s. f. : „Schuld" : „dette" : (1x)
datorie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 8;

dărdáş : (1688 BIBLIA) : s. m. : „Lanzer, Lanzenträger" : „porteur de lance" : (1x)
dărdaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 9;

dăruít : (1581 CORESI, EV. 340) : adj. : „beschenkt" : „offert" : (1x)
dăruiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 3;

de¹ : (1521 NEACŞU) : conj. : „1. um, zu, 2. wenn" : „1. que, 2. si" : (37x)
de *conjunctie subord.* 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 4; 1, 5; 1, 13; 1, 14; 1, 24; 2, 1; 2, 8; 2, 9; 2, 20; 2, 24; 5, 3; 5, 10; 5, 19; 5, 30; 6, 20; 6, 32; 8, 2; 8, 2; 8, 17; 9, 2; 9, 6; 9, 7; 9, 15; 9, 27; 11, 4; 11, 13; 11, 16; 12, 4; 13, 2; 14, 11; 16, 5; 16, 11; 17, 7; 18, 14;

de² : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei) : prep. : „von, seit" : „de, depuis" : (300x)
de *prep.* 1, 3; 1, 3; 1, 5; 1, 7; 1, 11; 1, 11; 1, 11; 1, 22; 1, 23; 1, 26; 1, 26; 1, 27; 1, 34; 1, 34; 1, 35; 1, 35; 2, 4; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 14; 2, 15; 3, 2; 3, 7; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 12; 3, 13; 3, 13; 3, 21; 4, 3; 4, 3; 4, 4; 4, 11; 4, 17; 4, 26; 4, 26; 4, 26; 5, 2; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 6; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 7; 5, 8; 5, 8; 5, 12; 5, 12; 5, 33; 5, 33; 5, 36; 6, 1; 6, 1; 6, 4; 6, 3; 6, 11; 6, 12; 6, 14; 6, 15; 6, 17; 6, 18; 6, 19; 6, 25; 6, 25; 7, 4; 7, 4; 7, 13; 7, 15; 8, 4; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 7; 8, 7; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 13; 8, 17; 8, 17; 8, 19; 8, 19; 8, 19; 8, 19; 8, 20; 8, 20; 8, 22; 8, 23; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 8, 26; 8, 26; 8, 27; 8, 28; 8, 28; 9, 1; 9, 2; 9, 5; 9, 9; 9, 11; 9, 13; 9, 16; 9, 16; 9, 19; 9, 20; 9, 23; 9, 24; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 27; 9, 27; 9, 28; 9, 29; 9, 29; 9, 30; 9, 31; 9, 32; 10, 1; 10, 8; 10, 15; 10, 16; 10, 21; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 11, 6; 11, 6; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 11; 11, 14; 11, 14; 11, 18; 11, 20; 11, 20; 11, 23; 11, 26; 11, 27; 12, 2; 12, 4; 12, 6; 12, 6; 12, 10; 12, 11; 12, 14; 13, 5; 13, 14; 13, 18; 13, 19; 13, 21; 13, 21; 14, 1; 14, 6; 14, 11; 14, 13; 14, 13; 14, 19; 14, 19; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 8; 15, 10; 15, 10; 15, 10; 15, 11; 15, 11; 15, 13; 15, 21; 15, 21; 15, 26; 15, 26; 15, 27; 15, 28; 15, 28; 15, 29; 15, 29; 15, 32; 16, 1; 16, 3; 16, 6; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 8; 16, 10; 16, 13; 16, 17; 16, 20; 16, 24; 17, 1; 17, 1; 17, 7; 17, 7; 17, 12; 17, 16; 17, 17; 17, 24; 18, 3; 18, 4; 18, 5; 18, 9; 18, 11; 18, 15; 18, 20; 18, 21; 18, 21;
de *prep.* 1, 7*; 1, 11*; 1, 24*; 2, 7*; 2, 19*; 3, 1*; 3, 2*; 3, 3*; 3, 7*; 3, 7*; 3, 11*; 3, 11*; 3, 18*; 3, 20*; 3, 21*; 4, 1*; 4, 4*; 4, 5*; 4, 22*; 4, 24*; 4, 26*; 5, 9*; 5, 9*; 5, 10*; 5, 11*; 5, 13*; 5, 23*; 5, 31*; 6, 18*; 6, 18*; 6, 20*; 7, 7*; 8, 2*; 8, 9*; 8, 14*; 8, 26*; 8, 28*; 9, 2*; 9, 4*; 9, 6*; 9, 15*; 9, 26*; 9, 28*; 9, 30*; 10, 1*; 10, 3*; 10, 15*; 10, 17; 11, 3*; 12, 2*; 12, 9*; 12, 11*; 12, 13*; 12, 16*; 13, 1*; 13, 4*; 13, 9*; 13, 12*; 13, 20*; 13, 22*; 14, 6*; 14, 9*; 14, 10*; 15, 4*; 15, 5*; 15, 20*; 16, 9*; 16, 13*; 17, 6*; 17, 16*; 18, 3*; 18, 5*; 18, 9*; 18, 23*; 18, 23*; 18, 23*;

deci : (1551-1553 ES) : conj. : „also" : „donc, ainsi" : (7x)
deci *conjunctie coord.* 1, 34; 3, 9; 4, 1; 6, 8; 6, 28; 11, 1; 11, 16;

decît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „als" : „que" : (21x)
decît *adv.* 1, 19; 1, 25; 5, 16; 7, 10; 7, 10; 7, 10; 9, 1; 9, 3; 9, 4; 9, 30; 9, 30; 11, 14; 12, 1; 12, 11; 14, 2; 14, 2; 15, 4; 15, 6; 15, 30; 15, 30; 16, 14;

dedesúbt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „unten, darunter" : „au dessous de, en dessous" : (2x)
dedesupt *adv. de loc* 9, 19; 11, 18;

déget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finger" : „doigt" : (3x)
dêgete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 15, 15;
dêgetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 6;
dêgetelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 10, 7;

degetár : (1688 BIBLIA) : s. n. : „Fingerschrauben" : „poucettes" : (1x)

degetarile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 8, 13;

degrábă : (c. 1640 URECHE² 81) : adv. : „schnell" : „vite" : (2x)
degrabă *adv.* 4, 5; 4, 22;

dempreúnă → dimpreună

den → din

denlăúntru → dinăuntru

dentΐi → dintîi

déntr- → dintru

déntru → dintru

depríndere : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 153) : s. f. : „Gewohnheit" : „habitude" : (1x)
deprindere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 20;

desfătá : (1642 CAZ. GOV. 321) : v. I : „(sich) ergötzen" : „(se) délecter" : (1x)
desfătaţi-vă *verb imp. 2 pl.* 8, 8;

desfătáre : (1625 SLLF II, 406) : s. f. : „Ergötzen" : „plaisir" : (1x)
a desfătărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 6, 35;

déspre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach, vor, bezüglich" : „vers, au sujet de" : (3x)
despre *prep.* 4, 22; 6, 13; 11, 12;

destúl : (înc. sec XVI PS. H.) : adj./adv. : „genug" : „assez" : (2x)
destul *adv.* 6, 28;
destulă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 9;

deşΐrt → deşert

deşért : (înc. sec XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. leer, Wüste, 2. vergeblich, 3. Weiche (der Säugetiere)" : „1. vide, désert, 2. (en) vain, 3. flancs" : (7x)
cea deşartă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 8, 19;
deşartă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 15; 8, 18; 15, 8;
deşarte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. voc. neart.* 16, 7;
deşărturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 6, 8;
deşert *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 16, 8;

deşí : (1559-1560 BRATU) : conj : „obwohl" : „bien que" : (1x)
deşi *conjunctie subord.* 5, 13;

deşteptá : (1551-1553 ES) : v. I : „auf-, erwecken" : „s'éveiller" : (1x)
te vei deştepta *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 11;

dezbiná : (c. 1683-1686 MS. 45 900/1) : v. I : „zergliedern, zerlegen, zerstückeln" : „démembrer" : (2x)
dejghina *verb indicativ imperfect 3 pl.* 10, 5;
dejghinîndu-să *verb gerunziu* 11, 18;

dezbrăcá : (1551-1553 ES) : v. I : „ausziehen" : „déshabiller" : (1x)
au dezbrăcat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 2;

dezlegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufbinden" : „délier" : (2x)
dezlegară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 12, 9;
dezlegaţi *verb imp. 2 pl.* 12, 8;

dezlegát : (1551-1553 ES) : adj. : „zergliedert" : „démembré, décomposé" : (1x)
dezlegate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 13;

deznodá : (1654 NEAGOE 213) : v. I : „zergliedern, zerlegen, (sich) zerstückeln" : „(se) démembrer" : (3x)
deznoda *verb indicativ imperfect 3 pl.* 10, 5;
să deznoda *verb indicativ imperfect 3 sg.* 9, 13; 11, 10;

deznodătúră : (c. 1683-1686 MS. 45 898/2) : s. f. : „Marterwerkzeug" : „instrument de torture" : (1x)
deznodăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13;

dezrădăcinătór : (c. 1683-1686 MS. 45 894/2) : adj. : „entwurzelnd" : „qui déracine" : (1x)
dezrădăcinătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 5;

diamánt : (1600 DIR) : s. n. : „Diamant" : „diamant" : (1x)
diamant *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 16, 13;

dimpreúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (4x)
denpreună *adv.* 8, 29; 14, 20; 15, 7; 15, 11;

din : (1521 NEACŞU) : prep. : „aus, von" : „de" : (40x)
den *prep.* 1, 30; 1, 34; 1, 34; 1, 34; 1, 34; 2, 8; 4, 10; 4, 13; 4, 16; 4, 19; 5, 2; 5, 2; 5, 4; 5, 9; 6, 8; 6, 15; 6, 15; 8, 2; 8, 9; 8, 23; 9, 14; 11, 18; 12, 10; 12, 13; 13, 13; 13, 18; 14, 12; 15, 30; 16, 11; 16, 24; 17, 1; 18, 1; 18, 5; 18, 8; 18, 11; 18, 12; 18, 13;
den *prep.* 2, 22*; 6, 34*; 18, 2*;

dinăúntru: (1551-1553 ES) : adv. : „von innen" : „de l'intérieur" : (2x)
denlăuntru *adv. de loc* 2, 22; 18, 2;

dínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zahn" : „dent" : (1x)
dinţi *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 7, 6;

dintΐi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. : „(der) erste" : „(le) premier, premièrement" : (3x)
cel dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 9, 26;
dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 4;
dentîiu *num. ord. masc. sg. nom./ac. neart.* 15, 18*;

díntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „aus" : „de" : (27x)

dentr- *prep.* 1, 20; 3, 14; 8, 29; 9, 11; 14, 6; 14, 14; 15, 7;
dentru *prep.* 1, 8; 1, 19; 1, 29; 1, 32; 3, 4; 3, 7; 4, 23; 6, 13; 10, 5; 10, 8; 13, 18; 13, 21; 13, 21; 13, 25; 14, 4; 14, 10; 15, 11; 16, 9; 16, 12; 17, 8;

dînsul, **dînsa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „1. er, 2. selbst" : „1. il, 2. -même" : (2x)
dînşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 6, 28; 15, 9;

doáo → doi

doar : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. etwa, wohl, vielleicht, 2. ob (etwa)" : „1. peut-être, 2. si" : (5x)
doară *adv.* 1, 6; 2, 19; 7, 4; 8, 11; 8, 12;

dobitóc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Tier": „animal" : (1x)
dobitoace *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 34;

dobîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erzielen" : „acquérir" : (1x)
să dobîndiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 8, 5;

doi : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zwei" : „deux" : (5x)
doao *num. card. fem. nom./ac.* 1, 20; 1, 28; 15, 2;
doi *num. card. masc. nom./ac.* 3, 12; 15, 26;

dóilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „der/die zweite" : „le/la deuxième" : (2x)
al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 9, 26; 15, 18;

doméstic : (1646 PRAV. MOLD. 34) : adj. : „fruchtbar" : „fertile" : (1x)
cêle dumêstice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 2, 14;

domesticí : (1649 MARD.) : v. IV : „zähmen, bändigen" : „ domestiquer, apprivoiser" : (1x)
dumestecêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 29;

dómn : (1472 DERS / în top. *Domneşti*) : s. m. : „Fürst" : „chef" : (1x)
domn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 7;

domníe : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Herrschaft, Regierung" : „seigneurerie, règne" : (1x)
domniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 4;

dor : (1574 TETRAEV. 214, *ap.* DLR) : s. n. : „Barmherzigkeit" : „affection" : (1x)
dor *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 15, 2;

dorít : (înc. sec. XVI PS. H.). : adj. : „begierig" : „désiré" : (1x)
mai dorită *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 26;

dosádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Pein" : „peine" : (1x)
dosadă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 12;

dosădí : (1551-1553 ES) : v. IV : „sich aufregen" : „(se) troubler" : (1x)
dosădindu-să *verb gerunziu* 4, 7;

dovedí : (1645 VARLAAM, R. 227) : v. IV : „beweisen" : „prouver, montrer" : (2x)
a dovedi *verb infinitiv prezent* 1, 8;
dovediră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 1, 9;

dovedíre : (c. 1683-1686 MS. 45 783/2) : s. f. : „Nachweis" : „mise en évidence" : (1x)
dovedirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 19;

drágoste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Liebe" : „amour" : (8x)
dragoste *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 13, 19;
dragoste *subst. comun fem. sg. nom./ac.neart.* 2, 11; 2, 12; 14, 13; 14, 14; 15, 6; 15, 13;
dragostea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 9;

drept : (1437 DERS / în top. *Dereptul*) : adj./adv./s./prep. : „1. gerade, 2. recht, richtig, 3. rechts, 4. Recht, 5. Gerechter" : „1. droit, 2. juste(-ment), 3. à droite, 4. droit, 5. juste" : (13x)
cea direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 9, 24; 13, 24; 18, 6;
cel direpţ *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 16, 21;
direaptă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 23;
direpţ *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 15; 6, 7;
direpţ *adv. de mod poz.* 1, 1; 9, 6;
direpţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 10;
direpţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 15;
direpţ *prep.* 2, 5*; 3, 12*; 9, 11*;

dreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gerechtigkeit, 2. Recht" : „1. justice, 2. droit" : (5x)
ale direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 4; 2, 6;
direptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 18; 5, 24;
direptăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 6;

dúce : (1521 NEACŞU) : v. III : „(hin)gehen" : „s'en aller" : (1x)
dusu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 14;

duh : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Geist" : „esprit" : (1x)
duhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 11, 11;

dúlce : (1433 DERS / în antr. *Dulce*) : adj. : „süß" : „doux" : (5x)
cei dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 2, 4;
cea dulce *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 8, 23; 8, 23;
dulce *adj. calificativ gradul superlativ neutru sg. nom./ac. neart.* 9, 29;
dulci *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 5, 9;

dulceáţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Süße, 2. Wonne" : „1. douceur, 2. plaisir" : (10x)

dulceaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 20; 1, 28;
dulceaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 21; 1, 22; 1, 22; 1, 25; 10, 20;
dulceţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 31;
dulceţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 24;
dulceţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 5, 23;

duméstic → domestic

dumesticí → domestici

dumnezăiésc → dumnezeiesc

dumnezeiésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „göttlich" : „divin" : (26x)
cea dumnezăiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 8, 22; 13, 19; 15, 8; 17, 22; 18, 22;
cea dumnezeiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 4, 21; 9, 9;
cêle dumnezeieşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 17;
dumnăzăiescului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* 7, 7;
dumnezăiasca *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 7, 6; 18, 3;
dumnezăiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 18; 9, 9; 9, 15; 17, 11;
dumnezăieştii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 7, 9; 9, 32; 11, 27;
dumnezeiasca *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 13, 16;
dumnezeiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 16; 5, 18; 17, 15;
dumnezeiescului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* 13, 16;
dumnezeieşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 21;
dumnezeieştii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 17, 16;
dumnezeieştilor *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 16;

Dumnezău → dumnezeu

dumnezéu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gott" : „Dieu" : (32x)
a lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 16, 14;
Dumnezău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 12; 2, 21; 3, 16; 5, 24; 6, 26; 10, 20; 10, 21; 12, 11; 12, 14; 13, 3; 15, 3; 15, 28; 16, 18; 16, 19; 16, 21; 16, 22; 16, 25; 17, 5; 17, 10; 17, 20; 18, 23;
Dumnezăule *subst. propriu masc. sg. voc. art.* 6, 27;
Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 18; 17, 4;
lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 4, 9; 5, 25; 10, 10; 13, 13; 13, 15; 13, 22; 16, 25;

dúpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach" : „après, selon" : (16x)
după *prep.* 1, 22; 1, 23; 1, 34; 2, 23; 5, 7; 6, 18; 8, 2; 9, 26; 11, 5; 15, 2; 15, 2; 15, 3; 15, 4;
dupre *prep.* 17, 3;
după *prep.* 5, 25*; 12, 7*;

dúpre → după

durére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schmerz" : „douleur, souffrance, peine" : (36x)
durêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 23; 1, 23; 7, 16; 9, 28; 11, 26; 14, 10;
durêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 20; 1, 28; 5, 23; 16, 19;
dureri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 9; 3, 18; 6, 34; 8, 28; 9, 31; 11, 12; 11, 20; 13, 1; 13, 5; 14, 9; 15, 7; 15, 16; 16, 8; 16, 17; 18, 2;
durerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 4; 1, 24;
durerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 7; 6, 9; 13, 4; 14, 1; 14, 11; 15, 16;
durerilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 21; 16, 22; 18, 3;

dvorí : (1581 CORESI, EV. 88a, *ap.* TIKTIN) : v. IV : „aufwarten, stehen" : „se présenter, se tenir" : (1x)
dvorind *verb gerunziu* 5, 1;

E

ea → el

el, ea : (1425 DERS) : pron. pers. : „er, sie, sie" : „il, lui, elle; ils, elles" : (265x)
a lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* 3, 11; 17, 17; 17, 22;
a lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 11, 5;
al ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* 15, 25;
ale lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* 10, 2;
ale lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 4, 24; 17, 2;
ea *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* 2, 11; 5, 18; 5, 22; 14, 6; 15, 10; 16, 3; 17, 1;
ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* 6, 18; 15, 11; 17, 1;
ei *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 1, 11; 1, 12; 2, 10; 2, 12; 2, 13; 3, 7; 4, 23; 4, 23; 6, 13; 8, 4; 8, 12; 8, 15; 8, 16; 8, 29; 10, 5; 13, 18; 13, 24; 13, 25; 15, 6; 15, 7; 15, 11; 15, 11; 16, 3; 16, 5; 16, 12; 16, 13; 17, 5; 17, 11;
eişi *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 13, 23;
el *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* 1, 24; 1, 30; 3, 15; 3, 20; 4, 5; 4, 11; 4, 13; 4, 14; 4, 18; 4, 22; 4, 26; 5, 1; 5, 4; 5, 5; 6, 2; 6, 9; 6, 13; 6, 21; 6, 21; 6, 25; 6, 26; 8, 17; 8, 29; 9, 12; 9, 17; 9, 26; 9, 28; 10, 2; 10, 7; 10, 14; 10, 18; 11, 9; 11, 10; 11, 17; 11, 17; 11, 20; 12, 2; 12, 7; 12, 8;
i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* 4, 14; 6, 6; 7, 12;
i- *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* 1, 11; 18, 21; 18, 21;
-i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* 2, 12; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 8, 2; 8, 2; 8, 4; 12, 11; 12, 13; 12, 13; 12, 14; 17, 5; 17, 15; 18, 5;
i- *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* 2, 21;
-i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* 4, 1; 4, 17; 6, 6; 9, 11; 9, 19; 9, 28; 10, 7; 10, 8; 10, 17; 12, 6;
-i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* 1, 10; 11, 11;
iale *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* 1, 6; 3, 10; 6, 35; 10, 16;
îi *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* 9, 11; 10, 8; 11, 10;
îi *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* 10, 18; 15, 12; 16, 13;

îl *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* 3, 11; 5, 32; 6, 3; 6, 8; 6, 11; 6, 21; 6, 25; 9, 11; 11, 9; 12, 3; 12, 9;
l- *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* 4, 21; 6, 2; 7, 6; 9, 26; 12, 2; 17, 22;
-l *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* 2, 21; 3, 4; 3, 11; 4, 1; 5, 5; 6, 3; 6, 21; 6, 25; 8, 9; 9, 12; 9, 12; 9, 27; 10, 7; 10, 8; 11, 9; 11, 10; 12, 2; 12, 6; 12, 7; 16, 20;
le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* 1, 6; 1, 17; 2, 16; 4, 24; 4, 25; 5, 26; 5, 26; 10, 5; 10, 6; 10, 20; 11, 19; 12, 11;
le *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* 3, 12; 8, 4; 12, 13;
le- *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* 3, 12; 8, 16;
le- *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* 2, 14; 7, 15; 8, 16; 9, 6;
-le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* 1, 9; 1, 29; 1, 29; 1, 29; 1, 29; 2, 14; 2, 14; 9, 6; 10, 5; 11, 10; 11, 17; 11, 19; 11, 19; 13, 6; 13, 19; 17, 10; 18, 21;
-li *pron. pers. 3 pl. dat. neacc.* 6, 12;
lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* 1, 8; 2, 19; 3, 20; 4, 10; 4, 21; 4, 22; 5, 2; 6, 21; 6, 29; 6, 29; 8, 4; 10, 14; 13, 25; 13, 26; 13, 27; 14, 19; 15, 9; 15, 16; 15, 19; 15, 19; 16, 5; 17, 23; 17, 23;
loruşi *pron. pers. 3 pl. dat. acc.* 13, 13;
lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 2, 8; 2, 21; 3, 1; 4, 14; 4, 15; 4, 16; 4, 17; 4, 18; 4, 26; 6, 12; 6, 25; 6, 33; 8, 15; 9, 26; 10, 5; 10, 17; 12, 11; 16, 20; 17, 23; 18, 16; 18, 20;
o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* 2, 16; 2, 23; 2, 22; 3, 2; 3, 3; 6, 18; 7, 9; 7, 9; 8, 15; 10, 19; 10, 21; 13, 20; 14, 20; 15, 17; 16, 20; 16, 20;
-o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* 2, 23;

elén : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Hellene, Grieche" : „Grec" : (1x)
al elenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 20;

elinésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „(alt)griechisch" : „Grec" : (1x)
elinească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 8;

eu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „ich" : „je, moi" : (38x)
eu *pron. pers. 1 sg. nom. acc.* 1, 33; 5, 6; 5, 31; 5, 33; 8, 5; 8, 5; 8, 10; 9, 31; 11, 3; 11, 14; 11, 22; 12, 16; 16, 6; 16, 10; 18, 18;
îmi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* 9, 17;
m- *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* 10, 2; 10, 2; 18, 8;
mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* 8, 9; 9, 15; 10, 14; 16, 11;
-mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* 8, 9; 11, 3; 12, 8;
mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* 5, 7; 5, 10; 5, 31;
mi- *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* 18, 8;
-mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* 5, 30; 5, 30; 9, 17; 11, 3;
mie *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* 5, 31; 9, 23;
mine *pron. pers. 1 sg. ac. acc.* 5, 10; 5, 33; 5, 36; 8, 6; 8, 9; 9, 30; 10, 2; 10, 14; 11, 3; 18, 8;

F

fáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. machen, fertigen, 2. werden, 3. gründen" : „1. faire, 2. devenir, 3. fonder" : (32x)
a face *verb infinitiv prezent* 1, 12; 5, 7; 5, 10; 8, 6;
ai făcut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 7, 9;
am făcut *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 11, 4;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 19;
fac *verb indicativ prezent 3 pl.* 18, 16;
facă-se *verb imp. 2 sg.* 8, 10;
fă *verb imp. 2 sg.* 6, 29;
făcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 20;
făcînd *verb gerunziu* 12, 6;
făcîndu-să *verb gerunziu* 3, 21; 12, 6;
făcîndu-se *verb gerunziu* 3, 8; 4, 20; 6, 12; 17, 7;
făcut *verb participiu sg. masc.* 9, 26;
făcutu-s-au *verb copulativ indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 6;
făcuţi *verb participiu pl. masc.* 12, 13;
îşi făcea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 13, 26;
m-am făcut *verb copulativ indicativ perfect compus 1 sg.* 16, 6;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 1;
să face *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 13;
să facem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 6, 19; 6, 19;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 19;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 24; 17, 11;
veţi face *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 8, 9;
voiu face *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 18, 18;

fácere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herstellung" : „élaboration" : (2x)
ale facerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 7;
facere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 17;

fáptă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Tat, 2. Werk, Geschöpf" : „1. action, 2. oeuvre" : (3x)
fapte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 30; 7, 9;
faptele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 16, 14;

fátă : (1219 DRĂGANU / în antr. *Fata*) : s. f. : „Tochter, Mädchen" : „fille" : (1x)
fata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 28;

făgăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „versprechen" : „promettre" : (1x)
să ne făgăduim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 13;

făgăduínţă : (c. 1640 URECHE[2] 127) : s. f. : „Versprechen" : „promesse" : (2x)
făgăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 9;
făgăduinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 2;

fămêie → femeie

fắră : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „ohne" : „sans" : (21x)
fără *prep.* 8, 17; 16, 7;
fără *prep.* 2, 8*; 3, 11*; 5, 9*; 5, 9*; 5, 10*; 5, 31*; 6, 14*; 6, 18*; 7, 3*; 9, 4*; 9, 15*; 9, 30*; 11, 12*; 11, 26*; 12, 14*; 14, 6*; 16, 9*; 18, 9*; 18, 23*;

fărădelége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Missetat " : „infamie" : (3x)
fărădelêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 19; 5, 13;
fărădelegi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 3;

făţărí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „sich verstellen" : „dissimuler" : (1x)
făţărind *verb gerunziu* 6, 15;

fățărnicí : (1654 NEAGOE 286) : v. IV : „sich verstellen” : „dissimuler” : (1x)
să fățărnicim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 6, 17;

fecioáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jungfrau” : „vierge, jeune fille” : (1x)
fecioară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 7;

feciór : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*) : s. m. : „1. Kind, 2. Sohn” : „1. enfant, 2. fils” : (8x)
feciori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 9, 18; 12, 6; 16, 10; 16, 10; 18, 9; 18, 9;
feciorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 6, 17;
feciorul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 7, 12;

fecioríe : (1581 PRL) : s. f. : „Jungfräulichkeit” : „virginité” : (1x)
ale fecioriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 18, 8;

fel : (1581-1582 PO) : s. n. : „1. Art, 2. Stamm” : „1. genre, sorte, 2. tribu, peuple” : (8x)
fêliuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 3, 21; 7, 4; 16, 3; 17, 7; 18, 21;
fêliurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 1, 34; 15, 11;
fêliu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 7*;

feméie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau” : „femme” : (1x)
fămêie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 11;

ferí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich hüten” : „se garder” : (2x)
ferindu-se *verb gerunziu* 3, 13;
ne ferim *verb indicativ prezent 1 pl.* 1, 34;

fericí : (1563 CORESI, PRAXIU 324) : v. IV : „selig preisen” : „rendre hommage” : (3x)
ferici-aş *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* 1, 10;
fericiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 13;
mă voi ferici *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 16, 9;

fericíre : (1649 MARD.) : s. f. : „Glück” : „bonheur” : (1x)
fericire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 12, 1;

fericít : (1581 CORESI, EV. 20) : adj. : „glücklich” : „(bien) hereux, fortuné” : (4x)
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 1; 18, 9;
fericita *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 15;
fericite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. voc. neart.* 7, 15;

fi : (1521 NEACȘU) : v. IV : „1. sein, 2. geschehen” : „1. être, 2. arriver” : (186x)
a fi *verb copulativ infinitiv prezent* 2, 14; 3, 15; 4, 7; 4, 18; 5, 16; 5, 18; 5, 19; 5, 25; 6, 34; 7, 8; 9, 4;
am fi *verb copulativ cond.-opt. prezent 1 pl.* 5, 22;
ar fi *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* 17, 7;
ar fi *verb copulativ cond.-opt. prezent 3 sg.* 5, 18; 5, 18; 9, 6; 14, 10;
ar fi fost *verb copulativ cond.-opt. perfect 3 sg.* 16, 5;
e *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* 1, 14; 3, 17; 9, 24; 9, 29; 11, 26; 13, 15; 16, 16; 17, 11; 18, 19;
e *verb indicativ prezent 3 sg.* 18, 24;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 pl.* 3, 9; 8, 16; 8, 28; 15, 10; 16, 3;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 sg.* 3, 8; 3, 12; 4, 2; 5, 4; 6, 11; 7, 4; 14, 20; 15, 18; 16, 5; 17, 8;
era *verb indicativ imperfect 3 pl.* 15, 16;
era *verb indicativ imperfect 3 sg.* 17, 6;
eşti *verb copulativ indicativ prezent 2 sg.* 12, 13; 15, 30; 17, 5; 17, 5;
fi *verb copulativ infinitiv prezent* 1, 14;
fi *verb infinitiv prezent* 1, 5;
fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 14;
fii *verb copulativ imperativ 2 sg.* 6, 28;
fiind *verb copulativ gerunziu* 1, 25; 1, 28; 2, 3; 2, 7; 3, 8; 3, 10; 3, 18; 4, 3; 4, 3; 5, 8; 5, 16; 6, 8; 6, 26; 6, 28; 7, 11; 7, 13; 7, 13; 9, 21; 11, 22; 12, 13; 12, 13; 13, 23; 13, 24; 14, 10; 15, 4; 16, 17; 17, 3; 18, 9;
fiind *verb gerunziu* 6, 13; 6, 27; 15, 2; 15, 11; 18, 10;
fiindu *verb copulativ gerunziu* 12, 2;
fiţi *verb copulativ imperativ 2 pl.* 13, 19;
fu *verb copulativ indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 11;
fură *verb copulativ indicativ perfect simplu 3 pl.* 1, 11; 13, 23;
iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* 1, 1; 1, 2; 1, 7; 1, 13; 1, 15; 1, 16; 1, 17; 1, 19; 1, 24; 1, 30; 1, 30; 1, 31; 2, 1; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 9; 2, 24; 3, 1; 3, 3; 3, 5; 3, 6; 5, 9; 5, 9; 5, 13; 5, 20; 5, 24; 5, 27; 6, 17; 6, 18; 6, 20; 6, 31; 6, 34; 7, 16; 8, 11; 9, 17; 11, 21; 11, 25; 13, 1; 13, 4; 14, 13; 16, 1; 16, 5; 16, 17; 16, 22; 17, 5; 18, 2;
iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 12; 1, 20; 1, 22; 1, 23; 1, 25; 13, 5; 14, 18;
-s *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* 1, 14; 5, 9;
-s *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 6;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 3;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 20;
să fim *verb copulativ conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 10;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 1 sg.* 1, 10; 5, 31; 10, 16; 11, 14;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* 1, 6; 1, 18; 1, 20; 1, 21; 1, 28; 1, 32; 1, 34; 9, 18; 11, 6; 13, 6; 15, 4; 15, 5; 15, 5; 15, 5; 15, 21; 18, 15;
sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 3; 14, 7;
sîntem *verb copulativ indicativ prezent 1 pl.* 6, 17; 9, 1; 11, 15;
sînteţi *verb copulativ indicativ prezent 2 pl.* 16, 19;
sînteţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 13, 12;
va fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* 1, 12; 2, 9; 8, 11; 8, 14;
vei fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 2 sg.* 11, 3; 12, 5;
vor fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 pl.* 5, 26;
vor să fie *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 5, 6;
iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* 3, 3*;

fiáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie” : „animal sauvage, bête” : (2x)
hiarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 28;
o hiară *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 13;

ficát : (1581-1582 PO) : s. m. : „Eingeweide" : „entrailles" : (4x)
ficaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 30; 11, 19;
ficaţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 10, 8; 15, 29;

fiecáre : (1570 CORESI, LIT.) : pron./adj. : „jeder" : „chaque, chacun" : (10x)
ale fieştecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 15, 7;
fieştecare *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 5, 21;
fieştecare *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 13, 13;
fieştecarea *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 1, 29;
fieştecarele *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 4, 26; 8, 9; 16, 24;
fieştecăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 13, 18; 14, 12; 15, 19;

fiér : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Eisen" : „fer" : (5x)
fier *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 13; 9, 26; 9, 28; 11, 10;
hier *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 14, 19;

fieştecáre → fiecare

filosóf : (1423 DRHA / în antr. Moişă *Filosofu*) : adj./s. : „1. philosophisch, 2. Philosoph" : „1. philosophique, 2. philosophe" : (2x)
filosoafe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. voc. neart.* 5, 35;
filosoafe *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 7, 7;

filosofá/-i : (1652 ÎNDR. 414) : v. I/IV : „philosophieren" : „philosopher" : (2x)
filosofind *verb gerunziu* 8, 1;
filosofiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 15;

filosofésc : (1649 MARD.) : adj. : „philosophisch" : „philosophique" : (1x)
preafilosofesc *adj. calificativ gradul superlativ neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 1;

filosoféşte : (c. 1683-1686 MS. 45 896/1) : adv. : „philosophischerweise" : „philosophiqument" : (1x)
filosofêşte *adv.* 5, 7;

filosofíe : (1563 CORESI, PRAXIU 460) : s. f. : „Philosophie" : „philosophie" : (4x)
ale filosofii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 9;
filosofia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 22;
filosofie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 1;
filosofiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 11;

fíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wesen, Fassung, Natur" : „nature, esprit, caractère" : (9x)
ale firii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 9;
fire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 8; 5, 25; 13, 27; 16, 3;
fire *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 15, 13;
firea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 25;
firi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 6;
firile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 20;

fiu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Sohn" : „fils" : (41x)
a fii *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 15, 2;
a fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 14, 13; 15, 8; 15, 9; 15, 25;
ale fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 16, 1;
fii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 14, 12; 14, 13; 14, 13; 14, 18; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 21; 15, 26; 15, 27; 16, 3; 16, 3; 16, 9; 16, 11; 16, 24; 16, 24; 17, 2; 17, 7; 17, 13; 18, 6;
fii *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 18, 1;
fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 12; 15, 2; 15, 11; 15, 15; 15, 20; 15, 20; 15, 25; 16, 13; 17, 3;
fiilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* 16, 8; 16, 9;
fiiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 15, 12; 16, 20;
fiiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 15;

flúier : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 192) : s. n. : „Schienbein" : „os de la jambe" : (1x)
fluierile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 6;

foárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „sehr" : „très" : (5x)
foarte *adv.* 3, 1; 4, 22; 8, 2; 8, 17; 12, 9;

foc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feuer" : „feu" : (21x)
ale focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 13, 5; 14, 9;
foc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 21; 7, 12; 9, 19; 9, 22; 15, 15; 16, 3; 18, 12; 18, 14; 18, 20;
focu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 12, 12;
focul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 5, 32; 7, 10; 10, 14; 11, 26; 13, 9;
focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 8, 13; 14, 10; 16, 21; 17, 1;

foále : (1453 DERS / în top. *Foleşti*) : s. f. : „Blase-, Faltenbalg, Schmiedegebläse" : „soufflet (de forge)" : (1x)
foii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 13;

folós : (1479 dec.-1480 DERS) : s. n. : „Nutzen, Gewinn, Vorteil" : „utilité, bénéfice" : (2x)
folos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 17; 16, 9;

fortúnă → furtună

fráte : (1455 DERS / în top. *Frateşti*) : s. m. : „Bruder" : „frère" : (28x)
a fraţi *subst. comun masc. pl. gen./dat. neart.* 14, 7;
a fraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 10, 15; 12, 16;
frate *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 16;
frate *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 13, 11; 13, 18;
fratele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 16;
fraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 8; 8, 3; 8, 5; 11, 14; 11, 20; 13, 1; 13, 18; 13, 21; 13, 23; 15, 10;
fraţi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 8, 19;
fraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 22; 12, 2; 13, 18; 13, 27; 17, 13;
fraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 23; 10, 13; 12, 3;
fraţilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* 13, 9; 13, 20;

frăţésc : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 194) : adj. : „brüderlich" : „fraternel" : (1x)
frăţească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 12;

frăţéşte : (1618 DIRB III, 246) : adv. : „brüderlich" : „fraternelllement" : (1x)
frăţêşte *adv. de mod poz.* 13, 9;

frăţíe : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : s. f. : „Brüderlichkeit" : „fraternité" : (8x)
a frăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 23; 10, 3;
ale frăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 13, 19; 13, 27;
frăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 15; 14, 1;
frăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 13, 23; 13, 26;

frícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Angst, Furcht" : „peur, crainte" : (7x)
frica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 23; 6, 20; 14, 8; 15, 8;
frică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 10; 8, 12; 8, 14;

fricós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „ängstlich" : „anxieux" : (2x)
fricoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 5;
fricoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 13, 10;

frigáre : (c. 1665-1672 MS. 4389 760/1) : s. f. : „Spieß" : „broche" : (1x)
frigări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 19;

frípt : (1581-1582 PO) : adj. : „gebraten" : „rôti, grillé" : (1x)
cêle fripte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 6, 15;

frînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) brechen" : „romper, (se) tordre" : (2x)
frîngea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 10, 6;
frîngîndu-se *verb gerunziu* 9, 14;

frumuséţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schönheit" : „beauté" : (3x)
frumsêţe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 10;
frumsêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 5;
frumusêţelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 2, 1;

fugí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüchten, fliehen" : „fuir, prendre la fuite" : (2x)
fug *verb indicativ prezent 1 sg.* 12, 16;
vom fugi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 19;

furtúnă : (1235 DIRC I, 147 / în antr. *Furtun*) : s. f. : „Sturm, Gewitter" : „tempête" : (2x)
fortúnă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 32;
furtuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 5;

G

gáta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „bereit, fertig" : „prêt, fini" : (2x)
gata *adv.* 8, 11; 9, 1;

gătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bereiten" : „préparer" : (1x)
gătêşte *verb imperativ 2 sg.* 5, 32;

genúnchi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Knie" : „genou" : (1x)
genuche *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 10;

genúne : (1415 DLRV / în top. *Genune*) : s. f. : „Meer" : „mer" : (1x)
genune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 1;

gînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sinn, Gedanke" : „pensée" : (69x)
a gîndului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 34; 3, 18; 6, 34;
a gîndurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 2, 9;
gînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 1; 1, 29; 1, 35; 3, 19; 6, 31; 6, 32; 7, 16; 9, 27; 9, 30; 13, 1; 18, 2;
gîndu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 17; 7, 13; 8, 1; 13, 16; 16, 1;
gîndul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 3; 1, 5; 1, 6; 1, 7; 1, 9; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 1, 19; 1, 30; 1, 30; 1, 32; 2, 2; 2, 3; 2, 4; 2, 6; 2, 7; 2, 9; 2, 14; 2, 15; 2, 19; 2, 24; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 5; 3, 16; 5, 11; 5, 31; 6, 7; 6, 33; 6, 34; 7, 1; 7, 4; 7, 12; 9, 17; 11, 25; 11, 27; 13, 3; 14, 11; 15, 11; 16, 2; 16, 4; 16, 13;
gîndului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 10, 19;
gînduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 14, 2;
gîndurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 20;

gîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „denken" : „penser" : (7x)
gîndêşte *verb imp. 2 sg.* 10, 16;
gîndeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 5, 18;
gîndi *verb imp. 2 sg.* 9, 7;
să gîndim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 6, 17;
să gîndiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 2, 14;
va gîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 13;
vom gîndi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 16;

glas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Stimme" : „voix" : (5x)
glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 12, 7;
glasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 10, 18;
glasurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 15, 21; 15, 21;
un glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 29;

grăí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sagen, sprechen, reden" : „dire, parler" : (3x)
a grăi *verb infinitiv prezent* 5, 15;
aş grăi *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* 15, 4;
vom grăi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 12, 7;

grămádă : (1537 DERS / în antr. *Grămadă*) : s. f. : „Haufen, Menge" : „tas" : (1x)
grămada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 20;

greu : (1448 DLRV / în antr. Micle *Greul*) : adj./adv. : „schwer" : „lourd" : (5x)
foarte grea *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 5;

mai grêle *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 1; 16, 8;
mai greu *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 4;
greu *adv. de mod poz.* 9, 28*;

gríjă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sorge" : „souci" : (2x)
grijă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 4;
griji *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 16, 8;

groápă : (1520 DERS / în top. *Groapa*) : s. f. : „Grube" : „fosse" : (1x)
groapa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 13;

groáznic : (1563 CORESI, PRAXIU 517) : adj. : „entsetzlich, furchtbar, schrecklich" : „affreux" : (4x)
foarte groaznicu *adj. calificativ gradul superlativ neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 7;
groaznică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 15;
groaznice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 9;
groaznici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 25;

grozáv : (1498 DERS / în antr. *Grozav*) : adj. : „hässlich" : „terrifiant" : (1x)
grozav *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 16, 17;

grumáz : (1499 DERS / în antr. *Grumadz*) : s. m. : „Nacken, Hals" : „nuque, cou" : (1x)
grumazi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 20;

gustá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kosten, versuchen" : „goûter" : (7x)
aţi gustat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* 16, 18;
gustînd *verb gerunziu* 5, 6; 10, 1;
guşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 6, 15;
să guste *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 26;
să guste *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 2;
să guşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 5, 9;

H

háină : (1581-1582 PO) : s. f. : „Kleid, Gewand" : „vêtement" : (1x)
haina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 11;

har : (1477 LDSR 354) : s. n. : „Gnade, Gnust" : „faveur" : (2x)
haruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 5, 9; 11, 12;

hărăzí : (1563 CORESI, PRAXIU 533) : v. IV : „schenken" : „destiner" : (1x)
hărăzeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 11, 12;

hier → fier

hránă : (1478 DRHA / în antr. *Hrană* vornic) : s. f. : „Nahrung, Speise" : „nourriture" : (2x)
hrană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 13; 16, 8;

hrăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ernähren" : „nourrir" : (5x)
hrăniiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 13, 22;
hrănindu-ne *verb gerunziu* 11, 15;
hrănindu-se *verb gerunziu* 13, 24;
ne-am hrănit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 10, 2;
să hrănescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 21;

hrăpí → răpi

hulí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV. : „schmähen, lästern" : „blâmer" : (4x)
huliia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 9; 9, 14;
hulindu-să *verb gerunziu* 4, 9;
vei huli *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 10;

I

i → el, ea

iar : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber, und" : „mais, cependant, et" : (39x)
iară *conjunctie coord.* 1, 4; 1, 10; 1, 18; 1, 19; 1, 24; 1, 25; 1, 27; 1, 30; 1, 31; 3, 3; 3, 4; 3, 10; 4, 8; 4, 22; 5, 3; 5, 10; 5, 26; 6, 5; 6, 9; 6, 33; 8, 2; 9, 9; 9, 17; 9, 32; 9, 32; 10, 11; 10, 18; 10, 21; 11, 14; 12, 5; 12, 14; 13, 11; 13, 12; 14, 9; 14, 20; 17, 7; 17, 14; 18, 18; 18, 23;

iátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „sieh da" : „voici, voilà" : (1x)
iată *interjectie* 10, 19;

ídol : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Götze, Idol" : „idole" : (1x)
idoli *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 2;

iertá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verzeihen" : „pardonner" : (3x)
iartă *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 25;
va ierta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 5, 13; 8, 22;

ierusalimeán : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. m. : „Jerusalemer" : „qui habite à Jérusalem" : (3x)
ierusalimitêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 18, 5;
ierusalimlêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 22;
ierusalimlênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 3;

ieşí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „heraus-, hinausgehen" : „sortir" : (3x)
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 13;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 19;
ieşindu *verb gerunziu* 10, 8;

ínemă → inimă

ínimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herz, Seele" : „cœur, âme" : (2x)
inema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 13;
inimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 5*;

ispití : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. in Versuchung führen, 2. prüfen" : „1. tenter, séduire, 2. mettre à l'épreuve" : (5x)

ispitêşte *verb imp. 2 sg.* 9, 7;
ispitind *verb gerunziu* 17, 12;
ispitindu-se *verb gerunziu* 1, 5; 15, 16;
să ispitiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 12, 2;

israelít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „israelitisch" : „israélien" : (1x)
israiltêni *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 18, 1;

israeliteán → israelít

istórie : (1643 VARLAAM, C. 133) : s. f. : „Geschichte" : „histoire, récit" : (1x)
istoríe *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 7;

iubí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (2x)
să iubiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 13, 24;
să iubim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 8, 24;

iubíre : (a. 1550 GCR I, 2) : s. f. : „Liebe" : „affection" : (16x)
a iubirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 13;
a iubirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 16, 3;
iubire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 5; 8, 26; 15, 6;
iubire *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 15, 13;
iubirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 26; 1, 26; 2, 15; 13, 23; 13, 26; 15, 11; 15, 21; 15, 25;
iubirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 1;
iubiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 13, 27;

iubít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geliebt, beliebt" : „aimé" : (1x)
iubită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 5, 34;

iubitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „liebevoll" : „aimant" : (10x)
cêle iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 15, 4;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 5;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 12;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 15, 13;
iubitoare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 13, 21;
iubitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 10; 15, 10;
iubitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 8;
mai iubitoare *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 5;
mai iubitoare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 6;

izbîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) rächen" : „(se) venger" : (1x)
au izbîndit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 10;

izbînditór : (1563 CORESI, PRAXIU 165) : adj. : „siegreich" : „qui vainc" : (1x)
izbînditoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 15, 29;

izmení : (1581 CORESI, EV. 81) : v. IV : „sich zieren" : „minauder" : (4x)
a izmeni *verb infinitiv prezent* 5, 18;
ai izmenit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 17, 2;
izmeni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 3;
să izmenesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 2, 1;

iznoávă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Neuerung" : „nouveauté" : (2x)
iznoavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 9; 16, 13;

izvór : (1453 DERS) : s. n. : „Quelle, Brunnen" : „source, fontaine" : (3x)
izvoară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 3, 10; 13, 21;
izvorul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 14;

Î

îi → el, ea

îmblînzí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV. : „besänftigen" : „adoucir, calmer" : (1x)
vor îmblînzi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 4, 11;

îmbrăţişáre : (c. 1683-1686 MS. 45 902/2) : s. f. : „Umarmung" : „embrassement" : (1x)
-mbrăţăşare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 21;

îmflătúră →umflătură

îmi → eu

împărát : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Kaiser" : „empereur" : (20x)
a împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 3, 12;
ai împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 6, 13;
ale împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 4, 6;
ale împăraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 14, 2;
împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 6; 3, 10; 3, 20; 4, 3; 4, 4; 4, 13; 4, 15; 8, 17; 8, 22;
împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 3, 12; 3, 14; 4, 3; 4, 14; 6, 4; 8, 26; 12, 8;

împărătésc : (1559-1560 BRATU) : adj. : „kaiserlich" : „impérial" : (2x)
cel împărătesc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 3, 8;
mai împărăteşti *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* 14, 2;

împărăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herrschen" : „régner" : (1x)
va împărăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 23;

împărăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reich" : „royaume" : (4x)
împărăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 23;
împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 5;
împărăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 15; 12, 11;

împărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „aufteilen, zerteilen, verteilen" : „partager" : (1x)
au împărţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 19;

împliní : (**pliní** : 1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „erfüllen" : „achever" : (1x)
au plinit *verb ijndicativ perfect compus 3 pl.* 12, 14;

împodobí : (c. 1665-1672 MS. 4389 53/2) : v. IV : „schmücken, zieren" : „orner, décorer" : (1x)
împodobindu *verb gerunziu* 2, 21;

împotríva : (1551-1553 ES) : adv./prep. : „gegen(über), entgegen" : „au contraire, contre" : (8x)
împotriva *prep.* 1, 6;
împotrivă *adv.* 3, 16; 4, 1; 5, 26; 6, 1; 8, 15; 17, 14;
împotrivă *adv.* 3, 5*;

împotriví : (1551-1553 ES) : v. IV : „sich widersetzen" : „s'opposer" : (1x)
să vă împotriviţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 16, 22;

împrăştiá : (1683 DOS. PAR. 40v) : v. I : „(ver-, zer)streuen" : „jeter" : (1x)
s-au împrăştiat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 16, 21;

împrejúr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „um... herum, in der Gegend" : „autour de, aux alentours de" : (23x)
împrejur *adv. de loc* 2, 21; 4, 10; 5, 1; 9, 21; 10, 7; 10, 8;
împrejurul *prep.* 10, 8; 11, 10;
prejur *adv. de loc* 1, 20; 2, 19; 3, 8; 5, 4; 9, 12; 9, 20; 12, 2; 13, 13; 16, 3;
prejur *prep.* 1, 21; 10, 8; 11, 10; 14, 7; 14, 8; 15, 15;

împreuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammenbringen, vereinigen, 2. zusammenkommen" : „1. unir, joindre, 2. se rejoindre" : (4x)
ai împreunat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 7, 6;
împreunîndu *verb gerunziu* 11, 10;
să vor împreuna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 5, 26;
v-aţi împreunat *verb indicativ perfect compus 2 pl.* 16, 18;

împreunáre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Vereinigung" : „accouplement" : (1x)
împreunare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 3;

împreúnă : (1551-1553 ES) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (25x)
împreună *adv.* 4, 5; 5, 1; 5, 4; 12, 8; 13, 1; 13, 13; 13, 21; 13, 23; 13, 24; 13, 27; 14, 6; 14, 6; 15, 12; 17, 2; 17, 13; 18, 10; 18, 23;
împreună *adv.* 2, 14*; 8, 5*; 13, 23*; 14, 7*; 14, 13*; 14, 14*; 15, 4*; 17, 5*;

împrumutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „leihen, borgen" : „prêter, emprunter" : (1x)
împrumutînd *verb gerunziu* 2, 8;

împrumutáre : (1581 CORESI, EV. 344) : s. f. : „Anleihe" : „emprunt" : (1x)
împrumutarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 8;

în : (1499 DERS) : prep. : „1. in, an, um, 2. bei, 3. zwischen" : „1. en, dans, à, 2. par, 3. parmi" : (38x)
în *prep.* 1, 29; 4, 1; 4, 3; 4, 9; 4, 15; 5, 3; 5, 15; 6, 5; 6, 8; 6, 13; 6, 29; 8, 8; 9, 22; 11, 5; 12, 12; 13, 15; 15, 18; 16, 3; 18, 1; 18, 24;
în *prep.* 1, 4*; 1, 12*; 2, 3*; 2, 16*; 2, 24*; 3, 2*; 5, 18*; 8, 6*; 9, 6*; 9, 26*; 13, 2*; 13, 6*; 14, 7*; 15, 4*; 15, 25*; 15, 30*; 16, 8*; 9, 19*;

înaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „1. früher, zuerst, 2. von, (be)vor" : „1. auparavant, 2. avant" : (21x)
înainte *adv. de loc* 5, 1; 8, 12; 8, 13; 10, 19; 13, 6; 15, 2; 15, 15; 15, 19;
înainte *adv. de timp* 15, 19; 17, 13;
înaintea *prep.* 11, 27; 7, 5;
mai nainte *prep.* 1, 23;
mai nainte *adv. de timp comp.* 4, 25; 5, 6; 8, 5; 9, 27; 10, 16; 12, 4; 13, 18;
mainte *adv. de timp* 9, 5; 17, 22;

înált : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „hoch" : „haut" : (2x)
înalţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 6;
nalt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 1;

înarmá : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : v. I : „(sich) bewaffnen" : „(s') armer" : (2x)
să înarmăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 16;
s-au înarmat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 12;

înarmát : (1642 CAZ. GOV. 239) : adj. : „bewaffnet" : „armé" : (3x)
cea înarmată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 4, 10;
înarmat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart* 7, 11;
înarmatu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 22;

íncă : (înc. sec. XVI PS. H) : adv. : „1. noch, 2. auch, ebenfalls" : „1. encore, 2. aussi, de même" : (10x)
încă *adv.* 1, 11; 4, 20; 5, 10; 10, 18; 14, 1; 14, 1; 14, 9; 15, 9; 16, 25; 18, 10;

íncépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „beginnen" : „commencer" : (3x)
începînd *verb gerunziu* 1, 12;
început-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 15;
voiu încêpe *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 6;

încercáre → cercare

închegáre : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Gerinnen" : „coagulation" : (1x)
închegarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 21;

încheietúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gelenk" : „articulation" : (5x)
încheieturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 14;
închietură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 8;

închieturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 5; 10, 5;
închieturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 17;

închiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich neigen" : „s' incliner" : (1x)
închinîndu-te *verb gerunziu* 5, 12;

închipuíre : (1581 CORESI, EV. 510) : s. f. : „Einbildung" : „imagination" : (1x)
închipuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 4;

înconjurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umkreisen" : „encercler" : (3x)
au încungiurat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 4;
încungiura *verb indicativ imperfect 3 pl.* 14, 8;
încunjura *verb indicativ imperfect 3 pl.* 7, 4;

înconjuráre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 323) : s. f. : „Umzingelung" : „siège" : (1x)
încungiurare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 24;

încréde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „vertrauen" : „confier" : (1x)
ş-au încrezut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 7;

încrezút : (1648 NTB) : adj. : „glaubwürdig" : „digne d'être cru" : (1x)
încrezute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 9;

încununá → cununa

îndátă : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : adv. : „gleich, sogleich" : „tout de suite" : (4x)
îndată *adv.* 2, 8; 8, 29; 10, 8;
-ndată *adv.* 14, 9;

îndărăt : (înc. sec. XVI PS. H) : adv. : „zurück" : „arrière" : (1x)
îndărăt *adv.* 6, 3;

îndelungáre : (c. 1665-1672 MS. 4389 721/2) : s. f. : „Länge" : „longueur" : (1x)
îndelungarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 19;

îndelungát : (1581 CORESI, EV. 148) : adj. : „lang dauernd" : „de longue durée" : (1x)
îndelungat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 4;

îndemná : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (11x)
a ne îndemna *verb infinitiv prezent* 5, 27;
îndemna *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 26; 15, 12; 16, 13;
îndemnară-se *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 13, 8;
îndemna-veţi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 8, 9;
îndemnînd *verb gerunziu* 14, 1;
îndemnîndu *verb gerunziu* 12, 7;
îndemnîndu-să *verb gerunziu* 4, 13;
să îndêmne *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 2; 18, 5;

îndrăgí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (1x)
au îndrăgit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 3;

îndrăznéţ : (1581 CORESI, EV. 383) : adj. : „kühn" : „audacieux" : (1x)
foarte îndrăzneţi *adj. calificativ gradul superlativ masc. pl. nom./ac. neart.* 13, 13;

îndrăzní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „wagen" : „oser" : (1x)
îndrăznêşte *verb imp. 2 sg.* 17, 4;

îndrăzníre : (1563 CORESI, PRAXIU 67) : s. f. : „Kühnheit" : „audace" : (1x)
îndrăznirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 10, 5;

îndupleca : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. bewegen, 2. biegen " : „1. soumettre, 2. tordre" : (2x)
a îndupleca *verb infinitiv prezent* 3, 4;
îndupleca *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 11, 10;

îndurá : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 187) : v. I : „Erbarmen haben" : „prendre qqn. en pitié" : (4x)
mă îndur *verb indicativ prezent 1 sg.* 5, 33;
mă înduru *verb indicativ prezent 1 sg.* 8, 10;
să ne îndurăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 8, 20;
să se îndure *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 5, 12;

înfricoşá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „Furcht, Angst einjagen" : „(s') effrayer" : (2x)
înfricoşîndu *verb gerunziu* 9, 5;
să înfricoşaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 10, 14;

înfricoşáre : (1642 ÎNV. 45a, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Furcht" : „frayeur" : (7x)
înfricoşări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 8; 4, 24; 7, 2; 9, 32;
înfricoşării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 9;
înfricoşările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 19;
înfricoşerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 13, 6;

înfrîná : (înc. sec XVI PS. H.) : v. I : „1. bezähmen, 2. (sich) zügeln" : „1. refréner, 2. (s') abstenir" : (3x)
a înfrîna *verb infinitiv prezent* 9, 17;
să înfrînează *verb indicativ prezent 3 pl.* 1, 35;
să înfrînêze *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 10, 7;

înfrínge : (1577 CORESI, PS.) : v. III : „1. besiegen, 2. (sich) beugen, (sich) krümmen" : „1. vaincre, 2. (se) courber, (se) tordre" : (3x)
au înfrînt *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 5;
înfrîngîndu *verb gerunziu* 13, 6;
înfrîngîndu-se *verb gerunziu* 11, 10;

îngăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. dulden, 2. ertragen" : „1. permettre, consentir, 2. endurer" : (9x)
au îngăduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 4; 13, 12;
îngăduia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 9;
îngăduind *verb gerunziu* 8, 5; 9, 28; 10, 1; 17, 7;
îngăduindu *verb gerunziu* 17, 10;
vei îngădui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 9, 9;

îngăduínţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 47) : s. f. : „Geduld" : „patience, résistance" : (4x)
îngăduinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 17; 17, 23;
îngăduinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 17, 4;

-ngăduinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 12;

ínger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Engel" : „ange" : (2x)
înger *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 7, 11;
îngeri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 10;

îngrădíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Umzäumung" : „clôture" : (1x)
îngrădire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 11;

îngreuiá : (c. 1567 CORESI, CAZ. 86) : v. I : „wütend werden" : „se mettre en colère" : (1x)
s-ar fi îngreuiat *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* 9, 10;

îngropá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „begraben (werden)" : „(s') enterrer" : (2x)
să îngroape *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 16, 11;
s-au îngropat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 9;

îngrozí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. (sich) entsetzen, 2. (sich) erstaunen" : „1. s'épouvanter, 2. s'étonner" : (4x)
ne îngrozim *verb indicativ prezent 1 pl.* 14, 9;
să vă îngroziţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 16, 17;
s-ară îngrozi *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* 17, 7;
s-au îngrozit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 16;

înnebuní : (**nebuní** : 1563 CORESI, PRAXIU 222) : v. IV : „wahnsinnig werden" : „affoler, devenir fou" : (3x)
să nebuniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 7, 5;
să te nebuneşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 10, 13;
să vă nebuniţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 8, 5;

înnoí : (1570 CORESI, LIT.) : v. IV : „erneuern" : „renouveler" : (1x)
înnoind *verb gerunziu* 18, 4;

înnoitór : (1642 CAZ. GOV. 357) : s. m. : „erfinderich" : „qui invente" : (1x)
înnoitoare *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 11, 23;

înotá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „1. schwimmen, 2. überqueren" : „1. nager, 2. traverser" : (1x)
au înotat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 3;

ínsul, ínsa : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (4x)
însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* 14, 14;
însul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* 3, 14;
înşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 9, 11; 15, 7;

ínsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „indessen" : „pourtant" : (4x)
însă *conjunctie coord.* 1, 26; 2, 6; 13, 27; 15, 11;

însemná : (1570 CORESI, LIT.) : v. I : „anzeigen" : „faire savoir" : (1x)
însemnînd *verb gerunziu* 15, 19;

însurát : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 70) : adj. : „verheiratet" : „marié" : (1x)
cei însuraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. art.* 16, 9;

întărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bekräftigen" : „renforcer" : (1x)
au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 13, 7;

întărít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. festgesetzt, 2. gestützt, angelehnt" : „1. ferme, 2. appuyé" : (2x)
întărit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 17, 3;
întărită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 5;

întínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) aus-, erstrecken" : „s'étendre, s'élonger" : (9x)
au întinsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 11;
întinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 26;
întinzînd *verb gerunziu* 6, 6; 7, 5; 9, 19; 13, 8;
întinzîndu-se *verb gerunziu* 3, 11; 9, 13; 11, 18;

întinerí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(sich) verjüngen" : „rajeunir" : (2x)
să se întinerească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 5, 31;
să întineriră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 13;

întinsoáre : (1681 DOS. MOLIT. 83b, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Gelenk" : „articulation" : (1x)
întinsori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 13;

întíi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zuerst" : „premièrement" : (2x)
întîiu *adv.* 1, 30; 6, 2;

întîmplá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „sich ereignen" : „survenir" : (2x)
s-au întîmplat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 24;
s-au întîmplat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 14;

întoárce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kehren, wenden" : „tourner, retourner" : (4x)
au întors *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 3;
întorcîndu-se *verb gerunziu* 1, 35;
să întoarse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 12;
s-au întorsu *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 5;

întócma → tocmai

întrebá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fragen" : „demander" : (2x)
întrebînd *verb gerunziu* 11, 13;
întrebîndu *verb gerunziu* 9, 27;

întrég : (1551-1553 ES) : adj. : „ganz, gesamt" : „entier" : (8x)
cea întreagă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 1, 35;
întreagă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 23; 15, 17;
întregi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 10;
întregii *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. gen./dat. art.* 1, 6;
cea întreagă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 2, 16*;
cel întreg *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 2, 2*;

cel întregu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 3, 17*;

întregăciúne : (c. 1683-1686 MS. 45 892/1) : s. f. : „Integrität" : „intégrité" : (4x)
ale întregăciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 30;
întregăciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 18; 1, 31; 5, 23;

íntr- → întru

íntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „in, an, um" : „en, dans, à" : (31x)
într- *prep.* 1, 2; 5, 14; 5, 17; 5, 18; 6, 1; 6, 5; 9, 15;
întru *prep.* 1, 25; 4, 7; 4, 23; 5, 22; 7, 1; 8, 3; 8, 16; 9, 32; 12, 1; 13, 20; 13, 20; 13, 23; 14, 11; 15, 25; 15, 30; 15, 32; 17, 12; 18, 5;
într- *prep.* 7, 3*; 10, 7*; 11, 4*; 11, 11*; 12, 13*;
întru *prep.* 3, 15*;

întrutotînţelépt : (1688 BIBLIA) : adj. : „allweise" : „tout-sage" : (1x)
celui întrutotînţelept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* 1, 12;

înturná : (1551-1553 ES) : v. I : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (1x)
înturna *verb indicativ imperfect 3 sg.* 16, 12;

înţelége : (1521 NEACŞU) : v. III : „verstehen" : „comprendre" : (2x)
înţelegînd *verb gerunziu* 4, 4;
înţelegîndu-se *verb gerunziu* 4, 22;

înţelégere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis" : „entendement" : (1x)
înţelêgere *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 15, 13;

înţelepciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (5x)
ale înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 3;
înţelepciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 16;
înţelepciunei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 15;
înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 2; 1, 18;

învăţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. lehren, 2. lernen" : „1. enseigner, 2. apprendre" : (12x)
a învăţa *verb infinitiv prezent* 5, 23;
au învăţat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 18;
învaţă *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 23; 5, 24;
învăţa *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 10; 18, 12;
învăţaţi *verb participiu pl. masc.* 13, 24;
învăţăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 1, 17;
învăţînd *verb gerunziu* 9, 5; 13, 24; 18, 18;
să te înveţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 10, 16;

învăţát : (1559-1560 BRATU) : adj. : „vertraut" : „habitué" : (1x)
cea învăţată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 15, 7;

învăţătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. lehrend, 2. Lehrer" : „1. enseignant, 2. maître" : (3x)
cei învăţători *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 12, 11;
învăţătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 5, 34;
învăţătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 9, 6;

învăţătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lehre, Belehrung" : „ précepte, instruction" : (4x)
învăţătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 10, 10;
învăţătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 17; 13, 22;
învăţături *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 13, 22;

învinuí : (**vinuí** : 1581 CORESI, EV. 274) : v. IV : „beschuldigen" : „inculper" : (1x)
vinuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 19;

învîrtejí : (c. 1665-1672 MS. 4389 645/1) : v. IV : „um-, zurückkehren" : „s'en retourner" : (1x)
mă voi învîrteji *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 1, 12;

învîrtí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 68) : v. IV : „drehen" : „tourner" : (1x)
învîrtindu-se *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 3;

învrednicí : (1642 CAZ. GOV. 427) : v. IV : „sich würdig erweisen" : „être digne" : (1x)
să învredniciră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 18, 3;

îţi → tu

J

jaf : (1587 DERS) : s. n. : „Raub, Plünderung" : „pillage, rapine" : (1x)
jahul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 10;

jah → jaf

jále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Klage, Wehmut" : „lamentation, douleur" : (1x)
jale *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 18;

jăfuí → jefui

jăluít → jeluit

jefuí : (înc. sec. XVII IORGA B. I 15, *ap.* DA) : v. IV : „rauben, plündern" : „piller, ravir" : (1x)
jăfuind *verb gerunziu* 17, 24;

jeluít : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „bedauernswert" : „qui est digne de pitié" : (1x)
mult jăluită *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 10;

jértfă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (1x)
jîrtvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 11;

jídov : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Jude" : „Juif" : (3x)
jidovi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 11; 5, 2;
jidovilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 6;

jidovésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „jüdisch" : „juif" : (2x)

cea jidovească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 5, 7;
jidovească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 2;

jidovíe : (1563 CORESI, PRAXIU 4) : s. f. : „Judaismus" : „Judaisme" : (1x)
jidovie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 26;

jĭ́rtvă → jertfă

jos : (înc. sec. XVI PS. H) : adv. : „unten, hinunter" : „en bas, bas" : (1x)
jos *adv. de loc* 6, 7;

jucá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tanzen" : „danser" : (1x)
jucînd *verb gerunziu* 14, 8;

judecátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gericht, 2. Vorschrift" : „1. jugement, 2. modèle prescrit, prescription" : (6x)
al judecăţi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 9, 15;
judecata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 14;
judecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 21; 8, 22; 11, 3;
judecăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 32;

junc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Kalb, junger Ochse" : „veau" : (1x)
juncii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 15, 19;

junghiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. erdolchen, 2. schlachten" : „1. égorger, juguler, 2. abattre" : (3x)
a junghia *verb infinitiv prezent* 13, 12;
au junghiat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 19;
să junghe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 16, 20;

junghiát : (c. 1683-1686 MS. 45 896/1) : s. n. : „Opfer" : „offrande, sacrifice" : (1x)
cêle junghiiate *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 5, 2;

jurămĭ́nt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwur" : „serment" : (1x)
jurămînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 5, 29;

L

la : (1471 DERS) : prep. : „an, zu, bei, in, nach" : „à, en, près de, vers" : (114x)
la *prep.* 1, 1; 1, 2; 1, 6; 1, 9; 1, 12; 1, 24; 1, 26; 1, 27; 2, 7; 2, 9; 2, 23; 3, 2; 3, 3; 3, 8; 3, 9; 3, 11; 3, 15; 3, 16; 3, 20; 3, 20; 4, 2; 4, 3; 4, 3; 4, 3; 4, 5; 4, 5; 4, 7; 4, 8; 4, 11; 4, 20; 5, 1; 5, 1; 5, 2; 5, 4; 5, 4; 5, 8; 5, 11; 5, 12; 5, 20; 5, 20; 6, 5; 6, 6; 6, 13; 6, 18; 6, 21; 6, 21; 6, 26; 6, 35; 7, 3; 7, 4; 7, 8; 7, 16; 8, 2; 8, 6; 9, 2; 9, 21; 9, 26; 9, 28; 9, 28; 10, 5; 11, 3; 11, 3; 11, 14; 11, 15; 11, 17; 11, 19; 11, 26; 12, 8; 12, 10; 12, 11; 13, 1; 13, 3; 13, 5; 13, 9; 13, 20; 13, 27; 14, 1; 14, 18; 14, 19; 14, 19; 14, 20; 15, 3; 15, 4; 15, 4; 15, 5; 15, 9; 15, 10; 15, 10; 15, 12; 15, 15; 15, 18; 15, 20; 15, 25; 16, 1; 16, 5; 16, 21; 16, 21; 17, 5; 17, 5; 17, 5; 17, 6; 17, 7; 17, 10; 17, 23; 18, 5; 18, 8; 18, 16; 18, 20; 18, 23; 18, 23; 18, 24;
la *prep.* 2, 2*; 3, 17*; 5, 36*;

lácom : (1563 CORESI, PRAXIU 297) : adj. : „gierig" : „avide" : (1x)
lacom *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 7;

lácrimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Träne" : „larme" : (1x)
lacrămi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 11;

lápte : (1517 DERS / în antr. Lacul *Laptelui*) : s. n. : „Milch" : „lait" : (1x)
lapte *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 13, 21;

látură : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Seite" : „côté" : (1x)
laturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 19*;

láudă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lob (preisung)" : „louange" : (2x)
laudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 2;
laude *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 21;

lăcomíe : (1563 CORESI, PRAXIU 267) : s. f. : „Gier" : „avidité" : (1x)
lăcomiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 3;

lăcrimá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „tränen" : „pleurer" : (1x)
ai lăcrămat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 15, 20;

lăcuí → locui

lăsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lassen, verlassen" : „laisser, quitter, abandonner" : (1x)
să-şi lase *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 6, 26;

lăudá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „loben, rühmen, lobpreisen" : „louer, célébrer, glorifier" : (9x)
a lăuda *verb infinitiv prezent* 1, 10;
laudu *verb indicativ prezent 1 sg.* 8, 5;
lăuda *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 4;
lăudîndu-se *verb gerunziu* 1, 11;
ne vom lăuda *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 9, 2;
să laudă *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 2; 13, 3;
să lăudară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 18, 3;
vor lăuda *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 13, 17;

lébădă : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Schwan" : „cygne" : (1x)
lebădă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 21;

legá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. festbinden, 2. fesseln" : „1. lier, 2. ligoter" : (5x)
au legat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 26;
legară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 9, 11;
legîndu *verb gerunziu* 6, 3; 11, 9; 11, 10;

legătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bindung, Verbindung" : „lien" : (2x)
legăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13; 12, 2;

lége : (înc. sec. XVI PS. H) : s. f. : „1. Gesetz, Gebot, 2. Glaube" : „1. loi, commandement, 2. religion" : (53x)

a legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 17; 9, 2;
ale legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 15, 10;
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 34; 2, 9; 2, 14; 2, 23; 3, 20; 4, 23; 5, 16; 5, 21; 5, 25; 6, 18; 7, 7; 7, 15; 9, 4; 11, 5; 15, 29; 16, 16; 17, 16;
lêge *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 5, 34;
lêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 5; 2, 6; 2, 8; 2, 10; 5, 7; 5, 16; 5, 17; 5, 18; 5, 20; 5, 25; 5, 27; 5, 29; 5, 33; 6, 27; 7, 8; 7, 9; 8, 14; 8, 25; 9, 15; 11, 12; 13, 9; 13, 22; 15, 9; 18, 1;
Lêgea *subst. propriu fem. sg. nom./ac. art.* 18, 10;
legi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 5, 13; 11, 27;
legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 25; 5, 35; 13, 13; 15, 32;
o lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 24;
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 16*;
legii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 35*;

legiuíre : (c. 1665-1672 MS. 4389 765/1) : s. f. : „Gesetz" : „loi" : (1x)
legiuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 4;

legiuitór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Rechtsgelehrter" : „législateur" : (1x)
legiuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 4;

lemn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Baum" : „arbre" : (1x)
lemnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 18, 16;

leneví : (1654 NEAGOE 156) : v. IV : faulenzen, träge werden, träge sein" : „paresser, fainéanter" : (1x)
s-au lenevit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 4;

lepădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (von sich) abweisen, verwerfen, 2. sich lossagen" : „1. repousser, refuser, rejetter, 2. rénier" : (8x)
îşi lepădă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 9, 25;
leapăd *verb indicativ prezent 1 sg.* 10, 3;
leapădă *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 16;
lepădîndu-vă *verb gerunziu* 8, 7;
mă voiu lepăda *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 10, 15;
să vă lepădaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 9, 23;
să să lêpede *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 26;
voiu lepăda *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 34;

leu : (1519 DERS / în antr. *Leul*) : s. m. : „Löwe" : „lion" : (3x)
lei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 16, 21;
leii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 16, 3;
leilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 13;

limán : (1668-1670 HERODOT) : s. n. : „Hafen" : „port" : (1x)
limanurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 13, 6;

límbă : (1433 DERS / în antr. *Limbă*) : s. f. : „1. Zunge, Sprache, 2. Volk" : „1. langue, 2. peuple" : (18x)
limba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 10, 17; 10, 19; 10, 19; 18, 4;
limbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 7; 4, 1; 10, 21; 16, 15; 17, 8;
limbi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 19;
limbii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 11; 4, 19; 6, 28; 7, 11; 16, 16;
limbile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 12, 13; 18, 21;
limbilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 16, 20;

línişte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 48) : s. f. : „Ruhe" : „paix" : (1x)
linişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 6;

lipsí : (1481 LDSR 355) : v. IV : „fehlen, mangeln" : „manquer, faire défaut" : (3x)
lipsită fiind *verb gerunziu* 12, 6;
ne lipsim *verb indicativ prezent 1 pl.* 8, 23;
să se lipsească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 7;

lipsít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Arm" : „pauvre" : (1x)
cei lipsiţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 8;

loc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ort, Stelle, Platz, Stätte" : „lieu, endroit, place" : (3x)
loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 1;
locul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 9; 6, 29;

locuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bewohnen" : „habiter" : (1x)
lăcuindu *verb gerunziu* 13, 20;

loví : (1551-1553 ES) : v. IV : „schlagen" : „battre, frapper" : (2x)
lovesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 19;
loviia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 8;

lovitúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Schlag" : „coup" : (1x)
lovitură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 4;

luá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nehmen" : „prendre" : (12x)
ia *verb imp. 2 sg.* 6, 29;
luînd *verb gerunziu* 3, 12; 4, 5; 5, 15; 12, 11; 18, 23;
luîndu *verb gerunziu* 8, 8;
luo *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 15;
să ia *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 6;
să luaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 1, 1;
vei lua *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 10, 18;
veţi lua *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 8, 7;

lúcru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Arbeit, 2. Tat, Werk, 3. Ding" : „1. travail, 2. œuvre, acte, 3. chose" : (14x)
lucru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 1; 2, 14; 5, 27; 6, 17; 6, 20; 6, 25; 9, 26; 14, 11; 16, 22;
lucruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 16; 15, 2;
lucrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 4, 3; 12, 5;
lucrurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 8, 7;

lúme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Welt" : „monde" : (6x)
lumea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 23; 15, 30; 16, 18; 17, 14;
lumei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 7;
lumii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 15, 30;

luminá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erleuchten, erhellen" : „éclairer, illuminer" : (1x)

luminîndu *verb gerunziu* 17, 5;

lumínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Licht" : „lumière" : (1x)
luminile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 18, 21;

luminós : (1551-1553 ES) : adj. : „hell, lichtvoll, leuchtend" : „lumineux" : (1x)
luminoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 13, 13;

lúnă : (1467 DERS / în antr. *Luna*) : s. f. : „1. Mond, 2. Monat" : „1. lune, 2. mois" : (2x)
luna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 17, 5;
luni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 16, 7;

luptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „kämpfen" : „combattre, lutter" : (1x)
a lupta *verb infinitiv prezent* 3, 18;

luptătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „kämpfend" : „combattant" : (1x)
luptătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 5;

M

mai : (1400 BGL) : s. n. : „noch, schon, mehr" : „plus, encore, déjà" : (14x)
mai *adv.* 1, 15; 1, 29; 5, 10; 6, 20; 7, 13; 9, 6; 9, 19; 9, 30; 14, 11;
mai *adv.* 12, 12*; 14, 10*; 15, 2*;

máică : (c. 1551-1558 PS. V. 197) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (27x)
ale maicelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 15, 13;
ale maicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 20;
maica *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 6; 14, 12; 15, 16; 17, 13; 18, 6;
maica *subst. comun fem. sg. voc. art.* 15, 29;
maică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10; 8, 3; 10, 2; 12, 7; 15, 10; 15, 21; 16, 6; 16, 12; 16, 24; 17, 7; 18, 23;
maică *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 16, 14; 17, 2; 17, 4;
maicei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 13, 19;
maicele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 15, 5; 15, 6;
maicii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 8;
maicile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 15, 4;

maínte → înainte

máre: (1490 DERS / în antr. Toader *Marele*) : adj./s. : „groß" : „grand" : (13x)
aşa mare *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 21;
cei prea mare *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. gen./dat. art.* 1, 2;
cel mai mare *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* 9, 11;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 6, 5; 9, 21;
cêle preamari *adj. calificativ gradul superlativ fem. pl. nom./ac. art.* 16, 2;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 9;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. voc. neart.* 7, 10;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 12; 5, 24; 13, 15;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 23;
mari *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 20;

márgine : (1365 SUCIU / în top. *Margina*) : s. f. : „1. Rand, 2. Grenze" : „1. bord, marge, 2. limite" : (4x)
margine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 13;
marginea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 20;
marginile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 10, 7;
o margine *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 5;

matérie : (1678 CHEIA ÎNŢ. 97) : s. f. : „Materie" : „matière" : (1x)
materii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 29;

măcár : (1400-1418 LDSR 357) : adv. : „zumindest" : „au moins" : (10x)
macară *adv.* 3, 10;
măcară *adv.* 2, 9;
macară *adv.* 5, 18*; 12, 2*; 18, 14*;
măcară *adv.* 3, 15*; 4, 13*; 10, 18*; 15, 11*; 16, 5*;

mădulár : (1501 DERS / în top. *Mădulari*) : s. n. : „Glied" : „membre" : (4x)
mădulare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 18;
mădularele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 8; 10, 8;
mădularile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 9, 17;

măríre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 218) : s. f. : „1. Größe, Ruhm, 2. Stolz" : „1. grandeur, gloire, 2. fierté" : (5x)
mărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 12; 5, 18;
mărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 15; 8, 19; 18, 24;

mărturíe : (c. 1433-1437 DLRV) : s. f. : „Bezeugung" : „témoignage" : (1x)
mărturiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 32;

mărturisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bezeugen, 2. verkünden" : „1. témoigner, 2. prêcher" : (4x)
a mărturisi *verb infinitiv prezent* 6, 34; 13, 5;
mărturisêşte *verb imp. 2 sg.* 9, 16;
s-au mărturisit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 13, 1;

mărturisíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Zeugenaussage" : „témoignage" : (1x)
mărturisirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 16, 16;

mărturisít : (1559-1560 BRATU) : adv. : „offenbar" : „évidemment" : (3x)
mărturisit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 31; 7, 16; 16, 1;

mérge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gehen, (los)ziehen" : „aller, marcher" : (2x)

mergea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 8;
mergînd *verb gerunziu* 4, 4;

meşteşúg : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „1. Maschine, Werkzeug, 2. Methode" : „1. machine, ustensile, 2. méthode" : (2x)
meşterşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 25;
meşterşuguri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 4;

meu, mea : (1521 NEACŞU) : adj. pos. : „mein" : „mon" : (11x)
a mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* 5, 12;
al mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* 8, 5; 11, 23;
ale mêle *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. pl.* 5, 33; 8, 6;
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* 5, 28;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. sg.* 8, 7;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. pl.* 10, 15; 12, 16;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* 11, 22;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. voc. pl.* 16, 9;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* 6, 29;

mic : (1222 DLRV / în antr. *Mic*) : adj./s. : „klein" : „petit" : (4x)
mic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 19; 15, 4;
mică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 27;
mici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 20;

míe[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tausend" : „mille" : (1x)
mii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 3;

míe[2] → **eu**

míjloc : (1504 DERS / în top. *Mijloci*) : s. n. : „Mitte" : „milieu" : (2x)
mijlocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 11, 10; 13, 21;

mílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gnade, Mitleid" : „grâce, pitié" : (6x)
mila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 21; 9, 4;
milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 12; 8, 10; 8, 20; 12, 6;

milostiví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich erbarmen" : „compatir à" : (1x)
milostivindu-să *verb gerunziu* 12, 2;

miluí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich erbarmen" : „avoir pitié de" : (1x)
milui *verb imp. 2 sg.* 9, 3;

mínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verstand, Geist" : „esprit, raison" : (22x)
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 15; 2, 22; 2, 23; 5, 9; 5, 10; 6, 5; 6, 21; 8, 17; 9, 21; 14, 11; 15, 10;
mintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 18; 1, 19; 1, 35; 7, 16;
minţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 18; 1, 30; 1, 31; 5, 23;
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 2*; 2, 16*; 3, 17*;

minuná : (1559-1560 BRATU) : v. I : „sich wundern" : „s'émerveiller, s'étonner" : (1x)
s-au minunat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 17;

minunát : (c. 1551-1558 PS. V. 201) : adj. : „wunderbar" : „merveilleux" : (4x)
foarte minunat *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 14;
minunat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 1; 14, 11; 15, 4;

minúne : (înc. sec XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder" : „merveille" : (2x)
minune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 14; 7, 13;

mirá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich wundern, staunen" : „s'étonner" : (3x)
mirîndu-să *verb gerunziu* 8, 4;
mirîndu-se *verb gerunziu* 9, 26;
s-au mirat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 17, 16;

miráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder" : „merveille" : (1x)
mirare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 11;

mîhní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bekümmern" : „affliger, chagriner" : (1x)
s-au mîhnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 16, 12;

mîhníre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kummer" : „tristesse" : (1x)
mîhnirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 23;

mîhnít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „traurig" : „triste" : (1x)
cel mîhnit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 5, 11;

mî́nă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand" : „main" : (14x)
ale mînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 15, 15;
mîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 3; 9, 11; 14, 6;
mîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 12; 16, 20;
mînele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 10, 5;
mîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 20; 15, 20;
mînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 11; 8, 13; 9, 26; 9, 28; 17, 19;

mîncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „essen, fressen" : „manger, dévorer" : (19x)
a mînca *verb infinitiv prezent* 1, 27; 1, 27; 2, 7; 8, 2;
ar fi mîncat *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* 13, 2;
mănîncu *verb indicativ prezent 1 sg.* 11, 16;
mîncăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 5, 25;
mîncînd *verb gerunziu* 8, 2;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 3; 8, 29;
să mănînce *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 12; 9, 27; 11, 13;
să mîncăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 5, 26; 5, 26; 5, 27;
vei mînca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 9, 16;
vom mînca *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 5, 19;

vor mînca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 8, 2;

mîncáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Essen, Speise" : „mets, nourriture" : (6x)
mîncare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 8; 7, 6;
mîncarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 25;
mîncări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 34; 4, 26;
mîncării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 19;

mîncătór : (1551-1553 ES) : adj. : „essend, gefräßig" : „qui mange (beaucoup)" : (1x)
cel mîncătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 10, 17*;

mîndrí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „sich rühmen" : „se vanter" : (2x)
să mîndrêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 21;
te vei mîndri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 10;

mîndríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochmut" : „orgueil" : (1x)
mîndriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 26;

mî́ndru : (1432 DERS / în antr. *Mîndri*) : adj. : „stolz" : „orgueilleux" : (2x)
mîndru *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 15;
mîndru *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 9, 30;

mîngîiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. trösten, 2. schmeicheln" : „1. consoler, 2. flatter" : (2x)
a mîngîia *verb infinitiv prezent* 12, 2;
mîngîindu *verb gerunziu* 12, 6;

mîngîiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Trost" : „consolation" : (1x)
mîngîiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 12;

mîngîietúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Versöhnung, 2. Trost" : „1. réconciliation, 2. consolation" : (2x)
mîngîieturi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 1;
mîngîituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 15;

mîniá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „in Zorn geraten" : „(s')enrager" : (1x)
mîniindu-se *verb gerunziu* 4, 21;

mînie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zorn" : „colère" : (8x)
a mîniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 4;
mîniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 3;
mînii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 18, 20;
mîniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 24; 2, 16; 2, 19; 2, 20; 3, 3;

mîntuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlösen, erretten, befreien" : „délivrer, sauver" : (10x)
a mîntui *verb infinitiv prezent* 6, 27;
au mîntuit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 17, 22;
mîntuia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 15, 27;
mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 15, 3;
mîntuindu *verb gerunziu* 2, 14;
mîntuindu-să *verb gerunziu* 4, 14;
să mîntuiască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 10, 1;
să mîntuieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 5, 6; 9, 16;
te mîntuiêşte *verb imp. 2 sg.* 6, 15;

mîntuíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung, Errettung, Heil" : „délivrance, salut" : (6x)
mîntuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 4; 12, 6; 15, 2; 15, 8; 15, 26; 15, 27;

moárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tod" : „mort" : (30x)
a morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 15;
moarte *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 17, 22;
moarte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 9; 5, 36; 7, 3; 7, 8; 7, 16; 8, 26; 8, 26; 10, 1; 10, 15; 13, 1; 13, 27; 14, 4; 14, 5; 14, 6; 14, 6; 14, 19; 15, 10; 15, 12; 15, 26; 16, 13; 17, 1; 17, 7; 17, 10; 18, 23;
moartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 4; 9, 5; 15, 19;
morţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 29;

moáşă : (1480 DLRV) : s. f. : „Hebamme" : „sage-femme" : (1x)
moaşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 9;

mormî́nt : (1512 DRHB) : s. n. : „Grab" : „tombeau" : (1x)
mormînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 17, 8;

mort : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. tot, 2. Verstorbener" : „défunt" : (4x)
cei morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 10, 2;
mai mort *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 11;
morţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 20; 15, 20;

moşíe : (1548 DERS) : s. f. : „Erbgut" : „1. patrimoine, 2. terre, propriété" : (11x)
moşie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 33; 8, 7; 9, 1; 9, 24; 9, 29; 18, 4; 18, 5;
moşiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 20;
moşiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 11; 4, 1; 4, 5;

movílă : (1392 DERS) : s. f. : „Hügel" : „colline" : (1x)
movilă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 20;

muiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „tauchen" : „tremper, mouiller" : (1x)
muindu-ne *verb gerunziu* 6, 17;

muiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weib, Frau" : „femme" : (9x)
a muierii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 11;
muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 1; 16, 2; 16, 5; 16, 10;
muiêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 5;
muieri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 9; 4, 25;
o muiêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 17;

muierésc : (1551-1553 ES) : adj. : „weiblich, frauenhaft" : „féminin" : (1x)
muierească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 14;

mult : (1521 NEACȘU) : adj./adv. : „viel" : „maint, nombreux, beaucoup" : (33x)
mai mult *adv. cantitativ comp.* 9, 3; 9, 30; 15, 3;
mai multe *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 3;
mai multe *adj. calificativ gradul comparativ neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 25;
mult *adv. de mod poz.* 1, 8; 10, 1;
multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 3; 4, 10;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 7; 1, 28; 1, 21; 16, 6; 16, 8;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 3, 21; 7, 4; 7, 4; 14, 11; 16, 3; 17, 7; 18, 15; 18, 21;
multele *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 15, 7;
mulți *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 4; 5, 4; 3, 7; 14, 13; 16, 10; 17, 12;
mai mult *adv. de mod comp.* 2, 6*;
mult *adv. de mod poz.* 2, 6*;

mulțíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Menge" : „foule, multitude" : (4x)
mulțime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 10; 8, 5;
mulțimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 11; 15, 30;

múmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mutter" : „mère" : (11x)
muma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 14, 20; 15, 2; 15, 12; 15, 14; 15, 26; 16, 4;
mumă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 6; 15, 7; 15, 11; 16, 1; 16, 5;

múncă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Marter" : „peine" : (41x)
munca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 10; 13, 15;
muncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 9; 9, 26;
munci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 24; 4, 26; 6, 1; 6, 25; 6, 27; 8, 1; 8, 9; 8, 9; 8, 12; 9, 5; 9, 6; 9, 16; 10, 11; 11, 1; 11, 24; 12, 12; 14, 5; 14, 11; 15, 18; 15, 20; 15, 32; 16, 1; 16, 2; 16, 17; 17, 3; 17, 7; 18, 21;
muncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 6; 6, 9; 9, 6; 9, 18; 10, 16; 17, 10; 17, 23;
muncilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 8, 19; 14, 8; 15, 19;

muncí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(sich) quälen" : „(se) torturer" : (15x)
a munci *verb infinitiv prezent* 9, 27; 9, 30; 11, 16;
muncêşte *verb imp. 2 sg.* 11, 16;
munciia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 10; 6, 11;
muncindu *verb gerunziu* 9, 7; 12, 13;
muncindu-să *verb gerunziu* 16, 15;
muncindu-se *verb gerunziu* 6, 5; 13, 27;
muncindu-te *verb gerunziu* 12, 4;
să muncească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 8, 2; 8, 27;
te munceşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 9, 32;

muncít : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „gequält" : „torturé" : (1x)
celor munciți *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 10, 16;

muncitór : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „quälend" : „torturant" : (1x)
cêle muncitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 8, 25;

murí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sterben" : „mourir" : (32x)
a muri *verb infinitiv prezent* 8, 11; 9, 1; 11, 15; 12, 16;
am muri *verb cond.-opt. prezent 1 pl.* 9, 6;
ar hi murit *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* 16, 12;
au murit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 1, 8; 1, 10; 12, 3; 13, 18;
au murit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 9;
mor *verb indicativ prezent 3 pl.* 16, 25;
moriu *verb indicativ prezent 1 sg.* 6, 27;
muri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 30; 11, 1; 12, 1;
murind *verb gerunziu* 10, 12; 11, 13; 12, 14; 13, 17; 18, 5;
murindu *verb gerunziu* 4, 15;
să fie murit *verb conjunctiv perfect 3 sg.* 4, 22;
să moară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 23;
să moară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 10, 9; 16, 12; 16, 24;
să murim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 9;
vei muri *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 4;
voiu muri *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 11, 22; 16, 11;
vom muri *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 21;

muritór : (1648 GCR I, 131) : adj. : „sterblich" : „mortel" : (1x)
muritoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 18;

mustrá : (1581 PRL) : v. I : „tadeln, schelten" : „blâmer, gronder, réprimander" : (2x)
mustrînd *verb gerunziu* 2, 11; 2, 13;

mutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umziehen, versetzen, verrücken" : „déménager, émigrer, changer de lieu" : (4x)
au mutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 20; 15, 18;
să mută *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 7;
să mute *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 15, 11;

N

nált → înalt

nără : (c. 1551-1558 PS. V. 463) : s. f. : „Nasenloch" : „narine" : (2x)
nările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 25; 15, 19;

náşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. zeugen, gebären, 2. geboren, erzeugt werden" : „1. procréer, engendrer, 2. naître, être procrée" : (8x)
au născut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 10, 2;
m-am născut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 18, 7;
născînd *verb gerunziu* 11, 15; 16, 6;
născîndu *verb gerunziu* 15, 17;
născîndu-ne *verb gerunziu* 13, 21;
născut *verb participiu sg. masc.* 9, 13;

să nasc *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 14;

náştere : (1551-1553 ES) : s. f. : „1. Geburt, 2. Entstehung" : „1. naissance, 2. génération" : (7x)
naştere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 4; 15, 5;
naşterea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 14, 19; 15, 25; 17, 6;
naşteri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 6; 16, 7;

nădéjde : (înc. sec. XVI PS. H) : s. f. : „Hoffnung" : „espoir, espérance" : (2x)
nădêjde *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 11; 17, 4;

năráv : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (9x)
ale năravurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 1, 29;
nărav *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 4; 1, 25; 2, 7; 2, 16; 3, 4;
năravul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 4;
năravuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 13, 27;
năravurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 21;

născút : (1551-1553 ES) : s. m. : „Geborene" : „né" : (1x)
cel născut *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 15, 18*;

năsílnic : (1620 MOXA) : adj. : „gewalttätig" : „brutal, violent" : (1x)
năsilnecu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 15;

neam : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Geschlecht, Volk" : „famille, descendance, peuple" : (4x)
neamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 17, 10;
neamului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 24; 15, 29;
neamurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 4, 11;

neascultáre : (1563 CORESI, PRAXIU 236) : s. f. : „Ungehorsam" : „désobeissance, insoumission" : (3x)
neascultare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 9; 8, 18;
neascultarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 3;

neascultătór : (1642 CAZ. GOV. 269) : adj. : „ungehorsam" : „désobeissant, insubordonné" : (1x)
unor neascultători *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 10;

nebăgătór : (1649 MARD.) : adj. : „unaufmerksam" : „inattentif" : (1x)
nebăgători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 28*;

nebărbát : (c. 1683-1686 MS. 45 896/2) : adj. : „feig" : „lâche" : (1x)
nebărbaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 16;

nebiruít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „ungeschlagen" : „invaincu" : (3x)
nebiruit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 27;
nebiruită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 21;
nebiruiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 9, 18;

nebuní → înnebuni

nebuníe : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Verrücktheit" : „folie" : (3x)
nebuniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 3;
nebunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 8, 5;
nebuniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 10, 13;

necáz : (1654 GCR I, 171) : s. n. : „Ärger" : „ennui" : (1x)
necazurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 18, 15;

necertát : (1683 DOS. PAR. 34[v]) : adj. : „ungestraft" : „impuni" : (1x)
cel necertat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 9, 24;

neclătít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „standhaft" : „inébranlable" : (2x)
neclătit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 17, 3;
neclătit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 7;

necredínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Unglaube" : „incroyance" : (1x)
necredinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 19;

necunoscătór : (1682 DOS. VS 26[v]) : adj. : „unwissend" : „ignorant" : (1x)
necunoscători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 13, 19;

necunoştínţă : (c. 1683-1686 MS. 45 894/1) : s. f. : „Unwissenheit" : „ignorance" : (1x)
neconoştinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 24;

necurát : (înc. sec XVI PS. H.) : adj. : „unrein" : „impur" : (1x)
necurate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 12, 11;

necuviós : (înc. sec XVI PS. H.) : adj. : „unpassend" : „impropre" : (1x)
necuvios *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 17;

necuvîntătór : (1654 NEAGOE 126) : adj. : „stumm" : „muet" : (2x)
cêle necuvîntătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 14, 14; 14, 18;

nedrépt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „ungerecht" : „injuste" : (1x)
nedirept *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 9;

nedreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ungerechtigkeit" : „injustice" : (1x)

nedireptăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 3;

nefolositór : (c. 1683-1686 MS. 45 904/2) : adj. : „fruchtlos" : „inutile" : (1x)
nefolositori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* 16, 7;

neîndurătór : (1688 BIBLIA) : adj. : „mitleidlos" : „impitoyable" : (1x)
neîndurători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 16;

neînfrînt : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 97) : adj. : „ungeschlagen" : „invaincu" : (1x)
neînfrînte *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. voc. neart.* 15, 13;

neînsurát : (1649 MARD.) : adj. : „unverheiratet, ledig" : „célibataire" : (1x)
cei neînsuraţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. art.* 16, 9;

nelegiuíre : (c. 1665-1672 MS. 4389 496/2) : s. f. : „Frevel, Gottlosigkeit" : „injustice" : (1x)
nelegiuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 11;

nemoárte : (c. 1683-1686 MS. 45 903/1) : s. f. : „Unsterblichkeit" : „immortalité" : (2x)
a nemorţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 14, 5;
nemoarte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 13;

nemulţumitór : (1581 CORESI, EV. 422) : adj./s : „undankbar" : „ingrat" : (1x)
unor nemulţămitori *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 10;

neoprire : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 300) : s. f. : „Unmäßigkeit" : „intempérance" : (1x)
neoprirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 7;

nepricepút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „unverstanden" : „incompris" : (1x)
nepricepute *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 11;

nepriéten : (c. 1640 URECHE² 95) : s. m. : „Feind, Gegner" : „ennemi" : (4x)
nepriatenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 10;
nepriêteni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 11;
nepriêtenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 3, 12; 3, 13;

nesocotít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „unvernünftig" : „irraisonnable" : (1x)
nesocotit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 16, 22;

nestricáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Reinheit, Richtigkeit" : „intégrité" : (2x)
nestricare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 22; 17, 12;

neştiínţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Unwissenheit" : „ignorance" : (1x)
neştiinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 5;

neştíne : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „einer, jemand" : „un, quelqu'un" : (5x)
neştine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 1, 5; 1, 24; 2, 7; 2, 9; 2, 24;

nevoí : (1492 DERS) : v. IV : „bemühen, bestreben" : „astreindre" : (1x)
să nevoia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 17, 14;

nevóie : (1499 DERS / în top. *Nevoia*) : s. f. : „Not, Bedürfnis" : „nécessité, besoin" : (9x)
nevoi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 17; 5, 36;
nevoia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 9; 8, 24;
nevoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 13; 8, 14; 8, 22;
nevoilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 9, 6;
o nevoie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 16;

nici : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./adv.: „kein, auch nicht, nicht einmal, weder... noch" : „aucun, même pas, ni... ni" : (41x)
nici *adv. neg.* 2, 10; 5, 16; 5, 17; 5, 18; 6, 5; 6, 21; 6, 35; 7, 3; 8, 25; 10, 7; 15, 11; 16, 6; 16, 11;
nici *conjunctie coord.* 2, 5; 2, 9; 2, 9; 2, 14; 5, 29; 5, 30; 5, 34; 5, 35; 5, 35; 7, 6; 8, 24; 8, 27; 9, 15; 9, 23; 11, 25; 13, 18; 14, 4; 14, 9; 15, 18; 15, 18; 15, 19; 15, 21; 16, 3; 16, 9; 16, 12; 16, 12; 18, 7; 18, 8;

nímeni : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „niemand" : „personne" : (5x)
nimeni *pron. neg. nom./ac.* 3, 2; 3, 3; 3, 4; 14, 4; 16, 12;

nimíc : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „nichts" : „rien" : (5x)
nemica *pron. neg. sg. nom./ac.* 8, 11; 8, 27; 9, 12; 18, 5; 18, 5;

noi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „wir" : „nous" : (70x)
ne *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* 3, 19; 5, 23; 5, 25; 8, 22; 8, 25; 8, 26; 9, 3; 9, 5; 9, 7; 9, 7; 11, 4; 11, 25; 13, 4; 13, 17; 13, 17; 13, 18;
ne *pron. pers. 1 pl. dat. neacc.* 18, 15;
ne- *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* 2, 6;
-ne *pron. pers. 1 pl. ac. neacc.* 8, 17; 8, 17; 9, 3; 9, 5; 9, 7; 13, 20;
noao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* 1, 34; 5, 18; 5, 25; 6, 17; 8, 26; 9, 7; 11, 12; 17, 7; 18, 11; 18, 12; 18, 14; 18, 15; 18, 16;
noi *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* 2, 6; 3, 2; 3, 3; 3, 19; 5, 23; 5, 27; 8, 17; 8, 18; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 25; 9, 3; 9, 3; 9, 5; 11, 26; 13, 18; 13, 18; 18, 10; 18, 10; 18, 12;
noi *pron. pers. 1 pl. nom. acc.* 2, 6; 5, 16; 6, 15; 6, 19; 6, 34; 8, 17; 9, 6; 9, 8; 10, 10; 11, 4; 13, 17; 14, 9;

noród : (1551-1553 ES) : s. n. : „Volk" : „peuple" : (4x)
nărod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 26;
nărodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 18;
norod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 15;
norodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 7;

nóstru, **noástră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos. : „unser, -e" : „notre, nôtre" : (27x)
a noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. sg.* 6, 28; 8, 24; 9, 4; 9, 9; 9, 24; 9, 29; 9, 30; 13, 22;
ale noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. pl.* 9, 1;
ale noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. pl.* 5, 26; 9, 7;
noastră *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. sg.* 4, 5; 5, 16; 5, 18; 5, 22; 7, 9; 11, 12;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. gen./dat. sg.* 4, 20;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. pl.* 8, 20;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. sg.* 7, 1;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* 2, 19; 9, 6; 16, 20;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. gen./dat. sg.* 10, 19;
nostru *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. sg.* 6, 29; 11, 25;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. pl.* 3, 20;

nu : (1521 NEACŞU) : adv. : „nein, nicht" : „non, ne... pas" : (137x)
n- *adv. neg.* 9, 15; 9, 21; 15, 8; 15, 18; 15, 20; 15, 20; 15, 27; 16, 12; 18, 9; 18, 18;
nu *adv. neg.* 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 11; 2, 4; 2, 5; 2, 6; 2, 7; 2, 14; 2, 20; 2, 20; 2, 24; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 3, 5; 3, 10; 4, 1; 4, 13; 4, 20; 4, 24; 5, 3; 5, 7; 5, 9; 5, 11; 5, 12; 5, 18; 5, 19; 5, 22; 5, 25; 5, 26; 5, 27; 5, 28; 5, 29; 5, 31; 5, 31; 5, 33; 5, 34; 6, 17; 7, 4; 7, 6; 7, 6; 7, 9; 7, 12; 8, 5; 8, 5; 8, 6; 8, 10; 8, 11; 8, 11; 8, 15; 8, 16; 8, 19; 8, 20; 8, 24; 8, 27; 9, 2; 9, 3; 9, 3; 9, 5; 9, 7; 9, 10; 9, 12; 9, 17; 9, 23; 9, 30; 9, 32; 10, 2; 10, 3; 10, 13; 10, 14; 10, 15; 10, 19; 11, 2; 11, 6; 11, 16; 11, 20; 11, 25; 11, 25; 11, 27; 12, 4; 12, 11; 12, 12; 12, 13; 12, 16; 13, 3; 13, 4; 13, 5; 13, 5; 13, 10; 13, 14; 13, 18; 13, 19; 14, 1; 14, 1; 14, 9; 14, 11; 14, 20; 15, 2; 15, 2; 15, 14; 15, 18; 15, 21; 16, 2; 16, 3; 16, 9; 16, 12; 16, 12; 16, 20; 16, 22; 16, 22; 17, 1; 17, 5; 17, 7; 17, 16; 17, 16; 18, 2; 18, 3; 18, 5; 18, 8; 18, 14; 18, 20;

númai : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nur" : „seulement" : (13x)
numai *adv.* 1, 11; 2, 4; 4, 20; 5, 24; 5, 27; 8, 5; 8, 15; 9, 10; 14, 1; 14, 9; 16, 2; 18, 2; 18, 3;

númăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zahl, Anzahl" : „nombre" : (1x)
numărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 16, 13;

O

o : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „ach!" : oh!, ô!" : (31x)
o *interjecţie* 5, 6; 7, 6; 7, 7; 7, 10; 7, 15; 8, 5; 8, 17; 9, 1; 9, 17; 10, 10; 11, 4; 11, 12; 11, 21; 14, 7; 15, 4; 15, 13; 15, 16; 15, 29; 15, 30; 16, 6; 16, 7; 16, 8; 16, 9; 16, 10; 16, 14; 16, 16; 17, 2; 17, 4; 18, 1; 18, 20;
oh *interjecţie* 14, 2;

oáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Mal" : „fois" : (2x)
ori *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 16, 6; 16, 6;

oarecáre : (1559-1560 BRATU) : adj./pron. nehot. : „irgendein" : „quiconque" : (7x)
oarecare *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 5, 1;
oarecare *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 6, 8;
oarecarea *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 3, 11; 5, 13;
oarecarele *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 4, 1;
oarecarii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 3, 21; 6, 13;

oarecé : (1551-1553 ES) : pron. nehot. : „damit" : „ainsi" : (1x)
oarece *pron. nehot.* 1, 30;

oarecînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „irgendwann" : „une fois" : (1x)
oarecînd *adv. de timp* 4, 1;

oáste : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Heer" : „troupe" : (5x)
oaste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 8; 4, 5; 4, 10;
oastea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 11;
oştele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 1;

obicéi : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Gewohnheit" : „habitude" : (6x)
obicêie *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 18, 5;
obicêiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 12; 2, 13; 8, 7; 13, 27;
obicêiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 6, 13;

obiciuíre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Gewohnheit" : „habitude" : (1x)
obiciuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 22;

obráz : (1424 DRHB I, 102 / în antr. Gherghi *Obraz*) : s. n. : „Maske" : „masque" : (1x)
nişte obraze *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 15, 15;

obrăzuí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „beschneiden" : „circoncire" : (1x)
obrăzuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 25;

óbşte : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 72) : s. f. : „Gesamtheit" : „ensemble" : (2x)
obşte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 24; 3, 21;

ochi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Auge" : „œil" : (5x)
ochii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 30; 6, 6; 6, 26; 15, 19;
ochilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 21;

odráslă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Knospe" : „bourgeon" : (1x)
odraslele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 28;

om : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Mensch, Mann" : „homme" : (10x)
a oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 17, 14;
oameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 12; 9, 15; 11, 4; 18, 3;
oamenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 11; 14, 14;
om *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 21; 4, 1; 12, 13;

omenésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „menschlich" : „humain" : (3x)

cêle omeneşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 17;
omenescu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 13;
omeneştilor *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. neart.* 1, 16;

omeníe : (1581 CORESI, EV. 45) : s. f. : „gutmütig" : „humanité, bonté" : (2x)
omenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 15; 9, 30;

omorî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „töten" : „tuer" : (11x)
a omorî *verb infinitiv prezent* 12, 11;
au omorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 7; 18, 21;
omoară *verb indicativ prezent 3 sg.* 8, 25; 13, 14;
omorîndu *verb gerunziu* 11, 3; 12, 14;
s-au omorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 11;
să omoară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 3;
să fie omorît *verb conjunctiv perfect 3 sg.* 4, 13;
vei omorî *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 9, 7;

oprí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (auf-, an)halten, 2. verbieten" : „1. arrêter, retarder, 2. interdire" : (4x)
au oprit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 26;
opriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 7;
să opresc *verb indicativ prezent 3 pl.* 1, 35;
sînt oprite *verb indicativ prezent 3 pl.* 1, 34;

opritór : (c. 1563-1583 COD. VOR.2) : adj. : „beschützend" : „protecteur" : (3x)
cêle opritoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 1, 30; 2, 6;
celor opritoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. art.* 1, 3;

orbí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „blenden" : „éblouir" : (1x)
au orbit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 21;

orgán : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Organ" : „organe" : (1x)
organul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 10, 18;

os : (1437 DRHD / în antr. *Os*) : s. n. : „Knochen" : „os" : (3x)
oase *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 6, 26;
oasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 18, 17;
oaselor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 9, 21;

osebí : (1551-1553 ES) : v. IV : „festsetzen" : „établir" : (1x)
să fie osebit *verb conjunctiv perfect 3 sg.* 3, 20;

osebít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verschieden" : „différent" : (1x)
osăbiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 3;

ósie : (c. 1650 ANON. CAR.2) : s. f. : „Achse" : „essieu" : (1x)
osiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 20;

osî́rdie : (1581 CORESI, EV. 233) : s. f. : „Eifer" : „zèle" : (2x)
osîrdie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 1; 16, 16;

ostáş : (1668-1670 HERODOT) : s. m. : „Soldat, Krieger" : „soldat, guerrier" : (1x)
ostaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 17, 23;

osteneálă : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Mühe" : „peine": (4x)
osteneala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 29;
osteneală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 20; 17, 11;
ostineala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 16, 16;

ostení: (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich bemühen, 2. ermüden" : „1. s'efforcer, 2. fatiguer" : (4x)
au ostenit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 12;
osteniţi-vă *verb indicativ prezent 2 pl.* 16, 16;
să osteniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 17, 13;
să osteniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 17, 13;

ostenít : (1570 CORESI, LIT.) : adj. : „erschöpft" : „épuisé" : (2x)
foarte ostenit *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 8;
ostenite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 13;

ostenitór : (1640 PRAV. GOV., *ap.* TIKTIN) : adj. : „mühsam" : „laborieux" : (1x)
cei ostenitori *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. art.* 12, 14;

oşteán : (1620 MOXA) : s. m. : „Krieger" : „guerrier" : (1x)
oştênii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 7;

oşteáncă : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Soldatin" : „femme soldat" : (1x)
oşteancă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 14;

oştí : (1581-1582 PO) : v. IV : „kämpfen" : „lutter, combattre" : (2x)
au oştit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 5;
oştiţi *verb imp. 2 pl.* 9, 24;

oştíre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Heer" : „armée" : (1x)
oştire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 24;

ovréu : (1551-1553 ES) : s. m. : „Hebräer, Jude" : „Juif" : (1x)
ovrêilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 18;

ovreiésc, -íască : (1551-1553 ES) : adj. : „hebräisch, jüdisch" : „hébreux" : (2x)
cea ovreiască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 16, 15;
cel ovreiescu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 12, 7;

P

páce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frieden" : „paix" : (2x)
pace *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 20; 18, 4;

paíc : (c. 1640 URECHE2 122) : s. m. : „(Schild) Knappe" : „écuyer" : (3x)

paici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 8;
paicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 12; 9, 11;

pánă : (c. 1683-1686 MS. 45 898/2) : s. f. : „Keil" : „cale" : (2x)
o pană *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 10;
pênele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13;

párdos : (1480 DERS / în antr. *Pardos*) : s. m. : „Panther" : „panthère" : (1x)
pardoşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 9, 28;

párte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teil, Anteil" : „part, partie" : (11x)
o parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 12;
parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 4; 6, 13; 9, 11; 18, 3;
partea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 1;
părţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 7;
părţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 3; 10, 20; 13, 1; 15, 32;

pásăre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vogel" : „oiseau" : (1x)
pasări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 34;

pátimă : (1602 DIRB I, 65) : s. f. : „Leidenschaft" : „passion" : (63x)
a patemi *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 13, 23;
a patimi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 4;
a patimelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 7, 1;
a patimilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 2, 3;
al patimilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 18, 2;
ale patemilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 14; 7, 5;
ale patimilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 29; 3, 17; 3, 18; 15, 32;
patema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 2; 13, 4;
pateme *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 4; 2, 15;
patemelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 1; 1, 30; 1, 30;
patemi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 3; 1, 4; 13, 5;
patemile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 5; 1, 6; 1, 9; 1, 19; 2, 21; 3, 1; 6, 32; 7, 10;
patemilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 7; 1, 13; 1, 20; 2, 7; 2, 9; 3, 5; 13, 1; 13, 2; 13, 7; 16, 1;
patima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 14; 14, 18;
patimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 24; 8, 2; 9, 8; 14, 20; 15, 9;
patime *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 33; 7, 8; 8, 28; 15, 4; 16, 4;
patimele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 13, 3;
patimelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 6, 31;
patimi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 35; 2, 6; 2, 16;
patimi *subst. comun fem. pl. voc. neart.* 15, 13;
patimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 25; 14, 1; 16, 2;
patimilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 21; 2, 24; 7, 16;

patriárh : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Patriarch, Vater einer Familie" : „patriarche, chef d'une famille" : (1x)
patriarşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 16, 25;

pátrulea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „vierte" : „quatrième" : (1x)
al patrulea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 10, 12;

pávăză : (1578 DERS) : s. f. : „Schild" : „bouclier" : (5x)
pavăză *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 26; 11, 9; 18, 20;
pavezele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13; 11, 26;

pază : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Aufsicht, Wache" : „surveillance, garde" : (1x)
paza *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 13;

páznic : (1560 DERS) : s. m. : „Hüter, Wächter" : „surveillant, gardien" : (1x)
paznicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 13;

păcát : (înc. sec. XVI PS. H.) . s. n. : „Sünde" : „péché" : (1x)
păcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 19;

păgín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. heidnisch, 2. Heide" : „païen" : (2x)
păgîn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 18, 22;
preapăgîne *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. voc. neart.* 12, 11;

păgînătáte : (1625 SLLF II, 405) : s. f. : „Gottlosigkeit" : „pratique immorale" : (1x)
păgînătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 11;

păgîní : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „abtrünnig werden" : „renier" : (2x)
a păgîni *verb infinitiv prezent* 18, 5;
am păgînit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 15;

păgînie : (1680 FL. DAR., *ap.* DLR) : s. f. : „Gottlosigkeit" : „pratique immorale" : (1x)
ale păgîniei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 32;

pămínt : (1517 DERS / în top. Curul *Pămînturilor*) : s. n. : „Erde" : „terre" : (2x)
pămînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 15, 15; 18, 5;

părăsí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. verlassen, 2. von etw. ablassen, absehen" : „1. quitter, 2. renoncer" : (3x)
să părăsiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 9, 23;
voiu părăsi *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 29;
vor părăsi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 12;

păreá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „scheinen, erscheinen" : „paraître" : (5x)
să pare *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 7; 13, 14;
se pare *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 10; 9, 30; 11, 16;

părínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Vater, 2. pl. Eltern" : „1. père, 2. pl. parents" : (18x)
ale părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 15, 4;
părinte *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* 13, 12;

părinte *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 7, 9;
părintele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 2, 19; 7, 5; 7, 11; 7, 13; 16, 20; 16, 20; 17, 6;
părintelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 7, 1;
părinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 10; 13, 19; 15, 13;
părinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 20; 5, 36; 13, 17;
părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 23;

părintésc : (1581 PRL) : adj. : „väterlich" : „paternel" : (4x)
cea părintească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 4, 23; 16, 16; 16, 20;
părinteasca *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 18, 7;

pătimáş : (c. 1660 ST. LEX., *ap.* TIKTIN) : adj. : „leidenschaftlich" : „passionnel" : (1x)
mai pătimaşă *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 4;

pătimí : (1551-1553 ES) : v. IV : „leiden" : „souffrir" : (2x)
pătimim *verb indicativ prezent 1 pl.* 10, 10;
pătimind *verb gerunziu* 14, 9;

pătimíre : (1649 MARD.) : s. f. : „Leid" : „souffrance" : (5x)
pătimire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 14, 13; 14, 14; 15, 7; 15, 11;
pătimirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 13;

pătimitór : (1649 MARD.) : adj./s. : „1. leidend, 2. Leidende" : „souffrant" : (3x)
cei pătimitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 12, 13;
mai pătimitoare *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 4;
pătimitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 23;

pătrúnde : (1581-1582 PO) : v. III : „durchdringen" : „pénétrer" : (1x)
patrunzîndu *verb gerunziu* 11, 19;

păţí : (1470 DLRV) : v. IV : „erleiden, erdulden" : „subir, endurer" : (1x)
vor păţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 25;

păzí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. bewahren, 2. achtgeben" : „1. garder, protéger, 2. veiller" : (5x)
păzesc *verb indicativ prezent 1 sg.* 9, 15;
păziiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 18, 7;
păzind *verb gerunziu* 15, 10;
păzîndu *verb gerunziu* 6, 18;
să păzesc *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 5, 29;

păzitór : (1481 DERS) : s. : „Beschützer, Wächter" : „protecteur, gardien" : (1x)
păzitoare *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 15, 32;

pe : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. auf, 2. über, 3. durch, 4. um, gegen, für" : „1./2. sur, 3. par, 4. pour, contre" : (156x)
pe *prep.* 5, 10; 13, 8;

pre *prep.* 1, 6; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 14; 1, 29; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 6; 2, 8; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 16; 2, 19; 2, 19; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 23; 2, 24; 3, 7; 3, 7; 3, 19; 4, 4; 4, 4; 4, 11; 4, 13; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 4, 21; 4, 21; 4, 23; 4, 25; 4, 26; 5, 3; 5, 5; 5, 13; 5, 18; 5, 23; 5, 24; 5, 27; 5, 29; 5, 36; 6, 1; 6, 2; 6, 10; 6, 14; 6, 21; 6, 21; 6, 25; 6, 32; 6, 33; 6, 34; 7, 4; 7, 5; 7, 6; 7, 11; 7, 15; 8, 2; 8, 2; 8, 6; 8, 6; 8, 9; 8, 9; 8, 12; 8, 17; 8, 18; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 25; 8, 29; 9, 3; 9, 5; 9, 6; 9, 8; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 18; 9, 24; 9, 26; 9, 26; 10, 2; 10, 2; 10, 7; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 10, 15; 10, 18; 10, 21; 10, 21; 11, 3; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 13; 11, 17; 12, 2; 12, 6; 12, 6; 12, 7; 12, 11; 12, 13; 12, 14; 13, 2; 13, 9; 13, 18; 13, 18; 13, 24; 13, 27; 14, 19; 15, 10; 15, 11; 15, 12; 15, 15; 15, 21; 15, 21; 15, 27; 16, 3; 16, 3; 16, 12; 16, 12; 16, 13; 16, 14; 16, 15; 16, 20; 16, 20; 16, 24; 17, 8; 17, 12; 17, 15; 17, 22; 17, 24; 18, 4; 18, 5; 18, 5; 18, 8; 18, 10; 18, 11; 18, 11; 18, 11; 18, 12; 18, 12; 18, 13; 18, 13; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 22;

pecéte : (1530 BGL) : s. f. : „Siegel, Petschaft" : „cachet, sceau" : (1x)
pecête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 15;

pecetluí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 496) : v. IV : „aufprägen" : „imprimer" : (1x)
pecetluindu-se *verb gerunziu* 15, 4;

pedéstru : (1551-1553 ES) : adj. : „zu Fuß gehend" : „pédestre" : (1x)
pedestru *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 17, 24;

péntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. für, 2. wegen, : „1. pour, 2. à cause de" : (167x)
pentru *prep.* 1, 8; 1, 10; 1, 10; 1, 10; 1, 12; 1, 12; 1, 30; 1, 34; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 19; 2, 21; 3, 12; 3, 16; 3, 20; 4, 1; 4, 1; 4, 2; 4, 7; 4, 11; 4, 13; 5, 4; 5, 10; 5, 18; 5, 31; 6, 11; 6, 12; 6, 14; 6, 20; 6, 27; 6, 28; 7, 4; 7, 16; 8, 18; 8, 22; 9, 6; 9, 7; 9, 9; 9, 18; 9, 24; 9, 29; 9, 30; 9, 31; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 19; 10, 20; 11, 2; 11, 15; 11, 20; 12, 3; 12, 12; 13, 9; 13, 12; 13, 22; 13, 22; 13, 22; 13, 27; 13, 27; 13, 27; 14, 6; 14, 19; 15, 7; 15, 8; 15, 9; 15, 12; 15, 14; 15, 16; 15, 26; 15, 32; 16, 5; 16, 13; 16, 14; 16, 16; 16, 16; 16, 17; 16, 18; 16, 19; 16, 20; 16, 21; 16, 25; 17, 7; 17, 20; 18, 3; 18, 3; 18, 22;
pentru *prep.* 1, 2*; 1, 6*; 1, 9*; 1, 11*; 1, 30*; 1, 35*; 2, 3*; 2, 10*; 2, 16*; 2, 16*; 2, 20*; 3, 1*; 3, 5*; 3, 7*; 3, 17*; 4, 6*; 5, 7*; 5, 8*; 5, 9*; 5, 13*; 5, 17*; 5, 20*; 5, 21*; 5, 23*; 5, 25*; 5, 25*; 5, 29*; 6, 12*; 6, 32*; 7, 1*; 8, 1*; 8, 2*; 8, 6*; 8, 28*; 9, 1*; 9, 2*; 9, 4*; 9, 8*; 9, 18*; 9, 31*; 10, 1*; 10, 16*; 10, 21*; 11, 15*; 11, 21*; 11, 25*; 11, 27*; 12, 16*; 13, 4*; 13, 6*; 13, 8*; 13, 15*; 13, 17*; 13, 24*; 13, 25*; 13, 26*; 14, 7*; 14, 10*; 14, 12*; 15, 5*; 15, 10*; 15, 25*; 15, 30*; 16, 5*; 16, 15*; 16, 17*; 16, 19*; 16, 22*; 17, 1*; 17, 6*; 17, 8*; 17, 11*; 17, 12*; 17, 19*; 17, 23*; 18, 5*; 18, 9*;

pers : (c. 1650 GCR I, 146) : s. m. : „Perser" : „Persan" : (1x)
persilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 18, 5;

péste : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. über, 2. während" : „1. sur, au dessus de, 2. durant, pendant" : (8x)
peste *prep.* 3, 13;
preste *prep.* 3, 7; 15, 20; 15, 20; 15, 20; 17, 3; 18, 20; 18, 20;

petréce : (1559-1560 BRATU) : v. III : „1. durchführen, durchziehen, 2. begleiten" : „1. traverser, 2. accompagner" : (7x)
a petrêce *verb infinitiv prezent* 5, 16;
petrec *verb indicativ prezent 3 pl.* 18, 23;
petrecînd *verb gerunziu* 2, 8; 2, 23; 5, 7;
petrecură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 21;
vor petrêce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 23;

picătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tropfen" : „goutte" : (2x)
picături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 8;
picăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 20;

piciór : (1410 DLRV) : s. n. : „Fuss" : „pied" : (3x)
ale picioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 15, 15;
picioarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 5; 14, 6;

piéle : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haut, Fell" : „peau" : (2x)
piêlea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 28; 10, 7;

piérde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verlieren, vernichten" : „perdre, anéantir" : (2x)
au pierdut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 14;
să pierzu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 8, 9;

pieríre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (1x)
pierire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 15;

pierzáre : (1581 CORESI, EV. 363) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (1x)
pierzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 19;

píldă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gleichnis, Beispiel" : „sentence, modèle" : (2x)
pildă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 19; 17, 23;

pilduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 166) : v. IV : „lehren" : „apprendre" : (1x)
pilduia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 16;

pînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj./prep. : „bis, auch, noch" : „jusque, encore" : (16x)
pînă *conj.* 7, 3*;
pînă *prep.* 1, 9*; 5, 36*; 6, 18*; 6, 26*; 7, 8*; 7, 16*; 9, 28*; 13, 1*; 13, 27*; 14, 19*; 15, 10*; 15, 15*; 16, 1*; 17, 7*; 17, 10*;

pîngărít : (1654 NEAGOE 178) : adj. : „befleckt, unrein" : „impur, souillé" : (6x)
cêle pîngărite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 4, 26;
pîngărită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 9;
preapîngărit *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 17;
preapîngărite *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. voc. neart.* 9, 15; 9, 32; 10, 10;

píntece : (1448 DERS / în antr. Oană *Pîntece*) : s. n. : „Bauch, Leib" : „ventre" : (4x)
pîntece *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 7;
pîntecele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 6; 13, 19;
pîntecelui *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 3;

pîrí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verpetzen" : „dénoncer" : (1x)
pîrîndu *verb gerunziu* 4, 1;

plăceá : (1551-1553 ES) : v. II : „gefallen" : „plaire" : (2x)
fură plăcuţi *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 13, 27;
place *verb indicativ prezent 3 sg.* 8, 26;

plecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „weggehen" : „partir" : (1x)
va pleca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 12;

pliní → împlini

pliví : (1551-1553 ES) : v. IV : „jäten" : „sarcler" : (1x)
plivindu *verb gerunziu* 1, 29;

plínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(be)weinen, klagen" : „déplorer, plaindre" : (4x)
ai plîns *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 15, 20;
ar fi plînsu *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* 16, 5;
plîngea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 16, 12;
vei plînge *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 14;

plíngere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beweinen, Klage" : „action de pleurer, plainte" : (1x)
plîngere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 12;

poártă : (1470 DERS) : s. f. : „Tor, Pforte" : „porte" : (1x)
porţilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 3, 13;

póftă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Begierde, Lust" : „désir, envie" : (14x)
ale pohtelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 35;
pofta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 4; 3, 2; 3, 12;
poftă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 2; 3, 11;
pofte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 6;
poftei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 16;
poftelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 5, 23;
pohta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 22;
pohtă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 3;
pohte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 32;
pohtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 1;
pohtelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 31;

poftí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „begehren, verlangen, wünschen" : „demander, désirer" : (3x)
a pohti *verb infinitiv prezent* 2, 6;

pohtind *verb gerunziu* 1, 34;
să pofteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 2, 5;

póhtă → poftă

pohtí → pofti

politíe : (1688 BIBLIA) : s. f. : „1. Burg, 2. Staatsangehörigkeit, 3. Regierung" : „1. cité, 2. citoyenneté, 3. gouvernement" : (4x)
al politíei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 7;
polítia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 17, 9;
polítiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 20; 4, 19;

pomení : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „gedenken, erinnern" : „commémorer" : (2x)
pomeniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 14;
pomenind *verb gerunziu* 13, 12;

pomeníre : (1551-1553 ES) : s. f. : „Andenken, Erinnerung" : „commémoration, souvenir" : (2x)
pomenire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 1; 17, 8;

pomenít : (1593 DIR) : adj. : „erwähnt, genannt" : „commémoré, mentionné" : (1x)
cea pomenită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 15;

ponóslu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schimpf" : „insulte" : (1x)
ponoslu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 9;

porc : (1421 DERS / în antr. Oană *Porcul*) : s. m. : „Schwein" : „cochon" : (4x)
porc *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 15; 9, 27;
porcu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 2; 5, 6;

porní : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(sich) aufbrechen" : „(se) mettre en route" : (3x)
pornindu-se *verb gerunziu* 14, 6;
să să pornească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 12, 6;
să pornesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 14, 6;

porníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Aufbruch" : „départ" : (1x)
porniri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 35;

porúncă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Befehl, Gebot" : „ordre, commandement" : (8x)
porunca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 15;
porunci *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 6; 8, 6; 9, 1; 10, 2;
poruncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 26; 6, 4;
poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 23*;

poruncí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befehlen, gebieten" : „ordonner, commander" : (7x)
au poruncit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 26; 10, 17;
porunci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 18; 5, 2; 8, 2; 8, 12;
poruncindu-să *verb gerunziu* 9, 11;

poslúşnic : (1581 CORESI, EV. 335) : s. m. : „Diener" : „serviteur" : (1x)
poslușnici *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 9, 17;

potolí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beschwichtigen" : „calmer" : (1x)
au potolit *verb indicativ prezent 3 sg.* 16, 4;

potóp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sintflut" : „déluge" : (2x)
potop *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 15, 30; 15, 32;

potrívă : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (3x)
o potrivă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 20; 12, 13;
potrivă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 20;

povățuí : (1644 CAZ. DEALU, *ap.* GCR I, 111) : v. IV : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (2x)
să povățuiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 18;
vei povățui *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 5;

povățuíre : (1649 MARD.) : s. f. : „Anleitung, Anweisung" : „conseil" : (1x)
povățuirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 33;

povățuitór : (1642 ÎNV., *ap.* TIKTIN 39b) : adj./s. : „Ratgeber" : „conseilleur" : (3x)
povățuitoarea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 2, 22;
povățuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 30; 7, 16;

povățuitúră : (c. 1683-1686 MS. 45 903/1) : s. f. : „Anleitung, Anweisung" : „conseil" : (1x)
povățuituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 14, 6;

povéste : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Erzählung, Geschichte" : „récit, histoire" : (1x)
povêstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 12;

prădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „plündern" : „piller" : (2x)
prazi *verb indicativ prezent 2 sg.* 11, 4;
prădă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 23;

preacăzní → căzni

preacinstí → cinsti

preacurá : (c. 1683-1686 MS. 45 897/1) : v. I : „stark fließen" : „couler beaucoup" : (1x)
preacura *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 6;

preaînălțát : (1620 MOXA) : adj. : „erhaben, mächtig" : „saillant, sublime" : (1x)
preaînălțată *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 19;

preaînțelépt : (1581 CORESI, EV. 451) : adj. : „gelehrt" : „tout sage" : (1x)
cel preaînțelept *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* 2, 19;

preapăgîn → păgîn

preapîngărít → pîngărit

preasfínt : (1581 CORESI, EV. 157) : adj./s. : „1. heilig, 2. Hochwürden" : „saint" : (2 x)
preasfîntă *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. voc. neart.* 14, 7;
preasfîntul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 7, 4;

preavăpăiós → văpăios

precúm : (1592 DIR) : conj. : „wie" : „comme" : (9x)
precum *conjuncţie subord.* 1, 28; 2, 7; 7, 4; 7, 11; 9, 5; 9, 22; 14, 6; 16, 3; 17, 5;

pregetá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „zögern" : „hésiter" : (1x)
au nepregetat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 11;
nepregetîndu *verb gerunziu* 1, 9;

prejúr → împrejur

préot : (1502 BGL / în top. *Preuteşti*) : s. m. : „Priester" : „prêtre" : (3x)
preot *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 4;
preote *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 7, 6;
preoţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 9;

preoţí : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. IV : „dienen" : „être au service de" : (1x)
preoţesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 7, 8;

preoţíe : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. f. : „Stand des Priesters, Priestertum" : „sacerdoce" : (2x)
al preuoţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 6;
preoţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 35;

préste → peste

pribegí : (1584 BGL) : v. IV : „auswandern, fliehen" : „s'enfuir" : (1x)
pribegi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 1;

príce : (c. 1573-1578 PS. SCH. 208) : s. f. : „Missverständnis, Zank" : „malentendu, querelle" : (2x)
price *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 26; 8, 26;

pricí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 92) : v. IV : „streiten, hadern" : „quereller, disputer" : (2x)
pricindu-să *verb gerunziu* 4, 7;
să vor prici *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 8, 2;

prícină : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Ursache" : „raison, motif" : (2x)
pricínă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 11;
pricíni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 16;

priéten : (1592 DIR) : s. m. : „Freund" : „ami" : (3x)
al priêtenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 13;
priêtenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 12, 8;
priêtin *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 12, 5;

prieteşúg : (1581 PRL) : s. n. : „Freundschaft" : „amitié" : (1x)
prieteşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 5;

priléj : (1551-1553 ES) : s. n. : „Anlass" : „occasion" : (1x)
prilej *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 17, 7;

primédjie : (c. 1640 URECHE 169) : s. f. : „Gefahr" : „danger, péril" : (3x)
primejdie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 15;
primejdii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 21;
primejdiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 15;

primení : (1563 CORESI, PRAXIU 9) : v. IV : „wechseln, verändern" : „changer" : (5x)
premenindu-se *verb gerunziu* 6, 21;
primenindu-se *verb gerunziu* 9, 22;
primenindu-vă *verb gerunziu* 8, 8;
să premeneşti *verb conjunctiv pezent 2 sg.* 11, 25;
să premenim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 6, 18;

primí : (1551-1553 ES) : v. IV : „bekommen" : „recevoir" : (3x)
au priimit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 6;
să priimiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 20;
vor priimi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 5, 36;

prin : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. in, 2. durch" : „1. en, 2. à travers" : (40x)
pren *prep.* 1, 11; 1, 17; 2, 22; 3, 6; 3, 10; 4, 1; 4, 26; 5, 21; 5, 33; 6, 25; 6, 25; 7, 9; 7, 9; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 8, 9; 8, 9; 8, 15; 9, 5; 9, 18; 9, 24; 11, 12; 13, 5; 13, 19; 13, 19; 13, 20; 14, 5; 14, 9; 14, 18; 15, 20; 15, 29; 16, 14; 16, 24; 17, 9; 17, 11; 17, 22; 18, 14;
prin *prep.* 10, 16;
pren *prep.* 13, 21*;

prínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ergreifen, erfassen" : „prendre, saisir, attraper" : (2x)
să prinză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 17, 1;
te-ai prinsu *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 16, 15;

prisósít : (1642 CAZ. GOV. 212) : s. n. : „Überschuss" : „surabondance" : (1x)
prisosit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 18*;

priví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ansehen, betrachten" : „regarder, contempler" : (1x)
priviia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 17, 14;

prónie : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Vorsehung" : „providence" : (1x)
prónie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 22;

proróc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Prophet" : „prophète" : (1x)
Prorocii *subst. propriu masc. pl. nom./ac. art.* 18, 10;

prost : (1551-1553 ES) : adj. : „gemein, gewöhnlich" : „banal, commun" : (1x)
ai celor proşti *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 3;

prostésc : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : adj. : „einfach" : „simple" : (1x)
cei prosteşti *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 4, 6;

prunc : (1523-1528 DERS / în antr. *Pruncea*) : s. m. : „(kleines) Kind, Säugling" : „enfant, nourrison" : (1x)
pruncii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 25;

puciós : (1551-1553 ES) : adj. : „stinkend" : „puant" : (1x)
pocioase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 25;

puitór : (1649 MARD.) : adj. : „der gesetzt werden soll" : „qui doit être mis" : (1x)
puitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 5;

púne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(sich) setzen, stellen, legen" : „(se) mettre" : (12x)
au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 16;
puind *verb gerunziu* 3, 16; 5, 25; 9, 26;
puindu-se *verb gerunziu* 12, 1;
pusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 9, 12;
puse *verb participiu pl. fem.* 13, 6;
puseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 13;
s-au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 26;
să puie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 12;
vom pune *verb indicativ prezent 1 pl.* 6, 15;
puse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 23*;

púnere : (1563 CORESI, PRAXIU 249) : s. f. : „Vorlegen, Darbieten" : „mise" : (2x)
a punerii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 35*;
puneri *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 17, 16*;

purcéde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „beginnen, an fangen" : „partir, s'en aller" : (1x)
purcêse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 22;

purói : (c. 1550 HC² II, 470) : s. n. : „Eiter" : „pus" : (1x)
puroilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 9, 20;

purtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. sich verhalten, 2 tragen" : „1. se conduire, 2. porter" : (4x)
purtînd *verb gerunziu* 15, 30;
purtîndu-să *verb gerunziu* 4, 1;
să ne purtăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 13;
vom purta *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 9, 8;

purtáre : (c. 1516-1636 GLOS. B.) : s. f. : „Tragen" : „port, portage" : (2x)
purtări *subst. comun fem. pl. voc. neart.* 16, 7;
purtarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 4*;

purtătór : (1551-1553 ES) : adj./s. : „1. tragend, 2. Träger" : „porteur" : (11x)
cea purtătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 8, 19; 8, 26; 18, 23;
purtătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 20;
purtătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 15, 29;
purtători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 1; 11, 27;
purtătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 8, 13; 9, 16; 9, 26; 17, 1;

púrurea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „immer, stets" : „toujours, éternellement" : (1x)
pururea *adv. de timp* 10, 15;

pustíu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „öde, verlassen, Wüste" : „désert" : (1x)
pustiiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 18, 8;

puteá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „können, dürfen, vermögen" : „pouvoir" : (26x)
a putea *verb infinitiv prezent* 11, 25;
ar putea *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* 2, 6; 2, 20;
aş putea *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* 1, 7; 8, 6;
au putut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 15, 11;
neputînd *verb gerunziu* 6, 7;
neputîndu *verb gerunziu* 8, 2;
poate *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 5; 1, 14; 2, 9; 2, 14; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 4; 3, 4; 16, 5;
putea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 10, 7;
putea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 10; 4, 7;
putînd *verb gerunziu* 8, 26; 8, 26;
putu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 1; 4, 24; 18, 5;

putére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Macht, Gewalt, Stärke, Kraft" : „pouvoir, puissance" : (2x)
putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 13;
putêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 14, 10;

putérnic : (1551-1553 ES) : adj. : „gewaltig, mächtig" : „puissant" : (1x)
putêrnicu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 17;

putínţă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Können, Vermögen, Macht" : „pouvoir, puissance" : (2x)
putinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 27;
putinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 3*;

puţín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „wenig" : „peu" : (3x)
puţin *adv. cantitativ poz.* 9, 5;
puţină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 20; 15, 27;

R

răbdá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ertragen" : „endurer" : (13x)
a răbda *verb infinitiv prezent* 5, 23; 16, 17;
ai răbdat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 15, 32;
am răbdat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 16, 8;
au răbdat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 16, 21;
au răbdat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 16, 1;
rabdă *verb imp. 2 sg.* 13, 11;
răbda *verb indicativ imperfect 3 pl.* 14, 9;
răbda *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 9; 9, 22; 15, 30;
răbdînd *verb gerunziu* 9, 6;
vei răbda *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 10, 11;

răbdáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Geduld" : „patience" : (10x)
răbdare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 11; 9, 8; 15, 30; 16, 14; 17, 23;
răbdare *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 5, 34;

răbdarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 11; 8, 26; 9, 30;
răbdări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 9;

rămás : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „geblieben" : „resté" : (3x)
cei rămaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 13, 18; 13, 27;
rămas *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 12, 6;

răní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwunden" : „blesser" : (1x)
să răniia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 6;

răpí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „fangen" : „capturer, prendre" : (1x)
hrăpindu-se *verb gerunziu* 5, 4;

răsădí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „pflanzen" : „planter" : (3x)
au răsădit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 21;
răsădind *verb gerunziu* 13, 19;
răsedind *verb gerunziu* 15, 6;

răsăditúră : (c. 1665-1672 MS. 4389 531/1) : s. f. : „Verpflanzung" : „transplantation" : (3x)
răsădituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 28; 2, 14;
răsăditurilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 28;

răspúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „antworten, erwidern" : „répondre" : (2x)
răspunzînd *verb gerunziu* 6, 1; 8, 13;

rău : (1490 DRHA / în antr. Dumitru *Rău*) : adj./adv./s. : „schlecht, böse, schlimm, Böses, Übles" : „mauvais, mal" : (14x)
cea rea *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 2, 2; 9, 8;
cêle rêle *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 17, 2;
răii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 12, 11;
rău *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 25; 2, 16; 3, 4; 6, 25;
rău *adv. de mod poz.* 6, 17; 12, 2; 12, 14;
rău *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 1;
răul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 3, 4;
răului *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* 1, 4;

răutáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Schlechtigkeit, Bosheit" : „méchanceté" : (2x)
răutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 12;
răutăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 14;

răzbói : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Krieg, Schlacht" : „guerre" : (2x)
războiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 17, 24;
războiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 22*;

réce : (1493 DERS / în top. *Recea*) : adj. : „kalt" : „froid" : (1x)
rêce *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 26;

repáus : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ruhe, Erholung" : „repos" : (1x)
răpaos *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 5;

revărsá : (1581-1582 PO) : v. I : „überströmen" : „déborder" : (1x)
răvărsîndu-te *verb gerunziu* 15, 32;

ridicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „heben" : „lever, soulever" : (2x)
rădicîndu-se *verb gerunziu* 18, 5;
rîdicîndu *verb gerunziu* 2, 14;

risipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerstreuen, verstreuen" : „disperser" : (1x)
răsipeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 5, 11;

rîde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Spott treiben, sich lustig machen" : „se moquer" : (1x)
vei rîde *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 28*;

rînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Reihe" : „rangée" : (1x)
rîndul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 23;

rînduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 178) : v. IV : „ordnen" : „ordonner" : (1x)
rînduind *verb gerunziu* 8, 3;

rîs : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Lachen" : „rire" : (3x)
rîs *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 5; 3, 1; 5, 28;

rîvníre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 207) : s. f. : „Streben" : „aspiration" : (1x)
rîvnire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 13, 25;

rîvnitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „eifrig" : „ardent" : (1x)
cel rîvnitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 18, 12;

roátă : (1451 DERS / în top. *Rotă*) : s. f. : „Rad" : „roue" : (11x)
roata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 17; 9, 19;
roată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 3; 9, 12; 11, 10; 11, 17;
roatei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 20; 10, 8; 11, 10;
roatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 32; 8, 13;

robíme : (c. 1683-1686 MS. 45 771/1) : s. f. : „Menge Kriegsgefangene" : „foule de prisoniers de guerre" : (1x)
robimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 2;

rod : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Frucht" : „fruit, genre, gent" : (2x)
rod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 15; 16, 7;

rúdă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (4x)

rudă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 4; 9, 13; 9, 27; 10, 3;

rudénie : (1602 DIRB I, 51) : s. f. : „Geschlecht, Familie" : „race, famille" : (1x)
rudenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 3;

rugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „bitten, beten" : „supplier, prier" : (9x)
rog *verb indicativ prezent 1 sg.* 8, 5;
ruga *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 11; 16, 24;
rugatu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 13;
rugîndu *verb gerunziu* 8, 17;
rugîndu-să *verb gerunziu* 4, 9; 4, 11; 16, 13;
rugîndu-se *verb gerunziu* 10, 1;

rúpe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „reißen" : „arracher" : (3x)
rumpîndu *verb gerunziu* 9, 11;
rupîndu-se *verb gerunziu* 11, 11;
să rumpea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 6;

ruşiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „beschämen, sich schämen" : „faire honte, avoir honte" : (7x)
mă ruşinezu *verb indicativ prezent 1 sg.* 5, 7;
ne ruşinăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 9, 2;
ruşinîndu-se *verb gerunziu* 3, 12;
să ruşinezi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 13, 18;
te ruşinaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* 12, 11; 12, 13;
voiu ruşina *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 35;

ruşinát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „beschämt" : „honteux" : (1x)
ruşinat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 20;

S

s- → fi

sa → său

sábie : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Schwert" : „épée" : (1x)
sabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 20;

sámă → seamă

sau : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „oder" : „ou" : (2x)
sau *conjuncţie coord.* 13, 12; 18, 8;

sălbátic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wild, roh" : „sauvage" : (1x)
sălbatici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 16, 3;

sămînţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Geschlecht, Stamm" : „souche, descendance" : (1x)
sămînţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 1;

sănătós : (1551-1553 ES) : adj. : „gesund" : „sain" : (1x)
sănătoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 22;

săptămînă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Woche" : „semaine" : (3x)
săptămînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 14, 8;
săptămînă *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 14, 7;
săptămînelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 2, 8;

sărác : (1525 DERS/ în top. Valea *Siracilor*) : adj. : „arm" : „pauvre" : (1x)
sărace *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 12, 4;

sărí : (1551-1553 ES) : v. IV : „springen" : „sauter" : (4x)
au sărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 11, 1; 12, 16;
sărind *verb gerunziu* 6, 8;
să sară *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 8;

său, sa : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. : „sein" : „son" : (8x)
ai săi *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. pl.* 17, 15;
al său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* 7, 5; 7, 8;
-sa *adj. pron. pos. 3 fem. sg. nom./ac. sg.* 1, 10; 12, 7; 15, 11;
sale *adj. pron. pos. 3 fem. sg. gen./dat. pl.* 1, 6;
-său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* 16, 20;

săvîrşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vollenden" : „accomplir" : (3x)
săvîrşind *verb gerunziu* 9, 12;
săvîrşindu-ne *verb gerunziu* 13, 20;
au săvîrşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 15;

săvîrşít : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Ende" : „fin" : (1x)
săvîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 12, 3;

scáun : (1495-1508 DERS / în top. *Scăunean*) : s. n. : „Stuhl, Sitz" : „chaise, siège" : (1x)
scaun *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 22;

scăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „retten" : „sauver" : (1x)
vei scăpa *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 9, 32;

schimbá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „wechseln" : „changer" : (2x)
să schimba *verb indicativ imperfect 3 sg.* 6, 5;
se schimba *verb indicativ imperfect 3 sg.* 15, 14;

scîrbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. sich ekeln, 2. traurig werden" : „1. s'offenser, 2. s'attrister" : (2x)
te scîrbeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 5, 8;
vă scîrbiţi *verb imp. 2 pl.* 16, 22;

scoáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. herausnehmen, -ziehen, 2. hervorbringen" : „1. sortir, tirer, 2. faire sortir" : (4x)
a scoate *verb infinitiv prezent* 18, 5;
ne scoatem *verb indicativ prezent 1 pl.* 8, 23;
scotea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 10, 8;
scoţînd *verb gerunziu* 4, 16;

scorpión : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. m. : „Skorpion" : „scorpion" : (1x)
un scorpiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 11, 10;

scríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schreiben" : „écrire" : (1x)
a scrie *verb infinitiv prezent* 17, 8;

scriitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „Schreiber" : „1. écrivant, 2. écrivain" : (1x)
cel scriitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 18, 15;

scriptúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schrift" : „écriture" : (1x)
scriptura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 14;

scuipá : (1551-1553 ES) : v. I : „ausspucken" : „déverser" : (1x)
să scuipe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 18;

sculá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufstehen, sich erheben" : „se lever" : (1x)
să să scoale *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 6, 8;

scump : (1446 DERS / în antr. Mihailă *Scumpul*) : adj. : „edel" : „précieux" : (1x)
scumpu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 9;

scutí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befreien" : „débarrasser" : (1x)
să scutească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 9;

scutitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „Gönner" : „protecteur" : (1x)
scutitoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 15, 29;

se : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. refl. : „sich" : „se" : (4x)
sine *pron. refl. 3 ac. acc.* 11, 3; 12, 2; 12, 6; 13, 2;

seámă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beobachtung" : „observation, constatation" : (6x)
samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 3;
samă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 28*; 13, 4*; 14, 1*; 15, 8*;
seamă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 6*;

secerătúră : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schnitt, Ernte" : „récolte, moisson" : (1x)
secerăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 9;

semănáː : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „säen" : „semer" : (1x)
au semănat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 10, 2;

semeţíe : (1581 CORESI, EV. 66) : s. f. : „Verwegenheit" : „hardiesse, arrogance" : (1x)
semeţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 19;

séte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Durst" : „soif" : (4x)
sête *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 12;
sêtea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 6; 3, 10; 3, 15;

setós : (1551-1553 ES) : adj. : „durstig" : „assoiffé" : (1x)
mult setos *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 10;

sfat : (1491-1492 DERS) : s. n. : „Rat(schlag)" : „conseil" : (1x)
sfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 17, 17;

sfătuí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(be)raten" : „conseiller" : (5x)
sfătui *verb imp. 2 sg.* 9, 3;
sfătuiescu *verb indicativ prezent 3 sg.* 8, 5;
sfătuind *verb gerunziu* 8, 29;
svătuire-aş *verb cond.-opt. prezent 1 sg.* 1, 1;
svătui-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 6;

sfătuíre : (1581 CORESI, EV. 386) : s. f. : „Ratschlag" : „conseil" : (1x)
sfătuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 25;

sfétnic : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s./adj. : „Ratgeber" : „conseilleur" : (3x)
cea sfêtnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 9, 2;
sfêtnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 25;
svêtnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 1;

sfinţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „weihen" : „sanctifier, consacrer" : (1x)
svinţindu-se *verb gerunziu* 17, 20;

sfinţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Heiligkeit" : „sainteté" : (1x)
sfinţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 7, 6;

sfînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „heilig" : „saint, sacré" : (13x)
cea sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 16, 12;
cei sfinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 29;
cêle sfinte *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 20;
cel sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 6, 30; 9, 25;
cel svînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 17, 9;
sfinţii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 14, 6;
sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 23; 11, 20;
sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. voc. neart.* 15, 13;
sfîntul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 7, 4;
svinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 17, 19;
svînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 17, 4;

sichimiteán : (c. 1683-1686 MS. 45 894/1) : s. m. : „Sichimiter" : „Sichemite" : (1x)
sichimitêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 19;

sílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zwang" : „abus, contrainte" : (2x)
sila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 17, 2;
silă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 17, 9;

silí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „1. zwingen, 2. drängen" : „1. obliger, 2. s'efforcer" : (4x)
a sili *verb infinitiv prezent* 11, 25;
să silească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 5, 2;
să silim *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 8, 24;
silêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 8;

sílnic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gewaltig, mächtig" : „fort, imposant" : (3x)
mai silnice *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. voc. neart.* 7, 10;
mai sîlnece *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. gen./dat. art.* 2, 15;
mai sîlnică *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 16;

simţitúră : (1563 CORESI, PRAXIU 415) : s. f. : „Sinn" : „sense" : (1x)
simţituri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 22;

síngur : (1228 DLRV) : adj./adv./pron. : „allein, einzig, nur" : „seul(ement)" : (19x)
singur *adv.* 1, 27;
sîngur *adj. pron. de intărire 1 sg. masc. nom./ac.* 4, 21; 4, 26;
sîngur *adv.* 2, 7;
sîngur *pron. de intărire 3 masc. sg. nom./ac.* 12, 19;
sîngură *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 21; 8, 25; 15, 17; 16, 10;
sîngură *pron. de intărire 3 fem. sg. nom./ac.* 17, 1;
sînguri *adj. pron. de intărire 1 pl. masc. nom./ac.* 6, 19;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 1*; 1, 7*; 1, 13*; 1, 30*; 1, 30*; 13, 1*; 16, 1*;
sînguri *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 28*;

siréncă : (c. 1660 ST. LEX., *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Meerjungfrau" : „sirène" : (1x)
ale sirínilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 15, 21;

sínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blut" : „sang" : (9x)
sînge *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 8; 9, 19; 10, 8; 13, 20;
sîngele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 15; 6, 6; 6, 29; 17, 22;
sînge *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 17*;

síngur → singur

sîrg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Hast, Hochdruck" : „vitesse, hâte" : (2x)
sîrg *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 12, 9; 14, 10;

sîrguí : (înc. sec. XVI PS. H) : v. IV : „eilen, sich beeilen" : „se hâter" : (2x)
sîrguia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 14, 5;
sîrguia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 16, 20;

slab : (c. 1573-1578 PS. SCH. 13) : adj. : „schwach" : „défaillant" : (1x)
mai slabe *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 5;

slávă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herrlichkeit" : „gloire" : (2x)
slava *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 18;
slavă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 9;

slăbănogít : (c. 1683-1686 MS. 45 898/1) : adj. : „ausgebrannt" : „faible, épuisé" : (1x)
slăbănogite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 13;

slăbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schwächen" : „affaiblir" : (1x)
slăbindu *verb gerunziu* 3, 11;

slăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühmen" : „glorifier" : (1x)
slăviia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 18, 13;

slóbod : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „frei" : „libre, en liberté" : (3x)
slobod *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 10; 1, 12; 5, 18;

slobozí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „freigeben, entlassen, loslassen" : „mettre en liberté, (re)lâcher" : (4x)
să sloboază *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 8, 2;
să slobozească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 13;
slobozind *verb gerunziu* 4, 10;
s-au slobozit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 10, 19;

slúgă : (1476 LDSR 279) : s. f. : „Knecht, Magd" : „serviteur, servante" : (1x)
slugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 12, 11;

sorţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Los" : „sort" : (1x)
sorţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 26;

socoteálă : (1642 CAZ. GOV. 251) : s. f. : „1. Rechnung, Zählung, 2. Bedenken" : „1. calcul, compte, dénombrement, 2. réflexion" : (5x)
socotealã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 11; 6, 14; 6, 18; 13, 19;
socotêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 17, 2;

socotí : (1481 DERS) : v. IV : „1. bedenken, erwägen, 2. meinen" : „1. juger, réfléchir, 2. estimer, opiner" : (13x)
a socoti *verb infinitiv prezent* 3, 6; 16, 5;
să socoteşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 5, 19;
socotesc *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 33;
socoti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 15;
socotim *verb indicativ prezent 1 pl.* 5, 16; 5, 18; 9, 4;
socotind *verb gerunziu* 4, 7;
socotindu-se *verb gerunziu* 3, 15;
socotiţi *verb imp. 2 pl.* 8, 11;
socotiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 14, 11;
vom socoti *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 19;

socotínţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „1. Anstand, 2. Providenz" : „1. bienséance, providence" : (2x)
socotinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 5; 9, 24;

sosí : (1431 DERS) : v. IV : „ankommen" : „arriver" : (1x)
sosind *verb gerunziu* 2, 8;

soţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sozius" : „associé, complice" : (1x)
soţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 13, 22;

spáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Rücken" : „dos" : (1x)
spate *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 19;

spăimîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erschrecken" : „s'effrayer, épouvanter" : (2x)
s-au spăimîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 4;
s-au spămîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 16, 20;

speriá : (1551-1553 ES) : v. I : „erschrecken" : „s'effrayer" : (1x)
spari *verb indicativ prezent 2 sg.* 9, 5;

spre : (1519 DERS) : prep. : „für, zu, nach, auf" : „pour, vers, sur" : (42x)
spre *prep.* 1, 2; 3, 6; 3, 19; 4, 10; 4, 11; 4, 19; 4, 21; 5, 10; 5, 13; 6, 1; 6, 1; 6, 18; 6, 21; 7, 9; 8, 9; 8, 17; 8, 24; 9, 4; 9, 22; 11, 2; 11, 9; 11, 10; 11, 20; 11, 20; 12, 2; 12, 9; 14, 5; 14, 5; 14, 6; 14, 14; 15, 11; 15, 27; 15, 30; 16, 3; 16, 13; 16, 13; 16, 16; 17, 8; 17, 10; 17, 23; 17, 24; 17, 24;

sprijiní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „beistehen" : „soutenir" : (1x)
sprijenesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 7, 8;

spúne : (1521 NEACŞU) : v. III : „sagen" : „dire" : (2x)
să spuiu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 4, 3;
spuse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 4;

spurcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entweichen" : „profaner" : (1x)
ţ-ai spurcat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 7, 6;

spurcát : (1559-1560 BRATU) : adj./s. : „gemein" : „trivial, immonde" : (11x)
spurcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 19; 5, 25; 8, 2; 8, 2; 8, 29; 11, 16; 13, 2;
spurcata *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 11;
spurcată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 6;
spurcatu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 3;
spurcaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. voc. neart.* 9, 17;

spurcăciúne : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Unreinigkeit" : „impureté" : (2x)
spurcăciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 19;
spurcăciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 11, 25;

sta : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich befinden, sitzen, stehen" : „se trouver, rester, demeurer" : (3x)
stai *verb indicativ prezent 2 sg.* 16, 15;
stau *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 27;
stînd *verb gerunziu* 6, 1;

stăpîní : (1595-1596 DIR) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, maîtriser" : (2x)
stăpînêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 5; 2, 16;

stăpînitór : (1654 NEAGOE 18) : s. m. : „Herrscher" : „souverain" : (3x)
stăpînitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 1; 2, 24; 18, 2;

stea : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stern" : „étoile" : (2x)
stêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 17, 5; 17, 5;

stihíe : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „(Natur)element" : „élément de la nature" : (1x)
nişte stíhii *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 12, 13;

stínge : (1551-1553 ES) : v. III : „auslöschen, vernichten" : „éteindre, anéantir" : (2x)
să stingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 17;
să stîngea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 9, 20;

stîlp : (1480 DERS/ în top. *Stîlpul* Scurtului) : s. m. : „Pfeiler" : „pilier" : (1x)
stîlpii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 17, 3;

străín : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fremder" : „étranger" : (1x)
cei striini *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 7*;

strălucí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „(er)strahlen" : „rayonner" : (1x)
strălucind *verb gerunziu* 4, 10;

strămóş : (1581 CORESI, EV. 173) : s. m. : „Vorfahr" : „ancêtre" : (3x)
a strămoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 3, 8;
ai strămoşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 29;
strămoşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 9, 2;

strămutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. versetzen, 2. quälen" : „1. déplacer, 2. tourmenter" : (4x)
să strămutaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 12, 11;
strămutaţi *verb imp. 2 pl.* 9, 17;
strămutîndu-să *verb gerunziu* 12, 3;
strămutîndu-se *verb gerunziu* 15, 14;

strămutáre : (c. 1683-1686 MS. 45 899/1) : s. f. : „Qual" : „tourment" : (2x)
strămutare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 24;
strămutările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 22;

strămutătúră : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. f. : „Qual" : „tourment" : (3x)
strămutătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 11;
strămutături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 15, 25;
strămutăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 14, 12;

strănepót : (1581 PRL) : s. m. : „Urenkel" : „arrière petit-neveu" : (1x)
strănepoţi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 18, 1;

stréche : (1628 DRHB / în antr. *Strechea*) : s. f. : „1. Stechmücke, 2. Wahnsinn" : „1. moustique, 2. folie" : (2x)

ale strechilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 3, 17;
strêchie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 4;

stréchere : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Wahnsinn" : „folie" : (1x)
strechêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 3;

strecurá : (1560-1561 CORESI, TE.2) : v. I : „sich einschleichen" : „se glisser" : (1x)
strecurîndu-se *verb gerunziu* 7, 2;

stricá : (1551-1553 ES) : v. I : „zerschlagen, zerbrechen" : „briser, casser" : (4x)
a strica *verb infinitiv prezent* 5, 33;
ai stricat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 7, 9;
au stricat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 8;
să strici *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 9, 7;

stricătór : (1642 CAZ. GOV. 208) : adj./s. : „verderbend" : „corrupteur" : (2x)
stricătoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 18, 8; 18, 8;

strigá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen, schreien" : „crier, appeler" : (4x)
strigă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 17, 23;
strigînd *verb gerunziu* 6, 4; 10, 2; 15, 21;

strigătór : (1581 CORESI, EV. 271) : s. m. : „Rufer" : „crieur" : (1x)
strigătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 6, 4;

strînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zusammenziehen, drücken" : „presser" : (1x)
strîngîndu-se *verb gerunziu* 11, 11;

sub : (1463 DERS) : prep. : „unter" : „sous, au-dessous de" : (3x)
supt *prep.* 6, 4; 6, 14; 17, 19;

sudoáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schweiß" : „sueur, transpiration" : (1x)
sudoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 8;

suferí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „ertragen" : „souffrir, endurer" : (4x)
ai suferit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 17, 3;
au suferit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 12;
să suferiţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 16, 19;
suferind *verb gerunziu* 10, 5;

suflá : (înc. sec XVI PS. H.) : v. I : „blasen" : „souffler" : (1x)
suflă *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 32;

sufláre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Atem" : „souffle" : (1x)
suflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 15, 18*;

súflet : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Seele, Wesen, 2. Atem" : „1. âme, être, 2. souffle" : (33x)
a sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 15, 4;
ale sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 14, 6;
suflet *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 20; 1, 26; 3, 15; 6, 17; 7, 4; 15, 25; 16, 5; 17, 4;
suflete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 5, 26; 9, 7; 13, 21; 15, 10; 18, 23;
sufletele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 8, 16; 13, 13;
sufletelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 6, 29;
sufletul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 6, 26; 6, 29; 9, 25;
sufletului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 28; 2, 1; 3, 3; 6, 11; 9, 26; 13, 15;
un suflet *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 29; 13, 20; 14, 6; 14, 20;
sufletul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 12, 19*; 15, 18*;

sufletésc : (1559-1560 BRATU) : adj. : „psychisch" : „psychique" : (1x)
sufleteşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 32;

suí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hinaufgehen, hinaufsteigen" : „monter" : (1x)
suindu-să *verb gerunziu* 4, 10;

súliţă : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Speer, Lanze" : „lance" : (6x)
suleţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 17, 1;
suliţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 13;
suliţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 1; 9, 16; 9, 26; 11, 27;

supt → sub

supúne : (1559-1560 BRATU) : v. III : „(sich) unterwerfen" : „(se) soumettre" : (9x)
a supune *verb infinitiv prezent* 3, 3; 6, 35;
să supuie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 6;
să se supuie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 2;
s-ar fi supus *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* 13, 2;
supuindu-ne *verb gerunziu* 8, 26;
supune-te *verb imp. 2 sg.* 6, 4;
te supui *verb indicativ prezent 2 sg.* 6, 14;
voiu supune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 9, 18;

surpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verderben, zugrunde richten" : „écrouler" : (10x)
a surpa *verb infinitiv prezent* 1, 11;
ai surpat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 17, 2;
am surpat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 11, 24;
să surpe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 6; 17, 9;
surpa *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 25;
surpară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 15;
surpase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 20;
surpînd *verb gerunziu* 14, 8;
surpîndu-se *verb gerunziu* 4, 24;

surpáre : (c. 1665-1672 MS. 4389 138/2) : s. f. : „Zusammensturz" : „écroulement" : (1x)
surpare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 25;

suspiná : (1551-1553 ES) : v. I : „seufzen" : „soupirer" : (1x)
au suspinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 21;

svînt → sfînt

Ş

şanţ : (c. 1640 URECHE² 191) : s. n. : „Schanze, Graben" : „fossé, tranchée" : (1x)
şanţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 3, 12;

şápte : (înc. sec. XVI PS. H) : num. card. : „sieben" : „sept" : (18x)
a celor şapte *num. card. masc. gen./dat.* 15, 2;
cei şapte *num. card. masc. nom./ac.* 13, 1; 13, 23; 16, 3; 17, 5; 18, 20;
celor şapte *num. card. masc. gen./dat.* 17, 13;
şapte *num. card. fem. nom./ac.* 15, 6;
şapte *num. card. masc. nom./ac.* 15, 27; 16, 1; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 24; 17, 2; 17, 7; 17, 9;
şapte *num. card. neutru nom./ac.* 13, 7;

şáptelea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „siebte" : „septième": (1x)
cel al şaptelea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 12, 1;

şárpe : (1501 DERS / în antr. *Şarpe*) : s. m. : „Schlange" : „serpent" : (1x)
şarpele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 18, 8;

şáse : (1551-1553 ES) : num. card. : „sechs" : „six" : (1x)
şase *num. card. masc. nom./ac.* 11, 24;

şáselea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „sechste" : „sixième" : (1x)
cel al şaselea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 11, 13;

şcoálă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 258) : s. f. : „Schule" : „école" : (1x)
şcoală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 20;

şedeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. sitzen, 2. bleiben" : „1. être assis, 2. rester" : (2x)
au şezut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 22;
şăzînd *verb gerunziu* 5, 1;

şi : (1521 NEACŞU) : conj./adv. : 1. „und, 2. sowohl... als auch, 3. auch" : „1. et, 2. et... et, 3. aussi" : (519x)
ş- *conjunctie coord.* 1, 16;
şi *adv.* 1, 4; 5, 27; 6, 7; 9, 10; 10, 13; 10, 16; 11, 1; 11, 3; 11, 3; 11, 13; 11, 15; 11, 22; 12, 1; 12, 4; 12, 16; 14, 1; 14, 11; 14, 14; 14, 19; 15, 9; 15, 10; 16, 1; 16, 2; 16, 20; 17, 1; 17, 8; 17, 8; 17, 10; 17, 19;
şi *conjunctie coord.* 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 14; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 1, 18; 1, 20; 1, 20; 1, 20; 1, 20; 1, 21; 1, 21; 1, 21; 1, 22; 1, 23; 1, 23; 1, 24; 1, 25; 1, 26; 1, 27; 1, 28; 1, 28; 1, 29; 1, 29; 1, 29; 1, 29; 1, 30; 1, 32; 1, 32; 1, 34; 1, 34; 1, 34; 1, 34; 1, 35; 2, 1; 2, 3; 2, 4; 2, 4; 2, 6; 2, 7; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 14; 2, 14; 2, 14; 2, 15; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 19; 2, 21; 2, 21; 2, 22; 2, 23; 2, 23; 2, 23; 2, 24; 3, 1; 3, 8; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 13; 3, 14; 3, 15; 3, 17; 3, 18; 3, 18; 3, 19; 3, 20; 3, 20; 3, 20; 3, 20; 4, 1; 4, 2; 4, 4; 4, 5; 4, 5; 4, 7; 4, 7; 4, 7; 4, 9; 4, 9; 4, 9; 4, 10; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 11; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 15; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 19; 4, 19; 4, 20; 4, 22; 4, 23; 4, 23; 4, 24; 4, 24; 4, 25; 5, 1; 5, 2; 5, 2; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 5; 5, 7; 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 5, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 5, 18; 5, 20; 5, 20; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 26; 5, 30; 5, 31; 5, 32; 5, 35; 6, 3; 6, 6; 6, 6; 6, 7; 6, 9; 6, 9; 6, 11; 6, 13; 6, 15; 6, 16; 6, 18; 6, 19; 6, 19; 6, 20; 6, 20; 6, 21; 6, 25; 6, 26; 6, 26; 6, 26; 6, 29; 6, 30; 6, 34; 6, 34; 6, 35; 6, 35; 7, 2; 7, 2; 7, 4; 7, 4; 7, 7; 7, 8; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 10; 7, 13; 7, 13; 7, 13; 7, 15; 7, 15; 8, 1; 8, 2; 8, 3; 8, 3; 8, 4; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 8; 8, 8; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 14; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 8, 19; 8, 19; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 8, 22; 8, 23; 8, 26; 8, 28; 9, 2; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 7; 9, 8; 9, 11; 9, 11; 9, 14; 9, 15; 9, 15; 9, 16; 9, 17; 9, 17; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 9, 21; 9, 21; 9, 23; 9, 24; 9, 25; 9, 26; 9, 26; 9, 28; 9, 28; 10, 1; 10, 2; 10, 2; 10, 2; 10, 5; 10, 5; 10, 5; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 7; 10, 8; 10, 8; 10, 9; 10, 10; 10, 11; 10, 12; 10, 14; 10, 15; 10, 15; 10, 17; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 11, 4; 11, 5; 11, 10; 11, 11; 11, 11; 11, 13; 11, 15; 11, 15; 11, 15; 11, 18; 11, 19; 11, 19; 11, 19; 11, 20; 11, 20; 11, 24; 11, 26; 12, 1; 12, 2; 12, 2; 12, 4; 12, 5; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 12, 9; 12, 10; 12, 11; 12, 11; 12, 11; 12, 11; 12, 12; 12, 12; 12, 13; 12, 13; 12, 16; 12, 16; 13, 4; 13, 4; 13, 4; 13, 11; 13, 13; 13, 13; 13, 13; 13, 17; 13, 17; 13, 18; 13, 19; 13, 19; 13, 20; 13, 20; 13, 20; 13, 21; 13, 21; 13, 22; 13, 22; 13, 22; 13, 22; 13, 24; 13, 24; 13, 27; 13, 27; 13, 27; 14, 1; 14, 1; 14, 2; 14, 6; 14, 6; 14, 9; 14, 9; 14, 10; 14, 11; 14, 13; 14, 14; 14, 14; 14, 18; 14, 19; 14, 19; 15, 2; 15, 4; 15, 5; 15, 6; 15, 7; 15, 9; 15, 9; 15, 10; 15, 10; 15, 12; 15, 13; 15, 13; 15, 13; 15, 13; 15, 14; 15, 15; 15, 15; 15, 15; 15, 19; 15, 20; 15, 20; 15, 20; 15, 20; 15, 25; 15, 25; 15, 25; 15, 26; 15, 29; 15, 29; 15, 30; 15, 32; 15, 32; 16, 1; 16, 3; 16, 4; 16, 5; 16, 6; 16, 7; 16, 7; 16, 8; 16, 9; 16, 10; 16, 10; 16, 12; 16, 13; 16, 14; 16, 14; 16, 14; 16, 14; 16, 15; 16, 15; 16, 17; 16, 18; 16, 20; 16, 21; 16, 21; 16, 21; 16, 21; 16, 22; 16, 25; 16, 25; 16, 25; 16, 25; 17, 1; 17, 1; 17, 2; 17, 2; 17, 5; 17, 9; 17, 10; 17, 13; 17, 13; 17, 13; 17, 14; 17, 15; 17, 17; 17, 19; 17, 20; 17, 22; 17, 22; 17, 23; 17, 24; 17, 24; 17, 24; 18, 1; 18, 2; 18, 2; 18, 3; 18, 4; 18, 4; 18, 5; 18, 5; 18, 5; 18, 5; 18, 6; 18, 6; 18, 7; 18, 9; 18, 10; 18, 11; 18, 12; 18, 12; 18, 12; 18, 12; 18, 13; 18, 14; 18, 18; 18, 18; 18, 19; 18, 20; 18, 20; 18, 20; 18, 21; 18, 21; 18, 21; 18, 22;

şti : (1521 NEACŞU) : v. IV : „wissen" : „savoir, connaître" : (6x)
ştii *verb indicativ prezent 2 sg.* 6, 27;
ştiind *verb gerunziu* 4, 25; 16, 22; 16, 25;
ştim *verb indicativ prezent 1 pl.* 5, 25;
ştiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 10, 2;

ştiínţă : (1563 CORESI, PRAXIU 41) : s. f. : „Kenntnis" : „connaissance" : (4x)
ştiinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 2; 5, 4; 5, 35; 11, 21;

T

tábără : (1581-1582 PO) : s. f. : „(Feld)Lager" : „camp" : (1x)
tabăra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 13;

táblă : (1559 CORESI, ÎC.) : s. f. : „Tafel" : „tableau" : (1x)
unii table *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 17, 7;

talánt : (c. 1564 CORESI, CAZ. 87) : s. m. : „Talent" : „talent" : (1x)
talanzi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 17;

táre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „stark, groß, sehr" : „fort, grand, très" : (9x)
mai tare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. art.* 9, 17; 16, 14;
mai tare *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. voc. art.* 7, 10;
mai tare *adv. de mod comp.* 5, 32; 13, 22;
mai tari *adj. calificativ gradul comparativ fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 12;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 15, 32;
tare *adv. de mod poz.* 15, 30;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 15, 10;

tátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vater" : „père" : (3x)
tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 2;
tatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 18, 9;
taţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 15, 4;

tăbărît : (c. 1665-1672 MS. 4389 148/1) : adj. : „gelarget" : „campé" : (1x)
tăbărîtă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 8;

tăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „schweigen" : „garder le silence" : (2x)
au tăcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 29;
tac *verb indicativ prezent 3 pl.* 10, 18;

tăgăduí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „ableugnen" : „dénier" : (1x)
voiu tăgădui *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 35;

tăiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (ab)schneiden, (ab)hauen, 2. niedermetzeln" : „1. couper, 2. massacrer" : (15x)
ai tăia *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* 5, 30;
au tăiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 21;
să tai *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 12, 13;
să taie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 10, 17;
să taie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 2; 3, 3; 3, 4;
tai *verb indicativ prezent 2 sg.* 10, 21;
tăiaşi *verb indicativ perfect simplu 2 sg.* 10, 19;
tăiaţi *verb imp. 2 pl.* 9, 17;
tăind *verb gerunziu* 2, 8; 2, 14;
tăindu-se *verb gerunziu* 15, 20; 15, 20;
vei tăia *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 10, 19;

tăiát : (1563 CORESI, PRAXIU 260) : adj. : „geschnitten" : „coupé" : (1x)
tăiată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 21;

tăríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stärke" : „force" : (5x)
tărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 12; 15, 28; 15, 30;
tăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 34; 9, 26;

tău, ta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos. : „dein" : „ton" : (19x)
a ta *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* 5, 10;
al tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* 9, 30;
ale tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. pl.* 5, 36;
ta *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* 5, 6; 5, 7; 9, 4; 11, 24; 13, 22;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* 5, 12; 17, 19;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. pl.* 9, 6;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. sg.* 6, 28;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. pl.* 10, 13; 12, 3; 17, 6;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. sg.* 2, 5; 2, 5;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* 5, 11; 11, 26;

téme : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Angst haben, sich fürchten" : „craindre" : (7x)
ne vom tême *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 8, 19;
netemîndu-mă *verb gerunziu* 5, 36;
să ne têmem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 13, 14;
să temură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 15;
s-au temut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 13;
temîndu-ne *verb gerunziu* 8, 22; 8, 25;

témniţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gefängnis" : „prison" : (1x)
temniţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 18, 11;

ticălós : (1581 CORESI, EV. 382) : adj./s. : „1. untertänig, 2. erbärmlicher Mensch" : „humble" : (3x)
ticăloasa *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 16, 6;
ticăloasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 6;
ticăloşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 8, 17;

tigáie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Pfanne" : „poêle" : (3x)
tigăi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 12, 10;
tigăile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 13;
tigăilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 12, 16;

tinerél : (c. 1563-1583 COD. VOR.²) : adj./s. : „1. jugendlich, 2. Jugendliche" : „jouvanceau" : (9x)
cel tinerel *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 9, 13;
tinerei *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 16, 17;
tinerei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 12; 11, 24; 14, 12;
tinereii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 14, 6;
tinerel *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 25;
tinerelul *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 9, 21;
tinirel *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 13;

tineréţe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jugend" : „jeunesse" : (1x)
tinerêţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 8;

tirán : (1599 DERS) : s. m. : „Tyrann" : „tyran" : (38x)
a tiranului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 10, 15; 15, 2; 17, 9;
ai tiranului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 11, 27;
ale tiranului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 6, 1; 7, 2;
tiran *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 24; 16, 14; 18, 20;
tirane *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 9, 1; 9, 3; 9, 7; 9, 15; 11, 2; 11, 12; 12, 11;
tiráne *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 9, 32; 10, 10; 10, 16;
tírane *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 9, 30; 11, 21;
tirani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 11; 5, 4;
tiranul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 5, 1; 8, 2; 8, 3; 8, 13; 8, 29; 9, 10; 11, 13; 12, 2; 12, 2; 17, 14; 17, 17; 17, 23; 18, 5;
tiranului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 8, 15; 17, 2;

tiraníe : (c. 1564 CORESI, CAZ., *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Tyrannei" : „tyrannie" : (3x)
tirania *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 24;
tiranie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 11;
tiraniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 15;

tirănésc : (1688 BIBLIA) : adj. : „grausam" : „cruel" : (2x)
tirănesc *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 27; 9, 30;

tînăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. jung, 2. Jüngling" : „jeune" : (14x)
a tinerilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 13, 7;
celor tineri *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 6, 19; 14, 20;
mai tînăr *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 14; 12, 1;
tineri *subst. comun masc. pl. gen./dat. neart.* 13, 9;
tineri *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 14, 4;
tinerii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 8, 1; 8, 27; 9, 6; 14, 8;
tinerilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 8, 5; 14, 9;
tînăr *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 2, 3;

tócmai : (1551-1553 ES) : adv. : „getreulich" : „identiquement" : (1x)
întocma *adv.* 13, 9;
tocma *adv.* 3, 15;

tocmí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vereinbaren, 2. schaffen" : „1. convenir, 2. créer" : (3x)
să tocmiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 14, 6;
tocmiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 2, 21;
tocmindu-se *verb gerunziu* 4, 17;

tocmít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geordnet" : „ordonné" : (1x)
celor tocmiţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. gen./dat. art.* 14, 7;

tocmitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Veranstalter" : „organisateur" : (1x)
tocmitoare *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 7, 7*;

topí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verzehren, schmelzen" : „dissoudre, fondre" : (4x)
au topit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 14, 10;
să topeşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 5, 30;
topindu-să *verb gerunziu* 7, 12;
topindu-se *verb gerunziu* 15, 15;

tot : (1521 NEACŞU) : adj./adv./pron. : „ganz, alles" : „tout, entier" : (67x)
toată *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 2, 4; 3, 7; 3, 8; 3, 13; 4, 19; 5, 13; 5, 23; 9, 28; 13, 13; 16, 19;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 1, 14; 1, 25; 2, 16; 3, 12; 3, 18; 4, 11; 4, 24; 9, 14; 9, 18; 9, 20; 13, 1; 13, 22; 15, 6; 15, 32; 18, 20;
toate *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* 1, 34; 15, 11;
toate *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 1, 19; 1, 27; 4, 4; 14, 13;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 1, 2; 1, 29; 3, 15; 4, 1; 8, 3; 9, 29; 12, 12; 17, 17; 18, 1;
tot *adv.* 6, 25; 12, 13; 13, 21; 13, 24;
toţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 1, 9; 1, 11; 8, 29; 12, 2; 12, 8; 12, 11; 13, 17; 16, 25; 17, 19; 17, 24; 18, 16;
toţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 3, 9; 6, 20; 9, 26; 9, 30; 12, 1; 13, 13; 14, 5; 15, 12;
tuturor *adj. pron. nehot. fem. pl. gen./dat.* 5, 23;
tuturor *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* 11, 5;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 13, 22*;
totul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 11, 10*;

tráge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. ziehen, wegnehmen, 2. gelten" : „1. tirer, enlever, 2. valoir" : (11x)
a trage *verb infinitiv prezent* 5, 2;
au tras *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 28;
să trăgea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 13, 18;
trag *verb indicativ prezent 3 pl.* 15, 21;
trăgea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 1; 10, 12; 11, 9;
trăgînd *verb gerunziu* 14, 13; 15, 11;
trăgîndu *verb gerunziu* 9, 28; 10, 7;

trai : (1642 CAZ. GOV. 221) : s. n. : „Leben" : „vie" : (1x)
traiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 18, 9;

trăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (8x)
a trăi *verb infinitiv prezent* 8, 26; 18, 18;
trăiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 16, 25;
trăim *verb indicativ prezent 1 pl.* 11, 5;
trăind *verb gerunziu* 6, 18; 18, 9;
trăi-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 18, 17;
vom trăi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 6, 20;

treábă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 179) : s. f. : „Beschäftigung" : „travail, activité" : (1x)
treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 2;

trebuí : (1478 DERS) : v. IV : „1. nötig sein, 2. benutzen" : „1. avoir besoin, falloir, 2. utiliser, se servir de" : (3x)
ar hi trebuit *verb cond.-opt. perfect 3 pl.* 8, 16;
trebuie *verb indicativ prezent 3 sg.* 7, 8; 14, 18;

tréce : (1521 NEACŞU) : v. III : „durchgehen" : „passer" : (4x)
au trecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 16; 16, 2;
trecură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 12;
vei trêce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 18, 14;

trei : (1551-1553 ES) : num. card. : „drei" : „trois" : (2x)
celor trei *num. card. masc. gen./dat.* 13, 9;
trei *num. card. fem. nom./ac.* 16, 6;

tréilea : (1551-1553 ES) : num. ord. : „dritte" : „troisième" : (2x)
al treilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 15, 18;
cel al treilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 10, 1;

trup : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Körper" : „corps" : (15x)
ale trupului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 35; 7, 13;
ale trupurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 3, 18;
trup *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 27;
trupul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 6, 7; 11, 11; 13, 14; 17, 1;
trupului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 28; 10, 20;
trupurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 13, 13; 14, 10; 15, 15; 15, 20; 18, 3;

trupésc : (1563 CORESI, PRAXIU 289) : adj./s. : „körperlich" : „corporel" : (2x)
cêle trupeşti *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 1;
trupeşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 32;

tu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „du" : „tu, toi" : (39x)
te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* 5, 34; 5, 34; 5, 35; 5, 35; 10, 21; 12, 12; 12, 12; 13, 22; 18, 14;
te- *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* 15, 18;
-te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* 5, 6;
tine *pron. pers. 2 sg. ac. acc.* 5, 13; 6, 14; 10, 21; 15, 18;
tu *pron. pers. 2 sg. nom.* 5, 10; 6, 15; 6, 27; 9, 9; 9, 30; 9, 32; 10, 11; 10, 13; 11, 25; 12, 4; 12, 4; 12, 14; 15, 32; 17, 3; 17, 5;
tu *pron. pers. 2 sg. voc.* 7, 9;
ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* 9, 30; 11, 16;
-ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* 5, 13; 11, 25; 12, 4; 16, 15;
ţie *pron. pers. 2 sg. dat. acc.* 11, 16; 11, 25;

turn : (1469 DERS / în top. *Turnul*) : s. n. : „Turm" : „tour" : (2x)
turnuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 13, 7;
turnurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 13, 6;

turná : (1577 CORESI, PS.) : v. I : „gießen" : „verser" : (2x)
au turnat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 16;
turnîndu *verb gerunziu* 1, 29;

turnáre : (c. 1665-1672 MS. 4389 128/1) : s. f. : „Libation, Trankopfer" : „libation" : (1x)
turnări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 25;

Ţ

ţiitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Herrscher" : „souverain" : (7x)
ţiitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 28;
ţiitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 7; 1, 13; 1, 30; 1, 30; 13, 1; 16, 1;

ţíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „halten" : „tenir" : (2x)
ţiind *verb gerunziu* 15, 26;
ţineţi-vă *verb imp. 2 pl.* 17, 24;

U

ucíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „töten, umbringen" : „tuer" : (2x)
am ucis *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 15;
voiu ucide *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 18, 18;

ucídere : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Mord" : „meurtre" : (3x)
ucidere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 9; 10, 11;
uciderei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 4;

ucigătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „Mörder" : „assassin" : (1x)
ucigătoriu *adj. calificativ gradul poztiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 17;

uitá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. vergessen, 2. betrachten" : „1. oublier, 2. regarder" : (1x)
au uitat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 18;

uitáre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Vergessenheit" : „oubli" : (2x)
uitare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 24;
uitarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 5;

úmăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schulter, Achsel" : „épaule" : (1x)
umere *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 9, 28;

umblá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(umher)gehen, laufen, wandern" : „aller, marcher, parcourir" : (1x)
umblă *verb indicativ prezent 3 pl.* 13, 6;

umflătúră : (c. 1660 ST. LEX. 103, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Schwellung" : „gonflement, enflure" : (1x)
îmflături *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 17;

un : (1521 NEACŞU) : num./pron. : „ein" : „un" : (23x)
a unuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 16, 6;
cîte un *num. distributiv masc. nom./ac.* 15, 12;
cîte unul *num. distributiv masc. nom./ac.* 4, 26; 5, 2; 8, 9; 15, 14; 16, 24;
un *num. card. masc. nom./ac.* 10, 2; 13, 20;
una *pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 12, 10;
unaşi *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 10, 2; 13, 20;
unele *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 13, 24;
unele *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* 13, 21;
unele *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 1, 32;
unii *adj. pron. nehot. fem. sg. gen./dat.* 13, 21;

unii *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 4, 22;
unii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 17, 1;
unuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 15, 11
unul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 5, 4; 13, 8; 13, 11; 13, 13;

unchiáş : (1581 PRL) : s. m. : „alter Mann, Greis" : „vieillard" : (1x)
uncheaşule *subst. comun masc. sg. voc. art.* 7, 10;

úndă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Welle" : „onde" : (1x)
unde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 18, 20;

únde : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „wo, wohin" : „où" : (9x)
unde *adv. pron. inter./relat.* 2, 14; 6, 25; 6, 34; 8, 26; 13, 12; 14, 14;
unde *conjunctie subord.* 14, 11; 14, 19;
unde *adv. pron. inter./relat.* 7, 3*;

uneáltă : (1581-1582 PO) : s. f. : „1. Gerät, Gerätschaften, 2. Folterinstrument" : „1. outil, 2. instrument de torture" : (4x)
unêlte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 10, 5;
unêltele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 12; 8, 19; 8, 25;

únghie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nagel" : „ongle" : (1x)
unghi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 26;

uníre : (c. 1683-1686 MS. 45 807/2) : s. f. : „Bund" : „union" : (2x)
unire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 21; 13, 25;

urgíe : (1543 DERS / în antr. *Urgie*) : s. f. : „1. Grimm, Zorn, 2. Heimsuchung" : „1. fureur, rage, courroux, 2. peine" : (2x)
urgie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 9;
urgii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 32;

urgisí : (1563 CORESI, PRAXIU 256) : v. IV : „sich erzürnen, verfolgen" : „s'emporter" : (1x)
să urgisi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 9, 10;

urî́ : (înc. sec. XVI PS. H) : v. IV : „hassen" : „haïr" : (2x)
a urî *verb infinitiv prezent* 5, 9;
urîndu *verb gerunziu* 9, 3;

urîtór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Hasser" : „qui hait" : (2x)
urîtoare *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 11, 4; 11, 4;

úrmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spur" : „trace" : (1x)
urmă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 15;

următór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „folgend, nachfolgend" : „consécutif, suivant" : (1x)
următoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 21;

uscát : (1439 BGL) : adj. : „trocken" : „sec, sèche" : (1x)
cêle uscate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. art.* 18, 17;

uşurá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „leichter werden" : „devenir plus léger" : (1x)
mă uşurez *verb indicativ prezent 1 sg.* 9, 31;

V

vad : (1417 SUCIU) : s. n. : „Furt" : „gué" : (3x)
vadul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 3; 13, 6; 13, 7;

val : (1551-1553 ES) : s. n. : „Welle, Woge" : „vague, onde" : (3x)
valuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 2;
valurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 15, 30;
valurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 13, 6;

vădúv : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „verwitwet" : „veuve" : (1x)
văduvă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 10;

văpáie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (1x)
văpaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 18, 14;

văpăiós : (c. 1683-1686 MS. 45 904/2) : adj. : „entflammbar" : „inflammable" : (1x)
preavăpăiosul *adj. calificativ gradul superlativ neutru sg. nom./ac. art.* 16, 3;

vărsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „vergießen" : „verser" : (1x)
vărsa *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 25;

vătămá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verwunden" : „blesser" : (1x)
au vătămat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 18, 8;

vătămătór : (1581 PRL) : s. m. : „beleidigend" : „blessant" : (1x)
vătămătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 18, 8;

văzătór : (1559-1560 BRATU) : adj. : „sehend" : „voyant" : (1x)
văzătoare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 13;

veac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./m. : „1. Ewigkeit, 2. Jahrhundert" : „1. éternité, 2. siècle" : (3x)
veacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 12, 12;
veacului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 23;
vêci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 18, 24;

vedeá : (1521 NEACŞU) : v. II : „sehen, wahrnehmen" : „voir, apercevoir" : (29x)
ar vedea *verb cond.-opt. prezent 3 pl.* 17, 7;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 15, 18;
îşi vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 10, 8;
să vêde *verb indicativ prezent 3 sg.* 14, 13;
văzînd *verb gerunziu* 2, 10; 2, 19; 8, 15; 9, 30; 12, 2; 13, 27; 14, 9; 15, 14; 15, 19; 15, 20; 15, 20; 15, 25; 16, 1; 16, 3; 16, 15;
văzîndu *verb gerunziu* 5, 5; 6, 21; 16, 20;

vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 24; 15, 15;
vezi *verb imp. 2 sg.* 7, 16; 13, 1; 16, 1;
vezi *verb indicativ prezent 2 sg.* 12, 3;
voiu vedea *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 16, 9;

vedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sehen, Gesicht" : „vue, face" : (1x)
vederii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 19;

vení : (1521 NEACŞU) : v. IV : „kommen" : „venir" : (7x)
am venit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 11, 3;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 6;
veni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 12, 1;
venit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 3;
venit-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 8;
viind *verb gerunziu* 4, 2; 4, 5;

veselí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erfreuen" : „réjouir" : (1x)
ne veselim *verb indicativ prezent 1 pl.* 8, 18;

véşnic : (c. 1573-1578 PS. SCH., *ap.* TIKTIN) : adj. : „ewig" : „éternel" : (6x)
cea vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 15; 13, 15;
vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 9; 10, 1; 15, 3;
vêcinicul *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 12, 12;

viáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leben" : „vie" : (14x)
viaţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 15; 6, 18; 8, 23; 16, 18; 17, 14; 18, 19;
viaţa *subst. comun fem. sg. voc. art.* 7, 15;
viaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 1; 8, 8; 10, 15; 13, 24; 15, 3; 17, 12;
vieţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 18, 16;

vicleníe : (c. 1551-1558 PS. V. 447) : s. f. : „List, Heimtücke" : „perfidie, ruse" : (1x)
vicleniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 13;

vicleşúg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „List, Heimtücke" : „perfidie, ruse" : (1x)
vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 13;

víe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weinberg" : „vigne" : (1x)
viile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 9;

viers : (1649 MARD.) : s. n. : „Lied, Melodie" : „chant, mélodie" : (1x)
viersuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 15, 21;

vínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schuld, Sünde" : „faute, tort, péché" : (2x)
vină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 12, 14;
vinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 13;

vínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „übergeben" : „livrer" : (1x)
să vînză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 1;

vindecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „heilen" : „guérir" : (1x)
să vindece *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 10;

vinuí → învinui

vis : (1551-1553 ES) : s. n. : „Traum" : „rêve" : (1x)
vis *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 5;

vistieríe : (1588 BGL) : s. f. : „Schatzkammer, Schatz" : „trésorerie, trésor" : (4x)
ai visteriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 6;
visteriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 4; 4, 7;
visteriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 3;

vítă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tier" : „bête" : (3x)
a vitei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 8;
vite *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 14, 14; 14, 18;

viteáz : (1400 DERS / în antr. Dragoş *Viteazul*) : adj. : „tapfer" : „brave" : (3x)
mai vitează *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 15, 30;
vitêji *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 3; 17, 24;

vitejésc : (c. 1640 URECHE² 89) : adj. : „tapfer, heldenmütig" : „courageux" : (2x)
vitejască *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 16, 16;
vitejească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 8;

vitejéşte : (c. 1640 URECHE² 87) : adv. : „tapfer" : „vaillamment" : (3x)
vitejaşte *adv. de mod poz.* 15, 32; 17, 3;
vitejêşte *adv. de mod poz.* 12, 14;

vitejíe : (1563 CORESI, PRAXIU, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Tapferkeit" : „bravoure, vaillance" : (9x)
ale vitejiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 4;
vitejie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 11; 7, 4; 9, 22; 12, 16;
vitejiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 6;
vitejiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 18; 17, 2; 17, 23;

vînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wind" : „vent" : (1x)
vînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 15, 32;

vîrf : (1517 DERS) : s. n. : „(Finger) Spitze" : „bout (du doigt)" : (1x)
vîrfurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 7;

vírstă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Alter" : „âge" : (11x)
o vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 14;
vîrsta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 7;
vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 4; 5, 4; 9, 26; 11, 14; 18, 9;
vîrste *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 10;
vîrstei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 18, 9;
vîrstele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 20;

vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 3*;

vîrtéj : (1517 DERS / în top. *Vîrteaje*) : s. n. : „Strudel, Tourbillon" : „tourbillon" : (1x)
vîrtêjăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 8, 13;

vîrtós : (1521 NEACŞU) : adj. : „fest, stark, kräftig" : „solide, fort, vigoureux" : (6x)
mai vîrtos *adv. de mod comp.* 1, 8; 13, 23; 13, 24; 15, 4; 15, 5; 16, 13;

vlădícă : (1469 DERS / în antr. Ivanco *Vlădica*) : s. m. : „Gebieter, Herrscher" : „maître, souverain" : (1x)
vlădică *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 16;

vlădicíe : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Herrschaft" : „dominance, règne" : (2x)
vlădicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 16;
vlădiciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 1;

voi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „ihr" : „vous" : (20x)
vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* 8, 5; 9, 18;
vă *pron. pers. 2 pl. dat. neacc.* 8, 11; 9, 17;
-vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* 16, 16;
-vă *pron. pers. 2 pl. dat. neacc.* 8, 10; 8, 14;
voao *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* 1, 1; 1, 7; 8, 14; 9, 17;
voi *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* 3, 4; 8, 9; 8, 10; 8, 11; 9, 18; 10, 14; 16, 9; 16, 17; 16, 22;

vóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (4x)
voia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 25; 18, 16;
voie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 18; 11, 11;

voievód : (1478 DERS) : s. m. : „Heerführer, Feldherr" : „commandant" : (1x)
voivod *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 2;

voiníc : (1495 DERS) : s. m. : „tapfer" : „brave" : (1x)
voinicilor *subst. comun masc. pl. voc. art.* 8, 14;

vólnic : (1581 CORESI, EV. 99) : adj./s. : „frei" : „libre" : (2x)
cei volnici *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 14, 2;
mai volnici *adj. calificativ gradul comparativ masc. pl. nom./ac. neart.* 14, 2;

volnicíe : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Freiheit" : „liberté" : (3x)
volnicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 15; 8, 26;
volniciia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 5;

vóstru, voástră : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „eu(e)r(er)" : „votre" : (7x)
ai voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. gen./dat. sg.* 5, 13;
al vostru *adj. pron. pos. 2 masc. pl. gen./dat. sg.* 8, 7;
voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* 5, 11; 16, 8; 18, 19;
voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. pl.* 8, 5; 8, 8;

vrájbă : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Feindschaft" : „hostilité" : (1x)
vrajba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 14;

vrăjmáş : (1421 DERS) : s. m. : „Feind" : „ennemi" : (7x)
ale vrăjmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 14; 2, 14;
vrăjmaş *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 23;
vrăjmaşi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 18, 4;
vrăjmaşi *subst. comun masc. pl. voc. neart.* 11, 24;
vrăjmaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 17, 24;
vrăjmaşu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 15;

vrea : (1521 NEACŞU) : v. II : „wollen" : „vouloir, désirer" : (10x)
va vrea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 27; 11, 13;
vom *verb indicativ prezent 1 pl.* 5, 17;
vor vrea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 5, 3;
vrea *verb indicativ prezent 3 pl.* 8, 27;
vrînd *verb gerunziu* 1, 1; 6, 26; 10, 9; 12, 16; 17, 9;

vrédnic : (1551-1553 ES) : adj. : „würdig, gut, hochwertig" : „de bonne qualité" : (3x)
vrêdnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 17, 8;
vrêdnice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 6;
vrêdnice *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. neart.* 7, 6;

vréme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zeit" : „temps" : (22x)
vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10; 2, 7; 2, 19; 3, 7; 3, 20; 4, 1; 4, 22; 4, 24; 4, 26; 6, 20; 8, 2; 8, 9; 9, 6; 12, 4; 13, 20; 15, 2; 15, 27;
vrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 19; 13, 20; 18, 9; 18, 9;
vremi *subst. comun fem. sg. gen./dat. neart.* 13, 21;

vreodinioáră : (1581 CORESI, EV. 104.) : adv. : „einst" : „jadis" : (1x)
vrodinioară *adv. de timp* 7, 4;

vreún : (1559-1560 BRATU) : pron. nehot. : „irgendein" : „quelqu'un" : (3x)
vreunul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 16, 12;
vreunii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 5, 3; 8, 16;

Z

zavístie : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Missgunst" : „envie, jalousie" : (2x)
zavistiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 26; 2, 15;

zăboví : (c. 1551-1583 APOST. IORGA, *ap.* SLLF II, 339) : v. IV : „verweilen, verzögern" : „demeurer, tarder" : (2x)
zăbăvi *verb imp. 2 sg.* 11, 2;
zăboveşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 9, 1;

zăceá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „liegen" : „gésir" : (1x)
zăcînd *verb gerunziu* 15, 15;

zăvorî́ : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „verriegeln" : „verrouiller" : (1x)
zăvorîndu *verb gerunziu* 10, 5;

zéce : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zehn" : „dix" : (1x)
zêce *num. card. fem. nom./ac.* 16, 7;

zi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tag" : „jour, temps" : (5x)
zi *subst. comun fem. sg. voc. neart.* 18, 20;
zile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 14, 7;
zilele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 13, 22;
zilelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 18, 19;
ziua *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 7;

zíce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sagen" : „dire" : (65x)
a zice *verb infinitiv prezent* 1, 5; 1, 12; 8, 16;
ar zice *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* 2, 24;
ar fi zis *verb cond.-opt. perfect 3 sg.* 2, 20; 16, 5;
ară zice *verb cond.-opt. prezent 3 sg.* 1, 5;
au zis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 6; 2, 19;
să zicu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 12, 8;
zice *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 5; 17, 19;
zicea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 6, 13; 13, 13; 13, 18; 17, 1;
zicea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 2; 4, 6; 9, 28; 11, 12; 11, 20; 13, 11; 13, 12; 18, 6; 18, 12;
ziceai *verb indicativ imperfect 2 sg.* 16, 15;
zicere-am *verb cond.-opt. prezent 1 pl.* 13, 2;
zicînd *verb gerunziu* 6, 30; 8, 12; 9, 10; 9, 14; 9, 16; 9, 19; 9, 23; 9, 25; 10, 12; 11, 1; 11, 9; 12, 16; 13, 8; 13, 15; 18, 14; 18, 15; 18, 16; 18, 17; 18, 18;
zicîndu *verb gerunziu* 11, 17; 12, 2;
zicîndu-se *verb gerunziu* 17, 8;
zicu *verb indicativ prezent 1 sg.* 1, 2;
zisă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 4;
zise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 5; 6, 16; 6, 26; 8, 13; 9, 17; 10, 2; 10, 9; 10, 14; 10, 18; 11, 13; 12, 8; 12, 11;
ziseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 27; 8, 29;

zidí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bauen, erbauen, 2. schaffen" : „1. construire, bâtir, 2. créer" : (2x)
zidind *verb gerunziu* 16, 13;
zidindu-ne *verb gerunziu* 13, 20;

zidít : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 288) : adj. : „geschaffen" : „créé" : (1x)
cea zidită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 18, 7;

ziditór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Schöpfer" : „créateur" : (1x)
Ziditoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 11, 5;

zîmbí : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „lächeln" : „sourire": (1x)
zîmbi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 4;

zugrăví : (1563 CORESI, PRAXIU 396) : v. IV : „malen, bemalen" : „peindre" : (1x)
a zugrăvi *verb infinitiv prezent* 17, 7;

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bibliografia indicelui de cuvinte şi forme

BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament. Tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

AA = *Analele Academiei Române*. Academia Română, Bucureşti, Anul I (1867) ş.u.

ANON. CAR. = *Anonymus Caransebesiensis*... [Mihai Halici (tatăl), *Dictionarium Valachico-Latinum*, vechi glosar român-latin, c. 1650]. Publicat de Grigore Creţu în revista „Tinerimea română", noua serie, publicaţiune a Societăţii Literare cu acelaşi nume, sub direcţiunea lui Gregorie G. Tocilescu. Tipografia Corpului Didactic, Bucureşti, vol. I (1898), fasc. III, p. 326-380.

ANON. CAR.^{2} = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române*, [c. 1650]. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

APOST. IORGA = *Apostolul Iorga* [c. 1551-1583]. În G. Mihăilă, „Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559-1560)", în Ion Gheţie *et al.* (ed.), *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972, p. 301-345.

BGL = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Tipografia „Cărţilor Bisericeşti", Bucureşti, 1946. (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

BRATU = *Codicele popii Bratul (1559-1560)*. Grafie şi fonetică, morfologia, vocabularul, textul facsimilat, indice de cuvinte şi forme româneşti de C. Dimitriu. Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2006.

BRV = *Bibliografia românească veche (1508-1830)*. I, II, III/1-2 (Ed. I. Bianu şi N. Hodoş), Bucureşti, 1903-1912. III/3-8, IV (Ed. I. Bianu şi D. Simonescu), Bucureşti, 1936-1944.

CATEH. CALV. = *Catehismul Calvinesc impus clerului şi poporului român sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, 1656. Ediţie de George Barițiu. Tipografia lui W. Krafft, Sibiiu, 1879.

CAZ. DEALU = *Evanghelie învăţătoare* [...], Monastirea Dealu, 1644.

CAZ. GOV. = *Evanghelie învăţătoare* (*Govora, 1642*). Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

CCR = Timotei Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX, cu notiția literaria*, Blasiu, 1858.

CHEIA ÎNŢ. = *Cheia înţelesului*, scoasă pre limba rumânească de Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei [...], Bucureşti, 1678. În Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înţelesului*. Ediţie, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefaţă de Alexandru Mareş. Libra, Bucureşti, 2000.

COD. TOD. = Nicolae Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Martian* [sec. XVI-XVII]. Ediţiunea Academiei Române, Librăriile Socec et. Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti; Otto Harrassowitz, Leipzig; Gerold et Comp., Wiena, 1914.

COD. VOR.[2] = *Codicele voroneţean* [c. 1563-1583]. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

CORESI, CAZ. = Coresi, *Cazania* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drîmba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

CORESI, EV. = Coresi, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învăţătură* [*Cazania a II-a*], Braşov, 1581. În Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I: Textul. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1914.

CORESI, ÎC. = *Întrebare creştinească*, [tipărită de] diaconul Coresi şi Tudor diacul, Braşov [c. 1559-1560]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi*, [1570]. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

CORESI, MOLIT. = Coresi, *Molitevnic rumânesc* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drîmba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 189-211.

CORESI, PRAXIU = Coresi, *Lucrul apostolesc* sau *Praxiul*, Braşov, 1563. În *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, reproduse în facsimile de I. Bianu. IV. *Lucrul apostolesc – Apostolul* tipărit de diaconul Coresi la Braşov, la anul 1653. Tiparul „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930.

CORESI, PRAV. = Coresi, *Pravila*, Braşov [c. 1560-1562]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 129-257.

CORESI, PS. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

CORESI, TE.[2] = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Braşov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Măniceşti, 1574*. Ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

COSTIN, L. = Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [a. 1675]. În *Opere*. Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

COSTIN, N. = Miron Costin, *De neamul moldovenilor* [c. 1675]. În *Opere*. Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă – lepăda*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădă – lojniţă*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române: 1374-1600*. Redactor responsabil Gh. Bolocan. Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

DIR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareş. Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

DIRB = *Documente privind istoria României. B. Ţara Românească*. Vol. I-IV. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1954.

DIRC = *Documente privind istoria României. Veacul XI, XII şi XIII. C. Transilvania*. Vol. I (1075-1250). Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera D, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI)*. Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*. Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DOS. LIT.[2] = Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679)*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOS. MOLIT. = Dosoftei, *Molitvenic de-nţăles* [...]. *Trebnic*, Tiparniţa Sfintei Mitropolii, Iaşi, 7189 [1681].

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an*, [Iaşi], 7191 [1683].

DOS. VS = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petrêcerea svinţilor*, Iaşi, 1682.

DR = *Dacoromania*. Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Puşcariu. Cluj, Anul I (1920-1921) ş. u.; [vol. X] Comitetul de redacţie: G. Giuglea, Şt. Paşcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu; [vol. XI] Directori: Şt. Paşca şi E. Petrovici.

DRĂGANU = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei*. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1933. (Academia Română. Studii şi cercetări. XXI).

DRH = M. Berza *et alii*, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Comitet de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduţiu, Leon Şimanschi. Editura Academiei, Bucureşti, 1969-1974. Volumul XIX (1626-1628) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXIII (1635-1636) [volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache]: 1969. *B. Ţara Românească*. Editura Academiei, Bucureşti, 1965-1974. Volumul XXI (1626-1627) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965; volumul XXIII (1630-1632) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969. *C. Transilvania*. Editura Academiei, Bucureşti, 1977-2006. Volumul XI (1356-1360) [volum întocmit de Ştefan Pascu]: 1981. *D. Relaţii între Ţările Române*. Editura Academiei, Bucureşti, 1977-. Volumul I (1222-1456) [volum întocmit de Ştefan Pascu *et alii*]: 1977.

ES = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, *1551-1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

EUSTR. PRAV. = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41].

FL. DAR. = *Floarea darurilor* [Manuscris din 1680; Biblioteca Academiei Române, cota 1436, *ap*. DLR].

GCR = M. Gaster, *Chrestomaţie română*. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez... Vol. I: *Introducere*, *gramatică*, *texte (1550-1710)*. Vol. II: *Texte (1710-1830)*. *Dialectologie*, *literatură populară*, *glosar*. F. A. Brockhaus – Socec & Co., Leipzig – Bucureşti, 1891.

GHEŢIE = Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

GLOS. B = *Glosele Bogdan* [c. 1516-1636]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea: Catehismul lui Coresi*, *Pravila lui Coresi*, *Fragmentul Todorescu*, *Glosele Bogdan*. Ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

H^2 = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brâncuş. Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

HC = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Typografia Societatii Academice Romane (Laboratorii Romani), Bucureşti. Tomul I. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-linguistic de... Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă, 1879. Tomul III. Istoria limbei române. Partea I: Principie de linguistica, 1881.

HC^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu [...]; Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*…; Tomul III. *Istoria limbei române*. Partea I. *Principie de linguistică*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Vol. I-III. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983-1987.

HERODOT = Herodot, *Istorii*, 1668-1670 [copie din 1801]. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu, prefaţă, studiu filologic, note şi glosar de Liviu Onu, indice de Lucia Şapcaliu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

IEUD = *Manuscrisul de la Ieud*: *1621-1633*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie. Editura Academiei, Bucureşti, 1977.

IORGA, S.D. I-XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*. Vol. I-XXXI. Editura Minerva, Bucureşti, 1901-1916.

IORGA, LB. = N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1688 şi Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*. În „Analele Academiei Române", Istorie, 1, II, t. XXXVIII, 1915-1916.

ÎNDR. = *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab), Tîrgovişte, 1652. În *Îndreptarea legii – 1652*. Ediţie de acad. Andrei Rădulescu *et al*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1962.

ÎNV. = *Învăţături preste toate zilele*, Cîmpulung, 1642 (şi în GCR I).

JAHRESBER. = Gustav Weigand [Leiter des Instituts], *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache* (Rumänisches Seminar) zu Leipzig. Leipzig, Johann Ambrosius Barth. Vol. I (1894) ş.u.

LDSR = Lucia Djamo-Diaconiţa, *Limba documentelor slavo-române din Ţara Românească din sec. XIV-XVI*. Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1974.

MARD. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1900.

MĂRG. = Ioan Zlataust, *Mărgăritare, adică cuvinte de multe feliuri*, Bucureşti, 1691.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală* [1620]. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NEAGOE = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* [1654]. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

NEACŞU = Stela Toma, *Scrisoarea lui Neacşu* [1521]. În *Crestomaţie de literatură română veche*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32-33.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru. Izvodit cu mare socotinţă den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumâneaască...*, Bălgrad, 1648. [Ed. modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

ORIG. SCR. = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1985.

PO = *Palia de la Orăştie*, *1581-1582*. Text, facsimile, indice, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

PRAV. GOV. = *Pravila dela Govora* [1640]. *Pravila bisericească numită Cea mică*, tipărită mai întîiu la 1640, în Mănăstirea Govora. Publicată acumu în transcripţiune cu litere latine de Academia Română. Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1884.

PRAV. MOLD. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Iaşi, [1646], însoţită: 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească întrupată în *Îndreptarea legii a lui Matei Basarab*, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrogneţ. (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Carol Göbl, Bucureşti, 1912.

PRL = *Pravila ritorului Lucaci*, Putna, [1581]. Text stabilit, sudiu introductiv şi indice de Ion Rizescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte. [1573-1578]*. Ediţiune critică de I. A. Candrea. I: Introducere. II: Textul şi glosarele. Bucureşti, Socec et Comp., 1916. (Comisia istorică a României). [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PS. H. = *Psaltirea Hurmuzachi* [înc. sec. XVI]. Vol. I-II. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană. Ms. 449 BAR* [c. 1573-1578]. Publicată de I. Bianu. Tomul I. Textul în facsimile şi transcriere cu variante din Coresi (1577). Ediţiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1889.

PS. V. = *Psaltirea voroneţeană* [c. 1551-1558]. În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", editată de Gr. G. Tocilescu. Bucureşti, 1910-1911, XI (p. 443-467) şi XII (p. 194-209 şi p. 473-487).

Ş. TAINE = *Şeapte taine a Besearicii sau Pravila pe scurt aleasă*, Iaşi, 1644.

SICR. DE AUR = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, Sas-Sebeş 1683. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Anton Goţia. Editura Minerva, Bucureşti, 1984. (Restitutio).

SLLF= *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. I-III. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969-1974.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român*. [Manuscris de pe la 1660; Biblioteca Academiei Române, cota 312].

SUCIU = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*. Vol. I-II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967-1968.

TETRAEV. = *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta del Tetraevanghelion del 1574* (ms. del Museo Britanico: Harley 6311 b), e publicata per la prima volta da M. Gaster. În „Archivio glotto-logico italiano", vol. XII, p. 197-254; *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561* [corectat de I. Bianu], prelucrat de dr. M. Gaster. Imprimeriile Statului, Bucureşti, 1929.

TIKTIN = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Vol. I-III. Staatsdruckerei, Bucureşti, 1903-1911-1924; Tiktin^2 I-III. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden – Freiburg, 1986-1989; Tiktin^3 I-III. Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005.

URECHE = Grigore Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei şi viaţa lor* [*Letopiseţul Ţării Moldovei*, c. 1640]. În *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu. Tomul I. Bucureşti 1872.

URECHE^2 = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1640]. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

URIC. = Theodor Codrescu, *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave*, *anaforale şi alte acte din suta a XV-XIX*, *atingătoare de Moldova*. Vol. I-XXV. Tipografia „Buciumului Român", Iaşi, 1852-1895; pentru vol. I, II, III, vezi şi ediţia a 2-a, Iaşi, 1871-1893.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)*. Ediţie de J. Byck. Editura Fundaţiilor, Bucureşti, 1943.

VARLAAM, L. = *Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul* [c. 1608-1613]. Ediţie jubiliară dedicată Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii. Ediţie, notă asupra ediţiei şi glosar de Oana Panaite, prefaţă şi revizuirea transcrierii interpretative de Eugen Munteanu. Editura Trinitas, Iaşi, 2007.

VARLAAM, R. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*, [Dealu, 1645]. Ediţie de text, studiu filologic şi lingvistic de Mirela Teodorescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

B. Bibliografia prefeţei şi a comentariilor

AESCHINES = Aeschines, *De falsa legatione*, în *Eschine. Discours*, vol. 1, Les Belles Lettres, Paris, 1927.

AESCHINES = Aeschines, *In Timarchum*, în *Eschine. Discours*, vol. 1, Les Belles Lettres, Paris, 1927.

AETIUS = Aetius, *Placita philosophorum*, în *Doxographi Graeci*, Reimer, Berlin, 1879.

AFTONIUS = Aftonius, *Progymnasmata*, Teubner, Leipzig, 1926.

ALBINUS = Albinus, *Epitome doctrinae Platonicae*, în *Albinos. Epitome*, Les Belles Lettres, Paris, 1945.

ALEXANDRU DIN AFRODISIA = Alexandru din Afrodisia, *In Aristotelis Topicorum commentaria*, în *Commentaria in Aristotelem Graeca* 2.2, Reimer, Berlin, 1891.

ARISTOTEL = Aristotel, *Ethica Eudemia*, Teubner, Leipzig, 1884.

ARISTOTEL = Aristotel, *Ethica Nicomachea*, Clarendon Press, Oxford, 1894.

ARISTOTEL = Aristotel, *Historia animalium*, în *Aristote. Histoire des animaux*, vol. 1-3, Les Belles Lettres, Paris, 1964-1968-1969.

ARISTOTEL = Aristotel, *Rhetorica*, Clarendon Press, Oxford, 1959.

ATANASIE AL ALEXANDRIEI = Atanasie al Alexandriei, *Sermo pro iis qui saeculo renuntiarunt*, în *Patrologia Graeca*, J. P. Migne (ed.), vol. 28, coll. 1409-1420, Lutetiae Parisiorum, Paris, 1857.

B 1688/ BIBL. 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament. Tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BIBLIA 2001/ ANANIA = *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Versiune întocmită de I. P. S. Bartolomeu Valeriu Anania. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001.

CICERO = Cicero, *Tusculanae disputationes*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 1927.

CÂNDEA = Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.

CLEMENT ALEXANDRINUL = Clement Alexandrinul, *Paedagogus*, în Clément d'Alexandrie, *Le pédagogue*, 3 vols., Les Éditions du Cerf, Paris, 1960-1965-1970.

DAMASCIUS = Damascius, *In Phaedonem*, în *The Greek commentaries on Plato's Phaedo*, vol. 2, North-Holland, Amsterdam, 1977.

DAVID NEOPLATONICUL = David Neoplatonicul, *Prolegomena philosophiae*, Reimer, Berlin, 1904.

DEIßMANN = Adolf Deißmann, *Die Hellenisierung des semitischen monotheismu*s, în seria *Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur*, Teubner, Leipzig, 1903, p. 161-177.

DEIßMANN =Adolf Deißmann, *Das vierte Makkabäerbuch*, în E. Kautzsch, *Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments*, II- *Die Pseudoepigraphen des Alten Testaments*, Tübingen/ Freiburg im Breisgau/ Leipzig, 1900, p. 149-177.

DEMOSTENE = Demostene, *In Midiam*, în *Demosthenis orationes* 2.1, Clarendon Press, Oxford, 1907.

DE SILVA = David A. de Silva, *4 Macabees. Introduction and Commentary on the Greek Text in Codex Sinaiticus*, Brill, Leiden-Boston, 2006.

DIDIM CEL ORB = Didim cel Orb, *Commentaria in Ecclesiasten*, în *Didymos der Blinde. Kommentar zum Ecclesiastes*, 3 vols., Habelt, Bonn, 1969-1970-1972.

DIOGENE LAERTIOS = Diogene Laertios, *Vitae philosophorum*, Clarendon Press, Oxford, 1964.

DUPONT-SOMMER = André Dupont-Sommer, *Le Quatrième Livre des Macabées*, H. Champion, Paris, 1939.

EUSTRATIUS = Eustratius, *In Aristotelis Ethica Nicomachea VI Commentaria*, Reimer, Berlin, 1892.

FILON = Filon, *De cherubim*, în *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. 1, Reimer, Berlin, 1896.

FILON = Filon, *De mutatione nominum*, în *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. 3, Reimer, Berlin, 1898.

FILON = Filon, *De specialibus legibus*, în *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. 5, Reimer, Berlin, 1906.

FILON = Filon, *Quod deterius potiori insidiari soleat*, în *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. 1, Reimer, Berlin, 1896.

FILON = Filon, *Quod omnis probus liber sit*, în *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. 6, Reimer, Berlin, 1915.

FILOTEI = *Biblia sau Testamentul vechiu şi nou* [...] tipărit [...] prin binecuvîntarea [...] iubitoriului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D. D. Filoteiu, Buzău, [vol. V] 1856.

FREUDENTHAL = Jacob Freudenthal, *Die Flavius Josephus beigelegte Schrift uber die Herrschaft der Vernunft* (*IV Makkabaerbuch*), *eine Predigt aus dem ersten nachchristlichen Jahrhundert*, Schletter'sche Buchhandlung (H. Skutch), Breslau, 1869.

GALENUS = Galenus, *De propriorum animi cuiuslibet affectuum dignotione et curatione*, în *Corpus medicorum Graecorum* 5.4.1.1, Teubner, Leipzig, 1937.

HADAS = Hadas, Moses, *The Third and Fourth Books of Maccabees*, Harper, New York, 1953.

HERODIANUS = Herodianus, *Ab excessu divi Marci*, Teubner, Leipzig, 1922.

IOAN FILOPON = Ioan Filopon, *De aeternitate mundi*, Teubner, Leipzig, 1899.

IOAN HRISOSTOM = Ioan Hrisostom, *Homiliae de statuis*, în *Patrologia Graeca*, J. P. Migne (ed.), vol. 49, coll. 15-222, Lutetiae Parisiorum, Paris, 1862.

IOSEF FLAVIUS = Iosef Flavius, *Antiquitates Iudaicae*, în *Flavii Iosephi opera*, vols. 1-4, Weidmann, Berlin, 1887-1885-1892-1890.

ISOCRATE = Isocrate, *Areopagiticus*, în *Isocrate. Discours*, vol. 3, Les Belles Lettres, Paris, 1942.

ISOCRATE = Isocrate, *Panathenaicus*, în *Isocrate. Discours*, vol. 4, Les Belles Lettres, Paris, 1962.

ISOCRATE = Isocrate, *Panegyricus*, în *Isocrate. Discours*, vol. 2, Les Belles Lettres, Paris, 1938.

LIDDELL-SCOTT = *A Greek-English Lexicon*, comp. by Henry George Liddell and Robert Scott, with a revised Supplement, Clarendon Press, Oxford, 1996.

LUCK = U. Luck, *Makkabäerbücher*, în Kurt Galling (ed.), *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handbuch für Theologie und Religionswissenschaft* (...), Mohr Siebeck, Tübingen, 1960, vol. IV, col. 620-623.

MELETIUS, *De natura hominis*, în *Anecdota Graeca e codd. Manuscriptis bibliothecarum Oxoniensium*, vol. 3, Oxford University Press, Oxford, 1836.

MICU = *Biblia*, *adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a celii Noao*, *care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti* [...], Blaj, 1795. [Versiunea Samuil Micu, ed. modernă: Roma, 2000].

MLD VII = *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, *Biblia 1688. Pars. VII. Regum I*, *Regum II*, Al. Andriescu, Paul Miron, Gabriela Haja (coord.), *Comentarii* de Adrian Muraru, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2008.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45*; conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

OSTROG = *Библиѧ сиречь книгы Ветхаго и Новаго Завета по ѩзыкоу словенскоу* [...], Ostrog, 1581.

PLATON = Platon, *Phaedrus*, în *Platonis opera*, vol. 2, Clarendon Press, Oxford, 1901.

PLATON = Platon, *Phaedo*, în *Platonis opera*, vol. 1, Clarendon Press, Oxford, 1900.

PLATON = Platon, *Respublica*, în *Platonis opera*, vol. 4, Clarendon Press, Oxford, 1902.

PLUTARH = Plutarh, *Aetia Romana et Graeca*, în *Plutarchi moralia*, vol. 2.1, Teubner, Leipzig, 1935.

PLUTARH = Plutarh, *De latenter vivendo*, în *Plutarchi moralia*, vol. 6.2 (ediţia a doua), Teubner, Leipzig, 1959.

PLUTARH = Plutarh, *Non posse suaviter vivi secundum Epicurum*, în *Plutarchi moralia*, vol. 6.2 (ediţia a doua), Teubner, Leipzig, 1959.

PORFIR = Porfir, *Sententiae ad intelligibilia ducentes*, Teubner, Leipzig, 1975.

POSIDONIUS = Posidonius, *Fragmenta*, în *Posidonios. Die Fragmente*, vol. 1, De Gruyter, Berlin, 1982.

PROCLUS = Proclus, *In Platonis Parmenidem*, în *Procli philosophi Platonici opera inedita*, vol. 3, Durand, Paris, 1864.

PROCLUS = *In Platonis Alcibiadem I*, în *Proclus Diadochus. Commentary on the first Alcibiades of Plato*, North-Holland, Amsterdam, 1954.

SEPT. ENGL. = *A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included under That Title*, Albert Pietersma and Benjamin G. Wright (ed.), Oxford University Press, New York – Oxford, 2007.

SEPT. FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἅπάντα. Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia*, *Graece*, a viro doctissimo recognita et emendata, variisque lectionibus aucta et illustra, Frankofurti ad Moenum, apud Andreae Wecheli haeredes, 1597.

SEPT. NEC = *Septuaginta III*: *1-2 Paralipomene*, *1-2 Ezdra*, *Ester*, *Iudit*, *Tobit*, *1-4 Macabei*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Băltăceanu, Gheorghe Ceauşescu, Ştefan Colceriu, Vichi Dumitriu, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaş (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2005.

SEPT. GERM. = *Septuaginta Deutsch. Das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*, in Yusammenarbeit mit Eberhard Bons, Kai Brodersen, Helmut Engel, Heinz-Josef Fabry, Siegfried Kreuzer, Wolfgang Orth, Martin Rösel, Helmut Utzschneider, Dieter Vieweger und Nikolaus Walter, herausgegeben von Wolfgang Kraus und Martin Karrer, Deutesche Bibelgesellschaft, zweite, verbesserte Auflage, Stuttgart, 2010.

SEPT. RAHLFS = *Septuaginta*, *id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*, edidit Alfred Rahlfs, Editio altera quam recognovit et emendavid Robert Handhart, duo volumo in uno, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1979.

SEPT. VEN. = *Ἡ θεία Γραφὴ δηλαδὴ Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ἅπαντα. Divina Scriptura nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia* [...], παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ [...], Venetiis, MDCLXXXVII.

SVF II = *Stoicorum Veterum Fragmenta*, vol. II, edidit Hans Friedrich August von Arnim, Lipsiae, 1902.

SVF III = *Stoicorum Veterum Fragmenta*, vol. III, edidit Hans Friedrich August von Arnim, Lipsiae, 1903.

SEXTUS EMPIRICUS = Sextus Empiricus, *Adversus Mathematicos*, în Sexti Empirici opera, voll. 2-3 (ediţia a doua), Teubner, Leipzig, 1914-1961.

THEON ALEXANDRINUL = Theon Alexandrinul, *Progymnasmata*, în *Rhetores Graeci*, vol. 2, Teubner, Leipzig, 1854.

VASILE DE SELEUCIA = Vasile de Seleucia, *Sermones XLI*, în *Patrologia Graeca*, J. P. Migne (ed.), vol. 85, coll. 28-474, Migne, Parisiis, 1864.

ABREVIERI

a. = ante
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
ags. = anglosaxon
ahd. = vechi german literar
alb. = albanez
antr. = antroponim
ap. = apud
arab = arăbesc
aram. = aramaic
arom. = aromân
art. = articol
asir. = asirian
aux. = auxiliar
av. = avestic
babylon. = babilonean
băn. = bănăţean
bg. = bulgăresc
c. = circa
ceh. = cehesc
cf. = confer
cond. = condiţional
conj. = conjuncţie
criș. = crișean
dat. = dativ
dial. = dialect, dialectal
dr. = dacoromân
ebr. = ebraic
engl. = englezesc
egipt. = egiptean
f. = feminin
ğagat. = dial. tc. al uzbecilor
gen. = genitiv
germ. = german
germ. com. = germanic comun
germ. elveţ. = germana elveţiană
got. = gotic
gr. = grec(esc)
gr. biz. = grecesc bizantin
i.-e. = indoeuropean
istrorom. = istroromân
invar. = invariabil
în expr. = în expresia
kaikav. = dial. kaiakavian
karaim. = dial. tăt.
kazan. = dial. tc. de la Kazan
lat. = latin, latinesc
lat. med. = latina medievală
lat. sav. = latina savantă
loc. adv. = locuţiune adverbială
m. = masculin
magh. = maghiar
maram. = maramureşean
mhd. = medio-german literar
mgl. = meglenoromân
mgr. = mediogrecesc
mold. = moldovenesc
ms. = manuscris
munt. = muntenesc
n. = neutru
năsăud. = năsăudean
ngr. = neogrecesc
nhd. = nou german literar
nslov. = neosloven
part. = participiu
pers. = persan
pl. = plural
plur. tant. = plurale tantum
polon. = polonez
pref. = prefix
prep. = prepoziţie
prin ext. = prin extensie
priv. = privativ
pron. = pronume
rom. com. = românesc comun
rus. = rusesc
sam. = samarinean
săs. = săsesc
s.-cr. = sîrbo-croat
sg. = singular
sir. = sirian
sîrb. = sîrbesc
sl. = slav
sl. bis. = slavonesc, slav bisericesc
sl. c. = slav comun
slov. = slovac
sloven. = slovenesc
sorb. j. = soraba de jos
subst. = substantiv
suf. = sufix
tăt. = tătărăsc
tc. = turcesc
tc. tăt. = turco-tătar
toh. = toharic
top. = toponim
trepp. = din Tărpiu (săs. Treppen), în Transilvania
ucr. = ucrainean
vb. = verb
vbavar. = vechi bavarez
vbg.= vechi bulgăresc
vfr. = vechi francez
vgr. = vechi grecesc
viit. = viitor
vind. = vechi indian
vnord. = vechi nordic
vrom. = vechi românesc
vrus. = vechi rusesc
vsîrb. = vechi sîrbesc
vsl. = vechi slav

ANEXE

Micu, pag. 883-884

A lui Iosif Flavie

Cuvînt înainte

Cartea aceasta, carea să zice a lui Iósip, pentru că de Iósip Flávie ar fi scrisă, nici Sfinţii Părinţi nu o cunosc dumnezeiască, nici în toate bibliile greceşti să află, nici în canonul cărţilor jidoveşti, nici în bibliile latineşti nu iaste, pentru acêea nici întru această biblie nu am voit de nou a o tălmăci, ci precum să află în bibliia cea vêchie românească o am lăsat şi numai pentru acêea o am pus aici, că s-au aflat în cea vêchie românească, amintrilea, loc întră cărţile Sfintei Scripturi nu poate să aibă.
[883/1]

Cap 1

[**1.**] Preafilosofesc cuvînt vrînd a arăta, de iaste singur stăpînitoriu patimilor cel bun credincios gînd, sfătuire-aş, dară, voao direpт ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie. [**2.**] Pentru că şi de treabă iaste spre ştiinţă la tot cuvîntul şi, într-alt chip, a ceii prea mare bunătăţi, zic, dară, înţelepciunii cuprinde laudă. [**3.**] De să arată, dară, gîndul a birui celor opritoare patimi ale înţelepciunii de lăcomiia pîntecelui şi de poftă, [**4.**] iară şi de ale direptăţii contenitoare patimi a birui să arată, în ce chip răului năravu şi celor ale vitejiei contenitoare patimi a mîniei şi uciderii şi durerii. [**5.**] Cum, dară, poate fi, ar zice neştine, de biruiêşte gîndul patimile, uitarea şi neştiinţa nu stăpînêşte? De rîs ispitindu-să a zice. [**6.**] Pentru că nu biruiêşte gîndul patimile sale, ce cêle ce sînt împrotiva direptăţii şi vitejiei şi întregii firi; şi pre acêstea nu ca doară să le surpe, ci ca nu la iale să se supuie. [**7.**] De multe părţi, dară, şi de airilea aş putea voao să arăt că singur ţiitoriu iaste patimilor gîndul; *[883/2]* [**8.**] ci mult mai vîrtos aceasta a dovedi dintru bărbăţiia celor ce pentru bunătate au murit, a lui Eleazár şi a celor şêpte fraţi şi maicei lor. [**9.**] Pentru că toţi aceştia, cêle pînă la moarte dureri nepregetîndu-le, dovediră că biruiêşte gîndul patimile. [**10.**] Pentru bunătăţi, dară, slobod sînt a lăuda pre bărbaţii cei ce pre acêea vrême pentru bună bunătate au murit cu maică-sa, iară pentru cinste ferici-i-aş. [**11.**] Pentru că, lăudîndu-se nu numai de cătră toţi oamenii de vitejie şi răbdare, ce încă şi de ceia ce i-au căznit, pricină fură a să surpa cea deasupra limbii tirănie, biruind pre tirani cu răbdarea, cît a să curăţi fu prin ei moşiia. [**12.**] Ci şi pentru cêea ce cercăm acuma zice, dară, slobod va fi, începînd povêstea în ce chip avem obicêiu a face, şi aşea la cuvîntul care iaste pentru ei mă voiu învîrteji, mărire dînd celui întru tot înţelept Dumnezeu.

[**13.**] Cercăm, dară, acum de singur ţiitoriu iaste patimilor gîndul. [**14.**] Şi alêgem ce poate fi gîndul şi ce e patima şi cîte-s ale patimilor chipuri şi de biruiêşte gîndul pre toate acêstea. [**15.**] Gîndul iaste, dară, minte, cu *[884/1]* direpт cuvînt, mai cinstind viiaţa înţelepciunei. [**16.**] Şi înţelepciunea iaste cunoaştere dumnezeieştilor şi omeneştilor lucruri şi ale acestor pricini. [**17.**] Aceasta, dară, iaste a legii învăţătură, prin carea cêle dumnezeieşti cu cinste şi cêle omeneşti cu

Filotei, pag. 503-504

A lui Iosip Flavie

Cuvînt înainte

Cartea aceasta, care să zice a lui Iosip, pentru că de Iosip Flavie ar fi scrisă, nici Sf. Părinţi nu o cunosc dumnezeiască, nici în toate Bibliile greceşti să află, nici în canonul cărţilor evreieşti, nici în Bibliile latineşti nu este, pentru aceia nici într-această Biblie n-am voit de nou a o tălmăci, ci precum să află în Biblia cea vechie românească o am lăsat, şi numai pentru aceia o am pus aici, că s-au aflat în cea vechie românească, almintrilea loc între cărţile Sfintei Scripturi nu poate să aibă (aşadar şi noi într-această de acum tipărire[1] am lăsat-o iarăşi fără altă tălmăcire, spre aducirea aminte de antica limbă vorbitoare romană).

Cap 1

[**1.**] Preafilosofesc cuvînt vrînd a arăta, de este singur stăpînitor patimilor cel bun credincios gînd, sfătuirea-şi dar vouă direpт ca să luaţi aminte cu osîrdie la filosofie. [**2.**] Pentru că şi de treabă este spre ştiinţă la tot cuvîntul, şi într-alt chip, a cei prea mare bunătăţi, zic, dar, înţelepciunii cuprinde laudă. [**3.**] De să arată, dar, gîndul a birui celor opritoare patimi ale înţelepciunii de lăcomia pîntecelui şi de poftă, [**4.**] iar şi de ale dreptăţii contenitoare patimi a birui să arată, în ce chip răului năravu şi celor ale vitejiei contenitoare patimi: a mîniei şi uciderei şi durere. [**5.**] Cum, dar, poate fi, ar zice neştine, de biruieşte gîndul patimile, uitarea şi neştiinţa nu stăpîneşte? De rîs ispitindu-se a zice. [**6.**] Pentru că nu biruieşte gîndul patimile sale, ci cele ce sînt împrotiva dreptăţii şi vitejiei şi întregii firi şi pre acestea nu că doar să le surpe, ci ca nu la ele să se supuie. [**7.**] De multe părţi, dar, şi de airilea, aşi putea vouă să arăt că singur ţiitor este patimilor gîndul, [**8.**] ci mult mai vîrtos aceasta a dovedi dintru bărbăţia celor ce pentru bunătate au murit, a lui Eleazar şi a celor şapte fraţi şi a maicii lor. [**9.**] Pentru că toţi aceştia, cele pînă la moarte dureri nepregetîndu-le, dovediră că biruieşte gîndul patimile. [**10.**] Pentru bunătăţi, dar, slobod sînt a lăuda pre bărbaţii cei ce pre acea vreme pentru bună bunătate au murit cu maica sa, iar pentru cinste ferici-i-aşi. [**11.**] Pentru că, lăudîndu-se nu numai de către toţi oamenii de vitejie şi răbdare, ci încă şi de cei ce i-a căznit, pricină fără a se surpa cea deasupra limbii tirănie, biruind pre tiran cu răbdarea, cît a se curăţi fu prin ei moşia. [**12.**] Ci *[504]* şi pentru ceia ce cercam acum a zice, dar, slobod va fi, începînd povestea în ce chip avem obiceiu a face, şi aşa, la cuvîntul care este pentru ei mă voiu învîrteji, mărire dînd celui întru tot înţelept Dumnezeu.

[**13.**] Cercăm, dar, acum de singur ţiitor este patimilor gîndul. [**14.**] Şi alegem ce poate fi gîndul şi ce este patima şi cîte sînt ale patimilor chipuri şi de biruieşte gîndul pre toate acestea. [**15.**] Gîndul este, dar, minte cu direpт cuvînt, mai cinstind viaţa înţelepciunei. [**16.**] Şi înţelepciunea este cunoaşterea dumnezeieştilor şi omeneştilor lucruri şi a acestora pricini. [**17.**] Aceasta, dar, este a legii învăţătură, prin

[1] Adică din anul dela Hristos, 1856.

Micu, pag. 884

folos le învăţăm. [**18.**] Iară chipurile înţelpciunii sînt: mintea, dreptatea, vitejiia şi întregăciunea minţii. [**19.**] Iară mai chiiar decît toate iaste mintea, dintru carea, dară, gîndul biruiêşte patimile. [**20.**] Şi firile patimilor sînt cêle cuprinzătoare doao: dulceaţa şi durêrea. Şi, dintr-acêstea amîndoao şi prejur suflet iaste. [**21.**] Şi multe-s şi pregiur dulceaţă şi următoare sînt durerilor patimilor. [**22.**] Mai nainte, dară, de dulceaţă iaste pofta şi după dulceţi bucuriia. [**23.**] Şi mai nainte de durêre iaste frica şi după durêre, măhnirea; [**24.**] iară măniia de obşte patimă iaste dulceţii şi durerii, de va cugeta neştine cînd s-au întîmplat la el. [**25.**] Iară întru dulceaţă iaste şi voia cea cu rău năravv, mai cu multe chipuri fiind decît toate patimile, [**26.**] însă la suflet mîndriia, iubirea de argint, iubirea de price şi zavistiia, [**27**] iară la trup: a mînca de toate şi a mînca singur. [**28.**] Precum doao răsăditури trupului şi sufletului fiind dulceaţea şi durêrea, multe sînt odraslele răsăditurilor acestora, [**29.**] dintru carele pre fieştecarea cel atotlucrătoriu gînd curăţîndu-le şi plivindu-le şi adăpîndu-le şi în tot chipul mai turnîndu-le, dumesticêşte cêle ale năravurilor şi ale patimilor materii. [**30.**] Pentru că gîndul iaste povăţuitoriu bunătăţilor, iară patimilor singur ţiitoriu.

Şi caută oarece întîiu pentru el din cêle opritoare fapte ale întregăciunii minţii; că singur ţiitoriu iaste patimilor gîndul. [**31.**] Iară întregăciunea minţii iaste biruinţa poftelor; [**32.**] şi dintru pofte, unele sînt sufleteşti, altele trupeşti; şi acestora amîndurora gîndul să arată a birui. [**33.**] Eu aşa socotesc. [**34.**] De din cêle din apă poftind şi din pasări şi din dobitoace şi de toate fêliurile de mîncări care sînt oprite noao după lêge ne ferim şi pentru a gîndului biruinţă? Pentru că să opresc ale poftelor patimi, întorcîndu-se de mintea cea întreagă, şi să înfrînează toate ale trupului porniri de gînd.

Cap 2

[**1.**] Şi ce lucru minunat iaste de să izmenesc poftele sufletului cătră partea frumsêţelor? [**2.**] Cu aceasta, dară, cel întreg la minte Iósip să laudă că cu gîndul au biruit patima cea rea. [**3.**] Pentru că tinăr şi în vîrstă fiind cătră împreunare, izmeni cu gîndul a patimilor strechêre. [**4.**] Şi nu numai a ceii dulce patimi lovitură de strêchie să arată gîndul a birui, ci şi toată pofta. [**5.**] Zice, drept acêea, lêgea: „Să nu pofteşti pre muiêrea aproapelui tău, nici cîte sînt ale aproapelui tău.” [**6.**] Însă, ca cum a *[884/2]* nu pofti noi au zis lêgea, cu mult mai mult ne-ar adeveri pre noi, că gîndul ar putea birui pre pofte, ca şi pre cêle opritoare patimi ale dreptăţii.

[**7.**] De vrême ce, precum neştine are năravv a mînca singur şi, la pîntece fiind lacom, să mută cu certarea, au nu aiêvea iaste că gîndul iaste domn patimilor? [**8.**] Îndată dară-i cu lêgea petrecînd şi de iaste cineva iubitoriu de argint, silêşte chipul lui, împrumutînd pe cei lipsiţi fără de camătă. [**9.**] Şi împrumutarea săptămînilor sosind, tăind din datorie, măcar scump de va fi neştine, de lêge să biruiêşte cu aducerea aminte a gîndurilor, nici de iznoavă cercînd secerăturile, nici viile.

Şi la cêlelalte poate a să cunoaşte aceasta, că gîndul iaste cel ce biruiêşte patimilor, [**10.**] pentru că lêgea şi cea cătră

Filotei, pag. 504-505

care cele dumnezeieşti cu cinste şi cele omeneşti cu folos le învăţăm. [**18.**] Iar chipurile înţelepciunii sînt: mintea, dreptatea, vitejia şi întregăciunea minţii. [**19.**] Iar mai chiar decît toate este mintea, dintru care, dar, gîndul biruieşte patimile. [**20.**] Şi firile patimilor sînt cele cuprinzătoare două: dulceaţa şi durerea. Şi dintr-acestea amîndouă, şi prejur suflet este. [**21.**] Şi multe sînt şi prejur dulceaţă şi următoare sînt durerilor patimilor. [**22.**] Mai nainte, dar, de dulceaţă este pofta şi după dulceţi bucuria. [**23.**] Şi mai nainte de durere este frica şi după durere, mîhnirea; [**24.**] iar mînia de obşte patimă este dulceţii şi durerii, de va cugeta neştine cînd s-a întîmplat la el. [**25.**] Iar întru dulceaţă este şi voia cea cu rău năravv, mai cu multe chipuri fiind decît toate patimile, [**26.**] însă la suflet: mîndria, iubirea de argint, iubirea de price şi zavistia, [**27.**] iar la trup: a mînca de toate şi a mînca singur. [**28.**] Precum două răsăditури trupului şi sufletului fiind dulceaţa şi durerea, multe sînt odraslele răsăditurilor acestora, [**29.**] dintru care pre fiecare cel atotlucrător gînd curăţîndu-le şi plivindu-le şi adăpîndu-le şi în tot chipul mai turnîndu-le, dumesniceşte cele ale năravurilor şi ale patimilor materii. [**30.**] Pentru că gîndul este povăţuitor bunătăţilor, iar patimilor singur ţiitor.

Şi caută oarece întîi pentru el din cele opritoare fapte ale întregăciunii minţii, că singur ţiitor este patimilor gîndul. [**31.**] Iar întregăciunea minţii este biruinţa poftelor; [**32.**] şi şi dintru pofte, unele sînt sufleteşti, altele trupeşti; şi acestora amîndurora gîndul să arată a birui. [**33.**] Eu aşa socotesc. [**34.**] De cele din apă poftind şi din pasări şi din vite şi de toate felurile de mîncări care sînt oprite nouă după lege ne ferim şi pentru a gîndului biruinţă? [**35.**] Pentru că să opresc ale poftelor patimi, întorcîndu-se de mintea cea întreagă şi să înfrînează toate ale trupului porniri de gînd.

Cap 2

[**1.**] Şi ce lucru minunat este de să izmenesc poftele sufletului către partea frumuseţelor? [**2.**] Cu aceasta, dar, cel întreg la minte Iosip să laudă că cu gîndul au biruit patima cea rea. [**3.**] Pentru că tînăr şi în vîrstă fiind către împreunare, izmeni cu gîndul a patimilor strechiere. [**4.**] Şi nu numai a cei dulce patimi lovitură de strechie să arată *[505]* gîndul a birui, ci şi toată pofta. [**5.**] Zice drept aceea legea: „Să nu pofteşti pre femeia aproapelui tău, nici cîte sînt ale aproapelui tău. [**6.**] Însă, ca cum a nu pofti noi a zis legea, cu mult mai mult ne-ar adeveri pre noi, că gîndul ar putea birui pre pofte ca şi pre cele opritoare patimi ale dreptăţii.

[**7.**] De vreme ce, precum neştine are năravv a mînca singur şi la pîntece fiind lacom, să mută cu certarea, au nu a aievea este că gîndul este domn patimilor? [**8.**] Îndată, dară-i, cu legea petrecînd şi, de este cineva iubitor de argint, sileşte chipul lui împrumutînd pre cei lipsiţi fără de camătă. [**9.**] Şi împrumutarea săptămînilor sosind, tăind din datorie, măcar scump de va fi neştine de lege să biruieşte, cu aducerea aminte a gîndurilor, nici de iznoavă cercînd secerăturile, nici viile.

Şi la celelalte poate a se cunoşte aceasta, că gîndul este cel ce biruieşte patimilor, [**10.**] pentru că legea şi cea către părinţi

Micu, pag. 884-885

părinţi bună cugetare biruiêşte, nici vînzind bunătatea pentru ei. [**11.**] Şi cea cătră fămêie-şi dragoste biruiêşte, pentru nelegiuire pre ea mustrînd. [**12.**] Şi a fiilor dragoste biruiêşte, pentru răutatea pre ei certîndu-i. [**13.**] Şi ai priêtinilor obicêiu biruiêşte, pentru vicleniia pre ei mustrînd. [**14.**] Şi să nu gîndiţi a fi lucru de minune, unde şi vrajba a birui gîndul poate, pentru lêge, nici tăind copacii, cêle dumêstice ale vrăjmaşilor răsădituri şi cêle ale vrăjmaşilor celor ce le-au pierdut mîntuindu-le şi cêle căzute împreună rîdicîndu-le.

[**15.**] Şi celor mai sîlnice patimi a birui gîndul să arată: iubirea de cinste, mărirea deşartă şi zavistiia. [**16.**] Pentru că toate acêstea cêle cu rău năravpatimi cea întreagă minte le leapădă, în ce chip şi măniia; pentru că şi pre aceasta o stăpînêşte. [**19.**] De vrême ce pentru ce cel preaînţelept părintele nostru Iacov, pre cei pregiur Simeón şi Lévi vinuiêşte, au, doară, văzînd că au junghiiat limbi pre sichimitêni, cu gîndul au zis. „Blăstămată – măniia lor"? [**20.**] Pentru că, de nu ar putea măniia a birui gîndurile, nu ar fi zis aşea. [**21.**] Pentru căci cînd tocmiia Dumnezeu pre om cu cuvîntul şi cu sîngură biruinţă împodobindu-l, atunci patimile lui şi năravurile împrejur i-au răsădit. [**22.**] Şi pre povăţuitoarea minte prin cêle dinlăuntru simţituri pre scaon o au şezut [**23.**] şi pre aceasta o au dat lêge după carele petrecînd, va împărăţi împărăţie întreagă la minte şi dreaptă şi bună.

[**24.**] În ce chip ar zice, dară, neştine, de iaste stăpînitoriu gîndul patimilor, pre uitare şi necunoştinţa nu biruiêşte?

Cap 3

[**1.**] Şi iaste foarte de rîs cuvîntul, pentru că nu să arată gîndul a birui patimile lui, ci cêle trupeşti. [**2.**] În ce chip pofta nu poate nimeni să o taie de la noi, ci poate gîndul să dea să nu să supuie de poftă. [**3.**] Măniia nimeni nu poate să o taie de la noi, ci a nu să supune sufletelui, iară măniei cu putinţă iaste gîndul a ajuta. [**4.**] Năravul rău nimeni dintru voi nu poate să-l taie, *[885/1]* iară a nu să îndupleca cu răul năravpoate gîndul să ajutorească; [**5.**] pentru că nu iaste gîndul dezrădăcinătoriu patimilor, ci împotrivă luptătoriu.

[**6.**] Spre aceasta, dară, prin sêtea lui Dávid împăratul mai aiêvea iaste a socoti. [**7.**] Pentru că, de vrême ce preste toată zioa batînd pre cei străini de fêliu Dávid, pre mulţi dintru ei au omorît cu oştênii cei de o limbă. [**8.**] Atunci, dară, facîndu-să sară, asudat fiind şi foarte ostenit, venit-au la cortul cel împărătesc, pregiur care toată a strămoşilor oaste era tăbărîtă. [**9.**] Deci ceilalţi toţi la cină era. [**10.**] Iară împăratul, cît de mult sătos fiind, macar mulţime de izvoară avea, nu putea prin iale să-şi vindece sêtea, [**11.**] ci oarecarea a lor fără de socoteală poftă de apa cea de la nepriêtini întinzîndu-să să adaogea şi, slăbindu-l, îl ardea. [**12.**] Drept acêea, paicii pentru a împăratului sête cu mare dosadă le era şi doi tinerei, ruşinîndu-să de pofta împăratului, cu toate armele s-au înarmat şi coiful luînd, trecură şanţurile nepriêtinilor. [**13.**] Şi, ferindu-să de paznici porţilor celor de margine, au ieşit, cercînd preste toată tabăra nepriêtinilor. [**14.**] Şi, cercînd izvorul, dintr-însul au adus împăratului. [**15.**]

Filotei, pag. 505-506

bună cugetare biruieşte, nici vînzînd bunătatea pentru ei. [**11.**] Şi cea către femeieşti dragoste biruieşte, pentru nelegiuire pre ea mustrînd. [**12.**] Şi a fiilor dragoste biruieşte, pentru răutatea pre ei certîndu-i. [**13.**] Şi al prietinilor obiceiu biruieşte, pentru viclenia pre ei mustrînd [**14.**] Şi să nu gîndiţi a fi lucru de minune, unde şi vrajba a birui gîndul poate, pentru lege, nici tăind copacii, cele dumestice ale vrăjmaşilor răsădituri şi cele ale vrăjmaşilor celor ce le-au pierdut mîntuindu-le şi cele căzute împreună ridicîndu-le.

[**15.**] Şi celor mai silnice patimi a birui gîndul să arată: iubire de cinste, mărirea deşartă şi zavistia. [**16.**] Pentru că toate acestea cele cu rău năravpatimi cea întreagă minte le leapădă, în ce chip şi mînia, pentru că şi pre aceasta o stăpîneşte. [**19.**] De vreme ce pentru ce cel preaînţelept, părintele nostru Iacov, pre cei împrejur Simion şi Levi vinuieşte, au doar văzînd că au junghiat limbi pre sichimitenii cu gîndul, a zis: „Blestemată – mînia lor"? [**20.**] Pentru că, de n-ar putea mînia a birui gîndurile, n-ar fi zis aşa. [**21.**] Pentru căci cînd tocmea Dumnezeu pre om cu cuvîntul şi cu singură biruinţă împodobindu-l, atunci patimile lui şi năravurile împrejur i-a răsădit. [**22.**] Şi pre povăţuitoarea minte prin cele dinlăuntru simţituri pre scaun o a aşăzat [**23.**] şi pre aceasta o a dat lege, după carele petrecînd, va împărăţi împărăţie întreagă la minte şi dreaptă şi bună.

[**24.**] În ce chip ar zice, dar, neştine, de este stăpînitor gîndul patimilor, pre uitare şi necunoştinţa nu biruieşte?

Cap 3

[**1.**] Şi este foarte de rîs cuvîntul, pentru că nu să arată gîndul a birui patimile lui, ci cele trupeşti. [**2.**] În ce chip pofta nu poate nimeni să o taie de la noi, ci poate gîndul să dea să nu se supuie de poftă. [**3.**] Mînia nimeni nu poate să o taie de la noi, ci a nu se supune sufletului, iar mîniei cu putinţă este gîndul a ajuta. [**4.**] Năravul rău nimeni dintru *[506]* voi nu poate să-l taie, iar a nu se îndupleca cu răul năravpoate gîndul să ajutorească; [**5.**] pentru că nu este gîndul dezrădăcinător patimilor, ci împrotivă luptător,

[**6.**] Spre aceasta, dar, prin setea lui David împăratul mai aievea este a socoti. [**7.**] Pentru că, de vreme ce preste toată zioa bătînd pre cei streini de fel, David pre mulţi dintre ei au omorît cu oştenii cei de o limbă. [**8.**] Atunci, dar, făcîndu-se seară, asudat fiind şi foarte ostenit, venit-a la cortul cel împărătesc, prejur care toată a strămoşilor oaste era tăbărîte. [**9.**] Deci ceilalţi toţi la cină era. [**10.**] Iar împăratul, cît de mult setos fiind, măcar mulţime de izvoare avea, nu putea prin ele să-şi vindece setea, [**11.**] ci oarecare a lor fără de socoteală poftă de apa cea de la neprietini întinzîndu-se să adăogea şi, slăbindu-l, îl ardea. [**12.**] Drept aceea, paici pentru a împăratului sete cu mare dosadă le era, şi doi tineri ruşinîndu-se de pofta împăratului, cu toate armele s-au înarmat şi coiful luînd, trecură şanţurile neprietinilor. [**13.**] Şi, ferindu-se de paznicii porţilor celor de margine, au ieşit, cercînd preste toată tabără neprietinilor. [**14.**] Şi, cercînd izvorul, dintr-însul a adus împăratului. [**15.**] Şi el, măcar că cu setea să aprindea, socoti întru tot groaznic

Micu, pag. 885

Şi el, macar că cu setea să aprindea, socoti întru tot groaznică primejdie la suflet a fi, socotindu-să băutura tocma cu sîngele. [**16.**] Pentru acêea, puind gîndul împotrivă poftei, au turnat băutura la Dumenzeu. [**17.**] Pentru că putêrnic e cel întreg la minte gînd să biruiască ale patimilor nevoi şi să stingă ale strechilor umflături [**18.**] şi ale trupurilor dureri, de prisosit fiind a să lupta şi, cu cea bună bunătate a gîndului, să scuipe toate ale patimilor biruinţe.

[**19.**] Acum, dară, şi vrêmea pre noi ne chiiamă spre dovedirea vederii celui întreg gînd.

[**20.**] Că, de vrême ce adîncă pace pentru buna lêge părinţii noştri avea şi făcea bine, cît şi Seléuc, împăratul Asiei, şi Nicánor să fie osebit lor agonisită la cêle sfinte şi politíia la el să priimea. [**21.**] Atunci, dară, oarecarii către cea de obşte unire făcîndu-să, multe fêliuri de primejdii petrecură.

Cap 4

[**1.**] Pentru oarecarele Símon purtîndu-să împotrivă către Oníia, cel ce oarecînd vlădiciia avea prin viiaţă, om bun şi fericit, de vrême ce în tot chipul pîrîndu-l pentru limbă nu putea să-i facă rău, deci pribegi, ca să vînză moşiia. [**2.**] Pentru acêea, viind la Apolónie, care era voivod Siriei şi Finíchiei, zicea: [**3.**] „Bun cugetătoriu fiind la lucrurile împăratului, venit-am să spuiu multă samă de mii de bani ai celor proşti care sînt în vistieriile ierusalimnênilor să se fie adunat la besêrică, osibiţi fiind aceştia să cuvin să fie la Seléuc împăratul.” [**4.**] Acêstea toate pre amăruntul înţălegînd Apolónie, pre Símon lăuda de purtarea de grijă că- *[885/2]* tră împăratul şi, mergînd către Seléuc, spusă vistieriia banilor. [**5.**] Şi luînd de la el volniciia, degrabă la moşiia noastră împreună cu blăstămatul Símon şi cu foarte grea oaste viind, [**6.**] cu ale împăratului porunci zicea că au venit pentru ca să ia banii cei prosteşti ai vistieriei. [**7.**] Şi norodul dosădindu-să pentru cuvîntul acela şi pricindu-să foarte groaznic a fi socotind, ceia ce averile şi-au încrezut la vistieriia besêricii să se lipsască; şi, întru cît putea, oprea. [**8.**] Iară Apolónie cu înfricoşeri mergea la besêrică. [**9.**] Şi preoţii, cu muieri şi copii în besêrică rugîndu-să lui Dumnezeu să scutească besêrica şi hulindu-să locul, [**10.**] şi suindu-să cea înarmată oaste a lui Apolónie spre jaful banilor, din ceriu călări s-au arătat strălucind împregiur cu armele şi multă frică şi cutremur lor slobozind. [**11.**] Şi căzînd mai mort Apolonie spre cea de toate neamurile a besêricii îngrădire, mîinile au întins la ceriu şi cu lacrămi pre jidovi ruga ca, rugîndu-să pentru el, vor îmblînzi oastea cea cerească. [**12.**] [**13.**] Cu acêste cuvinte îndemnîndu-să, Oniia arhiereul, măcar că şi aimintrilea s-au temut că nu cîndai va gîndi împăratul Seleuc că din vicleşug omenesc să fie omorît pre Apolónie, rugatu-s-au pentru el. [**14.**] Şi el, foarte minunat mîntuindu-să, dusu-s-au să arête împăratul cêle ce i s-au întîmplat lui.

[**15.**] Şi murind Seléuc împăratul, în urmă luo împărăţiia fiiul lui, Antióh, bărbat mîndru şi năsilnic; [**16.**] carele, scoţînd pre Oníia din vlădicie, pre Iason, fratele lui, au pus vlădică, [**17.**] tocmindu-să să-i dea lui pre an 3660 de talanţi. [**18.**] Şi el porunci lui şi arhiereu a fi şi norodul să povăţuiască. [**19.**]

Filotei, pag. 506-507

primejdie la suflet a fi, socotindu-se băutura tocmai cu sîngele. [**16.**] Pentru aceea, puind gîndul împrotivă poftei, a turnat băutura la Dumnezeu. [**17.**] Pentru că puternic este cel întreg la minte gînd să biruiască ale patimilor nevoi şi să stingă ale strechiilor umflături [**18.**] şi ale trupurilor dureri, de prisosit fiind a se lupta şi, cu cea bună bunătate a gîndului, să scuipe toate ale patimilor biruinţe.

[**19.**] Acum, dar, şi vremea pre noi ne cheamă spre dovedirea vederii celui întreg gînd.

[**20.**] Că, de vreme ce adîncă pace pentru buna lege părinţii noştri avea şi făcea bine, cît şi Selevc, împăratul Asiei, şi Nicanor, să fi osebit lor agonisită la cele sfinte şi politia la el să priimea. [**21.**] Atunci, dar, oarecarii către cea de obşte unire făcîndu-se, multe feluri de primejdii petrecură.

Cap 4

[**1.**] Pentru oarecare Simon purtîndu-se împrotivă către Onia, cel ce oarecînd vlădicia avea prin viaţă, om bun şi fericit, de vreme ce în tot chipul pîrîndu-l pentru limbă nu putea să-i facă rău, deci pribegi, ca să vînză moşia. [**2.**] Pentru aceea, viind la Apolonie care era voivod Siriei şi Finichiei, zicea: [**3.**] „Bun cugetător fiind la lucrurile împăratului, venit-am să spuiu multă samă de mii de bani ai celor proşti care sînt în vistieriile ierusalimnenilor să se fi adunat, la biserică osebiţi fiind aceştia să cuvin să fie la Selevc împăratul.” [**4.**] Acestea toate, pre amăruntul înţelegînd Apolonie, pre Simon lăuda de purtarea de grijă către împăratul şi, mergînd către Selevc, spuse vistieria banilor. [**5.**] Şi luînd de la el *[507]* volnicia, degrabă la moşia noastră împreună cu blestematul Simon şi cu foarte grea oaste viind, [**6.**] cu ale împăratului porunci zicea că au venit[2], pentru ca să ia banii cei prosteşti ai vistieriei. [**7.**] Şi norodul dosădindu-se pentru cuvîntul acela şi pricindu-se, foarte groaznic a fi socotind, ceia ce averile-şi au încrezut la vistieria bisericii să se lipsească; şi, întrucît putea, oprea. [**8.**] Iar Apolonie cu înfricoşări mergea la biserică. [**9.**] Şi preoţii, cu muieri şi copii în biserică rugîndu-se lui Dumnezeu să scutească biserica şi hulindu-se locul, [**10.**] şi suindu-se cea înarmată oaste a lui Apolonie spre jaful banilor, din cer îngeri călări s-au arătat strălucind împrejur cu armele şi multă frică şi cutremur lor slobozind. [**11.**] Şi văzînd mai mort Apolonie spre cea de toate neamurile a bisericii îngrădire, mîinile a întins la cer şi cu lacrămi pre evrei ruga, ca rugîndu-se pentru el, vor îmblînzi oastea cea cerească. [**12.**] [**13.**] Cu aceste cuvinte îndemnîndu-se, Onia, arhiereul, măcar că şi amintrilea s-au temut, ca nu cîndai va gîndi împăratul Selevc că din vicleşug omenesc să fi omorît pre Apolonie, rugatu-s-au pentru el. [**14.**] Şi el, foarte minunat mîntuindu-se, dusu-s-au să arate împăratului cele ce i s-a întîmplat lui.

[**15.**] Şi murind Selevc împăratul, în urmă luă împărăţia fiiul lui, Antioh, bărbat mîndru şi năsilnic; [**16.**] care, scoţînd pre Onia din vlădicie, pre Iason, fratele lui, a pus vlădică,

[2] În original, scris ѥѵнєт, greşeală de tipar (n. ed.).

Micu, pag. 885-886

Carele şi cercare au făcut limbii şi au ieşit din politíia cetăţii spre toate fărădelegea, [**20.**] cît nu numai la marginea moşiei noastre şcoală făcîndu-să, ci încă şi ajutoriul besêricii surpase. [**21.**] Spre carele măniindu-să cea dumenzeiască judecată, pre sîngur lor l-au bătut pre Antióh. [**22.**] Că, de vrême ce era dînd războiu despre Eghipet cu Ptoloméu şi au auzit că, înţălegîndu-să cum să fie murit el, iară unii ierusalimnêni foarte să se fie bucurat, degrabă, dară, asupra lor purcêse [**23.**] şi prădă pre ei şi poruncă pusă cum carii dintru ei întru cea părintească lêge vor petrêce, să moară. [**24.**] Şi, de vrême ce cu aceasta nu putu, ci toate ale lui înfricoşeri şi munci le vedea surpîndu-să, [**25.**] cît şi pre muieri, căci obrăzuia copiii cu pruncii, le surpa, ştiind mai nainte că aceasta vor păţi. [**26.**] De vrême, dară, ce poruncile lui să botjocorea de norod, el singur, prin munci pre fieştecarele cîte unul îndemna să guste de cêle pîngărite mîncări, să se lêpede de jidovie.

Cap 5

[**1.**] Ş*ă*zind, dară, înainte cu sfêtnicii împreună tiranul Antióh la oarecare loc nalt şi oştile dvorind la el împregiur cu arme, [**2.**] porunci lor cîte unul din jidovi a-i trage şi din căr- *[886/1]* nuri de porc şi cêle junghiiate la idoli să-i silească să guste. [**3.**] Iară, de nu vor vrea vreunii să mănînce spurcat, pre aceştia în roată învîrtindu-să, să-i omoară. [**4.**] Şi mulţi împreună hrănindu-să, unul dintîiu, anume Eliazár, de rudă preot, la ştiinţă legiuitoriu şi de vîrstă îndelungat şi la mulţi din cei de pregiur tiran pentru vîrstă era cunoscut, să aduse aproape de el. [**5.**] Şi văzîndu-l pre el Antióh, zise: [**6.**] „Eu mai nainte de ce voiu încêpe ce vor să fie muncile cêle asupra ta, o, bătrîne, sfătuite-voiu ca, gustînd de carne de porc, să te mîntuieşti. [**7.**] Pentru că mă ruşinez şi de vîrsta ta şi de căruntêţe, carea, după atîţia ani, nu mi să pare a face filosofêşte petrecînd cu lêgea cea jidovească. [**8.**] Pentru căci, dară, fiind cu dare la fire de această mîncare de carne a vitei te scîrbeşti? [**9.**] Pentru că fără de minte iaste aceasta să nu guşti din cêle ce-s fără de ponoslu dulci şi nedrept iaste a urî cêle ale firii haruri. [**10.**] Iară tu şi mai fără de minte a face mi să pare, de te vei mîndri pentru adevăr, încă şi pe mine vei huli, spre a ta certare. [**11.**] Nu te vei deştepta de la cea bîrfitoare filosofiia voastră şi răsipeşti gîndul tău cel măhnit şi, [**12.**] închinîndu-te la a mea iubitoare de oameni mîngăiêre, să nu să îndure de bătrînêţele tale? [**13.**] Pentru că şi aminte-ţi aduc, deşi iaste oarecare văzătoare putêre aceştii legi ai voastre, va ierta pre tine spre toată fărădelêgea ce să face de nevoie."

[**14.**] Într-acesta chip auzind Eleazór, au cerşit cuvînt [**15.**] şi, luînd volnicie, început-au a grăi în norod aşea: [**16.**] „Noi, Antióhe, cu dumnezeiască lêge nădăjduiţi fiind a petrêce, nici o nevoie mai sîlnică socotim a fi decît cea cătră lêgea noastră bună ascultare. [**17.**] Pentru acêea, dară, nici într-un chip a călca lêgea voim. [**18.**] Şi ce macar că nu cu adevărat ar fi lêgea noastră în ce chip gîndeşti, dumnezeiască, ci într-alt chip socotim pre ea a fi dumnezeiască, nici aşea slobod

Filotei, pag. 507-508

[**17.**] tocmindu-se să-i dea lui pre an trei mii şase sute şaizeci de talanţi. [**18.**] Şi el porunci lui şi arhiereu a fi şi norodul să povăţuiască. [**19.**] Care şi cercare au făcut limbii şi a ieşit din politia cetăţii spre toată fărădelegea, [**20.**] cît nu numai la marginea moşiei noastre şcoală făcîndu-se, ci încă şi ajutorul bisericii surpase. [**21.**] Spre care, mîniindu-se cea dumnezeiască judecată, pre singur lor l-au bătut pre Antioh. [**22.**] Că, de vreme ce era dînd războiu despre Eghipet cu Ptolomeiu şi au auzit că înţelegîndu-se cum să fie murit el, iar unii ierusalimneni foarte să se fi bucurat, degrabă dar asupra lor purcese [**23.**] şi prădă pre ei şi poruncă puse cum care dintre ei întru cea părintească lege vor petrece, să moară. [**24.**] Şi, de vreme ce cu aceasta nu putu, ci toate ale lui înfricoşări şi munci le vedea surpîndu-se, [**25.**] cît şi pre muieri, căci obrăzuia copii cu prunci, le surpa, ştiind mai nainte că aceasta vor păţi. [**26.**] De vreme, dar, ce poruncile lui să batjocora de norod, el singur, prin munci, pre fiecare cîte unul îndemna să guste de cele pîngărite mîncări, să se lepede de evreime.

Cap 5

[**1.**] Ş*ă*zînd, dar, înainte cu sfetnicii împreună tiranul Antioh la oarecare loc înalt şi oştile dvorind la el împrejur cu arme, [**2.**] porunci lor cîte unul din evrei a-i trage şi din cărnuri de porc şi cele junghiete la idoli să-i silească să guste. [**3.**] Iar de nu vor vrea vreunii să mănînce spurcat, pre aceştia, în roată învîrtindu-se, să-i omoare. *[508]* [**4.**] Şi mulţi împreună hrănindu-se, unul dintîi, anume Eleazar, de rudă preot, la ştiinţă legiuitor şi de vîrstă îndelungat şi la mulţi din cei de prejur tiran pentru vîrstă era cunoscut, să aduse aproape de el. [**5.**] Şi văzîndu-l pre el Antioh, zise: [**6.**] „Eu, mai nainte[3] de ce voiu începe ce vor să fie muncile cele asupra ta, o, bătrîne, sfătui-te-voiu ca, gustînd de carne de porc, să te mîntuieşti. [**7.**] Pentru că mă ruşinez şi de vîrsta ta şi de căruntеţe, care, după atîţia ani, nu mi să pare a face filosofeşte petrecînd cu legea cea evreiască. [**8.**] Pentru căci dar, fiind cu dare la fire de această mîncare de carne a vitii te scîrbeşti? [**9.**] Pentru că fără de minte este aceasta să nu guşti din cele ce sînt fără de ponoslu dulci şi nedirept este a urî cele ale firii haruri. [**10.**] Iar tu şi mai fără de minte a face mi se pare, de te vei mîndri pentru adevăr, încă şi pă mine vei huli, spre a ta certare. [**11.**] Nu te vei deştepta de la cea bîrfitoare filosofia voastră şi risipeşti gîndul tău cel mîhnit şi, [**12.**] închinîndu-te la a mea iubitoare de oameni mîngîiere, să nu se îndure de bătrîneţele tale? [**13.**] Pentru că şi aminte îţi aduc, deşi este oarecare văzătoare putere aceştii legi ai voastre, va ierta pre tine spre toată fărădelegea ce să face de nevoie."

[**14.**] Într-acesta chip auzind Eleazar, a cerşut cuvînt [**15.**] şi, luînd volnicie, început-a a grăi în norod aşa: [**16.**] „Noi, Antiohe, cu dumnezeiască lege nădăjduiţi fiind a petrece, nici o nevoie mai silnică socotim a fi decît cea către legea noastră bună ascultare. [**17.**] Pentru aceea, dar, nici într-un chip a călca legea voim. [**18.**] Şi ce măcar că nu ca adevărat ar

[3] În text, scris ***маі'наніпте***, greşeală de tipar (n. ed.).

Micu, pag. 886

ar fi noao cea pentru bună credinţă mărire a izmeni. [**19.**] Să nu socoteşti, dară, păcat mic a fi acesta, de vom mînca spurcat. [**20.**] Pentru că şi la mici şi la mari a călca lêgea tot o potrivă iaste; [**21.**] pentru că prin fieştecare lêge asêmenea să mîndrêşte. [**22.**] Ce batjocoreşti filosofiia noastră, ca cînd nu cu bună-cuvîntare întru ea am fi sănătoşi. [**23.**] Pentru că întregăciunea minţii pre noi ne învaţă ca tuturor dulceţilor şi poftelor a birui, şi bărbăţiia a învăţa, ca toată durêrea de bunăvoie a răbda; [**24.**] şi dreptatea învaţă.cît numai pre cela ce iaste Dumnezeu a cinsti cu mare cuviinţă. [**25.**] Pentru acêea nu mîncăm spurcat; pentru că crezind a fi lêgea lui Dumnezeu ştim că după fire puind noao lêge, ziditoriul legii ne iartă. [**26.**] Şi cêle ce să vor împreună cu ale noastre suflete au poruncit să le mîncăm, iară cêle ce vor fi împrotivă au oprit să nu le mîncăm. [**27.**] Tirănesc lucru iaste, dară, nu numai a ne îndemna pre noi să călcăm lêgea, ce şi să mîncăm; [**28.**] ce nu vei rîde asupra mea a- *[886/2]* cest rîs, [**29.**] nici pre cei sfinţi ai strămoşilor pentru ca să păzesc lêgea jurămînturi nu voiu părăsi. [**30.**] Nici de mi-ai[1] tăia ochii şi să-mi topeşti ficaţii. [**31.**] Nu sînt eu aşea bătrîn şi fără de bărbăţie, cît pentru buna credinţă să nu mi să întinerească gîndul. [**32.**] Cătră acêstea roatele gătêşte şi focul îl suflă mai tare. [**33.**] Nu aşea mă îndur de ale mêle bătrînêţe, cît a strica eu prin mine lêgea cea de moşie. [**34.**] Nu te voiu amăgi, lêge învăţătoare, nici te voiu lepăda, iubită răbdare, [**35.**] nici te voiu ruşina, filosoafe cuvinte, nici te voiu tăgădui, preoţie cinstită şi a punerii legii ştiinţă. [**36.**] Curat pre mine părinţii vor priimi, netemîndu-mă de ale tale cêle pînă la moarte nevoi."

Cap 6

[**1.**] Într-acesta chip împrotivă răspunzind spre ale tiranului mîngăieturi, stînd purtători de suliţe, cu amar trăgea pre Eleazár spre cêle de munci. [**2.**] Întîiu l-au dezbrăcat pre el [**3.**] şi apoi, legîndu-l cu mîinile îndărăpt, de amîndoao părţile cu bicele îl bătea, [**4.**] strigînd strigătoriul de altă parte: „Supune-te supt poruncile împăratului!" [**5.**] Iară cel mai mare la minte Eleazár, ca în vis muncindu-să, nici într-un chip să schimba, [**6.**] ci înalţi întinzind ochii la ceriu, să rumpea cu bicele cărnurile bătrînului şi-i preacura sîngele şi coastele i să rănea; [**7.**] şi căzind jos, neputînd suferi trupul durerile, drept avea şi neclătit gîndul. [**8.**] Deci, oarecare din cei amari paici sărind, în deşărturi îl loviia, ca să se scoale, fiind căzut. [**9.**] Iară el îngăduia durerile şi huliia nevoia şi răbda muncile; [**10.**] bătîndu-să, biruia pre ceia ce munciia bătrînul [**11.**] şi de aceiaşi carii îl muncea era cu mirare pentru bunătatea sufletului.

[**12.**] Pentru acêea, de o parte făcîndu-li-să milă pentru bătrînêţele lui [**13.**] şi despre altă parte fiind ei în pătimirea obicêiului, apropiindu-se la el oarecarii dintru ai împăratului, zicea: [**14.**] „Pentru ce supt răutăţile acêstea pre tine fără de

[1] În text, scris *мїи҃и*.

Filotei, pag. 508-509

fi legea noastră în ce chip gîndeşti dumnezeiască, ci într-alt chip socotim pre ea a fi dumnezeiască, nici aşa slobod ar fi nouă cea pentru bună credinţă mărire a izmeni. [**19.**] Să nu socoteşti, dar, păcat mic a fi acesta, de vom mînca spurcat. [**20.**] Pentru că şi la mici şi la mari a călca legea tot o potrivă este; [**21.**] pentru că prin fiecare lege asemenea să mîndreşte. [**22.**] Ce batjocoreşti filosofia noastră, ca cînd nu cu bune cuvîntare întru ea am fi sănătoşi. [**23.**] Pentru că întregăciunea minţii pre noi ne învaţă ca tutulor dulceţilor şi poftelor a birui, şi bărbăţia a învăţa, ca toată durerea de bunăvoie a răbda; [**24.**] şi dreptatea învaţă cît numai pre cela ce este Dumnezeu a cinsti cu mare cuviinţă. [**25.**] Pentru aceea nu mîncăm spurcat; pentru că crezînd a fi legea lui Dumnezeu, ştim că după fire, puind nouă lege, Ziditorul legii ne iartă. [**26.**] Şi cele ce vor împreuna cu ale noastre suflete a poruncit să le mîncăm, iar cele ce vor fi împrotivă a oprit să nu le mîncăm. [**27.**] Tirănesc lucru este, dar, nu numai a ne îndemna pre noi să călcăm legea, ci şi să mîncăm; [**28.**] ci nu vei rîde asupra mea acest rîs, [**29.**] nici pre cei sfinţi ai strămoşilor pentru ca să păzesc legea jurămînturi nu voiu părăsi. [**30.**] Nici de-mi ai tăia ochii şi să-mi topeşti ficaţii. [**31.**] Nu sînt eu aşa bătrîn şi fără de bărbăţie cît pentru buna credinţă să nu mi să întinerească mie gîndul. [**32.**] Către acestea roatele găteşte şi focul îl suflă mai tare. [**33.**] Nu aşa mă îndur de ale mele bătrîneţe *[509]* cît a strica eu prin mine legea cea de moşie. [**34.**] Nu te voiu amăgi, lege învăţătoare, nici te voiu lepăda, iubită răbdare, [**35.**] nici te voiu ruşina, filosoafe cuvinte, nici te voiu tăgădui, preoţie cinstită şi a punerii legii ştiinţă. [**36.**] Curat pre mine părinţii vor priimi, netemîndu-mă de ale tale cele pînă la moarte nevoi."

Cap 6

[**1.**] Într-acest chip împrotivă răspunzînd spre ale tiranului mîngîieturi, stînd purtători de suliţe, cu amar trăgea pre Eleazar spre cele de munci. [**2.**] Întîi l-au dezbrăcat pre el [**3.**] şi apoi, legînd-l cu mîinile îndărăt, de amîndoă părţile cu bicele îl bătea. [**4.**] Strigînd strigătorul de altă parte: „Supune-te, supt poruncile împăratului!" [**5.**] Iar cel mare la minte Eleazar, ca în vis muncindu-se, nici într-un chip să schimba, [**6.**] ci înalţi întinzînd ochii la cer, să rumpea cu bicele cărnurile bătrînului şi-i preacura sîngele şi coastele i se rănea; [**7.**] şi, căzînd jos neputînd suferi trupul durerile, direpт avea şi neclătit gîndul. [**8.**] Deci, oare din cei amari paici, sărind, în deşărturi îl lovea, ca să se scoale fiind căzut. [**9.**] Iar el îngăduia durerile şi hulea nevoia şi răbda muncile; [**10.**] bătîndu-se, biruia pre cei ce muncea bătrînul [**11.**] şi de aceiaşi care îl muncea era cu mirare pentru bunătatea sufletului.

[**12.**] Pentru aceea, de o parte făcîndu-li-se milă pentru bătrîneţele lui [**13.**] şi despre altă parte fiind ei în pătimirea obiceiului, apropiindu-se la el oarecarii dintru ai împăratului, zicea: [**14.**] „Pentru ce supt răutăţile acestea pre tine fără de socoteală te supui, Eleazar? [**15.**] Noi, dar, din cele fripte cărnuri vom pune şi tu, făţărind că guşti din cele de porc, te mîntuieşte." [**16.**] Şi Eleazar zise: [**17.**] „Nu aşa rău să

Micu, pag. 887

socoteală te supui, Eleazáre? [**15.**] Noi, dară, din cêle fripte cărnuri vom pune şi tu, făţărind că guşti din cêle de porc, te mîntuiêşte."

[**16.**] Şi Eleazár zisă: [**17.**] „Nu aşea rău să gîndim, cei ce sîntem feciorii lui Avraám, cît muindu-ne de suflet, necuvios lucru iaste noao să făţărnicim; [**18.**] că fără de socoteală iaste, trăind spre adevăr viiaţa cea pînă la bătrînêţe şi slava cea de asupra ei după lêge păzindu-o, de acum să ne premenim [**19.**] şi noi singuri să ne facem celor tineri pildă necredinţii, ca şi arătare să ne facem mîncării de spurcăciuni. [**20.**] Şi ruşinat lucru iaste de vom mai trăi puţină vrême şi aceasta batjocorindu-ne de cătră toţi pentru frica!" [**21.**] Aşa mare la minte pre el văzîndu-l şi nici spre mila lor premenindu-să, la foc pre el îl adusără. [**25.**] Unde, prin cêle cu rău meşteşug lucruri de munci arzindu-l *[887/1]* de tot, pre el îl arunca şi pucioase turnări prin nările lui vărsa. [**26.**] Şi el pînă la oase fiind ars şi vrînd să-şi lase sufletul, întinse ochii cătră Dumnezeu şi zise: [**27.**] „Tu ştii, Dumnezeule, că fiind mică putinţă a mă mîntui, cu munci arzătoare moriu pentru lêge. [**28.**] Deci, blînd fii limbii tale, destul fiind pentru dînşii cu a noastră certare. [**29.**] Curăţitoriu fă lor sîngele nostru şi în locul sufletelor lor ia sufletul mieu." [**30.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt bărbat, cu bună cinste muri.

[**31.**] Mărturisit, dară, biruitoriu iaste patimilor cel bun credincios gînd. [**32.**] Pentru că, de ar fi biruit patimile pre gînd, acestora, dară, aşa da mărturiia biruinţii, [**33.**] iară acum, gîndul pre patimi biruind, lui dăm cu cuviinţă biruinţa povăţuirii. [**34.**] Şi pre drept iaste a mărturisi noi tăriia a fi a gîndului, unde şi cêle din afară dureri arăt că au biruit gîndul, [**35.**] şi a desfătărilor a birui şi nici la iale a se supune.

Cap 7

[**1.**] Pentru că, ca un bun cîrmaciu, gîndul părintelui nostru Eleazár, cîrmuind a bunei credinţă corabie întru a patimelor genune [**2.**] şi preacăznindu-se cu ale tiranului înfricoşeri şi străcurîndu-se cu ale caznelor valuri, [**3.**] nici într-un chip au întors cîrmele bunei credinţă pînă unde au înotat la vadul biruinţei ceii fără moarte. [**4.**] Nu că doară cetate la multe şi de multe fêliuri de meşteşuguri au îngăduit cu vitejie vrodinioară bătîndu-să precum preasfîntul acela! Sfîntul suflet cu cazne şi cu clêşte arzindu-se au biruit pre cei ce încungiura, pentru gîndul bunii credinţă care era sprijinitoriu. [**5.**] Ca o margine înainte răpaos al său cuget părintele Eleazár, întinzînd, au înfrînt pre cêle ce să nebuniia ale patimilor furtuni. [**6.**] O, vrêdnice al preoţiei preoate, nu ţ-ai spurcat cei sfinţi dinţi, nici pre pîntecele cel ce dumnezeiasca credinţă au primiit l-ai împreunat cu spurcată mîncare! [**7.**] O, tocmitoare de lêge şi filosoafe dumnezeiescului cuvînt, [**8.**] ca aceştia trebuie a fi ceia ce preoţesc lêgea carii cu al său sînge şi cu vitejască sudoare, cêle pînă la moarte patimi sprijinesc. [**9.**] Tu, părinte, buna lêgea noastră prin răbdări spre slavă o ai adeverit şi curăţiia, cinstindu-o, nu o ai stricat şi prin fapte încrezute ai făcut ale dumnezeieştii filosofii cuvinte. [**10.**] O, decît munca mai silnice bătrîne şi decît focul mai tare unchiiaşule şi mai

Filotei, pag. 509-510

gîndim, cei ce sîntem feciorii lui Avraam, cît muindu-ne de suflet, necuvios lucru este nouă să făţărnicim; [**18.**] că fără de socoteală este trăind spre adevăr viaţa cea pînă la bătrîneţe şi slava cea de asupra ei după lege păzindu-o, de acum să ne premenim [**19.**] şi noi singuri să ne facem celor tineri pildă necredinţii, ca şi arătare să ne facem mîncării de spurcăciuni. [**20.**] Şi ruşinat lucru este de vom mai trăi puţină vreme şi aceasta batjocorindu-ne de către toţi pentru frica!" [**21.**] Aşa mare la minte pre el văzîndu-l şi nici spre mila lor premenindu-se, la foc pre el îl aduseră. [**25.**] Unde, prin cele cu rău meşteşug lucruri de munci arzîndu-l de tot pre el, îl arunca şi pucioase turnări prin nările lui vărsa. [**26.**] Şi el pînă la oase fiind ars şi vrînd să-şi lase sufletul, întinse ochii către Dumnezeu şi zise: [**27.**] „Tu ştii, Dumnezeule, că fiind mică putinţă a mă mîntui, cu munci arzătoare mor pentru lege. [**28.**] Deci, blînd fii limbii tale, destul fiind pentru dînşii cu a noastră certare. [**29.**] Curăţitor fă lor sîngele nostru şi în locul sufletelor lor ia sufletul mieu." [**30.**] Şi acestea zicînd cel sfînt bărbat, cu bună cinste muri.

[**31.**] Mărtusit, dar, biruitor este patimilor cel bun *[510]* credincios gînd. [**32.**] Pentru că de ar fi biruit patimile pre gînd, acestora, dar, aşa da mărturie biruinţii; [**33.**] iar acum, gîndul pre patemi biruind, lui dăm cu cuviinţă biruinţa povăţuirii. [**34.**] Şi pre drept este a mărturisi noi tărie a fi a gîndului, unde şi cele dinafară dureri arată că a biruit gîndul, [**35.**] şi a desfătărilor a birui şi nici la ele a se supune.

Cap 7

[**1.**] Pentru că, ca un bun cîrmaciu, gîndul părintelui nostru Eleazar, cîrmuind a bunei credinţe corabie întru a patimilor genune [**2.**] şi preacăznindu-se cu ale tiranului înfricoşări şi strecurîndu-se cu ale caznelor valuri, [**3.**] nici într-un chip a întors cîrmele bunei credinţe pînă unde a înotat la vadul biruinţei cei fără moarte. [**4.**] Nu că doar cetate la multe şi de multe feluri de meşteşuguri a îngăduit cu vitejie vrodinioară bătîndu-se! Precum preasfîntul acela sfîntul suflet cu cazne şi cu cleşte arzîndu-se a biruit pre cei ce încunjura, pentru gîndul bunii credinţe care era sprijinitor. [**5.**] Ca o margine înainte răpaos[4] al său cuget părintele Eleazar, întinzînd, a înfrînt pre cele ce să nebunea ale patimilor furtuni. [**6.**] O, vrednicie al preoţiei preote, nu ţi-ai spurcat cei sfinţi dinţi, nici pre pîntecile cel ce dumnezeiasca credinţă a priimit l-ai împreunat cu spurcată mîncare. [**7.**] O, tocmitoare de lege şi filosoafe dumnezeiescului cuvînt, [**8.**] ca aceştia trebuie a fi ceia ce preoţesc legea care cu al său sînge şi cu vitejască sudoare cele pînă la moarte patimi sprijinesc. [**9.**] Tu, părinte, buna legea noastră prin răbdări spre slavă o ai adeverit şi curăţia, cinstindu-o, nu o ai stricat şi prin fapte încrezute ai făcut

[4] În text, scris ***рапаос***, greşeală de tipar (n. ed.).

Micu, pag. 887-888

mare decît patimile Eleázare! [**11.**] Că, precum părintele Aáron, fiind înarmat cu cădêlniţa, prin mulţimea limbii alergînd, pre cel arzătoriu înger au biruit, [**12.**] aşa feciorul lui Aáron, Eleazár, prin foc topindu-să, nu i să întoarsă gîndul; [**13.**] şi, cea mai de minune, bătrîn fiind, dezlegate fiind ale trupului întinsori cătră părintele şi slăbănogite cărnurile şi *[887/2]* ostenite vinele, să întineriră prin gînd. [**14.**] [**15.**] O, fericite bătrînêţe şi cinstite căruntêţe şi viiaţa de lêge, pre carele credincioasă pecête a morţii le-au săvîrşit!

[**16.**] Vezi, dară, bătrîn bărbat cea pînă la moarte durêre au trecut cu mintea pentru buna credinţă. Mărturisit povăţuitoriu iaste patimilor cel bun credincios gînd. [**1.**] Pentru acêea, dară, şi tinerii cu al bunei credinţă gînd filosofind, mai grêle munci biruiră.

Cap 8

[**2.**] Pentru că, de vrême ce după acêea să birui la arătare tiranul, neputînd să îndêmne pre bătrîn a mînca spurcat, atuncea foarte cu patimă porunci pre alţii din robimea jidovească să aducă şi, de vor mînca spurcat, să-i sloboază mîncînd, iară de să vor prici, mai amar să-i muncească. [**3.**] Acêstea rînduind tiranul, era aducîndu-să cu bătrînă maică şêpte fraţi buni şi vitêji şi întru tot dăruiţi. [**4.**] Bucură-să de ei şi de buna cuviinţă mirîndu-să, le zîmbi lor şi aproape chiemîndu-i, zisă: [**5.**] „O, tinerilor, cu iubire de socotinţă frumsêţele voastre eu laud şi mulţime de atîţia fraţi preacinstind, nu numai sfătuiesc să nu vă nebuniţi aceiiaşi nebunii cu cel mai nainte căznit bătrîn, ci vă şi rog, împreună îngăduind eu, ca să dobîndiţi al mieu prieteşug; [**6.**] pentru că aş putea în ce chip a certa pre ceia ce nu ascultă la ale mêle porunci, aşa şi a face bine celora ce pre mine bine vor asculta. [**7.**] Crêdeţi, dară, că şi boierii asupra lucrurilor mêle veţi lua, lăpădîndu-vă de cel de moşie al vostru al politíei obiceaiu. [**8.**] Şi luînd viiaţă elinească şi primenindu-vă, desfătaţi-vă în tinerêţele voastre; [**9.**] că, de vrême ce cu urgie mă veţi face prin neascultare, îndemna-mă-veţi pre mine spre groaznice munci pre fieştecarele din voi cîte unul prin munci să-l pierz. [**10.**] Facă-vi-să, dară, milă de voi, de carii şi eu, nepriêtinul şi de vîrste şi de frumsêţe nu mă îndur. [**11.**] Nu socotiţi aceasta că, doară, nu vă va fi nimica neascultînd, ci cu strămutătură a muri voi iaste gata?"

[**12.**] Şi acêstea zicînd, porunci să se puie înainte unêltele cêle de munci, ca doară şi de frică va pleca pre ei să mănînce. [**13.**] Şi deaca pusără înainte purtătorii de suliţă vîrtêjele, din deznodăturile şi legăturile şi roatele şi pavăzele şi căldările şi tigăile şi degetarele şi mîinile cêle de fier şi pênele şi foii focului, răspunzind tiranul, zisă: [**14.**] „Voinicilor, fie-vă frică! Că şi judecata care cinstiţi blîndă va fi voao, celor ce de nevoie călcaţi legea."

[**15.**] Şi ei, auzind mîngăituri şi văzind groaznice, nu numai nu să temură, ci şi împrotivă filosofiră tiranului şi

Filotei, pag. 510-511

ale dumnezeieştii filosofii cuvinte. [**10.**] O, decît munca mai silnice bătrîne şi decît focul mai tare unchiaşule şi mai mare decît patimile, Eleazare! [**11.**] Că, precum părintele Aaron, fiind înarmat cu cădelniţa, prin mulţimea limbii alergînd, pre cel arzător înger a biruit, [**12.**] aşa feciorul lui Aaron, Eleazar, prin foc topindu-se, nu i se întoarse gîndul; [**13.**] şi, cea mai de minune, bătrîn fiind, dezlegate fiind ale trupului întinsori către părintele şi slăbănogite cărnurile şi ostenite vinele, să întineriră prin gînd. [**14.**] [**15.**] O, fericite bătrîneţe şi cinstite bătrîneţe şi viaţa de lege, pre care credincioasă pecete a morţii le-a săvîrşit!

[**16.**] Vezi, dar, bătrîn bărbat cea pînă la moarte durere au trecut cu mintea pentru buna credinţă. [**17.**] Mărturisit povăţuitor este patimilor cel bun credincios gînd. [**1.**] Pentru aceea, dar, şi tinerii cu al bunei credinţe gînd filosofind, mai grele munci biruiră.

[511] **Cap 8**

[**2.**] Pentru că, de vreme ce după aceea să birui la arătare tiranul, neputînd să îndemne pre bătrîn a mînca spurca, atuncea foarte cu patimă porunci pre alţii din robimea evreiască să aducă şi, de vor mînca spurcat, să-i sloboază mîncînd, iar de se vor prici, mai amar să-i muncească. [**3.**] Acestea rînduind tiranul, era aducîndu-se cu bătrînă maică şapte fraţi buni şi viteji şi întru tot dăruiţi. [**4.**] Bucură-se de ei şi de buna cuviinţă mirîndu-se, le zîmbi lor şi, aproape chiemîndu-i, zise: [**5.**] „O, tinerilor, cu iubire de scotinţă frumseţele voastre eu laud şi mulţime de atîţia fraţi preacinstind, nu numai sfătuiesc să nu vă nebuniţi aceiaşi nebunii cu cel mai nainte căznit bătrîn, ci vă şi rog împreună îngăduind eu, ca să dobîndiţi al mieu prieteşug; [**6.**] pentru că aş putea în ce chip a certa pre ceia ce nu ascultă la ale mele porunci, aşa şi a face bine celora ce pre mine bine vor asculta. [**7.**] Credeţi, dar, că şi boierii asupra lucrurilor mele veţi lua, lepădîndu-vă de cel de moşie al vostru al politiei obiceiu. [**8.**] Şi luînd viaţă elinească şi primenindu-vă, desfătaţi-vă în tinereţele voastre; [**9.**] că, de vreme ce cu urgie mă veţi face prin neascultare, îndemna-mă-veţi pe mine spre groaznice munci, pre fieştecarele din voi cîte unul prin munci să-l pierz. [**10.**] Facă-vi-se, dar, milă de voi, de carii şi eu, neprietinul şi de vîrste şi de frumseţe nu mă îndur. [**11.**] Nu socotiţi aceasta că doar nu vă va fi nimic neascultînd, ci cu strămutătură a muri voi este gata?"

[**12.**] Şi acestea zicînd, porunci să se puie înainte unealtele cele de munci, ca doar şi de frică va pleca pre ei să mînînce. [**13.**] Şi dacă pusără înainte purtătorii de suliţă vîrteajele din deznodăturile şi legăturile şi roatele şi pavăzele şi căldările şi tigăile şi degetarele şi mîinile cele de fier şi penile şi foii focului, răspunzînd tiranul, zise: [**14.**] „Voinicilor, fie-vă frică! Că şi judecata care cinstiţi blîndă va fi vouă, celor ce de nevoie călcaţi legea."

[**15.**] Şi ei, auzind mîngăituri şi văzînd groaznice, nu numai nu să temură, ci şi împrotivă filosofiră tiranului şi pre în bună cuvîntare tirănia lui o surpară. [**16.**] Şi ce vom gîndi?

Micu, pag. 888

pren[2] bună cuvîntare tiräniia lui o surpară. [**16.**] Şi ce vom gîndi? Neîndurători cu sufletele era vreunii şi nebărbaţi întru ei? Ce cuvinte le-ar fi trebuit a zice? [**17.**] Au *[888/1]* nu cu acêstea? „O, ticăloşii noi şi foarte fără minte, împăratul pre noi rugîndu-ne şi spre bună facere chiemîndu-ne, de vom asculta de el, [**18.**] pentru ce cu voie deşartă pre noi ne veselim şi muritoare neascultare cutezăm? [**19.**] Nu ne vom tême, bărbaţi fraţi, de unêltele muncilor şi vom socoti înfricoşările caznelor şi vom fugi de mărirea cea deşartă aceasta şi de cea purtătoare de pierzare sumeţie? [**20.**] Să ne fie milă de vîrstele noastre şi să nu ne îndurăm de ale maicii bătrînêţe [**21.**] şi să ne aducem aminte că, neascultînd, vom muri. [**22.**] Şi ne va ierta pre noi cea dumnezeiască judecată, pentru nevoie de împăratul temîndu-ne. [**23.**] Ci ne scoatem pre noi din viiaţa cea dulce şi ne lipsim pre noi de lumea cea dulce? [**24.**] Să nu silim nevoia, nici să iubim cinstea spre a noastră strămutare, [**25.**] nici singură lêgea de bunăvoie pre noi ne omoară, temîndu-ne de unêltele cêle muncitoare! [**26.**] De unde s-au pus noao atîta iubire de price şi ne place răbdarea cea purtătoare de moarte, putînd cu volnicie a trăi, împăratului supuindu-ne?" [**27.**] Ci de acêstea nimica nu zisără tinerii cei ce vrea să se muncească, nici ş-au adus aminte; [**28.**] pentru că era nebăgători de samă de patimi şi singuri ţiitori de dureri, [**29.**] cît, îndată ce au tăcut tiranul sfătuind pre ei ca să mînînce spurcat, toţi cu un glas dinpreună, ca dintr-un suflet, zisără cătră el:

Cap 9

[**1.**] „Ce zăboveşti, o, tirane? Pentru că gata sîntem a muri decît a călca cêle de moşie ale noastre porunci. [**2.**] Pentru că ne ruşinăm de cuviinţele cêle de la strămoşi, de nu cu cea sfêtnică a legii bună ascultare şi cu Moisí ne vom lăuda? [**3.**] Nu sfătui, tirane, fărădelegi! Nu ne milui pre noi mai mult decît noi urîndu-ne, [**4.**] pentru că mai greu decît moartea aceasta socotim a fi mila ta, cea spre cea fără de lêge mîntuire a noastră. [**5.**] Şi ne sparii pre noi, înfricoşindu-ne cu moartea cea prin munci, precum nu cu puţin mai nainte de Eleazár învăţînd. [**6.**] Şi, de vrême ce bătrînii jidovilor, pentru buna credinţă şi munci răbdînd au binecrezut, mai pre drept ar fi de am muri noi, tinerii, muncile nevoilor tale nebăgîndu-le în samă, care şi învăţătoriul nostru, bătrînul, le-au biruit. [**7.**] Ispitêşte, dară, tirane! Şi cu ale noastre suflete, de ne vei omorî pentru buna credinţă, nu gîndi să ne strîci noao muncindu-ne! [**8.**] Pentru că noi, pre cea rea patimă şi răbdare, ale bunătăţii biruinţe vom purta, [**9.**] iară tu, pentru a nostră pîngărită ucidere, destulă muncă vei îngădui de cea dumnezeiască, vêcinică."

[**10.**] Aceştia aşea zicînd, nu numai ca cînd s-ar fi îngreoiat asupra unor neascultători tiranul, ci ca şi asupra unor nemulţămitori să urgisi. [**11.**] Drept acêea, pre cel mai mare dintr-înşii, poruncindu-să, îl aducea paicii şi, rumpîndu-i haina, îi legară mîinile şi braţele *[888/2]* cu curêle de altă

Filotei, pag. 512

Neîndurători cu sufletele era vreunii şi nebărbaţi întru ei? Ce cuvinte le-ar fi trebuit a zice? Au nu cu acestea? [**17.**] „O, ticăloşii noi şi foarte fără minte, împăratul pre noi rugîndu-ne şi spre bună facere chiemîndu-ne, de vom asculta de el, [**18.**] pentru ce cu voie deşartă pre noi ne veselim şi muritoare neascultare cutezăm? [**19.**] Nu ne vom teme, bărbaţi fraţi, de unealtele muncilor şi vom socoti înfricoşările caznelor şi vom fugi de mărirea cea deşartă aceasta şi de cea purtătoare de pierzare sumeţie? [**20.**] Să ne fie milă de vîrstele noastre şi să nu ne îndurăm de ale maicii bătrîneţe [**21.**] şi să ne aducem amin- *[512]* te că, neascultînd, vom muri. [**22.**] Şi ne va ierta pre noi cea dumnezeiască judecată, pentru nevoie de împăratul temîndu-ne. [**23.**] Ci ne scoatem pre noi din viaţa cea dulce şi ne lipsim pre noi de lumea cea dulce? [**24.**] Să nu silim nevoia, nici să iubim cinstea spre a noastră strămutare, [**25.**] nici singură legea de bunăvoie pre noi ne omoară, temîndu-ne de unealtele cele muncitoare! [**26.**] De unde s-au pus nouă atîta iubire de price şi ne place răbdarea cea purtătoare de moarte, putînd cu volnicie a trăi, împăratului supuindu-ne?" [**27.**] Ci de acestea nimic nu zisără tinerii, cei ce vrea să se muncească, nici ş-au adus aminte; [**28.**] pentru că era nebăgători de seamă de patimi şi singuri ţiitori de dureri, [**29.**] cît, îndată ce au tăcut tiranul sfătuind pre ei ca să mînînce spurcat, toţi cu un glas dimpreună, ca dintr-un suflet, zisără către el:

Cap 9

[**1.**] **„**Ce zăboveşti, o, tirane? Pentru că gata sîntem a muri decît a călca cele de moşie ale noastre porunci. [**2.**] Pentru că ne ruşinăm de cuviinţele[5] cele de la strămoşi, de nu cu cea sfetnică a legii bună ascultare şi cu Moisi ne vom lăuda? [**3.**] Nu sfătui, tirane, fărădelegi! Nu ne milui pre noi mai mult decît noi urîndu-ne; [**4.**] pentru că mai greu decît moartea aceasta socotim a fi mila ta, cea spre cea fără de lege mîntuire a noastră. [**5.**] Şi ne sperii pre noi, înfricoşindu-ne cu moartea cea prin munci, precum nu cu puţin mai nainte de Eleazar învăţînd. [**6.**] Şi, de vreme ce bătrînii jidovilor pentru buna credinţă şi munci răbdînd au binecrezut, mai pre direpţ ar fi de am muri noi, tinerii, muncile nevoilor tale nebăgîndu-le în seamă, care şi învăţătorul nostru bătrînul le-a biruit. [**7.**] Ispiteşte, dar, tirane! Şi cu ale noastre suflete, de ne vei omorî pentru buna credinţă, nu gîndi să ne strici nouă muncindu-ne. [**8.**] Pentru că noi pre cea rea patimă şi răbdare ale bunătăţii biruinţe vom purta, [**9.**] iar tu pentru a noastră pîngărită ucidere destulă muncă vei îngădui de cea dumnezeiască vecinică."

[**10.**] Aceştia aşa zicînd, nu numai ca cînd s-ar fi îngreoiat asupra unor neascultători tiranul, ci ca şi asupra unora nemulţămitori să urgisi. [**11.**] Direpţ aceea, pre cel mai mare dintr-înşii, poruncindu-se, îl aducea paici şi, rupîndu-i haina, îi legară mîinile şi braţele cu curele de altă parte. [**12.**] Cît,

[2] În text, scris ***прєѣи***.

[5] În text, scris ***кѳвііцєлє***, greşeală de tipar (n. ed.).

Micu, pag. 888-889

parte. [**12.**] Cît, bătîndu-l cu bicele, au ostenit, nimica nu săvîrşind, pusără-l pre el pre roată, [**13.**] prejur carea întinzîndu-să cel de bună rudă născut tinerel, să deznoda; [**14.**] şi, din toate închieturile frîngîndu-să, huliia, zicînd: [**15.**] „Tirane preapîngărite şi al cereştii judecăţi vrăjmaş şi fără de omenie, n-am ucis oameni, de mă căzneşti într-acesta chip, nici am păgînit, ci lêgea dumnezeiască păzăsc." [**16.**] Şi purtătorii de suliţe zicînd: „Mărturisêşte că vei mînca, ca să te mîntuieşti de munci.", [**17.**] iară el zise: „Nu aşea vă iaste voao mai tare roata, o, spurcaţi poslujnici, cît a înfrîna gîndul mieu; tăiaţi-mi mădulările şi îmi ardeţi cărnurile şi strămutaţi închieturile. [**18.**] Pentru că prin toate muncile vă voiu supune pre voi, că sînguri feciorii ovreilor pentru bunătate sînt nebiruiţi." [**19.**] Acêstea zicînd, foc dedesuptu-i aşternură şi să dêderă în laturi mai întinzînd roata,, [**20.**] mînjindu-să de toate părţile roata de sînge şi grămada cărbunilor de picăturile puroilor să stîngea şi pregiur osiia roatei cura cărnurile. [**21.**] Şi tăiată împregiur fiind închegarea oaselor, cel mare la minte şi tinerelul avramieu n-au suspinat, [**22.**] ci precum în foc primenindu-să, spre nestricare răbda cu vitejie strămutările, [**23.**] „Asemănaţi-vă mie, fraţilor!", zicînd: „Să nu părăsiţi rîndul veacului mieu, nici să vă lăpădaţi de a frăţiei mêle bărbăţie,. [**24.**] sfîntă şi blagorodnică oştire oştiţi pentru buna credinţă, prin carea blîndă e cea dreaptă şi de moşie a noastră socotinţă care s-au făcut neamului, certa-va pre cel necertat tiran!" [**25.**] Şi acêstea zicînd cel sfînt cuvios tinerel, îşi lăpăda sufletul.

[**26.**] Şi mirîndu-să toţi de tăriia sufletelui lui, aducea purtătorii de suliţe pre cel de vîrstă după cel dintîiu, al doilea; şi, puind mîinile cêle de fier cu ascuţite unghi la lucru de muncă făcut în chip de păvază, l-au legat pre el. [**27.**] Cît, întrebîndu-l de va vrea să mănînce porc, mai nainte de-a se munci, cel de bună rudă gînd au auzit. [**28.**] Trăgîndu-i cu mîinile de fier carnea toată şi piêlea capului, de la umere pînă la barbă, fiiarăle cêle ca pardoşii au tras. Şi el această durêre cu greu îngăduind, zicea: [**29.**] „Cît e de dulce tot chipul morţii pentru cea de moşie a noastră bună credinţă. [**30.**] Nu ţi se pare, decît toţi mai fără de omenie tirane, mai mult decît mine tu acum a te munci, văzînd că să biruiêşte cel tirănesc al tău mîndru gînd de răbdarea cea pentru bună credinţă a noastră? [**31.**] Pentru că eu cu cêle pentru bunătate dulceţi de dureri mă uşurez, [**32.**] iară tu întru ale păgîniei înfricoşeri te munceşti; iară nu vei scăpa, preapîngărite tirane, de judecăţile dumnezeieştii urgii!"

Cap 10

[**1.**] Şi acesta de vêcinică pomenire moarte îngăduind, cu al treilea să aducea, rugîndu-să mult de cătră mulţi pentru ca, gustînd, să se mîntuiască. [**2.**] Şi *[889/1]* el, strigînd, zisă: „Nu ştiţi că un tată pre mine cu cei morţi m-au sămănat şi unaşi maică m-au născut şi pre ale lor porunci ne-am hrănit? [**3.**] Nu leapăd cea de bună rudă a frăţiei rudenie." [**5.**] Şi ei, cu amar suferind îndrăznirea bărbatului, cu unêlte puitoare la încheieturi mîinile lui şi picioarele deznoda şi dintru

Filotei, pag. 513-514

bătîndu-l cu bicile, au ostenit nimic nu săvîrşind, pusără-l pre el pre roată, [**13.**] prejur care întinzîndu-se cel de bună rudă născut tinerel, se desnoda, [**14.**] şi din toate închieturile frîngîndu-se, hulea zicînd: [**15.**] „Tirane preapîngărite şi al cereştii judecăţi vrăjmaş şi fără de omenie, n-am ucis oameni de mă căzneşti într-acest chip, nici am păgînit, ci legea dumnezeiască păzesc." [**16.**] Şi purtătorii de suliţe zicînd: „Mărturiseşte că vei mînca, *[513]* ca să te mîntuieşti de munci.", [**17.**] iar el zice: „Nu aşa vă este vouă mai tare roata, o, spurcaţi poslujnici, cît a înfrîna gîndul mieu, tăieţi-mi mădulările şi îmi ardeţi cărnurile, strămutaţi închieturile. [**18.**] Pentru că prin toate muncile vă voiu supune pre voi, că singuri feciori evreilor pentru bunătate sînt nebiruiţi." [**19.**] Acestea zicînd, foc dedesuptu-i aşternură şi să dederă în laturi. [**20.**] Mai întinzînd roata mînjindu-se de toate părţile roata de sînge şi grămada cărbunilor de picăturile puroilor să stingea şi pregiur osia roatei cura cărnurile. [**21.**] Şi tăiată pregiur fiind închegarea oasilor, cel mare la minte şi tinerelul avramieu n-a suspinat, [**22.**] ci, precum în foc primenindu-se spre nestricare răbda cu vitejie strămutările, [**23.**] „Asemănaţi-vă mie, fraţilor!", zicînd: „Să nu părăsiţi rîndul veacului mieu, nici să vă lepădaţi de a frăţiei mele bărbăţie sfîntă şi blagorodnică. [**24.**] Oştire oştiţi pentru buna credinţă, prin care blîndă este cea dreaptă şi de moşie a noastră socotinţă care s-au făcut neamului, certa-va pre cel necertat tiran!" [**25.**] Şi acestea zicînd cel sfînt cuvios tinerel, îşi lepădă sufletul.

[**26.**] Mirîndu-se toţi de tăria sufletului lui, aducea purtătorii de suliţe pre cel de vîrstă după cel dintîi, al doilea, şi puind mîinile cele de fier, cu ascuţite unghi la lucru de muncă, făcut în chip de pavăză, l-au legat pre el. [**27.**] Cît, întrebîndu-l de va vrea să mănînce porc, mai nainte de a se munci, cel de bună rudă gând au auzit. [**28.**] Trăgîndu-i cu mîinile de fier carnea toată şi pielea capului de la umere pînă la barbă, fiarăle cele ca pardoşii au tras. Şi el această durere cu greu îngăduind, zicea: [**29.**] „Cît este de dulce tot chipul morţii, pentru cea de moşie a noastră bună credinţă. [**30.**] Nu ţi să pare, decît toţi mai fără de omenie tirane, mai mult decît mine tu acum a te munci, văzînd că să biruieşte cel tirănesc al tău mîndru gînd de răbdarea cea pentru bună credinţa noastră? [**31.**] Pentru că eu, cu cele pentru bunătate dulceţi de dureri mă uşurez, [**32.**] iar tu întru ale păgîniei înfricoşeri te munceşti, iar nu vei scăpa, preapîngărite tirane, de judecăţile dumnezeieştii urgii!"

Cap 10

[**1.**] Şi acesta de vecinică pomenire moarte îngăduind, cel al treilea să aducea, rugîndu-să mult de către mulţi pentru ca, gustînd, să se mîntuiască. [**2.**] Şi el, strigînd, zise: „Nu ştiţi că un tată pre mine cu cei morţi m-a semănat şi unaşi maică m-a născut şi pre ale lor porunci ne-am hrănit. [**3.**] Nu leapăd cea de bună rudă a frăţiei rudenie." [**5.**] Şi ei, cu amar suferind îndrăznirea bărbatului, cu unealte puitoare la închieturi mîinele lui şi picioarele deznoda şi dintru închieturi,

Micu, pag. 889

încheieturi, zăvorundu-le, le dejghina [**6.**] şi dêgetile, braţele şi fluierile şi coturile le frîngea. [**7.**] Şi nici într-un chip putea pre el să-l înfrînêze, împregiur trăgîndu-i piêlea cu marginile, vîrfurile dêgetelor, să beliia; [**8.**] şi îndată-l aducea împregiurul roatei, pregiur carea dintru închietură ieşindu-i mădulările, îi scotea mădulările, îşi vedea cărnurile căzînd împregiur şi asupra ficaţilor picături de sînge cura. [**9.**] Şi vrînd să moară, zisă: [**10.**] „Noi, dară, o, preapîngărite tirane, pentru învăţătura şi bunătatea lui Dumnezeu acêstea pătimim. [**11.**] Iară tu, pentru păgînătate şi pentru spurcata ucidere, nepricepute vei răbda munci."

[**12.**] Şi acesta murind, cu cuviinţă frăţească, pre al patrulea trăgea, zicînd: [**13.**] „Să nu te nebuneşti şi tu cu nebuniia fraţilor tăi!" [**14.**] Şi el zisă lor: „Nu aveţi voi focul aşea mai arzătoriu, cît să mă înfricoşaţi pre mine. [**15.**] Pre fericita a fraţilor miei moarte şi cea vêcinică a tiranului pierire şi pre cea pururea pomenită a celor buni credincioşi viiaţă, nu mă voiu lepăda de cea de bun rod frăţie. [**16.**] Gîndêşte, tirane, muncile pentru ca şi prin iale să te înveţi că frate sînt celor de mai nainte munciţi!" [**17.**] Acêstea auzind cel de sînge mîncătoriu şi ucigătoriu şi preapîngărit Antioh, au poruncit limba lui să-i taie. [**18.**] Şi el zisă: „Măcar că vei lua organul glasului, iară încăşi şi pre cei ce tac îi ascultă Dumnezeu. [**19.**] Iată, înainte s-au slobozit limba, tăiaşi-o! Că nu pentru aceasta vei tăia limba gîndului nostru. [**20.**] Cu dulceaţă pentru Dumnezeu părţile trupului le ciuntim. [**21.**] Iară pre tine, curînd te va certa Dumnezeu, pentru că pre cea cîntătoare de dumnezeieştile laude limbă o tai."

Cap 11

[**1.**] Deci, deacă muri şi acesta cu munci căznindu-să, cel al cincilea au sărit, zicînd: [**2.**] „Nu zăbovi, tirane, spre cea pentru bunătate caznă; [**3.**] că şi eu de la sini-mi am venit, ca şi pre mine omorîndu-mă, certare de mai multe nedreptăţi vei fi datoriu la cea cerească judecată. [**4.**] O, urîtoare de oameni şi urîtoare de bunătate, ce am făcut noi de ne prazi într-acesta chip? [**5.**] Căci credeam în Ziditoriul tuturor şi dup-a lui bună lêge trăim! [**6.**] Ci acêstea de cinste, nu de cazne sînt vrêdnice." [**9.**] Ca acêstea zicînd, dărdaşii legîndu-l pre el, îl trăgea spre pavăză, [**10.**] de care legîndu-l pre el de genunche şi acêstea cu clêşte de fier împreunîndu-le, îi înduplecară mijlocul spre o pană de roată; pregiur carele, cu totul pre în- *[889/2]* pregiurul roatei, ca un scorpiu înfrîngîndu-să, să deznoda. [**11.**] Într-acestaşi chip şi duhul strîngîndu-i-să şi trupul rugîndu-să, „Bune, zicea, fără de voie, [**12.**] o, tirane, hărăzeşti noao haruri prin mai tari dureri, arătînd cea despre lêgea noastră tărie."

[**13.**] Şi, murind şi acesta, cel al şêsălea tinerel să aducea. Pre carele, întrebînd tiranul de va vrea să mănînce, să se slobozească, zise: [**14.**] „Eu de vîrstă decît fraţii sînt mai tînăr, iară la cuget, de o vîrstă; [**15.**] pentru că la acêstea-şi şi născînd şi hrănindu-ne am fost şi pentru acêsteaşi şi a muri datori sîntem asêmene. [**16.**] Deci, de ţi se pare ţie a munci, căci nu mănînc spurcat, muncêşte." [**17.**] Acêstea el

Filotei, pag. 514-515

zăvorîndu-le, le dejghina [**6.**] şi degitele, braţile şi fluierile şi coturile le frîngea. [**7.**] Şi nici într-un chip putea *[514]* pre el să-l înfrîneze, împregiur trăgîndu-i pielea cu marginile vîrfurile degitelor, să belea; [**8.**] şi îndată-l aducea împregiurul roatei, pregiur care dintru închietură ieşindu-i mădulările, îi scotea mădulările, îşi vedea cărnurile căzînd împregiur şi asupra ficaţilor picături de sînge cura. [**9.**] Şi vrînd să moară. zise: [**10.**] „Noi, dar, o preapîngărite tirane, pentru învăţătura şi bunătatea lui Dumnezeu acestea pătimim. [**11.**] Iar tu, pentru păgînătate şi pentru spurcata ucidere nepricepute vei răbda munci."

[**12.**] Şi acesta murind, cu cuviinţă frăţească, pre al patrulea trăgea, zicînd: [**13.**] „Să nu te nebuneşti şi tu cu nebunia fraţilor tăi!" [**14.**] Şi el zice lor: „Nu aveţi voi focul aşa mai arzător, cît să mă înfricoşaţi pre mine. [**15.**] Pre fericita a fraţilor miei moarte şi cea vecinică a tiranului pierire şi pre cea pururea pomenită a celor buni credincioşi viaţă, nu mă voiu lepăda de cea de bun pod frăţie. [**16.**] Gîndeşti, tirane, muncile pentru ca şi prin ele să te înveţi că frate sînt celor de mai nainte munciţi!" [**17.**] Acestea auzind cel de sînge mîncător şi ucigător şi preapîngărit Antioh, au poruncit limba lui să-i taie. [**18.**] Şi el zise: „Măcar că vei lua organul glasului, iar încăşi şi pre cei ce tac îi ascultă Dumnezeu. [**19.**] Iată, înainte s-au slobozit limba, tăiaşi-o! Ca nu pentru aceasta vei tăia limba gîndului nostru. [**20.**] Cu dulceaţă pentru Dumnezeu părţile trupului le ciuntim. [**21.**] Iar pre tine, curînd te va certa Dumnezeu, pentru că pre cea cîntătoare de dumnezeieştile laude limbă o tai."

Cap 11

[**1.**] Deci dacă muri şi acesta cu munci căznindu-se, cel al cincilea a sărit, zicînd: [**2.**] „Nu zăbovi, tirane, spre cea pentru bunătate caznă; [**3.**] că şi eu de la sini-mi am venit, ca şi pre mine omorîndu-mă, certare de mai multe nedreptăţi vei fi dator la cea cerească judecată. [**4.**] O, urîtoare de oameni şi urîtoare de bunătate, ce am făcut noi de ne prazi într-acest chip? [**5.**] Căci credem în Ziditorul tutulor şi după a lui bună lege trăim! [**6.**] Ci acestea de cinste, nu de cazne, sînt vrednice." [**9.**] Ca aceste zicînd dărdaşii legîndu-l pre el îl trăgea spre pavăză, [**10.**] de care legîndu-l pre el de genunche şi acestea cu cleşte de fier împreunîndu-le, îi înduplecară mijlocul spre o pană de roată, prejur care cu totul pre împrejurul roatei ca un scorpiu înfrîngîndu-se să deznoda, [**11.**] Într-acestaşi chip şi duhul strîngîndu-i-se, şi trupul rugîndu-se: „Bune, zicea, fără de voie, [**12.**] o, tirane, hărăzăşti nouă haruri prin mai tari dureri arătînd cea despre legea noastră tărie."

[**13.**] Şi murind şi acesta, cel al şaselea tinerel să aducea. Pre care, întrebînd tiranul de va vrea să mănînce să se slobozească, zise: [**14.**] „Eu de vîrstă decît fraţii sînt mai tînăr, iar la cuget, de o vîrstă; [**15.**] pentru că la acesteaşi şi născînd şi hrănindu-ne am fost şi pentru acesteaşi şi a muri datori sîn- *[515]* tem asemene. [**16.**] Deci, de ţi se pare ţie a munci, căci nu mănînc spurcat, muncêşte!" [**17.**] Acestea el zicîndu-le, aducea pre el la roată. [**18.**] De care, întinzîndu-se

Micu, pag. 889-890

zicîndu-le, aducea pre el la roată. [**18.**] De carea, întinzîndu-să afară din mădulare şi dejghinîndu-să, să ardea dedesupt. [**19.**] Şi cu frigări ascuţite arzîndu-le, la spate le aducea şi coastele pătrunzîndu-le şi ficaţii ardea. [**20.**] Şi el, căznindu-să, cel de sfîntă şi cuvioasă osteneală, zicea: „Spre carele, pentru buna-credinţă, spre depindere de dureri atîţia fraţi chemaţi fiind, nu ne-am biruit! [**21.**] Pentru că nebiruită iaste, o, tirane, cea bună credincioasă ştiinţă. [**22.**] Cu bună bunătate înarmat fiind, voiu muri şi eu cu fraţii miei [**23.**] mare vrăjmaş al mieu biruind. [**24.**] Înnoitoare de munci şi vrăjmaşi celor ce adevărat binecred, şêsă tinerei am surpat tirăniia ta. [**25.**] Pentru că a nu putea tu să premeneşti gîndul nostru, nici a ne sili cătră mîncarea spurcăciunii, au nu-ţi iaste ţie surpare? [**26.**] Focul tău rêce e la noi şi fără de durêre pavăzele, [**27.**] că nu ai tiranului, ci ai dumnezeieştii legi stau înaintea noastră purtători de suliţe; pentru acêea, nebiruit avem gîndul."

Cap 12

[**1.**] Şi deaca şi acesta cu fericire muri, puindu-să întru o căldare, cel al şêptelea veni, decît toţi mai tinăr; [**2.**] spre carele milostivindu-să tiranul, măcar cărui de cătră toţi fraţii pre sine chinuindu-să, ades tiranul şi văzînd legăturile prejur, copil fiind, mai aproape de el l-au chemat şi a-l mîngăia să ispitea, zicînd: [**3.**] „Săvîrşitul nebuniei fraţilor tăi îl vezi! Că pentru neascultarea, strămutîndu-să, au murit. [**4.**] Şi tu, de nu vei asculta, sărace, muncindu-te, şi tu vei muri mai nainte de vrême-ţi, [**5.**] iară ascultînd, priêtin vei fi şi lucrurile împărăţiei vei povăţui." [**6.**] Şi acêstea mîngăindu-l, pre maica copilului au chiemat, ca de sine făcîndu-să milă, de atîţia feciori fiind lipsită, să se pornească cătră mîntuire, cu bună ascultare făcînd pre cel rămas. [**7.**] Şi maică-sa, cu cel ovreiesc glas îndemnîndu-l pre el, după cum vom grăi: [**8.**] „Dezlegaţi-mă", zisă, „ca să zic împăratului şi, împreună cu el, la toţi priêtinii." [**9.**] Şi, bucurîndu-să foarte spre făgăduinţa copilului, de sîrg îl dezlegară. [**10.**] Şi *[890/1]* alergînd la una de aproape din tigăi: [**11.**] „Necurate", zisă, „şi decît toţi răii preapăgîne tirane, nu te ruşinaşi de la Dumnezeu luînd bunătăţile şi împărăţiia şi slugile lui a le omorî şi pre cei de bună credinţă învăţători să-i strămuţi? [**12.**] Pentru care aşteaptă-te certarea mai cu adêse şi vêcinicul foc şi munci carele în tot veacul nu te vor părăsi. [**13.**] Nu te ruşinaşi, om fiind, cel ce eşti asêmenea ca o fiiară, pre cei de o potrivă pătimitori şi tot din nişte stíhii fiind făcuţi să le tai limbile şi, într-acesta chip muncindu-i, să-i căzneşti? [**14.**] Alţii, dară, vitejêşte murind, au plinit cea cătră Dumnezeu bună credinţă; iară tu rău vei plînge, pre cei ai bunătăţii ostenitori fără de vină omorîndu-i. [**15-16.**] Pentru acêea, şi eu a muri vrînd, nu fug de cătră a fraţilor miei vitejie." Şi acêstea zicînd, sîngur au sărit asupra tigăilor şi aşea-şi dêde sufletul.

Filotei, pag. 515-516

afară din mădulare şi dejghinîndu-se, să ardea dedesupt. [**19.**] Şi cu frigări ascuţite arzîndu-le, la spate le aducea şi coastele pătrunzîndu-le şi ficaţii ardea. [**20.**] Şi el, căznindu-se, cel de sfîntă şi cuvioasă osteneală, zicea: „Spre care pentru buna credinţă, spre deprindere de dureri atîţa fraţi chiemaţi fiind, nu ne-am biruit! [**21.**] Pentru că nebiruită este, o, tirane, cea[6] bună credincioasă ştiinţă. [**22.**] Cu bună bunătate înarmat fiind, voiu muri şi eu cu fraţii miei [**23.**] mare vrăjmaş al mieu biruind. [**24.**] Înnoitoare de munci şi vrăjmaşi celor ce adevărat binecred, şase tinerei am surpat tirănia ta. [**25.**] Pentru că a nu putea tu să premeneşti gîndul nostru, nici a ne sili către mîncarea spurcăciunii, au nu-ţi este ţie surpare? [**26.**] Focul tău rece este la noi şi fără de durere pavăzele, [**27.**] că nu ai tiranului, ci ai dumnezeieştii legi stau înaintea noastră purtători de sulițe;pentru aceea, nebiruit avem gîndul."

Cap 12

[**1.**] Dacă şi acesta cu fericire muri, puindu-se întru o căldare, cel al şaptelea veni, decît toţi mai tînăr, [**2.**] spre care milostivindu-se tiranul, măcar cărui de către toţi fraţii pre sine chinuindu-se ades tiranul şi văzînd legăturile prejur, copil fiind, mai aproape de el l-au chiemat şi a-l mîngăia să ispitea, zicînd: [**3.**] „Săvîrşitul nebuniei fraţilor tăi îl vezi! Că pentru neascultarea strămutîndu-se, au murit. [**4.**] Şi tu, de nu vei asculta, sărace, muncindu-te, şi tu vei muri mai nainte de vremi-ţi, [**5.**] iar, ascultînd, prietin vei fi şi lucrurile împărăţiei vei povăţui." [**6.**] Şi acestea mîngăindu-l, pre maica copilului au chiemat, ca de sine făcîndu-i-se milă, de atîţia feciori fiind lipsită, să se pornească către mîntuire, cu bună ascultare făcînd pre cel rămas. [**7.**] Şi maică-sa cu cel ovreiesc glas îndemnîndu-l pre el, după cum vom grăi, [**8.**] „Dezlegaţi-mă", zisă, „ca să zic împăratului şi, împreună cu el, la toţi prietinii." [**9.**] Şi, bucurîndu-se foarte spre făgăduinţa copilului, de sîrg îl dezlegară. [**10.**] Şi alergînd la una de aproape din tigăi: [**11.**] „Necurate", zise, „şi decît toţi răii preapăgîne tirane, nu te ruşinaşi de la Dumnezeu luînd bunătăţile şi împărăţia şi slugile lui a le omorî şi pre cei de bună credinţă învăţători să-i strămuţi? [**12.**] Pentru care aşteaptă-te certarea mai cu adese şi vecinicul foc şi munci, carele în tot veacul nu te vor părăsi. [**13.**] Nu te ruşinaşi, om fiind, cel ce eşti asemenea ca o fiară, pre cei de o potrivă pătimitori şi tot din nişte stihii fiind făcuţi să[7] le tai limbile şi într-acest chip, muncindu-i, să-i căzneşti? [**14.**] Alţii, dar, vitejaşte murind, au plinit cea către Dumnezeu bună credinţă, iar tu rău vei plînge, pre cei ai bunătăţii *[516]* ostenitori fără de vină omorîndu-i. [**15-16.**] Pentru aceea, şi eu, a muri vrînd, nu fug de către a fraţilor miei vitejie." Şi acestea zicînd, singur au sărit asupra tigăilor, şi aşa-şi dede sufletul.

[6] În text, scris ***ч€***, greşeală de tipar (n. ed.).
[7] În text, scris ***с€***, greşeală de tipar (n. ed.).

Micu, pag. 890

Cap 13

[**1.**] Vezi, dară, că cêle pînă la moarte dureri au călcat cei şêpte fraţi, împreună s-au mărturisit de cătră toate părţile că singur ţiitoriu patimilor iaste cel bun credincios gînd. [**2.**] Că, în ce chip de s-ar fi supus patimilor, ar fi mîncat spurcat, zicere-am aceştia, dară, pre sine să se fie biruit. [**3.**] Ci acum nu aşa, ci cu gîndul cel ce să laudă la Dumnezeu au biruit patimile. [**4.**] Şi nu iaste a nebăga de samă domniia cugetului, pentru că au biruit şi patima şi durerile. [**5.**] Cum, dară, nu iaste la aceştia cuvîntarea cea bună, de patimi biruitoare a mărturisi, carii prin ale focului dureri nu s-au întors? [**6.**] Pentru că, în ce chip sînt puse, înainte-s turnurile limanurilor, înfricoşările valurilor înfrîngîndu-le, cu linişte da vadul celor ce umblă, [**7.**] aşa cea cu şapte turnuri a tinerilor bună cuvîntare, care au întărit vadul bunei credinţe, au biruit neoprirea patimilor. [**8.**] Pentru că, întinzînd danţul bunei credinţe, îndemnară-să unul pre altul, zicînd: [**9.**] „Frăţêşte să murim, fraţilor, pentru lêgea! Să ne asămînăm celor trei tineri de la Síriia, carii pre cel întocma cu focul cuptoriu au călcat. [**10.**] Să nu fim bărbaţi fricoşi cătră a bunei credinţă arătare." [**11.**] Şi unul: „Aibi nădêjde, frate!", zicea. Iară altul: „Cu blagorodnie rabdă!" [**12.**] Iară altul, pomenind, zicea: „Aduceţi-vă aminte de unde sînteţi sau cu mîna cărui părinte a să junghiia pentru buna credinţă au îngăduit Isaác!" [**13.**] Şi fieştecare, unul altuia, toţi împreună căutînd luminoşi şi foarte îndrăzneţi loruşi zicea: „Lui Dumnezeu să ne făgăduim din toată inima, celui ce au dat sufletele şi să ne purtăm prejur paza legii! [**14.**] Trupurile să nu ne têmem de cela ce să pare că omoară trupul, [**15.**] pentru că mare e primejdia sufletului *[890/2]* în munca cea vêcinică zicînd celor ce calcă porunca lui Dumnezeu. [**16.**] Să ne înarmăm, dară, cu dumnezeiasca biruinţă dumnezeiescului gînd. [**17.**] Pentru că aşa murind noi, Avraám, Isaác şi Iácov ne vor arăta şi toţi părinţii ne vor lăuda." [**18.**] Şi fieştecăruia din fraţii cei ce să trăgea dintru ei zicea cei rămaşi: „Să nu ne ruşinezi pre noi, frate, nici să amăgeşti pre ceia ce au murit mai nainte de noi fraţi. [**19.**] Nu fiţi necunoscători de ale frăţiei dragoste, carele cea dumnezeiască şi preînălţată socoteală prin părinţi celor ce s-au făcut le-au împărţit şi prin pîntecele maicei răsădind, [**20.**] întru care fraţilor vrêmea potrivă lăcuindu-o şi întru unaşi vrême zidindu-ne şi de la un sînge crescîndu-ne şi prin un suflet săvîrşindu-ne [**21.**] şi prin mijlocul unii vremi născîndu-ne şi tot dintru unele izvoară bînd lapte, dintru carii împreună să hrănesc din brăţişare iubitoare de fraţi suflete [**22.**] şi cresc mai tare, pentru soţiia ta te hrăniiu şi pentru cea de toate zilele obiciuire şi ceiialalte învăţături şi pentru a noastră lêgea lui Dumnezeu învăţătură." [**23.**] Aşadară, fiind împreună pătimitoare iubirea frăţiei, cei şêpte fraţi mai vîrtos a pătimi împreună fură întru eişi, [**24.**] pentru că o lêge fiind învăţaţi şi tot unele bunătăţi învăţînd şi cu cea dreaptă viiaţă împreună hrănindu-să, mai vîrtos pre ei să iubiia. [**25.**] Pentru că cea asêmene rîvnire a bunei bunătăţi adăogea lor cea dintru ei unire; [**26.**] pentru că cu bună credinţă mai dorită lor îşi făcea iubirea frăţiei. [**27.**] Ce însă şi pentru fire şi pentru obicêiu şi ale bunătăţilor năravuri

Filotei, pag. 516-517

Cap 13

[**1.**] Vezi, dar, că cele pînă la moarte dureri au călcat cei şapte fraţi, împreună s-au mărturisit de către toate părţile că singur ţiitor patimilor este cel bun credincios gînd. [**2.**] Că, în ce chip de s-ar fi supus patimilor, ar fi mîncat spurcat, zicere-am aceştia, dar, pre sine să se fie biruit. [**3.**] Ci acum nu aşa, ci cu gîndul cel ce să laudă la Dumnezău au biruit patimile. [**4.**] Şi nu este a nebăga de seamă domnia cugetului pentru că au biruit şi patima şi durerile. [**5.**] Cum, dar, nu este la aceştia cuvîntarea cea bună de patimi biruitoare a mărturisi, carii prin ale focului dureri nu s-au întors? [**6.**] Pentru că în ce chip sînt puse, înainte-s turnurile limanurilor, înfricoşările valurilor înfrîngîndu-le, cu linişte da vadul celor ce umblă, [**7.**] aşa cea cu şapte turnuri a tinerilor bună cuvîntare, care a întărit vadul bunei credinţe, au biruit neoprirea patimilor. [**8.**] Pentru că, întinzînd danţul bunei credinţe, îndemnară-se unul pre altul, zicînd: [**9.**] „Frăţeşte să murim, fraţilor, pentru legea! Să ne asemănăm celor trei tineri de la Siria, carii pre cel întocmai cu focul cuptor au călcat. [**10.**] Să nu fim bărbaţi fricoşi către a bunei credinţe arătare." [**11.**] Şi unul: „Aibi nădejde, frate!", zicea. Iar altul: „Cu blagorodnie rabdă!" [**12.**] Iar altul, pomenind, zicea: „Aduceţi-vă aminte de unde sînteţi sau cu mîna cărui părinte a să junghia pentru buna credinţă au îngăduit Isaac!" [**13.**] Şi fiecare, unul altuia toţi împreună căutînd, luminoşi şi foarte îndrăzneţi, loruşi zicea: „Lui Dumnezeu să ne făgăduim din toată inima, celui ce au dat sufletele şi să ne purtăm prejur paza legii trupurile. [**14.**] Să nu ne temem de cela ce să pare că omoară trupul, [**15.**] pentru că mare este primejdia sufletului în munca cea vecinică zicînd celor ce calcă porunca lui Dumnezeu. [**16.**] Să ne înarmăm[8], dar, cu dumnzeasca biruinţă dumnezeiescului gînd. [**17.**] Pentru că aşa murind noi, Avraam, Isaac şi Iacov ne vor arăta şi toţi părinţii ne vor lăuda." [**18.**] Şi fieştecăruia din fraţii cei ce să trăgea dintru ei zicea cei rămaşi: „Să nu ne ruşinezi pre noi, frate, nici să amăgeşti pre cei ce au murit mai nainte de noi fraţi. [**19.**] Nu fiţi necunoscători de ale frăţiei dragoste, carile cea dumnezeiască şi preînălţată socoteală prin părinţii celor ce s-au făcut le-au împărţit şi prin pîntecele maicei răsădind, [**20.**] întru care fraţilor vremea potrivă lăcuindu-o şi întru unaşi vreme zidindu-ne şi de la sînge crescîndu-ne şi prin un suflet săvîrşindu-ne [**21.**] şi prin mijlocul unii vremi născîndu-ne şi tot dintru unele izvoară bînd lapte, dintru carii împreună să hrănesc din brăţişare iubitoare de fraţi suflete [**22.**] şi cresc mai tare, pentru soţia ta te hrăniiu şi pentru cea de toate zilele obiceiuri şi ceailalte învăţături." [**23.**] Şi aşa, dar, fiind împreună patimilor iubirea frăţiei, cei şapte *[517]* fraţi mai vîrtos a pătimi împreună fură întru eişi, [**24.**] pentru că o lege fiind învăţaţi şi tot unele bunătăţi învăţînd şi cu cea dreaptă viaţă împreună hrănindu-se, mai vîrtos pre ei să iubea. [**25.**] Pentru că cea asemene răvnire a bunei bunătăţi adăogea lor cea dintru ei unire, [**26.**] pentru că cu bună credinţă mai dorită lor îşi făcea iubirea frăţiei. [**27.**] Ci

[8] În text, scris **съ нє и армат**, greşeală de tipar (n. ed.)

Micu, pag. 890-891

cêle ale frăţiei lor iubiri împreună adăogînd fură plăcuţi fraţii, pentru buna credinţă cei rămaşi pre cei ce să căznesc văzind pînă la moarte muncindu-se.

Cap 14

[**1.**] Şi încă şi la caznă îndemnînd, cît nu numai a nu băga samă durerile, ci încă şi patimile iubirii de frăţie a birui. [**2.**] Oh, decît ale împăraţilor gînduri mai împărăteşti şi decît cei volnici mai volnici. [**4.**] Nimeni dintru cei şêpte tineri s-au spăimîntat, nici cătră moarte s-au lenevit, [**5.**] ci toţi ca spre a nemorţii cale alergînd, spre cea prin munci moarte sîrguia. [**6.**] Şi, precum mîinile împreună şi picioarele împreună cu ale sufletului povăţuituri să pornesc, aşa sfinţii tinereii aceia, ca dintr-un suflet de cea fără de moarte bună credinţă pornindu-se, spre cea pentru ea moarte să tocmiră. [**7.**] O, preasfîntă săptămînă a celor tocmiţi împreună fraţi, pentru că, în ce chip şêpte zile sînt ale facerii lumii prejur buna credinţă, [**8.**] aşa prejur săptămînă jucînd tinerii încunjura, frica muncilor surpînd. [**9.**] Acum noi, auzind chinu- *[891/1]* irea tinerilor, ne îngrozim, iară aceia nu numai văzind, ci nici auzind cuvîntul înfricoşării cel di-ndată, ci încă şi pătimind răbda, şi aceasta prin ale focului dureri. [**10.**] Dintru carele, ce altă ar fi mai cu durêre? Pentru că ascuţită şi cu cutremur find putêrea focului, de sîrg au topit trupurile.

[**11.**] Şi nu socotiţi lucru minunat de au biruit gîndul bărbaţilor acelora întru munci, unde şi a muierii minte mai de multe chinuri au nepregetat durerile. [**12.**] Pentru că maica celor şêpte tinerei acelora au suferit strămutăturile fieştecăruia din fii. [**13.**] Şi să vêde cum de mulţi fii iaste a iubirei de fii dragoste, trăgînd toate cătră a fiilor împreună pătimire, [**14.**] unde şi cêle necuvîntătoare vite spre cêle ce să nasc dintr-însele asêmenea împreună pătimire şi dragoste au ca şi oamenii. [**18.**] Şi ce trebuie a arăta la fii patima cea ce iaste prin cêle necuvîntătoare vite? [**19.**] Unde şi albinele, pentru naşterê cerii, să apără de cei ce să apropie; şi ca cu bold de fier lovesc pre cei ce să apropie la cuibul lor şi să apără pînă la moarte.

Cap 15

[**20.**] Iară pre muma celor tineri, care era cu Avraám la un suflet, nu o au mutat cea dinpreună patimă. [**1.**] [**2.**] Nu fiilor muma cea mai cu dor, doao lucruri fiind înainte: buna credinţă şi a celor şêpte fii mîntuire, cea după vrême, după a tiranului făgăduinţă; [**3.**] buna credinţă mai mult au îndrăgit, cêea ce mîntuiêşte la vêcinică viiaţă după Dumnezeu. [**4.**] O, în ce chip aş grăi după închipuire cêle iubitoare de fii ale părinţilor patimi, a sufletului şi a chipului asămănare la un copil, minunat chip mic de copil pecetluindu-să? Mai vîrtos că maicele, fiind mai pătimaşe decît taţii, la naştere sînt mai împreună pătimitoare. [**5.**] Pentru că, cu cît sînt mai slabe de inimă şi mai iubitoare la naştere sînt maicele, cu atîta mai vîrtos sînt iubitoare de fii. [**6.**] Şi decît toate maicele făcutu-s-au a acestor şêpte mumă mai iubitoare de fii, carea, cu şêpte naşteri, cea cătră ei răsădind iubire cu dragoste [**7.**] şi

Filotei, pag. 517-518

însă şi pentru fire şi pentru obiceiu fură plăcuţi fraţii, pentru buna credinţă, cei rămaşi pre cei ce să căznesc văzînd pînă la moarte muncindu-se.

Cap 14

[**1**] Încă şi la caznă îndemnînd, cît nu numai a nu băga seamă durerile, ci încă şi patimile iubirii de frăţie a birui. [**2.**] Oh, decît ale împăraţilor gînduri mai împărăteşti şi decît cei volnici mai volnici. [**4.**] Nimeni dintru cei şapte tineri s-au spăimîntat, nici către moarte s-au lenevit, [**5.**] ci toţi, ca spre a nemorţii cale alergînd, spre cea prin munci moarte sîrguia. [**6.**] Şi precum mîinile împreună şi picioarele împreună cu ale sufletului povăţuituri să pornesc, aşa sfinţii tinereii aceia, ca dintr-un suflet de cea fără de moarte bună credinţă pornindu-se, spre cea pentru ea moarte să tocmiră. [**7.**] O, preasfîntă săptămînă a celor tocmiţi împreună fraţi, pentru că, în ce chip şapte zile sînt ale facerii lumii prejur buna credinţă, [**8.**] aşa prejur săptămînă jucînd tinerii încunjora, frica muncilor surpînd. [**9.**] Acum, noi auzind chinuirea tinerilor, ne îngrozim, iar aceia nu numai văzînd, ci nici auzind cuvîntul înfricoşării cel dindată, ci încă şi pătimind răbda, şi aceasta prin ale focului dureri. [**10.**] Dintru carele ce altă ar fi mai cu durere? Pentru că ascuţită şi cu cutremur fiind puterea focului, de sîrg a topit trupurile.

[**11.**] Şi nu socotiţi lucru minunat de au biruit gîndul bărbaţilor acelora întru munci, unde şi a muierii minte de mai multe chinuri au nepregetat durerile. [**12.**] Pentru că maica celor şapte tinerei acelora au suferit strămutăturile fieştecăruia din fii. [**13.**] Şi să vedea cum de mulţi fii este a iubirei de fii dragoste, trăgînd toate către a fiilor împreună pătimire, [**14.**] unde şi cele necuvîntătoare vite spre cele ce să nasc dintr-însele asemenea împreună pătimire şi dragoste au, ca şi oamenii. [**18.**] Şi ce trebuie a arăta la fii patima ceea ce este prin cele necuvîntătoare vite? [**19.**] Unde şi albinele, pentru naşterea cerii să apără de cei ce să apropie şi ca cu bold de fier lovesc pre cei ce să apropie la cuibul lor şi să apără pînă la moarte.

Cap 15

[**20.**] Iar pre muma celor tineri, care era cu Avraam la un suflet, nu o au mutat cea dinpreună patimă. [**1.**] [**2.**] Nu fiilor muma cea mai cu dor, două lucruri fiind înainte: buna credinţă şi a celor şapte fii mîntuire, cea după vreme, după a tiranului făgăduinţă; [**3.**] buna credinţă mai mult au îndrăgit, ceea ce mîntuieşte la vecinică viaţă după Dumnezeu. [**4.**] O, în ce chip am grăi după închipuire cele iubitoare de fii ale părinţi- *[518]* lor patimi, a sufletului şi a chipului asemănare, la un copil minunat, chip mic de copil pecetluindu-se? Mai vîrtos, că maicele fiind mai pătimaşe decît taţii, la naştere sînt mai împreună pătimitoare. [**5.**] Pentru că, cu cît sînt mai slabe de inimă şi mai iubitoare la naştere sînt maicele, cu atîta mai vîrtos sînt iubitoare de fii. [**6.**] Şi decît toate maicele, făcutu-s-a a acestora şapte mumă mai iubitoare de fii, care, cu şapte naşteri, cea către ei răsădind iubire cu dragoste [**7.**] şi

Micu, pag. 891

pentru multele dureri ale fieştecăruia dintr-înşii cea învăţată mumă avînd cea dinpreună pătimire către ei, [**8.**] pentru frica cea dumnezeiască n-au băgat samă de a fiilor deşartă mîntuire. [**9.**] Şi încă şi pentru cea bună bunătate a fiilor şi cea către lêgea lor bună patimă mai mare avea dragostea la dînşii, [**10.**] pentru că direpţi era şi întregi la minte şi tari de suflete, iubitori de fraţi, iubitori de maică, aşa cît şi pînă la moarte cêle ale legii păzind, asculta pre ea. [**11.**] Ce însă, măcar că atîtea fiind cêle de iubirea fiilor spre cea dinpreună pătimire trăgînd *[891/2]* ei pre mumă-sa, asupra nici unuia dintru ei cêle de toate fêliurile cazne au putut să mute gîndul ei, [**12.**] ci cîte un fiiu şi împreună pre toţi muma îi îndemna la cea pentru bună credinţă moarte. [**13.**] O, fire sfîntă şi iubire de părinţi şi înţălêgere iubitoare, cu dragoste şi hrană şi ale maicelor neînfrînate patimi, [**14.**] cîte unul strămutîndu-să şi arzîndu-să văzind muma, nu să schimba, pentru buna credinţă. [**15.**] Trupurile fiilor vedea pregiur foc topindu-se şi ale mîinilor şi ale picioarelor dêgete pre pămînt adiind şi cêlea ale capetelor pînă la bărbii cărnuri ca nişte obraze înainte zăcînd. [**16.**] O, mai amar acum maica dureri ispitindu-se, pentru durerile cêle ce era asupra lor, [**17.**] o sîngură muiêre, buna credinţă întreagă născîndu-o, [**18.**] nu te-au mutat cel dintîiu născut dîndu-şi suflarea, nici al doilea care era în munci n-au văzut la tine jale, nici al treilea, dîndu-şi sufletul, [**19.**] nici ochii fieştecăruia văzind ca juncii asupra muncilor căutînd cazna lor şi nările însemnînd înainte moartea lor n-ai plîns. [**20.**] Văzind trupurile fiilor arzindu-se şi preste mîini, mîini tăindu-să, şi preste capete, capete tăindu-să de la grumazi, şi preste morţi, morţi căzind, şi movilă văzind danţul fiilor prin munci, n-ai lăcrămat, [**21.**] nu sînt aşa ale sirínilor viersuri, nici glasurile de lebădă trag către iubirea auzului pre ceia ce aud glasurile de fii cu cazne pre maică strigînd. [**25.**] Pentru că, în ce chip la sfătuire întru al ei suflet văzind groaznici sfêtnici, firea şi naşterea şi iubirea fiilor şi a fiilor strămutături, [**26.**] doi sorţi ţiind muma, de moarte şi de mîntuire, pentru fii, [**27.**] n-au cunoscut pre cêea ce mîntuia şêpte fii spre mîntuire de puţină vrême, [**28.**] de cea de Dumnezeu crezătoare a lui Avraám tărie fata şi-au adus aminte. [**29.**] O, maica neamului, izbînditoare de lêge şi scutitoare bunei credinţe şi prin osteneala ficaţilor purtătoare de biruinţă. [**30.**] O, cêea care eşti decît bărbaţii spre tărie mai bărbată şi decît bărbaţii către răbdare mai vitează. [**31.**] Pentru că în ce chip chivotul lui Nóe întru cel din mulţimea lumii potop purtînd lumea, tare răbda valurile, [**32.**] aşa şi tu, păzitoare legii, de toate părţile întru cêle ale patimilor revăsîndu-te cu potop şi cu tare vînturi cu ale cuielor munci cuprinzîndu-te, vitejêşte ai răbdat cea pentru bună credinţă fortună.

Cap 16

[**1.**] Vezi dară, şi muiêre bătrînă şi de şêpte copii mumă, au răbdat văzînd cêle pînă la munci ale fiilor. Mărturisit iaste sîngur ţiitoriu patimilor cel bun credincios gînd. [**2.**] Arătat-am, dară, că nu numai bărbaţi patimile au biruit, ci şi

Filotei, pag. 518-519

pentru multele dureri ale fieştecăruia dintr-înşii cea învăţată mumă avînd cea dinpreună pătimire către ei, [**8.**] pentru frica cea dumnezeiască n-a băgat seamă de a fiilor deşartă mîntuire. [**9.**] Şi încă şi pentru cea bună bunătate a fiilor cea către legea lor bună patimă mai mare avea dragoste la dînşii, [**10.**] pentru că direpţi era şi întregi la minte şi tari de suflete, iubitori de fraţi, iubitori de maică, aşa cît şi pînă la moarte, cele ale legii păzind, asculta pre ea. [**11.**] Ci însă, măcar că atîtea fiind cele de iubirea fiilor, spre cea dinpreună pătimire trăgînd ei pre mumă-sa, asupra nici unuia dintru ei cele de toate felurile cazne au putut să mute gîndul ei, [**12.**] ci cîte un fiu şi a împreuna pre toţi muma îi îndemna la cea pentru bună credinţă moarte. [**13.**] O, fire sfîntă şi iubire de părinţi şi înţelegere iubitoare cu dragoste şi hrană şi ale maicelor neînfrînte patimi, [**14.**] cîte unul strămutîndu-se şi arzîndu-se văzînd muma, nu să schimba pentru buna credinţă. [**15.**] Trupurile fiilor vedea prejur foc topindu-se şi ale mîinilor şi ale picioarelor degete pre pămînt adiind şi cele ale capetilor pînă la bărbi cărnuri ca nişte obraze înainte zăcînd. [**16.**] O, mai amar acum maica dureri ispitindu-se, pentru durerile cele ce era asupra lor, [**17.**] o singură muiere buna credinţă întreagă născîndu-o, [**18.**] nu te-a mutat cel dintîi născut dîndu-şi suflarea, nici al doilea care era în munci n-a văzut la tine jale, nici al treilea, dîndu-şi sufletul, [**19.**] nici ochii fieştecăruia văzînd, ca juncii asupra muncilor căutînd cazna lor şi nările însemnînd înainte moartea lor, n-ai plîns. [**20.**] Văzînd trupurile fiilor arzîndu-se şi preste mîini, mîini tăindu-se, şi preste capete, capete tăindu-se de la grumazi, şi preste morţi, morţi căzînd şi movilă văzînd danţul fiilor prin munci, n-ai lăcrămat, [**21.**] nu sînt aşa ale sirinilor viersuri, nici glasurile de lebădă trag către iubirea auzului pre ceia ce aud glasurile de fii cu cazne pre maică strigînd. [**25.**] Pentru că, în ce chip la sfătuire întru al ei suflet, văzînd groaznice sfetnici firea şi naşterea şi iubirea fiilor şi a fiilor strămutături, [**26.**] doi sorţi ţiind muma, de moarte şi de mîntuire, pentru fii. [**27.**] N-a cunoscut pre ceia ce mîntuia şapte fii spre mîntuire de puţină vreme, [**28.**] de cea de Dumnezeu crezătoare a lui Avraam tărie, fata ş-a adus aminte. [**29.**] O, maica neamului, izbînditoare de lege şi scutitoare bunei credinţe şi prin osteneala ficaţilor purtătoare de biruinţă. [**30.**] O, cea care eşti decît bărbaţii spre tărie mai bărbată şi decît bărbaţii către răbdare mai vitează. [**31.**] Pentru că în ce chip chivotul lui Noe, întru cel din mulţimea lumii potop purtînd lumea, tare răbda valurile, [**32.**] aşa şi tu, păzitoare legii, de toate părţile întru cele ale patimilor răvărsîndu-te cu potop şi cu tare vînturi cu ale cuielor munci cuprinzîndu-te, vitejaşte ai răbdat cea pentru bună credinţă furtună.

[519] **Cap 16**

[**1.**] Vezi, dar, şi muiere bătrînă şi de şapte copii mumă, a răbdat văzînd cele pînă la munci ale fiilor. Mărturisit este singur ţiitor patimilor cel bun credincios gînd. [**2.**] Arătat-am, dar, că nu numai bărbaţi patimile au biruit, ci şi muiere cele

Micu, pag. 892

muiêre cêle preamari munci au trecut *[892/1]* cu gîndul. [**3.**] Şi nu aşea sălbatici era leii cei prejur Daniíl, nici ceia ce spre Misaíl ardea cuptoriul cu preavăpăiosul foc, precum a iubirii de fii fire ardea pre ea, văzînd pre ei aşea în multe fêliuri căznindu-să cei şêpte fii. [**4.**] Ci cu gîndul bunii credinţă au potolit atîtea şi ca acêstea patimi muma.

[**5.**] Pentru că aceasta iaste a socoti, că de ar fi fost muiêre fricoasă la suflet, măcar că mumă era lor, ar fi plîns pentru ei şi poate fi acêstea ar fi zis aşea: [**6.**] „O, ticăloasa eu, şi de multe ori de trei ori ticăloasă, carea şêpte copii născînd, a nice unuia maică m-am făcut. [**7.**] O, deşêrte şêpte purtări de naşteri şi nefolositori şêpte cîte de zêce luni şi aplecături fără rod. [**8.**] În deşert, o, fiilor, asupra voastră multe dureri am răbdat şi mai grêle griji de hrană. [**9.**] O, fiilor miei cei neînsuraţi şi cei însuraţi fără de folos, nu voiu vedea dintru voi fii, nici moaşă chiemîndu-mă mă voiu ferici! [**10.**] O, cea de mulţi feciori şi buni feciori, eu, muiêre văduvă şi sîngură, mult jeluită. [**11.**] Nici de voiu muri, să mă îngroape afară de fii cineva."

[**12.**] Ci cu aceasta plîngere pre nimeni nu plîngea cea sfîntă şi bună credincioasă maică, nici ca să nu moară înturna pre vrunul dintru ei, nici ca cînd n-ar fi murit s-au măhnit, [**13.**] ci ca de diamant avînd gîndul şi pre nemoarte de iznoavă zidind numărul fiilor, mai vîrtos pentru buna credinţă spre moarte pre ei îi îndemna, rugîndu-să. [**14.**] O, maică, pentru buna credinţă a lui Dumnezeu oşteancă bătrînă şi prin răbdare muierească şi pre tiran ai biruit şi cu faptele şi cu cuvintele mai tare te-ai aflat decît un bărbat. [**15.**] Pentru căci că te-ai prins cu copii[i]-ţi şi stai văzînd pe Eleazár muncindu-să şi ziceai copiilor cu cea ovreiască limbă: [**16.**] „O, copii, vitejească e osteneala spre care chiemîndu-vă pentru mărturisirea limbii osteniţi-vă cu osîrdie pentru cea părintească lêge. [**17.**] Pentru că grozav iaste cel bătrîn acesta a răbda cêle pentru bună credinţă dureri şi voi, tinerei fiind, să vă îngroziţi de munci? [**18.**] Aduceţi-vă aminte că pentru Dumnezeu cu lumea v-aţi împreunat şi viiaţa aţi gustat. [**19.**] Pentru acêea, datori[3] sînteţi pentru toată durêrea să suferiţi pentru Dumnezeu, [**20.**] pentru carele şi părintele nostru Avraám sîrguia pre părintele limbilor pre fiiul său Isaác să-l junghie. Şi mîna cea părintească văzîndu-o purtătoare de sabie, aducîndu-o asupra lui, nu s-au spăimîntat. [**21.**] Şi Daniíl cel drept la lei s-au băgat şi Ananíia, Azaríia şi Misaíl la cuptoriul focului s-au împrăştiiat şi au răbdat pentru Dumnezeu. [**22.**] Şi voi, dară, acêeaşi credinţă cătră Dumnezeu avînd, nu vă scîrbiţi, [**23.**] pentru că nesocotit lucru iaste ştiind bună credinţa, să nu vă împotriviţi durerilor."

[**24.**] Pren acêste cuvinte,cea de şêpte fii maică cîte unul pre fieştecarele din fii ruga să moară, [**25.**] încă şi acêstea ştiind, că cei ce mor pentru Dumnezeu trăiesc lui Dumnezeu, ca şi *[892/2]* Avraám, Isaác şi Iácov şi toţi patriarşii.

Filotei, pag. 519-520

prea mari munci a trecut cu gîndul. [**3.**] Şi nu aşa sălbatici era leii cei prejur Daniil, nici ceia ce spre Misail ardea cuptorul cu preavăpăiosul foc, precum a iubirii de fii fire ardea pre ea, văzînd pre ei aşa în multe feluri căznindu-se cei şapte fii. [**4.**] Şi cu gîndul bunii credinţe au potolit atîtea şi ca acestea patimi muma.

[**5.**] Pentru că aceasta este a socoti, că de ar fi fost muiere fricoasă la suflet, măcar că mumă era lor, ar fi plîns pentru ei şi poate fi acestea ar fi zis aşa: [**6.**] „O, ticăloasa eu şi de multe ori de trei ori ticăloasă, care şapte copii născînd, a nice unuia maică m-am făcut. [**7.**] O, deşarte şapte purtări de naşteri şi nefolositori şapte cîte de zece luni şi aplecături fără rod în deşărt. [**8.**] O, fiilor, asupra voastră multe dureri am răbdat şi mai grele griji de hrană. [**9.**] O, fiilor miei cei neînsuraţi şi cei însuraţi fără de folos, nu voiu vedea dintru voi fii, nici moaşă chiemîndu-mă mă voiu ferici. [**10.**] O, cea de mulţi feciori şi buni feciori eu, muiere văduvă şi singură, mult jeluită. [**11.**] Nici de voiu muri, să mă îngroape afară din fii cineva."

[**12.**] Ci cu aceasta plîngere pre nimeni nu plîngea cea sfîntă şi bună credincioasă maică, nici ca să nu moară înturna pre vreunul dintru ei, nici ca cînd n-ar fi murit s-au mîhnit, [**13.**] ci ca de diamant avînd gîndul şi spre nemoarte de iznoavă[9] zidind numărul fiilor, mai vîrtos pentru bună credinţa spre moarte pre ei îi îndemna, rugîndu-se. [**14.**] O, maică, pentru buna credinţă a lui Dumnezeu oşteancă bătrînă şi prin răbdare muierească, şi pre tiran ai biruit şi cu faptele şi cu cuvintele mai tare te-ai aflat decît un bărbat. [**15.**] Pentru căci că te-ai prins cu copiii-ţi şi stai văzînd pre Eleazar muncindu-se şi ziceai copiilor cu cea ovreiască limbă: [**16.**] „O, copii, vitejească este osteneala spre care chemîndu-vă pentru mărturisirea limbii, osteniţi-vă cu osîrdie pentru cea părintească lege. [**17.**] Pentru că grozav este cel bătrîn acesta a răbda cele pentru bună credinţă dureri şi voi, tinerei fiind, să vă îngroziţi de munci? [**18.**] Aduceţi-vă aminte că pentru Dumnezeu cu lumea v-aţi împreunat şi viaţa aţi gustat. [**19.**] Pentru aceea, datori sînteţi toată durerea să suferiţi pentru Dumnezeu, [**20.**] pentru carele şi părintele nostru, Avraam, sîrguia pre părintele limbilor pre fiiul său, Isaac, să-l junghie. Şi mîna cea părintească văzîndu-o purtătoare de sabie aducîndu-o asupra lui, nu s-a spăimîntat. [**21.**] Şi Daniil cel drept la lei s-a băgat şi Anania, Azaria şi Misail la cuptorul fo-*[520]* cului s-au împrăştiat şi au răbdat pentru Dumnezeu. [**22.**] Şi voi, dar, aceeaşi credinţă către Dumnezeu avînd, nu vă scîrbiţi, [**23.**] pentru că nesocotit lucru este ştiind bună credinţă, să nu vă împrotiviţi durerilor."

[**24.**] Prin aceste cuvinte cea de şapte fii maică cîte unul pre fieştecarele din fii ruga să moară. [**25.**] Încă şi acestea ştiind, că cei ce mor pentru Dumnezeu, trăiesc lui Dumnezeu, ca şi Avraam, Isac şi Iacov şi toţi patriarşii.

[3] În text, scris ***дѣтѡрѝ***.

[9] În text, scris ***їзновъ*** (n. ed.).

Micu, pag. 892-893

Cap 17

[**1.**] Şi zicea şi unii din purtătorii de suliţe cum cînd era să se prinză şi ea cătră moarte, pentru ca să nu să atingă cineva de trupul ei, sîngură s-au aruncat asupra focului.

[**2.**] O, maică, care împreună cu şeapte fii ai surpat sila tiranului şi ai ismenit cêle rêle socotêle ale lui şi ai arătat vitejiia credinţei! [**3.**] Tu, ca un acoperemînt preste stîlpii fiilor vitejêşte fiind întărit, neclătit ai suferit cutrămurul cel dupre munci. [**4.**] Îndrăznêşte, dară, o, maică cu suflet sfînt, nădêjde îngăduinţii avînd adeverită cătră Dumnezeu. [**5.**] Nu aşea iaste luna la ceriu cu stêlele cinstită, precum tu stêlele, cei şêpte copii, luminîndu-i cătră bună credinţă, cinstită eşti la Dumnezeu şi eşti întărită la ceriu împreună cu ei, [**6.**] pentru că era naşterea copiilor tăi de la Avraám, părintele.

[**7.**] Iară de ar fi prilej noao ca asupra unii table a zugrăvi a bunii credinţe istorie, nu s-ar îngrozi ceia ce ar vedea maică de şêpte fii, pentru buna credinţă multe fêliuri de munci făcîndu-să pînă la moarte îngăduind. [**8.**] Pentru că şi vrêdnic era pre acelaşi mormînt a scrie şi acêstea, celor dintru limbă spre pomenire zicîndu-să: [**9.**] „Aicea cel sfînt bătrîn şi şêpte copii s-au îngropat prin a tiranului silă, vrînd să surpe politiia ovrêilor, [**10.**] carii au şi izbîndit neamul, spre Dumnezeu căutînd şi pînă la moarte muncile îngăduindu-le."

[**11.**] Pentru că adevărată osteneală dumnezeiască e care prin ei s-au făcut. [**12.**] Pentru că biruia atuncea bunătatea pri-ngăduinţă, ispitind biruinţa cu nestricare întru viiaţă de mulţi ani. [**13.**] Şi Eleazár înainte să ostenea şi maica celor şêpte fii împreună biruia şi fraţii să ostenea. [**14.**] Tiranul împrotivă să nevoia; iară lumea şi a oamenilor viiaţă priviia. [**15.**] Şi credinţa dumnezeiască biruia, pre ai săi biruitori cununîndu-i. [**16.**] Carii nu s-au mirat de cei ai dumnezeieştii puneri de lêge biruitorii? Carii nu s-au îngrozit?

[**17.**] Acesta, dară, tiranul şi tot sfatul s-au minunat de a lor îngăduinţă. [**19.**] Pentru că şi zice Moisí: „Şi toţi sfinţii – supt mîinile tale." [**20.**] Şi aceştia, dară, sfinţindu-să, pentru Dumnezeu s-au cinstit. [**22.**] Şi prin sîngele acelor buni credincioşi şi aceii curăţitoare moarte a lor cea dumnezeiască pronie pre Israíl mainte chinuindu-să l-au mîntuit.

[**23.**] Pentru că cătră vitejiia bunătăţii lor şi cea spre muncile lor îngăduinţă tiranul Antióh căutînd, strigă la ostaşii lui pildă a celora răbdare: [**24.**] „Ţineţi-vă vitêji şi bărbaţi spre războiu pedestru şi spre încungiurare de cetate." Şi, jefuind, au biruit pre toţi vrăjmaşii. [**1.**] O, cei din sămînţa lui Avraám strănepoţi, fii israiltêni, ascultaţi lêgea aceasta şi în tot chipul binecrêdeţi, [**2.**] cu- *[893/1]* noscînd că al patimilor stăpînitoriu iaste cel bun credincios gînd,

Cap 18

şi nu numai celor din lăuntru, şi celor din afară dureri.

[**3.**] Pentru care, pentru bună credinţă dîndu-şi trupurile durerilor, aceia nu numai de cătră oameni să lăudară, ci de dumnezeiasca parte să învredniciră.

[**4.**]Şi, ca să aibă pace limba şi buna legiuire cea de moşie înnoind, au încungiurat pre vrăjmaşi. [**5.**] Şi tiranul Antióh şi

Filotei, pag. 520-521

Cap 17

[**1.**] Şi zicea şi unii din purtătorii de suliţe cum cînd era să se prinză şi ea către moarte, pentru ca să nu să atingă cineva de trupul ei, singură s-au aruncat asupra focului.

[**2.**] O, maică, care împreună cu şapte fii ai surpat sila tiranului şi ai ismenit cele rele socotele ale lui şi ai arătat vitejia credinţei! [**3.**] Tu, ca un acoperemînt preste stîlpii fiilor vitejaşte fiind întărită, neclătită ai suferit cutremul cel dupre munci. [**4.**] Îndrăzneşte, dar, o, maică, cu suflet sfînt, nădejde îngăduinţii avînd adeverită către Dumnezeu. [**5.**] Nu aşa este luna la cer cu stelele cinstită precum tu, stelele, cei şapte copii luminindu-i către bună credinţă, cinstită eşti la Dumnezeu şi eşti întărită la cer împreună cu ei, [**6.**] pentru că era naşterea copiilor tăi de la Avraam, părintele.

[**7.**] Era de ar fi prilej nouă ca asupra unii table a zugrăvi a bunii credinţe istorie, nu s-ar îngrozi ceia ce ar vedea maică de şapte fii, pentru buna credinţă, multe feluri de munci făcîndu-să, pînă la moarte îngăduind. [**8.**] Pentru că şi vrednic era pre acelaşi mormînt a scrie şi acestea celor dintru limbă spre pomenire zicîndu-să: [**9.**] „Aicea cel sfînt bătrîn şi şapte copii s-au îngropat prin a tiranului silă, vrînd să surpe politia ovreilor, carii au şi izbîndit neamul, spre Dumnezeu căutînd şi pînă la moarte muncile îngăduindu-le."

[**11.**] Pentru că adevărată osteneala dumnezeiască este care prin ei s-au făcut. [**12.**] Pentru că biruia atuncea bunătatea pri-ngăduinţă, ispitind biruinţa cu nestricare întru viaţă de mulţi ani. [**13.**] Şi Eleazar înainte se ostenea şi maică celor şapte fii împreună biruia, fraţii să ostenea. [**14.**] Tiranul împrotivă să nevoia, iar lumea şi a oamenilor viaţă privea. [**15.**] Şi credinţa dumnezeiască[10] biruia, pre ai săi biruitori cununîndu-i, carii nu s-au mirat de cei ai dumnezeieştii puneri de lege biruitorii? Carii nu s-au îngrozit?

[**17.**] Acestea, dar, tiranul şi tot sfatul s-au minunat de a lor îngăduinţe, [**19.**] Pentru că şi zice Moisi: „Şi toţi sfinţii – supt mîinile tale." [**20.**] Şi aceştia, dar, sfinţindu-se, pentru Dumnezeu s-au cinstit. [**22.**] Şi prin sîngele acelor buni credincioşi şi acei curăţitoare moarte a lor, cea dumnezeiască pronie pre Israil mai nainte chinuindu-să l-au mîntuit.

[**23.**] Pentru că către vitejia bunătăţii lor şi cea spre muncile lor îngăduinţă tiranul Antioh căutînd, strigă la ostaşii lui pildă aceia răbdare: [**24.**] „Ţineţi-vă viteji şi bărbaţilor spre *[521]* războiu pedestru şi spre încungiurare de cetate." Şi jefuind, au biruit pre toţi vrăjmaşii. [**1.**] O, cei din sămînţa lui Avraam strănepoţi, fii israilteni, ascultaţi legea aceasta şi în tot chipul binecrediţi, [**2.**] cunoscînd că al patimilor străpînitor este cel bun credincios gînd,

Cap 18

şi nu numai celor din lăuntru, şi celor din afară dureri.

[**3.**] Pentru care, pentru bună credinţă dîndu-şi trupurile durerilor, aceia nu numai de către oameni să lăudară, ci şi de dumnezeiasca parte să învredniciră.

[10] În text scris ***Дѣтнезеескъ*** (n. ed.)

Micu, pag. 893

pre pământ s-au certat şi murind să căznêşte. Pentru că, deaca nimică întru nimică nu putu să îndêmne pre ierusalimiteani a păgîni şi din cêle de moşie obicêie a-i scoate, atuncea, rîdincîndu-se de la Ierusalím, au oştit asupra persilor.

[**6.**] Şi zicea maica celor 7 copii cea dreaptă şi acêstea către fii, că: [**7.**] „M-am născut fecioară curată, nici am călcat părintеasca casă şi păziiam cea zidită coastă. [**8.**] Nu m-au stricat pre mine stricătoriu din pustiiu sau stricătoriu la cîmp, nici mi-au vătămat cêle curate ale fecioriei vătămătoriul cel amăgitoriu şêrpele. [**9.**] Ce am aşteptat vrêmea vîrstei cu bărbat. Şi aceştia de vîrstă fiind, au murit tatăl fericit dară. Pentru că cel al bunilor feciori traiu trăind, vrêmea cea a făr' de feciori n-au ajuns a să chinui. [**10.**] Carele învăţa pre noi, încă *[893/2]* fiind împreună cu noi, lêgea şi prorocii. [**11.**] Pre Avel, cel ce s-au omorît de Cáin, cetea noao şi pre Isaác, cel ce să da jertvă, pre Iósif, cel din temniţă. [**12.**] Şi zicea noao pre cel răvnitoriu Fínees şi învăţa pre noi pre cei din foc Ananíia şi Azaríia şi Misaíl. [**13.**] Slăviia şi pre cel din groapa leilor Daniíl, pre carele fericiia. [**14.**] Şi pomenea noao scriptura Isaíei, zicînd: „Macar prin foc de vei trêce, văpaia nu te va arde." [**15.**] Pre cel de cîntări scriitoriu Dávid ne cînta noao, zicînd: „Multe sînt năcazurile drepţilor." [**16.**] Pre Solomón pilduia noao, zicînd: „Lemnul vieţii – la toţi cei ce fac voia lui." [**17.**] Pre Ezechiíl adeveriia, zicînd: „Au trăi-vor oasele cêle uscate acêstea?" [**18.**] Iară cîntarea carea au învăţat Moisí n-au uitat, învăţînd şi zicînd: „Eu voiu ucide şi a trăi voiu face. [**19.**] Aceasta e viiaţa voastră şi îndelungarea zilelor."

[**20.**] O, amară cea de atuncea zi şi nu amară cînd cel amar tiran al elinilor, foc aţîţînd la căldări cumplite şi cu unde mînii aducînd preste pavăză şi toate caznele lui preste cei şêpte copii ai avramiêncii [**21.**] şi de luminile ochilor i-au orbit şi limbile le-au tăiat şi cu munci de multe fêliuri i-au omorît. [**22.**] Pentru carele cea dumnezeiască certare certat-au şi va certa pre acel păgîn, [**23.**] iară avramiei copiii cu cea purtătoare de biruinţă maică la cinul părinţilor împreună petrec, suflete curate fără de moarte luînd de la Dumnezeu, [**24.**] la care e mărirea în vêci. Amin.

Filotei, pag. 521

[**4.**] Şi ca să aibă pace limba şi buna legiuire cea de moşie înnoind, au încungiurat pre vrăjmaşi. [**5.**] Şi tiranul Antioh şi pre pământ s-a certat şi murind să căzneşte. Pentru că, dacă nimică întru nimică nu putu să îndemne pre irusalimniteani a păgîni şi din cele de moşie obiceaie a-i scoate, atuncea, ridicîndu-se de la Ierusalim, au oştit asupra persilor.

[**6.**] Şi zicea maica celor şapte copii cea dreaptă şi acestea către fii, că: [**7.**] „M-am născut fecioară curată, nici am călcat părintеasca casă şi păziam cea zidită coastă. [**8.**] Nu m-au stricat pre mine stricător din pustiu sau stricători la cîmpu, nici mi-au vătămat cele curate ale fecioriei vătămătorul cel amăgitor şarpele. [**9.**] Ci am aşteptat vremea vîrstei cu bărbat. Şi aceştia de vîrstă fiind, au murit tatăl fericit dar. Pentru că cel al bunilor feciori traiu trăind, vremea cea a făr de feciori n-a ajuns a să chinui. [**10.**] Carele învăţa pre noi, încă fiind împreună cu noi, legea şi prorocii. [**11.**] Pre Avel, cel ce s-a omorît de Cain, citea nouă şi pre Isaac, cel ce să da jertvă, pre Iosif, cel din temniţă. [**12.**] Şi zicea nouă pre cel răvnitor Finees şi învăţa pre noi cei din foc şi Anania şi Azaria şi Misail. [**13.**] Slăvea şi pre cel din groapa leilor Daniil, pre carele fericea. [**14.**] Şi pomenea nouă scriptura Isaiei, zicînd: „Măcar prin foc de vei trece, văpaia nu te va arde." [**15.**] Pre cel de cîntări scriitor David ne cînta nouă, zicînd: „Multe sînt necazurile drepţilor." [**16.**] Pre Solomon pilduia nouă, zicînd: „Lemnul vieţii – la toţi cei ce fac voia lui." [**17.**] Pre Ezechiil adeveria, zicînd: „Au trăi-vor oasele cele uscate acesta?" [**18.**] Iar cîntarea care au învăţat Moisi n-a uitat învăţînd şi zicînd: „Eu voiu ucide şi a trăi voiu face. [**19.**] Aceasta este viaţa voastră şi îndelungarea zilelor."

[**20.**] O, amară cea de atuncea zi şi nu amară, cînd cel amar tiran al elinilor, foc aţîţînd la căldări cumplite şi cu unde mînii aducînd preste pavăză şi toate caznile lui preste cei şapte copii ai avramiencii, [**21.**] şi de luminile ochilor i-au orbit şi limbile le-au tăiat şi cu munci de multe feluri i-au omorît. [**22.**] Pentru carele cea dumnezeiască certare certat-au şi va certa pre acel păgîn, [**23.**] iar avramieni copii cu cea purtătoare de biruinţă maică la cinul părinţilor împreună petrec, suflete curate fără de moarte luînd de la Dumnezeu, [**24.**] la care este mărirea în veci. Amin.

FOTOCOPII

Ms. 45

Ms. 45 p. 892

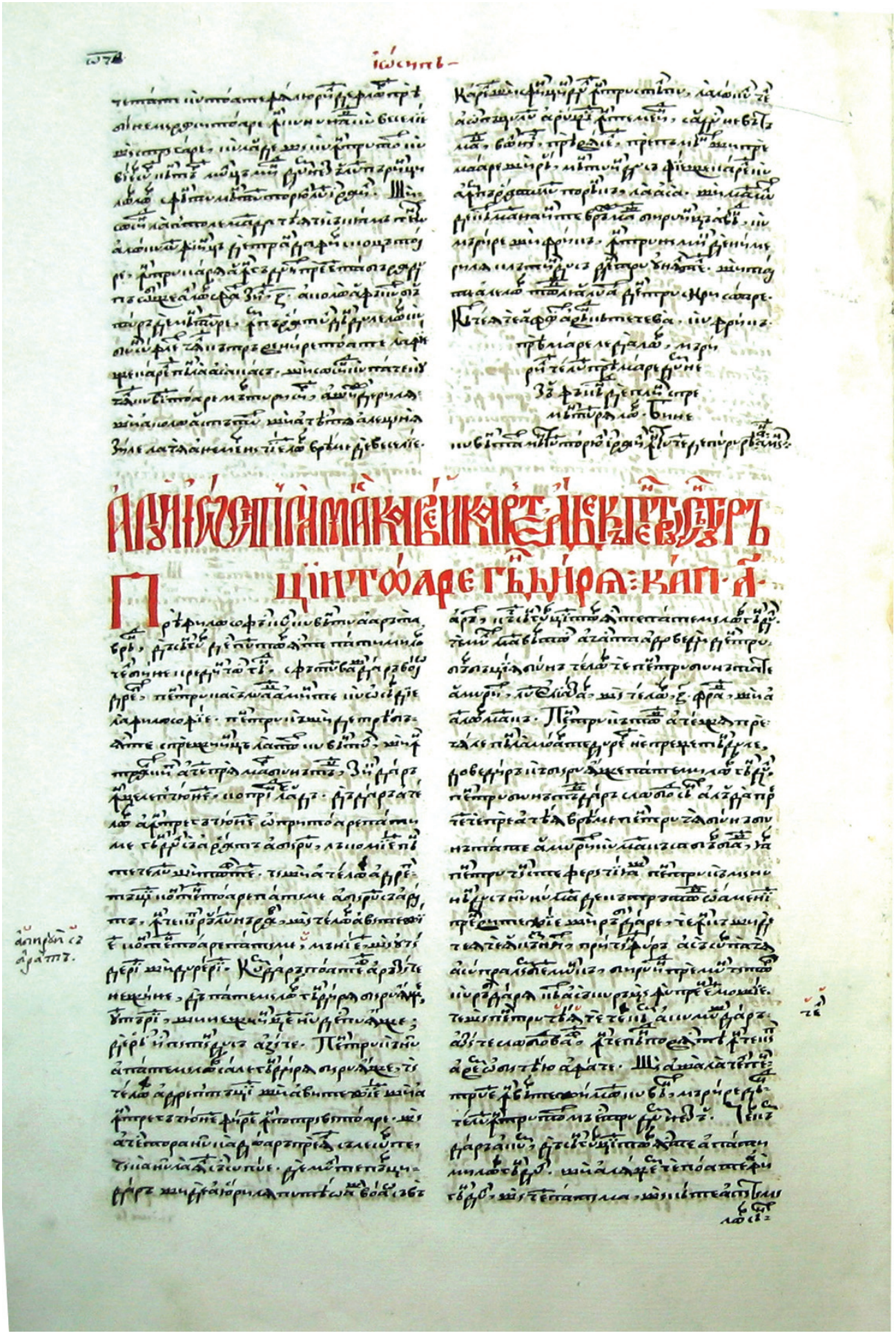

Ms. 45 p. 893

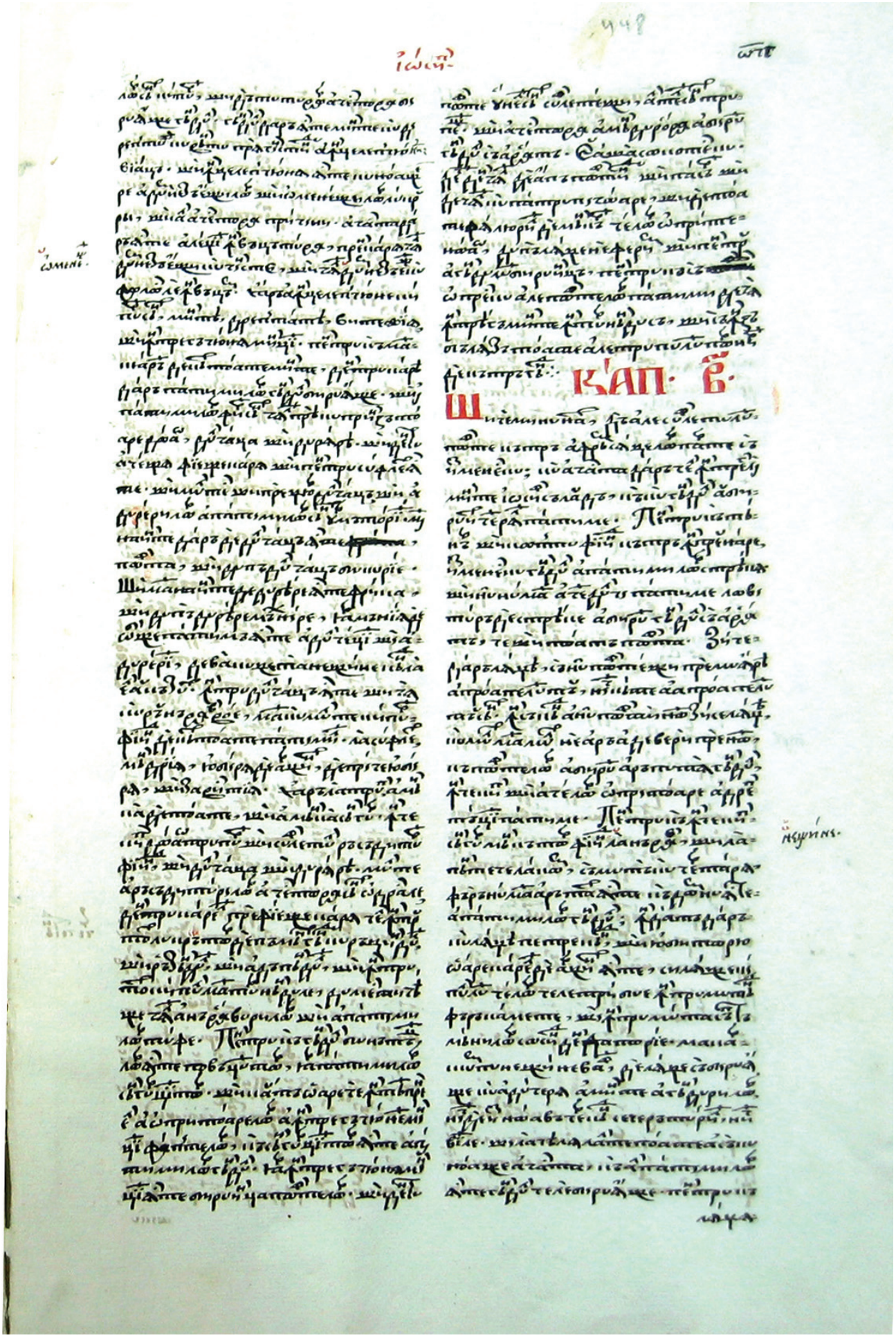

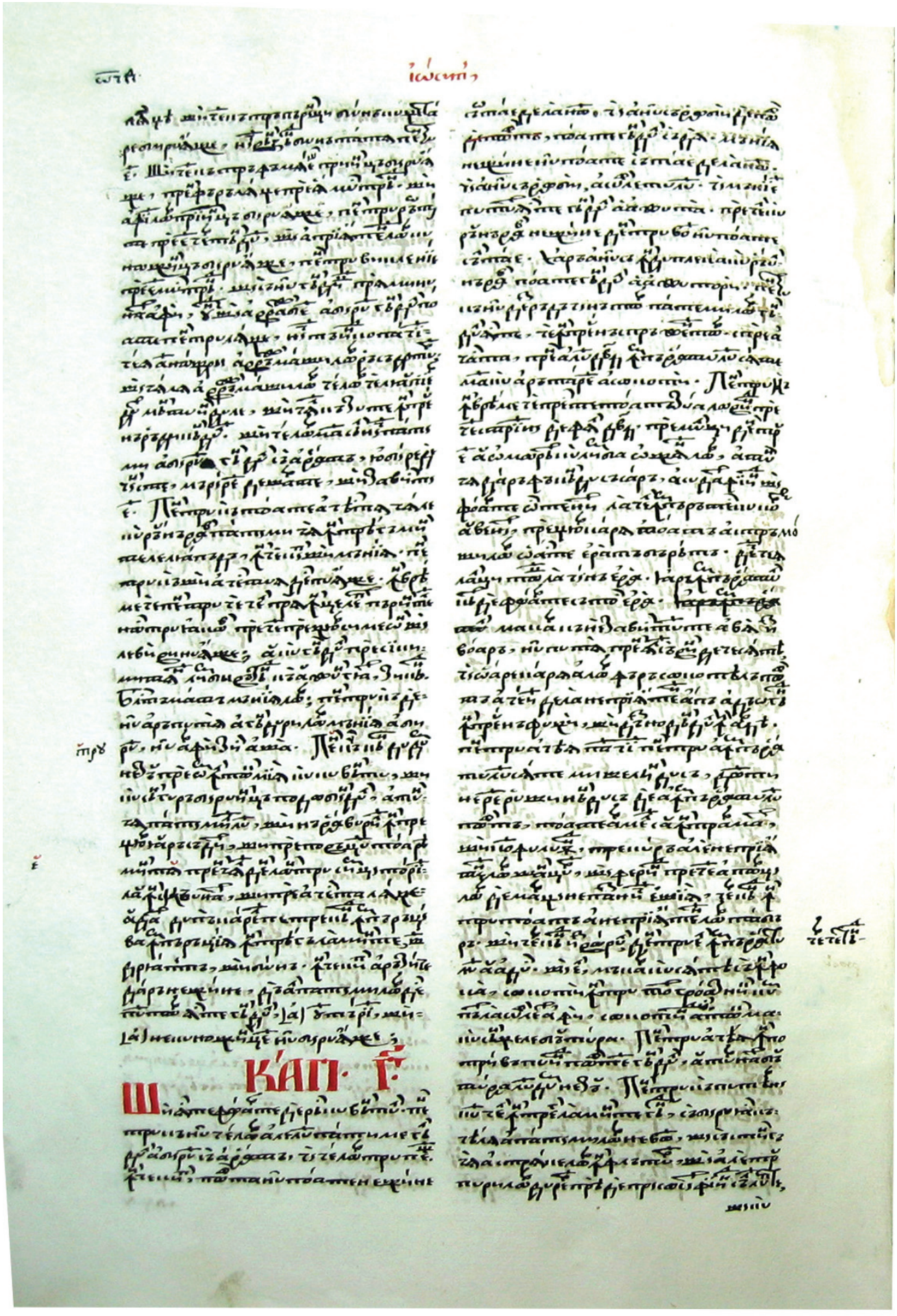

Ms. 45 p. 895

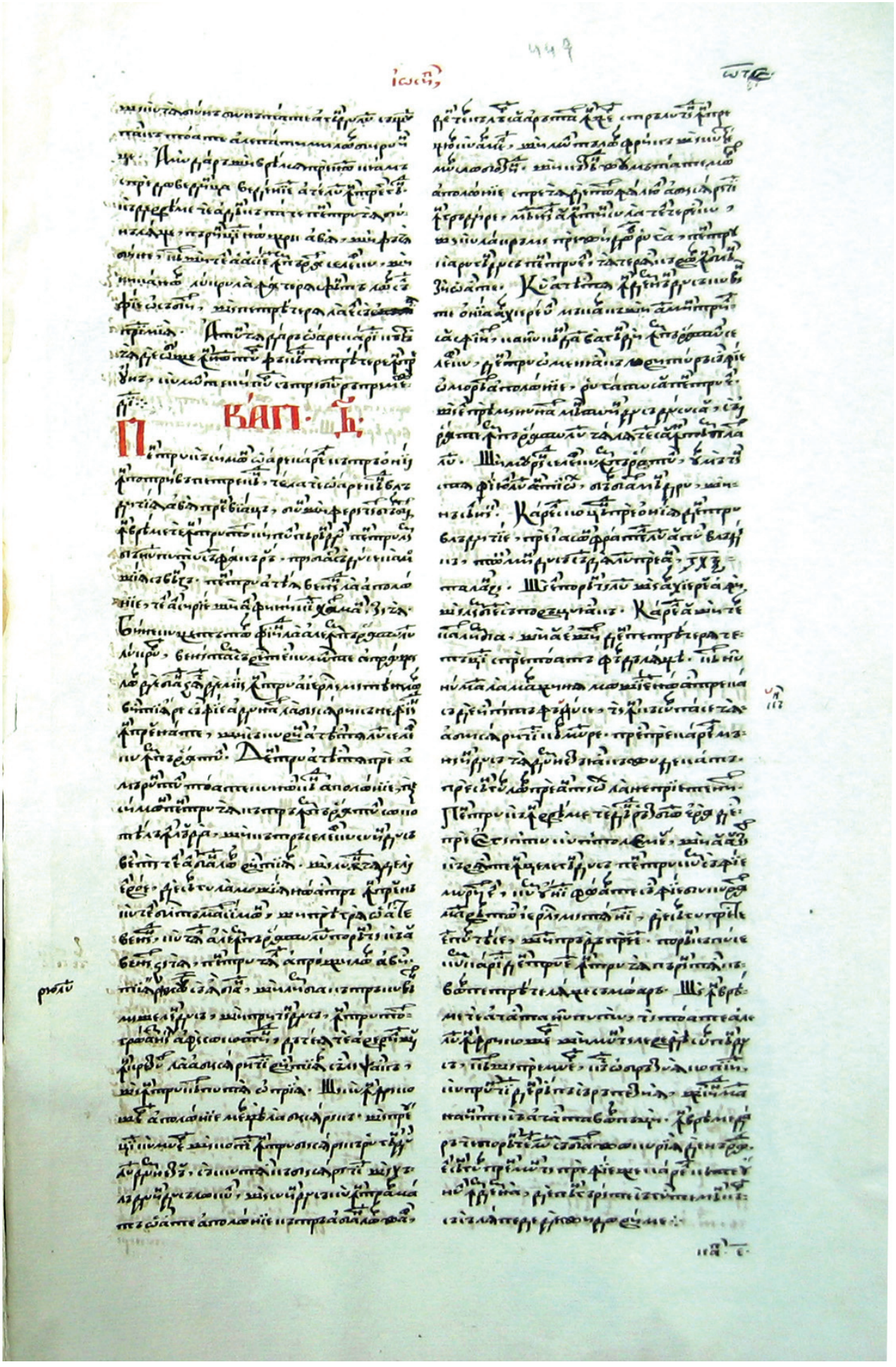

Ms. 45 p. 896

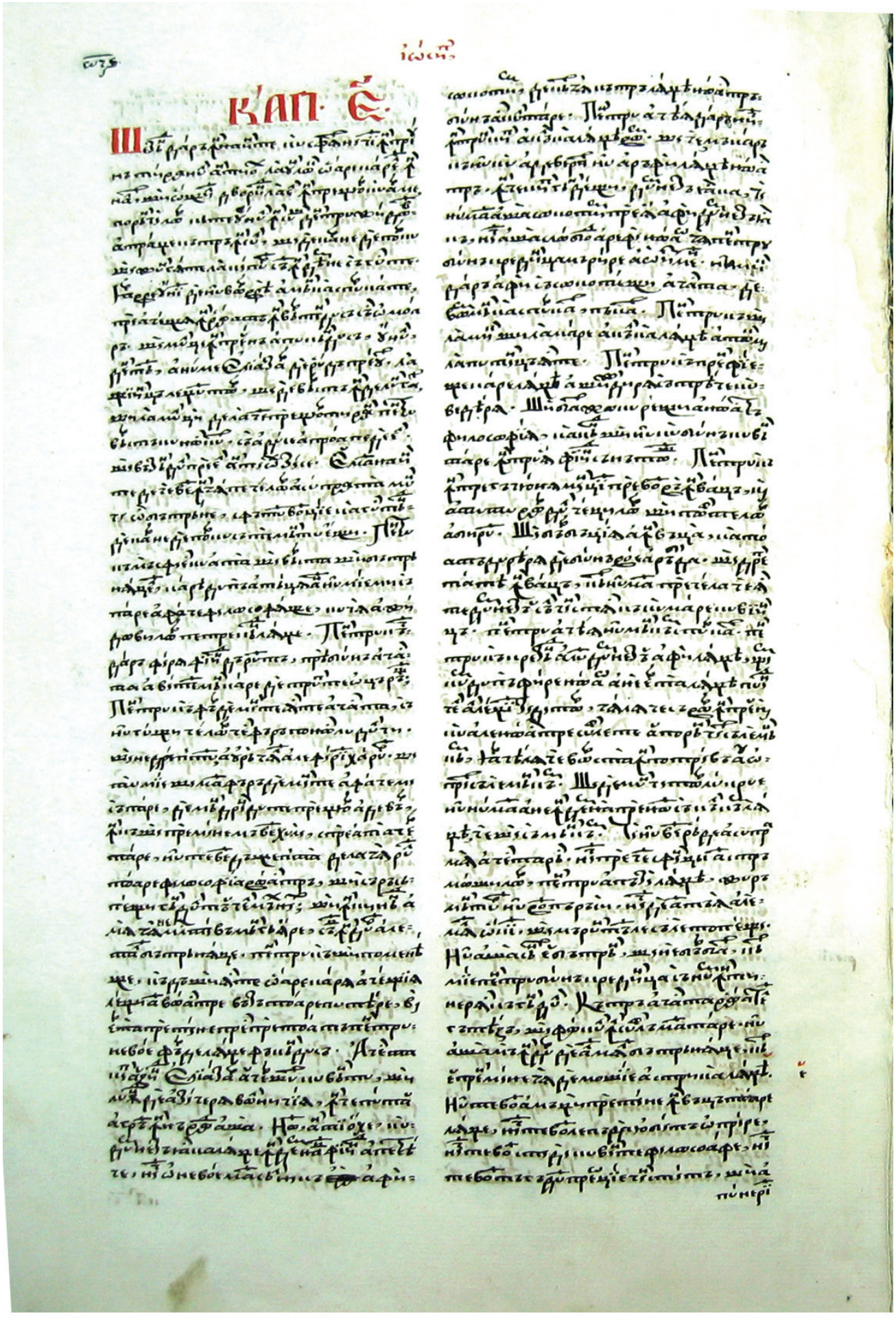

Ms. 45 p. 897

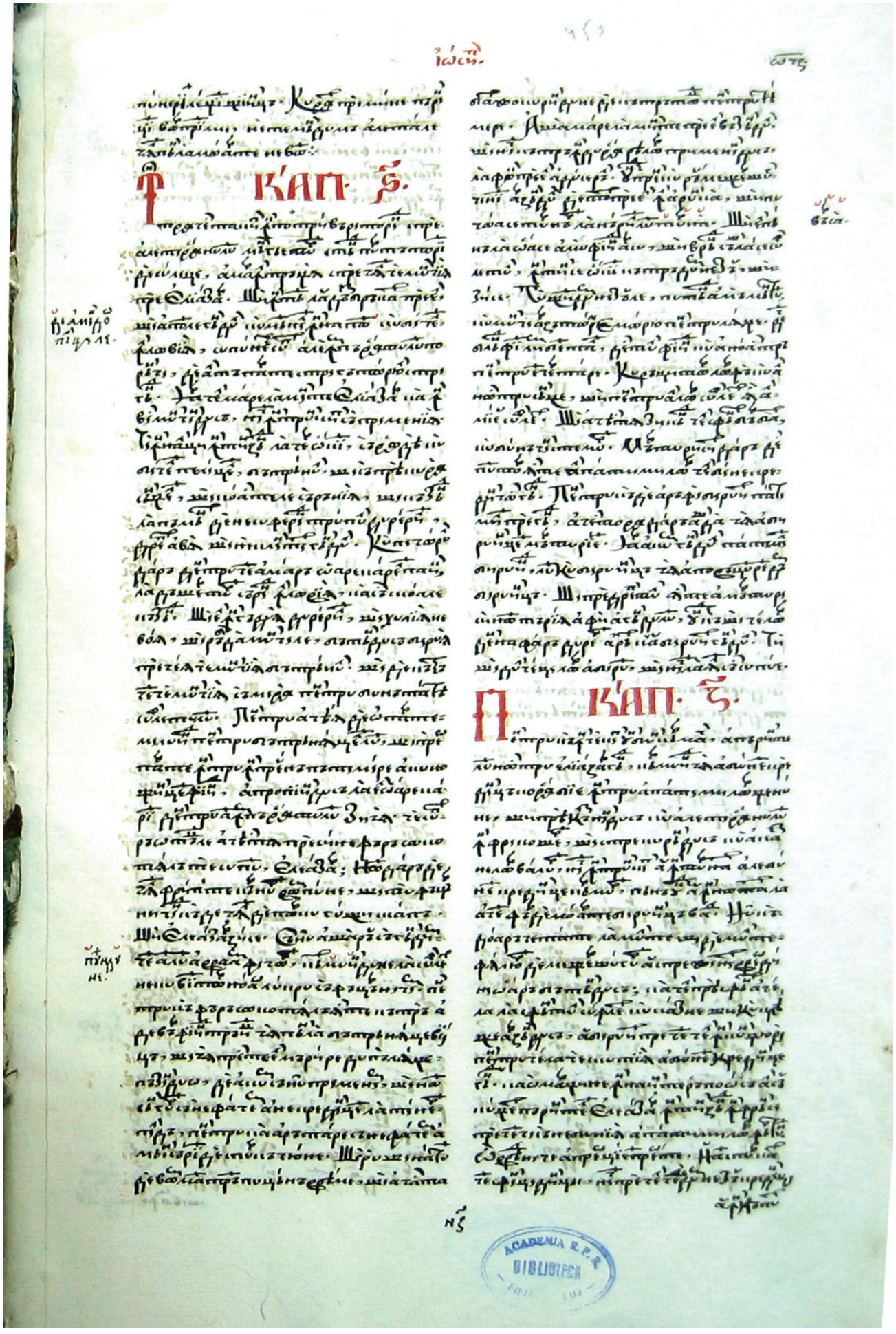

Ms. 45 p. 899

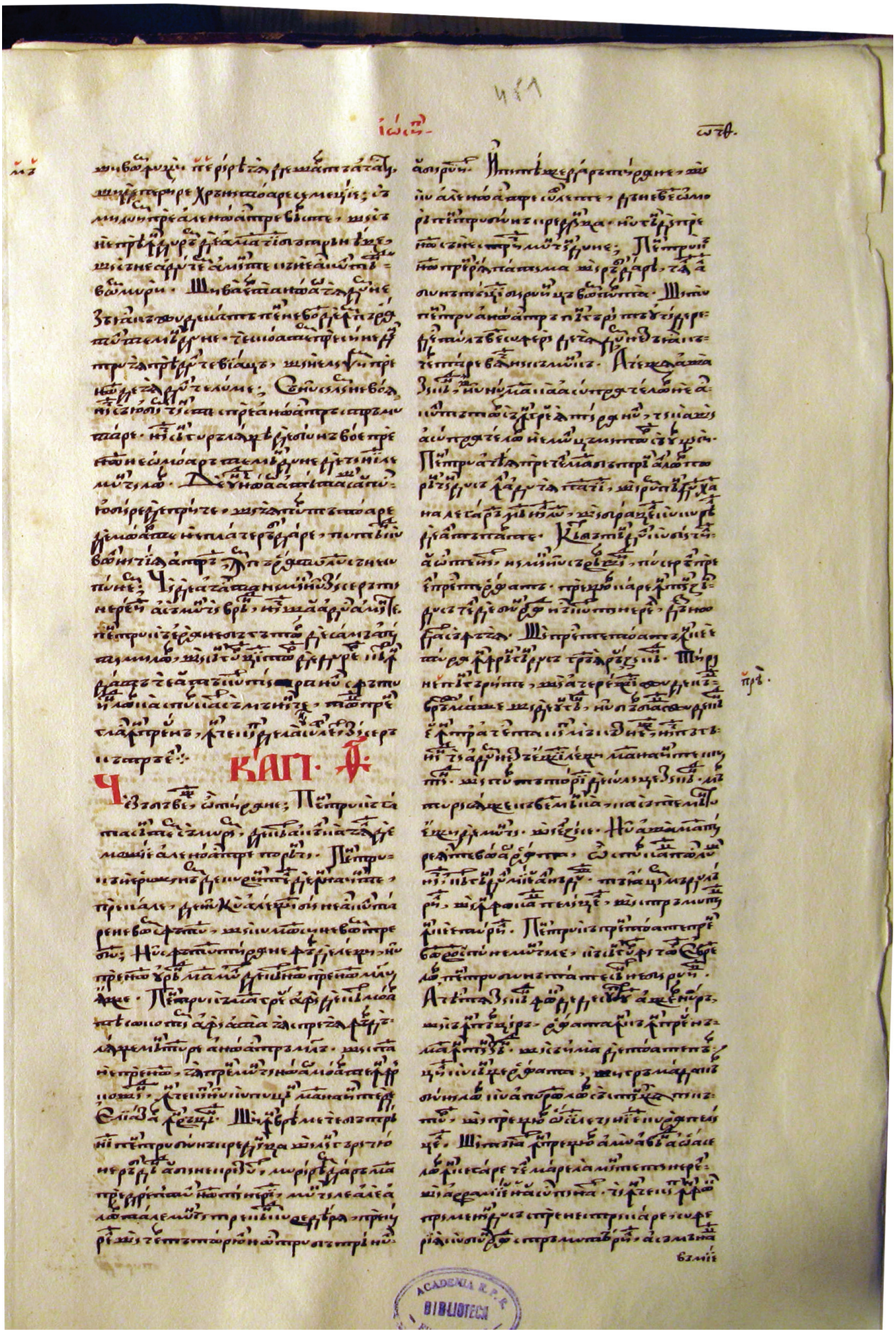

Ms. 45 p. 900

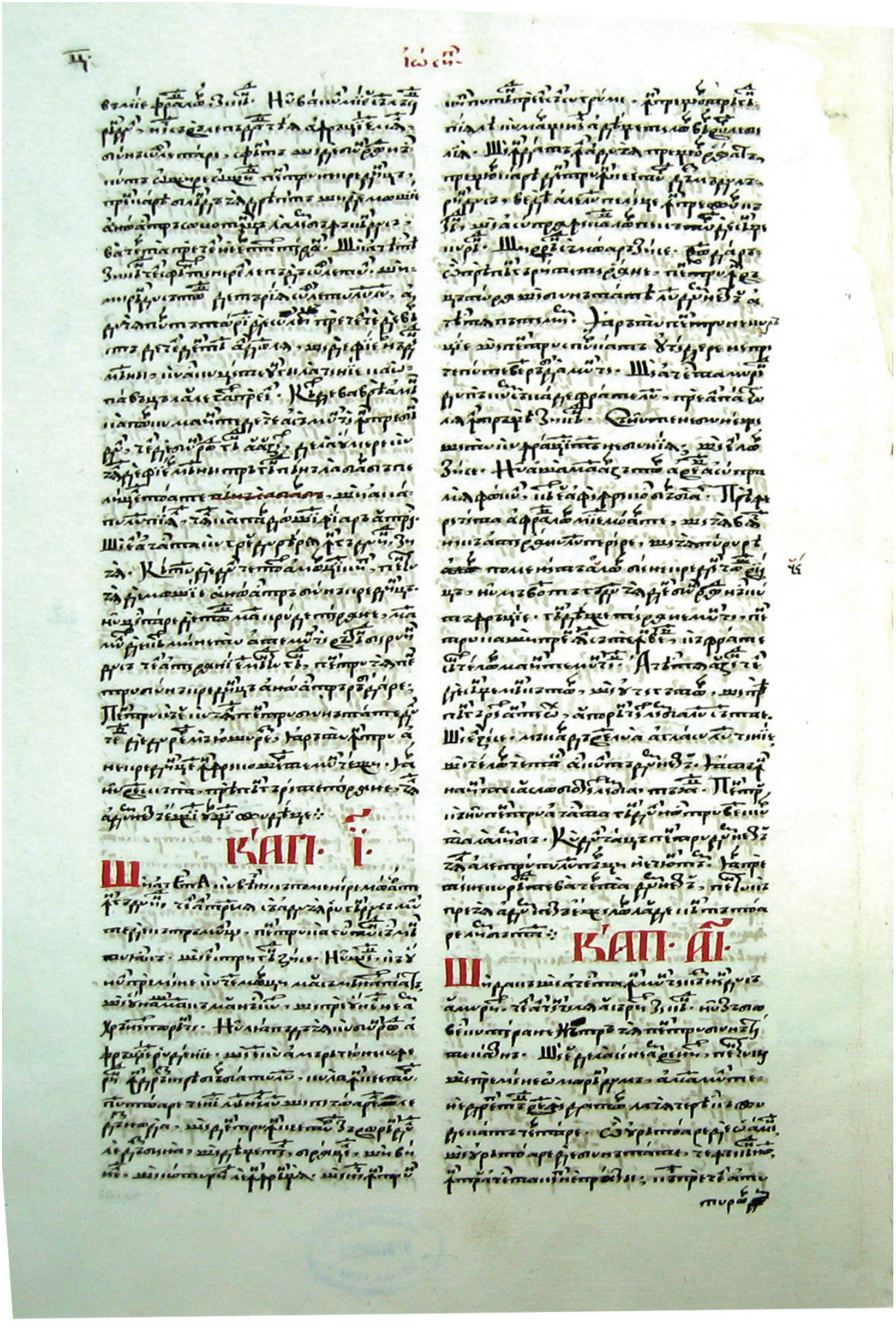

Ms. 45 p. 901

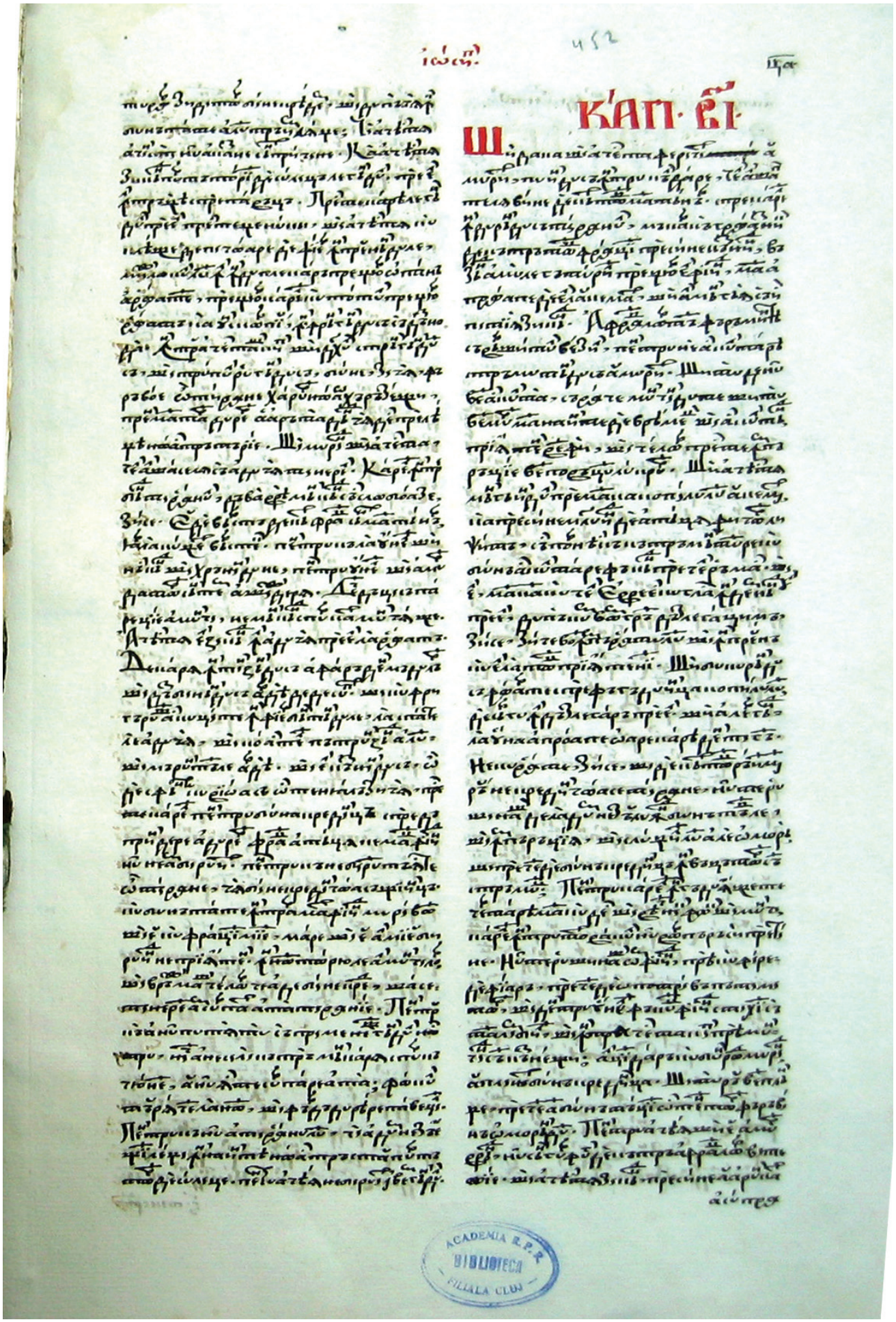

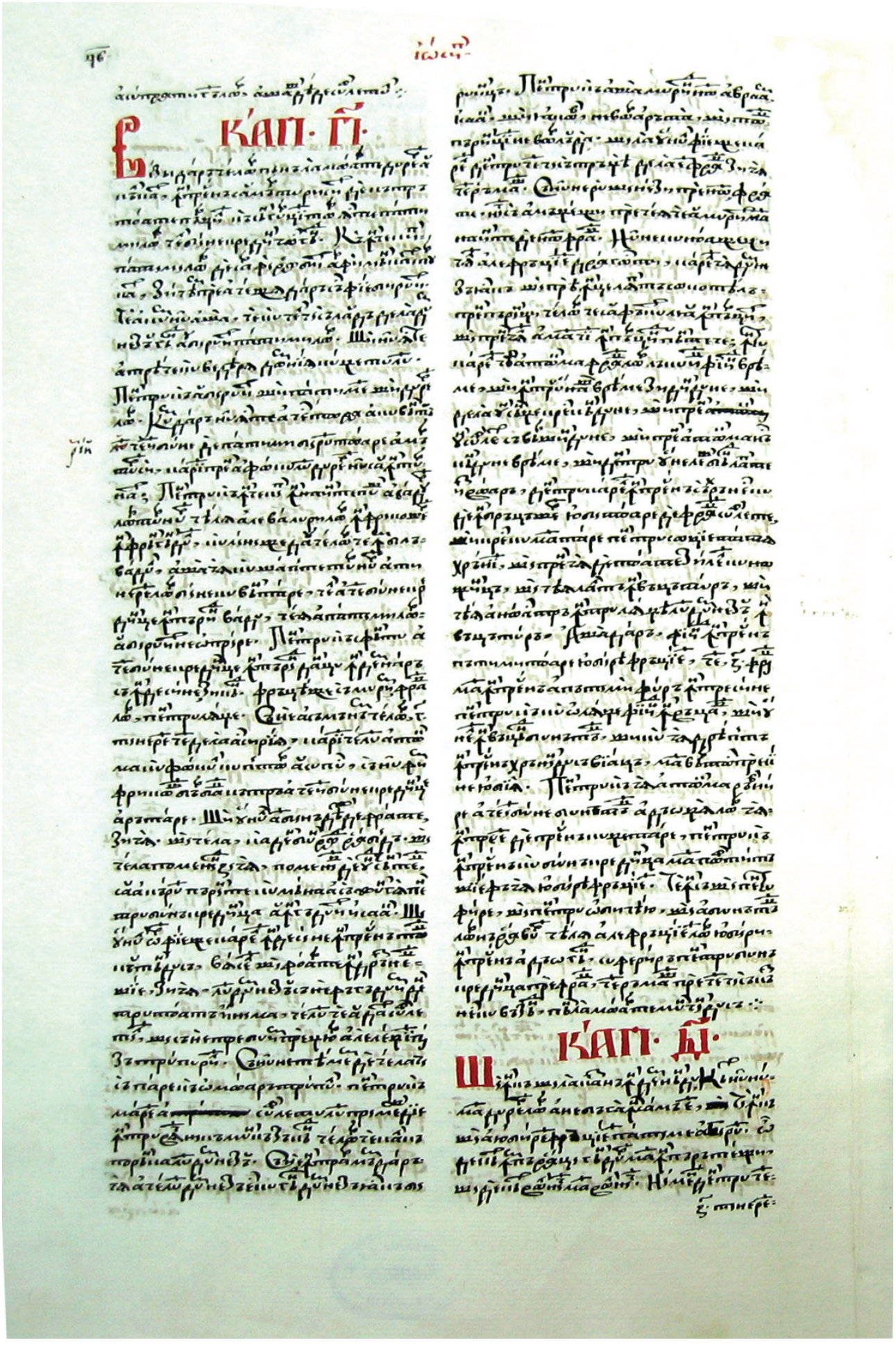

Ms. 45 p. 903

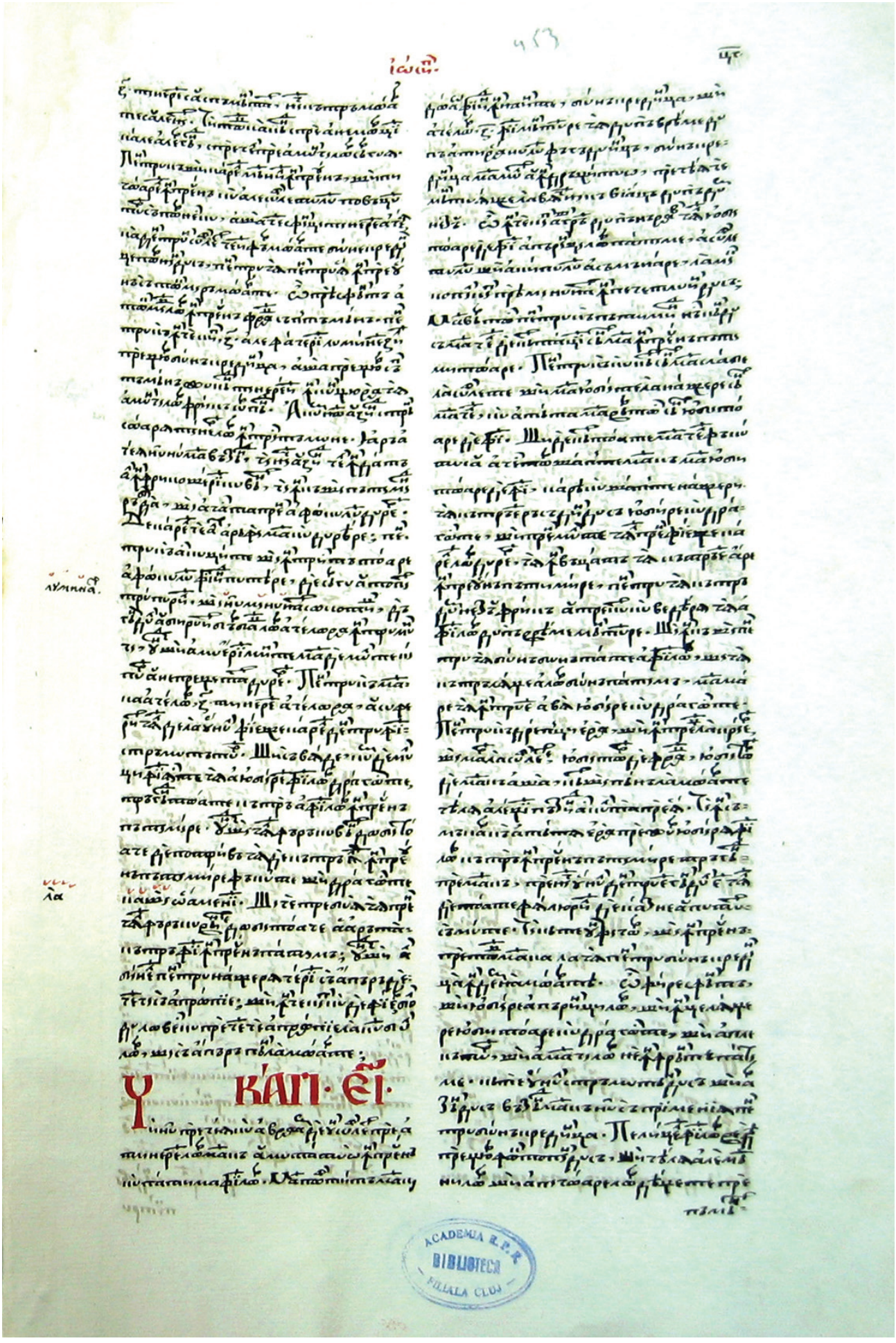

Ms. 45 p. 904

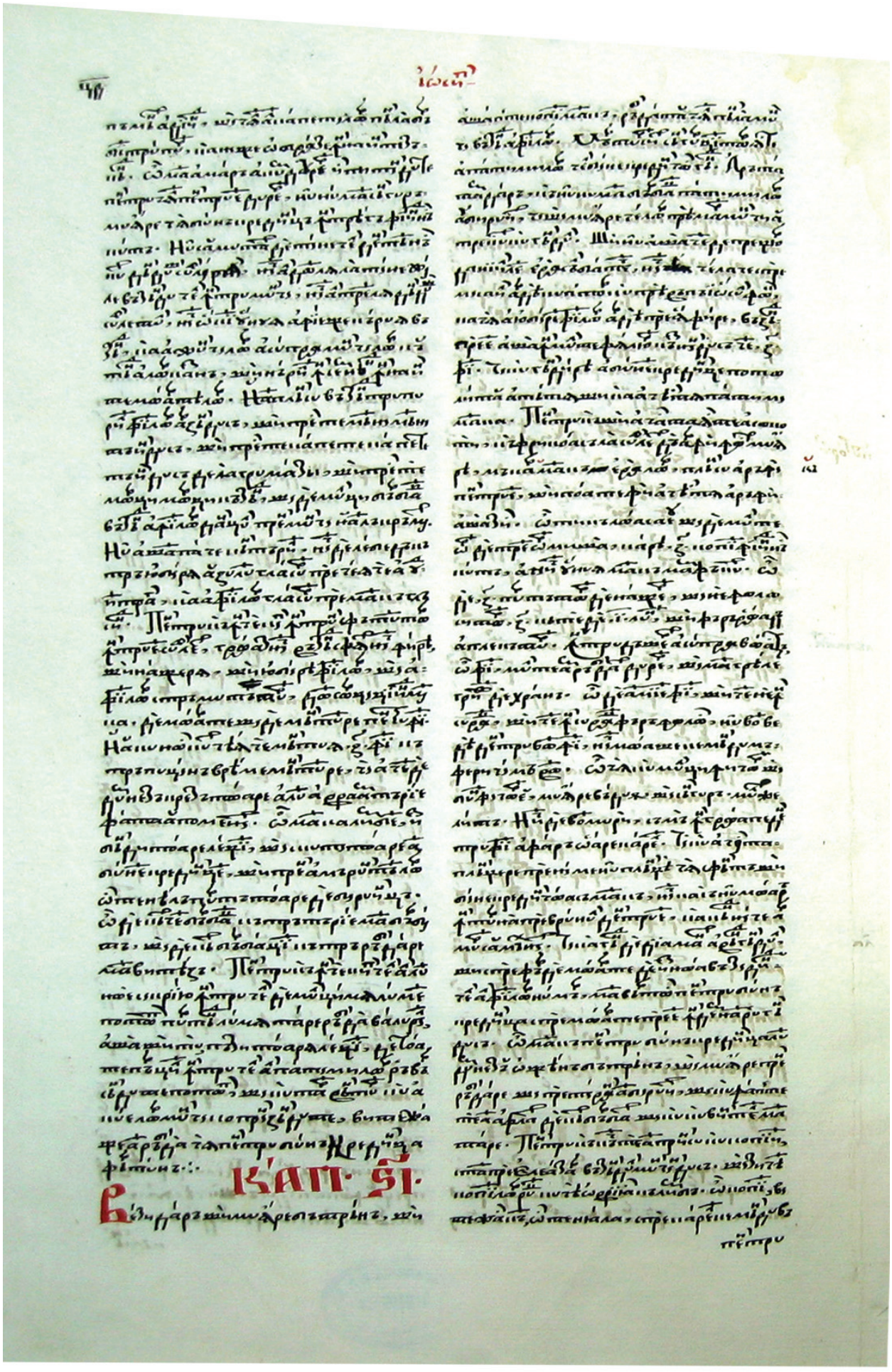

Ms. 45 p. 905

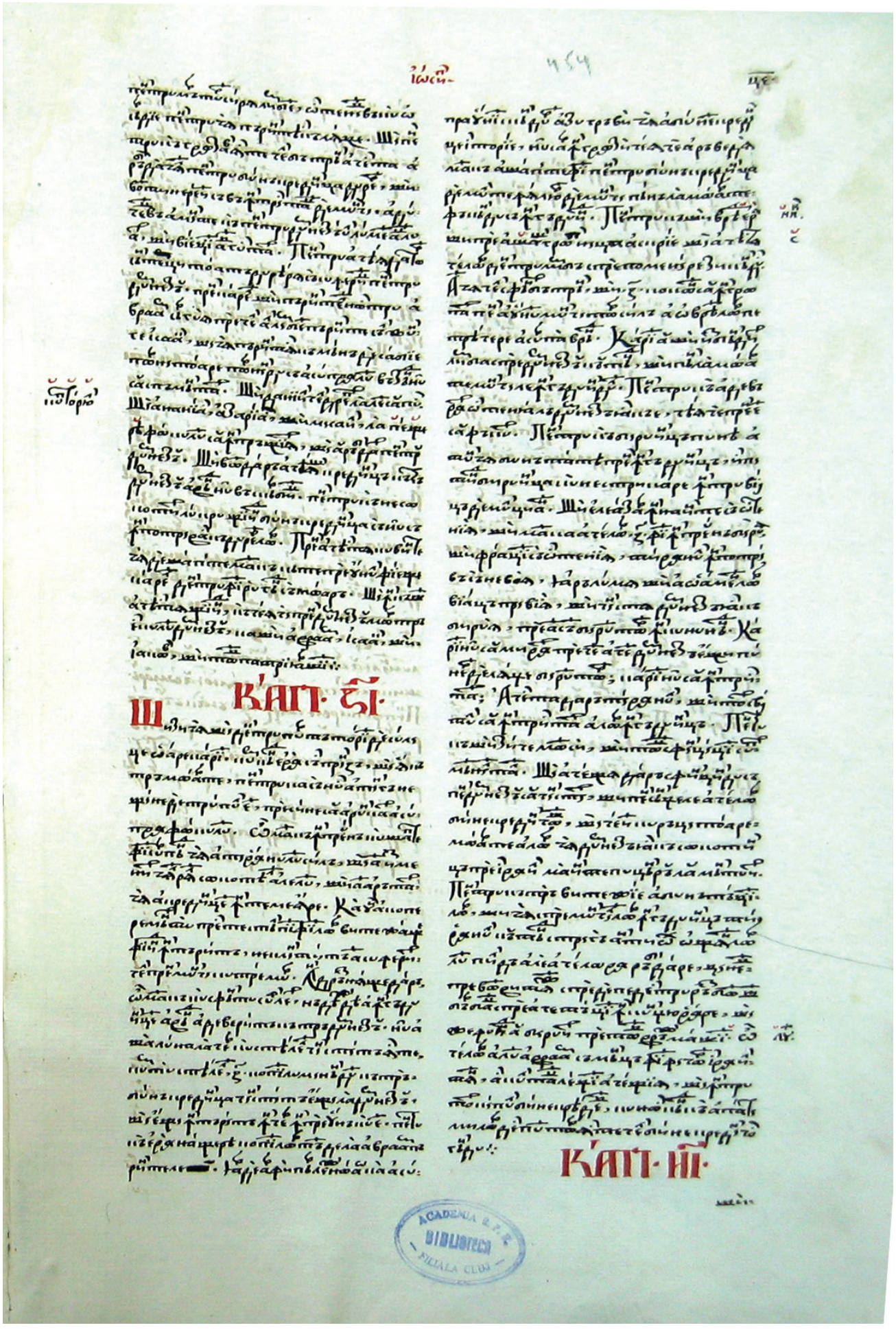

ACADEMIA R.P.R. BIBLIOTECA FILIALA CLUJ

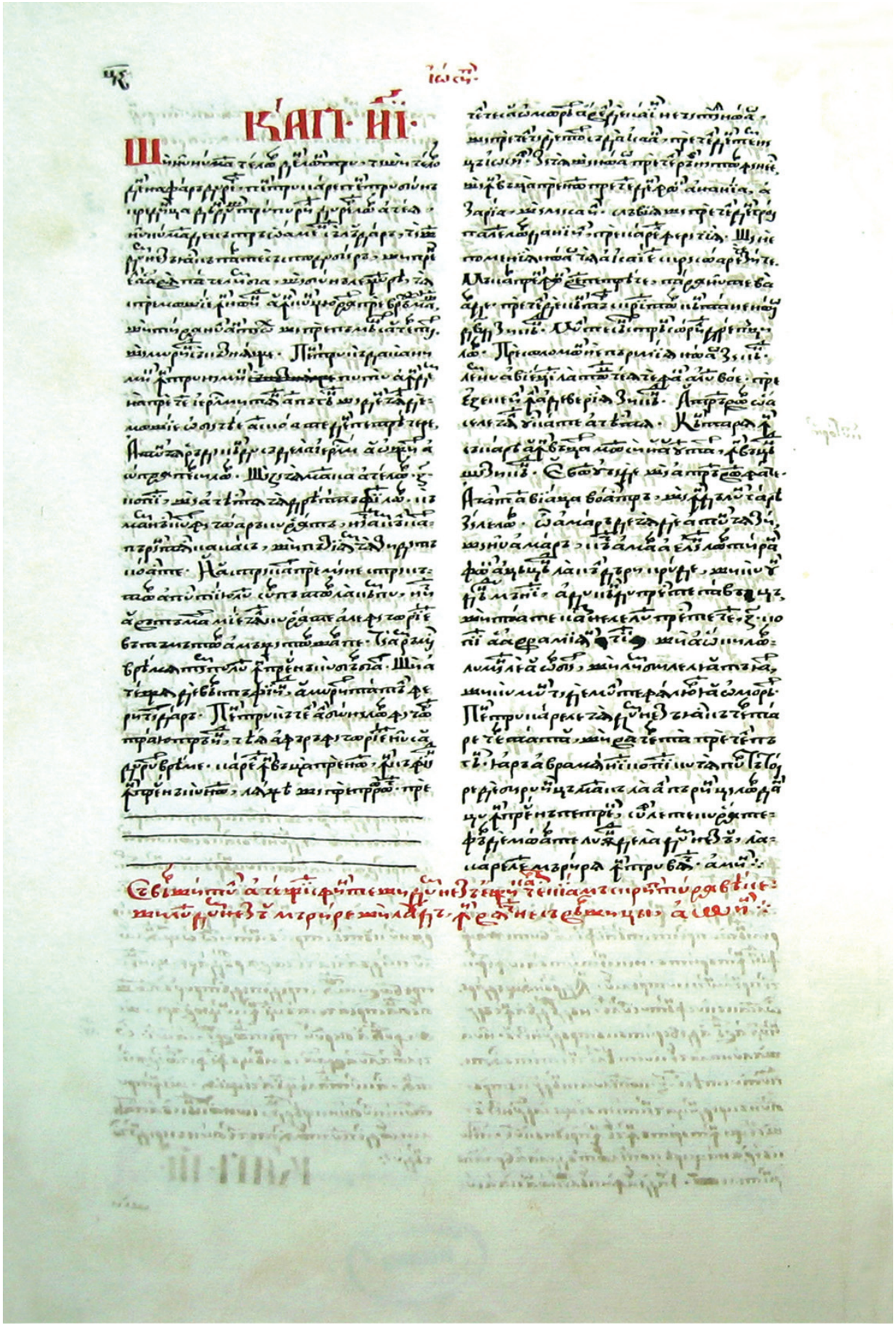

FOTOCOPII

MICU

ІѠСИПЪ КАП. Й

глѫсȣ́инд аллилȣ́їѧ кȣ бȣкȣ́рїе саȣ деспѫрцит.

ДІ. Ши аша пре чѣл кѫзȣт дин чей пѫгѫницй фїинд де оун нѣм кȣ ей пре дрȣм ꙟй чьртѫ, ши кȣ ꙟрѫтѫрй ꙟй ѡморѣ.

ЄІ. Ши ꙟтрȣ ачѣлаш зи аȣ ѡморѫт май мȣлт де кѫт трей сȣте де бѫрбацй, ши саȣ бȣкȣрат, ши саȣ веселит ѡморѫнд пре чей фѫрѫ де лѣџе.

ЅІ. Іар чей че саȣ липит де Дѫмнезеȣ пѫнѫ ла моарте де сѫвѫршит добѫндирѣ мѫнтȣирїй лȣѫнд, аȣ пȣрчес дин четате ꙟкȣнȣнацй кȣ де тоате фѣлюриле де флорй кȣ бȣнь мирос, кȣ веселїе, ши кȣ стригаре де лаȣде, ши кȣ кѫнтѫрй де тоате вїерсȣриле мȣлцѫминд Дѫмнезеȣлȣй челȣй сфѫнт ал пѫринцилѡр мѫнтȣиторюлȣй лȣй Ісраил.

ЗІ. Ши сосинд ла Птолемаида, карѣ пентрȣ фирѣ локȣлȣй сѫ нȣмѣще Родофоринь (адекѫ адȣкѫтоаре де трандафирь). оунде ащепта прееи табѫра дȣпѫ сфатȣл лѡр чѣл де ѡпт.

ИІ. Шѣпте зиле аȣ фѫкȣт аколѡ ѡспѫц де мѫнтȣире, дѫндȣле лѡр ꙟпѫратȣл кȣ бȣнѫ ниним тоате чѣле де липсѫ ла кѫлѫторїе фїеще кѫрȣѧ пѫнѫ ла каса лȣй.

ДІ. Ши сосинд ꙟпаче кȣ кȣвїоасе мѫртȣрисирй, ашиждерѣ ши аколѡ аȣ рѫндȣит а цинѣ ачесте зиле де веселїе.

К. Карє ши сфинциндȣле кȣ стѫлп ла локȣл ѡспѫцȣлȣй рȣгѫчȣне ашезинд саȣ дȣс не вѫтѫмацй слобѡзй ши фоарте веселй пре пѫмѫнт, ши пре маре, ши пре рѫȣ мѫнтȣицй фїеще карele кȣ порȣнка ꙟпѫратȣлȣй ла каса са.

КА. Ши май мȣлтѫ путѣре де кѫт май ꙟнаинте авѫнд ꙟтрȣ врѫжмашй кȣ мѫрире, ши кȣ фрикѫ, ши де нимене ꙟтрȣ нимика клѫтиндȣсѫ дин авериле сале.

КВ. Ши тоате але сале тоюцй дȣпѫ скрисоаре лѣȣ лȣат, кѫт чей че авѣ кѫте чева де але лѡр кȣ маре фрикѫ ле да лѡр мѫририй де сѫвѫршит фѫкѫнд лȣй Дѫмнезеȣ чѣл прѣ маре пентрȣ мѫнтȣирѣ са.

КГ. Бине є кȣвѫнтат Дѫмнезеȣ избѫвиторюль лȣй Ісраиль ꙟ времй вѣчниче Аминь.

АЛȢИ ІѠСИФЪ ФЛАВІЄ

Кȣвѫнт ꙟнаинте.

Картѣ ачаста карѣ сѫ зиче алȣй Іѡсифь, пентрȣ кѫ де Іѡсифь Флавїе арфи скрисѫ, ничй Сфинцїй Пѫринцй нȣ ѡ кȣнѡск Дѫмнезеѣскѫ, ничй ꙟ тоате библїиле гречещй сѫ афлѫ, ничй ꙟ канѡнȣл кѫрцилѡр жидовещй, ничй ꙟ библїиле латинещй нȣ іасте, пентрȣ ачѣѧ ничй ꙟтрȣ ачастѫ библїе нам воит де ноȣ аѡ тѫлмѫчи, чи пре кȣм сѫ афлѫ ꙟ библїѧ чѣ векїе рѡмѫнѣскѫ ѡам лѫсат, ши нȣмай пентрȣ ачѣѧ ѡам пȣс аичи, кѫ саȣ афлат ꙟчѣ векїе рѡмѫнѣскѫ, аминтрилѣ локь ꙟтрѫ кѫрциле Офнітей Скриптȣрй нȣ поате сѫ айбѫ.

КАП. Й.

Прѣ философѣскь кȣвѫнт врѫнд а арѫта, де іасте сѫнгȣрь стѫпѫнитѡрю патимилѡрь чѣль бȣнь крединчѡсь гѫнд, сфѫтȣирѣш дарѫ воаѡ дирепт ка сѫ лȣацй аминте, кȣ ѡсѫрдїе ла философїе, пентрȣ кѫ ши де требѫ іасте спре щїинцѫ ла тоть кȣвѫнтȣл, ши ꙟтрaлт кип ачей прѣ маре бȣнѫтѫцй: зикь дарѫ ꙟцелепчȣнїй, кȣпринде лаȣдѫ де сѫ арaтѫ, дарѫ гѫндȣл а бирȣй челѡрь ѡпритоаре патимй але ꙟцелепчȣнїй де лѫкомїѧ пѫнтечелȣй ши де пофтѫ, іарѫ ши де але дрептѫцїй контенитоаре патимй а бирȣй сѫ арaтѫ, ꙟчѣ кип рѫȣлȣй нѫрав ши челѡрь але витежїей контенитоаре патимй, а мѫнїей, ши оучидерїй ши дȣрерїй, кȣм дарѫ поате фи арь зиче нещине, де бирȣѧще гѫндȣл патимиле оуйтарѣ ши не щїинцa нȣ стѫпѫнѣще де рѫсь нелипиндȣсѫ а зиче, пентрȣ кѫ нȣ бирȣѧще гѫндȣл патимиле сале, че чѣле че сѫнт ꙟпротива дрептѫцїй ши витежїей, ши ꙟтрецїй фирй. Ши пре ачестѣ нȣ ка доарѫ сѫле сȣрпе, чи ка нȣ ла іале сѫсе сȣпȣе, де мȣлте пѫрцй дарѫ ши де айрелѣ аш путѣ воаѡ сѫ арѫт, кѫ сингȣрь цїитѡрю іасте патимилѡрь гѫндȣл, чи мȣлт май вѫртѡсь ачаста а доведи дин трȣ бѫрбѫцїѧ челѡрь че пентрȣ бȣнѫтате аȣ мȣрит, алȣй Єлеазарь, ши а челѡрь шѣпте фрацй, ши майчей лѡрь пентрȣ кѫ тоюцй ачещѣ чѣле пѫнѫ ла моарте дȣрерй не пречетѫндȣле, доведирѫ кѫ бирȣѧще гѫндȣл патимиле, пентрȣ бȣнѫтѫцй дарѫ слобѡдь сѫнт алѫȣда пре бѫрбацїй чей че пре ачѣл време пентрȣ бȣнѫ бȣнѫтате аȣ мȣрит, кȣ мȣнкѫ, іарѫ пентрȣ чинсте ферічиаш, пентрȣ кѫ лѫȣдѫндȣсе нȣ нȣмай де кѫтрѫ тоюцй ѡаменїй де витежїе, ши рѫбдаре, че ꙟкѫ ши де чеа че іаȣ кѫзнит, причинѫ фȣрѫ асе сȣрпа чѣ дѣсȣпра лимбей тиранїе, бирȣинд пре тиранй, кȣ рѫбдарѣ, кѫт асе кȣрѫцй фȣ прин ей мошїѧ. чи ши пентрȣ чѣѧ че ворбим акȣм а зиче дарѫ слобѡд ва фи, ꙟчепѫнд повѣстѣ ꙟче кип авем ѡбичѣю а фаче, ши аше ла кȣвѫнтȣл каре іасте пентрȣ ей мѫѡшю ꙟвѫртеж, мерире дѫнд челȣй ꙟтрȣ тоть ꙟцелепт Дѫмнезеȣ, черкѫм дарѫ акȣм де сингȣрь цїитѡрю іасте патимилѡрь гѫндȣл, ши алеџем че поате фи гѫндȣл, ши че є патима, ши кѫте сѫ але патимилѡрь кипȣрй, ши де бирȣѧще гѫндȣл пре тоате ачестѣ, гѫндȣл іасте дарѫ минте, кȣ

РАІ Б.

дрепта

ꙆѠСИПЪ

дерепть кꙋвѫнть, маи чинстинд вѣаца ꙟцелепчꙋнеи. шѝ ꙟцелепчꙋнѣ ꙗсте кꙋноащере Дꙋмнезеещилѡр шѝ ѡменещилѡр лꙋкрꙋрѝ, шѝ але ачестора причинѝ. Ꙗчаста дарѫ ꙗсте алеџїй ꙟвѫцѫтꙋрѫ, прин карѣ челе Дꙋмнезеещѝ кꙋ чинсте, шѝ челе ѡменещѝ кꙋ фолос, ле ꙟвѫцѫм, ꙗрѫ типꙋриле ꙟцелепчꙋнїй сѫнт минте, дрептатѣ витежїа шѝ ꙟтрегѫчꙋнѣ минцїй, ꙗрѫ маи вѫртос декѫт тоате ꙗсте минте, динтрꙋ карѣ дарѫ гѫндꙋл бирꙋѫще пꙋтимиле, шѝ фириле пꙋтимилѡр сѫнт челе кꙋпринзѫтоаре доаѡ, дꙋлчаца шѝ дꙋрерѣ, шѝ динтра ачесте аꙟмѫндоаѡ, шѝ престе сꙋфлет ꙗсте, шѝ мꙋлте сѫнт шѝ прецꙋрь дꙋлчаце, шѝ ꙋрмѫтоаре сѫнт дꙋрерилѡр пꙋтимилѡр, маинаинте дарѫ де дꙋлчацѫ ꙗсте пофта, шѝ дꙋпѫ дꙋлчецїй бꙋкꙋрїа, шѝ маинаинте де дꙋрере ꙗсте фрика, шѝ дꙋпѫ дꙋрере мѫхнирѣ, ꙗрѫ мѫнїа де ѡпще пꙋтимѫ ꙗсте дꙋлчецїй, шѝ дꙋрерїй, де ва кꙋџета непꙋтинꙋ кѫнд сау ꙟтѫмплать ла ѥл, ꙗрѫ ꙟтрꙋ дꙋлчацѫ ꙗсте, шѝ воꙗ чѣ кꙋ рѫꙋ нѫрав, маи кꙋ мꙋлте кипꙋрѝ фїинд де кѫт тоате пꙋтимиле, ꙟсѫ ла сꙋфлет мѫндрїа, ꙗбирѣ де арџинт: ꙗбирѣ де приче, шѝ завистїа, ꙗрѫ ла трꙋпь а мѫнка де тоате, шѝ амѫнкѫ сингꙋрь, пре кꙋм доаѡ рѫсѫдитꙋрѝ трꙋпꙋлꙋй, шѝ сꙋфлетꙋлꙋй фїинд, дꙋлчаца шѝ дꙋрерѣ, мꙋлте сѫнт ѡдраслеле рѫсѫдитꙋрилѡр ачестора, динтрꙋ кареле пре фїеще карѣ о чель атот лꙋкрѫторїꙋ гѫнд, о кꙋрѫцинд ꙋле, шѝ плевинд ꙋле, шѝ адѫпѫнд ꙋле, шѝ ꙟтот кипꙋл маи тꙋрнѫнд ꙋле, дꙋмеснничеще челе але нѫравꙋрилѡр, шѝ але пꙋтимилѡр матерїй, пентрꙋ кѫ гѫндꙋл ꙗсте повѫцꙋиторїꙋ бꙋнѫтѫцилѡр, ꙗрѫ пꙋтимилѡр сингꙋрь цїиторїꙋ, шѝ каꙋтѫ ꙗаре чѣ ꙟтѫїꙋ пентрꙋ ѥль дин челе ѡпритоаре фапте але ꙟтрегѫчꙋнїй минцїй, кѫ сингꙋрь цїиторїꙋ ꙗсте пꙋтимилѡр гѫндꙋл: ꙗрѫ ꙟтрегѫчꙋнѣ минцїй ꙗсте бирꙋница пофтелѡр, шѝ динтрꙋ пофте, ꙋнеле сѫнт сꙋфлетещѝ, алтеле трꙋпещѝ, шѝ ачестора аꙟмѫндꙋрѡра гѫндꙋл сѫ арате а бирꙋѝ ѥꙋ аша сокотеск, де дин челе дин апѫ пофтинд, шѝ дин пасѫрѝ, шѝ дин добитоаче, шѝ де тоате фелюриле де мѫнкѫрѝ каре сѫнт ѡприте ноаѡ, дꙋпѫ лѣџе не ферим шѝ пентрꙋ а гѫндꙋлꙋй бирꙋинцѫ, пентрꙋ ке сѫ ѡпреск але пофтелѡр пꙋтимаш ꙟторкѫндꙋсе де минте чѣ ꙟтрѣгѫ. Шѝ сѫ ꙟфрѫнѣзѫ тоате але трꙋпꙋлꙋй порнирѝ де гѫнд.

КАП. В.

Шѝ чѐ лꙋкрꙋ минꙋнат ꙗсте де сѫ ѝзменеск пофтеле сꙋфлетꙋлꙋй кѫтрѫ пѫрцѣ фрꙋмсѣцелѡр; кꙋ ачаста дарѫ чел ꙟтрѣг ла минте Їѡсиф сѫ лаꙋдѫ кѫ кꙋ гѫндꙋл аꙋ бирꙋить пꙋтима чѣ рѣ, пентрꙋ кѫ тинѫрь шѝ ꙟвѫрстѫ фїинд кѫтрѫ ꙟпреꙋнарѣ, ѝзмени кꙋ гѫндꙋл а пꙋтимилѡр стрекѣре, шѝ нꙋ нꙋмаи а чеїй де лꙋмѣ пꙋтимѝ ловитꙋрѫ де стрѣкїе сѫ арате гѫндꙋл а бирꙋѝ, чѝ шѝ тоатѣ пофта, зиче дерепть ачѣа лѣџѣ, сѫ нꙋ поѳтѣшѝ пре мꙋѥрѣ апроапелꙋй тѫꙋ, ничѝ кѫте сѫнт але апроапелꙋй тѫꙋ, ꙟсѫ ка кꙋм а

КАП. В ШѝГ.

нꙋ пофтѝ ноѝ аꙋзѝнд лѣџѣ, кꙋ мꙋлт маи мꙋлт нѣрь адеверѝ пре ноѝ, кѫ гѫндꙋл арь пꙋтѣ бирꙋѝ пре пофте ка шѝ пре челе ѡпритоаре пꙋтимѝ але дрептѫцїй, де време чѣ прекꙋм невоинд аре нѫрав а мѫнка сингꙋрь шѝ ла пѫнтече фїинд лаком, сѫ мѫтѫ кꙋ чертарѣ, аꙋ нꙋ а лꙋѣ ꙗсте, кѫ гѫндꙋл ꙗсте Домн пꙋтимилѡр; ꙟдатѫ дарѫ кꙋ лѣџѣ петрекѫнд, шѝ де ꙗсте чинева ꙗбиторїꙋ де арџинть силѣще кипꙋл лꙋй ꙟпрꙋмꙋтѫнд пре чеѝ липсицѝ фѫрѫ де камѫтѫ, шѝ ꙟпрꙋмꙋтарѣ сѫптѫмѫнилѡр сосинд, тѫинд дин даторїе, мѫкарь скꙋмпь де ва фи невоинд де лѣџе сѫ бирꙋѫще, кꙋ адꙋчерѣ аминте агѫндꙋрилѡр, ничѝ де ѝзноавѫ черекѫнд сечерѫтꙋриле, ничѝ вїиле, шѝ ла челе лалте поате а сѫ кꙋноаще ачаста, кѫ гѫндꙋл ꙗсте чель чѣ бирꙋѫще пꙋтимилѡр, пентрꙋ кѫ лѣџѣ, шѝ чѣ кѫтрѫ пѫринцѝ бꙋнѫ кꙋџетаре бирꙋѫще, ничѝ вѫнзинд бꙋнѫтатѣ пентрꙋ ѥѝ, шѝ чѣ кѫтрѫ фѫмѣещѝ драгосте бирꙋѫще, пентрꙋ не лецꙋиндꙋ пре а мꙋстрѫнд, шѝ а фїилѡр драгосте бирꙋѫще, пентрꙋ рѫꙋтатѣ пре ѥѝ чертѫндꙋѝ, шѝ аль прїетинилѡр ѡбичѣꙋ бирꙋѫще, пентрꙋ виклениа пре ѥѝ мꙋстрѫнд, шѝ сѫ нꙋ гѫндицѝ а фи лꙋкрꙋ де минꙋне, ꙋнде шѝ вражба а бирꙋѝ гѫндꙋл поате, пентрꙋ лѣџе, ничѝ тѫинд копачїй челе дꙋмѣстниче але врѫжмашилѡр рѫсѫдитꙋрѝ, шѝ челе але врѫжмашилѡр челѡр чѣ лѣꙋ пїердꙋт мѫнтꙋиндꙋле, шѝ челе кѫзꙋте ꙟпреꙋнѫ рѫдикѫндꙋле, шѝ челѡр маи сѫлниче пꙋтимѝ а бирꙋѝ гѫндꙋл сѫ арате, ꙗбирѣ де чинсте, мѫрирѣ дешартѫ, шѝ завистїа, пентрꙋ кѫ тоате ачесте челе кꙋ рѫꙋ нѫрав пꙋтимѝ, чѣ ꙟтрѣгѫ минте ле лепѫдѫ, ꙟ чѣ кип шѝ мѫнїа, пентрꙋ кѫ шѝ пре ачаста ѡ стѫпѫнѣще, де време чѣ пентрꙋ чѣ чѣ прѣ ꙟцѫлепть пѫринтеле ностꙋ Ꙗкѡвь пре чеѝ прецꙋрь Симеѡнь, шѝ Левїй вииꙋѫще; аꙋ доарѫ вѫзѫнд кѫ аꙋ жꙋнгїать лимбѝ пре Сикимитѣнѝ кꙋ гѫндꙋл аꙋзѝнд, блѫстѫмат мѫнїа лѡрь; пентрꙋ кѫ де нꙋ аре пꙋтѣ мѫнїа а бирꙋѝ гѫндꙋриле нꙋ арь фи зис ашѣ, пентрꙋ кѫчѝ кѫнд токмїа Дꙋмнезеꙋ пре ѡм кꙋ кꙋвѫнтꙋл, шѝ кꙋ сингꙋрѫ бирꙋинцѫ ꙟподобиндꙋл, атꙋнчѝ пꙋтимиле лꙋѝ, шѝ нѫравꙋриле ꙟпрежꙋрь ѝꙋ рѫсѫдить, шѝ пре повѫцꙋитоарѣ минте ѝприн челе дин лѫꙋнтрꙋ симцитꙋрѝ пре скаꙋнь ѡаꙋ шезꙋть, шѝ пре ачаста ѡаꙋ дат лѣџе, дꙋпѫ кареле петрекѫнд ва ꙟпѫрѫцѝ ꙟпѫрѫцїе ꙟтрѣгѫ ла минте, шѝ дрѣптѫ шѝ бꙋнѫ, ꙟ чѣ кип арь зиче дарѫ невоинде де ꙗсте стѫпѫниторїꙋ гѫндꙋл пꙋтимилѡр пре ꙋйтаре, шѝ не кꙋнощинца нꙋ бирꙋѫще.

КАП. Г.

Ши ꙗсте фоарте де рѫсь кꙋвѫнтꙋл пентрꙋ кѫ нꙋ сѫ арате гѫндꙋл а бирꙋѝ пꙋтимиле лꙋѝ, чѝ челе трꙋпещѝ, ꙟ чѣ кип пофта нꙋ поате нимени сѫ ѡ таѥ де ла ноѝ, чѝ поате гѫндꙋл сѫ дѣ сѫ нꙋ сѫ сꙋпꙋе де пофтѫ, мѫнїа нимени нꙋ поате сѫ ѡ таѥ де ла ноѝ, чѝ а нꙋ сѫ сꙋпꙋне сꙋфлетꙋлꙋй, ꙗрѫ мѫнїей кꙋ пꙋтинцѫ ꙗсте гѫндꙋл а ажꙋта, нѫравꙋл рѫꙋ нимени динтрꙋ ноѝ нꙋ поате сѫл таѥ

ꙗрѫ

ІѠСИПА

ѩръ ꙟнꙋсъ ꙟдꙋплекъ кꙋ рѫꙋл нъравъ поате гъндꙋл съ ажꙋторѣскъ, пентрꙋ къ нꙋ ѥсте гъндꙋл дезрѫдъчинъторю патимилѡр, чи ꙟпротивъ лꙋптъторю. Спре ачаста дар прин сете лꙋй Давид ꙟпъратꙋл май а аве ѥсте а сокоти, пентрꙋ къ де време че престе тоатъ зиоа бътѫнд пре чей стрѣини де фелю Давид, пре мꙋлци динтрꙋ ей аꙋ ѡморѫт кꙋ ѡщеннїй чей де ѡ лимбъ. Атꙋнчи дар фъкѫндꙋсъ сарѫ асꙋдат фиинд ши фоарте ѡстенит венитаꙋ ла кортꙋл чел ꙟпърътеск, прежꙋр каре тоатъ а стрѫмошилѡр ѡасте ѥра пъзъръкъ, дечи чѣ лалци тоци ла чинъ ѥра. Ѩръ ꙟпъратꙋл кѫт де мꙋлт сътꙋл фиинд, макар мꙋлци ме де изворъ апѣ нꙋ пꙋтѣ прин ѥле съ ши виндече сете, чи ѡаре каре а лѡр фъръ де сокотѣлъ пофтъ, де апа че де ла не прїѧтини. ꙟтинзѫндꙋсъ съ адъпѣ ши слъбиндꙋл ꙟл ард, дрепт ачѣ панчїй пентрꙋ а ꙟпъратꙋлꙋй сете кꙋ маре довадъ ле ѥра. Ши дой тинерей рꙋшинѫндꙋсъ де пофта ꙟпъратꙋлꙋй кꙋ тоатъ армеле саꙋ ꙟ армат, ши конфꙋл лꙋѫнд, прекꙋръ шанцꙋриле не прїѧтинилѡр, ши ферииндꙋсъ де пизничїй порцилѡр челѡр де марцине аꙋ ѥшит черкѫнд престе тоатъ табъра не прїѧтинилѡр, ши черкѫнд изворꙋл, дин тръкнꙋл аꙋ адꙋс ꙟпъратꙋлꙋй. Ши ѥл макар къ кꙋ сете съ апринде сокотинд ꙟтрꙋ тот гроазникъ примеждїе ла сꙋфлет а фи, сокотиндꙋсъ бѣꙋтꙋра тоꙋма кꙋ сѫнџеле, пентрꙋ ачѣ пꙋинд гѫндꙋл ꙟпротивъ пофтей, аꙋ тꙋрнат бѣꙋтꙋра ла Дꙋмнезеꙋ. Пентрꙋ къ пꙋтерник ѥ чел ꙟтрег ла минте гѫнд съ бирꙋѧскъ але патимилѡр невой, ши съ стингъ але стрѫинилѡр ꙋмфлътꙋри, ши але трꙋпꙋрилѡр дꙋрери, де присосит фиинд ачъ лꙋпта, ши кꙋ че бꙋнъ бꙋнътате а гѫндꙋлꙋй, съ скꙋипе тоате але патимилѡр бирꙋинце. Акꙋм дар ши време ѥ пре ной не кїѧмъ, спре доведире ꙋоѫдерїй челꙋй ꙟтрег гѫнд, къ де време че Еазѫнкъ паче пентрꙋ бꙋна леџе пъринцїй ноштри авѣ, ши фъче бине. Кѫт ши Селевк ꙟпъратꙋл Асїей, ши Никанѡр съ фїе ѡсебит лѡр агонисит, ла челе сфинте, ши политїѧ ла ѥл съ прїимѣ. Атꙋнчи дар ѡаре карїй кътръ че де ѡбще ꙋнире фъкѫндꙋсъ мꙋлте фелюри де примеждїй потрекꙋръ.

КАП Д.

Пентрꙋ ѡаре кареле Симѡн пꙋртѫндꙋсъ ꙟпотривъ кътръ Ѡнїа, чел че ѡаре кѫнд влъдичїѧ авѣ прин вїацъ, ѡм бꙋн ши феричит, де време че ꙟтот кипꙋл пърѫндꙋл пентрꙋ лимбъ нꙋ пꙋтѣ съй факъ рѫꙋ, дечи пребеџи ка съ вѫнзъ мошїѧ, пентрꙋ ачѣ виинд ла Аполѡнїе каре ѥра воєвѡд Сирїей, ши Финикїей зиче, бꙋнъ кꙋвиетътѡрю фиинд ла лꙋкрꙋриле ꙟпъратꙋлꙋй, венитамъ съ спꙋю мꙋлтъ самъ де мїй де бани ай челѡр прѡци каре сѫнт ꙟ вїстїериле Ꙇерꙋсалимленилѡр, съсе фїе адꙋнат ла бесѣрикъ ѡсибици фиинд ачещѣ съ кꙋвинъ съ фїе ла Селевк ꙟпъратꙋл, ачесте тоате пре амърꙋнтꙋл ꙟцълегѫнд Аполѡнїе пре Симѡн лъꙋда де пꙋртаре де грижъ къ

КАП Д ШИ Є

тре ꙟпъратꙋл. Ши мергѫнд кътръ Селевк спꙋсъ вистїерїѧ банилѡр, ши лꙋѫнд де ла ѥл воличїѧ, де грабъ ла мошїѧ ноастръ ꙟпреꙋнъ кꙋ блестъматꙋл Симон, ши кꙋ фоарте грѣ ѡасте виинд кꙋ але ꙟпъратꙋлꙋй порꙋнчи зиче къ аꙋ венит пентрꙋ ка съ ѩ банїй чей простещи ай вистїерїей ши нородꙋл досъдиндꙋсъ пентрꙋ кꙋвѫнтꙋл ачела, ши причининдꙋсъ фоарте гроазник а фи сокотинд, чѣ че авериле ш'аꙋ ꙟкрезꙋт ла вистїерїѧ бесѣричїй съсе липсаскъ, ши ꙟтрꙋ кѫт пꙋтѣ ѡпрѣ. Ѩръ Аполѡнїе кꙋ ꙟфрикошери мерџѣ ла бесѣрикъ, ши преѡцїи кꙋ мꙋери ши копїи ꙟ бесѣрикъ рꙋгѫндꙋсъ лꙋй Дꙋмнезеꙋ съ скꙋтѣскъ бесѣрика, ши хꙋлиндꙋсъ лѡкꙋл, ши сꙋиндꙋсъ че ꙟ армате ѡасте а лꙋй Аполѡнїе спре жафꙋл банилѡр, дин чери кълъри саꙋ арътат стрълꙋчинд ꙟпрежꙋр кꙋ армеле. Ши мꙋлтъ фрикъ ши кꙋтремꙋр лѡр слобозинд, ши къзѫнд май морт Аполѡнїе спре че де тоате немерниле а бесѣричїй ꙟгрѫдире. Мѫйниле аꙋ ꙟтинс ла чери. Ши кꙋ лакръми пре жидови рꙋга ка рꙋгѫндꙋсъ пентрꙋ ѥл вѡр ꙟблѫнзи ѡасте че черѣскъ, кꙋ ачесте кꙋвинте ꙟдемнѫндꙋсъ Ѡнїѧ Архїереꙋл, макар къ ши ай минтриле саꙋ темꙋт ка нꙋ кѫндай ва гѫнди ꙟпъратꙋл Селевк, къ дин виклешꙋг ѡменеск съ фїе ѡморѫт пре Аполѡнїе, рꙋгатꙋсаꙋ пентрꙋ ѥл. Ши ѥл фоарте минꙋнат мѫнтꙋиндꙋсъ дꙋсꙋсаꙋ съ арѣте ꙟпъратꙋлꙋй, челе че нѩсаꙋ ꙟтѫмплат лꙋй. Ши мꙋринд Селевк ꙟпъратꙋл, ꙟ ꙋрма лꙋй ꙟпърѫцїѧ фїюл лꙋй Антїѡх, бърбат мѫндрꙋ ши нъсилник. Кареле скоцѫнд пре Ѡнїѧ дин влъдичїе, пре Їасѡн фрателе лꙋй аꙋ пꙋс влъдикъ, токминдꙋсъ съй дѣ лꙋй пре ан ,гѵз де таланци, ши ѥл порꙋнчи лꙋй ши Архїереꙋ а фи, ши нородꙋл съ повъцꙋѧскъ, кареле ши черкаре аꙋ фъкꙋт лимбїй, ши аꙋ ѥшит дин политїѧ четъцїй спре тоатъ фъръ де леџе, кѫт нꙋ нꙋмай ла марџинѣ мошїей ноастре школъ фъкѫндꙋсъ, чи ꙟкъ ши ажꙋторюл бесѣричїй сꙋрпасе, спре кареле мѫнїиндꙋсъ че Дꙋмнезеѧскъ жꙋдекатъ, пре сѫнгꙋр лѡр лаꙋ бътꙋт пре Антїѡх, къ де време че ѥра дѫнд рѫзбою деспре Єгипт кꙋ Птоломеꙋ, ши аꙋ аꙋзит къ ꙟцълегѫндꙋсъ кꙋм съ фїе мꙋрит ѥл, ѩръ ꙋнїй Ꙇерꙋсалимлѣнїй фоарте съсе фїе бꙋкꙋрат, де грабъ дар асꙋпра лѡр пꙋрчесе ши прѫдъ пре ѥй, ши порꙋнкъ пꙋсъ, кꙋм карїй динтрꙋ ѥй ꙟтрꙋ че пъринтѣскъ леџе вѡр петрече съ моаръ, ши де време че кꙋ ачаста нꙋ пꙋтꙋ, чи тоате але лꙋй ꙟфрикошери ши мꙋнчи ле ведѣ сꙋрпѫндꙋсъ, кѫт ши пре мꙋери кѫчи ѡбрѫзꙋѧ копїїй кꙋ прꙋнчїй ле сꙋрпа, щїинд май наинте къ ачаста вѡр пъци, де време дар че порꙋнчиле лꙋй съ батжокорѣ нородꙋл, ѥл сѫнгꙋр прин мꙋнчи пре фїеще кареле кѫте ꙋнꙋл, ꙟдемна съ гꙋсте де челе пѫнгърите мѫнкъри, съсе лепеде де жидовїе.

КАП Є.

Шъзѫнд дар ꙟнаинте кꙋ сфетничїй ꙟпреꙋнъ тиранꙋл Антїѡх, ла ѡаре каре лѡк налт, ши ѡщиле дежꙋринд ла ѥл, ꙟпрежꙋр кꙋ арме, порꙋнчи лѡр къ пе ꙋнꙋл дин жидови ай трае ши дин кърнꙋри

кȣрь де пóркь ши чѣле жȣнгїѧте ла идоли сѫй
спаӂѣскъ сѫ гȣсте, ꙗрѫ де нȣвѡрь врѣ вре оунїи
сѫ мѫнѫнче спȣркат, пре ачѣще ꙟ роатѫ ꙟвѫр-
тиндȣсе сѫй ѡмоаре, ши мȣлци ꙟпреȣнѫ хрѫ-
ниндȣсѫ оунȣль динь тѫю анȣме Єлеазарь де рȣ-
дѫ преѡть, ла щїинцѫ леӂюитѡрю ши де вѫрстѫ
ꙟделȣнгать ши ла мȣлци дин чей де прецȣрь ꙟ-
рань пентрȣ вѫрстѫ єрѫ кȣноскȣть, сѫ адȣсе а-
проапе де єль, ши вѫзѫндȣль пре єль Антїѡхь
зисе, єȣ май наинте де че вою ꙟчепе че вѡрь сѫ
фїе мȣнчиле чѣле асȣпра та, ѡ бѫтрѫне, сфѫ-
тȣиптевѡю ка гȣстѫндь де карне де поркь сѫ те
мѫнтȣещи, пентрȣ кѫ мѫ рȣшинезь ши де вѫр-
ста та, ши де кѫрȣнтецѫ, каре дȣпѫ атѫцѣ
ани нȣмикѫ пáре а фаче философѣще петрекѫндь
кȣ легѣ чѣ жидовѣскѫ, пентрȣ кѫчи дáрѫ фїиндь
кȣ дáре ла фире де ачастѫ мѫнкаре де карне а
вите ꙟ те скѫрбещи? пентрȣ кѫ фѫрѫ де минте
ꙗсте ачаста сѫ нȣ гȣщи динь чѣле чесь фѫрѫ де
поноѡсȣ дȣлчи, ши не дрепть ꙗсте а оурѫ чѣле
але фирїи хáрȣри, ꙗрѫ тȣ ши май фѫрѫ де мин-
те а фаче мисѫ пáре, де те вей мѫндри пентрȣ
адевѫрь, ꙟкѫ ши пе мине вей хȣли спре а та
чертáре, нȣ те вей дешепта дела чѣ бѫрфитоаре
философїѧ воастрѫ, ши рѫспещи гѫндȣл тѫȣ чел
мѫхнить? ши ꙟвинѫндȣте ла амѣ юбитоаре де
ѡаменй мѫнгѫлáре, сѫ нȣсѫ ꙟдȣре де бѫтрѫнѣ-
целе тале пентрȣ кѫ ши аминтецй адȣкь де ши
ꙗсте ѡаре каре вѫзѫтоаре пȣтѣре ачеирїи легии
ан воастре, ва єрта пре тине спре тоатѫ фѫрѫ де
лѣцѣ че сѫ фаче де невое, ꙟтрачѣста кипь ад-
зиндь Єлеазарь, аȣ черщȣт кȣвѫнт, ши лȣ-
ѫндь вольнїчїе ꙟчепȣтаȣ агрѫи ꙟнорѡдь аше нои
Антїѡхе, кȣ Дȣмнезеѣскѫ лѣӂе нѫдѫждȣинци фї-
индь а петрѣче, ничи ѡ невое май сѫлникѫ со-
котимь а фи декѫть чѣ кѫтрѫ лѣӂѣ ноастрѫ бȣ-
нѫ аскȣлтáре, пентрȣ ачѣа дáрѫ ничи ꙟтрȣн кип
аскѫлкá лѣӂѣ воимь, ши че, мáкарь кѫ нȣ кȣ
адевѫрáть арь фи лѣӂѣ ноастрѫ ꙟче кип гѫнде-
щи, Дȣмнезеѣскѫ чи ꙟтрáлть кипь сокотимь
пре а фи Дȣмнезеѣскѫ, ничи аше слобѡдь арь
фи ноаѡ чѣ пентрȣ бȣнѫ крединцѫ мѫрире, а нѫ-
мени, сѫ нȣ сокотещи дáрѫ пѫкáт мик а фи
ачаста де воимь мѫнка спȣркать, пентрȣ кѫ
ши ла мичи, ши ла мáри аскѫлкá лѣӂѣ тоть ѡ-
потривѫ ꙗсте, пентрȣ кѫ прин фїеще каре лѣ-
ӂе асѣменѣ сѫ мѫдрѣще, че батжокѡрещи фи-
лософїа ноастрѫ? ка кѫндь нȣ кȣ бȣнѫ кȣвѫн-
тáре ꙟтрȣ ꙟ амь фи сѫнѫтѡши, пентрȣ кѫ ꙟ-
трегѫчȣнѣ миницїи пре нои не ꙟвáцѫ, ка тȣтȣ-
рѡрь дȣлчецилѡрь? ши поѳтелѡрь а бирȣи, ши
бѫрбѫцїѧ а ꙟвѫца, ка тоатѫ дȣрѣрѣ де бȣнѫ вое
а рѫбда, ши дрептáтѣ ꙟвáцѫ, кѫть нȣмай пре
чѣла че ꙗсте Дȣмнезеȣ ачаинти кȣ мáре кȣвїин-
цѫ, пентрȣ ачѣа нȣ мѫнкѫмь спȣркать, пен-
трȣ кѫ крезѫндь а фи лѣӂѣ лȣи Дȣмнезеȣ, щимь
кѫ дȣпѫ фире пȣиндь ноаѡ лѣӂе зидитѡрюль лѣ-
ӂїи не ꙗртѫ. ши чѣле че сѫ вѡрь ꙟпреȣна кȣ а-
ле ноастре сȣфлете аȣ порȣнчить сѫ ле мѫнкѫмь,
ꙗрѫ чѣле че вѡрь фи ꙟпротивѫ аȣ ѡприть сѫ
нȣле мѫнкѫмь, тирѫнѣскь лȣкрȣ ꙗсте дáрѫ нȣ
нȣмай а не ꙟдемна пре нои сѫ кѫлкѫмь лѣӂѣ,
чи ши сѫ мѫнкѫмь, че нȣвей рѫде асȣпра мѣ а-

четь рѫсь, ничи пре чей сфинци ай стрѫмоши-
лѡрь, пентрȣ ка сѫ пѫзѫсерѫ лѣӂѣ, жȣрѫмѫн-
тȣрй нȣвѡю пѫрѫсй, ничи де мїлй тѫа ѡкїй,
ши сѫмй тѡпесй фикацїй нȣ сѫнть єȣ аше бѫ-
трѫнь, ши фѫрѫ де бѫрбѫцїе, кѫть пентрȣ бȣнѫ
крединцѫ, сѫ нȣмикѫ ꙟтинерѣскѫ мїе гѫндȣл,
кѫтрѫ ачѣсте роателе гѫтѣще, ши фокȣль ꙟлк
сȣфлѫ май таре, нȣ аше мѫ ꙟдȣрь де але мѣ-
ле бѫтрѫнѣце, кѫть а стрика єȣ прин мине лѣ-
ӂѣ чѣ де моши, нȣтевѡю амѫџи лѣӂе ꙟвѫцѫ-
тоаре, ничи тевѡю лепѫда юбитѫ рѫбдáре, ничи
тевѡю рȣшина филосоафе кȣвиинте, ничи тевѡи
тѫгѫдȣи преѡцїе чинститѫ, ши а пȣнерїи леӂїи
щїинцѫ, кȣрáть пре мине пѫрїнцїи вѡрь прїими,
не темѫндȣмѫ де але тале чѣле пѫнѫ ла моарте
невои.

КА́П Ъ Ѕ.

Тра чѣста кипь ꙟпротивѫ рѫспȣнѫндȣ
спре але тирáнȣлȣи мѫнгѫетȣри,
стѫндь пȣртѫтѡри де сȣлице, кȣ
амáрь трѫцѣ пре Єлеазáрь спре чѣле
де мȣнчи, ꙟтѫю лаȣ дезбрѫкáть пре єль, ши а-
пои легѫндȣль кȣ мѫниниле ꙟдѫрѫпть, де амѫн-
доаѡ пѫрцииле кȣ бичеле ꙟль бѫтѣ, стригѫндь
стригѫтѡрюль де алтѫ парте, сȣпȣнеть сȣпть
порȣнчиле ꙟпѫрáтȣлȣи, ꙗрѫ чѣль мáре ла мин-
те Єлеазáрь, ка ꙟвись мȣнчиндȣсѫ, ничи ꙟ-
трȣнь кипь сѫ скимба, чи ꙟнáлци ꙟтинзѫндь
ѡкїи ла чѣрю, сѫ рȣмпѣ кȣ бичеле кѫрнȣриле
бѫтрѫнȣлȣи, ши прѣ кȣра сѫнџеле, ши коасте-
ле иѣ рѫнѣ, ши кѫзѫндь жѡсь не пȣтѫндь сȣ-
фери трȣпȣл дȣрѣриле. Дрепт авѣ ши не клѫтит гѫн-
дȣль, дечи ѡаре каре динь чей амáри пáчи сѫ-
риндь ꙟдешѫртȣри ꙟль ловїѧ, ка сѫсе скоале
фїиндь кѫзȣть, ꙗрѫ єль ꙟгѫдȣѧ дȣрѣриле. ши
хȣлїѧ невоѧ, ши рѫбда мȣнчиле, бѫтѫндȣсѫ
бирȣѧ пре чѣл че мȣнчїѧ, бѫтрѫнȣль, ши де а-
чѣмаши карїи ꙟль мȣнчѣ єра кȣ мирáре, пентрȣ
бȣнѫтáтѣ сȣфлетȣлȣи, пентрȣ ачѣѧ де ѡпарте
фѫкѫндȣлисѫ милѫ, пентрȣ бѫтрѫнѣцеле лȣи,
ши деспре алтѫ парте фїиндь єй ꙟпѫтимирѣ ѡ-
бичѣюлȣи: апропїиндȣсѫ ла єль ѡаре карїи дин-
трȣ ай ꙟпѫрáтȣлȣи зичѣ пентрȣ че сȣпть рѫȣ-
тѫциле ачѣсте пре тине фѫрѫ де сокотѣлѫ те
сȣпȣи Єлеазáре? нои дáрѫ динь чѣле фрипте
кѫрнȣри воимь пȣне, ши тȣ фѫцѫриндь кѫ гȣщи
динь чѣле де поркь те мѫнтȣѧще, ши Єлеазáрь
зисѫ нȣ аше рѫȣ сѫ гѫндимь чей че сѫнтемь фе-
чїѡрїи лȣи Авраáмь, кѫть мȣиндȣне десȣфлеть
не кȣвїѡсь лȣкрȣ ꙗсте ноаѡ сѫ фѫцѫрничимь,
кѫ фѫрѫ де сокотѣлѫ ꙗсте трѫиндь спре адевѫ-
рїѧца чѣ пѫнѫ ла бѫтрѫнѣце, ши слава чѣ де
асȣпра єи дȣпѫ лѣӂе пѫзиндȣѡ, де акȣмь сѫне
премениммь, ши нои сингȣри сѫне фачемь челѡрь
тинерй пилдѫ не кредиинцїи ка ши арѫтáре сѫне
фачемь мѫнкѫрїи де спȣркѫчȣнй, ши рȣшинá
лȣкрȣ ꙗсте де воимь май трѫи пȣцинѫ врѣме,
ши ачаста батжокѡриндȣне де кѫтрѫ тѡци пен-
трȣ фрика, аша мáре ла минте пре єль вѫзѫнь-
дȣль, ши ничи спре мила лѡрь премениндȣсѫ,
ла фокь пре єль ꙟль адȣсерѫ, оунде прин чѣле
кȣ рѫȣ мещершȣгь лȣкрȣрй де мȣнчи арзѫндȣль
де тот

ІѠСИПЪ.

де тиѡть пре ѥль ꙟль арꙋнка, ши пꙋчоасе тꙋрнърй принь нърйле лꙋй връса; ши ѥль пѫнъ ла ѡасе фїинд арсь ши бръндь съши ласе сꙋфлетꙋль ꙟтинсе ѡкїй кътръ Дꙋмнезеꙋ ши зисе: тꙋ щїи Дꙋмнезеꙋле къ фїинд мїе пꙋтинцъ амъ мѫнтꙋй кꙋ мꙋнчй ардзътоаре морїю пентрꙋ лѣџе; дечй блѫндь фїй лимбїй тале, дестꙋль фїинд пентрꙋ дѫншїй кꙋ аноастръ чертаре. кꙋръцитїорїю фъ лѡрь сѫнџеле ностру, ши ꙟ лѡкꙋль сꙋфлетелѡрь лѡрь а сꙋфлетꙋль мїеꙋ, ши ачѣстѣ зикѫндь чель сфнтъ бърбат, кꙋ бꙋнъ чинсте мꙋри, мъртꙋрисить даръ бирꙋитїорїю ѩсте патимилѡрь чель бꙋнь креднинчїѡсь гѫндь, пентрꙋ къ де арь фи бирꙋить патимиле пре гѫндь, ачестѡра даръ аръ да мъртꙋрїѧ бирꙋинцїй, ѩръ акꙋмь гѫндꙋль пре патимй бирꙋиндь, лꙋй дъм кꙋ кꙋвїинцъ бирꙋинца повъцꙋирїй, ши пре дрепт ѩсте а мъртꙋрисй ной търїѧ афи а гѫндꙋлꙋй, оунде ши челе динафаръ дꙋрерй, арътъ къ аꙋ бирꙋить гѫндꙋл ши а десфътърилѡрь а бирꙋи, ши ничй ла ѩле асе сꙋпꙋне.

КАП. З.

Пентрꙋ къ ка оунь бꙋнь кѫрмачїю гѫндꙋль пъринтелꙋй ностру Елеазарь, кѫрмꙋинд а бꙋней креднинцъ корабїе, ꙟтрꙋ а патимилѡрь ценꙋне ши прѣ къзнинд-ꙋсе кꙋ але тиранꙋлꙋй ꙟфрикошерй, ши стръкꙋрѫндꙋсе кꙋ але казнелѡрь валꙋри, ничй ꙟтрꙋнь кипь аꙋ ꙟторсь кѫрмеле бꙋней креднинцъ пѫнъ оунде аꙋ ꙟнотать ла вадꙋл бирꙋинцей чей фъръ моарте, нꙋ къ доаръ четате ла мꙋлте, ши де мꙋлте фелюрй де мешешꙋгꙋрй аꙋ ꙟгъдꙋит кꙋ витежїе врѡ динїоаръ бътѫндꙋсъ; прекꙋмь прѣ сфнтꙋль ачела сфнтꙋль сꙋфлеть кꙋ казне ши кꙋ клѣще арзиндꙋсе аꙋ бирꙋить пре чей че ꙟкꙋнџꙋра, пентрꙋ гѫндꙋль бꙋнїй креднинцъ каре ѥра спрїжинитїорїю, ка ѡ марџине ꙟнаинте ръпїѡсь аль съꙋ кꙋџеть пъринтеле Елеазарь ꙟтинзѫндь аꙋ ꙟфрѫнть, пре челе че съ невꙋнїѧ але патимилѡрь фꙋртꙋнй, ѡ врѣдниче а л преѡщїей преоате нꙋ цай спꙋркат чей сфнцй динцй, ничй пре пѫнтечеле чель че Дꙋмнезееска креднинцъ аꙋ прїимить лай ꙟпреꙋнать кꙋ спꙋркать мѫнкаре, ѡ токмитоаре де лѣџе, ши философе Дꙋмнезеескꙋлꙋй кꙋвѫнть, ка ачещѣ требꙋе афи чѧ че прещеськь лѣџѣ карїи кꙋ аль съꙋ сѫнџе, ши кꙋ витежаскъ сꙋдоаре челе пѫнъ ла моарте патимй спрїжинескь. тꙋ пъринте бꙋна лѣџѣ воастръ принь ръбдърй спре славъ ѡай адеверить, ши кꙋръцїѧ чинстиндꙋѡ нꙋ ѡай стрикать, ши принь фапте ꙟкрезꙋте ай фъкꙋт але Дꙋмнезеещїй философїй кꙋвинте. ѡ декѫть мꙋнка май сеанниче бътрѫне, ши декѫт фокꙋл май таре оункїашꙋле, ши май маре декѫть патимиле Елеазаре, къ прекꙋм пъринтеле Аарѡн фїинд ꙟ армать кꙋ къдѣлница, принь мꙋлцимѣ лимбїй алергѫндь, пре чель ардзътїорїю ꙟџерь аꙋ бирꙋить, аша фечїорꙋль лꙋй Аарѡнь Елеазарь, принь фокь топиндꙋсъ нꙋсъ ꙟтоарсъ гѫндꙋль, ши чѣ май де минꙋне бътрѫнь фїинд, дезлегате фїинд але трꙋпꙋлꙋй ꙟтинсорй кътръ пъринтеле, ши слъбъноците кърнꙋриле, ши

КАП. З ШИ И

ѡстенитѣ винеле съ ꙟтинерирѫ принь гѫндь, ѡ фериччитѣ бътрѫнѣце, ши чинстите кърꙋнтѣце, ши вїаца де лѣџе, пре кареле креднинчоасъ печетѣ а морцїй лѣꙋ съвѫршить, вези даръ бътрѫнь бърбат чѣ пѫнъ ла моарте дꙋреръ аꙋ прекꙋть кꙋ минтѣ пентрꙋ бꙋна креднинцъ, мъртꙋрисить повъцꙋитїорїю ѩсте патимилѡрь чель бꙋнь креднинчїѡсь гѫндь, пентрꙋ ачѣѧ даръ ши тинерїй кꙋ аль бꙋней креднинцъ гѫндь, филѡсофиндь май грѣле мꙋнчй бирꙋиръ.

КАП. И.

Пентрꙋ къ де врѣме че дꙋпъ ачѣѧ съ бирꙋи ла арътаре тиранꙋл непꙋтѫнд, съ ꙟдѣмне пре бътрѫн а мѫнка спꙋркать атꙋнчѣ фоарте кꙋ патимъ порꙋнчи пре алцїй динь ѡбимѣ жидовѣскъ съ адꙋкъ, ши де вѡрь мѫнка спꙋркат съй слобозъ мѫнкѫндь, ѩръ де съ вѡрь причи май амар съй мꙋнчѣскъ, ачестѣ рѫндꙋиндь тиранꙋль, ѥра адꙋкѫндꙋсъ кꙋ бътрѫнъ майкъ шѣпте фрацй бꙋни ши витежи ши ꙟтрꙋ тиѡть дърꙋинцй, бꙋкꙋрѫсъ де ѥй, ши де бꙋна кꙋвїинцъ мирѫндꙋсъ ле зѫмбй лѡрь ши апроапе кїемѫндꙋй зисъ ѡ тинерилѡрь кꙋ юбире де сокотинцъ фрꙋмсѣцеле воастре еꙋ лаꙋдь, ши мꙋлциме де атѫцѣ фрацй прѣ чинстиндь, нꙋ нꙋмай сфътꙋескь съ нꙋ въ невꙋнїцй ачеїаши невꙋнїй кꙋ чель майнаинте кързнить бътрѫнь, чи въ ши рогь ꙟпреꙋнъ ꙟгъдꙋиндь еꙋ ка съ добѫндицй аль мїеꙋ прїетешꙋг, пентрꙋ къ ашь пꙋтѣ ꙟчѣ кипь ачерта пре чѣѧ, че нꙋ аскꙋлтъ ла але мѣле порꙋнчй, аша ши а фаче бине челѡра че пре мине бине вѡрь аскꙋлта, кредецй даръ къ ши боерїй асꙋпра лꙋкрꙋрилѡрь мѣле вецй лꙋа лъпъдѫндꙋвъ де чель де мошїе аль востру аль политїей ѡбичаю, ши лꙋѫндь вїацъ елинѣскъ ши пременииндꙋвъ десфътацивъ ꙟтинерѣцеле воастре, къ де врѣме че кꙋ оурџїе мъ вецй фаче принь не аскꙋлтаре ꙟдемнамъвецй пре мине спре гроазниче мꙋнчй пре фїеще кареле динь вой кѫте оунꙋль принь мꙋнчй съл пїерзь, факъвисъ даръ милъ де вѡй де карїй ши еꙋ не прїѧтинꙋль ши де вѫрсте ши де фрꙋмсѣце нꙋмъ ꙟдꙋрь, нꙋ сокотицй ачаста къ доаръ нꙋ въ ва фи нимика не аскꙋлтѫндь, чи кꙋ стръмꙋтътꙋръ а мꙋри вѡй ѩсте гата; ши ачѣстѣ зикѫнд порꙋнчи съсе пꙋе ꙟнаинте оунѣлтеле челе де мꙋнчй ка доаръ ши де фрикъ ва плека пре ѥй съ мѫнѫнче, ши дѣка пꙋсеръ ꙟнаинте пꙋртътїорїй де сꙋлицъ вѫртѣжеле динь дезнодътꙋриле, ши легътꙋриле, ши роателе, ши павезеле, ши кълдъриле, ши тигъйле, ши деџетареле, ши мѫниле челе де фїєръ, ши пѣнеле, ши фоїй фокꙋлꙋй, ръспꙋнзиндь тиранꙋль зисъ, воиничилѡрь фїевъ фрикъ, къ ши жꙋдеката каре чинстицй блѫндъ ва фи воаѡ челѡрь че де невое кълкацй лѣџѣ, ши ѥй аꙋзинд мѫнгѫитꙋрй, ши възинд гроазниче, нꙋ нꙋмай нꙋ съ темꙋръ, чи ши ꙟпротивъ филосѡфиръ тиранꙋлꙋй, ши пре ꙟбꙋнъ кꙋвѫнтаре тирънїѧ лꙋй ѡ сꙋрпаръ, ши чѣ вѡмь гѫнди; не ꙟдꙋрътїорїй кꙋ сꙋфлетеле ѥра врѣ оунїй, ши не бърбацй ꙟтрꙋ ѥй; чѣ кꙋвинте лѣрь фи требꙋить а зиче; аꙋ

нꙋ кꙋ

нꙋ кꙋ ꙟчѣстѣ? ѿ тикълошїй ної, ши фоарте
фъръ минте, ꙟпъратꙋле пре ної рꙋгъндꙋне, ши
спре бꙋнъ фачере кїемъндꙋне, де вом аскꙋл-
та де ел, пентрꙋ че кꙋ вое дешартъ пре ної
не веселим? ши мꙋритоаре не аскꙋлтаре кꙋте-
зъмь? нꙋ не вом теме бърбаций фраций, де оу-
нѣлтеле мꙋнчилѡрь, ши вом сокоти ꙟфри-
коштъриле кълнелѡрь, ши вом фꙋџи де мърирѣ
чѣ дешартъ ачаста, ши де чѣ пꙋртътоаре де
пїерзаре сꙋмецїе, сънe фіе мила де върстеле но-
астре, ши сънe адꙋчемь аминте, къ не а-
скꙋлтънд вом мꙋри, ши нева ерта пре ної,
чѣ Дꙋмнезеѣскъ жꙋдекатъ пентрꙋ невое де ꙟпъ-
ратꙋл темъндꙋне, чи не скоатемь пре ної дин
вїаца чѣ дꙋлче, ши не лип͠симь пре ної де лꙋ-
мѣ чѣ дꙋлче? съ нꙋ силимь невола, ничи съ ю-
бимь чинстѣ спре а ноастръ стръмꙋтаре, ничи
сингꙋръ лѣџѣ де бꙋнъ вое, пре ної не ѡмоаръ,
темъндꙋне де оунѣлтеле чѣле мꙋнчитоаре, де
оунде сау пꙋсь ноаѡ атъта юбире де приче, ши
не плаче ръбдарѣ чѣ пꙋртътоаре де моарте, пꙋ-
тънд кꙋ волничїе а тръи, ꙟпъратꙋлꙋй сꙋпꙋ-
индꙋне? чи де ачѣстѣ нимика нꙋ зисеръ тине-
рїй, чей че врѣ съсе мꙋнчаскъ, ничи шау адꙋсь
аминте, пентрꙋ къ ера не бъгътори де самъ
де патимй, ши сингꙋрй ціиторй де дꙋрерй,
кът ꙟдатъ че аꙋ тъкꙋт тиранꙋл сфътꙋинд пре
ей, ка съ мънънче спꙋркат, тоций кꙋ оун глась
динпреꙋнъ ка динтрꙋнь сꙋфлет зисеръ кътръ ел.

КАП. Ѳ.

Че зъбовешй ѿ Тиране? пентрꙋ къ га-
та сънтемь а мꙋри, де кът а кълка
чѣле де мошїе але ноастре порꙋнчй,
пентрꙋ къ не рꙋшинъмь де кꙋвїинцеле
чѣле дела стръмошй, де нꙋ кꙋ чѣ сфѣтникъ
а леџїй бꙋнъ аскꙋлтаре, ши кꙋ Мѡѷсїй не вом
лꙋда. Нꙋ сфътꙋй Тиране фъръ де леџй, нꙋ-
не милꙋй пре ної май мꙋлть декът ної оурън-
дꙋне. Пентрꙋ къ май греꙋ декът моартѣ а-
часта, сокотимь а фи мила та, чѣ спре чѣ фъ-
ръ де леџе мънтꙋире а ноастръ, ши не спарїй
пре ної ꙟфрикошиндꙋне кꙋ моартѣ чѣ прин мꙋн-
чй, прекꙋмь нꙋ кꙋ пꙋцинь май наинте де Еле-
азарь ꙟвъцънд, ши де време че бътрънїй жи-
довилѡрь пентрꙋ бꙋна крединцъ ши мꙋнчй ръб-
дънд аꙋ бине крезꙋть, май пре дрепть арь фи
де амь мꙋри ної тинерїй, мꙋнчиле невоилѡрь
тале не бъгъндꙋле ꙟ самъ, каре ши ꙟвъцъто-
рюль ностру бътрънꙋль леꙋ бирꙋить, испитѣще
даръ Тиране? ши кꙋ але ноастре сꙋфлете, де
не вей ѡморъ, пентрꙋ бꙋна крединцъ, нꙋ гън-
дй съ не стрѫчи ноаѡ мꙋнчиндꙋне? пентрꙋ къ
ної пре чѣ рѣ патимъ, ши ръбдаре, але бꙋнъ-
тъцїй бирꙋинце вом пꙋрта, иаръ тꙋ пентрꙋ а
ноастръ пънгърите оучидере дестꙋлъ мꙋнкъ вей
ꙟгъдꙋй, де чѣ Дꙋмнезеѣскъ вѣчникъ, ачещѣ а-
шѣ зикънд: нꙋ нꙋмай ка кънд сарь фи ꙟгре-
ѡать асꙋпра оунѡрь не аскꙋлтъторй Тиранꙋль.
чи ка ши асꙋпра оунѡрь не мꙋлцъмиторй съ оур-
ниси, дрепть ачѣа пре чѣль май маре динь трън-
шїй, порꙋнчиндꙋсе ꙟль адꙋчѣ панчїй, ши рꙋм-
пъндꙋй хаина ꙟй легаръ мъниле, ши брацеле
кꙋ кꙋрѣле, де алтъ парте, кът бътъндꙋлъ
кꙋ вичеле аꙋ ѡстенить нимика нꙋ съвършинд,
пꙋсеръль пре ел пре роатъ, прежꙋрь карѣ ꙟтин-
зъндꙋсе, чѣль де бꙋнъ рꙋдъ тъскꙋть тинеріа
съ дезнода, ши динь тоате ꙟкїетꙋриле фрън-
гъндꙋсе, хꙋлїѧ зикънд. Тиране прѣ пънгърй-
те, ши а ла черещїй жꙋдекъцй връжмашь, ши фъ-
ръ де ѡменіе намь оучись ѿ амений де мъ къзнещй
ꙟтра честа кип, ничи амь пъгънит чи лѣџѣ Дꙋм-
незеѣскъ пъзъсь, ши пꙋртъторїй де сꙋлице зи-
кънд: мъртꙋрисѣще къ вей мънка ка съ те
мънтꙋещй де мꙋнчй, иаръ ел зисе, нꙋ ашѣ въ
іасте воаѡ май таре роата, ѿ спꙋркаций послꙋж-
ничй, кът а ꙟфрънѣ гъндꙋль мїеꙋ, тъїацимй
мъдꙋлъриле ши ꙟмй ардеций кърнꙋриле, ши стръ-
мꙋтаций ꙟкїетꙋриле, пентрꙋ къ прин тоате
мꙋнчиле въ воюй сꙋпꙋне пре вой къ сънгꙋрй фечо-
рїй Оуврейлѡрь, пентрꙋ бꙋнътате сънть не бирꙋ-
ицй, ачѣстѣ зикънд фокь де десꙋптꙋй ащер-
нꙋръ, ши съ дѣдеръ ꙟлатꙋрй май ꙟтинзънд
роата мънжиндꙋсъ де тоате пърциле роата де
сънџе, ши грамада кърбꙋнилѡрь де пикътꙋриле
пꙋроилѡрь съ стънџѣ, ши прежꙋрь осїа роатей
кꙋра кърнꙋриле, ши тъятъ ꙟпрежꙋрь фїинд ꙟке-
гарѣ ѡаселѡрь, чѣль маре ла минте ши тинерѣ-
лꙋль Авраміеꙋ наꙋ сꙋспинат чи прекꙋмь ꙟ фок
приминдꙋсе, спре не стрикаре ръбда кꙋ ви-
тежїе стръмꙋтъриле, асемънацивъ мїе фрацй-
лѡрь зикънд, съ нꙋ пъръсицй рѫндꙋль вѣкꙋ-
лꙋй мїеꙋ, ничи съ въ лъпъдацй де а фръцїей мѣ-
ле бърбъцїе сфънтъ ши благородникъ, ѡщире ѡ-
щицй, пентрꙋ бꙋна крединцъ, прин карѣ блън-
дъ е чѣ дрѣптъ ши де мошїе а ноастръ соко-
тинцъ каре сау фъкꙋть немꙋлꙋй, чертава пре
чѣль не чертать Тиранъ, ши ачѣстѣ зикънд чѣл
сфънть кꙋвїосъ тинерѣль ꙟши лъпъдъ сꙋфлетꙋль
ши миръндꙋсъ тоций де търїа сꙋфлетꙋлꙋй лꙋй,
адꙋчѣ пꙋртъторїй де сꙋлице пре чѣл де върстъ
дꙋпъ чѣль динь тъю аль доилѣ, ши пꙋнинд мъ-
иниле чѣле де фїерь кꙋ аскꙋците оунгй ла дꙋкрꙋ
де мꙋнкъ фъкꙋть ꙟкипь де павъзъ лаꙋ легать
пре ел. кът ꙟтребъндꙋль де ва врѣ съ мъ-
нънче поркъ май наинте де се мꙋнчй, чѣль де
бꙋнъ рꙋдъ гънд аꙋ аꙋзить тръгъндꙋй кꙋ мъи-
ниле де фїерь карнѣ тоатъ, ши пїелѣ капꙋлꙋй
дела оумере пънъ ла баръ, фїаръле чѣле ка пар-
дошїй аꙋ трась, ши ел ачастъ дꙋрере кꙋ греꙋ
ꙟгъдꙋинд зичѣ, кът е де дꙋлче тот кипꙋл
морцїй пентрꙋ чѣ де мошїе а ноастръ бꙋнъ кре-
динцъ, нꙋ цисе паре декът тоций май фъръ де
ѡменіе Тиране, май мꙋлть декът мине тꙋ а-
кꙋмь а те мꙋнчи, възънд къ съ бїрꙋѧще чѣль
тиранеска ал тъꙋ мъндрꙋ гънд де ръбдарѣ чѣ
пентрꙋ бꙋнъ крединцъ а ноастръ? пентрꙋ къ еꙋ
кꙋ чѣле пентрꙋ бꙋнътате дꙋлчецй, де дꙋрерй
мъ оушꙋрезъ, иаръ тꙋ ꙟтрꙋ але пъгънїей ꙟфри-
кошерй те мꙋнчещй, иаръ нꙋ вей скъпа пре пън-
гърите Тиране, де жꙋдекъциле Дꙋмнезеещїй оурџій.

КАП. І.

Ши ачѣста де вѣчникъ помениреа моарте
ꙟгъдꙋинд, чѣль аль трейлѣ съ адꙋчѣ
рꙋгъндꙋсъ мꙋлть де кътръ мꙋлций, пен-
трꙋ ка гꙋстънд съсе мънтꙋаскъ, ши

ель

ЇѠСИ́ПЪ.

Єль стригѫндь зисъ, нꙋ щіці къ ꙋнь тáтъ пре мѝне кꙋ чей мꙋрици маꙋ сѫмънáть, ши ꙋна ши мѫйкъ маꙋ нъскꙋть, ши пре але лѡрь порꙋнчи вемь хрънить нꙋ лѣпъдь чѣ де бꙋнъ рꙋдъ а фръціей рꙋдѣніе, ши ей кꙋ амáръ сꙋферинцъ ꙟдрѫзнирѣ бърбáтꙋлꙋи кꙋ ꙋнѣлте пꙋиторе ла ꙟкіетꙋри мѫниіле лꙋи ши пичоареле дезнодà, ши динтрꙋ ꙟкіетꙋри зворѫндꙋле ле дежгинà, ши дꙟтинсе брáцеле, ши флꙋериле ши кіꙋтꙋриле, ле фрѫнџѣ, ши нічи ꙟтрꙋнь кипь нꙋ пꙋтѣ пре єль съль ꙟфрѫнѣзе. ꙟпрецꙋрь трѫгѫндꙋи піѣлѣ кꙋ мáрџиниле вѫрфꙋриле дꙟџетелѡрь съ беліà, ши ꙟдáтъль адꙋчѣ ꙟпрецꙋрꙋль роатей прецꙋрь карѣ динтрꙋ ꙟкіетꙋръ єшиндꙋи мъдꙋлъриле ꙟн скоптѣ мъдꙋлъриле ꙟши ведѣ кърнꙋриле къзѫндь ꙟпрецꙋрь, ши асꙋпра фикáциилѡрь пикътꙋри де сѫнџе кꙋра, ши врѫндь съ моаръ зисъ, нѡй даръ ѡпрѣ пѫнгърите Тꙋрáне пентрꙋ ꙟвъцътꙋра ши бꙋнътáтѣ лꙋи Дꙋмнезеꙋ ачѣсте пъцимим, иаръ тꙋ пентрꙋ пъгѫнътáте, ши пентрꙋ спꙋркатá ꙋчидере, не причепꙋте вей рябдà мꙋнчи, ши ачеста мꙋриндь кꙋ кꙋвіинцъ фръцѣскъ, пре ал патрꙋлѣ трагѣ зикѫндь, съ нꙋ те небꙋнеши ши тꙋ кꙋ небꙋніа фрáцилѡрь тъи? ши єль зисъ лѡрь нꙋ авеци вѡй фокꙋль ашѣ май аръзътѡрю, кѫт съ мъ ꙟфрикошáци пре мѝне пре ферничита а фрáцилѡрь мїей моарте, ши чѣ вѣчникъ а Тꙋранꙋлꙋи перире, ши пре чѣ пꙋрꙋрѣ поменитъ а челѡр бꙋни крединчиѡши віацъ, нꙋмъ вѡю лепъда де чѣ де бꙋнь рѡдь фръціе, гѫндѣще Тꙋране мꙋнчиле пентрꙋ ка ши принь іале съ те ꙟвеци, къ фрáте сѫнть челѡрь де май наинте мꙋнчици, ачѣстѣ аꙋзиндь челъ де сѫнџе мѫнкътѡрю, ши ꙋчигътѡрю ши прѣ пѫнгърить Антіѡхь, аꙋ порꙋнчить лимба лꙋи съй тае, ши єль зисъ мъкаръ къ вей лꙋа ѡргáнꙋл глáсꙋлꙋи, иаръ ꙟкъши ши пре чей че тáкь ꙟй аскꙋлтъ Дꙋмнезеꙋ, иатъ ꙟнаинте саꙋ слобѡзить лимба тъяшїѡ къ нꙋ пентрꙋ ачáста вей тъя лимба гѫндꙋлꙋи нострꙋ. Кꙋ дꙋлчацъ пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ пърциле трꙋпꙋлꙋи ле чꙋнтим, иаръ пре тине кꙋрѫнда те ва чертà Дꙋмнезеꙋ пентрꙋ къ прѣ чѣ кѫнтътоаре де Дꙋмнезеꙋ ѣщилѣ лаꙋде лимбъ ѡ тáй.

КАП. АЇ.

Єчи дꙋпъ мꙋри ши ачеста кꙋ мꙋнчи къзнинидꙋсе, челъ аль чинчилѣ аꙋ съритъ зикѫндь, нꙋ зъбѡви тꙋране спре чѣ пентрꙋ бꙋнътáте казнъ, къ ши еꙋ де ва синимь ам веинить, ка ши пре мѝне ѡморѫндꙋмъ чертáре, де май мꙋлте не дрептъци вей фи датѡрю, ла чѣ черѣскъ жꙋдекáтъ, ѡ ꙋрѫтоаре де ѡамени, ши ꙋрѫтоаре де бꙋнътáте, че ам фъкꙋть нѡй де не прáзи ꙟтра чѣста кипь? къчи кредемь ꙟ зидитѡрюль тꙋтꙋрѡрь, ши дꙋпъ алꙋи бꙋнъ лѣџе трънимь, чи ачѣстѣ де чинсте нꙋ де казне сѫнть вреднич, ка ачѣстѣ зикѫндь, дъръбашїй легѫндꙋль пре єль, ꙟл тръџѣ спре пáвъзъ, де каре легѫндꙋл пре єл де ѕенꙋнке, ши ачѣстѣ кꙋ клѣщїе де фіеръ ꙟпрецꙋрѫндꙋле, ꙟн ꙟдꙋплекáръ мижлѡкꙋль спре ѡпáсъ де роатъ, прецꙋрь кареле кꙋ тѡтꙋл пре ꙟ-

ꙟ ВЇ.

КАП. Ї. АЇ. ШИ ВЇ.

прецꙋрꙋль роатей ка ꙋнь скорпіꙋ ꙟфрѫнгѫндꙋсе, съ дезнодà, ꙟтра чѣсташи кип, ши дꙋхꙋл стрѫнгѫндꙋисе, ши трꙋпꙋль рꙋгѫндꙋсе бꙋне зичѣ, фъръ де вое ѡ тꙋране хързеши ноаѡ хáрꙋри, принь май тари дꙋрери арътѫнд чѣ деспре лѣџѣ ноастръ търіе, ши мꙋриндь ши ачеста челъ ашѣсълѣ тинерель съ адꙋчѣ, пре кáреле ꙟтребѫнд тꙋранꙋль, де ва врѣ съ мѫнѫнче съ се слобозѣскъ, зисе еꙋ де вѫрстъ де кѫть фрáцїй сѫнть май тинъръ, иаръ ла кꙋџеть де ѡ вѫрстъ пентрꙋ къ ла ачѣсташи ши нъскѫнд, ши хрънииндꙋне ам фость, ши пентрꙋ ачѣсташи ши а мꙋри датѡри сѫнтемь асѣменѣ, дечи де ци се паре ціе а мꙋнчи кѫчи нꙋ мѫнѫнк спꙋркат мꙋнчѣще, ачѣстѣ єл зикѫндꙋле адꙋчѣ пре єл ла роатъ, де карѣ ꙟтинзѫндꙋсе афáръ дин мъдꙋларе, ши дежгинѫндꙋсе съ ардѣ де десꙋпть, ши кꙋ фригъри аскꙋците арзѫндꙋл ла спáте ле адꙋчѣ, ши коастеле пътрꙋнзѫндꙋле, ши фикáціи ардѣ, ши єль къзниндꙋсе челъ де сфѫнтъ ши кꙋвіоасъ ѡстенѣлъ зичѣ, спре кареле пентрꙋ бꙋна крединцъ спре деприндере де дꙋрери атѫцѣ фрáци кіемáци фіиндь нꙋнѣмь бирꙋить, пентрꙋ къ не бирꙋитъ іасте ѡ тꙋране чѣ бꙋнъ крединчоасъ щиинцъ, кꙋ бꙋнъ бꙋнътáте ꙟ армáть фіиндь вѡю мꙋри, ши еꙋ кꙋ фрáцїй мїей маре връжмашь аль мїеꙋ бирꙋиндь ꙟнщитоаре де мꙋнчи, ши връжмаши челѡрь че адевъратъ бине кредь, шѣсъ тинерей ам сꙋрпáть тꙋраніа та, пентрꙋ къ а нꙋ пꙋтѣ тꙋ съ пременещи гѫндꙋль нострꙋ, нічи а не сили кътръ мѫнкáрѣ спꙋркъчꙋніи, аꙋ нꙋци іасте ціе сꙋрпáре? фокꙋль тъꙋ рѣче є ла нѡй, ши фъръ де дꙋрѣре пáлъзеле, къ нꙋ аи тꙋранꙋлꙋи чи аи Дꙋмнезеещій лѣџи стаꙋ ꙟнаинтѣ ноастръ пꙋртътѡри де сꙋлице пентрꙋ ачѣа не бирꙋить авемь гѫндꙋль.

КАП. ВЇ.

Ши дꙋпъ ши ачеста кꙋ ферничире мꙋри, ꙋпꙋнѫндꙋсе ꙟтрꙋ ѡ кълдáре, чел ал шѣптелѣ вени де кѫть тѡци май тинъръ, спре кáреле милѡстнивиндꙋсе тꙋранꙋль, мѫкаръ къръꙋ де кътръ тѡци фрáцїй пре сине кꙋнꙋиндꙋсе адесь тꙋранꙋль, ши възѫндь легътꙋриле прежꙋрь копилъ фіиндь май апроапе де єль лаꙋ кіемáт, ши аль мѫнгъ съ испитѣ зикѫнд съвѫршитꙋль небꙋніей фрáцилѡрь тъй ль везꙋи, къ пентрꙋ не аскꙋлтáрѣ стрѫмꙋтѫндꙋсе аꙋ мꙋрить, ши тꙋ де нꙋ вей аскꙋлтà съ рáчє мꙋнчиндꙋте ши тꙋ вей мꙋри май наинте де времеци, иаръ аскꙋлтѫндь прїятинь вей фи ши лꙋкрꙋриле ꙟпъръціей вей повъцꙋи, ши ачѣстѣ мѫнгѫиндꙋль, пре маика копилꙋлꙋи аꙋ кіемáть ка де сине фъкѫндꙋисе милъ де атѫцѣ фечори фіиндь липситъ, съ се порнѣскъ кътръ мѫнтꙋире, кꙋ бꙋнъ аскꙋлтаре фъкѫндь пре чель ръмась, ши маикъ ꙟ кꙋ чель еврѣескь глась, ꙟдемнѫндꙋль пре єль дꙋпъ кꙋмь вѡмь грѝ дезлегацимъ зисъ ка съ зисъ ꙟпъратꙋлꙋи ши ꙟпреꙋнъ кꙋ єл ла тѡци прїятении, ши бꙋкꙋрѫндꙋсе фоарте спре фъгъдꙋинца копилꙋлꙋи де сърга ꙟль дезлегáръ, ши

алергѫн.

ѠІ.

ІѠСИ́ПЪ.

КАП. ГІ ШИ ДІ

ꙟлергѫнд ла ѹна де ꙟпроапе дин тигѫи не кꙋ-
рате зичѫ ши декѫт тоци фраций пре пѫгѫне ти-
ранѹ, нꙋте дꙋшина ши дела Дмнезеꙋ лѫѫнд бꙋ-
нѫтѫциле шѫ ꙟпѫрѫцїа, ши слꙋжбеле лꙋй але ѡ-
морѫ, ши пре чей де бꙋнѫ кредницѫ ꙟвѫцѫторий
сѫй стрѫлꙋчи. пентрꙋ каре ꙟшептѫте чертаре
май кꙋ ꙟдесе. ши вечникꙋл фок, ши мꙋнчи
кареле ꙟ тот векꙋл нꙋ ле вор пѫрѫси. нꙋ те
рꙋшина ши ѡм фїинд чела че ери асемене ка
ѡ фїарѫ пре чей де ѡ потривѫ пѫтимиторий. ши
тоат дин ниче стихїи фїинд фѫкꙋци сѫле тѫи
ꙟ мѫнѫле. ши ꙟтраѫеста кип мꙋнчиндꙋй сѫй кѫз-
ни. ци алцїи дарѫ витежешеꙋ мꙋринд аꙋ плинит
че кѫтрѫ Дмнезеꙋ бꙋнѫ кредницѫ. ярѫ тꙋ рѫꙋ
вей пѫци, пре чей ан бꙋнѫтѫцїи ѡстениторий,
фѫрѫ де винѫ ѡморѫндꙋй. пентрꙋ ачеа ши еꙋ
ꙟ мꙋри врѫнд, нꙋ фꙋг де кѫтрѫ ꙟ фрацилѡр
мїей витежїе, ши ачесте зикѫнд сѫнгꙋрꙋ аꙋ
сѫрит ꙟсꙋпра тигѫилѡр. ши аша ши дедꙋ сꙋ-
флетꙋл.

КАП. ВІ.

Вѫзѫнд дарѫ кѫ чел пѫнѫ ла моарте
дꙋрери аꙋ кѫлкат чей шепте фраци
ꙟпреꙋнѫ саꙋ мꙋченичит де кѫтрѫ
тоате пѫрциле, кѫ сїнгꙋр цїитѡ-
рю пѫтимилѡр ясте чел бꙋн кредничѡс гѫнд.
кѫ ꙟче кип де сарѫ фи сꙋпꙋс пѫтимилѡр ꙟрѫ
фи мѫнкат сꙋркат, зичерем ачеще дарѫ
пре сине сѫсе фїе бирꙋит чи акꙋм нꙋ аша.
чи нꙋ гѫндꙋл чел че сѫ лаꙋдѫ ла Дмнезеꙋ.
аꙋ бирꙋит пѫтимиле. ши нꙋ ясте ꙟне вѫга де
сѫмѫ Дмнїа кꙋцетꙋлꙋй пентрꙋ кѫ аꙋ бирꙋит
ши пѫтима ши дꙋрериле, кꙋм дарѫ нꙋ ясте ла
ачеще кꙋвѫнтаре че бꙋнѫ де пѫтимѫ бирꙋито-
аре ꙟ мѫртꙋрїей, карїи прин але фокꙋлꙋй дꙋ-
рери нꙋсаꙋ ꙟторс? пентрꙋ кѫ ꙟче кип сѫнт
пꙋсе ꙟнаинтеа тꙋрнꙋриле лиманꙋрилѡр, ꙟ-
фрикошериле валꙋрилѡр ꙟфрѫнгѫндꙋле, кꙋ лин-
ище ла вадꙋл челѡр че ꙋмблѫ аша че кꙋ
шапте тꙋрнꙋри ꙟ тинерилѡр бꙋнѫ кꙋвѫнтаре
каре аꙋ ꙟтѫрит вадꙋл бꙋней кредницѫ аꙋ би-
рꙋит не ѡприреа пѫтимилѡр. пентрꙋ кѫ ꙟтин-
зѫнд данцꙋл бꙋней кредницѫ, ꙟдемнѫрѫсѫ ꙋ-
нꙋл пре алтꙋл зикѫнд фрацѣще сѫ мꙋрим
фрацилѡр. пентрꙋ леџе сѫне асѫмѫнѫм челор
трей тинери дела сирїа, карїи пре чеа ꙟтокма
кꙋ фокꙋл кꙋптѡрю аꙋ кѫлкат, сѫ нꙋ фим
сѫрѫвацїи фрикѡши кѫтрѫ ꙟ бꙋней кредницѫ арѫта-
ре, ши ꙋнꙋл зичѫ нѫдежде фрате зиче. ярѫ
алтꙋл кꙋ благородние рабдѫ. ярѫ алтꙋл по-
менинд зиче адꙋчецивѫ аминте де ꙋнде сѫн-
теци саꙋ кꙋ мѫна кѫрꙋй пѫринте ꙟсѫ жꙋнгїа.
пентрꙋ бꙋна кредницѫ аꙋ ꙟгѫдꙋит Ісаак. ши
фїеще каре ꙋнꙋл алтꙋл тоци ꙟпреꙋнѫ кѫꙋ-
тѫнд лꙋминѡши ши фоарте ꙟдрѫзнеци лѡрꙋши
зиче, лꙋй Дмнезеꙋ сѫне фѫгѫдꙋим дин тоа-
тѫ инима, челꙋй че аꙋ дат сꙋфлетеле ши сѫ-
не пꙋртѫм прежꙋр пїза леџїи прꙋпꙋриле. сѫ
нꙋне темем де чела че сѫ паре кѫ ѡмоарѫ трꙋ-
пꙋл, пентрꙋ кѫ маре ѥ примеждїа сꙋфлетꙋлꙋй
ꙟ мꙋнка че вечникѫ зикѫнд, челѡр че калкѫ
порꙋнка лꙋй Дмнезеꙋ. сѫне ꙟ армѫм дарѫ кꙋ
Дмнезеѣска бирꙋинцѫ Дмнезеѣскꙋлꙋй гѫнд,
пентрꙋ кѫ аша мꙋринд ной, Авраам Ісаак
ши Іакѡв, не вор ꙟрѫта, ши тоци пѫринцїи
не вор лꙋда, ши фїеще кѫрꙋя дин фрацїи чей
че сѫ трѫџе динтрꙋ ей зиче чей рѫмаши, сѫ
нꙋне рꙋшинези пре ной фрате, ничи сѫ ꙟмѫцеши
пре чеа че аꙋ мꙋрит маинаинте де ной фраций,
нꙋ фици не кꙋноскѫторий де але фрѫцїей драго-
сте кареле че Дмнезеѣскѫ ши пре ꙟнѫлцатѫ со-
котеала прин пѫринцїи челѡр че саꙋ фѫкꙋт
леꙋ ꙟпѫрцит, ши прин пѫнтечеле майчей
рѫсѫдинд ꙟтрꙋ каре фрацилѡр време потривѫ
лѫкꙋиндꙋю ши ꙟтрꙋ ꙋнаши време зидиндꙋне
ши дела ꙋн сѫнџе креск ѫндꙋне, ши прин ꙋн
сꙋфлет сѫвѫршиндꙋне, ши прин мѫжлокꙋл
ꙋнїй време нѫскѫндꙋне, ши тот динтрꙋ ꙋ-
нꙋле, нѣвоарѫ бѫнд лапте динтрꙋ карїй ꙟпре-
ꙋнѫ сѫ хрѫнеск, дин брѫцишаре ѡбиноаре де
фраци сꙋфлете ши креск май таре, пентрꙋ со-
цїа та те хрѫнїю, ши пентрꙋ че де тоате зиле-
ле ѡбичюире, ши чеа алалте ꙟвѫцѫтꙋри, ши
пентрꙋ ꙟ ноастрѫ леџе лꙋй Дмнезеꙋ ꙟвѫцѫтꙋрѫ.
аша дарѫ фїинд ꙟпреꙋнѫ пѫтимитоаре ѡбире
фрѫцїей, чей шепте фраци май вѫртѡс ꙟ пѫти-
ми ꙟпреꙋнѫ фѫрѫ ꙟтрꙋ еиши, пентрꙋ кѫ ѡ ле-
ге фїинд ꙟвѫцаци, ши тоат ꙋнеле бꙋнѫтѫ-
ци ꙟвѫцинд, ши кꙋ че дреаптѫ вїацѫ ꙟпреꙋ-
нѫ хрѫниндꙋсѫ, май вѫртѡс пре ей сѫ ѡбїа,
пентрꙋ кѫ че асемене рѫвнире, ꙟ бꙋней бꙋнѫтѫ-
ци, адаоџе лѡр че динтрꙋ ей ꙋнире, пентрꙋ
кѫ кꙋ бꙋнѫ кредницѫ май дорит лѡр ꙟши фѫ-
че ѡбире фрѫцїей, че ꙟсѫ ши пентрꙋ фире, ши
пентрꙋ ѡбичею, ши але бꙋнѫтѫцилѡр нѫравꙋ-
ри, челе але фрѫцїей лѡр ѡбири, ꙟпреꙋнѫ адѫ-
огѫнд фѫрѫ пѫзꙋци фрацїи, пентрꙋ бꙋна кре-
дницѫ, чей рѫмаши пре чей че сѫ кѫзнеск вѫ-
зѫнд пѫнѫ ла моарте мꙋнчиндꙋсе.

КАП. ДІ.

Ши ꙟкѫ ши ла кѫзнѫ ꙟдемнѫнд, кѫ
нꙋ нꙋмай ꙟ нꙋ вѫга самѫ дꙋрериле.
чи ꙟкѫ ши пѫтимиле ѡбиюи де фрѫ-
цїе ꙟ бирꙋи. ѡрь декѫт але ꙟпѫрѫ-
цилѡр гѫндꙋри май пѫрѫсеши. ши декѫт
чей болничи май болничи, нимени динтрꙋ чей
шепте тинери саꙋ спѫймѫнтат, ничи кѫ-
трѫ моарте саꙋ ленеѣвит. чи тоци ка спре ꙟ
не морцїи кале ꙟлергѫнд. спре че прин мꙋнчи
моарте сѫргꙋѫ, ши прекꙋм мѫиниле ꙟпреꙋнѫ
ши пичоареле ꙟпреꙋнѫ кꙋ але сꙋфлетꙋлꙋй повѫ-
цꙋиторий сѫ порнеск. аша сфинцїи тинерїи ачеле
ка динтрꙋн сꙋфлет. де че фѫрѫ де моарте
бꙋнѫ кредницѫ порнинд ꙋсе. спре че пѫнѫ ꙟ
моарте сѫ токмирѫ, ѡ пре сфинтѫ сѫптѫмѫнѫ
ꙟ челѡр тинери ꙟпреꙋнѫ фраций. пентрꙋ кѫ
ꙟче кип шепте зиле сѫнт але фачерїи лꙋ-
мїи, прежꙋр бꙋна кредницѫ, аша прежꙋр сѫп-
тѫмѫна жꙋкѫнд тинерїи ꙟнкꙋнжꙋрѫ фрика
мꙋнчилѡр сꙋрпѫнд, акꙋма ной аꙋзинд кꙋнꙋ-
нире

ІѠСИППЪ.

ѥрꙋ тинерилѡрь не ꙟгрозим, ꙗръ ачеа нꙋ нꙋмай въꙁꙟндъ чи ничй аꙋꙁꙟндъ кꙋвжнтꙋль ꙟфрикошърїй чель динь дартъ. чи ꙟкъ ши пътиминдь ръбда. ши ачаста принь але фокꙋлꙋй дꙋрерй. динтрꙋ кареле че алтъ ꙗрь фи май кꙋ дꙋрере? пентрꙋ къ аскꙋцитъ ши кꙋ кꙋтремꙋрь фїиндь пꙋтере фокꙋлꙋй, де скꙋргь аꙋ топить трꙋпꙋриле, ши нꙋ сокотиций лꙋкрꙋ миннꙋнать де аꙋ бирꙋить гжндꙋл бърбацилѡрь ачелѡра ꙟтрꙋ мꙋнчи, ꙋнде ши а мꙋерїй минте май де мꙋлте кинꙋрй, аꙋ не прецетать дꙋрериле, пентрꙋ къ маика челѡрь шепте тинерїй ачелѡра аꙋ сꙋферить стръмꙋтътꙋриле фиеше кърꙋа динь фїй, ши съ вѣде кꙋмь де мꙋлций фїй наще, а юбирей де фїй драгосте, тръгжндь тоате кътръ а фїилѡрь ꙟпреꙋнъ пътимире, ꙋнде ши челе не кꙋвжнтътоаре вите спре челе че съ наск дин тржнселе, асемене ꙟпреꙋнъ пътимире, ши драгосте аꙋ ка ши ѡаменїй, ши че требꙋе а аръта ла фїй патима че че наще прин челе не кꙋвжнтътоаре вите? ꙋнде ши албинеле пентрꙋ нащере черїй съ апъръ, де чей че съ апропїе, ши ка кꙋ болд де фїерь ловескь пре чей че съ апропїе ла кꙋнбꙋль лѡрь ши съ апъръ пжнъ ла моарте.

КАП. ЕІ.

Даръ пре мꙋма челѡрь тинерй, каре ѥра кꙋ Авраамь ла ꙋнь сꙋфлеть, нꙋ ѡаꙋ мꙋтать че динь преꙋнъ патимъ, нꙋ фїилѡрь мꙋма че май кꙋ дорь доаѡ лꙋкрꙋрй фїиндь ꙟнаинте, бꙋна крединцъ, ши ачелѡрь шепте фїй мжнтꙋире, че дꙋпъ време дꙋпъ а тиранꙋлꙋй фъгъдꙋинцъ, бꙋна крединцъ май мꙋлть аꙋ ꙟдрѫџить чеа че мжнтꙋаше ла вѣчникъ вїацъ дꙋпъ Дꙋмнеꙁеꙋ, ѡ ꙟче кипь аша гръи дꙋпъ ꙟкипꙋире, челе юбитоаре де фїй але пъринцилѡрь патимй, а сꙋфлетꙋлꙋй ши а кипꙋлꙋй асъмънаре, ла ꙋнь копиль миннꙋнать кипь микь де копил печетлꙋиндꙋсе? май вжртоѡсь къ маичеле фїиндь май пътимаше де кжть тацїй, ла нащере сжнть май ꙟпреꙋнъ пътимитоаре, пентрꙋ къ кꙋ кжть сжнть май славе де нимъ, ши май юбитоаре ла нащере сжнть маичеле, кꙋ атжта май вжртоѡсь сжнть юбитоаре де фїй ши де кжть тоате маичеле фъкꙋтꙋсаꙋ а ачестѡрь шепте мꙋмъ май юбитоаре де фїй, каре кꙋ шепте нащерй, че кътръ ѥй ръсъдинд юбире кꙋ драгосте, ши пентрꙋ мꙋлтеле дꙋрерй але фиеше кърꙋа динь тржншїй, че ꙟвъцать мꙋмъ авжндь че динпреꙋнъ пътимире кътръ ѥй, пентрꙋ фрика че Дꙋмнеꙁеаскъ наꙋ бъгать самъ де а фїилѡрь дешартъ мжнтꙋире, ши ꙟкъ ши пентрꙋ че бꙋнъ бꙋнътате а фїилѡрь ши че кътръ лꙋмѣ аѡрь бꙋнъ патимъ, май маре авѣ драгосте ла джншїй, пентрꙋ къ дирепций ѥра ши ꙟцелепцй ла минте, ши тарй де сꙋфлете юбиторй де фрацй, юбиторй де маикъ, аша, кжть ши пжнъ ла моарте челе але лецїй пъꙁиндь аскꙋлтара пре ѥа, че ꙟкъ мъкарь къ атжте фїиндь челе де юбире фїилѡрь спре че динпреꙋнъ пътимире, тръгжнд

ѲВІ б.

КАП. ДІ ши ЕІ

ѥй пре мꙋмъса асꙋпра ничй ꙋнꙋла динтрꙋ ѥй, челе де тоате фелюриле кꙁне аꙋ пꙋтꙋть съ мꙋте гжндꙋл ѥй, чи кжте ꙋнь фїю, ши ꙟпреꙋнъ пре тѡцй мꙋма ꙟй ꙟдемна ла че пентрꙋ бꙋнъ крединцъ моарте. Ѡ фире сфжнтъ, ши юбире де пъринцй ши ꙟцълеџере юбитоаре, кꙋ драгосте, ши хранъ ши але маичелѡрь не ꙟфржнте патимй, кжте ꙋнꙋль стръмꙋтжндꙋсе ши арꙁжндꙋсъ въꙁиндь мꙋма нꙋсъ скимба, пентрꙋ бꙋна крединцъ, трꙋпꙋриле фїилѡрь ведѣ прецꙋрь фокꙋрь, топиндꙋсе, ши але мжинилѡрь ши але пичоарелѡрь дѣџете пре пъмжнть адїиндь, ши челе але капетелѡрь пжнъ ла бърбїй кърнꙋрй ка нище ѡбраꙁе ꙟнаинте ꙁъкжндь, ѡ май амарь ачꙋмь маика дꙋрерй испитиндꙋсе пентрꙋ дꙋрериле челе че ѥра асꙋпра лѡрь, ѡ сжнгꙋръ мꙋере бꙋна крединцъ ꙟтреагъ нъскжндꙋю нꙋтеꙋ мꙋтать чел динь тжю нъскꙋт джндꙋши сꙋфларе. ничй алдоиле каре ѥра ꙟ мꙋнчи наꙋ въꙁꙋть ла тине жале, ничй алтреиле джндꙋши сꙋфлетꙋль, ничй ѡкїй фиеше кърꙋа въꙁиндъ, ка жꙋнчїй асꙋпра мꙋнчилѡрь кꙋтжнд кꙁна лѡрь, ши нъриле ꙟсемнжнд ꙟнаинте моарте лѡрь, най плжнс въꙁиндь трꙋпꙋриле фїилѡрь арꙁиндꙋсе ши престе мжини мжини тъиндꙋсъ, ши престе капете капете тъиндꙋсъ дела грꙋмаꙁй, ши престе морцй морцй къꙁиндъ, ши мꙋлциме въꙁинд данцꙋла фїилѡрь прин мꙋнчи най лъкръмать, нꙋ сжнть аша але сиринилѡрь вїерсꙋрй ничй гласꙋриле де лебъдъ траге кътръ юбире аꙋꙁꙋлꙋй пре чеа че аꙋдь гласꙋриле де фїй кꙋ кꙁне пре маикъ стригжндь пентрꙋ къ ꙟче кипь ла сфжнтꙋире ꙟтрꙋ а ѥй сꙋфлеть въꙁиндь гроаꙁничй сфѣтничй фиреѣ ши нащере, ши юбире фїилѡрь, ши а фїилѡрь стръмꙋтърй, дой сорцй цїиндь мꙋма де моарте ши де мжнтꙋире, пентрꙋ фїй, наꙋ кꙋноскꙋть пре чеа че мжнтꙋа шепте фїй спре мжнтꙋире де пꙋцинъ време де че де Дꙋмнеꙁеꙋ креꙁътоаре алꙋй Авраамь търіе, фаптъ шеꙋ адꙋсь аминте. Ѡ маика немꙋлꙋй, избжндитоаре де лѣџе, ши скꙋтитоаре бꙋней крединце ши прин ѡстенѣла фикацилѡрь, пъригътоаре де бирꙋинцъ, ѡ чеа каре ѥщй де кжт бърбацїй спре търіе май бърбатъ ши де кжть бърбацїй кътръ ръбдаре май витѣꙁъ, пентрꙋ къ ꙟче кипь кꙋвотꙋл лꙋй Ное ꙟтрꙋ чель динь мꙋлциме лꙋмїй потопь пꙋртжндь лꙋмѣ, таре ръбда валꙋриле, аша ши тꙋ пъꙁитоаре лецїй де тоате пърциле ꙟтрꙋ челе але патимилѡрь ръвърсжндꙋте кꙋ потопь ши кꙋ таре вжнтꙋрй кꙋ але кꙋелѡрь мꙋнчй кꙋпринꙁжндꙋте витежеще ай ръбдать че пентрꙋ бꙋнъ крединцъ фортꙋнъ.

КАП. ЅІ.

Деꙁй даръ ши мꙋере бътржнъ ши де шепте копїй мꙋмъ аꙋ ръбдат въꙁжндь челе пжнъ ла мꙋнчи але фїилѡрь мъртꙋрисить наще сжнгꙋрь цїитѡрю патимилѡрь чель бꙋнь кредннчоск гжндь, аръта тамь даръ къ нꙋ нꙋмай бърбацїй патимиле аꙋ бирꙋит чи ши мꙋере челе пре марй мꙋнчй аꙋ требꙋить

кꙋ

кꙋ гѫндꙋль, ши нꙋ аꙟшѣ събатичи ера лєи чеи
презꙋль Данїиль, ничи чеа че спре Мисаиль ар-
дѣ кꙋптѡрюль, кꙋ пре въпаїѡсꙋль фокь, пре-
кꙋмь а юбирїи де фїи фире ардѣ пре а въѕѫндь пре
ѥи аꙟшѣ ꙟмꙋлте фєлюри кꙋѕнинꙋдꙋсъ чеи шѣпте
фїи, чи кꙋ гѫндꙋль бꙋнїи крединцъ аꙋ поттолит
аттѣтѣ, ши ка аꙟчєстѣ патими мꙋма пентрꙋ къ
аꙟчаста ꙗсте а сокоти, къ де арь фи фост мꙋ-
ꙗре фрикоасъ ла сꙋфлеть, мъкарь къ мꙋмъ ера
а лорь, арь фи плѫнсъ пентрꙋ ѥи, ши поате фи а-
чєстѣ арь фи зись аꙟшѣ, ѡ тикълоаса ѥꙋ, ши
де мꙋлте ѡри де трїи ѡри тикълоасъ карѣ шѣп-
те копїи нъскѫндь аничи оуна маикъ мам фъ-
кꙋт, ѡ деширте шѣпте пꙋртъри де наꙟщери, ши
не фолоситѡри, шѣпте кѫте де зѣче лꙋни ши
аплекътꙋри фъръ роѫдь ꙟдешерть, ѡ фїилѡрь а-
сꙋпра воастръ мꙋлте дꙋрери амь ръбдать, ши
маи греле грижи де хранъ. Ѡ фїилѡрь мїеи чеи
не ꙟсꙋраци ши чеи ꙟсꙋраци фъръ де фолось, нꙋ
вꙋю ведѣ динтрꙋ вꙋи фїи, ничи моашъ кїемѫн-
дꙋмъ мъ вꙋю фериче. Ѡ чѣ де мꙋлци фечѡри
ши бꙋни фечѡри, ѥꙋ мꙋꙗре въдꙋвъ, ши сѫн-
гꙋръ мꙋлть желꙋитъ, ничи де вꙋю мꙋри съ мъ
ꙟгроапе афаръ дин фїи чинева чи кꙋ аꙟчаста плѫн-
џере пре нимени нꙋ плѫнџѣ чѣ сфинтъ ши бꙋнъ
крединчоасъ маикъ, ничи ка съ нꙋ моаръ ꙟтꙋр-
на пре врꙋнꙋль динтрꙋ ѥи, ничи ка кѫндь нарь
фи мꙋрить сау мъхнить, чи ка де діамантъ
авѫндь гѫндꙋль, ши спре не моарте де ꙗѕноа-
въ зикѫндь нꙋмърꙋль фїилѡрь маи върътось пен-
трꙋ бꙋнъ крединца спре моарте пре ѥи ꙟи ꙟдем-
на рꙋгѫндꙋсъ. Ѡ маикъ пентрꙋ бꙋна крединцъ
а лꙋи Дꙋмнезеꙋ, ѡщѣникъ бътрѫнъ ши принь ръб-
дарє мꙋерѣскъ, ши пре тирїнь аи бирꙋить, ши
кꙋ фаптеле, ши кꙋ кꙋвинтеле маи тарє тєи
афлать декѫть оунь бърбат пентрꙋ кѫчи къ тєи
принсь кꙋ копїици ши стаи въѕѫндь пре Єлеа-
ѕарь мꙋнчиндꙋсъ, ши зичѣи копїилѡрь кꙋ чѣ
Ѡбрєꙗскъ лимбъ, ѡ копїи витежѣскъ є ѡстенѣ-
ла, спре каре кїемѫндꙋвъ пентрꙋ мъртꙋрисирѣ
лимбїи, ѡстениꙟцивъ кꙋ ѡсѫрдїє пентрꙋ чѣ пъ-
ринтѣскъ лѣџе, пентрꙋ къ грозавь ꙗсте чел бъ-
трѫнь аꙟчєста а ръбда челе пентрꙋ бꙋнъ крединцъ
дꙋрери, ши вꙋи тинерєи фїинд съ въ ꙟгрозици
де мꙋнчи? адꙋчециvъ аминте къ пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ
кꙋ лꙋмѣ ваци ꙟпреꙋнат, ши вїаца аци гꙋ-
стать, пентрꙋ аꙟчѣа деттѡри сѫнтеци тоатъ
дꙋрерѣ съ сꙋферици пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ, пентрꙋ
кареле ши пъринтеле ностꙋ Аврамь съ-
рꙋа пре пъринтеле лимбилѡрь пре фїюл съꙋ Ісаак
съл жꙋнгїє ши мѫна чѣ пъринтѣскъ въѕѫндꙋѡ
пꙋртътоаре де сабїє адꙋкѫндꙋѡ асꙋпра лꙋи нꙋ-
сау спъимѫнтать, ши Данїиль чель дрепть ла
леи сау бъгат, ши Ананіа Азарїа ши Мисаиль
ла кꙋптѡрюль фокꙋлꙋи сау ꙟпръщїать. ши аꙋ
ръбдать пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ. ши вои даръ аꙟчелаши
крединцъ кътръ Дꙋмнезеꙋ авѫндь нꙋвъ скѫрбици
пентрꙋ къ не сокотить лꙋкрꙋ ꙗсте, щїиндь
бꙋнъ крединца съ нꙋвъ ꙟпотривици дꙋрерилѡрь.
принь аꙟчєсте кꙋвинте чѣ де шѣпте фїи маикъ,
нѫте оуꙋнꙋль пре фїеще кареле динь фїи рꙋга съ
моаръ, ꙟкъ ши аꙟчєстѣ щїинд къ чеи чꙋ мѡрь
пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ трѣєсць лꙋи Дꙋмнезеꙋ, ка ши

Капъ зі ши зї
Аврам Ісаакь ши Іаковь ши тоци Патрїаршии.

Капъ зі.

Ши зичѣ ши оунїи динь пꙋртътѡри де
сꙋлице, кꙋм кѫнд ера съ се принзъ ши
а кътръ моарте, пентрꙋ ка съ нꙋсъ а-
тингъ чинева де трꙋпꙋль ѥи сѫнгꙋръ
сау арꙋнкать асꙋпра фокꙋлꙋи, ѡ маикъ каре ꙟ-
преꙋнъ кꙋ шѣпте фїи аи сꙋрпать сила тиранꙋ-
лꙋи, ши аи ꙗмєнить челе рѣле сокотѣле але
лꙋи, ши аи аръгать витежїа крединцєи, тꙋ
ка оунь акоперемѫнть престе стѫлпїи фїилѡрь,
витежѣще фїиндь ꙟтърить, не клътить аи сꙋ-
ферить кꙋтрѣмꙋрꙋль чель дꙋпре мꙋнчи, ꙟдръз-
нѣще даръ ѡ маикъ, кꙋ сꙋфлет сфинть нъдѣжде
ꙟгъдꙋинцїи авѫндь адевърить кътръ Дꙋмнезеꙋ.
нꙋ аꙟшѣ ꙗсте лꙋна ла черю кꙋ стѣлеле, чинсти-
тъ прекꙋмь тꙋ, стѣлеле чеи шѣпте копїи
лꙋминѫндꙋи кътръ бꙋнъ крединцъ чинститъ єщи
ла Дꙋмнезеꙋ, ши єщи ꙟтърить ла черю ꙟпреꙋнъ
кꙋ ѥи, пентрꙋ нъ ера наꙟщерѣ копїилѡрь тъи
дела Аврамь пъринтеле, ꙗръ де арь фи прилѣжь
ноаю ка асꙋпра оунїи табле а зꙋгръви а бꙋнїи
крединце історїє, нꙋсарь ꙟгрози чеа че арь ве-
дѣ маикъ де шѣпте фїи, пентрꙋ бꙋна крединь-
цъ мꙋлте фєлюри де мꙋнчи фъкѫндꙋсъ пѫнъ ла
моарте ꙟгъдꙋиндь пентрꙋ къ ши вредникь ера
пре аꙟчелаши мормѫнть. а скрїє ши аꙟчєстѣ, че
лѡрь динтрꙋ лимбъ спре поменире зикѫндꙋсъ,
аичѣ чель сфинть бътрѫнь, ши шѣпте копїи сау
ꙟгропать принь а тиранꙋлꙋи силъ врѫнд съ сꙋр-
пе политїа Ѡбрєилѡрь карїи аꙋ ши нъвѫндит нѣ-
мꙋль спре Дꙋмнезеꙋ кꙋꙋтѫндь, ши пѫнъ ла моар-
те мꙋнчиле ꙟгъдꙋиндꙋле, пентрꙋ къ адевърать
ѡстенѣла Дꙋмнезеꙗскъ є каре принь ѥи сау фъ-
кꙋть, пентрꙋ къ бирꙋа атꙋнчѣ бꙋнътатѣ прин
гъдꙋинцъ, нѣпитимдь бирꙋинца кꙋ не стрика-
ре ꙟтрꙋ вїацъ де мꙋлци ани, ши Єлеаѕарь ꙟ-
наинте съ ѡстенѣ ши маика челѡрь шѣпте фїи
ꙟпреꙋнъ бирꙋа, ши фрацїи съ ѡстенѣ, тиранꙋль
ꙟпротивъ съ невоѧ, ꙗръ лꙋмѣ ши а ѡаменилѡрь
вїацъ привїа, ши крединца Дꙋмнезеꙗскъ бирꙋа.
пре аи съи бирꙋитѡри кꙋнꙋнѫндꙋи, карїи нꙋсаꙋ
мирать де чеи аи Дꙋмнезеєщїи пꙋнери де лѣџе би-
рꙋиторїи? карїи нꙋсаꙋ ꙟгрозить? аꙟчєста даръ
тиранꙋль ши тоть сфатꙋль сау минꙋнат де а
лѡрь ꙟгъдꙋинцъ пентрꙋ къ ши зиче Мѡꙋсїи, ши
тоци сфинцїи сꙋпть мѫниле тале, ши аꙟчєщѣ
даръ сфинцїндꙋсъ пентрꙋ Дꙋмнезеꙋ сау чинстить,
ши принь сѫнџеле аꙟчелѡрь бꙋни крединчѡши, ши
а чєи кꙋръцитоаре моарте а лѡрь чѣ Дꙋмнезеꙗскъ
пронїє пре Ісраиль маинте кинꙋиндꙋсъ лау мѫн-
тꙋит, пентрꙋ къ кътръ витежїа бꙋнътъцїи лѡрь
ши чѣ спре мꙋнчиле лѡрь ꙟгъдꙋинцъ, тиранꙋл
Антїѡх кꙋꙋтѫнд стригъ ла ѡстащїи лꙋи, пил-
дъ аꙟчелѡра ръбдаре, цинѣцивъ витѣжи, ши бъ-
рбаци спре ръзбою педестрꙋ, ши спре ꙟкꙋнџꙋра-
ре де четате, ши жефꙋиндь аꙋ бирꙋить пре то-
ци врѫжмашїи. Ѡ чеи динь сѫмѫнца лꙋи Авра-
амь стрънепоци фїи Ісраилтѣни, аскꙋлтаци лѣ-
џѣ аꙟчаста, ши ꙟтоать чиппꙋль фїи крѣдеци кꙋ-

носкѫн-

Іωсипъ.

носѫндъ нъ ал пътимилѡрь стъпѫнитѡрю Іасте челъ бꙋнъ кредничѡсъ тѫндъ.

Капъ ӤІ.

Ши нꙋ нꙋмаи челѡръ динь лъꙋнтрꙋ, ши челѡрь динафаръ дꙋрери, пентрꙋ каре пентрꙋ бꙋнъ кредницъ дѫндꙋши трꙋпꙋриле дꙋрерилѡрь. Ачеѧ нꙋ нꙋмаи де кътръ ѡамени съ лъꙋдаръ, чи ши де Дмнезеѣска парте съ ꙟвредничиръ, ши ка съ аибъ паче лимба, ши бꙋна лецюире, че де мошiе ꙟнойндъ, аꙋ ꙟкꙋнюрат пре връжмаши, ши тиранꙋл Антiѡхъ, ши пре пъмѫнтъ саꙋ чертатъ, ши мꙋриндъ съ къзнеще, пентрꙋ къ ꙟка нимикъ ꙟтрꙋ нимикъ нꙋ пꙋтꙋ съ ꙟдемне пре Іерꙋсалимитѣнїи а пъгѫни, ши динь чѣле де мошiе ѡбичѣе аи скоате, атꙋнчѣ ръдикѫндꙋсъ дела Іерꙋсалимъ, аꙋ ѡщитъ асꙋпра персилѡрь, ши зичѣ маика челѡре з, копїи чѣ дрѣптъ, ши ачѣстѣ кътръ фiи къ мам нъскꙋт фечѡаръ кꙋратъ, ничи амь кълкатъ пъринтѣска касъ, ши пъзїамь чѣ зидитъ коастъ, нꙋмаꙋ стрикатъ пре мине стрикътѡрю динь пꙋстiю саꙋ стрикътѡрю ла кѫмпь, ничи мїаꙋ въпъматъ чѣле кꙋрате але фечорiеи, въпъмътѡрюль челъ амъџитѡрю шѣрпеле, че амь ащептатъ времѣ върстеи кꙋ бърбатъ, ши ачѣщѣ де върстъ фiиндъ, аꙋ мꙋритъ татълъ фериничитъ даръ, пентрꙋ къ челъ алъ бꙋнилѡрь фечѡри прїаю трѣинд времѣ чѣ а фъръ де фечѡри наꙋ аꙟꙋнсь ал киннꙋи, кареле ꙟвъца пре нои, ꙟкъ

Капъ ЕІ

фiиндъ ꙟпрꙋнъ кꙋ нои лѣџе, ши прорѡчїи пре Авель челъ че саꙋ ѡморѫтъ де Каинъ, четѣ ноаѡ, ши пре Іcаакъ челъ че съ да жертвъ, пре Іѡсифъ челъ динь темницъ, ши зичѣ ноаѡ пре челъ ръвнитѡрю Финеесъ, ши ꙟвъца пре нои пре чеи динь фокъ, Ананiѧ, ши Азарiѧ, ши Мисаилъ, слъвїѧ ши пре челъ динь гроапа леилѡрь Данїилъ пре кареле фериичїѧ, ши поменѣ ноаѡ скриптꙋра Исаїеи, зикѫндъ макаръ принь фокъ де веи трѣче въпаѧ нꙋтева арде, пре челъ де кѫнтъри скрїитѡрю Давидъ не кѫнта ноаѡ зикѫндъ. Мꙋлте сѫнтъ нъказꙋриле дрепцилѡрь, пре Соломѡнъ пилдꙋѧ ноаѡ зикѫндъ, лемнꙋль вїецїи ла тѡци чеи че факъ воѧ лꙋи, пре Езекїилъ адеверїѧ зикѫндъ, аꙋ трънеѡрь ѡаселе чѣле оускате ачѣстѣ? іаръ кѫнтарѣ карѣ аꙋ ꙟвъцатъ Мѡѵсїи наꙋ ꙋитат ꙟвъцѫндъ, ши зикѫндъ, еꙋ вѡю оучиде, ши атрꙋни вѡю фаче, ачаста е вїаца воастръ, ши ꙟделꙋнгарѣ зилелѡрь, ѡ амаръ чѣ де атꙋнчѣ зи, ши нꙋ амаръ кѫндъ челъ амаръ тиранъ алъ Елинилѡрь, фокъ аџъцѫндъ, ла къꙟари кꙋмплите ши кꙋ оунде мѫнїи, адꙋкѫндъ престе павъзъ, ши тоате казнеле лꙋи престре чеи шѣпте копїи аи Аврамїѧнчїи, ши де лꙋминиле ѡкилѡрь іаꙋ ѡрбитъ, ши лимбиле лѣꙋ тъатъ, ши кꙋ мꙋнчи де мꙋлте фелюри іаꙋ ѡморѫтъ, пентрꙋ кареле чѣ Дмнезеѣскъ чертаре, чертатаꙋ ши ва черта, пре ачелъ пъгѫнъ, іаръ Аврамїеи копиїи кꙋ чѣ пꙋртътоаре де бирꙋинцъ маикъ ла чинꙋлъ пърiнцилѡрь, ꙟпрꙋнъ петрекъ, сꙋфлете кꙋрате фъръ де моарте лꙋѫндъ дела Дмнезеꙋ ла каре е мърирѣ ꙟвѣчи Аминь.

Рꙋгъчꙋнѣ лꙋи Манасїи ꙟпъратꙋлꙋи Іꙋдеи

кѫндъ ера робъ ꙟ Вавилѡнъ.

Дмне атѡт пꙋтѣрниче, Дмнезеꙋль пъринцилѡр ноштри, ал лꙋи Авраамъ, ши ал лꙋи Іcаакъ. Ши ал лꙋи Іаковъ, ши ал семинцїеи лѡр чеи дрѣпте: кареле аи фъкꙋтъ черюль ши пъмѫнтꙋль кꙋ тоатъ подоаба лѡрь: челъ че аи легатъ марѣ кꙋ кꙋвѫнтꙋль порꙋнчїи тале: челъ че аи ꙟкꙋиат адѫнкꙋлъ ши лаи печетлꙋитъ пре ель кꙋ ꙟфрикошатъ ши славитъ нꙋмеле тъꙋ: де кареле тоате съ темъ ши съ кꙋтремꙋръ де фаца пꙋтерїи тале, къ не сꙋферитъ е маре кꙋвїинца мърирїи тале, ши нерꙋбдатъ мѫнїѧ ꙟгрозирїи тале чеи асꙋпра пъкътѡшилѡрь: ши не мъсꙋратъ ши не оурматъ е мила фъгъдꙋинцїи тале. Къ тꙋ ещи Дмнꙋль челъ ꙟналтъ, милосѫрд, ꙟделꙋнгъ ръбдътѡрю, ши мꙋлтъ милостивъ, шицї пареръ де ръꙋтъциле ѡаменилѡрь. Тꙋ Дмне, дꙋпъ мꙋлцимѣ бꙋнътъцїи тале, аи фъгъдꙋитъ покъинцъ ши ертаре челѡрь че грешескъ цїе, ши кꙋ мꙋлцимѣ ꙟдꙋрърилѡрь тале аи хотъркѫтъ покъинцъ пъкътѡшилѡрь спре мѫнтꙋире. Тꙋ дарꙋ Дмне Дмнезеꙋль пꙋтернилѡрь, наи пꙋсь покъинцъ дрепцилѡрь, лꙋи Авраамъ, ши лꙋи Іcаакъ, ши лꙋи Іаковъ, челѡрь че наꙋ грешитъ цїе: чи аи пꙋсь покъинцъ асꙋпра мѣ пъкътѡсꙋлꙋи: пентрꙋ къ амь грешитъ маи мꙋлтъ де кѫтъ нꙋмърꙋль нъсипꙋлꙋи мърїи. Ꙟмꙋлцитꙋсаꙋ фъръ де лецїле мѣле Дмне, ꙟмꙋлцитꙋсаꙋ фъръ де лецїле мѣле, ши нꙋ сѫнтъ вреднекъ съ привескъ ши съ вѫзь ꙟналцимѣ черюлꙋи, пентрꙋ мꙋлцимѣ ꙟ не дрептъцилѡрь мѣле. Ꙟпилатъ сѫнтъ де мꙋлтъ легътꙋръ де фїерь, кѫт нꙋми почю ръдика капꙋль мїеꙋ, ши нꙋ іасте слъбире. Пентрꙋ къ амь ꙟтърѫтат мѫнїѧ та, ши ръꙋ ꙟнаинтѣ та амь фъкꙋтъ не фъкѫндъ воѧ та, ши не пъзиндъ порꙋнчиле та-

ле

Рꙋгъчꙋнѣ лꙋй Манасі ѫмпъратꙋлꙋй Іꙋдеи

ѿїд. ле. Ши акꙋм плекꙋ ценꙋнкеле инимїй, прѣбꙋинцꙋмій бꙋнътате дела тине: грешитам Доамне, грешитамь, ши фъръ де лецїле меле єꙋ ле щїꙋ: чи мъ ꙋкꙋчерескъ рꙋгъндꙋмъ. Слъбещемй Доамне, слъбещемй, ши нꙋ мъ пїерде пре мине кꙋ фъръ де лецїле меле, нічй ꙟвекъ цїинд мъніе съ нꙋте оуцїй ла ръꙋтъцн-де меле, нічй съ мъ ѡсъндещй, ꙟтрꙋ челе май де жос але пъмънтꙋлꙋй. Пентрꙋ къ тꙋ ещй Дꙋмнезеꙋле, Дꙋмнезеꙋль челшрь че съ покъеск: ши ꙟтрꙋ мине съ аръцй тоатъ бꙋнътатеа та. Къ не вреднікъ фїинд съ мъ мънтꙋещй, дꙋпъ мꙋлтъ мила та: ши те воїꙋ лъꙋда пꙋꙋрꙋрѣ дєꙋна ꙟ зилеле віецїй меле. Къ пре тине те лаꙋдъ тоатъ пꙋтереа ꙟчерилшрь: ши аꙟта єсте мъріреа ꙟ веччїй вечилшрь, Амінь.

Мꙋлцъмимь Вечникꙋлꙋй, ши прѣ Пꙋтерникꙋлꙋй Дꙋмнезеꙋ, каре динь бꙋнъвоинца са ні єꙋ ꙟвредничить дꙋпъ ꙟчепꙋть де амь аꙗꙋнсь ши сфършитꙋль ачещїй Сфинте Скриптꙋрй, адекъ а Тестамънтꙋлꙋй челꙋй векю.

FOTOCOPII

FILOTEI

A лȣї Іосіп Флавіе

КȣВѫNТ ꙟNAINТЕ

Картеа ачеаста, каре съ zіче а лȣї Іосіп, пентрȣ къ de Іосіп Флавіе ар фі скрісъ, нічї Сф: пърінції нȣ о кȣноск Dȣmnezeіаскъ, нічї ꙟн тоате Бібліїле гречещї съ афлъ, нічї ꙟн каноnȣл кърцілор Евреещї, нічї ꙟн Бібліїле латінещї нȣ есте, пентрȣ ачеіа нічї ꙟнтр'ачеастъ Бібліе н'am воіт de поȣ а о тълmъчі, чі прекȣm съ афлъ ꙟн Бібліеа чеа векіе роmѫнеаскъ о am лъсат, ші нȣmaї пентрȣ ачеіа о am пȣс аічї, къ с'аȣ афлат ꙟнчеа векіе роmѫнеаскъ, алmінтрілеа лок ꙟнтре кърціле сфінтеї скріптȣрї нȣ поате съ аібъ (аша dap ші ноі ꙟнтр'ачеастъ de акȣm тіпъріре (1) am лъсато іаръ'ші фъръ алтъ тълmъчіре, спре adȣчіреа aminte de aнтіка лімбъ ворбітоаре роmанъ).

КАП А

Преа філософеск кȣвѫнт врѫnd а аръта, de есте сінгȣр стъпѫнітор патіmілор чел бȣн кредінчос гѫnd, сфътȣіреа'шї dap воъ dірепт касъ лȣаці aminте, кȣ осѫрdіе ла філософіе, пентрȣ къ ші de треабъ есте спре щііnцъ ла тот кȣвѫнтȣл, ші ꙟнтр'алт кіп ачеї преа mape бȣнътъці, zік dap ꙟнцелепчȣнії, кȣпрінde лаȣdъ de съ аратъ, dap гѫndȣл абірȣї челор опрітоаре патіmї але ꙟнцелепчȣнії de лъкоmіеа пѫнтечелȣї ші de пофтъ, іар ші de але dрептъцiї контенітоаре патіmї абірȣї съ аратъ, ꙟнче кіп ръȣлȣї пърав ші челор але вітежіеї контенітоаре патіmї a mѫніеї ші ȣчіdepeї ші dȣрере, кȣm dap поате фі ар zіче неціне de бірȣеще гѫndȣл патіmіле ȣітареа ші нещііnца нȣ стъпѫнеще? de рѫс іспітіndȣ-се а zіче, пентрȣ къ нȣ бірȣеще гѫndȣл патіmіле сале, чі челе че сѫнт ꙟmпротіва dрептъціі ші вітежіеї, ші ꙟнтреціі фірї. Ші пре ачестеа нȣ къ doap съ ле сȣрпе, чі ка нȣ ла еле съ се сȣпȣе, de mȣлте пърці dap ші de аіріле аша пȣтеа воъ съ арът, къ сінгȣр ціітор есте патіmілор гѫndȣл, чі mȣлт maї вѫртос ачеаста adoвedi dінтрȣ бърбъціеа челор че пентрȣ бȣнътате аȣ mȣріт, а лȣї Елеаzар, ші а челор шапте фраці ші а maїчіі лор, пентрȣ къ тоці ачещіа, челе пѫнъ ла moарте dȣрері непрецетѫndȣ-ле, doвedіръ къ бірȣеще гѫndȣл патіmіле, пентрȣ бȣнъттъці dap слобоd сѫнт а лъȣda пре бърбаціі чеї че пре ачеа време пентрȣ бȣнъ бȣнътате аȣ mȣріт, кȣ maіка са, іар пентрȣ чінсте ферічіеа'ші, пентрȣ къ лъȣdѫndȣ-се нȣ нȣmaї de кътре тоці оameнії de вітежіе, ші ръбdape, чі ꙟнкъ ші de чеї че 'ї а къzнiт, прічінъ фȣръ а се сȣрпа чеа deасȣпра лімбії тіраніе, бірȣind пре тіран, кȣ ръбdареа, кѫт а се кȣръці фȣ прін еї moшіеа, чі

(1) Adiкъ din anȣl deла Хрістос, 1855.

FILOTEI

ші пентрȣ чеіа че черкат акȣт aziче dap слобоd ва фі, ѫнчепѫnd повестеа ѫнче кіп авет обічеіȣ афаче, ші аша ла кȣвѫнтȣл каре есте пентрȣ еї тъ воіȣ ѫнвѫртежі, търіре dѫnd челȣї ѫнтрȣ тот ѫнцелепт Dȣmnezeȣ, черкът dap акȣт de сінгȣр ціітор есте патімілор гѫndȣл, ші алецет че поате фі гѫndȣл, ші че есте патіma, ші кѫте сѫнт але патімілор кіпȣрї, ші de бірȣеще гѫndȣл пре тоате ачестеа, гѫndȣл есте dap minте, кȣ dірепт кȣвѫнт, маї чінстind віаца ѫнцелепчȣнеї, ші ѫнцелепчȣнеа есте кȣноащереа Dȣmnezeeщілор ші omeneщілор лȣкрȣрї, ші а ачестора прічінї. Ачеаста dap есте а леціі ѫнвъцътȣръ, прін каре челе Dȣmnezeeщї кȣ чінсте, ші челе omeneщї кȣ фолос ле ѫнвъцът, іар кіпȣріле ѫнцелепчȣніі сѫнт mintea, dрептатеа вітежіеа ші ѫнтрегъчȣнеа minціі, іар маї кіар dекѫт тоате есте mintea, dінтрȣ каре dap гѫndȣл бірȣеще патіміле, ші фіріле патімілор сѫнт челе кȣпріпzътоаре doъ: dȣлчеаца ші dȣререа, ші dінтр'ачестеа атѫndoъ, ші прежȣр сȣфлет есте, ші тȣлте сѫнт ші прежȣр dȣлчеацъ, ші ȣртътоаре сѫнт dȣрерілор патімілор, маї'nainte dap de dȣлчеацъ есте пофта, ші dȣпъ dȣлчеці бȣкȣріеа, ші маї'nainte de dȣрере есте фріка, ші dȣпъ dȣрере тѫхніреа, іар тѫніеа de обще патімъ есте dȣлчеціі ші dȣрерії, de ва кȣцета нещіне кѫnd с'а ѫнтѫмплат ла ел, іар ѫнтрȣ dȣлчеацъ есте, ші воіа чеа кȣ ръȣ пърав, маї кȣ тȣлте кіпȣрї фіind dекѫт тоате патіміле, ѫнсъ ла сȣфлет тѫndріеа, іȣбіреа de арцінт, іȣбіреа de пріче, ші zавістіеа, іар ла трȣп атѫнка de тоате, ші а тѫнка сінгȣр, прекȣт doъ ръсъdітȣрї трȣпȣлȣї, ші сȣфлетȣлȣї, фіind dȣлчеаца ші dȣререа, тȣлте сѫнт, odраслеле ръсъdітȣрілор ачестора, dінтрȣ каре пре фіе-каре, чел атот лȣкрътор гѫnd, кȣръцindȣ-ле, ші плівindȣ-ле, ші adъпѫndȣ-ле, ші ѫн тот кіпȣл маї тȣрнѫndȣ-ле, dȣmeснічеще челе але пъравȣрілор, ші але патімілор матерії, пентрȣ къ гѫndȣл есте повъцȣітор бȣнътъцілор, іар патімілор сінгȣр ціітор, ші каȣтъ оаре че ѫнтѫї пентрȣ ел din челе опрітоаре фапте але ѫнтрегъчȣніі minцї, къ сінгȣр ціітор есте патімілор гѫndȣл: іар ѫнтрегъчȣнеа minціі есте бірȣінца пофтелор, ші ші dінтрȣ пофте, ȣнеле сѫнт сȣфлетещї, алтеле трȣпещї, ші ачестора атѫndȣрора гѫndȣл съ аратъ а бірȣі, еȣ аша сокотеск, de челе din апъ пофтind, ші din пасърї, ші din віте, ші de тоате фелȣріле de тѫнкърї каре сѫнт опріте noъ, dȣпъ леце неферіт ші пентрȣ а гѫndȣлȣї бірȣінцъ, пентрȣ къ съ опреск, але пофтелор патімї ѫнторкѫndȣ-се de mintea чеа ѫнтреагъ. Ші съ ѫнфрѫнеаzъ тоате але трȣпȣлȣї порнірї de гѫnd.

КАП Ѕ.

Ші че лȣкрȣ minȣнат есте de съ izmeneск пофтеле сȣфлетȣлȣї кътре партеа фрȣтȣсецелор? кȣ ачеаста dap чел ѫнтрег ла minте Іосіп съ лаȣdъ къ кȣ гѫndȣл аȣ бірȣіт патіma чеа реа, пентрȣ къ тѫнър ші ѫнвѫрстъ фіind кътре ѫнпреȣнаре, izmeni кȣ гѫndȣл а патімілор стрекіере, ші нȣ нȣтаї ачеї dȣлче патімї ловітȣръ de стрекіе съ аратъ

FILOTEI

гѫndȣл а бірȣі, чі ші тоатъ пофта, ziче dрепт ачеіа леџеа, съ пȣ пофтещї пре фетееа апроапелȣї тъȣ, нічї кѫте сѫнт але апроапелȣї тъȣ, ѧнсъ ка кȣт а пȣ пофті поі а zic леџеа, кȣ тȣлт маї тȣлт неар adeвері пре поі, къ гѫndȣл ар пȣтеа бірȣі пре пофте ка ші пре челе опрітоаре патімї але dрептъціі, de време че прекȣт нещіне аре пърав а тѫнка сінгȣр ші ла пѫнтече фіind лакот, съ тȣтъ кȣ чертареа, аȣ пȣ а евеа есте, къ гѫndȣл есте Domn патімілор? ѧndатъ dаръї кȣ леџеа петрекѫnd, ші de есте чіне-ва іȣбітор de арџіпт сілеще кіпȣл лȣї ѧтпрȣтȣтѫnd пре чеї ліпсіцї фъръ de катътъ, ші ѧтпрȣтȣтареа съптътѫнілор сосind, тъind din dаторіе, тъкар скȣтп de ва фі нещіне de леџе съ бірȣеще, кȣ adȣчереа аminте а гѫndȣрілор, нічї de iznoавъ черкѫnd сечерътȣріле, нічї віїле, ші ла челе-л-алте поате а се кȣноще ачеаста, къ гѫndȣл есте чел че бірȣеще патімілор, пентрȣ къ леџеа, ші чеа кътре пъріnцї бȣнъ кȣџетаре бірȣеще, нічї вѫnzѫnd бȣнътатеа пентрȣ еї, ші чеа кътре фетееші dрагосте бірȣеще, пентрȣ нелеџȣіре пре еа тȣстрѫnd, ші а фіілор dрагосте бірȣеще, пентрȣ ръȣтатеа пре еї чертѫndȣ'ї, ші ал пріетінілор обічеіȣ бірȣеще, пентрȣ вікленіеа пре еї тȣстрѫnd, ші съ пȣ гѫndіцї а фі лȣкрȣ de minȣне, ȣnde ші вражба а бірȣі гѫndȣл поате, пентрȣ леџе, нічї тъind копачії челе dȣместіче але връжташілор ръсъdітȣрї, ші челе але връжташілор челор че ле-аȣ піерdȣт тѫнтȣindȣ-ле, ші челе къzȣте ѧтпреȣнъ pidікѫndȣ-ле, ші челор маї сілніче патімї а бірȣі гѫndȣл съ аратъ, іȣбіре de чінсте, търіреа dешартъ, ші zавістіеа, пентрȣ къ тоате ачестеа челе кȣ ръȣ пърав патімї, чеа ѧнтреагъ minте ле леапъdъ, ѧнче кіп ші тѫніеа, пентрȣ къ ші пре ачеаста о стъпѫнеще, de време че пентрȣ че чел преа ѧнцелепт пъріnтеле нострȣ Іаков пре чеї ѧтпрежȣр Cimion, ші Леві вінȣеще? аȣ doар възѫnd къ аȣ жȣнгіат лімбї пре Сікімітеніі кȣ гѫndȣл а zic, блестематъ тѫніеа лор? пентрȣ къ de n'ар пȣтеа тѫніеа а бірȣі гѫndȣріле n'ар фї zic аша, пентрȣ къчї кѫnd токтеа Dȣmnezeȣ пре от кȣ кȣвѫнтȣл, ші кȣ сінгȣръ бірȣінцъ ѧтпоdобіndȣ'л, атȣнчї патіміле лȣї, ші пъравȣріле ѧтпрежȣр 'ї а ръсъdіт, ші пре повъцȣітоареа minте прін челе din лъȣнтрȣ сітцітȣрї пре скаȣн о а ашъzат, ші пре ачеаста о а dат леџе, dȣпъ кареле петрекѫnd ва ѧтпъръці ѧтпъръціе ѧнтреагъ ла minте, ші dреаптъ ші бȣнъ, ѧнче кіп ар zіче dар нещіне de есте стъпѫнітор гѫndȣл патімілор пре ȣітаре, ші некȣнощінца пȣ бірȣеще.

К А П Г

Ші есте фоарте de рѫс кȣвѫнтȣл пентрȣ къ пȣ съ аратъ гѫndȣл а бірȣі патіміле лȣї, чі челе трȣпещї, ѧнче кіп пофта пȣ поате nimenї съ о тае dела поі, чі поате гѫndȣл съ dеа съ пȣ се сȣпȣе de пофтъ, тѫніеа nimenї пȣ поате съ о тае dела поі, чі а пȣ се сȣпȣне сȣфлетȣлȣї, іар тѫніеї кȣ пȣтінцъ есте гѫndȣл а ажȣта, пъравȣл ръȣ nimenї dінтрȣ

FILOTEI

воï пȣ поате съ'л тае, іар а пȣ се ѫпdȣплека кȣ ръȣл пърав поате гѫпdȣл съ ажȣтореаскъ, пентрȣ къ пȣ есте гѫпdȣл dezръdъчіпътор патіміlор, чі ѫмпротівъ лȣптътор, спре ачеаста dар прін сетеа лȣї Dавіd ѫмпъратȣл маї а евеа есте а сокоті, пентрȣ къ dе време че престе тоатъ zіоа бътѫпd пре чеї стреіпї dе фел Dавіd, пре мȣлцї dінтре еї аȣ оморѫт кȣ ощеніі чеї dе о лімбъ, атȣнчї dар фъкѫпdȣ-се сеаръ асȣdат фіінd ші фоарте остеніт, веніт-а ла кортȣл чел ѫмпърътеск, прежȣр каре тоатъ а стръмошілор оасте ера тъбърѫте, dечї чеї-л-алцї тоцї ла чіпъ ера, іар ѫмпъратȣл кѫт dе мȣлт сетос фіінd, мъкар мȣлціме dе іzвоаре авеа пȣ пȣтеа прін еле съ'шї віndече сетеа, чі оаре каре алор фъръ dе сокотеалъ пофтъ, dе апа чеа dела непріетінї, ѫптінzѫпdȣ-се съ аdъоцеа, ші слъбіndȣ'л ѫл арdеа, dрепт ачеіа п'аічї пентрȣ а ѫмпъратȣлȣї сете кȣ маре dосаdъ ле ера, ші dоï тінерї рȣшінѫпdȣ-се dе пофта ѫмпъратȣлȣї кȣ тоате армеле с'аȣ ѫп армат, ші коїфȣл лȣѫпd, трекȣръ шанцȣріле непріетініlор, ші феріndȣ-се dе паzнічії порцілор челор dе марціне аȣ ешіт черкѫпd престе тоатъ табъра непріетініlор, ші черкѫпd іzворȣл, dінтр'ѫсȣл а аdȣс ѫмпъратȣлȣї, ші ел мъкар къ кȣ сетеа съ апріndеа сокоті ѫнтрȣ тот гроаzнік прімеждіе ла сȣфлет а фі, сокотіndȣ-се бъȣтȣра токмаї кȣ сѫнцеле, пентрȣ ачеіа пȣіnd гѫпdȣл ѫмпротівъ пофтеї, а тȣрпат бъȣтȣра ла Dȣмпеzеȣ, пентрȣ къ пȣтерпік есте чел ѫнтрег ла мінте гѫпd съ бірȣіаскъ але патіміlор невої, ші съ стінгъ але стрекіілор ȣмфлътȣрї, ші але трȣпȣрілор dȣрерї, dе прісосіт фіінd а се лȣпта, ші кȣ чеа бȣпъ бȣпътате а гѫпdȣлȣї, съ скȣїпе тоате але патіміlор бірȣінце, акȣм dар ші вреmеа пре поï не кеамъ, спре dовеdіреа веdеріі челȣї ѫнтрег гѫпd, къ dе време че аdѫнкъ паче пентрȣ бȣпа леце пъріпціі пощрі авеа, ші фъчеа біне, кѫт ші Селевк ѫмпъратȣл Асіеї, ші Nікапор съ фі осебіт лор агоніcітъ, ла челе сфінте, ші політіеа ла ел съ пріімеа, атȣнчї dар оаре каріі кътре чеа dе обще ȣніре фъкѫпdȣ-се мȣлте фелȣрї dе прімеждіі петрекȣръ.

КАП Д

Пентрȣ оаре-каре Сімоп пȣртѫпdȣ-се ѫмпротівъ кътре Оніа, чел че оаре кѫпd влъdічіеа авеа прін віацъ, ом бȣп ші ферічіт, dе време че ѫп тот кіпȣл пѫрѫпdȣ'л пентрȣ лімбъ пȣ пȣтеа съ'ї факъ ръȣ, dечї прібеці касъ вѫпzъ мошіеа, пентрȣ ачеіа віінd ла Аполоніе каре ера воевоd Сіріеї, ші Фінікіеї zічеа: бȣп кȣцетътор фіінd ла лȣкрȣріле ѫмпъратȣлȣї, веніт-ам съ спȣіȣ мȣлтъ самъ dе міі dе бані аї челор прощї каре сѫнт ѫп вістіеріiле Іерȣсалімпеніlор, съ се фі аdȣпат ла Бісерікъ осебіцї фіінd ачещіа съ кȣвін съ фіе ла Селевк ѫмпъратȣл, ачестеа тоате пре атърȣнтȣл ѫнцелегѫпd Аполоніе пре Сімоп лъȣdа dе пȣртареа dе гріжъ кътре ѫмпъратȣл, ші мергѫпd кътре Селевк спȣсе вістіеріеа банілор, ші лȣѫпd dела ел

FILOTEI

волнічіеа, degрабъ ла тошіеа поастръ ѫтпреѹнъ кѹ блестематѹл Cimon, шї кѹ фоарте греа оасте віind кѹ але ѫтпъратѹлѹї порѹнчї zічеа къ аѹ венет пентрѹ касъ іа банії чеї простещї аї вістіеріеї, ші пороdѹл dосъdindѹ-се пентрѹ кѹвѫнтѹл ачела, ші прічindѹ-се фоарте гроаzнік а фі сокотind, чеіа че аверіле 'шї аѹ ѫнкреzѹт ла вістіеріеа Бісерічії съ се ліпсеаскъ, ші ѫнтрѹ кѫт пѹтеа опреа, іар Аполоніе кѹ ѫнфрікошърї терцеа ла Бісерікъ, ші преоцїї кѹ тѹерї ші копії ѫн Бісерікъ рѹгѫndѹ-се лѹї Dѹmnezeѹ съ скѹтеаскъ Бісеріка, ші хѹлindѹ-се локѹл, ші сѹindѹ-се чеа ѫн артатъ оасте алѹї Аполоніе спре жафѹл банілор, din чер ѫнцерї кълърї с'аѹ арътат стрълѹчind ѫтпрежѹр кѹ артеле, ші тѹлтъ фрікъ ші кѹтретѹр лор слобоzind, ші къzѫnd маї морт Аполоніе спре чеа de тоате неатѹріле а Бісерічії ѫнгръdіре, тѫїніле а ѫнтінс ла чер, ші кѹ лакръті пре Евреї рѹга ка рѹгѫndѹ-се пентрѹ ел вор ѫнблѫnzі оастеа чеа череаскъ, кѹ ачесте кѹвінте ѫndemnѫndѹ-се Оніа Архіереѹл, тъкар къ ші аmінтрілеа с'аѹ темѹт ка нѹ кѫndаї ва гѫndі ѫтпъратѹл Селевк, къ din віклешѹг оmeneск съ фі оmорѫт пре Аполоніе, рѹгатѹ-с'аѹ пентрѹ ел, ші ел фоарте minѹнат тѫнтѹindѹ-се dѹсѹс-аѹ съ арате ѫтпъратѹлѹї челе че і с'а ѫнтѫмплат лѹї, ші тѹрind Селевк ѫтпъратѹл, ѫн ѹртъ лѹъ ѫтпъръціеа фііѹл лѹї Антіох, бърбат тѫndрѹ ші пъсілнік, каре скоцѫnd пре Оніа din влъdічіе, пре Іасон фрателе лѹї а пѹс влъdікъ, токmindѹ-се съї dеа лѹї пре ан треї mії шасе сѹте шаї-zечї de талаnцї, ші ел порѹнчі лѹї ші Архіереѹ а фі, ші пороdѹл съ повъцѹіаскъ, каре ші черкаре аѹ фъкѹт лімбії, ші а ешіт din політіеа четъцїї спре тоатъ фъръ de лецеа, кѫт нѹ нѹтаї ла марцінеа тошіеї поастре шкоалъ фъкѫndѹ-се, чі ѫнкъ ші ажѹторѹл Бісерічії сѹрпасе, спре каре тѫніindѹ-се чеа Dѹmnezeeаскъ жѹdекатъ, пре сінгѹр лор л'аѹ бътѹт пре Антіох, къ de време че ера dѫnd ръzбоіѹ deспре Егіпет кѹ Птолоmеіѹ, ші аѹ аѹzіт къ ѫнцелегѫndѹ-се кѹт съ фіе тѹріт ел, іар ѹнії Іерѹсалімнені фоарте съ се фі бѹкѹрат, degрабъ dар асѹпра лор пѹрчесе ші пръdъ пре еї, ші порѹнкъ пѹсе, кѹт каре dінтре еї ѫнтрѹ чеа пърінтеаскъ леце вор петрече съ тоаръ, ші de време че кѹ ачеаста нѹ пѹтѹ, чі тоате але лѹї ѫнфрікошърї ші тѹнчї ле веdеа сѹрпѫndѹ-се, кѫт ші пре тѹерї къчї обръzѹеа копіі кѹ прѹнчі ле сѹрпа, щіind маї'наінте къ ачеаста вор пъці, de време dар че порѹнчіле лѹї съ батжокора de пороd, ел сінгѹр прін тѹнчї пре фіе-каре кѫте ѹнѹл, ѫndemna съ гѹсте de челе пѫнгъріте тѫнкърї, съ се лепеde de Евреіme.

КАП 6.

Шъzѫnd dар ѫннаінте кѹ сфетнічії ѫтпреѹнъ тіранѹл Антіох, ла оаре каре лок ѫннаlт, ші ощіле dворind ла ел ѫтпрежѹр кѹ арте, порѹнчі лор кѫте ѹнѹл din Евреї аї траце, ші din кърнѹрї de порк ші челе жѹнгіете ла іdолї съї сілеаскъ съ гѹсте, іар de нѹ вор вреа вре ѹнії съ тънѫнче спѹркат, пре чещіа, ѫн роатъ ѫнвѫртindѹ-се съ'ї оmоаре

FILOTEI

ші тȣлцї ꙟтпреȣпъ хръпіndȣ-се ȣпȣл din'тѫї апȣте Елеаzар de рȣdъ преот, ла
щііпцъ лецȣітор ші de вѫрстъ ꙟndелȣпгат ші ла тȣлцї din чеї de прежȣр тірал
пентрȣ вѫрстъ ера кȣноскȣт, съ adȣсе апроапе de ел, ші възѫndȣ'л пре ел Ан-
тіох zіce: еȣ маї'наіпте de че воїȣ ꙟпчепе че вор съ фіе мȣнчіле челе асȣпра
та, о бътрѫпе! сфътȣіте-воїȣ ка гȣстѫnd de карпе de порк съ те мѫнтȣещі, пен-
трȣ къ мь рȣшінеz ші de вѫрста та, ші de кърȣнтеце, каре дȣпъ атѫцеа апі нȣ
мі съ паре а фаче філософеще петрекѫnd кȣ лецеа чеа Евреіаскъ, пентрȣ кьчі
dар фііnd кȣ dаре ла фіре de ачеастъ мѫнкаре de карпе а вітіі те скѫрбещі?
пентрȣ къ фъръ de мінте есте ачеаста съ нȣ гȣщї din челе че сѫпт фъръ de попослȣ
dȣлчї, ші nedірепт есте а ȣрѫ челе але фіріі харȣрї, іар тȣ ші маї фъръ de мінте
а фаче мі се паре, de те веї мѫndрі пентрȣ adевър. ꙟпкъ ші пь міне веї хȣлі,
спре а та чертаре, нȣ те веї dещепта dела чеа бърфітоаре філософіеа воастръ,
ші рісіпещї гѫndȣл тъȣ чел мѫхніт? ші ꙟпкінѫndȣ-те ла атеа ізбітоаре de оа-
менї мѫпгѫере, съ нȣ се ꙟndȣре de бътрѫпецеле тале пентрȣ къ ші амінте ꙟцї
adȣк de ші есте оаре каре възътоаре пȣтере ачещії лецї аї воастре, ва ерта
пре тіне спре тоатъ фъръ de лецеа че съ фаче de певое, ꙟптр'ачеста кіп аȣzіnd
Елеазар, а чершȣт кȣвѫнт, ші лȣѫnd волнічіе ꙟпчепȣт-а а гръі ꙟп нород аша:
ноі Антіохе, кȣ Dȣмnezеіаскъ леце пъдъждȣіцї фііnd а петрече, нічї о невое
маї сілнікъ сокотім афі декѫт чеа кътре лецеа поастръ бȣпъ аскȣлтаре, пен-
трȣ ачеіа dар нічї ꙟптр'ȣп кіп а кълка лецеа воім, ші че, мъкар къ нȣ ка аdе-
върат ар фі лецеа поастръ ꙟп че кіп гѫndещі. Dȣмnezеіаскъ, чі ꙟптр'алт кіп
сокотім пре еа а фі Dȣмnezеіаскъ, нічї аша слобоd ар фі поъ чеа пентрȣ бȣпъ
кредінцъ мърірe, а іzмені, съ нȣ сокотещї dар пъкат мік а фі ачеста, de
вом мѫнка спȣркат, пентрȣ къ ші ла мічї, ші ла марї а кълка лецеа тот о-
потрівъ есте, пентрȣ къ прін фіе-каре леце асеменеа съ мѫndреще, че батжо-
корещї філософіеа поастръ? ка кѫnd нȣ кȣ бȣне-кȣвѫнтаре ꙟптрȣ еа ам фі съвъ-
шші. пентрȣ къ ꙟптрегъчȣнеа мінцii пре ноï пе ꙟпвацъ, ка тȣтȣлор, dȣлче-
цілор, ші пофтелор а бірȣі, ші бърбъціеа а ꙟпвъца, ка тоатъ dȣререа de бȣпъ
вое а ръбdа, ші dрептатеа ꙟпвацъ, кѫт нȣмаї пре чела че есте Dȣмnezеȣ а
чінсті, кȣ маре кȣвііпцъ, пентрȣ ачеіа нȣ мѫпкъм спȣркат, пентрȣ къ крезѫnd
афі лецеа лȣї Dȣмnezеȣ, щім къ дȣпъ фіре пȣіnd поъ леце Zідіторȣл лецiї пе
іартъ, ші челе че се вор ꙟтпреȣпа кȣ але поастре сȣфлете а порȣпчіт съ ле мѫп-
към, іар челе че вор фі ꙟмпротівъ, а опріт съ нȣ ле мѫпкъм, тіръпеск лȣкрȣ
есте dар нȣ нȣмаї апе ꙟndемпа пре ноï съ кълкъм лецеа, чі ші съ мѫпкъм, чі
нȣ веї рѫdе асȣпра меа ачест рѫс, нічї пре чеї сфінцї аї стръмошілор, пентрȣ
касъ пъzеск лецеа, жȣрътѫнтȣрї нȣ воїȣ пърсі, нічї de 'мї аї тъеа окіï, ші
съ'мї топещї фікацiї нȣ сѫпт еȣ аша бътрѫп, ші фъръ de бърбъціе, кѫт пентрȣ
бȣна кредінцъ, съ нȣ мі съ ꙟптінереаскъ міе гѫndȣл, кътре ачестеа роателе гъ-
теще, ші фокȣл ꙟл сȣфлъ маї таре. нȣ аша мъ ꙟndȣр de але меле бътрѫнеце,

ФЛАВIЕ. 509

кѫт а стрїка сеȣ̆ прїн mine лецеа чеа de mоше, нȣ те воїȣ̆ атъцї леце ꙟнвъцътоаре. нічї те воїȣ̆ лепъdа іȣбітъ ръбdаре, нічĭ те воїȣ̆ рȣшіна філосоафе кȣвінте, нічĭ те воїȣ̆ търъdȣі преоціе чінстітъ, ші а пȣнерії лецїї щіінцъ, кȣрат пре mine пърінцїї вор пріїmi, не теmѫndȣ-mь de але тале челе пѫнъ ла mоарте невоĭ.

КАП ѕ.

Ꙟнтр'ачест кіп ꙟmпротівъ ръспȣнzѫnd спре але тіранȣлȣї mѫнгѫетȣрї, стѫnd пȣртъторї de сȣліце, кȣ аmар тръцеа пре Елеаzар спре челе de mȣнчї, ꙟнтѫї л'аȣ̆ dezбръкат пре ел, ші апої легѫnd'л кȣ mѫїніле ꙟнdъртъ, de аmѫndоъ пърціле кȣ бічеле ꙟл бътеа, стрігѫnd стрігъторȣл de алтъ парте, сȣпȣне-те, сȣнт порȣнчіле ꙟmпъратȣлȣї, іар чел mаре ла mінте Елеаzар, ка ꙟн віс mȣнчіndȣ-се, нічї ꙟнтр'ȣн кіп съ скімба, чї ꙟналцї ꙟнтінzѫnd окії ла чер, съ рȣmпеа кȣ бічеле кърнȣріле бътрѫнȣлȣї, ші'ї преа кȣра сѫнцеле, ші коастеле і се рънеа, ші къzѫnd жос непȣтѫnd сȣферї трȣнȣл dȣреріле. Dірепт авеа ші неклътіт гѫndȣл, декї оаре dін чеї аmарї н'аічї съріnd ꙟnde шъртȣрї ꙟл ловіеа, касъ се скоале фііnd къzȣт, іар ел ꙟнгъdȣіа dȣреріле, ші хȣлеа невоіа, ші ръбdа mȣнчіле, бътѫndȣ-се бірȣеа пре чеї че mȣнчеа, бътрѫнȣл, ші de ачеіа'ші каре ꙟл mȣнчеа ера кȣ mіраре, пентрȣ бȣнътатеа сȣфлетȣлȣї, пентрȣ ачеіа de опарте фъкѫndȣлі-се mілъ, пентрȣ бътрѫнецеле лȣї, ші dеспре алтъ парте фііnd еї ꙟн пътіmіреа обічеіȣлȣї: апропііndȣ-се ла ел оаре карії dінтрȣ аї ꙟmпъратȣлȣї zічеа: пентрȣ че сȣнт ръȣтъціле ачестеа пре mіне фъръ de сокотеалъ те сȣпȣї Елеаzар? ноі dар dін челе фріпте кърнȣрї воm пȣне, ші тȣ фъцъріnd къ гȣщї dін челе de порк те mѫнтȣеще, ші Елеаzар zіче: нȣ аша ръȣ̆ съ гѫndіm чеї че сѫнтеm фечорії лȣї Авраам, кѫт mȣріndȣ-не de сȣфлет, некȣвіос лȣкрȣ есте ноъ съ фъцърнічіm, къ фъръ de сокотеалъ есте тръіnd спре аdевър віаца чеа пѫнъ ла бътрѫнеце, ші слава чеа de асȣпра еї dȣпъ леце пъzіndȣо, de акȣm съ не преmеніm, ші ноі сінгȣрї съ не фачеm челор тінерї пілдъ некреdінцїї ка ші арътаре съ не фачеm mѫнкърії de спȣркъчȣнї, ші рȣшінат лȣкрȣ есте de воm mаї тръї пȣцінъ вреmе, ші ачеаста батжокоріndȣ-не de кътре тоцї пентрȣ фріка, аша mаре ла mінте пре ел възѫndȣ'л, ші нічї спре mіла лор преmеніndȣ-се, ла фок пре ел ꙟл аdȣсеръ, ȣnde прін челе кȣ ръȣ̆ mещешȣг лȣкрȣрї de mȣнчї арzѫndȣ'л de тот пре ел ꙟл арȣнка, ші пȣчоасе тȣрнърї прін нъріле лȣї върса, ші ел пѫнъ ла оасе фііnd арс ші врѫnd съ'ші ласе сȣфлетȣл ꙟнтінсе окії кътре Dȣmnezeȣ̆ ші zіче: тȣ щії Dȣmnezeȣле къ фііnd mікъ пȣтінцъ аmъ mѫнтȣї кȣ mȣнчї арzъторе mор пентрȣ леце, декї блѫnd фії лімбії тале, дестȣл фііnd пентрȣ dѫнші кȣ а ноастръ чертаре, кȣръцітор фъ лор, сѫнцеле ностръ, ші ꙟн локȣл сȣфлетелор лор іа сȣфлетȣл mіеȣ̆, ші ачестеа zікѫnd чел сфѫнт бърбат, кȣ бȣнъ чінсте mȣрі, mъртȣрісіт dар бірȣітор есте патіmілор чел бȣн

FILOTEI

510 А ЛȢЇ ІОСІП,

кредінчос гѫnd, пентрȣ къ de ар фі бірȣіт патіміле пре гѫnd, ачестора dар аша da мъртȣріе бірȣінцїї, іар акȣт гѫndȣл пре патемї бірȣind, лȣї dъm кȣ кȣвіінцъ бірȣінца, повъцȣірії, ші пре dрепт есте а мъртȣрісі ноі търіе а фі а гѫndȣлȣї, ȣnde ші челе dіnnафаръ dȣрерї, аратъ къ а бірȣіт гѫndȣл ші а dесфътърілор а бірȣі, ші нічї ла еле а се сȣпȣне.

КАП 3.

Пентрȣ къ ка ȣн бȣн кѫрмачȣ гѫndȣл пъріntелȣї пострȣ Елеаzар, кѫрмȣind а бȣнеї кредінце корабіе, ѫнтрȣ а патіміlор ценȣне ші преа къzнindȣ-се кȣ але тіранȣлȣї ѫнфрікошърї, ші стрекȣрѫndȣ-се кȣ але каzнелор валȣрї, нічї ѫнтр'ȣн кіп а ѫнторс кѫрмеле бȣнеї кредінце пѫнъ ȣnde а ѫннотат ла вadȣл бірȣінцеї чеї фъръ моарте, нȣ къ doар четате ла мȣлте, ші de мȣлте фелȣрї de мещешȣгȣрї а ѫнгъdȣіт кȣ вітежіе вро dіnіоаръ бътѫndȣ-се? прекȣм преа сфѫнтȣл ачела сфѫнтȣл сȣфлет кȣ каzне ші кȣ клеще арzѫndȣ се а бірȣіт пре чеї че ѫнкȣнжȣра, пентрȣ гѫndȣл бȣнії кредінце каре ера спріжінітор, ка о марцїне ѫннаінте рапаос ал съȣ кȣцет пъріntеле Елеаzар ѫнтінzѫnd а ѫнфрѫнт, пре челе че съ небȣнеа але патіміlор фȣртȣні, о вреdнічіе ал преоцієї преоте нȣ 'цї аї спȣркат чеї сфінцї dінцї, нічї пре пѫнтечіле чел че Dȣmnezeіаска кредінцъ а пріімiт л'аї ѫмпреȣнат кȣ спȣркатъ мѫнкаре, о токмітоаре de леце, ші філософе Dȣmezeeскȣлȣї кȣвѫнт, ка ачещіа требȣе а фі чеіа че преоцеск лецеа каре кȣ ал съȣ сѫнце, ші кȣ вітежаскъ сȣdоаре челе пѫнъ ла моарте патімї спріжіnеск, тȣ пъріnте бȣна лецеа ноастръ прін ръбdърї спре славъ о аї аdеверіт, ші кȣръціеа чінстіndȣ о нȣ о аї стрікат, ші прін фапте ѫнкреzȣте аї фъкȣт але Dȣmnezeeщії філософії кȣвінте, о dекѫт мȣнка маї сілніче бътрѫне! ші dекѫт фокȣл маї таре ȣнкіашȣле! ші маї маре dекѫт патіміле Елеаzаре! къ прекȣм пъріntеле Аарон фіind ѫн армат кȣ къdелніца, прін мȣлцімеа лімбії алергѫnd, пре чел арzътор ѫнцер а бірȣіт, аша фечорȣл лȣї Аарон Елеаzар, прін фок топіndȣ се нȣ і се ѫнтоарсе гѫndȣл, ші чеа маї de мінȣне бътрѫн фіind, dеzлегате фіind але трȣпȣлȣї ѫнтінсорї кътре пъріntеле, ші слъбъноцїте кърнȣріле, ші остеніте вінеле съ ѫнтінеріръ прін гѫnd, о ферічіте бътрѫнеце! ші чінстіте кърȣнтеце! ші віаца de леце! пре каре кредінчоасъ печете а морцїї ле-а съвѫршіт, веzї dар бътрѫн бърбат чеа пѫнъ ла моарге dȣрере аȣ трекȣт кȣ мінтеа пентрȣ бȣна кредінцъ, мъртȣрісіт повъцȣітор есте патіміlор чел бȣн кредінчос гѫnd, пентрȣ ачеіа dар ші тінерії кȣ ал бȣнеї кредінце гѫnd, філософіnd маї греле мȣнчї бірȣіръ.

FILOTEI

ФЛАВІЕ. 511

КАП Н.

Пентрȣ къ de време че dȣпъ ачеіа съ бірȣі ла арътаре тіранȣл непȣтѫnd, съ ѫndemne пре бътрѫн а тѫнка спȣркат атȣнчеа фоарте кȣ патітъ порȣнчі пре алцїї din робітеа Евреeаскъ съ adȣкъ, ші de вор тѫнка спȣркат съ'ї слобоаzъ тѫнкѫnd, іар de се вор прічі маї amар съ'ї тȣнчеаскъ, ачестеа рѫndȣind тіранȣл, ера adȣкѫndȣ-се кȣ бътрѫнъ маїкъ, шапте фрацї бȣнї ші вітежї ші ѫнтрȣ тот dърȣіцї, бȣкȣръсе de еї, ші de бȣна кȣвіінцъ тірѫndȣ-се ле zѫмбі лор ші апроапе кіемѫndȣ'ї zice: о тінерілор кȣ іȣбіре de сокотінцъ фрȣмсецеле воастре еȣ лаȣd, ші тȣлціме de атѫцеа фрацї преа чінстind, пȣ пȣмаї сфътȣеск съ пȣ въ небȣніцї ачеіа'шї небȣнії кȣ чел маї'наінте къzніт бътрѫн, чі въ ші рог ѫмпреȣнъ ѫнгъdȣind еȣ касъ dобѫndіцї ал міеȣ пріетешȣг, пентрȣ къ аш пȣтеа ѫнче кіп ачерта пре чеіа, че пȣ аскȣлтъ ла але теле порȣнчі, аша ші афаче біне челора че пре minc біне вор аскȣлта, кредецї dар къ ші боерії асȣпра лȣкрȣрілор теле вецї лȣа лепъdѫndȣ-въ de чел de мошіе ал вострȣ ал політіеї обічеіȣ, ші лȣѫnd віеацъ еліneаскъ ші прімеnindȣ-въ dесфътаці-въ ѫн тінерецеле воастре, къ de време че кȣ ȣрціе тъ вецї фаче прін не аскȣлтаре ѫndemnaтъвецї пре міне спре гроаzніче тȣнчї пре фіеще кареле din воï кѫте ȣнȣл прін тȣнчї съ'л піерz факъві-се dар мілъ de воï de карії ші еȣ непріетінȣл ші de вѫрсте ші de фрȣмсеце пȣ тъ ѫndȣр пȣ сокотіцї ачеаста къ doар пȣ въ ва фі німік неаскȣлтѫnd, чі кȣ стръмȣтътȣръ а мȣрі воï есте гата? ші ачестеа zікѫnd порȣнчі съ се пȣе ѫннаінте ȣнеалтеле челе de тȣнчї ка doар ші de фрікъ ва плека пре еї съ тѫнѫнче, ші dакъ пȣсъръ ѫннаінте пȣртъторії de сȣліцъ вѫртеажеле din deznodьтȣріле, ші лєгътȣріле, ші роателе, ші павъzеле, ші кълdъріле, ші тігъіле, ші deцетареле, ші тѫїніле челе de фіер, ші пеніле, ші фоії фокȣлȣї, ръспȣnzѫnd тіранȣл zice: воїнічілор фіе-въ фрікъ, къ ші жȣdеката каре чінстіцї блѫndъ ва фі воъ челор че de невое кълкацї лецеа, ші еї аȣzind тѫнгъітȣрї, ші въzѫnd гроаzніче, пȣ пȣмаї пȣ съ темȣръ, чі ші ѫмпротівъ філософіръ тіранȣлȣї, ші пре ѫн бȣнъ кȣвѫнтаре тірънiеа лȣї о сȣрпаръ, ші че вом гѫndі? не ѫndȣръторї кȣ сȣфлетеле ера вре ȣнії, ші не бърбацї ѫнтрȣ еї? че кȣвінте леар фі требȣіт а zіче? аȣ пȣ кȣ ачестеа? о тікълошії ноï, ші фоарте фъръ мінте, ѫмпъратȣл пре ноï рȣгѫndȣ-не, ші спре бȣнъ фачере кіемѫndȣ-не, de вом аскȣлта de ел, пентрȣ че кȣ вое dешартъ пре ноï не веселім? ші мȣрітоаре неаскȣлтаре кȣтеzъм? пȣ не вом теме бърбацї фрацї, de ȣнеалтеле тȣнчілор ші вом сокоті ѫнфрікошъріле каzнелор ші вом фȣці de търіреа чеа dешартъ ачеаста, ші de чеа пȣртътоаре de піерzаре сȣмецїе, съ не фіе мілъ de вѫрстеле ноастре, ші съ пȣ не ѫndȣръм de але маїчії бътрѫнеце, ші съ не adȣчем amin-

FILOTEI

те, къ неаскȣлтѫnd вom mȣрі, ші не ва ерта пре noї, чеа Dȣmnezeeaскъ жȣdекатъ пентрȣ невое de ѫmпъратȣл темѫndȣ-не, чі не скоатем пре noї din віеаца чеа dȣлче, ші не ліпсім пре noї de лȣmea чеа dȣлче? съ nȣ сілім невоеа, нічї съ іȣбім чінстеа спре а noастръ стръmȣтаре? нічї сінгȣръ леџеа de бȣnъ вое, пре noї не omoаръ, темѫndȣ-не de ȣнеалтеле челе mȣnчітоаре, de ȣnde с'аȣ̆ пȣс noъ атѫта іȣбіре de пріче, ші неплаче ръбdареа чеа пȣртътоаре de moарте, пȣтѫnd кȣ волнічіе а тръі, ѫmпъратȣлȣї сȣпȣіndȣ-не? чі de ачестеа nimік nȣ zісъръ тіnерії, чеї че вреа съ се mȣnчеаскъ, нічї ш'аȣ̆ adȣс аmінте, пентрȣ къ ера небъгъторї de сеаmъ de патімї, ші сінгȣрї ціїторї de dȣрерї, кѫт ѫndатъ че аȣ̆ тъкȣт тіранȣл сфътȣіnd пре еї, касъ mѫnѫnче спȣркат, тоцї кȣ ȣn глас din преȣnъ ка dінтр'ȣn сȣфлет zісъръ кътре ел:

КАПѲ.

Че zъбовещї о тіране? пентрȣ къ гата сѫнтем аmȣрі, dекѫт а кълка челе de moшіе але noастре порȣnчї, пентрȣ къ перȣшінъm de кȣвііцеле челе dела стръmошї, de nȣ кȣ чеа сфетнікъ а леціі бȣnъ аскȣлтаре, ші кȣ Моїсі невом лъȣda. Nȣ сфътȣі тіране фъръ de лецї, nȣ не mілȣі пре noї maї mȣлт dекѫт noї ȣрѫndȣne. Пентрȣ къ maї греȣ̆ dекѫт moартеа ачеаста, сокотім а фі міла та, чеа спре чеа фъръ de леце mѫnтȣіре а noастръ, ші не сперії пре noї ѫnфрікошіndȣ-не кȣ moартеа чеа прін mȣnчї, прекȣm nȣ кȣ пȣцін maї'nainте de Елеаzар ѫnвъцѫnd, ші de време че бътрѫnії жіdовілор, пентрȣ бȣna кредінцъ ші mȣnчї ръбdѫnd аȣ̆ біне крезȣт, maї пре dірепт ар фі de am mȣрі noї тіnерії, mȣnчіле невоілор тале небъгѫndȣле ѫnсеаmъ, каре ші ѫnвъцъторȣл пострȣ бътрѫnȣл ле-а бірȣіт, іспітеще dар тіране, ші кȣ але noастре сȣфлете, de не веї omoрѫ, пентрȣ бȣna кредінцъ, nȣ гѫndі съ не стрічї noъ mȣnчіndȣne, пентрȣ къ noї, пре чеа реа патімъ, ші ръбdаре. але бȣnътъціі бірȣінце вom пȣрта, іар тȣ пентрȣ а noастръ пѫnгърітъ ȣчіdере dестȣлъ mȣnкъ веї ѫnгьdȣі, de чеа Dȣmnezeіаскъ вечнікъ, ачещіа аша zікѫnd: nȣ nȣmaї ка кѫnd с'ар фі ѫnгреоеат асȣпра ȣnор не аскȣлтъторї тіранȣл, чі ка ші асȣпра ȣnора не mȣлцъmіторї съ ȣрцісі, dірепт ачеіа пре чел maї mаре dінтр'ѫnшії, порȣnчіndȣ се ѫл adȣчеа п'аічї, ші рȣпѫndȣ'ї хаїна ѫї легаръ mѫїніле, ші брацеле кȣ кȣреле de алтъ парте, кѫт бътѫndȣ'л кȣ бічіле аȣ̆ остеніт nimік nȣ съвѫршіnd, пȣсъръ'л пре ел пре роатъ прежȣр каре ѫnтіnzѫndȣ-се, чел de бȣnъ рȣdъ пъскȣт тіnерел се decnoda, ші din тоате ѫnкіетȣріле фрѫnгѫndȣ-се, хȣлеа zікѫnd: тіране преа пѫnгьріте, ші ал черещії жȣdекъцї връжmаш, ші фъръ de omenie n'am ȣчіс oamenї de mъ къzнещї ѫnтр'ачест кіп, нічї am пъгѫnіт, чі леџеа Dȣmnezeіаскъ пъzаск, ші пȣртъторії de сȣліце zікѫnd: mъртȣрісеще къ веї mѫnка

касъ те тѫнтȣещї de тȣнчї, іар ел zice: нȣ аша въ есте воъ таї таре роата, о спȣркацї послȣжнічї! кѫт а ꙟнфрѫнa гѫndȣл тieȣ, тъецї'тї тъdȣлъріле, ші ꙟтї арdецї кърнȣріле, стрътȣтацї ꙟнкіетȣріле, пентрȣ къ прін тоате тȣнчіле въ воіȣ сȣпȣне пре воі къ сінгȣрі фечорї Евреілор, пентрȣ бȣнътате сѫнт небірȣіцї, ачестеа zікѫnd фок de десȣптȣ'ї ашернȣръ, ші съ dеdеръ ꙟнлатȣрї таї ꙟнтinzѫnd роата тѫнжіndȣ-се de тоате пърціле роата de сѫнџе, ші грътаdа кърбȣнілор de пікътȣріле пȣроілор съ стінцеа, ші прецȣр осіеа роатеї кȣра кърнȣріле, ші тъіатъ прецȣр фііnd ꙟнкегареа оасілор, чел таре ла тінте ші тінерелȣл Авратieȣ н'а сȣспінат чі прекȣт ꙟн фок пріmenindȣ-се, спре нестрікаре ръбdа кȣ вітежіе стрътȣтъріле, асетънацї-въ тie фрацілор zікѫnd, съ нȣ пърсіцї рѫndȣл веакȣлȣї тieȣ, нічї съ въ лепъdацї de а фръціеї теле бърбъціе сфѫнтъ ші благоrodнікъ, ощіре ощіцї, пентрȣ бȣна крediнцъ, прін каре блѫndъ есте чea dреапть ші de тошіе а поастръ сокотінцъ каре с'аȣ фъкȣт неатȣлȣї, чертаці-ва пре чел нечертат тіран, ші ачестеа zікѫnd чел сфѫнт кȣвіос тінерел ꙟші лепъdъ сȣфлетȣл, тірѫndȣ-се тоцї de търіеа сȣфлетȣлȣї лȣї, аdȣчеа пȣртъторії de сȣліце пре чел de вѫрстъ dȣпъ чел dінтѫї ал doілеа, ші пȣind тѫініле челеde фіер кȣ аскȣціте ȣнгї ла лȣкрȣ de тȣнкъ фъкȣт ꙟнкін de павъzъ л'аȣ легат пре ел, кѫт ꙟнтребѫndȣ'л de ва вреа съ тънѫнче порк таї'наінте de а се тȣнчі, чел de бȣнъ рȣdъ гѫnd аȣ аȣzіт тръгѫndȣ'ї кȣ тѫініле de фіер карнеа тоатъ, ші піелеа капȣлȣї dела ȣтере пѫнъ ла барбъ, фіаръле челе ка пардошії аȣ трас, ші ел ачеастъ dȣрере кȣ греȣ ꙟнгъdȣind zічеа: кѫт есте de dȣлче тот кінȣл торції пентрȣ чеа de тошіе а поастръ бȣнъ крediнцъ, нȣ цї съ паре декѫт тоцї таї фъръ de omenie тірапе, таї тȣлт декѫт тіне тȣ акȣт а те тȣнчі, вѫzѫnd къ съ бірȣеще чел тіръпеск ал тъȣ тѫndрȣ гѫnd de ръбdареа чеа пентрȣ бȣнъ крediнца поастръ, пентрȣ къ еȣ кȣ челе пентрȣ бȣнътате dȣлчецї, de dȣрерї тъ ȣшȣреz, іар тȣ ꙟнтрȣ але пъгѫнієї ꙟнфрікошерї те тȣнчещї, іар нȣ веї скъпа преа пѫнгъріте тірапе, de жȣdекъціле Dȣтнеzееші ȣрціі.

КАП І.

Ші ачеста de вечнікъ потеніре тоарте ꙟнгъdȣind, чел ал-треі-леа съ аdȣчеа рȣгѫndȣсъ тȣлт de кътре тȣлцї, пентрȣ ка гȣстѫnd, съ се тѫнтȣеаскъ, ші ел стрігѫnd zice: нȣ щіцї къ ȣн тать пре тіне кȣ чеї торцї т'а сетънат, ші ȣна'шї таікъ т'а пъскȣт. ші пре але лор порȣнчі неат хръпіт нȣ леапъd чеа de бȣнъ рȣdъ а фръціеї рȣdenie, ші еї кȣ атар сȣферind ꙟнdръzніреа бърбатȣлȣї кȣ ȣпеалте пȣітоаре ла ꙟнкіетȣрї тѫініле лȣї ші нічоареле deznoda, ші dінтрȣ ꙟнкіетȣрї зъворѫndȣле ле dежгіна, ші деџітеле, брацїле, ші флȣеріле ші котȣріле ле фрѫнџеа, ші нічї ꙟнтр'ȣн кін нȣтеа

FILOTEI

514 А ЛȢІ ІОСІП,

пре ел съ'л ѧнфрѫneze, ѧтпрецȣр тръгѫndȣ'ї піелеа кȣ тарцініле вѫрфȣріле deцітелор съ белеа, ші ѧndатъ'л adȣчеа ѧтпрецȣрȣл роатеї прецȣр каре dінтрȣ ѧнкіетȣръ ешindȣ'ї тъdȣлъріле ѧї скотеа тъdȣлъріле ѧші веdеа кърпȣріле къzѫnd ѧтпрецȣр, ші асȣпра фікацілор пікътȣрї de сѫнце кȣра, ші врѫnd съ тоаръ zice: noї dар о преа пѫнгъріте тірапе пентрȣ ѧнвъцътȣра ші бȣнътатеа лȣї Dȣmnezeȣ ачестеа пътіmіm, іар тȣ пентрȣ пъгѫнътате, ші пентрȣ спȣрката ȣчіdере, непрічепȣте веї ръбdа тȣнчї, ші ачеста тȣрind кȣ кȣвіінцъ фръцеаскъ, пре ал-патрȣ-леа тръцеа zікѫnd: съ нȣ те небȣнещї ші тȣ кȣ небȣніеа фрацілор тъї, ші ел zice лор: нȣ авецї воі фокȣл аша маї арzътор, кѫт съ тъ ѧнфрікошацї пре mіne пре ферічіта а фрацілор тіеї тоарте, ші чеа вечнікъ а тірапȣлȣї періре ші пре чеа пȣрȣреа поmenітъ ачелор бȣнї кредінчошї віеацъ, нȣ тъ воіȣ лепъdа de чеа de бȣн pod фръціе, гѫndещї тірапе тȣнчіле пентрȣ ка ші прін еле съ те ѧнвецї, къ фрате сѫнт челор de маї наінте тȣнчіцї, ачестеа аȣzind чел de сѫнце тѫнкътор, ші ȣчігътор ші преа пѫнгъріт Антіох, аȣ порȣнчіт лімба лȣї съ'ї тае, ші ел zice: тъкар къ веї лȣа органȣл гласȣлȣї, іар ѧнкъші ші пре чеї че так ѧї аскȣлтъ Dȣmnezeȣ, іатъ ѧннаінте саȣ слобоzіт лімба тъеашіо ка нȣ пентрȣ ачеаста веї тъіа лімба гѫndȣлȣї ноастрȣ. Кȣ dȣлчеацъ пентрȣ Dȣmnezeȣ нърціле трȣпȣлȣї ле чȣнтіm, іар пре тіне кȣрѫnd те ва черта Dȣmnezeȣ пентрȣ къ пре чеа кѫнтътоаре de Dȣmnezeещіле лаȣde лімбъ о таї.

КАП АІ

Лечї dакъ тȣрі ші ачеста кȣ тȣнчї къzнindȣ се, чел ал-чінчі-леа а съріт zікѫnd: нȣ zъбові тірапе спре чеа пентрȣ бȣнътате каzнъ, къ ші еȣ dела сіні'мї ам веніт, ка ші пре mіne оторѫndȣ-тъ, чертаре de маї тȣлте неdрептъцї веї фі dатор, ла чеа череаскъ жȣdекатъ, о ȣрѫтоаре de оаменї, ші ȣрѫтоаре de бȣнътате, че ам фъкȣт ноі de не празї ѧнтр'ачест кіп? къчї кредем ѧн Zіdіторȣл тȣтȣлор, ші dȣпъ алȣї бȣнъ леце тръіm, чі ачестеа de чінсте нȣ de каzне сѫнт вредніче, ка ачесте zікѫnd, dърdашії легѫndȣ'л пре ел, ѧл тръцеа спре павъzъ, de каре легѫndȣ'л пре ел de цепȣнке, ші ачестеа кȣ клеще de фіер ѧтпреȣнѫndȣ-ле, ѧї ѧndȣплекаръ міжлокȣл спре опанъ de роатъ, прежȣр каре кȣ тотȣл пре ѧтпрежȣрȣл роатеї ка ȣн скорпіȣ ѧнфрѫнгѫndȣ-се съ deznoda, ѧнтр'ачеста'шї кіп, ші dȣхȣл стрѫнгѫndȣі-се ші трȣпȣл рȣгѫndȣ-се бȣне zічеа, фъръ de вое о тірапе хъръzъщї ноъ харȣрї, прін маі тарї dȣрерї арътѫnd чеа deспре лецеа ноастръ търіе. ші тȣрind ші ачеста, чел ашаселеа тінерел съ adȣчеа, пре каре ѧнтребѫnd тірапȣл, de ва вреа съ тънѫнче съ се слобоzеаскъ, zice еȣ de вѫрстъ dекѫт фрацїї сѫнт маї тѫнър, іар ла кȣцет de о вѫрстъ пентрȣ къ ла ачестеа'шї ші пъскѫnd, ші хрънindȣ-не ам фост, ші пентрȣ ачестеа'шї ші амȣрі, dаторї сѫн-

FILOTEI

тем асемене, дечї де ці се паре ціе а мѫнчі кѫчї нѫ мънѫнк спѫркат мѫнче-ще, ачестеа ел zікѫндѫ-ле адѫчеа пре ел ла роатъ, де каре ѧнтінzѫндѫ-се афаръ din мъдѫларе, ші дежгінѫндѫ-се съ арdеа де десѫпт, ші кѫ фрігърї а-скѫціте арzѫндѫ-ле ла спате ле адѫчеа, ші коастеле пътрѫнzѫндѫ-ле, ші фікаціі арdеа, ші ел къzнindѫ-се чел де сфѫнтъ ші кѫвіоасъ остенеалъ zічеа, спре каре пентрѫ бѫна кредінцъ спре депрindере де дѫрерї атѫца фраці кіемаці фіind нѫ неам бірѫіт, пентрѫ къ не бірѫітъ есте о тіране че бѫнъ кредінчоасъ щіінцъ кѫ бѫнъ бѫнътате ѧн армат фіind воіѫ мѫрі, ші еѫ кѫ фраціі міеї маре връж-маш ал міеѫ бірѫind ѧнноітоаре де мѫнчї, ші връжмашї челор че адевърат біне кред, шасе тінереї ам сѫрпат тіръніеа та, пентрѫ къ а нѫ пѫтеа тѫ съ пременещї гѫндѫл пострѫ, нічї а не сілі кътре мѫнкареа спѫркъчѫніі, аѫ нѫ'ці есте ціе сѫрпаре? фокѫл тъѫ рече есте ла ноі, ші фъръ де дѫрере павъzеле, къ нѫ аї тіранѫлѫї чі аї Dѫмnezeещіі леці стаѫ ѧннаінтеа ноастръ пѫртъторї де сѫліце пентрѫ ачеіа небірѫіт авем гѫндѫл.

КАП ВІ

Дакъ ші ачеста кѫ ферічіре мѫрі, пѫindѫ-се ѧнтрѫ о кълдіре, чел ал шаптелеа вені декѫт тоці маї тѫнър, спре каре мілостівindѫ-се тіранѫл, мъкар кърѫї де кътре тоці фраціі пре сіне кінѫindѫ-се адес тіранѫл, ші въzѫнd легътѫріле прежѫр копіл фіind маі апроапе де ел л'аѫ кіемат, ші ал мѫнгъіа съ іспітеа zікѫнd: съвѫршітѫл небѫніеї фра-цілор тъї ѧл веzї, къ пентрѫ неаскѫлтареа стръмѫтѫндѫ-се аѫ мѫріт, ші тѫ де нѫ веї аскѫлта съраче мѫнчindѫ-те ші тѫ веї мѫрі маї наінте де времі'ці, іар аскѫлтѫнd пріетін веї фі ші лѫкрѫріле ѧмпъръціеї веї повъцѫі, ші ачестеа мѫнгъindѫ'л, пре маїка копілѫлѫї аѫ кіемат ка де сіне фъкѫндѫі-се мілъ де атѫцеа фечорї фіind ліпсітъ, съ се порнеаскъ кътре мѫнтѫіре, кѫ бѫнъ аскѫл-таре фъкѫнd пре чел ръмас, ші маїкъса кѫ чел Овреeск глас, ѧнdемнѫндѫ'л пре ел дѫпъ кѫм вом гръі dezлегаці-мъ zісъ касъ zік ѧмпъратѫлѫї ші ѧмпреѫ-нъ кѫ ел ла тоці пріетініі, ші бѫкѫрѫндѫ-се фоарте спре фъгъдѫінца копілѫлѫї де сѫрг ѧл dezлегаръ, ші алергѫнd ла ѫна де апроапе din тігъї некѫрате zі-се ші декѫт тоці ръіі преа пъгѫне тіране, нѫ те рѫшінаші дела Dѫмnezeѫ лѫѫнd бѫнътъціле ші ѧмпъръціеа, ші слѫціле лѫї але оморѫ, ші пре чеї де бѫнъ кредінцъ ѧнвъцъторї съ'ї стръмѫці? пентрѫ каре ащеаптъте чертареа маї кѫ адесе, ші вечнікѫл фок, ші мѫнчї кареле ѧн тот веакѫл нѫ те вор пъръсі, нѫ те рѫшінаші ом фіind чел че ещї асеменеа ка о фіеаръ пре чеї де о потрівъ пъ-тімітори, ші тот din ніще стіхіі фіind фъкѫці се ле таї лімбіле, ші ѧнтр'ачест кіп мѫнчindѫї съ'ї къzнещї? алціі дар вітежаще мѫрind аѫ пліпіт чеа къ-тре Dѫмnezeѫ бѫнъ кредінцъ, іар тѫ ръѫ веї плѫнце, пре чеї аї бѫнътъціі

FILOTEI

516 А ЛȢЇ ІОСІП,

остепіторї, фъръ de вінъ оторѫndȣ'ї, пентрȣ ачеіа ші еȣ̆ а тȣрі врѫnd, пȣ фȣг de кътре а фраціlор тіеї вітежіе, ші ачестеа zікѫnd сінгȣр аȣ̆ съріт асȣпра тігъілор, ші аша'шї dede сȣфлетȣл.

КАП ГІ.

ezї dар къ челе пѫпъ ла тоарте dȣрерї аȣ̆ кълкат чеї шапте фраці ѫтпреȣпъ с'аȣ̆ търтȣрісіт de кътре тоате пърціле, къ сінгȣр ціітор патітілор есте чел бȣп кредінчос гѫnd, къ ѫп че кіп de с'ар фісȣпȣс патітілор ар фі тѫпкат спȣркат, zічереат ачещіа dар пре сіне съ се фіе бірȣіт чі акȣт пȣ аша, чі кȣ гѫndȣл чел че съ лаȣдъ ла Dȣmnezeȣ̆, аȣ̆ бȣрȣіт патітіле, ші пȣ есте а небъга de сеатъ domnіеа кȣцетȣлȣї пентрȣ къ аȣ̆ бірȣіт ші патіта ші dȣреріле. кȣт dар пȣ есте ла ачещіа кȣвѫнтареа чеа бȣпъ de патітї бірȣітоаре а търтȣрісі, карії прін але фокȣлȣї dȣрерї, пȣ с'аȣ̆ ѫнторс? пентрȣ къ ѫп че кіп сѫнт пȣсе, ѫппаінтес тȣрпȣріле літапȣрілор, ѫпфрікошъріле валȣрілор ѫпфрѫнгѫndȣ-ле, кȣ ліпіще da вadȣл челор че ȣтблъ аша чеа кȣ шапте тȣрпȣрї а тіперілор бȣпъ кȣвѫнтаре каре а ѫптъріт вadȣл бȣпеї кредінце аȣ̆ бірȣіт пе опріреа патітілор, пентрȣ къ ѫптінzѫnd данцȣл бȣпеї кредінце, ѫndemnaръ-се ȣпȣл пре алтȣл zікѫnd фръцеще съ тȣрім фраціlор, пентрȣ леџеа съ пе асетънът челор треї тіперї dела Сіріеа. карії пре чел ѫптокмаї кȣ фокȣл кȣптор аȣ̆ кълкат, съ пȣ фіт бърбаці фрікошї кътре а бȣпеї кредінце арътаре, ші ȣпȣл аїбї пъdежde фрате zічеа, іар алтȣл кȣ благородніе рабdъ, іар алтȣл помепіnd zічеа: adȣчеці-въ аміnте de ȣnde сѫнтеці саȣ̆ кȣ тѫпа кърȣї пъріnте а съ жȣнгіеа, пентрȣ бȣпа кредінцъ аȣ̆ ѫпгъdȣіт Ісаак, ші фіе-каре ȣпȣл алтȣіа тоці ѫтпреȣпъ къȣтѫnd лȣміноші ші фоарте ѫndръzнеці лорȣ'шї zічеа: лȣї Dȣmnezeȣ̆ съ пе фъгъdȣім din тоатъ іпіта, челȣї че аȣ̆ dат сȣфлетеле ші съ пе пȣртът прежȣр паzа леціі трȣпȣріле, съ пȣ пе темет de чела че съ паре къ отоаръ трȣпȣл, пентрȣ къ таре есте прітеждіа сȣфлетȣлȣї ѫп тȣпка чеа вечнікъ zікѫnd, челор че калкъ порȣпка лȣї Dȣmnezeȣ̆, съ пе ѫп армат dар кȣ Dȣmnzeаска бірȣінцъ Dȣmnzeскȣлȣї гѫnd, пентрȣ къ аша тȣрind поі, Авраам, Ісаак ші Іаков, пе вор арътa, ші тоці пъріnціі пе вор лъȣdа, ші фіеще кърȣіа din фраціі чеї че съ тръџеа dіnтрȣ еі zічеа чеї ръташї, съ пȣ пе рȣшіnezї пре поі фрате, нічї съ атъџещї пре чеї че аȣ̆ тȣріт маїnаінте de поі фраці, пȣ фіці пекȣпоскъторї de але фръціеї dрагосте каріле чеа Dȣmnezeeаскъ ші пре ѫпълцатъ сокотеалъ прін пъріnціі челор че с'аȣ̆ фъкȣт леаȣ̆ ѫтпърціт, ші прін пѫнтечеле маїчеї ръсъdind ѫптрȣ каре фраціlор времеа потрівъ лъкȣіndȣо ші ѫптрȣ ȣпашї време zіdіndȣ-пе, ші dела ȣп сѫнце крескъndȣ-пе, ші прін ȣп сȣфлет съвѫршіndȣ-пе, ші прін тіжлокȣл ȣпії времї пъскѫndȣ пе, ші тот dіnтрȣ ȣпеле, іzвоаръ бѫnd лапте dіnтрȣ карії ѫтпреȣпъ съ хръпеск, dіn бръціщаре іȣбітоаре de фраці сȣфлете ші креск маї таре, пентрȣ соціеа та те хръпіїȣ̆, ші пентрȣ чеа de тоате zілеле обічеіȣрї, ші чеаї-л-алте ѫпвъцътȣрї, ші аша dар фіind ѫтпреȣпъ патітілор іȣбіреа фръціеї, чеї шапте

FILOTEI

фраці маї вѫртос а пътіmі ѧmпреѹнъ фѹръ ѧнтрѹ еїшї, пентрѹ къ о леце фіind ѧнвъцаці, ші тот ѹнеле бѹнътъці ѧнвъцѫnd, ші кѹ чеа dреаптъ віеацъ ѧmпреѹнъ хрънindѹ-се, маї вѫртос пре еї съ іѹбіеа, пентрѹ къ чеа асеmене ръвніре, а бѹнеї бѹнътъці, аdъоцеа лор чеа dінтрѹ еї ѹніре, пентрѹ къ кѹ бѹнъ креdінцъ маї dорітъ' лор ѧшї фъчеа іѹбіреа фръціеї, чі ѧнсъ ші пентрѹ фіре, ші пентрѹ обічеїѹ, ші але бѹнътъцілор пъравѹрї, челе але фръціеї лор іѹбірї, ѧmпреѹнъ аdъогѫnd фѹръ плъкѹцї фраціі, пентрѹ бѹна креdінцъ, чеї ръmашї пре чеї че съ къzнеск въzѫnd пѫнъ ла моарте mѹнчіndѹ се.

К А П ДІ.

Ѧнкъ ші ла каzнъ ѧndеmнѫnd, кѫт нѹ нѹmаї а нѹ бъгъ сеаmъ dѹреріле, чі ѧнкъ ші патіmіле іѹбірії dе фръціе а бірѹі, ох dекѫт але ѧmпъраціlор гѫndѹрї маї ѧmпърътещї, ші dекѫт чеї волнічї маї волнічї, nіmенї dінтрѹ чеї шапте тінерї с'аѹ спъїmѫнтат, нічї кътре моарте с'аѹ леневіт, чі тоцї ка спре а не морціі кале алергѫnd, спре чеа прін mѹнчї моарте сѫргѹіа, ші прекѹm mѫїніле ѧmпреѹнъ, ші пічоареле ѧmпреѹнъ кѹ але сѹфлетѹлѹї повъцѹітѹрї съ порнеск, аша сфінціі тінереіі ачеіа, ка dінтр'ѹн сѹфлет, dе чеа фъръ dе моарте бѹнъ креdінцъ порнindѹ-се, спре чеа пентрѹ еа моарте съ токmіръ, о преа сфѫнтъ съптъmѫнъ ачелор токmіцї ѧmпреѹнъ фраці, пентрѹ къ ѧнче кіп шапте zіле сѫнт але фачеріі лѹmіі, прежѹр бѹна креdінцъ, аша прежѹр съптъmѫнъ жѹкѫnd тінеріі, ѧнкѹнжора фріка mѹнчілор сѹрпѫnd, акѹm ноі аѹzind кінѹіреа тінерілор не ѧнгроzіm. іар ачеіа нѹ нѹmаї въzѫnd чі нічї аѹzind кѹвѫптѹл ѧнфрікошъріі чел dін dатъ, чі ѧнкъ ші пътіmind ръбdа, ші ачеаста прін але фокѹлѹї dѹрерї, dінтрѹ кареле че алтъ ар фі маї кѹ dѹрере? пентрѹ къ аскѹцітъ ші кѹ кѹтреmѹр фіind пѹтереа фокѹлѹї, dе сѫрг а топіт трѹпѹріле, ші нѹ сокотіцї лѹкрѹ mінѹнат dе аѹ бірѹіт гѫndѹл бърбаціlор ачелора ѧнтрѹ mѹнчї, ѹndе ші а mѹеріі mінте dе маї mѹлте кінѹрї, аѹ не прецетат dѹреріле, пентрѹ къ маїка челор шапте тінереї ачелора аѹ сѹферіт стръmѹтътѹріле фіеще кърѹіа dін фіі, ші съ веdеа кѹm dе mѹлцї фіі есте. а іѹбіреї dе фіі dрагосте, тръгѫnd тоате кътре а фіілор ѧmпреѹнъ пътіmіре, ѹndе ші челе некѹвѫнтътоаре віте спре челе че съ наск dінтр'ѫнселе, асеmенеа ѧmпреѹнъ пътіmіре, ші dрагосте аѹ ка ші оаmеніі, ші че требѹе а аръта ла фіі патіmа чеіа че есте прін челе некѹвѫнтътоаре віте? ѹndе ші албінелс пентрѹ нащереа черіі съ апъръ, dе чеї че съ апропіе, ші ка кѹ болd dе фіер ловеск пре чеї че съ апропіе ла кѹїбѹл лор ші съ апъръ пѫнъ ла моарте.

К А П ЄІ

Іар пре mѹmа челор тінерї, каре ера кѹ Авраам ла ѹн сѹфлет, нѹ о аѹ mѹтат чеа dін преѹнъ патіmъ, нѹ фіілор mѹmа чеа маї кѹ dор dоъ лѹкрѹрї фіind ѧннаінте, бѹна креdінцъ, ші ачелор шапте фіі mѫнтѹіре, чеа dѹпъ вреme dѹпъ а тіранѹлѹї фъгъdѹінцъ, бѹна креdінцъ маї mѹлт аѹ ѧndръціт чеіа че mѫнтѹеще ла вечнікъ віеацъ dѹпъ Dѹmnezeѹ, о ѧнче кіп аш гръі dѹпъ ѧнкінѹіре, челе іѹбітоаре dе фіі але пърінці-

FILOTEI

лор патімї, а сȣфлетȣлȣї ші а кіпȣлȣї асемънаре, ла ȣп копіл minȣпат кіп мік de копіл печетлȣindȣ-се? маї вѫртос къ маїчеле фіind маї пътімаше dекѫт таціі, ла пащере сѫпт маї ѫмпреȣнъ пътімітоаре, пентрȣ къ кȣ кѫт сѫпт маї слабе de іnімъ, ші маї іȣбітоаре ла пащере сѫпт маїчеле, кȣ атѫта маї вѫртос сѫпт іȣбітоаре de фіі ші dекѫт тоате маїчеле фъкȣтȣ-с'а а ачестора шапте мȣмъ маї іȣбітоаре de фіі, каре кȣ шапте пащерї, чеа кътре еї ръсъdind іȣбіре кȣ dрагосте, ші пентрȣ мȣлтеле dȣрерї але фіеще кърȣіа dінтр'ѫпшіі, чеа ѫпвъцатъ мȣмъ авѫnd чеа dінпреȣнъ пътіміре кътре еї, пентрȣ фріка чеа Dȣmnezeіаскъ п'а бъгат сеамъ de афіілор dешартъ мѫнтȣіре, ші ѫпкъ ші пентрȣ чеа бȣнъ бȣнътате а фіілор чеа кътре леџеа лор бȣнъ патімъ, маї маре авеа dрагосте ла dѫпшіі, пентрȣ къ dірепцї ера ші ѫнтреџї ла minте, ші тарї de сȣфлете іȣбіторї de фраџї, іȣбіторї de маїкъ, аша, кѫт ші пѫпъ ла моарте челе але леџіі пъzind аскȣлта пре еа, чі ѫпсъ мъкар къ атѫтеа фіind челе de іȣбіреа фіілор спре чеа dінпреȣнъ пътіміре, тръгѫnd еї пре мȣмъса асȣпра нічї ȣпȣіа dінтрȣ еї, челе de тоате фелȣріле каzне аȣ̆ пȣтȣт съ мȣте гѫndȣл еї, чі кѫте ȣп фіȣ̆, ші а ѫмпреȣна пре тоцї мȣма ѫї ѫndемна ла чеа пентрȣ бȣнъ кредінцъ моарте. О фіре сфѫнтъ! ші іȣбіре de пърінцї ші ѫнцелеџере іȣбітоаре, кȣ dрагосте, ші храпъ ші але маїчелор не ѫпфрѫнте патімї кѫте ȣпȣл стръмȣтѫndȣ-се ші арzѫndȣ-се възѫnd мȣма пȣ съ скімба, пентрȣ бȣна кредінцъ, трȣпȣріле фіілор ведеа преџȣр фок, топіndȣ-се, ші але мѫїнілор ші але пічоарелор деџете пре пъмѫнт adіind, ші челе але капетілор пѫпъ ла бърбї кърпȣрї ка ніще образе ѫпnaінте zъкѫnd, о маї амар акȣм маїка dȣрерї іспітіndȣ се пентрȣ dȣреріле челе че ера асȣпра лор, о сінгȣръ мȣере бȣна кредінцъ ѫнтреагъ пъскѫndȣо пȣ те-а мȣтат чел dінтѫї пъскȣт dѫndȣ'шї сȣфлареа, нічї ал doї-леа каре ера ѫп мȣнчї п'а възȣт ла тіне жале, нічї алтреї-леа dѫndȣ'шї сȣфлетȣл, нічї окіі фіеще кърȣіа възѫnd, ка жȣнчіі асȣпра мȣнчілор къȣтѫnd каzна лор, ші пъріле ѫпсемнѫnd ѫпnaінте, моартеа лор п'аї плѫнс възѫnd трȣпȣріле фіілор арzѫndȣ-се ші престе мѫїнї мѫїнї тъіndȣ-се, ші престе капете капете тъіndȣ-се dела грȣмаzї, ші престе морцї морцї къzѫnd, ші мовілъ възѫnd dанцȣл фіілор прін мȣнчї п'аї лъкръмат, пȣ сѫпт аша але сірінілор віерсȣрї, нічї гласȣріле de лебъdъ траг кътре іȣбіреа аȣzȣлȣї пре чеіа че аȣd гласȣріле de фіі кȣ каzне пре маїкъ стрігѫnd пентрȣ къ ѫпче кіп ла сфътȣіре ѫнтрȣ ал еї сȣфлет възѫnd гроаzніче сфетнічї фіреа, ші пащереа, ші іȣбіреа фіілор, ші а фіілор стръмȣтътȣрї, doї сорцї ціind мȣма de моарте ші de мѫнтȣіре, пентрȣ фіі, п'а кȣпоскȣт пре чеіа че мѫнтȣіа шапте фіі спре мѫнтȣіре de пȣцінъ време de чеа de Dȣmnezeȣ̆ крезътоаре алȣї Авраам търіе, фата ш'а adȣс аminте. О маїка неамȣлȣї іzбѫndітоаре de леџе, ші скȣтітоаре бȣнеї кредінце ші прін остенеала фікаціілор, пȣртътоаре de бірȣінцъ, о чеа каре ещї dекѫт бърбаціі спре търіе маї бърбатъ ші dекѫт бърбаціі кътре ръбdаре маї вітеаzъ, пентрȣ къ ѫпче кіп ківотȣл лȣї Noe ѫнтрȣ чел dін мȣлціmеа лȣміі потоп пȣртѫnd лȣмеа, таре ръбdа валȣріле, аша ші тȣ пъzітоаре леціі de тоате пърціле ѫнтрȣ челе але патімілор ръвърсѫndȣте кȣ потоп ші кȣ таре вѫнтȣрї кȣ але кȣелор мȣнчї кȣпрінzѫndȣте вітежаще аї ръбdат чеа пентрȣ бȣнъ кредінцъ фȣртȣнъ.

FILOTEI

ФЛАВІЕ. 519

КАП ȘI.

ezĭ dap ші mȣере бътржнъ ші de шапте копіĭ mȣmъ а ръбdат въzжnd челе пжпъ ла mȣnчĭ але фіілор мъртȣрісіт есте сіnгȣр ціітор патіmілор чел бȣn кредіnчос гжnd, аръtат-am dap, къ nȣ nȣmaĭ бърбацĭ патіmіле аȣ̆ бірȣіт чі ші mȣере челе преа mapĭ mȣnчĭ а трекȣт кȣ гжndȣл, ші nȣ аша съlбатічĭ ера леіĭ чеĭ прежȣр Daniiл, nічĭ чеіа че спре Місаіл арdеа кȣпторȣл, кȣ преа въпъіосȣл фок, прекȣm а іȣбіріĭ de фіі фіре арdеа пре еа въzжnd пре еĭ аша ꙟnmȣлте фелȣрĭ къzniндȣ-се чеĭ шапте фіĭ, чі кȣ гжndȣл бȣnіĭ кредіnце аȣ̆ потоліт атжтеа, ші ка ачестеа патіmĭ mȣma, пентрȣ къ ачеаста есте а сокоті, къ de ар фі фост mȣере фрікоасъ ла сȣфлет mъкар къ mȣmъ ера лор, ар фі плжnс пентрȣ еĭ, ші поате фі ачестеа ар фі zіс аша: о тікълоаса еȣ̆, ші de mȣлте орĭ de треĭ орĭ тікълоасъ каре шапте копіĭ nъскжnd аnіче ȣnȣіа maĭкъ m'am фъкȣт, о deшарте шапте пȣртърĭ de nащерĭ, ші nефолосіторĭ, шапте кжте de zече лȣnĭ ші аплекътȣрĭ фъръ ред ꙟndeшърт, о фіілор асȣпра воастръ mȣлте dȣрерĭ am ръбdат, ші maĭ греле грі-жĭ de храnъ. О фіілор mіеĭ чеĭ nе ꙟnсȣрацĭ ші чеĭ ꙟnсȣрацĭ фъръ de фолос, nȣ воіȣ̆ вedеа dіnтрȣ воĭ фіі, nічĭ moашъ кіеmжndȣmъ mъ воіȣ̆ ферічі. О чеа de mȣлцĭ фечорĭ ші бȣnĭ фечорĭ, еȣ̆ mȣере въdȣвъ, ші сіnгȣръ mȣлт желȣітъ, nічĭ de воіȣ̆ mȣрі съ mъ ꙟnгроапе афаръ dіn фіі чіnева, чі кȣ ачеаста плжnцере пре nіmenĭ nȣ плжnцеа чеа сфжnтъ ші бȣnъ кредіnчоасъ maĭкъ, nічĭ касъ nȣ moаръ ꙟnтȣрnа пре вре ȣnȣл dіnтрȣ еĭ, nічĭ ка кжnd n'ар фі mȣріт с'аȣ̆ mжхnіт, чі ка de diamant авжnd гжndȣл, ші спре nemoарте de іzновъ zіdіnd nȣmърȣл фіілор maĭ вжртос пентрȣ бȣnъ кредіnца спре moарте пре еĭ ꙟĭ ꙟndemna рȣгжndȣсе, о maĭкъ пентрȣ бȣnа кредіnцъ алȣĭ Dȣmnezeȣ̆, ощеанкъ бътржnъ ші прін ръбdаре mȣереаскъ, ші пре тіран аĭ бірȣіт, ші кȣ фаптеле ші кȣ кȣвінтеле maĭ таре теаĭ афлат dекжт ȣn бърбат пентрȣ кънчĭ къ теаĭ прінс кȣ копі'ĭцĭ ші стаĭ въzжnd пре Елеаzар mȣnчіndȣ-се, ші zіleаĭ копіілор кȣ чеа Овреeаскъ лімбъ, о копіĭ вітежеаскъ есте остенеала, спре каре кеmжndȣвъ пентрȣ мъртȣрісіреа лімбіĭ, остеніцівъ кȣ осжрdіе пентрȣ чеа пърінтеаскъ леце, пентрȣ къ гроzав есте чел бътржn ачеста а ръбdа челе пентрȣ бȣnъ кредіnцъ dȣрерĭ, ші воĭ тіnереĭ фііnd съ въ ꙟnгроzіцĭ de mȣnчĭ? adȣчецівъ аmінте къ пентрȣ Dȣmnezeȣ̆ кȣ лȣmеа в'ацĭ ꙟmпреȣnат, ші віеаца ацĭ гȣстат, пентрȣ ачеіа dаторĭ сжnтецĭ тоатъ dȣререа съ сȣферіцĭ пентрȣ Dȣmnezeȣ̆, пентрȣ кареле ші пърінтеле nострȣ Авраам сжргȣеа пре пърінтеле лімбілор пре фіiȣл сȣ̆ Ісаак съ'л жȣnгіе ші mжnа чеа пърінтеаскъ въzжndȣо пȣртътоаре de сабіе adȣкжndȣо асȣпра лȣĭ nȣ с'а спъіmжnтат, ші Daniiл чел dрепт ла леĭ с'а бъгат, ші Ananіеа Azapіеа, ші Місаіл, ла кȣпторȣл фо-

Filotei

кȣлȣї саȣ̆ ꙟтпръщіеат, ші аȣ̆ ръбdат пентрȣ Dȣmnezeȣ̆, ші воі dар ачеіа'щі
крединцъ кътре Dȣmnezeȣ̆ авѫнd нȣ въ скѫрбіці пентрȣ къ не сокотіт лȣкрȣ
есте, щiind бȣнъ крединцъ съ нȣ въ ꙟтпротівіці дȣрерілор, прін ачесте кȣвін-
те чеа de шапте фіі маікъ, кѫте ȣнȣл пре фіеще кареле dін фіі рȣга съ
моаръ, ꙟнкъ ші ачестеа щiind къ чеі че мор пентрȣ Dȣmnezeȣ̆ тръеск лȣі Dȣm-
nezeȣ̆, ка ші Авраам, Ісак ші Іаков ші тоці Патріаршії.

КАП 31.

Ші zічеа ші ȣнії dін пȣртъторії de сȣліце, кȣм кѫнd ера съ се прінъ
ші еа кътре моарте, пентрȣ касъ нȣ съ атінгъ чінева de трȣпȣл еі
сінгȣръ с'аȣ̆ арȣнкат асȣпра фокȣлȣі, о маікъ каре ꙟтпреȣнъ кȣ шапте
фіі аі сȣрпат сіла тіранȣлȣі, ші аі істеніт челе реле сокотеле але
лȣі, ші аі арътат вітежіеа крединцеі, тȣ ка ȣн акоперемѫнт престе стѫлпії фіі-
лор, вітежаще фііnd ꙟнтъріть, неклътітъ аі сȣферіт кȣтремȣрȣл чел dȣпре мȣн-
чі, ꙟndръzнеще dар о маікъ, кȣ сȣфлет сфѫнт нъdежde ꙟнгъdȣінції авѫнd аde-
верітъ кътре Dȣmnezeȣ̆, нȣ аша есте лȣна ла чер кȣ стелеле, чінстітъ пре-
кȣм тȣ, стелеле чеі шапте копії лȣмінѫndȣ'ї кътре бȣнъ крединцъ чінстітъ еші ла
Dȣmnezeȣ̆, ші еші ꙟнтърітъ ла чер ꙟтпреȣнъ кȣ еі, пентрȣ къ ера нащереа копії-
лор таї dела Авраам пъріntеле, ера de ар фі прілеж нoъ ка асȣпра ȣнії та-
бле а zȣгръві а бȣнії крединце Історіе, нȣ с'ар ꙟнгрozі чеіа че ар веdеа маікъ
de шапте фіі, пентрȣ бȣна крединцъ мȣлте фелȣрі de мȣнчі фъкѫndȣсъ пѫнъ
ла моарте ꙟнгъdȣinд пентрȣ къ ші вреdінк ера пре ачела'ші мормѫнт, а скріе
ші ачестеа, челор dінтрȣ лімбъ спре поменіре zікѫndȣсъ аічеа чел сфѫнт бъ-
трѫн, ші шапте копії с'аȣ̆ ꙟнгропат прін а тіранȣлȣі сілъ врѫnd съ сȣрпе по-
літіеа оврейлор карії аȣ̆ ші izбѫndіт неамȣл спре Dȣmnezeȣ̆ къȣтѫnd, ші пѫнъ
ла моарте мȣнчіле ꙟнгъdȣіndȣле, пентрȣ къ аdевъратъ остенеала Dȣmnezeea-
скъ есте каре прін еі с'аȣ̆ фъкȣт, пентрȣ къ бірȣеа атȣнчеа бȣнътатеа прін гъ-
dȣінцъ, іспітіnd бірȣінца кȣ не стрікаре ꙟнтрȣ віеаць de мȣлці ані, ші Елеа-
zар ꙟнnаінте се остенеа ші маікъ челор шапте фіі ꙟтпреȣнъ бірȣеа, фраці ї
съ остенеа, тіранȣл ꙟтпротівъ съ невоеа, іар лȣмеа ші а оаменілор віеа-
цъ прівіеа, ші крединца Dȣmnezeeaскъ бірȣеа, пре аі съї бірȣіторі кȣнȣнѫн-
dȣі, карії нȣ с'аȣ̆ мірат de чеї аі Dȣmnezeeщii нȣнері de леце бірȣіторії? карії
нȣ с'аȣ̆ ꙟнгрozіт? ачестеа dар тіранȣл ші тот сфатȣл с'аȣ̆ мінȣнат de алор
ꙟнгъdȣінце пентрȣ къ ші zіче Моісі, ші тоці сфінції сȣнт мѫініле тале, ші
ачещіа dар сфінцінdȣсе пентрȣ Dȣmnezeȣ̆ с'аȣ̆ чінстіт, ші прін сѫнцеле ачелор
бȣні крединчоші, ші ачеі кȣръцітоаре моарте алор чеа Dȣmnezeeаскъ про-
ніе пре Ісраіл маі'наінте кінȣіndȣсъ л'аȣ̆ мѫнтȣіт, пентрȣ къ кътре вітежіеа бȣнъ-
тъції лор, ші чеа спре мȣнчіле лор ꙟнгъdȣінцъ, тіранȣл Антіох къȣтѫnd стрі-
гъ ла осташії лȣі, пілdъ ачеіа ръбdаре ціnеціvъ вітежї, ші бърбацілор спре

FILOTEI

ръzбоіў педестрѹ, ші спре ѧнкѹнцѹраре de четате, ші жефѹind аў бірѹіт пре тоцї връжмашії. О чеї din съмѫнца лѹї Авраам стръпепоцї фії Ісраілтенї, аскѹлтацї лецеа ачеаста, ші ѧн тот кіпѹл біне кредіцї кѹноскѫnd къ ал патімілор стъпѫнітор есте чел бѹн кредінчос гѫnd.

К А П Н І.

Ші nѹ nѹmaї челор din лъѹнтрѹ, ші челор dinaфаръ dѹрерї, пентрѹ каре пентрѹ бѹнъ кредінцъ dѫndѹ'шї трѹпѹріле dѹрерілор, ачеіа nѹ nѹmaї de кътре оаменї съ лъѹdаръ, чі ші de Dѹmnezeeаска парте съ ѧмвреdнічіръ, ші ка съ аїбъ паче лімба, ші бѹна лецѹіре, чеа de мошіе ѧnnoind, аў ѧнкѹнцѹрат пре връжмашї, ші тіранѹл Антіох, ші пре пъмѫнт с'а чертат, ші mѹрind съ къzneще, пентрѹ къ dакъ nimікъ ѧнтрѹ nimікъ nѹ пѹтѹ съ ѧndemne пре Ірѹсалімнітеанї а пъгѫні, ші din челе de мошіе обічеае аї скоате, атѹнчеа рідікѫndѹсе dела Іерѹсалім, аў ощіт асѹпра Персілор, ші zічеа маіка челор шапте копії чеа dреаптъ, ші ачестеа кътре фії къ m'am пъскѹт фечоаръ кѹратъ, нічї am кълкат пъріntеаска касъ, ші пъzіеam чеа zidітъ коастъ nѹ m'аў стрікат пре mine стрікътор din пѹстіў с'аў стрікъторї ла кѫмпў, нічї міаў вътъмат челе кѹрате але фечоріеї, вътъмъторѹл чел амъцітор шарпеле, чі am ащептат времеа вѫрстеї кѹ бърбат, ші ачещіа de вѫрстъ фіind, аў mѹріт татъл ферічіт dар, пентрѹ къ чел ал бѹнілор фечорї траіў тръind времеа чеа афър de фечорї n'а ажѹнс а съ кінѹї, кареле ѧнвъца пре ноі, ѧнкъ фіind ѧмпреѹнъ кѹ ноі лецеа. ші пророчії пре Авел чел че с'а оморѫт de Kain, чітеа ноъ, ші пре Ісаак чел че съ dа жертвъ, пре Іосіф чел din темніцъ, ші zічеа ноъ пре чел ръвнітор Фінеес, ші ѧнвъца пре ноі пре чеї din фок, ші Ананіа ші Azaріа, ші Місаіл, слъвеа ші пре чел din гроапа леілор Daniіл, пре кареле ферічеа, ші помenеа ноъ скріптѹра Ісаіеї, zікѫnd мъкар прін фок de веї трече въпаіа nѹ те ва арde, пре чел de кѫнтърї скріітор Dавід не кѫнта ноъ zікѫnd, mѹлте сѫнт пеказѹріле dрепцілор, пре Соломон пілdѹіа ноъ zікѫnd, лемнѹл віецїї ла тоцї чеї че фак воіа лѹї, пре Ezекіїл adеверіеа zікѫnd: аў тръівор оаселе челе ѹскате ачеста? іар кѫнтареа каре аў ѧнвъцат Моїсі n'а ѹітат ѧнвъцѫnd, ші zікѫnd: еў воіў ѹчіde, ші атръі воіў фаче, ачеаста есте віеаца воастръ, ші ѧndелѹнгареа zілелор, о амаръ чеа de атѹнчеа zі, ші nѹ амаръ кѫnd чел амар тіран ал Елінілор, фок ацѫцѫnd, ла кълdърї кѹмпліте ші кѹ ѹnde мѫнії, adѹкѫnd престе навъzъ, ші тоате казніле лѹї престе чеї шапте копії аї Авраміенчії, ші de лѹмініле окілор 'ї аў орбіт, ші лімбіле леаў тъеат, ші кѹ mѹнчї de mѹлте фелѹрї 'ї аў оморѫт, пентрѹ кареле чеа Dѹmnezeeаскъ чертаре, чертатаў ші ва черта, пре ачел пъгѫн, іар Авраміенї копії кѹ чеа пѹртътоаре de бірѹінцъ маїкъ ла чінѹл пъріnцілор ѧмпреѹнъ петрек, сѹфлете кѹрате фъръ de моарте лѹѫnd dела Dѹmnezeў ла каре есте мъріреа ѧнвечї Amin.

FOTOCOPII

FRANKFURT

ΙΩΣΙΠΠΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ ΒΙ-βλίον, ἢ περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.

ΚΕΦΑΛ. α'. 1.

Φιλοσοφώτατον λόγον ἐπιδείκνυ-
σθαι μέλλων, εἰ αὐτοδέσποτός ἐστι
τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός,
συμβουλεύσαιμ' ἂν ὑμῖν ὀρ-
θῶς, ὅπως προσέχητε προθύ-
μως τῇ φιλοσοφίᾳ. καὶ γὰρ ἀναγ-
καῖος εἰς ἐπιστήμην παντὶ ὁ λόγος, καὶ ἄλλως τῆς μεγί-
στης ἀρετῆς, λέγω δὴ φρονήσεως, περιέχει ἔπαινον.[3] εἰ
ἄρα τῶν σωφροσύνης κωλυτικῶν παθῶν ὁ λογισμὸς
φαίνεται ἐπικρατεῖν, γαστριμαργίας τε καὶ ἐπιθυμίας·
4 ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς δικαιοσύνης ἐμποδιστικῶν παθῶν κυ-
ριεύειν ἀναφαίνεται, οἷον κακοηθείας, καὶ τῶν τῆς ἀνδρείας
ἐμποδιστικῶν παθῶν, θυμοῦ τε καὶ φόβου καὶ πόνου. πῶς οὖν,
ἴσως εἴποι ἄν τις, εἰ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ, λήθης,
καὶ ἀγνοίας οὐ δεσπόζει; γελοῖον ἐπιχειροῦντες λέγειν. οὐ γὰρ
τῶν [1] αὐτοῦ παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ, ἀλλὰ τῶν τῆς δικαιο-
σύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης ἐναντίων· καὶ τούτων
οὐχ ὥστε αὐτὰ καταλῦσαι, ἀλλ' ὥστε αὐτοῖς μὴ εἶξαι.
πολλαχόθεν μὲν οὖν καὶ ἀλλαχόθεν ἔχοιμ' ἂν ὑμῖν ἐπι-
δεῖξαι, ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ λογισμός· πο-
λὺ δὲ πλέον τοῦτο ἀποδεῖξαι ἀπὸ τῆς ἀνδραγαθίας τῶν
ὑπὲρ ἀρετῆς ἀποθανόντων, Ἐλεαζάρου τε, καὶ τῶν ἑπτὰ
ἀδελφῶν, καὶ τῆς τούτων [2] μητέρος. ἅπαντες γὰρ οὗτοι τοὺς
ἕως θανάτου πόνους ὑπεριδόντες, ἐπεδείξαντο, ὅτι περι-
κρατεῖ τῶν παθῶν ὁ λογισμός. τῶν μὲν οὖν ἀρετῶν ἔπεστί
μοι ἐπαινεῖν τοὺς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὑπὲρ τῆς καλο-
καγαθίας ἀποθανόντας μετὰ τῆς μητέρος ἄνδρας, τῶν δὲ
τιμῶν μακαρίσαιμ' ἄν. θαυμασθέντες γὰρ οὐ μόνον ὑπὸ
πάντων ἀνθρώπων ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ, ἀλλὰ καὶ
ὑπὸ τῶν αἰκισαμένων, αἴτιοι κατέστησαν τοῦ καταλυ-
θῆναι τὴν κατὰ τοῦ ἔθνους τυραννίδα, νικήσαντες τὸν τύ-
ραννον τῇ ὑπομονῇ ὥστε καθαρισθῆναι δι' αὐτῶν τὴν
πατρίδα. ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ζητουμένου αὐτίκα δὴ λέ-
γειν ἐξέσται, ἀρξαμένῳ τῆς ὑποθέσεως ὥσπερ εἰώθαμεν
ποιεῖν. καὶ οὕτως εἰς τὸν περὶ αὐτῶν τρέψομαι λόγον, δόξαν
διδοὺς τῷ πανσόφῳ θεῷ. ζητοῦμεν δὴ τοίνυν, εἰ αὐτοκρά-
τωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ λογισμός· καὶ διακρίνομεν τί ποτέ
ἐστι λογισμός, καὶ τί πάθος, καὶ πόσαι παθῶν ἰδέαι, καὶ εἰ πάν-
των ἐπικρατεῖ τούτων ὁ λογισμός. λογισμὸς μὲν τοίνυν
ἐστὶ νοῦς μετὰ ὀρθοῦ λόγου προτιμῶν τὸν σοφίας βίον. σοφία
δ' ἐστὶ γνῶσις θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῶν
[5] τούτου αἰτίων. αὕτη δὲ τοίνυν ἐστὶν ἡ τοῦ νόμου παιδεία, δι'
ἧς τὰ θεῖα σεμνῶς, καὶ τὰ ἀνθρώπινα συμφερόντως
μανθάνομεν. τῆς δὲ σοφίας ἰδέαι καθεστῶσι, φρόνησις,
δικαιοσύνη, ἀνδρεία, καὶ σωφροσύνη. κυριωτάτη δὲ πάν-
των ἡ φρόνησις, ἐξ ἧς δὴ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρα-
τεῖ. παθῶν δὲ φύσεις εἰσὶν αἱ περιεκτικώταται δύο, ἡδονή
τε καὶ πόνος· τούτων δὲ ἑκάτερον καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέ-
φυκε. πολλαὶ δὲ καὶ περὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ τῶν πόνων πα-
θῶν εἰσιν ἀκολουθίαι. πρὸ μὲν οὖν τῆς ἡδονῆς ἐστιν ἐπι-
θυμία, μετὰ δὲ τὴν ἡδονὴν χαρά. 23 πρὸ δὲ τοῦ πόνου ἐστὶ
φόβος, 24 μετὰ δὲ τὸν πόνον λύπη, θυμὸς δὲ κοινὸν πάθος ἐστὶν
ἡδονῆς καὶ πόνου, ἐὰν ἐννοηθῇ τις ὅτε αὐτῷ περιέπεσεν.
25 ἐν τῇ ἡδονῇ δέ ἐστι καὶ ἡ κακοήθης διάθεσις, πολυτρο-
πωτάτη πάντων οὖσα τῶν παθῶν. 26 κατὰ μὲν ψυχὴν ἀ-
λαζονεία, καὶ φιλαργυρία, φιλονεικία, καὶ βασκανία·
κατὰ δὲ τὸ σῶμα, παντοφαγία, καὶ μονοφαγία· καθάπερ
δυοῖν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς φυτῶν ὄντων, ἡδονῆς τε
καὶ πόνου. πολλαὶ τούτων τῶν φυτῶν εἰσι [4] παραφυά-
δες, ὧν ἑκάστην ὁ παγγέωργος λογισμὸς περικαθαίρων
τε, καὶ ἀποκνίζων, καὶ ἐπάρδων, καὶ πάντα τρόπον με-
ταχέων, ἐξημεροῖ τὰς τῶν ἠθῶν καὶ παθῶν ὕλας. 30 ὁ μὲν
γὰρ λογισμὸς τῶν μὲν ἀρετῶν ἐστιν ἡγεμὼν, τῶν δὲ πα-
θῶν αὐτοκράτωρ. ἐπιθεωρεῖ δέ τι πρῶτον δι' αὐτῶν κω-
λυτικῶν τῆς σωφροσύνης ἔργων, ὅτι αὐτοδέσποτός ἐστι
τῶν παθῶν ὁ λογισμός. σωφροσύνη δέ τοι ἐστὶν ἐπικρά-
τεια τῶν ἐπιθυμιῶν. τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν αἱ μέν εἰσι ψυχι-
καὶ, αἱ δὲ σωματικαί· καὶ τούτων ἀμφοτέρων ἐπικρατεῖν ὁ
λογισμὸς φαίνεται. ἐγὼ μὲν οἶμαι. 31 πηγαίων ἐνύδρων
ἐπιθυμοῦντες καὶ ὀρνέων καὶ τετραπόδων, καὶ παντοίων βρω-
μάτων τῶν ἀπηγορευμένων ἡμῖν, κατὰ τὸν νόμον ἀπεχόμε-
θα καὶ διὰ τὴν τοῦ λογισμοῦ ἐπικράτειαν. 33 ἀνέχεται
γὰρ τὰ τῶν ὀρέξεων πάθη ὑπὸ τοῦ σώφρονος νοὸς ἀνα-
καμπτόμενα, καὶ φιμοῦται πάντα τὰ τοῦ σώματος κινή-
ματα ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ.

ΚΕΦΑΛ. β'. 2.

Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ αἱ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαι πρὸς
τὴν τοῦ κάλλους μετουσίαν ἀκυροῦνται; ταύτῃ γοῦν
ὁ σώφρων Ἰωσὴφ ἐπαινεῖται, ὅτι τῷ λογισμῷ περιεκρά-
τησε τῆς ἡδυπαθείας. νέος γὰρ [1] καὶ ἀκμάζων πρὸς συνου-
σιασμὸν, ἠκύρωσε τῷ λογισμῷ τὸν τῶν παθῶν οἶστρον. οὐ μόνον
δὲ τὴν τῆς ἡδυπαθείας οἰστρηλασίαν ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς
φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιθυμίας. λέγει γοῦν ὁ νόμος,
οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ ὅσα τοῦ
πλησίον σου ἐστί. καί τοι ὅτε μὴ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς εἴρηκεν ὁ
νόμος, πολὺ πλέον [2] πείσει κἂν ἡμᾶς, ὅτι ἐπιθυμιῶν
κρατεῖν δύναιτ' ἂν ὁ λογισμὸς, ὥσπερ καὶ τῶν κωλυτι-
κῶν τῆς δικαιοσύνης παθῶν. ἐπεὶ τίνα τρόπον μονοφάγος
τίς ὢν τὸ ἦθος, καὶ γαστρίμαργος, μεταπαιδεύεται, εἰ μὴ

ΚΕΦΑΛ. α'. 1.
[1] al. αὐτῶν, mendosé. [2] al. μητρός. [3] al. πάντων. [4] al. παραφυάδες. [5] al. abest, καί. pòst al. deest, νοός.

ΚΕΦΑΛ. β'. 2.
[1] al. abest, καί. [2] al. πείσειεν ἂν ἡμᾶς.

δῆλον

FRANKFURT

δῆλον ὅτι κύριός ἐστι τῶν παθῶν ὁ λογισμός; αὐτίκα γοῦν τῷ νόμῳ πολιτευόμενος, [3] καὶ φιλάργυρός τις ᾖ, βιάζεται τὸν αὑτοῦ τρόπον τοῖς δεομένοις δανείζων χωρὶς τόκων, καὶ τὸ δάνειον τῶν ἑβδομάδων ἐνστασῶν χρεοκοπούμενος· κἂν φειδωλός τις ᾖ, ὑπὸ τοῦ νόμου κρατεῖται μνείᾳ τῶν λογισμῶν, μήτε ἐπικαρπολογούμενος τοὺς ἀμητούς, μήτε τοὺς ἀμπελῶνας. καὶ ἐπὶ τῶν ἑτέρων δὲ ἔστιν ἐπιγνῶναι τοῦτο, ὅτι τῶν παθῶν ἐστιν ὁ λογισμὸς ὁ κρατῶν. ὁ γὰρ νόμος καὶ τῆς πρὸς γονεῖς εὐνοίας κρατεῖ, μὴ καταπροδιδοὺς τὴν ἀρετὴν δι' αὐτούς· καὶ τῆς πρὸς γαμετὴν φιλίας ἐπικρατεῖ, διὰ παρανομίαν αὐτὴν ἀπελέγχων· καὶ τῆς τέκνων φιλίας κυριεύει, διὰ κακίαν αὐτὰ κολάζων· καὶ τῆς φίλων συνηθείας δεσπόζει, διὰ πονηρίαν αὐτοὺς ἐλέγχων. καὶ μὴ νομίσητε παράδοξον εἶναι, ὅπου καὶ ἔχθρας ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς δύναται διὰ τὸν νόμον, μήτε δενδροτομῶν [4] τὰ ἡμέτερα τῶν πολεμίων φυτά, τά τε τῶν ἐχθρῶν τοῖς ἀπολέσασι διασώζων, καὶ τὰ πεπτωκότα συνεγείρων. καὶ τῶν βιαιοτέρων δὲ παθῶν ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται, φιλαρχίας, κενοδοξίας, καὶ βασκανίας. πάντα γὰρ ταῦτα τὰ κακοήθη πάθη ὁ σώφρων νοῦς ἀπωθεῖται, ὥσπερ καὶ τὸν θυμόν· καὶ γὰρ [5] καὶ τούτου δεσπόζει. ἐπεὶ διά τι ὁ πάνσοφος ἡμῶν πατὴρ Ἰακὼβ τοὺς περὶ Συμεὼν καὶ Λευὶ αἰτιᾶται; μὴ λογισμῷ τοὺς Σικιμίτας [6] ἔθνη ἰδὼν ἀποσφάξαντας, λέγων· ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν; εἰ μὴ γὰρ ἐδύνατο τῶν λογισμῶν ὁ θυμὸς κρατεῖν, οὐκ ἂν εἶπεν οὕτως. ὁπηνίκα γὰρ ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύαζε λόγῳ, καὶ αὐτεξούσιον τοῦτον κοσμήσας, τηνίκα δὲ τὰ πάθη αὐτῷ, καὶ τὰ ἤθη περιεφύτευσε, καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν διὰ τῶν ἔνδον αἰσθητηρίων ἐνεθρόνισε, καὶ τοῦτον νόμον ἔδωκε καθ' ὃν πολιτευόμενος βασιλεύσει βασιλείαν σώφρονά τε, καὶ δικαίαν, καὶ ἀγαθήν. πῶς οὖν εἴποι τις ἄν, εἰ τῶν παθῶν δεσπότης ἐστὶν ὁ λογισμός, λήθης καὶ ἀγνοίας οὐ κρατεῖ;

ΚΕΦΑΛ. γ'. 3.

Ἔστι δὲ κομιδῇ γελοῖος ὁ λόγος. οὐ γὰρ τῶν αὐτοῦ παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖν φαίνεται, ἀλλὰ τῶν σωματικῶν. οἷον, ἐπιθυμίαν [1] τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν· ἀλλὰ μὴ δουλωθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ, δύναται ὁ λογισμὸς παρασχέσθαι. θυμόν τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν· ἀλλὰ μὴ δουλωθῆναι, τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ τῷ θυμῷ δυνατὸν τὸν λογισμὸν βοηθεῖν. [2] κακοήθη ἄν τις ἡμῶν οὐ δύναται ἐκκόψαι· ἀλλὰ τὸ μὴ καμφθῆναι τῇ κακοηθείᾳ δύναται ὁ λογισμὸς συμμαχῆσαι. οὐ γὰρ ἐκριζωτὴς τῶν παθῶν ὁ λογισμός ἐστιν, ἀλλ' ἀνταγωνιστής. [3] ἔστι γοῦν τοῦτο, διὰ τῆς τοῦ Δαβὶδ τοῦ βασιλέως δίψης σαφέστερον ἐπιλογίσασθαι. ἐπεὶ γὰρ δι' ὅλης ἡμέρας προσβαλὼν ἀλλοφύλοις ὁ Δαβὶδ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτεινεν μετὰ τῶν τοῦ ἔθνους στρατιωτῶν, τότε δὴ γενομένης ἑσπέρας, ἱδρῶν καὶ σφόδρα κεκμηκὼς ἐπὶ τὴν βασίλειον σκηνὴν ἦλθε, περὶ ἣν πᾶς τῶν προγόνων στρατὸς ἐστρατοπεδεύκει. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἦσαν· ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς μάλιστα διψῶν, καίπερ ἀφθόνους ἔχων πηγάς, οὐκ ἐδύνατο δι' αὐτῶν ἰάσασθαι τὴν δίψαν, ἀλλά τις αὐτὸν ἀλόγιστος ἐπιθυμία τοῦ παρὰ τοῖς πολεμίοις ὕδατος ἐπιτείνουσα συνέφυγε, καὶ λύουσα κατέφλεγεν. ὅθεν τῶν ὑπασπιστῶν ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως δίψῃ σχετλιαζόντων, δύο νεανίσκοι καταιδεσθέντες τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιθυμίαν, τὰς πανοπλίας καθωπλίσαντο, καὶ κάλπην λαβόντες, ὑπερέβησαν τοὺς τῶν πολεμίων χάρακας, καὶ λαθόντες τοὺς τῶν πυλῶν ἀκροφύλακας διεξῄεσαν, ἀνερευνώμενοι κατὰ πᾶν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον· καὶ ἀνευρόντες τὴν πηγήν, ἐξ αὐτῆς τῷ βασιλεῖ ἐκόμισαν. ὁ δέ, καίπερ τῇ δίψῃ διαπυρούμενος, ἐλογίσατο πάνδεινον εἶναι κίνδυνον ψυχῇ, λογισθὲν ἰσοδύναμον ποτὸν αἵματι· ὅθεν ἀντιθεὶς τῇ ἐπιθυμίᾳ τὸν λογισμόν, ἔσπεισε τὸ πόμα τῷ θεῷ. δυνατὸς γὰρ ὁ σώφρων ἐστὶ νοῦς, νικῆσαι τὰς τῶν παθῶν ἀνάγκας, καὶ σβέσαι τὰς τῶν οἴστρων φλεγμονάς, καὶ τὰς τῶν σωμάτων ἀλγηδόνας καθ' ὑπερβολὴν οὔσας καταπαλαῖσαι, καὶ τῇ καλοκαγαθίᾳ τοῦ λογισμοῦ διαπτύσαι πάσας τὰς τῶν παθῶν ἐπικρατείας. ἤδη δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἡμᾶς καλεῖ ἐπὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας τοῦ σώφρονος λογισμοῦ. ἐπεὶ δὴ γὰρ βαθεῖαν εἰρήνην διὰ τὴν εὐνομίαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἶχον, καὶ ἔπραττον καλῶς, ὥστε καὶ τὸν τῆς Ἀσίας βασιλέα [4] Σέλευκον, καὶ τὸν Νικάνορα χρήματα εἰς τὴν ἱερουργίαν αὐτοῖς ἀφορίσαι, καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀποδέχεσθαι· τότε δή τινες πρὸς τὴν κοινὴν νεωτερίσαντες ὁμόνοιαν, πολυτρόποις ἐχρήσαντο συμφοραῖς.

ΚΕΦΑΛ. δ'. 4.

Σίμων γάρ τις πρὸς Ὀνίαν ἀντιπολιτευόμενος, τόν ποτε τὴν ἀρχιερωσύνην ἔχοντα διὰ βίου, καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα, ἐπειδὴ πάντα τρόπον διαβαλὼν ὑπὲρ [1] τοῦ ἔθνους οὐκ ἴσχυσε κακῶσαι, φυγὰς ᾤχετο τὴν πατρίδα προδώσων. ὅθεν ἥκων ὡς Ἀπολλώνιον, τὸν Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγόν, ἔλεγεν· εὔνους ὢν τοῖς τοῦ βασιλέως πράγμασι, ἥκω μηνύσων πολλὰς ἰδιωτικῶν χρημάτων μυριάδας ἐν τοῖς Ἱεροσολύμων γαζοφυλακίοις τεθησαυρίσθαι τῷ ἱερῷ μὴ ἐπικοινωνούσας, καὶ προσήκειν ταῦτα Σελεύκῳ τῷ βασιλεῖ. τούτων ἕκαστα γνοὺς ὁ Ἀπολλώνιος, τὸν μὲν Σίμωνα τῆς εἰς τὸν βασιλέα κηδεμονίας ἐπῄνει, πρὸς δὲ τὸν Σέλευκον ἀναβὰς κατεμήνυσε τὸν τῶν χρημάτων θησαυρόν· καὶ λαβὼν τὴν παρ' αὐτοῦ ἐξουσίαν,

[3] al. καὶ φιλ. recté. [4] al. τὰ ἡμέτερα. rectiús. [5] al. deest, καί. [6] al. ἐθνηδὸν ἀποσφάξαντας. post al. ἐδύνατο τοῦ θυμοῦ ὁ λογισμὸς κρ. veré.

ΚΕΦΑΛ. γ'. 3.

[1] al. τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν; & sic sequentia, malé. [2] al. κακοήθειαί τις, recté. [3] al. ἔστι γοῦν τ. [4] al. σέλευκον τὸν νικάνορα χρήματα εἰς τὴν ἱερ.

ΚΕΦΑΛ. δ'. 4.

[1] al. περὶ αὐτόν, mendosé.

ταχὺ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν μετὰ τοῦ καισαρείτου σίμωνος, καὶ βαρυτάτου στρατοῦ προσελθών, ταῖς τοῦ βασιλέως ἐντολαῖς ἥκειν ἔλεγεν, ὅπως τὰ ἰδιωτικὰ τοῦ γαζοφυλακίου λάβοι χρήματα, καὶ τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν λόγον σχετλιάζοντος, ἀντιλέγοντός τε, πολὺ δεινὸν εἶναι [2] νομίσαντες, εἰ οἱ τὰς παραθήκας πιστεύσαντες τῷ ἱερῷ θησαυρῷ στερηθήσονται, ὡς οἷόν τε ἐκώλυον. μετὰ ἀπειλῶν δὲ ὁ ἀπολλώνιος ἀπῄει εἰς τὸ ἱερόν. τῶν δὲ ἱερέων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδίων ἐν τῷ ἱερῷ ἱκετευσάντων τῷ θεῷ, ὑπερασπίσαι τοῦ ἱεροῦ [3] καὶ καταφρονημένου τοῦ τόπου, ἀνιόντος τε μετὰ καθωπλισμένης τῆς στρατιᾶς τοῦ ἀπολλωνίου πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἁρπαγήν, οὐρανόθεν ἔφιπποι προσεφαίνησαν ἄγγελοι περιαστράπτοντες τοῖς ὅπλοις, καὶ πολὺν αὐτοῖς φόβον τε καὶ τρόμον ἐνιέντες. καταπεσὼν δὲ ἡμιθανὴς ὁ ἀπολλώνιος ἐπὶ τὸν πάμφυλον τοῦ ἱεροῦ περίβολον, τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς τὸν [4] οὐράνιον, καὶ μετὰ δακρύων τοὺς ἑβραίους παρεκάλει, ὅπως προσευξάμενοι περὶ αὐτοῦ, τὸν οὐράνιον ἐξευμενίσωνται στρατόν. τούτοις ὑπαχθεὶς τοῖς λόγοις ὀνίας ὁ ἀρχιερεύς, καί περ ἄλλως εὐλαβηθείς, μή ποτε νομίσειεν ὁ βασιλεὺς σέλευκος, ἐξ ἀνθρωπίνης [5] ἐπιβουλῆς ἀνῃρῆσθαι τὸν ἀπολλώνιον, εὔξατο περὶ αὐτοῦ. καὶ ὁ μὲν παραδόξως διασωθεὶς ᾤχετο, δηλώσων τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα αὐτῷ. τελευτήσαντος δὲ σελεύκου τοῦ βασιλέως, διαδέχεται τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ ἀντίοχος, ἀνὴρ ὑπερήφανος καὶ δεινός· ὃς καταλύσας τὸν ὀνίαν τῆς ἀρχιερωσύνης, ἰάσωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχιερέα, συνθέμενον δώσειν αὐτῷ κατ' ἐνιαυτὸν τάλαντα τρισχίλια ἑξακόσια ἑξήκοντα. ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτῷ καὶ ἀρχιερᾶσθαι, καὶ τοῦ ἔθνους ἀφηγεῖσθαι. ὃς καὶ διεζήτησε τὸ ἔθνος, καὶ ἐξεπολίτευσεν ἐπὶ πᾶσαν παρανομίαν· ὥστε μὴ μόνον ἐπ' αὐτῇ τῇ ἄκρᾳ τῆς πατρίδος ἡμῶν γυμνάσιον κατασκευάσαι, ἀλλὰ καὶ καταλῦσαι τὴν τοῦ ἱεροῦ κηδεμονίαν. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσασα ἡ θεία δίκη, αὐτὸν αὐτοῖς τὸν ἀντίοχον ἐπολέμησεν. ἐπεὶ γὰρ πολεμῶν ἦν κατ' αἴγυπτον πτολεμαίῳ, ἤκουσέ τε ὅτι φήμης διαδοθείσης περὶ τοῦ τεθνάναι αὐτόν, ὡς ἔνιοι μάλιστα χαίροιεν οἱ ἱεροσολυμῖται, ταχέως ἐπ' αὐτοὺς ἀνέζευξεν, καὶ ἐπόρθησεν αὐτούς. [6] δόγμα ἔθετο ὅπως οἵ τινες αὐτῶν τῷ πατρίῳ πολιτευόμενοι νόμῳ θάνοιεν. καὶ ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἑαυτοῦ ἀπειλὰς καὶ τιμωρίας ἑώρα καταλυομένας, ὥστε καὶ γυναῖκας, ὅτι περιέτεμνον παιδία, μετὰ τῶν βρεφῶν κατακρημνισθῆναι, προειδυίας ὅτι τοῦτο πείσονται· ἐπεὶ οὖν τὰ δόγματα αὐτοῦ κατεφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, αὐτὸς διὰ βασάνων ἕνα ἕκαστον, ἠνάγκαζε, μιαρῶν ἀπογευσαμένους τροφῶν ἐξόμνυσθαι τὸν ἰουδαϊσμόν.

ΚΕΦΑΛ. ε'. 5.

Προκαθίσας γέ τοι μετὰ τῶν συνέδρων ὁ τύραννος ἀντίοχος ἐπί τινος ὑψηλοῦ τόπου, καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτῷ παρεστηκότων [1] κυκλόθεν ἐνόπλων, παρεκέλευσεν αὐτοῖς ἕνα ἕκαστον τῶν ἑβραίων ἐπισπᾶσθαι, καὶ κρεῶν ὑείων καὶ εἰδωλοθύτων ἀναγκάζειν ἀπογεύεσθαι· εἰ δέ τινες μὴ θελήσειεν μιαροφαγῆσαι, τούτους τροχισθέντας ἀναιρεθῆναι. πολλῶν δὲ συναρπασθέντων, εἷς πρῶτος, ὀνόματι ἐλεάζαρ τὸ γένος ἱερεύς, τὴν ἐπιστήμην νομικός, καὶ τὴν ἡλικίαν προήκων, καὶ πολλοῖς τῶν περὶ τὸν τύραννον διὰ τὴν ἡλικίαν γνώριμος, παρήχθη πλησίον αὐτοῦ. καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἀντίοχος ἔφη· ἐγὼ πρὶν [2] ἄρξασθαι τῶν κατὰ σοῦ βασάνων ὦ πρεσβῦτα, συμβουλεύσω σοι ὅπως ἀπογευσάμενος ὑείων σώζοιο. αἰδοῦμαι γάρ σου καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πολιάν, ἣν μετὰ τοσοῦτον χρόνον οὔ μοι δοκεῖς φιλοσοφεῖν, τῇ ἰουδαίων χρώμενος θρησκείᾳ. [3] διὰ τί δὲ γὰρ τῆς φύσεως κεχαρισμένης, καλλίστην τήνδε τοῦ ζώου σαρκοφαγίαν βδελύττῃ; καὶ γὰρ ἀνόητον τοῦτο, μὴ ἀπολαύειν τῶν χωρὶς ὀνείδους ἡδέων καὶ ἄδικον, ἀποστρέφεσθαι τὰς τῆς φύσεως χάριτας. σὺ δέ μοι καὶ ἀνοητότερον ποιήσειν δοκεῖς, εἰ κενοδοξῶν περὶ τὸ ἀληθές, ἔτι κἀμοῦ καταφρονήσεις, ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ τιμωρίᾳ. οὐκ ἐξυπνώσεις ἀπὸ τῆς φλυάρου φιλοσοφίας ὑμῶν; καὶ ἀποσκεδάσεις τὸν λογισμόν σου τὸν λυπηρόν; καὶ προσκυνήσας μου τὴν φιλάνθρωπον παρηγορείαν, οἰκτειρήσαις τὸ σεαυτοῦ γῆρας· καὶ γὰρ ἐνθυμήθητι, ὡς εἰ καί τις ἐστὶ τῆσδε τῆς θρησκείας ὑμῶν ἐποπτική δύναμις, συγγνωμονήσει σοι ἐπὶ πάσῃ δι' ἀνάγκην παρανομίᾳ γινομένῃ. τοῦτον τὸν τρόπον ἀκούσας ὁ ἐλεάζαρ ᾔτησε λόγον, καὶ λαβὼν τοῦ λέγειν ἐξουσίαν, ἤρξατο δημηγορεῖν οὕτως· ἡμεῖς, ἀντίοχε, θείῳ πεπεισμένοι νόμῳ πολιτεύεσθαι, οὐδεμίαν ἀνάγκην βιαιοτέραν εἶναι νομίζομεν, τῆς πρὸς τὸν νόμον ἡμῶν εὐπειθείας· διὸ δὴ κατ' οὐδένα τρόπον παρανομεῖν ἀξιοῦμεν. [4] καὶ τί, εἰ καὶ κατ' ἀλήθειαν μὴ ἦν ὁ νόμος ἡμῶν, ὡς ὑπολαμβάνεις, θεῖος, ἄλλως δὲ νομίζομεν αὐτὸν εἶναι θεῖον, οὐδὲ οὕτως ἐξὸν ἦν ἡμῖν τὴν ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ δόξαν ἀκυρῶσαι. μὴ μικρὰν οὖν εἶναι νομίσῃς ταύτην, εἰ μιαροφαγήσαιμεν, ἁμαρτίαν· τὸ γὰρ ἐπὶ μικροῖς καὶ μεγάλοις παρανομεῖν ἰσοδύναμόν ἐστι· δι' ἑκατέρου γὰρ ὁ νόμος ὁμοίως ὑπερηφανεῖται. χλευάζεις δὲ ἡμῶν τὴν φιλοσοφίαν, ὥσπερ οὐ μετ' εὐλογιστίας ἐν αὐτῇ ὑγιαινόντων. σωφροσύνην τε γὰρ ἡμᾶς ἐκδιδάσκει, ὥστε πασῶν τῶν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· καὶ ἀνδρείαν ἐξασκεῖν, ὥστε πάντα πόνον ἑκουσίως ὑπομένειν· καὶ δικαιοσύνην παιδεύει, ὥστε μόνον τὸν ὄντα θεὸν σέβειν μεγαλοπρεπῶς. διὸ οὐ μιαροφαγοῦμεν. πιστεύοντες γὰρ θεοῦ καθεστάναι τὸν νόμον, οἴδαμεν ὅτι κατὰ φύσιν ἡμῖν [5] συμπαθεῖν νομοθετῶν ὁ τοῦ νόμου κτίστης, τὰ μὲν οἰκειωθησόμενα ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἐπέτρεψεν ἐσθίειν, τὰ δὲ ἐναντιωθησόμενα ἐκώλυσε σαρκο-

[2] al. νομίσαντος. [3] al. deest, καί. post al. καταφρονουμένου. [4] al. οὐρανόν. [5] al. ἐπιβουλῆς ἀνῃρῆσθαι τὸν ἀπ. melius. [6] al. ὃ δόγμα ἔθετο ὅπως οἵ τινες αὐτῶν θάνοιεν, τῷ πατρίῳ π.

ΚΕΦΑΛ. ε'. 5.

[1] al. deest, κυκλόθεν. [2] al. ἄρχεσθαι. [3] al. διὰ τί γάρ. [4] al. καί τοι. [5] al. συμπαθεῖ. al. συμπαθῆ.

φαγεῖν

φαγεῖν. τυραννικὸν δὲ οὐ μόνον ἀναγκάζειν ἡμᾶς παρανομεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐσθίειν. ἀλλ' οὐ γελάσῃς κατ' ἐμοῦ τοῦτον τὸν γέλωτα. οὔτε τοὺς ἱεροὺς τῶν προγόνων, περὶ τοῦ φυλάξαι τὸν νόμον, ὅρκους οὐ παρήσω, οὐδ' ἂν ἐκκόψῃς μου τὰ ὄμματα, καὶ τὰ σπλάγχνα τήξῃς. οὐχ οὕτως εἰμὶ γέρων ἐγὼ, καὶ ἄνανδρος, ὥστε μοι διὰ τὴν εὐσέβειαν μὴ νεάζειν τὸν λογισμόν. πρὸς ταῦτα τροχοὺς εὐτρέπιζε, καὶ τὸ πῦρ ἐκφύσα σφοδρότερον. οὐχ οὕτως οἰκτείρομαι τὸ ἐμαυτοῦ γῆρας, ὥστε με δι' ἑαυτοῦ τὸν πάτριον καταλῦσαι νόμον. οὐ ψεύσομαί σε παιδευτὰ νόμε, οὐδ' ἐξομοῦμαί σε φίλη ἐγκράτεια, οὐδὲ καταισχυνῶ σε φιλόσοφε λόγε, οὐδ' ἐξαρνήσομαί σε ἱερωσύνη τιμία, καὶ νομοθεσίας ἐπιστήμη. ἁγνόν με οἱ πατέρες προσδέξονται, μὴ φοβηθέντα σου τὰς μέχρι θανάτου ἀνάγκας.

ΚΕΦΑΛ. ϛ'. 6.

ΤΟῦτον τὸν τρόπον ἀντιρρητορεύσαντα ταῖς τοῦ τυράννου παρρησίαις παρεστῶτες οἱ δορυφόροι, πικρῶς ἔσυρον ἐπὶ τὰ βασανιστήρια τὸν ἐλεάζαρον. καὶ πρῶτον μὲν περιέδυσαν αὐτὸν, ἔπειτα περιαγκωνίσαντες ἑκατέρωθεν μάστιξι κατῄκιζον, πείθεσθαι ταῖς τοῦ βασιλέως ἐντολαῖς, ἑτέρωθεν κήρυκος ἐπιβοῶντος. ὁ δὲ μεγαλόφρων ἐλεάζαρος ὥσπερ ἐν ὀνείρῳ βασανιζόμενος κατ' οὐδένα τρόπον μετετρέπετο· ἀλλ' ὑψηλοὺς ἀνατείνας εἰς οὐρανοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀπεξαίνετο ταῖς μάστιξι τὰς σάρκας ὁ γέρων, καὶ κατερρεῖτο τῷ αἵματι, καὶ τὰ πλευρὰ κατετιτρώσκετο, καὶ πίπτων εἰς τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοῦ μὴ φέρειν τὸ σῶμα τὰς ἀλγηδόνας, ὀρθὸν εἶχε καὶ ἀκλινῆ τὸν λογισμόν. λὰξ γέ τοι τῶν πικρῶν τις δορυφόρων, εἰς τοὺς κενεῶνας ἐναλλόμενος ἔτυπτεν, ὅπως ἐξανίστοιτο πίπτων. ὁ δὲ ὑπέμενε τοὺς πόνους, καὶ περιεφρόνει τῆς ἀνάγκης, καὶ διεκαρτέρει τοὺς αἰκισμοὺς, τυπτόμενος ἐνίκα τοὺς βασανίζοντας ὁ γέρων, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν βασανιζομένων ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῇ εὐψυχίᾳ. ὅθεν [1] τὰ μὲν ἐλεοῦντες τοῦ γήρως αὐτῷ, τὰ δὲ ἐν συμπαθείᾳ τῆς συνηθείας ὄντες, προσιόντες αὐτῷ τινες τῶν τοῦ βασιλέως ἔλεγον· τί τοῖς κακοῖς τούτοις ἑαυτὸν ἀλογίστως [2] ὑπολάβῃς, ἐλεάζαρ; ἡμεῖς μέν τοι τῶν ἡψημένων κρεῶν παραθήσομεν, σὺ δὲ ὑποκρινόμενος τῶν ὑείων ἀπογεύσασθαι σώθητι. καὶ ὁ ἐλεάζαρος ἔφη· μὴ οὕτω κακῶς φρονήσωμεν οἱ ἀβραὰμ παῖδες, ὥστε μαλακοψυχήσαντας ἀπρεπὲς ἡμῖν δρᾶμα ὑποκρίνασθαι. καὶ γὰρ ἀλόγιστον πρὸς ἀλήθειαν ζήσαντες τὸν μέχρι γήρως βίον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν νομίμως φυλάξαντες, εἰ νῦν μεταβαλοίμεθα, καὶ αὐτοὶ μὲν ἡμεῖς γενοίμεθα [3] τοῖς νέοις ἀσεβείας τύπος, ἵνα καὶ παράδειγμα γενώμεθα τῆς μιαροφαγίας. αἰσχρὸν δ' [4] εἰ ἐπιβιώσομεν ὀλίγον χρόνον, καὶ τοῦτον καταγελώμενοι πρὸς ἁπάντων ἐπὶ δειλίᾳ. οὕτω μεγαλοφρονοῦντα αὐτὸν ἰδόντες, καὶ μηδὲ πρὸς τὸν οἰκτιρμὸν αὐτῶν μεταβαλλόμενον, ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτὸν ἤγαγον. ἔνθα διὰ κακοτέχνων ὀργάνων καταφλέγοντες αὐτὸν ὑπέρριπτον, καὶ δυσώδεις χυλοὺς εἰς τοὺς μυκτῆρας αὐτοῦ κατέχεον. ὁ δὲ μέχρι τῶν ὀστέων ἤδη κατακεκαυμένος, καὶ μέλλων λιποθυμεῖν, ἀνέτεινε τὰ ὄμματα πρὸς θεὸν, καὶ εἶπε· σὺ οἶσθα θεὲ, παρόν μοι σώζεσθαι, βασάνοις καυστικαῖς ἀποθνήσκειν διὰ τὸν νόμον. ἵλεως γενοῦ τῷ ἔθνει σου, ἀρκεσθεὶς τῇ ἡμετέρᾳ ὑπὲρ αὐτῶν δίκῃ. καθάρσιον αὐτῶν ποίησαι τὸ ἡμῶν αἷμα, καὶ ἀντίψυχον αὐτῶν λάβε τὴν ἐμὴν ψυχήν. καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱερὸς ἀνὴρ, εὐγενῶς ἐναπέθανεν. ὁμολογουμένως οὖν δεσπότης τῶν παθῶν ἐστιν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. εἰ γὰρ τὰ πάθη τοῦ λογισμοῦ κεκρατήκει, τούτοις οὖν ἐπεδόμεν τὴν τῆς ἐπικρατείας μαρτυρίαν· νυνὶ δὲ τοῦ λογισμοῦ τὰ πάθη νικήσαντος, αὐτῷ προσηκόντως τὴν τῆς ἡγεμονίας ἀπονέμομεν ἐξουσίαν. καὶ δίκαιόν ἐστιν ὁμολογεῖν ἡμᾶς τὸ κράτος εἶναι τοῦ λογισμοῦ, ὅπου γε καὶ τῶν ἔξωθεν ἀλγηδόνων ἐπιδείκνυμι κεκρατηκέναι τὸν λογισμόν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδονῶν κρατεῖν, καὶ μηδὲ αὐταῖς ὑπείκειν.

ΚΕΦΑΛ. ζ'. 7.

ΩΣπερ γὰρ ἄριστος κυβερνήτης, ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἐλεαζάρου λογισμὸς, πηδαλιουχῶν τὴν τῆς εὐσεβείας ναῦν ἐν τῷ τῶν παθῶν πελάγει, καὶ [1] καταικιζόμενος ταῖς τοῦ τυράννου ἀπειλαῖς, καὶ καταντλούμενος ταῖς τῶν βασάνων τρικυμίαις, κατ' οὐδένα τρόπον ἔτρεψε τοὺς τῆς εὐσεβείας οἴακας, ἕως οὗ ἔπλευσεν ἐπὶ τὸν τῆς ἀθανάτου νίκης λιμένα. οὐχ οὕτω πόλις πολλοῖς καὶ ποικίλοις μηχανήμασι ἀντέσχε ποτὲ πολιορκουμένη· ὡς ὁ πανάγιος ἐκεῖνος τὴν ἱερὰν ψυχὴν αἰκισμοῖς τε καὶ στρέβλαις πυρπολούμενος, ἐνίκησε τοὺς πολιορκοῦντας διὰ τὸν ὑπερασπίζοντα τὸν τῆς εὐσεβείας λογισμόν. ὥσπερ γὰρ προκρημνον ἄκραν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ὁ πατὴρ ἐλεάζαρ ἐκτείνας περιέκλασε τοὺς ἐπιμαινομένους τῶν παθῶν κλύδωνας. ὦ ἄξιε τῆς ἱερωσύνης ἱερεῦ. οὐκ ἐμίανας τοὺς ἱεροὺς ὀδόντας, οὐδὲ τὴν θεοσέβειαν χωρήσασαν γαστέρα ἐκοινώνησας μιαροφαγίᾳ. ὦ σύμφωνε νόμου, καὶ φιλόσοφε θείου λόγου. τοιούτους δεῖ εἶναι τοὺς ἱερουργοῦντας, τὸν νόμον ἰδίῳ αἵματι, καὶ γενναίῳ ἱδρῶτι τοῖς μέχρι θανάτου πάθεσιν ὑπερασπίζοντας. σὺ πάτερ τὴν εὐνομίαν ἡμῶν [2] διὰ τῶν ὑπομονῶν εἰς δόξαν ἐκύρωσας, καὶ τὴν ἁγιστείαν σεμνολογήσας οὐ κατέλυσας, καὶ διὰ τῶν ἔργων πιστοποιήσας τοὺς τῆς θείας φιλοσοφίας λόγους. ὦ βασανε [3] βιαιότερε γέρων, καὶ πυρὸς εὐτονώτερε πρέσβυ, καὶ μέγιστε παθῶν ἐλεάζαρε. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἀαρὼν τῷ θυμιατηρίῳ καθωπλισμένος, διὰ τοῦ ἐθνοπλήθους ἐπι-

ΚΕΦΑΛ. ϛ'. 6.
[1] al. θελεῶντες. al. deest, μέν. [2] al. ὑπολάβῃς. [3] al. desunt sequentia, vsque τῆς μιαροφ. librarium enim fefellit repetitio vocis. [4] al. deest, εἰ.

ΚΕΦΑΛ. ζ'. 7.
[1] fortè καταιγιζόμενος, melius: & post, ἕως οὗ ἔπλευσεν. [2] al. διὰ τῶν ὑπομονῶν, rectè. [3] al. βασάνων, rectè.

τρέχων τὸν ἐμπυριστὴν ἐνίκησεν ἄγγελον, οὕτως ὁ Ἀαρωνίδης Ἐλεάζαρος διὰ τοῦ πυρὸς ὑποτηκόμενος οὐ μετετράπη τὸν λογισμόν, καὶ τὸ θαυμασιώτατον, γέρων ὤν, λελυμένων μὲν ἤδη τῶν τοῦ σώματος τόνων, περικεχαλασμένων δὲ τῶν σαρκῶν, κεκμηκότων δὲ τῶν νεύρων, ἀνενέωσε τῷ πατρὶ διὰ τοῦ λογισμοῦ. ὦ μακαρίου γήρως, καὶ σεμνῆς πολιᾶς, καὶ βίου νομίμου, ὃν πιστὴ θανάτου σφραγὶς ἐτελείωσεν. [4] ἴδε τοίνυν, γέρων ἀνὴρ τὸν μέχρι θανάτου πόνον ὑπερεφρόνησε δι' εὐσέβειαν. ὁμολογουμένως ἡγεμών ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. διὰ τοῦτό γέ τοι καὶ μειρακίσκοι τῷ τῆς εὐσεβείας λογισμῷ φιλοσοφοῦντες, χαλεπωτέρων βασανιστηρίων ἐπεκράτησαν.

ΚΕΦΑΛ. η'. 8.

[1] Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν πρώτην πεῖραν ἐνικήθη περιφανῶς ὁ τύραννος, μὴ δυνηθεὶς ἀναγκάσαι γέροντα μιαροφαγῆσαι, τότε σφόδρα περιπαθῶς ἐκέλευσεν ἄλλους ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων λείας ἀγαγεῖν· καὶ εἰ μὲν μιαροφαγήσαιεν, ἀπολύειν φαγόντας, εἰ δ' ἀντιλέγοιεν, πικρότερον βασανίζειν. ταῦτα διαταξαμένου τοῦ τυράννου παρῆσαν ἀγόμενοι μετὰ γηραιᾶς μητρὸς ἑπτὰ ἀδελφοὶ καλοί τε καὶ γενναῖοι, καὶ ἐν παντὶ χαρίεντες. ἥσθετο ἐπ' αὐτοῖς, καὶ τῆς εὐπρεπείας ἐκπλαγείς, προσεμειδίασεν αὐτοῖς, καὶ πλησίον καλέσας ἔφη· ὦ νεανίαι, φιλοφρόνως ἐγὼ τὸ κάλλος ὑμῶν θαυμάζω· καὶ τὸ πλῆθος τοσούτων ἀδελφῶν ὑπερτιμῶν, οὐ μόνον συμβουλεύω μὴ μανῆναι τὴν αὐτὴν τῷ προβασανισθέντι γέροντι μανίαν, ἀλλὰ καὶ παρακαλῶ συνείξαντάς μοι τῆς ἐμῆς ἀπολαύειν φιλίας. δυναίμην γὰρ ὥσπερ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντάς μου τοῖς ἐπιτάγμασι, οὕτω καὶ εὐεργετεῖν τοὺς εὐπειθοῦντάς μοι. πιστεύσατε οὖν, καὶ ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἐμῶν πραγμάτων λήψεσθε, ἀρνηθέντες τὸν πάτριον ὑμῶν τῆς πολιτείας θεσμόν. καὶ μεταλαβόντες ἑλληνικοῦ βίου, καὶ μεταδιαιτηθέντες ἐντρυφήσατε ταῖς νεότησιν ὑμῶν. ἐπεὶ ἐὰν ὀργίλως με διάθησθε, διὰ τῆς ἀπειθείας ἀναγκάσετέ με, ἐπὶ δειναῖς κολάσεσιν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν διὰ τῶν βασάνων [2] ἀπολέσω. κατελεήσατε οὖν ἑαυτούς, οὓς καὶ ὁ πολέμιος, ἔγωγε καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς εὐμορφίας οἰκτείρομαι. οὐ διαλογιεῖσθε τοῦθ', ὅτι οὐδὲν ὑμῖν ἀπειθήσασι, πλὴν τοῦ μετὰ στρεβλῶν ἀποθανεῖν, ἀπόκειται; ταῦτα δὲ λέγων, ἐκέλευσεν εἰς τὸ ἔμπροσθεν τεθῆναι τὰ βασανιστήρια, ὅπως καὶ διὰ τοῦ φόβου πείσειεν αὐτοὺς μιαροφαγῆσαι. ὡς δὲ τροχούς τε καὶ [3] ἀρθρέμβολα, στρεβλωτήριά τε, καὶ τροχαντῆρας, καὶ καταπέλτας, καὶ λέβητας, τήγανά τε καὶ δακτυλήθρας, καὶ χεῖρας σιδηρᾶς, καὶ σφῆνας, καὶ τὰ ζώπυρα τοῦ πυρὸς οἱ δορυφόροι προέθηκαν, ὑπολαβὼν ὁ τύραννος ἔφη· μειράκια φοβήθητε, καὶ τὴν [4] σέβεσθαι δίκην, ἵλεως ὑμῖν ἔσται δι' ἀνάγκην παρανομήσασιν. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπαγωγά, καὶ ὁρῶντες δεινά, οὐ μόνον οὐκ ἐφοβήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀντεφιλοσόφησαν τῷ τυράννῳ, καὶ διὰ τῆς εὐλογίας τὴν τυραννίδα αὐτοῦ κατέλυσαν. καὶ τί λογισώμεθα; [5] εἰδωλόψυχοί τινες ἦσαν, καὶ ἄνανδροι ἐν αὐτοῖς; ποίοις ἂν ἐχρήσαντο λόγοις; οὐχὶ τούτοις; ὦ τάλανες ἡμεῖς, καὶ λίαν ἀνόητοι βασιλέως ἡμᾶς παρακαλοῦντος, καὶ ἐπ' εὐεργεσίᾳ καλοῦντος εἰ πεισθείημεν αὐτῷ, τί βουλήμασι κενοῖς ἑαυτοὺς εὐφραινόμεθα, καὶ θανατηφόρον ἀπείθειαν τολμῶμεν; 19 οὐ φοβηθησόμεθα ἄνδρες ἀδελφοὶ τὰ βασανιστήρια, καὶ λογιούμεθα τὰς τῶν βασάνων ἀπειλάς, καὶ φευξώμεθα τὴν κενοδοξίαν ταύτην, καὶ ὀλεθροφόρον ἀλαζονείαν; 20 ἐλεήσωμεν τὰς ἑαυτῶν ἡλικίας, καὶ κατοικτειρήσωμεν τὸ τῆς μητρὸς γῆρας, καὶ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἀπειθοῦντες τεθνηξόμεθα. συγγνώσεται δὲ ἡμῖν καὶ ἡ θεία δίκη δι' ἀνάγκην τὸν βασιλέα φοβηθεῖσι. τί ἐξάγομεν ἑαυτοὺς τοῦ ἡδίστου βίου, καὶ ἀποστεροῦμεν ἑαυτοὺς τοῦ γλυκέος κόσμου; μὴ βιαζώμεθα τὴν ἀνάγκην, μὴ δὲ φιλοδοξήσωμεν ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν στρέβλῃ. οὐδ' αὐτὸς ὁ νόμος ἑκουσίως ἡμᾶς θανατοῖ φοβηθέντας τὰ βασανιστήρια. πόθεν ἡμῖν ἡ τοσαύτη ἐνέστηκε φιλονεικία, καὶ ἡ θανατηφόρος ἀρέσκει καρτερία, παρὸν μετ' ἀδείας ζῆν, τῷ βασιλεῖ πεισθέντας; ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἶπον οἱ νεανίαι βασανίζεσθαι μέλλοντες, οὐδ' ἐνεθυμήθησαν. ἦσαν γὰρ περίφρονες τῶν παθῶν, καὶ αὐτοκράτορες τῶν ἀλγηδόνων· ὥστε ἅμα τὸ παύσασθαι τὸν τύραννον συμβουλεύοντα αὐτοῖς τοῦ μιαροφαγῆσαι, πάντες διὰ φωνῆς ὁμοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ψυχῆς, εἶπον πρὸς αὐτόν.

ΚΕΦΑΛ. θ'. 9.

Τί μέλλεις, ὦ τύραννε; ἕτοιμοι γάρ ἐσμεν ἀποθνήσκειν, ἢ παραβαίνειν τὰς πατρίους ἡμῶν ἐντολάς. αἰσχυνόμεθα γὰρ τοὺς [1] προλόγους εἰκότως, εἰ μὴ τῇ τοῦ νόμου εὐπειθείᾳ συμβούλῳ, καὶ Μωϋσῇ χρησαίμεθα; μὴ συμβούλευε τύραννε παρανομίας, μὴ ἡμᾶς μισῶν ὑπὲρ ἑαυτοὺς ἡμᾶς ἐλέα. χαλεπώτερον γὰρ αὐτοῦ τοῦ θανάτου νομίζομεν εἶναι σου τὸν ἐπὶ τῇ παρανόμῳ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἔλεον. ἐκφοβεῖς δὲ ἡμᾶς, τὸν διὰ τῶν βασάνων ἡμῖν θάνατον ἀπειλῶν, ὥσπερ οὐχὶ πρὸ βραχέως παρ' Ἐλεαζάρου μαθών. εἰ δὲ οἱ γέροντες τῶν Ἑβραίων διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ [2] σανισμοὺς ὑπομείναντες εὐσέβησαν, ἀποθάνωμεν ἂν δικαιότερον ἡμεῖς οἱ νέοι, τὰς βασάνους τῶν σῶν ἀναγκῶν ὑπεριδόντες, ἃς καὶ ὁ παιδευτὴς ἡμῶν γέρων ἐνίκησε· πείραζε τοιγαροῦν, τύραννε, καὶ ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς, εἰ θανατώσεις διὰ τὴν εὐσέβειαν. μὴ νομίσῃς ἡμᾶς βλάπτειν βασανίζων; ἡμεῖς γὰρ διὰ τῆς κακοπαθείας καὶ ὑπομονῆς, τὰ τῆς ἀρετῆς ἆθλα οἴσομεν· σὺ δὲ διὰ τὴν

[4] al. εἰ δὲ τοίνυν, meliùs.

ΚΕΦΑΛ. η'. 8.

[1] al. hoc totum membrum aptant fini capitis 7. sed malé.
[2] al. ἀπολέσαι, & ita ponendum. [3] al. ἀρθρέμβολα, στρεβλωτήρια, pòst al. δακτυλίθρας. [4] al. σέβεσθαι. [5] al. φειδωλόψυχοι, optimé.

ΚΕΦΑΛ. θ'. 9.

[1] al. προγόνους, quod verius. [2] al. βασανισμούς.

ἡμῶν

FRANKFURT

ἡμῶν μιαιφονίαν αὐτάρκη καρτερήσεις ὑπὸ τῆς θείας δίκης αἰώνιον βάσανον. τούτων οὕτως εἰπόντων, οὐ μόνον ὡς κατ' ἀπειθούντων ἐχαλέπαινεν ὁ τύραννος, ἀλλὰ καὶ ὡς κατ' ἀχαριστῶν ὠργίσθη. ὅθεν τὴν πρεσβύτατον[3] αὐτῶν κελευθέντες παρῆγον οἱ ὑπασπισταὶ, καὶ διαῤῥήξαντες τὸν χιτῶνα διέδησαν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τοὺς βραχίονας ἱμάσιν ἑτέρωθεν.[4] ὥστε τύπτοντες ταῖς μάστιξιν ἐκοπίασαν, οὐδὲν ἀνύοντες, ἀνέβαλον αὐτὸν περὶ τὸν τροχόν· περὶ ὃν κατατεινόμενος ὁ εὐγενὴς νεανίας, ἔξαρθρος ἐγίνετο. καὶ κατὰ πᾶν μέλος κλώμενος ἐκακηγόρει, λέγων· τύραννε μιαρώτατε, καὶ τῆς οὐρανίου δίκης ἐχθρὲ καὶ ὁμόφρων, οὐκ ἀνδροφονήσαντά με τοῦτον καταικίζεις τὸν τρόπον, οὐδ' ἀσεβήσαντα, ἀλλὰ θείου νόμου προασπίζοντα. καὶ τῶν δορυφόρων λεγόντων· ὁμολόγησον φαγεῖν, ὅπως ἀπαλλαγῇς τῶν βασάνων. ὁ δὲ εἶπεν· οὐχ οὕτως ἰσχυρότερός ἐστιν ὑμῶν ὁ τροχὸς, ὦ μιαροὶ διάκονοι, ὥστε μου τὸν λογισμὸν ἄγξαι. τέμνετέ μου τὰ μέλη, καὶ πυροῦτε τὰς τάρκας, καὶ στρεβλοῦτε τὰ ἄρθρα. διὰ πασῶν γὰρ ὑμᾶς πείσω τῶν βασάνων, ὅτι μόνοι παῖδες ἑβραίων ὑπὲρ ἀρετῆς εἰσιν ἀνίκητοι. ταῦτα λέγοντα πῦρ ὑπέστρωσαν, καὶ[6] διῃρέθησαν, τὸν τροχὸν προσεπικατατείνοντες. ἐμολύνετο δὲ πάντοθεν αἵματι ὁ τροχὸς, καὶ ὁ σωρὸς τῆς ἀνθρακίας τοῖς τῶν ἰχώρων ἐσβέννυτο σταλαγμοῖς, καὶ περὶ τοὺς ἄξονας τοῦ ὀργάνου περιέῤῥεον αἱ σάρκες. καὶ περιτετμημένον ἤδη ἔχων τὸν τῶν ὀστέων πῆγμα ὁ μεγαλόφρων καὶ ἁβραμιαῖος νεανίας οὐκ ἐστέναξεν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν πυρὶ μεταχηματιζόμενος εἰς ἀφθαρσίαν, ὑπέμεινεν εὐγενῶς τὰς στρεβλας, μιμήσασθέ με ἀδελφοὶ, λέγων· μή μου τὸν αἰῶνα λειποτακτήσητε, μηδ' ἐξομόσησθέ μου τὴν τῆς εὐψυχίας ἀδελφότητα, ἱερὰν καὶ εὐγενῆ στρατείαν στρατεύσασθε περὶ τῆς[7] ἀσεβείας, δι' ἧς ἵλεως ἡ δικαία καὶ πάτριος ἡμῶν πρόνοια τῷ ἔθνει γενηθεῖσα, τιμωρήσει τὸν ἀλάστορα τύραννον. καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱεροπρεπὴς νεανίας, ἀπέῤῥηξε τὴν ψυχήν. θαυμασάντων δὲ πάντων τὴν καρτεροψυχίαν αὐτοῦ, ἦγον οἱ δορυφόροι τὸν καθ' ἡλικίαν τοῦ προτέρου δεύτερον, καὶ σιδηρᾶς ἐναρμοσάμενοι χεῖρας, ὀξέσιν τοῖς ὄνυξιν ὀργάνῳ καταπέλτῃ προσέδησαν αὐτόν·[8] ὥστε ὑοφαγεῖν βούλοιτο πρὶν βασανίζεσθαι πυνθανόμενοι, τὴν εὐγενῆ γνώμην ἤκουσαν, ἀπὸ τῶν τενόντων ταῖς σιδηραῖς χερσὶν ἐπισπαλώμενοι μέχρι τῶν γενείων τὴν σάρκα πᾶσαν, καὶ τὴν τῆς κεφαλῆς δορὰν οἱ παρδάλειοι θῆρες ἀπέσυραν. ὁ δὲ ταύτην βαρέως τὴν ἀγηδόνα καρτερῶν, ἔλεγεν· ὡς ἡδὺς πᾶς θανάτου τρόπος. διὰ τὴν πάτριον ἡμῶν εὐσέβειαν. οὐ δοκεῖς πάντων ὠμότατε τύραννε, πλεῖον ἐμοῦ σε νῦν βασανίζεσθαι, ὁρῶν σου νικώμενον τὴν τῆς τυραννίδος ὑπερήφανον λογισμὸν, ὑπὸ τῆς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν ὑπομονῆς; ἐγὼ μὲν γὰρ ταῖς δι' ἀρετὴν ἡδοναῖς τῶν πόνων ἐπικουφίζομαι, σὺ δὲ ἐν τῇ τῆς ἀσεβείας ἀπειλαῖς βασανίζῃ. οὐκ ἐκφεύξῃ δὲ, μιαρώτατε τύραννε, τὰς τῆς θείας ὀργῆς δίκας.

ΚΕΦΑΛ. ι'. 10.

Καὶ τούτου ἀοίδιμον θάνατον καρτερήσαντος, ὁ τρίτος ἤγετο παρακαλούμενος πολλὰ ὑπὸ πολλῶν, ὅπως ἀπολευσάμενος σώζοιτο. ὁ δ' ἀναβοήσας ἔφη· ἀγνοεῖτε, ὅτι ὁ αὐτός με τοῖς ἀποθανοῦσι ἔσπειρεν πατὴρ, καὶ ἡ αὐτὴ μήτηρ ἐγέννησε, καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀνετράφημεν δόγμασιν. οὐκ ἐξομοῦμαι τὴν εὐγενῆ τῆς ἀδελφότητος συγγένειαν. οἱ δὲ πικρῶς ἐνέγκαντες τὴν παῤῥησίαν τοῦ ἀνδρὸς,[1] ἀρθρεμμόλοις ὀργάνοις τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς πόδας ἐξήρθρουν, καὶ ἐξ ἁρμῶν ἀναμοχλεύσαντες ἐξεμέλιζον, καὶ τοὺς δακτύλους, βραχίονας, καὶ σκέλη, καὶ ἀγκῶνας περιέκλων. καὶ κατὰ μηδένα τρόπον ἰσχύοντες αὐτὸν ἄγξαι, περισύραντες τὸ δέρμα σὺν ἄκραις τῶν δακτύλων κορυφαῖς[2] ἀπεσκύθιζον. καὶ εὐθέως ἦγον περὶ τὸν τροχὸν, περὶ ὃν ἐκ σφονδύλων ἐκμελιζόμενος, ἑώρα τὰς ἑαυτοῦ σάρκας περιλακιζομένας, καὶ κατὰ σπλάγχνων σταγόνας αἵματος ἀπορρεούσας. μέλλων δὲ ἀποθνήσκειν ἔφη· ἡμεῖς μὲν, ὦ μιαρώτατε τύραννε, διὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν θεοῦ ταῦτα πάσχομεν· σὺ δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ μιαιφονίαν ἀκαταλήπτους καρτερήσεις βασάνους· καὶ τούτου θανόντος ἀδελφοπρεπῶς, τὸν τέταρτον ἐπεσπῶντο λέγοντες· μὴ μανεῖς καὶ σὺ τοῖς ἀδελφοῖς σου τὴν μανίαν; ὁ δὲ αὐτοῖς ἔφη· οὐχ οὕτως καυστικώτερον ἔχετε κατ' ἐμοῦ τὸ πῦρ, ὥστε[3] μὴ δειλανδρῆσαι. μὰ τὸν μακάριον τῶν ἀδελφῶν μου θάνατον, καὶ τὸν αἰώνιον τοῦ τυράννου ὄλεθρον, καὶ τὴν ἀοίδιμον τῶν εὐσεβῶν βίον, οὐκ ἀρνήσομαι τὴν εὐγενῆ ἀδελφότητα. ἐπινόει τύραννε βασάνους, ἵνα καὶ δι' αὐτῶν μάθῃς, ὅτι ἀδελφός εἰμι τῶν προβασανισθέντων. ταῦτα ἀκούσας ὁ αἱμοβόρος, καὶ φονώδης, καὶ παμμιαρώτατος ἀντίοχος, ἐκέλευσε τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἐκτεμεῖν. ὁ δὲ ἔφη· κἂν ἀφέλῃς τὸν τῆς φωνῆς ὄργανον, καὶ σιωπώντων εἰσακούει ὁ θεός. ἰδοὺ προκεχάλασται ἡ γλῶττα, τέμνετε· οὐ γὰρ παρὰ τοῦτο τὴν λογισμὸν ἡμῶν γλωσσοτομήσεις. ἡδέως ὑπὲρ θεοῦ τὰ τοῦ σώματος μέλη ἀκροτηριαζόμεθα· σὲ δὲ ταχέως μετελεύσεται ὁ θεὸς, τὴν γὰρ τῶν θείων ὕμνων μελῳδὸν γλῶσσαν ἐκτέμνεις.

ΚΕΦΑΛ. ια'. 11.

[1] Ὡς δὲ καὶ οὗτος ταῖς βασάνοις καταικισθεὶς ἀπέθανεν, ὁ πέμπτος παρεπήδησε λέγων· οὐ μήγω τύραννε πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς βασανισμόν· αὐτὸς δὲ ἀπ' ἐμαυτοῦ παρῆλθον, ὅπως κἀμὲ κατακτείνας, περὶ

[3] al. αὐτόν. [4] al. ὡς δὲ τ. meliús. [5] lege ὠμόφρων. pòst al. ὅπως ἀπαλλαγῇς. [6] al. διῃρήθησαν. [7] al. εὐσεβείας, rectè. [8] al. ὡς δὲ εἰ διαφυγεῖν βούλ. al. ὡς δὲ εἰ ὑοφαγεῖν β. rectè. [9] al. τὸν πόνον.

ΚΕΦΑΛ. ι'. 10.

[1] al. ἀρθρεμβόλοις. [2] al. ἀπεσκύτιζον. [3] al. μὲ δειλ. rectè.

ΚΕΦΑΛ. ια'. 11.

[1] al. hoc membrum aptant præcedenti cap.

πλειόνων ἀδικημάτων ὀφειλήσεις τῇ οὐρανίῳ δίκῃ τιμωρείαν.[2] ὠμησάνθρωπε, καὶ μισάρετε, τί δράσαντας ἡμᾶς, τοῦτον πορθεῖς τὸν τρόπον; ὅτι τὸν πάντων κτίστην εὐσεβοῦμεν, καὶ κατὰ τὸν ἐνάρετον αὐτοῦ ζῶμεν νόμον; ἀλλὰ ταῦτα γερῶν οὐ βασάνων εἰσὶν ἄξια. τοιαῦτα λέγοντα οἱ δορυφόροι δήσαντες, αὐτὸν εἷλκον ἐπὶ τὸν καταπέλτην· ἐφ' ὃν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ γόνατα, καὶ ταῦτα ποδάγραις σιδηραῖς ἐφαρμόσαντες, τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ περὶ τροχαῖον σφῆνα κατέκαμψαν, περὶ ὃν ὅλος περὶ τὸν τροχὸν σκορπίου τρόπον, ἀνακλώμενος ἐξεμελίζετο. κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὸ πνεῦμα στενοχωρούμενος, καὶ τὸ σῶμα ἀγχόμενος, καλάς, ἔλεγεν, ἄκων ὦ τύραννε χάριτας ἡμῖν χαρίζῃ, διὰ γενναιοτέρων πόνων ἐπιδείξασθαι[3] παρεχόντων τὴν εἰς τὸν νόμον ἡμῶν καρτερίαν. τελευτήσαντος δὲ καὶ τούτου, ὁ ἕκτος ἤγετο μειρακίσκος. ὃς πυνθανομένου τοῦ τυράννου, εἰ βούλοιτο φαγὼν ἀπολύεσθαι, ἔφη· ἐγὼ τὴν μὲν ἡλικίαν τῶν ἀδελφῶν εἰμι νεώτερος, τὴν δὲ διάνοιαν ἡλικιώτης. εἰς τὰ αὐτὰ γὰρ καὶ γεννηθέντες καὶ τραφέντες, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν καὶ ἀποθνήσκειν ὀφείλομεν ὁμοίως. ὥστ' εἴ σοι δοκεῖ βασανίζειν, μὴ μιαροφαγοῦντα βασάνιζε. ταῦτα αὐτὸν εἰπόντα παρῆγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν τροχόν[4] ὑφ' οὗ κατατεινόμενος ἐκμελῶς καὶ ἐκσφονδυλιζόμενος ὑπεκαίετο. καὶ[5] ὀβελίσκοις δὲ ὀξέσι πυρώσαντες, τοῖς νώτοις προσέφερον, καὶ τὰ πλευρὰ διαπείραντες αὐτοῦ καὶ τὰ σπλάγχνα διέκαιον. ὁ δὲ βασανιζόμενος, ὦ ἱεροπρεποῦς ἀγῶνος, ἔλεγεν, ἐφ' ὃν διὰ τὴν εὐσέβειαν εἰς γυμνασίαν πόνων ἀδελφοὶ τοσοῦτοι κληθέντες οὐκ ἐνικήθημεν. ἀνίκητος γάρ ἐστιν, ὦ τύραννε, ἡ εὐσεβὴς[6] ἐπιστήμη. καλοκαγαθίᾳ καθωπλισμένος τεθνήξομαι κἀγὼ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου, μέγαν μου προσβαλὼν καὶ αὐτὸς ἀλάστορα. καινουργὲ τῶν βασάνων, καὶ πολέμιε τῶν ἀληθῶς εὐσεβούντων, ἓξ μειράκια κατελύσαμέν σου τὴν τυραννίδα. τὸ γὰρ μὴ δυνηθῆναί σε μεταπεῖσαι τὸν λογισμὸν ἡμῶν, μὴ δὲ βιάσασθαι πρὸς τὴν μιαροφαγίαν, οὐ κατάλυσίς ἐστι σοῦ; τὸ πῦρ σου ψυχρὸν ἡμῖν, καὶ ἄπονοι οἱ καταπέλται. οὐ γὰρ τυράννου, ἀλλὰ θείου νόμου προεστήκασιν ἡμῶν δορυφόροι· διὰ τοῦτο ἀνίκητον ἔχομεν τὸν λογισμόν.

ΚΕΦΑΛ. ιβ'. 12.

ὩΣ δὲ καὶ οὗτος μακαρίως ἀπέθανε, καταβληθεὶς εἰς λέβητα, ὁ ἕβδομος παρεγένετο πάντων νεώτερος. ὃν κατοικτειρήσας ὁ τύραννος, καίτοι δεινῶς ὑπὸ πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτὸν καταικισθείς, ὁρῶν ἤδη τὰ δεσμὰ περικείμενον, πλησιέστερον αὐτοῦ μετεπέμψατο, καὶ παρηγορεῖν ἐπειρᾶτο λέγων· τῆς μὲν τῶν ἀδελφῶν σου ἀπονοίας τὸ τέλος ὁρᾷς, διὰ γὰρ ἀπείθειαν στρεβλωθέντες τεθνᾶσι. σὺ δὲ εἰ μὴ πεισθείης, τάλας βασανισθεὶς καὶ αὐτὸς τεθνήξει πρὸ ὥρας· πεισθεὶς δὲ, φίλος ἔσῃ, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀφηγήσῃ πραγμάτων. καὶ ταῦτα παρακαλῶν, τὴν μητέρα τοῦ παιδὸς μετεπέμψατο, ὅπως αὐτὴν ἐλεήσας τοσούτων υἱῶν στερηθεῖσαν, παρορμήσειεν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν εὐπειθῆ ποιῆσαι τὸν περιλειπόμενον. ὁ δὲ, τῆς μητρὸς τῇ ἑβραΐδι φωνῇ προτρεψαμένης αὐτόν, ὡς ἐροῦμεν, λύσατέ με, φησίν, εἴπω τῷ βασιλεῖ καὶ σὺν αὐτῷ φίλοις πᾶσι. καὶ ἐπιχαρέντες μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ παιδὸς, ταχέως ἔλυσαν αὐτόν. καὶ δραμὼν ἐπὶ πλησίον τι τῶν τηγάνων· ἀνόσιε, φησί, καὶ πάντων πονηρῶν ἀσεβέστατε τύραννε, οὐκ ᾐδέσθης παρὰ τοῦ θεοῦ λαβὼν τὰ ἀγαθά, καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ κατακτεῖναι, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀσκητὰς στρεβλῶσαι; ἀνθ' ὧν ταμιεύεταί σε ἡ δίκη πυκνωτέρῳ καὶ αἰωνίῳ πυρὶ καὶ βασάνοις, αἳ εἰς ὅλον τὸν αἰῶνα οὐκ ἀνήσουσί σε. οὐκ ᾐδέσθης ἄνθρωπος ὤν, θηριωδέστατε, τοὺς ὁμοιοπαθεῖς, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν γεγονότας στοιχείων γλωττοτομῆσαι, καὶ τοῦτον καταικίσας τὸν τρόπον βασανίσαι;[1] ἄλλοι μὲν εὐγενῶς ἀποθανόντες, ἐπλήρωσαν τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐσέβειαν· σὺ δὲ κακῶς οἰμώξεις, τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγωνιστὰς ἀναιτίως ἀποκτείνας. ὅθεν καὶ αὐτὸς ἀποθνήσκειν μέλλων, οὐκ ἀπαυτομολῶ τῆς τῶν ἀδελφῶν μου ἀριστείας. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἑαυτὸν ἔρριψε κατὰ τῶν τηγάνων, οὕτως ἀπέδωκε τὴν ψυχήν.

ΚΕΦΑΛ. ιγ'. 13.

[1] ΕΙ δὲ τοίνυν τῶν μέχρι θανάτου πόνων ὑπερεφρόνησαν οἱ ἑπτὰ ἀδελφοί, συνωμολόγηται πανταχόθεν ὅτι αὐτοδέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. ὥσπερ γὰρ [2] καὶ τοῖς πάθεσι δουλωθέντες ἐμιαροφάγησαν, ἐλέγομεν ἂν τούτοις αὐτοὺς νενικῆσθαι· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τῷ ἐπαινουμένῳ παρὰ θεῷ λογισμῷ περιεγένοντο τῶν παθῶν. καὶ οὐκ ἔστι παριδεῖν τὴν ἡγεμονίαν τῆς διανοίας· ἐπεκράτησε γὰρ καὶ πάθους καὶ πόνων. πῶς οὖν οὐκ ἔστι τούτοις τὴν τῆς εὐλογιστίας παθοκράτειαν ὁμολογεῖν, οἱ διὰ τῶν πυρὸς ἀλγηδόνων οὐκ ἀπεστράφησαν; καθάπερ γὰρ προβλῆτες λιμένων πύργοι τὰς τῶν κυμάτων ἀπειλὰς ἀνακόπτοντες, γαλήνην παρέχουσι τοῖς ἐμπλέουσι τὸν ὅρμον, οὕτως ἡ ἑπτάπυργος τῶν νεανίσκων εὐλογία, τὸν τῆς εὐσεβείας ὀχυρώσασα λιμένα, τὴν τῶν παθῶν ἐνίκησεν ἀκολασίαν. ἱερὸν γὰρ εὐσεβείας στήσαντες χορὸν παρεθάρρυνον ἀλλήλους, λέγοντες· ἀδελφικῶς ἀποθάνωμεν, ἀδελφοί, περὶ τοῦ νόμου. μιμησώμεθα τοὺς τρεῖς τοὺς ἐπὶ τῆς ἀσσυρίας νεανίας, οἱ τῆς ἰσοπάλιδος καμίνου κατεφρόνησαν, μὴ δειλανδρήσωμεν πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἐπίδειξιν. καὶ ὁ μὲν, θάρρει ἀδελφέ, ἔλεγεν· ὁ δὲ, εὐγενῶς καρτέρησον· ὁ δὲ καταμνησθεὶς ἔλεγε, μνήσθητε πόθεν ἐστέ,

[2] al. ὦ μισάνθρωπε, καὶ μισάρετε, τί δράσαντας ἡμᾶς τ. recté. [3] al. παρέχων, meliús. [4] al. ἐφ' οὗ κατ. [5] al. ὀβελίσκους δὲ ὀξεῖς πυρώσαντες τ. [6] al. ἐπιστήμη καλοκαγαθίᾳ καθωπλισμένη. τεθνήξομαι κ.

ΚΕΦΑΛ. ιβ'. 12.

[1] al. ἀλλ' οἱ μὲν εὐγενῶς.

ΚΕΦΑΛ. ιγ'. 13.

[1] al. εἰ δὲ τοίνυν. pòst al. συνωμολογεῖται. [2] al. εἰ τοῖς π.

FRANKFURT

ἢ τίνος πατέρος χειρὶ σφαγιασθῆναι διὰ τὴν εὐσέβειαν ὑπέμεινε ἰσαάκ. εἷς δὲ ἕκαστος ἀλλήλους ὁμοῦ πάντες ἐφοροῦντες, φαιδροὶ καὶ μάλα θαῤῥαλέοι ἑαυτοὺς, ἔλεγον, τῷ θεῷ ἀφιερώσωμεν ἐξ ὅλης καρδίας, τῷ δόντι τὰς ψυχὰς, καὶ χρήζωμεν τῇ περὶ τὸν νόμον φυλακῇ τὰ σώματα. μὴ φοβηθῶμεν τὴν δοκοῦντα [3] ἀποκτείνειν τὸ σῶμα· μέγας γὰρ ψυχῆς κίνδυνος ἐν αἰωνίῳ βασανισμῷ κείμενος τοῖς παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ. καθοπλισώμεθα τοιγαροῦν τὴν τοῦ θείου λογισμοῦ [4] θεοκράτειαν· οὕτω γὰρ θανόντας ἡμᾶς ἁβραὰμ, ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ ὑποδείξονται, καὶ πάντες οἱ πατέρες ἐπαινέσουσι. καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀποσπωμένων [5] αὐτῶν ἀδελφῶν ἔλεγον οἱ περιλειπόμενοι· μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς, ἀδελφὲ, μηδὲ ψεύσῃ τοὺς προαποθανόντας ἡμῶν ἀδελφούς. οὐκ ἀγνοεῖτε δὲ τὰ τῆς ἀδελφότητος φίλτρα, ἅπερ ἡ θεῖα καὶ πάνσοφος πρόνοια διὰ πατέρων τοῖς [6] γενομένοις ἐμέρισε, καὶ διὰ τῆς μητρῴας φυτεύσασα γαστρός; ἐν ᾗ τὴν ἴσον ἀδελφοὶ κατοικήσαντες χρόνον, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ πλασθέντες, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ αἵματος αὐξηθέντες, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ψυχῆς τελεσφορηθέντες, καὶ διὰ [7] τὸν ἴσον ἀποτεχθέντες χρόνον, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν γαλακτοποτοῦντες πηγῶν, ἀφ' ὧν συντρέφονται ἐναγκαλισμῷ φιλάδελφοι ψυχαὶ, καὶ αὔξονται σφοδρότερον διὰ τῆς συντροφίας, καὶ διὰ τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας, καὶ τῆς ἄλλης παιδείας, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐν νόμῳ θεοῦ ἀσκήσεως. οὕτω δὴ τοίνυν, καθεστώσης συμπαθοῦς τῆς φιλαδελφίας, οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ συμπαθέστερον ἔχον πρὸς ἀλλήλους. νόμῳ γὰρ τῷ αὐτῷ παιδευθέντες, καὶ τὰς αὐτὰς ἐξασκήσαντες ἀρετὰς, καὶ τῷ δικαίῳ συντραφέντες βίῳ, μᾶλλον ἑαυτοὺς ἠγάπων. ἡ γὰρ ὁμοζηλία τῆς καλοκαγαθίας ἐπέτεινε αὐτοῖς τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν. σὺν γὰρ τῇ εὐσεβείᾳ ποθεινοτέραν ἑαυτοῖς κατεσκεύαζον τὴν φιλαδελφίαν. ἀλλ' ὅμως καὶ περὶ τῆς φύσεως, καὶ τῆς συνηθείας, καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἠθῶν τὰ τῆς ἀδελφότητος αὐτοῖς φίλτρα συναυξανόντων, ἀνέχοντο διὰ τὴν [8] εὐσέβειαν τοὺς ἀδελφοὺς. οἱ ὑπολειπόμενοι τοὺς καταικιζομένους ὁρῶντες, μέχρι θανάτου βασανιζομένους.

ΚΕΦΑΛ. ιδ'. 14.

ΠΡοσέτι καὶ ἐπὶ τὴν αἰκισμὸν ἐποτρύνοντες, ὡς μὴ μόνον τῶν ἀγηδόνων περιφρονῆσαι αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς φιλαδελφίας παθῶν κρατῆσαι. ὦ βασιλέων λογισμοὶ βασιλικώτεροι, καὶ ἐλευθέρων ἐλευθερώτεροι. οὐδεὶς τῶν ἑπτὰ μειρακίων ἐδειλίασεν, οὐδὲ πρὸς τὴν θάνατον ὤκνησεν· ἀλλὰ πάντες ὥσπερ ἐπ' ἀθανασίας ὁδὸν τρέχοντες, ἐπὶ τὴν διὰ τῶν βασάνων ἔσπευδον. [1] καὶ ἅπερ γὰρ χεῖρες συμφώνως, καὶ πόδες συμφώνως τοῖς τῆς ψυχῆς ἀφηγήμασι κινοῦνται, οὕτως οἱ ἱεροὶ μείρακες ἐκεῖνοι, ὡς ὑπὸ ψυχῆς μιᾶς τῆς ἀθανάτου εὐσεβείας κινούμενοι, πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῆς συνεφώνησαν θάνατον. ὦ πανάγιας συμφώνων ἀδελφῶν ἑβδομάδος. καθάπερ γὰρ ἑπτὰ τῆς κοσμοποιΐας ἡμέραι περὶ τὴν εὐσέβειαν, οὕτω περὶ τὴν ἑβδομάδα χορεύοντες οἱ μείρακες ἐκύκλουν τὴν τῶν βασάνων φόβον καταλύοντες. νῦν ἡμεῖς ἀκούοντες τὴν θλίψιν τῶν νεανιῶν φρίττομεν· οἱ δὲ οὐ μόνον ὁρῶντες, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούοντες τὴν παραχρῆμα ἀπειλῆς λόγον, ἀλλὰ καὶ πάσχοντες ἐνεκαρτέρουν, καὶ τοῦτο ταῖς διὰ πυρὸς ὀδύναις. ὧν τι ἂν γένοιτο ἐπαλγέστερον; ὀξεῖα γὰρ καὶ [2] σύντρομος ἡ τοῦ πυρὸς οὖσα δύναμις, ταχέως διέλυσε τὰ σώματα. καὶ μὴ θαυμαστὸν ἡγεῖσθε, εἰ ὁ λογισμὸς περιεκράτησε τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν ταῖς βασάνοις, ὅπου γε καὶ γυναικὸς νοῦς πολυτροπωτέρων ὑπερεφρόνησεν ἀλγηδόνων. ἡ μήτηρ γὰρ τῶν ἑπτὰ νεανίσκων ἐκείνων, ὑπήνεγκε τὰς ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν τέκνων στρέβλας. [3] θεωρεῖται δὲ, πῶς πολύτεκνός ἐστιν ἡ τῆς φιλοτεκνίας στοργὴ, ἕλκουσα πάντα πρὸς τὴν τῶν τέκνων συμπάθειαν· ὅπου γε καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ὁμοίαν τὴν πρὸς ἐξ αὐτῶν γενόμενα συμπάθειαν καὶ στοργὴν ἔχει τοῖς ἀνθρώποις. καὶ τί δεῖ τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων ἐπιδείκνυσθαι πρὸς τὰ τέκνα συμπάθειαν; ὅπου γε καὶ μέλισσαι περὶ τῆς κηρογονίας ἀπαμύνονται τοὺς προσιόντας; καὶ καθάπερ σιδήρῳ, τῷ κέντρῳ πλήσσουσι τοὺς προσιόντας τῇ νοσσιᾷ αὐτῶν, καὶ ἐπαμύνονται ἕως θανάτου;

ΚΕΦΑΛ. ιε'. 15.

ΑΛΛ' οὐχὶ τὴν ἁβραὰμ ὁμόψυχον τῶν νεανίσκων μητέρα μετεκίνησε συμπάθεια τέκνων. ποθεινοτέρα μήτηρ δυοῖν [1] προκειμένω, εὐσεβείας, καὶ τῆς ἑπτὰ υἱῶν σωτηρίας προσκαίρου κτὴν τὴν τοῦ τυράννου ὑπόσχεσιν, τὴν εὐσέβειαν μᾶλλον ἠγάπησε, τὴν σώζουσαν εἰς αἰώνιον ζωὴν κτὴν θεόν. ὦ τίνα τρόπον [2] ἠθολογίσαιμι φιλότεκνα γονέων πάθη, ψυχῆς τε καὶ μορφῆς ὁμοιότητα, εἰς μικρὸν παιδὸς χαρακτῆρα θαυμάσιον ἐναποσφραγίζοντα; μάλιστα διὰ τὸ παθητοῖς γεννηθεῖσι τὰς μητέρας τῶν πατέρων καθεστάναι συμπαθεστέρας. ὅσῳ γὰρ καὶ ἀσθενόψυχοι καὶ φιλογονώτεραι ὑπάρχουσιν αἱ μητέρες, τοσούτῳ μᾶλλόν εἰσι φιλοτεκνότεραι. πασῶν δὲ τῶν μητέρων ἐγένετο ἡ τῶν ἑπτὰ μήτηρ [3] φιλοτεκνοτέρα, ἥ τις ἑπτὰ κυοφορίαις τὴν πρὸς αὐτοὺς [4] ἐπιφυτευομένην φιλοστοργίαν, καὶ διὰ πολλὰς τὰς καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὠδίνας

[3] al. ἀποκτένειν, siue ἀποκτέννειν. [4] al. ἐγκράτειαν. [5] al. αὐτῷ. [6] al. γεννωμένοις. [7] al. τῶν ἴσων ἀποτ. χρόνων. pòst al. ἐν ἀγκαλισμῷ, vitiosé. [8] al. ἀσέβειαν, vitiosé.

ΚΕΦΑΛ. ιδ'. 14.

[1] al. καθάπερ γὰρ χεῖρες. al. καὶ ὥσπερ τὰ χεῖρες συμφ. [2] al. σύντομος, recté. pòst al. ἡγεῖσθαι. malé. [3] al. θεωρεῖτο, illud commodius.

ΚΕΦΑΛ. ιε'. 15.

[1] al. προκειμένων. [2] al. ἠθολογήσαιμι. [3] al. φιλοτεκνοτέρα. [4] lege, ἐπιφυτευομένη.

ἡ ἐνασκημένη τὴν εἰς αὐτοὺς ἔχειν συμπάθειαν, διὰ τὸν πρὸς θεὸν φόβον ὑπερεῖδε τὴν τῶν τέκνων πρόσκαιρον σωτηρίαν. οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καλοκαγαθίαν τῶν υἱῶν, καὶ τὴν πρὸς νόμον αὐτῶν εὐπάθειαν, μείζω τὴν ἐν αὐτοῖς εἶχε φιλοστοργίαν. δίκαιοί τε γὰρ ἦσαν, καὶ σώφρονες, καὶ μεγαλόψυχοι, φιλάδελφοι, φιλομήτορες οὕτως, ὥστε καὶ μέχρι θανάτου τὰ νόμιμα φυλάσσοντας πείθεσθαι αὐτῇ. ἀλλ' ὅμως καὶ περὶ τοσούτων ὄντων περὶ φιλοτεκνίαν εἰς συμπάθειαν ἑλκόντων τὴν μητέρα, ἐπ' οὐδενὸς αὐτῶν τὸν λογισμὸν αὐτῆς αἱ παμποίκιλοι βάσανοι ἴσχυσαν μετατρέψαι· ἀλλὰ καθ' ἕνα παῖδα, καὶ ὁμοῦ πάντας ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας προέτρεπετο θάνατον. ὦ φύσις ἱερά, καὶ φίλτρα γονέων, καὶ συνέσεις φιλόστοργε, καὶ τροφεῖα, καὶ μητέρων ἀδάμαστα πάθη. καθ' ἕνα στρεβλούμενον καὶ φλεγόμενον ὁρῶσα μήτηρ οὐ μετεβάλετο διὰ τὴν εὐσέβειαν. τὰς σάρκας τῶν τέκνων ἑώρα περὶ τὸ πῦρ τηκομένας, καὶ τοὺς τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν δακτύλους ἐπὶ γῆς σπαίροντας, καὶ τὰς τῶν κεφαλῶν μέχρι περὶ τὰ γένεια σάρκας, ὥσπερ προσωπεῖα προκειμένας. ὦ πικροτέρων νῦν μήτηρ πόνων πειρασθεῖσα ὑπὲρ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὠδίνων, [5] οὐ μόνη γυνὴ τὴν εὐσέβειαν ὁλόκληρον ἀποκυήσασα. οὐ μετέτρεψέ σε πρωτότοκος ἀποπνέων, οὐδὲ δεύτερος εἰς σὲ οἰκτρὸν βλέπων ὁ ἐν βασάνοις, οὐ τρίτος ἀποψύχων, οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑνὸς ἑκάστου θεωροῦσα, ταυρηδὸν ἐπὶ τῶν βασάνων ὁρῶντας τὸν ἑαυτῶν αἰκισμόν, καὶ τοὺς μυκτῆρας προσημειουμένους τὸν θάνατον αὐτῶν. οὐκ ἔκλαυσας ὁρῶσα σάρκας τέκνων ἀποκαιομένας, καὶ ἐπὶ χερσὶ χεῖρας ἀποτεμνομένας, καὶ ἐπὶ κεφαλαῖς κεφαλὰς ἀποδειροτομουμένας, καὶ ἐπὶ νεκρῶν νεκροὺς πίπτοντας, καὶ πολυάνδριον ὁρῶσα τῶν τέκνων τὸ χορὸν διὰ τῶν βασάνων οὐκ ἐδάκρυσας. οὐχ οὕτως [6] εἰρήνη αἱ μελῳδίαι, οὐδὲ κύκνοι πρὸς φιληκοΐαν φωναὶ τοὺς ἀκούοντας ἐφέλκουσιν, ὡς τέκνων φωναὶ μετὰ βασάνων μητέρα φωνούντων. καθάπερ γὰρ ἐν βουλευτηρίῳ τῇ ἑαυτῆς ψυχῇ, δεινοὺς ὁρῶσα συμβούλους φύσιν, καὶ γένεσιν, καὶ φιλοτεκνίαν, καὶ τέκνων στρέβλας, δύο ψήφους κρατοῦσα ἡ μήτηρ, θανατηφόρον τε καὶ σωτήριον ὑπὲρ τέκνων οὐκ ἔγνω τὴν σώζουσαν ἑπτὰ υἱοὺς πρὸς ὀλίγον χρόνον σωτηρίαν, ἀλλὰ τῆς θεοσεβοῦς Ἀβραὰμ καρτερίας ἡ θυγάτηρ ἐμνήσθη. ὦ μήτηρ ἔθνους, ἔκδικε τοῦ νόμου, καὶ ὑπερασπίστρια τῆς εὐσεβείας, καὶ τοῦ διὰ σπλάγχνων ἀγῶνος ἀθλοφόρε. ὦ ἀρρένων πρὸς καρτερίαν γενναιοτέρα, καὶ ἀνδρῶν πρὸς ὑπομονὴν [7] ἀνδριωτέρα. καθάπερ γὰρ ἡ Νῶε κιβωτὸς ἐν τῷ κοσμοπληθεῖ κατακλυσμῷ κοσμοφοροῦσα καρτερῶς ὑπέμεινε τοὺς κλύδωνας, οὕτω καὶ σύ, ἡ νομοφύλαξ, πανταχόθεν ἐν τῷ τῶν παθῶν περιαντλουμένη κατακλυσμῷ, καὶ καρτεροῖς ἀνέμοις ταῖς τῶν υἱῶν βασάνοις συνεχομένη, γενναίως ὑπέμεινας τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας χειμῶνας.

ΚΕΦΑΛ. ιϛ'. 16.

[1] Εἰ δὲ τοίνυν καὶ γυνὴ γηραιά, καὶ ἑπτὰ παίδων μήτηρ, ὑπέμεινε τὰς μέχρι βασάνους ὁρῶσα τῶν τέκνων, ὁμολογουμένως αὐτοκράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. ἀπέδειξα οὖν, ὅτι οὐ μόνον ἄνδρες τῶν παθῶν ἐκράτησαν, ἀλλὰ καὶ γυνὴ τῶν μεγίστων βασάνων ὑπερεφρόνησε. καὶ οὐχ οὕτως οἱ περὶ Δανιὴλ λέοντες ἦσαν ἄγριοι, οὐδὲ ἡ κατὰ τὸν Μισαὴλ ἐκφλεγομένη κάμινος λαβροτάτῳ πυρί, ὡς ἡ τῆς φιλοτεκνίας περιέκαιεν ἐκείνην φύσις, ὁρῶσαν αὐτοὺς οὕτω ποικίλως βασανιζομένους τοὺς ἑπτὰ υἱούς. ἀλλὰ τῷ λογισμῷ τῆς εὐσεβείας κατέσβεσε τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα πάθη ἡ μήτηρ. καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐπιλογίσασθαι, ὅτι δειλόψυχος εἰ ἦν γυνή, καίπερ μήτηρ οὖσα, ὠλοφύρατο ἂν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἴσως ταῦτα ἂν οὕτως εἶπεν· ὦ μελέα ἔγωγε καὶ πολλάκις τρισαθλία, ἥτις ἑπτὰ παῖδας τεκοῦσα, οὐδενὸς μήτηρ γεγένημαι. ὦ μάταιοι ἑπτὰ κυοφορίαι, καὶ ἀνόνητοι ἑπτὰ δεκάμηνοι, καὶ ἄκαρποι τιθηνίαι. μάτην ἐφ' ὑμῖν, ὦ παῖδες, πολλὰς ὑπέμεινα ὠδῖνας, καὶ χαλεπωτέρας φροντίδας ἀνατροφῆς. ὦ τῶν ἐμῶν παίδων, οἱ μὲν ἄγαμοι, οἱ δὲ γήμαντες ἀνόνητοι, οὐκ ὄψομαι ὑμῶν τέκνα, οὐδὲ μάμμη κληθεῖσα μακαρισθήσομαι. ὦ ἡ πολύπαις καὶ καλλίπαις ἐγώ, γυνὴ χήρα, καὶ μόνη, πολύθρηνος· οὐδὲ ἂν ἀποθάνω, θάψοντα τῶν υἱῶν ἕξω τινά. ἀλλὰ τούτῳ τῷ θρήνῳ οὐδένα ὠλοφύρετο ἡ ἱερὰ καὶ εὐσεβὴς μήτηρ, οὐδ' ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ἀπέτρεπεν αὐτῶν τινα, ὡς οὐδὲ ἀποθνησκόντων ἐλυπήθη· ἀλλ' ὥσπερ ἀδαμάντινον ἔχουσα τὸν νοῦν, καὶ εἰς ἀθανασίαν ἀνατίκτουσα τὸν τῶν υἱῶν ἀριθμόν, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸν θάνατον αὐτοὺς προέτρεπετο ἱκετεύουσα. ὦ μήτηρ δι' εὐσέβειαν θεοῦ [2] στρατιῶτι πρεσβῦτι, καὶ γυναικὲς διὰ καρτερίαν καὶ τύραννον ἐνίκησας, καὶ ἔργοις εὑρέθης ἀνδρὸς καὶ λόγοις δυνατωτέρα. καὶ γὰρ ὅτε συνελήφθης μετὰ τῶν παίδων, εἱστήκεις τὸν Ἐλεάζαρον ὁρῶσα βασανιζόμενον. καὶ [3] ἔλεγες τοῖς παισὶ τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ· ὦ παῖδες, γενναῖος ὁ ἀγών, ἐφ' ὃν κληθέντες ὑπὲρ τῆς διαμαρτυρίας τοῦ ἔθνους, ἐναγωνίσασθε προθύμως ὑπὲρ τοῦ πατρῴου νόμου. καὶ γὰρ αἰσχρὸν τὸν μὲν γέροντα τοῦτον ὑπομένειν τὰς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἀλγηδόνας, ὑμᾶς δὲ τοὺς νεανίσκους καταπλαγῆναι τὰς βασάνους. ἀναμνήσθητε, ὅτι διὰ τὸν θεὸν τοῦ κόσμου μετελάβετε, καὶ τοῦ βίου ἀπελαύσετε. διὰ τοῦτο ὀφείλετε πάντα πόνον ὑπομένειν διὰ τὸν θεόν. δι' ὃν καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραὰμ ἔσπευδε τὸν ἐθνοπάτορα υἱὸν σφαγιάσαι Ἰσαάκ, καὶ τὴν πατρῴαν χεῖρα ξιφηφόρον καταφερομένην ἐπ' αὐτὸν ὁρῶν οὐκ ἔπτηξε· καὶ Δανιὴλ ὁ δίκαιος εἰς λέοντας ἐβλήθη·

[5] al. ὦ μόνη γ. & ita legendum. [6] al. σειρήνιαι, rectè. [7] al. ἀνδρειοτέρα.

ΚΕΦΑΛ. ιϛ'. 16.

[1] al. Εἰ δὴ τοίνυν. [2] al. στρατιῶτι, πρεσβῦτι, & γυναικὰς διὰ κ. rectè.
[3] al. ἔλεγε, malé.

καὶ ἀνα-

FRANKFURT

καὶ ἀνανίας, ἀζαρίας, καὶ μισαὴλ εἰς κάμινον πυρὸς ἀπεσφενδονίσθησαν, καὶ ὑπέμειναν διὰ τὸν θεόν. καὶ ὑμεῖς οὖν τὴν αὐτὴν πίστιν εἰς τὸν θεὸν ἔχοντες μὴ χαλεπαίνετε. ἀλόγιστον γὰρ εἰδότας εὐσέβειαν μὴ ἀντισταθῆναι τοῖς πόνοις. διὰ τούτων τῶν λόγων ἡ ἑπταμήτωρ ἕνα ἕκαστον τῶν υἱῶν παρακαλοῦσα ἀποθανεῖν· ἔτι δὲ καὶ ταῦτα [4] εἰδότες, ὅτι οἱ διὰ τὸν θεὸν ἀποθνήσκοντες ζῶσι τῷ θεῷ, ὥσπερ ἀβραὰμ, ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, καὶ πάντες οἱ πατριάρχαι.

ΚΕΦΑΛ. ιζ'. 17.

Ἔλεγον δὲ καὶ τῶν δορυφόρων τινές· ὡς ὅτι ἔμηκε συλλαμβάνεσθαι καὶ αὕτη πρὸς θάνατον, ἵνα μὴ ψαύσειέ τις τοῦ σώματος αὐτῆς, ἑαυτὴν ἔρριψε κατὰ τῆς πυρᾶς. ὦ μῆτερ σὺν ἑπτὰ παισὶ καταλύσασα τὴν τοῦ τυράννου βίαν, καὶ ἀκυρώσασα τὰς κακὰς ἐπινοίας αὐτοῦ, καὶ δείξασα τὴν τῆς πίστεως γενναιότητα· καθάπερ σὺ στέγη ἐπὶ τοὺς στύλους τῶν παίδων γενναίως ἱδρυμένη, ἀκλινὴς ὑπήνεγκας τὴν διὰ τῶν βασάνων σεισμόν. θάρρει τοιγαροῦν, ὦ μῆτερ ἱερόψυχε, τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπομονῆς ἔχουσα βεβαίαν πρὸς θεόν. οὐχ οὕτως σελήνη κατ' οὐρανὸν σὺν ἄστροις σεμνὴ καθέστηκεν, ὡς σὺ τοὺς ἀστέρας ἑπτὰ παῖδας φωταγωγήσασα πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔντιμος καθέστηκας θεῷ, καὶ ἐστήρισαι ἐν οὐρανῷ σὺν αὐτοῖς. ἦν γὰρ ἡ παιδοποιία σου ἀπὸ ἀβραὰμ τοῦ πατρός. εἰ δ' ἐξὸν ἡμῖν ὥσπερ ἐπί τινος πίνακος ζωγραφῆσαι τὴν τῆς εὐσεβείας ἱστορίαν, οὐκ ἂν ἔφριττον οἱ θεωροῦντες μητέρα ἑπτὰ τέκνων δι' εὐσέβειαν ποικίλας βασάνους μέχρι θανάτου γενομένας ὑπομένουσαν. καὶ γὰρ ἄξιον ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ τάφου ἀναγράψαι καὶ ταῦτα τοῖς ἀπὸ τοῦ ἔθνους εἰς μνείαν λεγόμενα. ἐνταῦθ' ὁ ἱερὸς γέρων, καὶ ἑπτὰ παῖδες ἐγκεκήδευνται διὰ τυράννου βίαν τὴν ἑβραίων πολιτείαν καταλῦσαι θέλοντος· οἱ καὶ ἐξεδίκησαν τὸ ἔθνος εἰς θεὸν ἀφορῶντες, καὶ μέχρι θανάτου τὰς βασάνους ὑπομείναντες. ἀληθῶς γὰρ ὁ ἀγὼν θεῖος, ὁ δι' αὐτῶν γεγενημένος. ἠθλοθέτει γὰρ τότε ἀρετὴ δι' ὑπομονῆς, δοκιμάζουσα τὸ νῖκος ἀφθαρσίᾳ ἐν ζωῇ πολυχρονίῳ. ἐλεάζαρ δὲ προηγωνίζετο, ἡ δὲ μήτηρ τῶν ἑπτὰ παίδων ἐνήθλει, οἱ δ' ἀδελφοὶ ἠγωνίζοντο, ὁ τύραννος ἀντηγωνίζετο, ὁ δὲ κόσμος καὶ ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ἐθεώρει, θεοσέβεια δὲ ἐνίκα, τοὺς ἑαυτῆς ἀθλητὰς στεφανοῦσα. τίνες οὐκ ἐθαύμασαν τοὺς τῆς θείας νομοθεσίας ἀθλητάς; τίνες οὐκ ἐξεπλάγησαν; αὐτὸς γέ τοι ὁ τύραννος, καὶ ὅλον τὸ συμβούλιον ἐξεθαύμασαν αὐτῶν τὴν ὑπομονήν. καὶ γάρ φησιν ὁ μωϋσῆς, καὶ πάντες οἱ ἡγιασμένοι ὑπὸ τὰς χεῖράς σου. καὶ οὗτοι οὖν ἁγιασθέντες διὰ θεὸν τετίμηνται, καὶ διὰ τοῦ αἵματος τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων, καὶ τοῦ ἱλαστηρίου θανάτου αὐτῶν ἡ θεία πρόνοια τὸν ἰσραὴλ προκακωθέντα διέσωσε. πρὸς γὰρ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς βασάνοις αὐτῶν ὑπομονὴν ὁ τύραννος ἀπιδὼν ἀνεκήρυξεν ἀντίοχος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ ὑπόδειγμα τῶν ἐκείνων ὑπομονὴν, ἔγχετε αὐτοὺς [1] γενναίως καὶ ἀνδρείους εἰς πεζομαχίαν καὶ πολιορκίαν, καὶ ἐκπορθήσας ἐνίκησε τοὺς πάντας πολεμίους. ὦ τῶν ἀβρααμιαίων σπερμάτων ἀπόγονοι παῖδες ἰσραηλῖται, [2] πείθεσθε τῷ νόμῳ τούτῳ, καὶ πάντα τρόπον εὐσεβεῖτε, γινώσκοντες ὅτι τῶν παθῶν δεσπότης ἐστὶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός.

ΚΕΦΑΛ. ιη'. 18.

Καὶ οὐ μόνον τῶν ἔνδοθεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων, ἀνθ' ὧν διὰ τὴν εὐσέβειαν προέμενοι τὰ σώματα τοῖς πόνοις ἐκεῖνοι, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐθαυμάσθησαν, ἀλλὰ καὶ θείας μερίδος κατηξιώθησαν, καὶ [1] δι' αὐτοῦ εἰρηνεῦσαι τὸ ἔθνος καὶ τὴν εὐνομίαν, τὴν ἐπὶ τῆς πατρίδος ἀνανεωσάμενον ἐξεπολιόρκισε τοὺς πολεμίους, καὶ ὁ τύραννος ἀντίοχος καὶ ἐπὶ γῆς τετιμώρηται, καὶ ἀποθανὼν κολάζεται. ὡς γὰρ οὐδὲν οὐδαμῶς ἴσχυσεν ἀναγκάσαι τοὺς ἱεροσολυμίτας ἀλλοφυλῆσαι καὶ τῶν πατρίων ἐθνῶν ἐκδιαιτηθῆναι, τότε ἀπάρας ἀπὸ τῶν ἱεροσολύμων ἐστράτευσεν ἐπὶ πέρσας. ἔλεγε δὲ ἡ μήτηρ τῶν ἑπτὰ παίδων, καὶ ταῦτα ἡ δικαία τοῖς τέκνοις· ὅτι ἐγενήθην παρθένος ἁγνὴ, οὐδ' ὑπερέβην πατρικὸν οἶκον, ἐφύλασσον δὲ τὴν ᾠκοδομημένην πλευράν. οὐ διέφθειρέ με λυμεὼν ἐρημίας φθορεὺς ἐν πεδίῳ, οὐδ' ἐλυμήνατό μου τὰ ἁγνὰ τῆς παρθενίας λυμεὼν ἀπατηλὸς ὄφις· ἔμεινα δὲ χρόνον ἀκμῆς σὺν ἀνδρί. τούτων δὲ ἐνηλίκων γενομένων, ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ μακαρίως μέν. ὃν γὰρ τῆς εὐτεκνίας βίον ἐπιζήσας, τὸν τῆς ἀτεκνίας οὐκ ὠδυνήθη καιρόν. ὃς ἐδίδασκεν ἡμᾶς, ἔτι ὢν σὺν ἡμῖν, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας· ὃν ἀναιρεθέντα ἄβελ ὑπὸ κάϊν ἀνεγίνωσκεν ἡμῖν, καὶ τὸν ὁλοκαρπούμενον ἰσαὰκ, ὃν ἐν φυλακῇ ἰωσήφ. ἔλεγε δὲ ἡμῖν ὃν ζηλωτὴν φινεὲς, ἐδίδασκε δ' ἡμᾶς τοὺς ἐν πυρὶ ἀνανίαν, ἀζαρίαν, καὶ μισαήλ. ἐδόξαζε καὶ τὸν ἐν λάκκῳ λεόντων δανιὴλ, ὃν ἐμακάριζεν. ὑπεμίμνησκε δ' ἡμᾶς τὴν ἡσαΐου γραφὴν τὴν λέγουσαν· κἂν διὰ πυρὸς διέλθῃς, φλὸξ οὐ κατακαύσει σε. ὃν ὑμνῳδογράφον ἐμελῴδει ἡμῖν δαβὶδ λέγοντα· πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. ὃν σαλομῶντα ἐπαροιμίαζεν ἡμῖν λέγοντα· ξύλον ζωῆς πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτοῦ τὸ θέλημα. τὸν ἰεζεκιὴλ ἐπιστοποιεῖτο λέγοντα· εἰ ζήσεται τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρὰ ταῦτα. ᾠδὴν μὲν ἣν ἐδίδαξε μωϋσῆς οὐκ ἐπελάθετο, διδάσκουσαν καὶ λέγουσαν· ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω. αὐτὴ ἡ ζωὴ ὑμῶν, καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν. ὦ πικρᾶς τῆς

[4] al. εἰδότας.

ΚΕΦΑΛ. ιζ'. 17.

[1] al. γενναίους. al. γενναίως τοῦ ἀνδρείως. [2] al. πείθεσθαι, vitiosé.

ΚΕΦΑΛ. ιη'. 18.

[1] al. διὰ τοῦ εἰρηνεῦσαν τὸ ἔ.κ.τ.ἐ.τ.ἐ.τ.π. ἀνανεωσάμενοι ἐξεπολιόρκησαν τοὺς πολ. recté.

FRANKFURT

904 ΙΩΣΙΠΠΟΣ.

τότε ἡμέρας, καὶ οὐ πικρᾶς, ὅτε πικρὸς ἑλλήνων τύραννος πῦρ φλέξας λέβησιν ὠμοῖς, καὶ ζέουσι θυμοῖς, ἀγαγὼν ἐπὶ τὸν καταπέλτην, καὶ πάσας τὰς βασάνους αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ παῖδας τῆς ἀβρααμίτιδος, καὶ τῶν ὀμμῆτον κόρας ἐπήρωσε, καὶ γλώσσας ἐξέτεμε, καὶ βασάνοις ποικίλαις ἀπέκτεινεν. ὑπὲρ ὧν ἡ θεία δίκη μετῆλθε, καὶ μετελεύσεται τὸν ἀλάστορα· οἱ δὲ ἀβραμιαῖοι παῖδες σὺν τῇ ἀθλοφόρῳ μητρὶ εἰς πατέρων χορὸν συναγελάζονται, ψυχὰς ἁγνὰς ἀθανάτους ἀπειληφότες παρὰ θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

CUPRINS

Tratatul despre raţiunea dominantă (*Cartea a IV-a a Macabeilor*), *primul text filosofic tipărit în limba română*
de **Eugen Munteanu**.....5

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI.....15
de **Eugen Munteanu**

TEXTE.....31
Coloana I: *Biblia de la Bucureşti* (1688) – Facsimile
Coloana a II-a: *Biblia de la Bucureşti* (1688)
Transcriere interpretativă de **Lucia Gabriela Munteanu**
Revizie de **Eugen Munteanu**, **Mădălina Ungureanu**
Coloana a III-a: *Ms. 45*
Transcriere interpretativă de **Ana-Maria Gînsac**
Revizie de **Mioara Dragomir**, **Mădălina Ungureanu**
Coloana a IV-a: *Versiune modernă*
de **Adrian Muraru**

NOTE FILOLOGICE.....75
de **Eugen Munteanu**, **Lucia Gabriela Munteanu**, **Ana-Maria Gînsac**

COMENTARII.....79
de **Adrian Muraru**

INDICE.....99
alcătuit de **Ana-Maria Gînsac, Maria Moruz, Mădălina Ungureanu**
Revizia indicelui de **Elsa Lüder** şi **Mircea Ciubotaru**

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ.....155

ABREVIERI.....165

ANEXE.....167
I. *Biblia lui Samuil Micu* (Blaj, 1795)
Transcriere interpretativă de **Lucia Gabriela Munteanu**
Revizie de **Eugen Munteanu**
II. *Biblia lui Filotei* (Buzău, 1856)
Transcriere interpretativă de **Lucia Gabriela Munteanu**
Revizie de **Eugen Munteanu**

FOTOCOPII.....187
Manuscrisul 45.....187
Biblia lui Samuil Micu (Blaj, 1795).....205
Biblia lui Filotei (Buzău, 1856).....219
Septuaginta de la Frankfurt (1597).....241